Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VERHANDELINGEN

OVER DEN

OOST-INDISCHEN HANDEL,

DOOR

GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

Te AMSTERDAM, by

DE WED. J. DÓLL,

In de Kalverſtraat, 1801.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
39351
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Digitized by Google

GEDAGTEN

OVER DEN

OOST-INDISCHEN HANDEL,

EN

BEZITTINGEN,

VOORGEDRAAGEN IN

AANMERKINGEN

OP DE MEMORIE VAN DEN HEER

VAN DER OUDERMEULEN,

GEDAGTEKEND 10 NOVEMBER 1785,

MET DE

BYLAAGEN,

ALS MEDE OP DE

RAPPORTEN DER STAATS-COMMISSIE,

UITGEBRAGT DEN 28*ste* JANUARY

EN 14*de* JULY 1791,

MET DE

BYLAAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

INLEIDING.

By gelegenheid van de oproeping der Participanten in de Oost-Indiſche Compagnie, om eene ſchadeloosſtelling voor hunne Actien te bedingen; is de vraag wederom opgeworpen, of de Compagnie voor- of nadeelig voor den Staat zy, en heb ik myne gedagten wederom over dit onderwerp laaten gaan; na dat ik, voor deezen, jaaren lang; daar over geleezen; geſproken en gepeinsd had: Eenige ſtukken wederom in de hand neemende; de Beſchryving onzer Oost-Indiſche Bezittingen door den Heer DIRK VAN HOGENDORP, voor twee maanden uitgekomen, leezende; kwamen er zo veele oude denkbeelden in my op, dat ik voornam; dezelven in orde te brengen, en een beſluit daar

van op te maaken. Ik koos, om reden van den rykdom der ſtof, twee tydſtippen uit, het jaar 1785, toen de Heer VAN DER OUDERMEULEN een Gedenkſtuk van zyn Vernuft en Kundigheid heeft in het licht gebragt, en 1791, toen de bekende Rapporten der Staats-Commisſie uitgekomen zyn, en meende dat ik alles, wat niet regelregt tot deeze Stukken behoorde, en egter te pas kwam, ligtelyk zoude kunnen invlegten, opdat ik door den draad der gebeurtenisſen alzo voortgeleid zoude worden tot ons tegenwoordig tydſtip, of veel meer tot het toekomende van vrede en orde. Om dit laatſte was het my eigentlyk te doen, maar ik zag geen kans, om myne denkbeelden behoorlyk voor te draagen, noch om te verwagten, dat zy zouden ingang vinden, ten zy, door middel van een vooräfgaand grondig onderzoek. Dit kon op meer dan ééne wyze gedaan worden, maar, volgens myn inzien, nooit beter, dan door de gemelde Stukken tot eenen grondſlag van uitvoerige aanmerkingen te leggen. Anders had ik het zaakelyke moeten voordraagen, en het ten dien einde trekken uit deeze zelfde Stukken, welken ik nu onderſtel dat de Leezer voor oogen, en zelfs vooraf geleezen heeft, waardoor Hy veel beter, volledíger, kragtiger, van alles, zo voor als tegen, on-

onderrigt is. Ik weet wel, dat een Advokaat de gronden zyner party gaarne zelf voordraagt, omdat hy ze in zeker gunſtig licht, voor hem, kan ſtellen, dog juist daarom zag ik van deeze manier af, niet kunnende inſtemmen met al wat er gezegd en gedaan is, noch willende den Leezer anders overhaalen, dan door bloote overtuiging. De moeite is zeker niet gering, om de Memorie en Rapporten, op den titel gemeld, met alle de Bylaagen, aandagtig te leezen, eer men overga tot myn Stuk, dan wie dezelve neemen wil, kan zig ook verzekerd houden, dat hy klaare denkbeelden van de zaak zal krygen, en hy zal vast hier in met my inſtemmen, dat het onderwerp van zo veel belang is voor den Staat, dat zyne redding uit het tegenwoordig algemeen verval daar uit kan gebooren worden. Het betoog van dit gezegde is het Werk zelf, en zo ik het geluk niet gehad heb, dat het daar in te vinden zy, zoude ik het op deeze plaats te vergeefsch willen brengen. Ik heb reeds meer dan te veel dingen twee- of driemaal herhaald, in den loop van myne aanmerkingen, en zoude ook om verſchooning daar van vraagen, indien ik niet dagt, dat een zaak wel mag uit meer dan één oogpunt beſchouwd worden, als er zo veel aanhangt, en dat deeze zaak al 't ſedert lang in ieders

mond is, zo dat elk ſchier zyn oordeel gevestigd heeft, en het dus moeilyker valt, of een vooroordeel in deezen tegen te gaan, of een nieuwen voorſlag ſmaakelyk te maaken.

EER-

EERSTE TYDSTIP, 1785.

De Compagnie was, kort voor den Engelſchen oorlog, naar het gemeen gevoelen, in een bloeienden toeſtand, waartoe de onzydigheid van de Republyk, in den zwaaren ſtryd tuſſchen de groote handeldryvende Mogenheeden, ongemeen veel toebragt. Met deeze onzydigheid verviel eerst het crediet der Compagnie, ingevolge der verleende Handſluiting op de Anticipatie-penningen, ten bedraage van eenige millioenen. Wel rasch werden Vaart en Handel geſtremd, veele Bezittingen verlooren, anderen ter naauwer nood, op eene gevaarlyke wyze, en met zwaare kosten behouden. Toen moest de Compagnie de hulp van den Staat inroepen, en heeft 't ſedert geduurig gekwynd, tot haaren eindelyken val toe. De gevoelens waren, op het tydſtip, dat wy nu op her oog hebben, al zeer verdeeld, en de Heer VAN DER OUDER-

MEULEN, een ſchrander en bekwaam Koopman, mede Bewindhebber van de Compagnie, oordeelde, dat het oogenblik gekomen was, om de waare gronden van den vervallen Staat derzelve, buiten de toevalligheeden van den Oorlog, aan te wyzen, en middelen aan de hand te geeven, om een duurzaam herſtel van zaaken uit te werken. Wy zullen Hem in de ontwikkeling zyner denkbeelden volgen, dog eerst uit zyne bekende en geagte Memorie een Stuk behandelen, welk er midden in gevonden wordt, namelyk, het Tafreel van den geheelen Europiſchen Handel met Oost- en West-Indie, als mede van onzen geheelen Zeehandel. Dit Tafreel bevat niet alleen het klaarst betoog van het ongemeen belang van onzen Oost-Indiſchen Handel en Bezittingen, voor den Handel in het algemeen, als mede het belang van den algemeenen Handel voor den Staat en voor alle deszelfs Ingezetenen; maar ook de egte gronden, waarop alle herſtel van zo gewigtige zaaken moet gebouwd en gevestigd worden. Dat wy, in onze aanmerkingen, op ſommige ſtukken, den Auteur tegenſpreeken, rust meerendeels op een nader Onderzoek, in volgende jaaren aangeſteld, en waarvan de blyken te vinden zyn in de Bylaagen tot de Staatsrapporten, die ons in het tweede Tydvak zullen bezig houden. Dan menigmaal houden wy ons ook aan de beginſelen van den Auteur, en wederleggen hem uit dezelven, hetwelk, na al wat er ſedert zynen tyd voorgevallen is, en licht over de onderwerpen verſpreid heeft, mogelyk, ja denkelyk

lyk, door Hem zelven zoude gedaan zyn, indien Hy in het leven gebleeven ware. Weinig zaaken tog zyn, uit hoofde van eene reeks van ongevallen, en ingevolge van zwaare geleeden ſchade, zodaanig met vlyt en naauwkeurigheid onderzogt en toegelicht, als de ſtaat der Compagnie, terwyl in het begin van dit Tydperk, toen de Auteur geſchreeven heeft, er integendeel een ſluier lag op haare zaaken, en men nuttig vondt, alles geheim te houden, en altoos voor het publyk te verbergen. Daar aan moge men toeſchryven, dat de Auteur klaagt over geheimhouding, met opzigt tot Hem zelven, die Bewindhebber was, en op zyne beurt in de Vergadering van XVII zat, maar aan wien egter niet vergund is geweest, eene Memorie van den Heer THOMAS HOPE te leezen. (*Zie Beſluit.*) Naderhand is men, integendeel, zo verre gegaan met alles publyk te maaken, dat ſecreete Staats-rapporten met de Bylaagen, als een gewoon boek, zyn gedrukt en openlyk verkogt geworden. Zo haalt de Auteur zyne beſchryving van Java uit de Verhandelingen van het Bataviaasch Genootſchap van Wetenſchappen, hetwelk een nieuw verſchynſel was, en de ſluier eenigzins opgeligt hadt; maar uit eene andere beſchryving, boven gemeld, leeren wy, dat beide de uitgeſtrektheid van Land en Volkrykheid veel verder gaan, het zy dat het genoemd Genootſchap, of onze Auteur, een deel voor het geheel genomen hebben, of dat eene vergisſing van een anderen aart by een van beiden hebbe plaats

gevonden. Ik ſtip deeze daadzaaken ſlegts aan, om alle verdenking voor te komen, als of ik niet dan kragt van reden aan een zo ſchrander Man, vooral in dit zyn vak, hadt tegen overgeſteld, en my vermeeten wilde, zyne denkbeelden uit dien hoofde te regt te brengen, daar het hier aankomt op gebeurtenisſen, op narigten, op ondervinding, en my de algemeene gronden van den Auteur, integendeel, bykans zonder eenige uitzondering, als de egten en waaren zyn voorgekomen. Zyne voorſlagen hebben ook veel indruk gemaakt en de meesten van dezelven zyn in het werk geſteld, waardoor men te beter heeft kunnen van derzelver waarde oordeelen, en daaruit een beſluit opmaaken van het geen ons nu overblyft om te doen. Uitbreiding van Handel was zyn groot oogmerk, en hy ſchroomde niet de kosten en den omſlag van de Compagnie zeer te vermeerderen, als maar de winſten van den Handel mede toenamen, en eindelyk konden dienen, om het geheele Kort te dekken. Zeer zeker heeft Hy, die zo veel en gunſtig ſpreekt van de werkſaamheeden der Engelſchen in Bengalen, dezelven op het oog gehad, en een gelyke uitkomst verwagt; hetwelk, met opzigt tot den Handel en Vaart in Indie, ja zelfs eenigermaate met den Handel van daar op het Vaderland, in ſommige artikelen, Hem ook zoude in de hand gevallen zyn. Dan of, zonder een nader onderzoek en daarop volgende verbetering van het Beſtuur der Bezittingen, in gelyke overeenkomst met de Engelſchen,

ſchen, zo veel voedſel aan onzen Handel, door de meerdere voortkweeking van vrugten des Lands, en zo veele inkomſten aan de gemeene kas, door het meerder welvaaren der inwooneren aldaar, zouden zyn bezorgd geworden, daar aan zal men met reden twyfelen, als men het politiek Beſtuur van die Natie met het onze in vergelyking brengt. De volgende aanmerkingen op zyne Memorie, zyn hoofdzaaklyk ſtrekkende, om deeze vraag, die van het meest gewigt voor het vervolg is, behoorlyk op te losſen, en het geen in dezelven nog ontbreekt, dat heb ik getragt, in de volgende Tydſtippen, op zyne plaats, nader te ontwikkelen. Het is hier, voor eerst, genoeg, dat de Leezer weete, waarop zyn aandagt voornaamlyk dient gevestigd te zyn.

Bl. 112. *voorz. en volg.*

Europa ontvangt van Amerika:

Aan Goud en Zilver	56 à 60	Millioen.
Aan Producten en Visch	199 —	———
Van Asie;		
d. i. Oost-Indie -	70 —	———
Van Afrika - -	3 —	———
	———	328 à 332 Mill.

Transp.

Transport . . .		328 à 332 Mill.
Europa geeft aan Amerika	88 —	Millioe.n
Aan Asie of O. I.		
Gemunt of ongemunt -	12 à 14 ———	
Koopmanschappen - -	10 à 12 ———	
Aan Afrika:		
Hoofdzaaklyk Slaaven		
Zynde omtrent zestig duizend	15 à 16 ———	
	———	125 à 130 Mill.
	Overwinst	203 à 202 Mill.

Byéén voegende het geen Europa ontvangt en geeft, ten einde het geheel Kapitaal te vinden, welk door de handeldryvende Natiën van dit weereldddeel met de drie anderen, of in andere woorden, met den Handel op Oost- en West-Indie, wordt omgezet, geeft de Auteur op, eene som van 460 Millioen, waarvan hy $\frac{1}{8}$ voor ons Land rekent, zynde $57\frac{1}{2}$ Millioen.

De gronden, op welken Hy bouwt, verdienen dubbeld, in zyn Stuk, nagezien te worden; ik zal er slegts eenige aanmerkingen op maaken, in zo verre deeze uitrekening betrekking heeft op het oogmerk, dat ik my voorstel.

Een opslag van het oog zal aanstonds leeren, dat de Handel op West-Indie van drie of viermaal meer belang is, dan die op Oost-Indie, zo uit hoofde van het grooter Kapitaal, als van de meerdere overwinst. Daar komt nog by, dat Europa niet dan Koopmanschappen naar West-Indie, maar aanzien-

zienlyke ſommen gelds naar Oost-Indie zendt, het welk mede eene groote vermindering in de voordeelen bewerkt. Het is waar, dat er een aanzienlyk Kapitaal naar Afrika gaat, alleen om Slaaven te koopen voor Amerika, maar Oost-Indie verſlindt ook veele Europeäanen, welke jaarlyks, tot zwaare kosten, derwaards gevoerd worden, en 'er hun graf vinden, zo dat het gebrek aan Manſchappen er nooit ophoudt, en de kragten, altoos van onze Compagnie, eindelyk te boven ging.

Het is eene zaak van het uiterſte gewigt, de oorzaaken op te ſpooren van zulk een verbaazend onderſcheid tusſchen den Handel op Oost- en West-Indie, en ten einde ons een klaar denkbeeld daar van te vormen, moeten wy de onderneemingen der Europeäanen, in de verdere weerelddeelen, in derzelver eerſten oorſprong nagaan. Aſie was een oud Land, opgevuld met overoude en beſchaafde Natiën, welken betrekkingen van Koophandel onder elkanderen hadden, toen de Europeäanen, om de Kaap de Goede Hoop, derwaards zeilden, en er die Waaren onmiddelyk kwamen haalen, welken zy, tot dien tyd toe, over de Roode, Zwarte en Middelandſche Zeeën, middelyk hadden getrokken. Zy verſcheenen derhalven, op de Oost-Indiſche Markten, als Kooplieden, en offchoon de Portugiezen, en vervolgens de Spanjaarden, geweld gebruikten, zo hieldt nogthans de zegevierende Nederlandſche Compagnie, in het eind, de hoedaanigheid van Koopman ſtaande, en ſcheen haare vas-

vastigheeden eeniglyk in te rigten ter beveiliging en bevordering van haaren Handel. Langen tyd bleef deeze Compagnie het overwigt in Oost-Indie houden, de Engelſche en andere Compagnien werden geſchoeid op dezelfde leest, en de Europeäanen bevoeren alle de havens ſlegts, om te koopen en verkoopen. Van daar ontſtondt een dubbelde Handel, die in Indie, of de binnenlandſche, en die tusſchen Europa en Aſie; dan vermits dit weereelddeel min benoodigdheeden uit het onze trok, moest er veel geld, of geldſpecie, derwaards uitgebragt worden, om den Handel te ſaldeeren. Geheel anders was het geſteld met Amerika, daar wy jonge Natiën vonden, onbeſtand tegen de overheerſching en wreedheid der Spanjaarden, welken dezelven op de Eilanden geheel, en op het vaste Land gedeeltelyk, uitgeroeid, of tot de bergwerken gebruikt hebben. Toen men niet overal goud en zilver in genoegzaame hoeveelheid vondt, en nogthans den grond wilde nuttigen, begon men zig toe te leggen op den bouw, zo van de vrugten van dat weereelddeel, als van anderen, die men er overbragt, en, uit gebrek aan werkvolk, haalde men Slaaven uit Afrika. Zo zyn alle die ryke Plantagiën gebooren, welken, gevoegd by de Mynen, en by het product der Zee, of de Viſcheryen, dien verbaazenden Koopſchat opleveren, welken wy hier boven, in geldswaarde uitgedrukt, hebben gezien. Daartegen heeft de menigte van Europeäanen, naar Amerika overgetrokken, of derzel-

zelver nakomelingen, benevens hunne duizende Slaaven, by aanhoudenheid veel goederen van hier noodig, het zy uit gewoonte aan dezelven, of uit onvermogen, om ze daar te bewerken. Allengs, en naar maate de volkrykheid in Amerika toeneemt, komen er ook ambagten en handwerken op, dog Europa zal nog langen tyd veel benoodigdheeden derwaards aanvoeren, en eeuwen zullen mogelyk vergaan, eer de Handel tusſchen deeze beide weereldddeelen gelyk zal ſtaan.

De ryke vrugten, welken men van den West-Indiſchen Handel plukte, ſchynen egter naderhand indruk gemaakt te hebben op de voornaamſte handeldryvende Natiën, ten einde ze te beweegen, om ook in Oost-Indie gebruik te maaken van derzelver territoriaale bezittingen. De Franſchen hebben de Eilanden van Bourbon tot Plantagiën aangelegd. Wy hebben den bouw van Koffy, Suiker, Indigo, Katoen, op Java, en eenigzins op Ceilon, begonnen. Dan de Engelſchen, 't ſedert hunne groote veröveringen in Bengalen, hebben dit Syſtema van Landbouw onëindig verder gedreeven, en zeer aanzienlyke territoriaale inkomſten aldaar getrokken, boven en behalven het voedſel, 't welk zy aan hunnen algemeenen Handel hebben toegevoerd. Van deeze hunne Inſtelling maakt ook onze Auteur gewag, by gelegenheid van de voordeelen van den Handel op Amerika, zeggende, „ dat Europa met betrekking tot dit weereldddeel „ is geweest, het geen de Engelſchen in Bengalen

„ thans

„ thans zyn. (*Bl.* 115.) Zy adminiſtreert de Reve-
„ nuën van Amerika, en ze doet de onderſcheiden
„ Volken, daar te Lande, tot haare byzondere wel-
„ vaart en grootheid medewerken." Welke wyze van voorſtel een des te grooter denkbeeld geeft van de wysheid van het gedrag der Engelſchen, in dit Gewest van Oost-Indie, omdat de meerderheid van den West-Indiſchen Handel eerst duidelyk aangetoond zynde, boven den Oost-Indiſchen, zo als die gemeenlyk wordt gedreeven, naderhand eene vergelyking, tot beter inzigt van de zaak, wordt aangeſteld met een Gewest, dat juist in Oost-Indie geleegen, dog op eene aldaar ongewoone wyze beſtuurd geworden is.

Wy ſtappen van deeze vrugtbaare ſtof ongaarne af, om vooruit te ſpoeden, maar zullen hier onder meermaalen gelegenheid hebben, om op deeze voorloopige gedagten terug te komen, en op zyn plaats eene nadere ontwikkeling aan dezelven te geeven.

Bl. 95. *voorz. en volg.* De volgende Kapitaalen worden, in ons klein Land, door den buitenlandſchen Koophandel omgezet.

Naar en van het Noorden	55		Millioen.
—— —— Engelland .	42	à 44	——
—— —— Frankryk .	36	à 38	——
—— —— Portugal .	16	à 18	——
—— —— Spanje .	26	à 30	——
—— —— de Middel. Zee	12	à 13	——
—— —— de Levant .	5		——
—— —— Mogadoor .	$\frac{3}{5}$		——
En dus binnen Europa . .	$192\frac{3}{5}$	à $203\frac{3}{5}$	Millioen,

dog

dog waarby wel op te letten is, dat onder deeze ſom niet begreepen zyn alle de Schepen, zo onmiddelyk, als door de Maas, in Zeeland binnen vallende, noch de geheele Vaart over de Rivieren, noch de Handel in vreemde Effecten en de Negotiatiën, noch de Wisſelhandel, noch de Handel in Geld en Geldſpecie, noch de Asſurantie.

De Auteur ſtelt den Zeehandel, zo als dezelve hier voorgedraagen is; op 200 Millioen, en voegt er dan den Oost- en West-Indiſchen in deezer voege by.

De Zeehandel .	200	Millioen.
De W. I. Koloniën .	18 à 19	——
St. Euſtatius en Curaçao	9	——
Noord-Amerika . .	$2\frac{1}{4}$	——
Verdere W. I. Eilanden .	$\frac{3}{4}$	——
Oost-Indie . .	35	——
Geheele Zeehandel .	265 à 266	Millioen.

En daar nu byvoegende, het geen te vooren overgeſlaagen was, beſluit Hy, dat men gerust ſtellen mag, „ dat er over de 300 Millioen aan buitenlandſchen „ Koophandel in het jaar gedaan wordt." *bl.* 98. *beneden.*

De verdere gedagten van den ſchranderen Auteur, over deeze begrootingen, verdienen de ernſtigſte opmerkzaamheid, nog meer van den Staatsman, dan van den Koopman, ten einde regt in te zien, wat de buitenlandſche Koophandel voor den Staat is, en welk een heilzaamen invloed dezelve gehad heeft op

de volkrykheid, op de pryzen van alle vaste goederen en voortbrengſelen des Lands, en eindelyk op de publieke inkomſten. De Auteur geeft in de Bylaagen de opmerklyke vermeerdering van huizen op, in de Steden en Dorpen van Holland, welke vermeerdering in geduurige evenredigheid is geweest met den buitenlandſchen Handel, offchoon verſcheiden Fabryken en Manufactuuren, gedeeltelyk uit hoofde van deezen Handel, naar min duure verblyfen werkplaatzen geweeken zyn, zo dat noch de volkrykheid, noch het vermogen der Ingezetenen, er by geleeden hebben.

Ik weet wel, dat men tegenwerpen kan, dat de werkzaamheeden, welken uit de winſten van den Koophandel gebooren worden, zo als die honderd Ambagten, ſtrekkende tot vermaak en meerder gemak van het leeven, en door welken de kost bezorgd wordt aan duizende Ingezetenen, en 's Lands inkomſten niet wynig toeneemen, van den wisſelvalligen loop der menſchlyke zaaken, aan welken de Zeehandel vooral blootgeſteld is, veel meer afhangen, dan de nuttige en noodwendige Fabryken en Manufactuuren doen, die altyd begeerd zynde, ook een veel zekerder beſtaan aan den werkman bezorgen, 's Lands inkomſten van minder toevalligheeden afhanklyk maaken, en den Staat meer vastigheid geeven. Dan wie weet niet, dat het even zeker is, dat de levensloop der Natiën wel eenigzins kan geleid, maar niet geheel en al geregeld worden door de beste Staatkunde, en dat de omſtandigheeden

den, welken den meesten invloed daar op hebben, boven het bereik van het menschlyk vermogen zyn? Onze Natie is geſchikt en wel geleegen tot den buitenlandſchen Koophandel, zy is er op gevallen, zy is er grooter door geworden, de Landman heeft daar veel by gewonnen, alle Ambagten bloeijen er door, veele Fabryken en Manufactuuren vinden er zig nog wel by, en de volkrykheid en het vermogen over het algemeen, zyn merkelyk aangegroeid, onder het vallen zelfs van deeze en geene Fabryken. Zal nu een goede Staatkunde deezen natuurlyken loop willen ſtremmen; of zal zy veel meer de oorzaak van zo groote welvaart erkennen en koesteren, op dat de Natie, op den weg, daar zy toe geneegen is, dien zy vrywillig heeft ingeſlaagen, en by verkiezing volgt, nog verder in bloei en grootheid toeneeme?

Ik heb niets aan te merken op het beſluit, dat, gelyk de Handel op Oost en West, in geheel Europa, van veel gewigt is voor den verderen Handel, zo ook onze byzondere Oost- en West-Indiſche Handel zeer belangryk is voor onzen verderen Handel, en dat wy alle kragten moeten inſpannen, om denzelven te behouden; maar ik meen een oogenblik te moeten blyven ſtaan by het onderſcheid in de evenredigheid van den Oost-Indiſchen tot den West-Indiſchen Handel, in ons Land, vergeleeken met de evenredigheid van dezelven tot elkanderen in het algemeen. Wy hebben tog boven gezien, dat de West-Indiſche Handel van geheel Europa eenige

maal zo veel omzette, als de Oost-Indiſche, en wy zien hier, dat onze West-Indiſche Handel minder omzet, dan de Oost Indiſche. De oorzaak van dit aanmerklyk onderſcheid is onzen geheelen aandagt waardig, opdat wy niet een oppervlakkig oordeel vellen, en verkeerde beſluiten opmaaken. Eer de Engelſchen uitgeſtrekte Landen in Oost-Indie veröverd hadden, en een beſtuur, op een geheel verſchillend beginſel rustende, hadden ingevoerd, was onze Compagnie, anderhalf eeuwen lang, er de eerſte van allen, en dreef er eenen onbepaalden Handel. Maar in Amerika hebben wy onze Koloniën laat gevestigd, en dezelven beſlaan een zeer klein hoekje van dat weereldeel, zodat wy langen tyd, en mogelyk altyd, nog meer aan Amerika geleverd hebben door middel van Spanje, te Kadix, dan regtſtreeks aan onze eigen Planters. Maar al hebben wy ſlegts een gering aandeel aan dien vrugtbaaren Handel op West-Indie, in het algemeen, zo is dit aandeel niettemin even vrugtbaar, op zig zelf, als de geheele West-Indiſche Handel in het algemeen is. Naar maate van het Kapitaal, dat wy met Amerika omzetten, is onze winst evenredig dezelfde, als die van andere Natiën, maar zy zetten een grooter Kapitaal om, en winnen daardoor meer. Zo ook is onze Handel op de Oost, behalven de Specerye, als een Monopolie, van denzelfden aart, als die van andere Natiën; maar wy zetten er een grooter Kapitaal in om, en zo wy winnen buiten de Specerye, winnen wy daardoor meer. Maar vermits de

win-

winſten op den West-Indiſchen Handel evenredig veel grooter zyn, is het baarblykelyk een nadeel voor ons, dat wy het kleine Kapitaal omzetten in den meerder winst geevenden, en het groote Kapitaal in den minder winstgeevenden Handel. Zag men dit Stuk niet ter deege door, zo zoude men gevaar loopen, in den waan te vallen, dat voor ons Land de Oost-Indiſche Handel belangryker is dan de West-Indiſche, gelyk al veeltyds gedagt wordt, terwyl, op de Speceryen na, de winſten geen vergelyking veelen, en er ook in den aart van den Handel hetzelfde onderſcheid geleegen is, dat wy boven in het algemeen breeder ontvouwd hebben. 't Sedert dertig jaar zyn de Engelſchen ons in Oost-Indie boven het hoofd gewaſſen, dog niet door den Compagnies Handel, maar door het invoeren van hun territoriaal Syſtema in Bengalen, dat is, door de toepaſſing van het zelfde beginſel, waarop de voordeelige West-Indiſche Handel rust. En zyn zy daar zo wel in geſlaagd, dat onze Auteur, reeds vyftien jaar geleeden, niet Bengalen met Amerika, maar Amerika met Bengalen vergeleek; zo is dit toe te ſchryven aan de omſtandigheid, dat men in West-Indie Slaaven moet aanvoeren, die duur kosten, en dat in Bengalen de Inlander niet alleen wordt geſpaard, maar nog daarboven eigendom heeft, er in beſchermd wordt door een goede Regeering, en met des te meer nyverheid werkt, om dat hy zeker is, de vrugten van zynen arbeid te zullen plukken.

Wy hebben, behalven den onmiddelyken West-

Indiſchen Handel, er ook een middelyken gedreeven, die altyd als een der voordeeligſten is beſchouwd geworden. Voor eerst door Kadix met de Spaanſche West-Indi"n, aan welker benoodigdheeden wy altyd veele Goederen toegevoerd hebben, en daarvoor een groot gedeelte van dat Zilver kreegen, dat wy naar de Oost moesten voeren. Ten tweeden hebben wy, door middel van St. Euſthatius en Curaçao, veel deel genomen in den algemeenen Handel op Amerika, en groote winſten daarmede gedaan.

Het is hier nog niet de plaats, om deeze grondwaarheeden verder uit te breiden, en nog min, om daar gevolgen uit af te leiden; maar het was noodig, dezelven, van den beginne af, voor te draagen, ten einde ze te kunnen toepaſſen, waar de gelegenheid zig in het vervolg zal opdoen, zonder alsdan wederom den tyd te beſteeden aan een betoog van dezelven.

Wy volgen nu den Auteur in zyne beſchouwingen van den ſtaat, het verval, en de middelen van herſtel der Oost-Indiſche Compagnie. Hy vestigt onzen aandagt ſchier enkel en alleen op den ſtaat derzelve in Indie, als of daar alleen de oorzaak van al het kwaad voorhanden ware, en naar maate Hy dit duidelyker voordraagt, en met meer goede gronden ſtaaft, is het ook meer de moeite waardig, om van alle zyden licht te verſpreiden over zyn tafreel.

Ik heb ten dien einde eenen brief opgezogt van eenen CARRON, geſchreeven in 1665, aan den Heer

DE

DE THOU, voormaals Ambasſadeur van Frankryk in den Haag, en wien de oprigting eener Franſche O. I. Compagnie door LODEWYK den XIVden, of veel meer COLBERT, was toevertrouwd. CARRON was lang in dienst van onze Compagnie geweest, hadt Indie bevaaren, en ons Gezantſchap in Japan bygewoond. Nu liet hy zig gebruiken door de Franſchen, en zyne gedagten, zo wel over onze Compagnie, als over de wyze, op welke de Franſche Compagnie zoude kunnen gevestigd worden, geeven eene natuurlyke ſchets van den ſtaat van Oost-Indie op dien tyd, en wyzen ons als met den vinger aan, welken de omſtandigheeden aldaar zyn geweest, die de Kooplieden bewoogen hebben, om er Compagnies wyze te vaaren en te handelen.

Voyage de Chardin, de Paris à Ispahan. T. 3. *p.* 115. (*Edition de* 1711.)

De Schryver wydt eerſtelyk uit in lof, over het voorneemen des Konings, welk HENRIK de IVde, zyn Grootvader, in 1609 al reeds hadt gehad, maar dat toen was blyven ſteeken. Dan gaat hy over tot de verovering door de Hollanders van Ambon, Banda en Ceylon, op welke Eilanden de Speceryen groeiën, en zegt dat onze Compagnie, met deezen,

zulk een voordeeligen Handel dryft, beide, in Europa en Indie, dat, al hadt zy geen verdere winſten, dezelven genoegzaam zouden zyn, om haar ſtaande te houden; terwyl, integendeel, indien zy het bezit der Speceryen kwam te misſen, er geen kans voor haar zoude zyn, om te beſtaan, laat ſtaan om vooruit te gaan. Want, dat de ondervinding bewees, dat de Handel in Peper, Lywaaten, Zyde, Salpeter, Indigo, Drogeryen, en al wat verder naar Europa vervoerd wordt, aan de Engelſchen en Portugiezen geen groote winſten verſchaft. Hier uit beſluit hy, dat de Franſche Compagnie geringe vooruitzigten heeft, dat zy geen winſten behaalen kan, in vergelyking van de Hollanders, en mogelyk niet ééns gelyk aan met de Engelſchen en Portugiezen. Immers deeze beide Natiën dingen op alle de markten met de Hollanders, en de Franſchen zullen er, als de vierde, bykomen, en denkelyk met gering voordeel. Hy merkt, als een groote zwaarigheid aan, dat er veel goud en zilver zal moeten uitgevoerd worden, ten zy men de vrye Vaart en Handel van China op Japan verwerve, daar hy oordeelt, dat men alle moeite toe moet doen. Op deezen grondſlag bouwt hy een ontwerp voor de Franſche Compagnie, in deezer voegen, dat zy jaarlyks eene lading zoude zenden naar China, meest geld, daarvoor Zyde en Stoffen koopen, ter waarde van 3 à 5 millioen livres, dezelven in Japan afzetten, tot 60 of 70 p. c. winst, uit het provenu 4 millioen wederom in China beſteeden, en

het

het verdere op de Kusten van Coromandel en Malabaar in Peper, Lywaaten, en andere Goederen aanleggen, voor retouren naar Europa. Hiertoe rekent hy dat een groot Kapitaal zal noodig zyn, en drie vastigheeden, namelyk, om de Oost het Eiland Banca, over Sumatra's Oostkust geleegen, en een Comptoir aan elke zyde van het Schier-Eiland van Indie. By gelegenheid van Banca beweert hy, dat de Nederlandſche Compagnie altyd berouw gehad heeft, dat zy dit Eiland niet tot haare Hoofdplaats in Indie heeft gemaakt, als zynde buiten het bereik van de Inlandſche Vorſten, van goede havens voorzien, en bekwaam tot den Scheepsbouw, waartoe de materiaalen kunnen gehaald worden van Java. Hy verheft zeer hoog de rykdommen van Japan, en beweert, dat 'er jaarlyks uitgevoerd is aan geld, 10 millioen door de Portugiezen, 12 door de Chineezen, en 3 door de Hollanders, zonder dat het Land 'er door verärmde, dog oordeelt, dat men volſtrekt geen Roomſchen tot de Vaart op hetzelve mag toelaaten, en de verzekering geeven moet, dat de Koning niet afhangt van den Paus. Wyders geeft hy veel voorſchriften omtrent de Scheepvaart en het behoud der Equipagiën, uit hoofde van de zwaare kosten, vereiscbt tot het overbrengen van manſchappen naar Indie. Al wat tot den Scheepsbouw behoort, raadt hy aan, uit Holland te ontbieden. Hy beſluit met brieven te ontwerpen van den Koning aan de Keizers van China en Japan, en berigtſchriften voor de Gezanten. Al het welk, door

de naauwkeurigheid in de geringſte byzonderheeden, zeer leerryk op dit ſtuk in het algemeen is. Men ziet 'er uit, dat de gekroonde Hoofden en de Hoven in Aſie moeilyk zyn, om er mede om te gaan, en zyne zaaken te bevorderen; en teſſens, dat, op dien tyd vooral, byzondere vergunningen en verbintenisſen noodig waren, om te kunnen eenigen Handel dryven, waardoor de Europeäanen ook genoodzaakt waren, zig in Compagniën te veréenigen, en zo groote belangen met veréende kragten voor te ſtaan.

In dit zelfde deel van CHARDIN, *bl.* 182, vindt men een verhaal van de nederzetting der Nederlandſche Compagnie in Perſie, het welk mede zeer uitvoerig en even leerryk is. De wederzydſche verbintenis met dit Hof was, dat het zelve den invoer zou toelaaten van Compagnies Waaren, ter waarde van een millioen, en dat deeze een zeker aantal ſtukken Zyde, tot een bepaalden, maar hoogen prys, zoude aanneemen. Gelyk nu de Koning van Perſie hier als Koopman verſchynt, zo kan men zig daaruit te beter een denkbeeld vormen van alle die Leverantiën van Tin, Peper, en andere Waaren, aan de Compagnie, door kleiner Vorſten. De Koophandel van Aſie was, in die tyden, meer nationaal, dan particulier, en de Europeäanen moesten zig naar de zeden en gewoonten ſchikken, welken zy daar ontmoetten.

Maar zodaanig veranderde de gedaante der zaaken, na het midden der voorgaande eeuw, dat de Hooge Regeering te Batavia, reeds in 1675 aan het Bewind voorſloeg, om den Handel in Indie aan particulieren

over

over te laaten, en haaren voorſlag, 't ſedert, meermaalen herhaald heeft, dog zonder de vergunning daartoe te mogen verkrygen, gelyk dit in het 2de Hoofdſtuk, door den Heer VAN DER CUDERMEULEN, uitvoerig wordt aangetoond. Onze Compagnie kon niet van zig verkrygen, om van de gronden, op welken zy geſtigt was, af te wyken, offchoon de omſtandigheeden veranderd waren, en de nadeelige gevolgen van deeze onwyze verkleefdheid, niettegenſtaande het voorbeeld der Engelſche, en verdere Compagniën, welken zig wel bevonden by de vrye Vaart en Handel in Indie, beletten niet alleen, dat de Compagnie zodaanig eenen trap van bloei en welvaart bereikte, als waar op zy ſtaat hadt mogen maaken, onder een beter beſtuur, maar bragten haar eerst tot een noodlottigen ſtilſtand van winſten, en vervolgens tot geduurige verliezen. Kort voor het midden deezer eeuw trok haar toeſtand den aandagt van den beroemden Gouverneur Generaal VAN IMHOFF, die 'er een zeer uitvoerig advys op uitbragt aan het Bewind, het welk te vinden is in *Le Commerce de la Hollande*, *3de deel*, en waarvan wy het één en ander zullen aanhaalen, om ook een tafreel van zynen tyd op te hangen, welk ons best zal voorbereiden tot dat van den tyd onzes Auteurs, gelyk deeze het in zyne Memorie ophangt.

De Heer VAN IMHOFF begint met buiten twyfel te ſtellen, dat de Compagnie niet meer in denzelfden bloeienden ſtaat is (1741), als voor deezen; en geeft de volgende oorzaaken daarvan op, 1°. de

al

al te groote uitgeſtrektheid der Bezittingen, welke de beheering derzelven moeilyk maakt, 2°. de toevoer van meer Waaren uit de Oost naar Europa, en een daarop gevolgde vermindering van pryzen derzelven, 3°. de misbruiken in het Beſtuur. Op de 2de oorzaak merkt hy inzonderheid aan, dat, in deeze eeuw, alle de zeevaarende Natiën zig meer op Vaart en Handel toegelegd hebben, zo dat, wanneer men de vragt, interest van het geld, gevaar der Zee, mede in aanmerking neemt, 'er byna geen winst op de meeste artikelen overſchiet, en dat anderen zo gemeen zyn geworden, dat zy de kosten van den aanvoer niet goed maaken. Vervolgens brengt hy zyne Conſideratiën onder drie hoofden, de Vaart, den Handel, en het Beſtuur. Op de Vaart voert hy dezelfde klagten, welken men 't ſedert zo menigmaal gehoord heeft, dat wy meer bodems verliezen, en langer reizen doen, met veel meer ſcheepsvolk, dan de andere Natiën; eene omſtandigheid, voorwaar, zeer vernederende voor de nakomelingen van die Nederlanders, welken, in de voorgaande eeuw, het Ryk der Zeën hadden ingenomen. Hy ſlaat, onder anderen, de premiën voor, om de Zeelieden aan te moedigen, en het grootst gebrek te geneezen, welk, volgens zyn inzien, in de onbekwaamheid derzelven beſtaat. Op den Handel merkt hy aan, dat de Compagnie niet alles kan omvatten, dat zy genoeg te doen heeft met de Speceryen, China en Japan, dat zy den naam van den Handel om de West heeft, en an-

de-

dere Natiën het voordeel, dat de Compagnie niets heeft aan haar uitſluitend regt in China, wanneer andere Natiën daar nevens haar verſchynen, en dat deezen vyf Schepen, voor een van de haaren, naar den Ganges zenden. Mocha, Jeda, Basſora, Perſie, en de geheele Kust tusſchen den Perſiſchen boezem en den Indus moeten, zegt hy, verbaasd ſtaan over die ſtapels van Goederen, door andere Natiën aangebragt, tegen een enkel Compagnies Schip, half belaaden, en geen ton waardig. Hy ſchryft deeze verandering, tot ons nadeel, enkel en alleen toe aan de openzetting van Vaart en Handel aan particulieren, waarin de andere Natiën ons zyn voorgegaan, maar wy niet hebben willen volgen. Dan welken zyn tog, vraagt hy, de wezentlyke artikelen voor den Handel om de West? Het zyn, buiten twyfel, de Speceryen en het Staafkoper. De anderen, als Tin, Lood, Vermillioen, Kwik, Kampher, enz., met welken zy daar, nevens andere Natiën, Handel dryft, zyn gemeenlyk goedkoop, en geeven geringe winst. Diensvolgens wil hy, met uitzondering van Ceylon, om de geheele West van Indie, ſlegts Speceryen en Staafkoper brengen, Retouren voor Europa in de plaats koopen, en de verdere Vaart en Handel vry en open ſtellen, zo dat Batavia, als het middenpunt van dezelven, de eerſte Koopſtad van het Oosten zoude worden. Zyne gedagten omtrent den Theehandel ſlaan wy over, om dat het verbod van invoer van vreemde Thee, alhier, een geheele verandering in denzelven heeft ver-

veröorzaakt. Omtrent de Speceryen dringt hy zeer aan op de middelen, om den ſluikhandel voor te komen. In zynen tyd gaven de Lywaaten geringer winſten, de Koffy geheel geen; maar hy begrypt, dat beide deeze Artikelen, op den duur, goede Retouren naar Europa moeten uitleveren. Hy klaagt over misbruiken in het beſtuur van de Peper en Suiker, die hy mede beſchouwt als van veel belang. Wanneer hy aan de eene zyde voordraagt, om de Bezittingen te verminderen, dringt hy egter, aan den anderen kant, des te meer op het gewigt van ſommigen onder dezelven aan, en noemt de Specery-Eilanden de eenigſte Reſource der Compagnie. Dan niet minder is hy op Java geſteld, en herhaalt, dat als de Compagnie voor zig houdt den Handel tuſſchen Europa en Indie; de voornaamſte artikelen van de Oost; als Speceryen en Staafkoper, in Batavia verkoopt; de Specery-Eilanden wel onderhoudt; haaren omſlag dienvolgens intrekt, en Batavia wyders openſtelt voor geheel Indie, behalven de Oost; die hoofdplaats dan niet alleen tot een ongemeenen bloei zal opklimmen, maar ook dat, met Duitſche Boeren op het Land van de Compagnie te lokken, als mede Fabrykanten uit het Schier-Eiland van Indie over te haalen, en aan beiden alle aanmoediging te geeven, ook Java groot en ryk zal worden. Hy vergeet niet het geen van zo veel gewigt is in alle Kolonien, het onderwys van de Jeugd en den Godsdienſt; en beſluit met tegen dit alles over te ſtellen het ingekroopen verzuim van

al-

alle middelen, om Batavia en Java op te beuren, waardoor de Lasten voor de Compagnie, van jaar tot jaar, de winſten zyn boven het hoofd gegroeid, en de grond gelegd is, om de onëerlykheid van veele Amptenaaren ſtraffeloos toe te laaten.

Men behoeft geen groote oplettenheid te beſteeden, om een aanzienlyk verſchil te beſpeuren tusſchen den ſtaat van de Vaart en Handel in Indie, ten tyde van CARRON en dien van den Heer VAN IMHOFF. Beöosten Java, namelyk, omtrent de Specery-Eilanden, waaronder men altyd Ceylon mede begrypen moet, omtrent Japan, en eenigermaate ook China, was de verandering geringer, of was 'er geen; maar bewesten Batavia was zy volſlaagen, en gelyk daar de meeste Vaart en Handel in de handen van particulieren gevallen was, kon men ligt voorſpellen, dat zy 'er eindelyk geheel in vallen zouden. Ja, een kundig man, die niet te veel was verkleefd geweest aan de vooröordeelen van zynen tyd, zou denkelyk al hebben kunnen voorzien, het geen ons was voorbehouden, dat in het vervolg ook de Vaart en Handel tusſchen Europa en Indie mede grootendeels van de Compagniën zoude overgaan tot particulieren.

Gelyk wy de veranderingen in den ſtaat van Indie waarneemen, zo kunnen wy ook, met een opſlag van het oog, de overeenkomſten inzien van het ééne en het ander tydſtip. CARRON oordeelde, dat de Specerycn alleen genoeg waren, om onze Compagnie in ſtand te houden, en dat, zonder dezelven,

ven, de kosten niet goed te maaken waren; de Heer VAN IMHOFF noemt ze het eenig behoud der Compagnie. CARRON wil den Handel eener nieuwe Compagnie op byzondere vergunningen in China en Japan vestigen, maar ziet geen byzonder heil in den Handel om de West (by hem de Zuid) van Indie, en de Heer VAN IMHOFF ſlaat voor, den Handel om de Oost van Batavia, dat is, de Molukkos, China en Japan voor de Compagnie te houden, en dien om de West over te geeven aan particulieren, op de Specerÿen en het Staafkoper na, benevens de Retouren, daar voor in te ruilen.

En uit beide deezen, zo de veranderingen als overeenkomſten, leert men een juist oordeel vellen over de Inſtellingen en derzelver waarde, en begrypt men, welke Bezittingen noodig blyven, om den Handel der Compagnie op te houden, en welken, of haar niet dienen, of uit een nieuw oogpunt moeten beſchouwd worden, ja kan men zelfs afmeeten, in hoe verre eene Compagnie, in het algemeen, noodig en nuttig blyft, en in hoe verre zy ſlegts als politieke Regeering kunnende werkzaam zyn, door zodaanig ééne kan vervangen worden. Uit dit oogpunt, vervolgens, kan men de omwendingen in andere Ryken, aldaar voorgevallen, met opzigt tot derzelver invloed op de zaaken van onze Compagnie, regt inzien, gelyk als de openzetting van China voor alle Europeäanſche Handelaars, eene gebeurtenis, welke buiten het bereik der Compagnie, dog waar aan haar nogthans veel gelegen was, en

de

de veröveringen der Britten in het Schier-Eiland van Indie, die zy even min beletten kon. De Heer VAN IMHOFF zag, dat de Compagnie, gelyk meer andere takken, ook den Theehandel niet kon voortzetten in mededinging met zo veele vreemde, en met haare eigen onderhoorigen, en raadde eene gedeeltelyke vryheid voor denzelven aan, welke ook nuttig is geweest, tot dat men, voor wynige jaaren, den invoer van vreemden Thee hier te lande verboden hebbende, dit gewas, langs dien weg, heeft gelyk gefteld met de Speceryen, en het beftaan der Compagnie, op deezen grond mede, zal kunnen verlengen. Het Ryk der Britten aan den Ganges heeft de laatfte hand gelegd aan de particuliere vaart en Handel in Indie, die kort na het midden der voorgaande eeuw begonnen was, en van welke thans drie of vier havens der Engelfchen de vrye Hoofdplaatfen zyn, van denzelfden aart, als de Heer VAN IMHOFF met Batavia voorhadt. Bengalen is door landbouw en fabryken, deels gebleeven, en deels geworden, het geen die kundige Man met Java in het fchild voerde. En door dit één en ander is thans de particuliere vaart in Indie zo algémeen geworden, dat wy hier onder zien zullen, dat onze Compagnie zelfs met geen Speceryen meer om de West kan vaaren en handelen, maar, uit belang, en als genooddrongen door de ongelyke kosten, in vergelyking van die van particulieren, er geheel uit fcheiden moet. Ja, ten gevolge van deeze zelfde nieuwe inftellingen der Engelfchen, is het ys ge-

Oost-Indie dreef, en er van de zes schepen een verongelukte, reezen de pryzen naar evenredigheid; maar dit gebeurde niet meer, toen andere Natiën dezelfde Waaren mede aanvoerden. Maar, nog meer, toen andere Natiën beter koop begonnen te bouwen dan wy, gingen de meerdere kosten van onzen scheepsbouw van de winsten af. En in deeze beide opzigten heeft de mededinging van andere Natiën ons niet alleen in Indie, het welk de Auteur zelf betoogt, maar ook hier te Lande nadeel toegebragt. Even ééns is het gelegen met de uitzending van goederen naar Indie, door het Bewind hier te Lande ingekogt, en met het geheel bestuur van Compagnies zaaken alhier. De andere Natiën, vooral de Engelschen, die verzending aan particulieren overlaatende, kogt elk voor zyne rekening vry wat zuiniger in, de Compagnie hadt minder omslag, de misbruiken werden afgesneeden met de aanleiding tot dezelven, en er viel minder af te trekken van de zuivere winsten. Een gevolg, voorzeker, gelyk de voorigen, van de mededinging van andere Natiën; waardoor het de Compagnie onmogelyk viel, om de meerdere kosten op den verkoopsprys der goederen, uitgezonderd de Speceryen, weder te vinden. Men zegge niet, dat de ondervinding van de ryzing der pryzen hier mede strydig is, als zynde dezelve steeds voortgaande bevonden van tyd tot tyd; want deeze ryzing zoude nog grooter geweest zyn, indien de meergemelde mededinging het niet belet hadt, en zy heeft daarom

ook

ook meeſtäl ſlegts plaats gehad op het Monopolie-Artikel, de Speceryen. Maar deezen kon de Compagnie, ook buiten de opgenoemde meerdere kosten, verhoogd hebben, en dus blyft de winstderving dezelfde. Het verwondert my, ik herhaal het, dat de Auteur zo ver is gekomen in zyn onderzoek; en niet verder is gegaan, gelyk de Hedr Hoofdparticipant TITSING naderhand gedaan heeft, met den voorſlag, om de uitzending van goederen aan particulieren over te laaten, het welk door de Compagnie aangenomen en in het werk geſteld is, of zelfs gelyk naderhand door anderen is voorgedraagen, en nu de meeste ſtemmen voor zig heeft, met den Compagnie allen Scheepsbouw af te raaden, altoos zo veel, als zonder oploop in de Steden plaats kan hebben, welk één en ander daarboven, geheel of gedeeltelyk, ons door de Engelſchen voorgedaan is.

Tweede Hoofdſtuk passim. De dugtige bewyzen van den zo ſchranderen, als kundigen Auteur, om boven alle bedenking te ſtellen, dat de Handel in Indie, door de Compagnie gedreeven, niet dan verlies kan aanbrengen, maar, aan haare Onderhoorigen, of Vryburgers, overgelaaten, haar te gemoet komen zal in het draagen der lasten aldaar, doen my telkens vraagen, hoe of het tog heeft kunnen gebeuren, dat Hy niet teffens op andere waarheeden is geleid geworden, namelyk, dat de aanvoer van veele goederen naar en uit Indie van dien zelfden aart is; en de Compagnie maar lastig valt, als me-

de, dat het polityk Beſtuur van onze Bezittingen eene geheel andere inrigting verëischt? Inmiddels ontdekt men op veele plaatſen, dat de Auteur als het ware gereed ſtondt, deeze waarheeden, welken naderhand in zo helder een daglicht zyn geſteld, in te zien en voor te draagen.

Bl. 24. Dit wel beredeneerd pleidooi van den Auteur, *in de noot* 8, ten voordeele van de Nyverheid der Ingezetenen onzer Bezittingen, verdient grooten aandagt, en wat zou de Auteur zelf niet daarby gevoegd hebben, indien hem de onlangs uitgekomen Beſchryving onzer Bezittingen door den Heer DIRK VAN HOGENDORP hadt kunnen onder het oog komen! Vooral is 'er veel kragt in zyne vraag, „ Wat 'er van onze West-Indiſche Koloniën zou „ geworden zyn, zo men daar dezelfde handelwy„ ze gehouden hadt?" Indien Hy de gemelde Beſchryving geleezen hadt, zou hy niet alleen, gelyk Hy nu doet, geöordeeld hebben, „ dat Java twee„ maal zo volkryk, en viermaal zo veel waard kon „ worden," maar veel meer. Een Man, die op zulk eene wyze geſchreeven heeft, toen 'er veel onbekend was, van het geen 't ſedert aan het licht gebragt is, zou zekerlyk overgegaan zyn tot de voordragt van een Koloniäal, zo niet een polityk Beſtuur, en van eene behoorlyke zifting tusſchen die Artikelen in Oost-Indie, welken als een Monopolie, door een Compagnie, kunnen behandeld worden, en de menige anderen, die geheel Koloniäal zyn, en ook zodaanig moeten beſtuurd worden.

Bl.

Bl. 34. Dit betoog, dat hoe zeer de winſten in Indie agter uit gingen, de Inkomſten op onderſcheiden Bezittingen toegenomen zyn, is wederom een bewys van het nut, welk men zou kunnen trekken uit een Beſtuur, zo als dat van Bengalen, in Landen, welken, onder een bloot mercantiel Beſtuur, evenwel min of meer zyn opgekomen. De Inkomſten kunnen honderdvoud toeneemen, de kosten van de Regeering en Defenſie goedmaaken, en 's Lands Finantiën, door een overſchot, ondersteunen, indien men de waare gronden van een goed Beſtuur voor dezelven aanneemen wil.

Bl. 35. Hier ſpreeke de Auteur voor my. „ Daar, „ in de voorledene eeuw, de Indiſche Handel met „ winst gedreeven was, hadt men, toen men be„ merkte dat reeds jaaren agter één het tegenover„ geſtelde plaats hadt, geen andere maatregelen by „ de hand kunnen neemen, *geſchikt naar de om„ ſtandigheeden, daar de Maatſchappy en andere „ Natiën in Oost-Indie in gekomen waren?*" Het is waar, dat de Auteur deeze vraag ſlegts opwerpt, met opzigt tot den binnenlandſchen Handel, waaromtrent de Hooge Regeering, van 1675 af, vrugteloose voorſtellingen gedaan hadt, dan, met even veel regt, kan men dezelfde vraag doen, omtrent den geheelen Handel, en het geheel Beſtuur. Wy zullen hier onder zien, wat gewigtige veranderingen in 1791 zyn voorgedraagen, en ook beſlooten, toen het water aan de lippen kwam, en het ſchynt de moeite waard te zyn, op een ſtuk, daar men zo

veel geleerd heeft met groote ſchade, voor het vervolg een wynig beter vooruit te zien. *De Omſtandigheeden van de Compagnie en van andere Natiën* vorderen meer, dan de Auteur ſlegts opgeeft, en zelfs iets meer, dan na hem voorgedraagen is. De bewyzen daarvan ſtaan op hunne plaats, maar hier wilden wy het getuigenis van onzen Auteur niet ongemerkt voorbygaan, dat veranderde omſtandigheeden, ook in deezen, veranderingen in het gedrag noodig maaken.

Bl. 38. *noot* 20. Zodaanige klagten, dat Compagnies dienaaren met de winſten ſtryken, zyn over oud, en een beroemd Schryver heeft daarin alleen het verval der Compagnie gezien, en gemeend, dat zy nog den Handel in Indie zou kunnen voortzetten, voor eigen rekening, als zy eerlyk bediend werdt. Maar het is handtaſtelyk, dat de Compagnie, als Comptoir beſchouwd, en de Comptoiren in Indie als haare Factoryen aangezien zynde, het welk naar waarheid is, de beheering van dit Comptoir veel te groot is, en de dienaars niet kunnen tot hunnen pligt gehouden worden, vooral 't ſedert den overgang van allen Handel in Indie, behalven den onzen, in handen van particulieren. Van daar de Conſideratie van den Heer VAN IMHOFF, dat Compagnies Bezittingen te uitgeſtrekt en menigvuldig zyn. Ja, dit zyn zy voor een Comptoir, maar niet voor een polityk Beſtuur, noch als Koloniën.

Bl. 40. De Hooge Regeering in Indie heeft in het laatst der voorgaande en het begin der tegenwoor-

woordige eeuw een gevoel gehad van het geen ik zo even heb aangemerkt, wanneer zy geſchreeven heeft, „ dat de Compagnie, *indirect als Landheer*, „ door middel van de welvaart der Ingezetenen, „ merkelyke vermeerdering van Inkomſten zou ge„ nieten, en eene aanzienlyke beſpaaring in de uit„ gaven ondervinden." Dan welk Landheer heeft ooit, zo als de Compagnie, alle de landvrugten van zekere ſoorten (als Koffy, Peper, Indigo) door de Ingezetenen doen bouwen voor hem alleen, die vervolgens in zyne Pakhuizen verzameld, en eindelyk met zyne Schepen vervoerd? Dit is niet *indirect*, maar direct genieten, dog ſtrekt tevens tot bederf van een Land. Onze Auteur moge hier wederom vraagen, wat 'er van onze W. I. Koloniën zou geworden zyn, als men ze zo behandeld hadt?

Bl. 42. Dat de Heer MOSSEL van oordeel was, „ dat men in Oost-Indie de voordeelen meer in„ direct, dan direct, moest tragten te verkrygen," ſtemt overëen met het verlangen der Hooge Regeering ſedert 1675, met het voorbeeld van alle de andere Natiën ſedert 1660, met de Conſideratiën van den Heer VAN IMHOFF, en met het gevoelen van onzen Auteur; dan de bepaaling van alle deeze getuigenisſen tot den blooten binnenlandſchen Handel, kan ik niet van my verkrygen, daar ik duidelyk lees, dat de Heer VAN IMHOFF reeds Java heeft willen coloniſeeren, en daar de woorden telkens veel te algemeen geſteld zyn, om ze niet verder

uit e breiden. Wy hebben onzen Auteur zelfs, hier en daar, zien verder gaan, vooral als hem de West-Indiſche Koloniën voor de gedagten komen, en wy zullen er hier onder nog ſterker blyken van aanhaalen. Men leeze:

Bl. 46. *noot* 29. „ Hadt de Heer HOPE meer „ gade geſlaagen, dat de Compagnie tweederlei be„ langens moet op het oog houden, namelyk het „ voordeel, dat zy direct als Koopman hier te „ Lande geniet, en het geen zy *als Mogenheid* en „ Koopman teffens in Oost-Indie verkrygt, dan „ zouden zyn yver en kundigheeden nog van veel „ meer nut geweest zyn." Deeze uitdrukking alleen van *Mogenheid* bevat ongemeen veel; eene Mogenheid beſtaat op andere beginſelen, dan een Koopman, ja zelfs dan een *Landheer*, en de Auteur gaat hier nog verder dan zyne voorgangers. Eene Mogenheid zorgt voor den bloei en de veiligheid van Land en Volk, en zeker wil de Auteur te kennen geeven, dat, buiten en behalven de mercantiele belangen, de Compagnie ook haare Bezittingen moet doen welvaaren en dezelven veilig ſtellen. Onder het geen de Compagnie, volgens hem, als Mogenheid verkrygt, rekent hy zeker alle die Inkomſten, welken met den bloei der Landen toeneemen. Hy wil derhalven, dat niet alleen de Handel en Vaart, maar ook de Landbouw, de Nyverheid bevorderd worden. Dan hy onderzoeke den ſtaat der Bezittingen, het verval derzelven, gelyk de Heer N. ..... het my beſchryft, in eenen brief van

den

den jaare 1794, en oordeele, of er geen ander beginsel van Bestuur moet ingevoerd worden, ja, of de geest eener Compagnie kan overéén gebragt worden met den geest van eene Koloniäale Regeering, laat staan van eene Mogenheid. De Engelschen hebben daarom polityke Leden in de Compagnie gebragt, zo in Londen, als in Indie, waar zelfs de Gouverneur Generaal door de Kroon aangesteld wordt, op dat het mercantiel belang, het polityk of koloniäal belang niet zoude onderdrukken.

Derde Hoofdstuk, van bl. 53 tot 57 inzonderheid. Zie hier het Tafreel van den staat der Compagnie in 1785, het welk naauwkeurig moet vergeleeken worden met de geenen, die wy aangehaald hebben van 1665 en 1741. In deeze drie tydstippen vinden wy dezelfde Bezittingen, dezelfde navale en militaire Magt, denzelfden grooten Omslag; maar een oneindig verschil in de omstandigheeden, en dienvolgens in den staat der Compagnie. In de voorige eeuw dwong zy, met haare middelen, schier de geheele vaart en handel, en werdt groot en ryk in en door den oorlog. In het midden van deeze eeuw kon zy, in volle vrede, de kragt van den particulieren handel van andere Natiën niet wederstaan, maar leide den grond tot haar bederf met daar tegen te willen worstelen, in de plaats van tot een gelyken maatregel over te gaan. Op het eind van deeze eeuw stondt zy eindelyk te bezwyken onder de krygsmagt van Engelland, uit Europa aangevoerd, of in de welbestuurde Engelsche Bezittingen on-

onderhouden, en verdankte haare beſcherming alleen aan de Franſche Vloot. Deeze twee omſtandigheeden, dat de Nationaale Wapenen naar Oost-Indie werden overgevoerd, en dat de Bezittingen aldaar werden beheerd als polityke lighaamen, en niet met een enkel mercantiel oogmerk, om er Retouren voor een Compagnie uit te haalen, waren genoeg, om een wezentlyke verandering in onze voorouderlyke Inſtellingen noodzaaklyk te maaken. De Nederlander van de zeventiende eeuw hadt met veel ſchranderheid ingevoerd het geen toen noodig was, en met den gunſtigſten uitſlag bekroond werdt; maar de Nederlander van de agttiende eeuw was ſlegts getrouw gebleeven aan grondbeginſelen, die niet meer pasten voor zynen tyd.

Bl. 63. Deeze uitrekening, dat de Speceryen zo veel voordeel niet aanbrengen, heeft my verbaasd, en aanleiding gegeeven, om de berekeningen in de Bylaagen tot het Rapport der Staats-Commisſie, 1791, met dubbelen aandagt op dit ſtuk na te gaan, waaruit my dan ook gebleeken is, dat de voordeelen op de Speceryen niet minder zyn, dan wy hier boven reeds daar van hebben zien opgeeven, en dan het gemeen gevoelen medebrengt. Mogelyk heeft de Auteur de drift der Engelſchen, en den nayver van alle vreemde Natiën, op dit ſtuk, willen maatigen. Dan, hoe dit zy, zo wenschte ik wel, dat men de verdere artikelen van de Retouren ook zo uitploos, de kosten, er op vallende, even juist naging, en ons dan éens opgaf,

gaf, wat de Compagnie daar by wint. Ik denk, dat er geen ſterker betoog zou te vinden zyn, dan zulk eene uitrekening, van de dwaasheid, om langer onze ſchoone en vrugtbaare Landen met Peper, Koffy, Suiker, Indigo, en wat al meer, te beplanten, onder het beheer en voor rekening van eene Compagnie; terwyl men er door middel van dezelfde voortbrengſelen, maar onder een ander Beſtuur, Koloniën van kan maaken, die de West-Indiſchen vyftig maal overtreffen, en de kosten tot haare Defenſie, en veel meer, opleveren zouden.

Bl. 64. De berekening van het Kapitaal, waarmede de Compagnie wederom zoude kunnen aan den gang komen, namelyk in 1785, zal denkelyk op dien tyd verbaasd hebben, door de groote ſommen, en door het brengen van Compagnies ſchuld op 83 millioen. Als men het fonds der Compagnie nagaat, welk in Actiën verdeeld is, en zes à zeven millioen bedraagt, moet men nog meer verſchrikken over zulke ſommen. Wat zou men denken van een Koopman, die viermaal zo veel geld opgenomen hadt, als hy ryk was, om daar zyn negotie mede voort te zetten? Maar onze Auteur merkt, op eene andere plaats, met regt op, dat de Compagnie ſlegts op crediet handel dreef, en er was veel grond tot dit crediet, niet in haar fonds, maar in de 't ſedert aangewonnen Landen, en de jaarlykſche Retouren. Nogthans hadt dit crediet paalen, en al kon de Compagnie, vóór den Engelſchen oorlog, millioenen by Anticipatie ligten, zo gelukte het

haar

haar niet, na dien oorlog, verdubbelde millioenen te heffen, als een meer duurzaame ſchuld. Het Land moest een 25ſte penning uitſchryven, om ruim 30 millioenen in den ſchoot der Compagnie te ſtorten, en voor en na deezen ontvangst heeft zy geduurig voort genegotiëerd, meest onder garantie van den Staat, zo dat haare ſchuld, in 1794, niet 83, maar 120 millioen, bedroeg. De verbaazende ſom, door onzen Auteur noodig geöordeeld, was derhalven op verre na niet voldoende geweest, en egter is de Compagnie niet gered geworden, maar heeft, gelyk wy hier onder zien zullen, het één vóór, het ander na, van haare werkzaamheeden moeten opgeeven. De oorzaak van zulk een moeilykheid, en ſchier onmogelykheid, om de Compagnie met de zwaarſte Kapitaalen te helpen, en tot voorig aanzien te brengen, ligt in den yſſelyken omſlag van zulk een lighaam, als zy was Ik ſtel, dat, na deezen oorlog, de Handel op Engelland herleeft, zo zal er mogelyk wederom, als te vooren, na de uitrekening van onzen Auteur, 44 millioen met dit Land omgezet worden, en dus meer dan met Oost-Indie; maar dit zal door een menigte van particulieren geſchieden, en ſchielyk in zyn werk gaan. Geſteld, dat men een Compagnie oprigtte, om het werk te beſpoedigen, en deeze ontving en betaalde, aan de ééne zyde, alle de Engelſche Manufaktuuren, en aan de andere alle de Duitſche Waaren, en voer met eigen Schepen over en weder; is het wel te denken, dat zy dan, onder-

derſteund door nog zo veel Subſidiën, in haare onderneeming ſlaagen zoude? Een groot aantal Kooplieden herſtelt zig eerder, om dat elk voor zig zelven werkt, en eene omſlagtige aſſociatie met moeite, om dat elk voor het gemeene welzyn bezig is.

Bl. 104. By gelegenheid van Ceylon, toont de Auteur de noodzaaklykheid aan, om den ſtaat van Defenſie in onze Oost-Indiſche Bezittingen te verbeteren. Hy vreest voor de Inlanders, Engelſchen, Franſchen; dog voegt er by, „ dat van alle de „ Mogenheeden, die thans in Indie gezeten zyn, „ er geene is, die meer haar vermogen op het Zee- „ en Militaire Wezen heeft uitgebreid, dan de En- „ gelſchen, die tegenwoordig in de daad Bengalen „ bezitten, en door dat vermogen den Koophandel „ daar te Lande, ten koste van de Inlanderen, „ oefenen, waarvan men voor deezen geen voor- „ beelden zag." De Compagnie heeft den raad gevolgd, om haare Bezittingen in beter ſtaat van Defenſie te ſtellen, maar heeft er al rasch mede moeten uitſcheiden, om dat zy zig met die kosten alleen zoude in den grond geboord hebben. Zy kon niet doen, het geen de Engelſchen doen, welken een geheel ander Beſtuur, waarvan, ja, voor deezen geen voorbeeld mag geweest zyn, in Bengalen hebben ingevoerd, en daaruit middelen gevonden hebben, om zulk een Zee- en Militaire Wezen te onderhouden. Willen wy, gelyk noodzaaklyk is, onze Bezittingen verdedigen, zo beſtuuren wy ze naar

be-

behooren, en dan, maar anders niet, zal het gelukken.

Van de Kaap zegt onze Auteur, „ dat deeze Ko„ lonie nu niet meer geſchikt is, om van Com„ pagnies Schepen te beſtaan, dat zy, naar maate „ dezelve in Menſchen en Culture toeneemt, ook „ andere middelen van onderhoud en winſten heb„ ben moet, en dat dit kan geſchieden door bin„ nen- en buitenlandſchen Handel." Dit is buiten twyfel het geval, en wy kunnen de natuur van een zaak niet veranderen, noch beletten, dat deeze Kolonie opwaſſe, als een kind dat groot wordt. Maar erkennen wy deeze waarheid, zo moeten wy ons ook daarna gedraagen, en de Kolonie niet laaten onder het Beſtuur van eene Compagnie, die haar niet anders kan beſchouwen, dan uit een mercantiel oogpunt. Wat was er, vraagen wy al wederom, met onzen Auteur, van onze West-Indiſche Koloniën geworden, onder zulk een Beſtuur?

Bl. 122. Onder de middelen van Herſtel, draagt Hy ook voor, de directe vaart op de Weſterſche Comptoiren. Wy hebben gezien, dat de Heer VAN IMHOFF Speceryen en Koper van Batavia derwaards brengen, aldaar de Lywaaten en Salpeter laaden, en zo de reis naar het Vaderland vervorderen wilde. Eene directe vaart op de Weſterſche Comptoiren, en het oprigten ten dien einde van een tweede Hoofdcomptoir te Colombo, gelyk aan Batavia, zo als wat laager voorgeſlaagen wordt, zoude nog verder gaan. De directe vaart van hier te Lande op Chi-

na,

na, waar men zig wel by gevonden heeft, kan als de aanleiding tot deezen voorſlag beſchouwd worden, en wy moeten hier aanmerken, dat zulke veranderingen in de Vaart en Handel van de Compagnie, zonder afſtand aan particulieren, de eerſte ſtappen zyn geweest tot eene hervorming. De Compagnie heeft eerst zo veel gewonnen, en haare zaaken hebben zodaanig gebloeid, dat zy het omſlagtigst plan van Vaart en Handel heeft kunnen aanneemen en langen tyd volhouden, alleenlyk om een byöogmerk te bereiken, waar aan haar egter veel geleegen was. Zy wilde Batavia groot maaken, daar het middenpunt van haare werkzaamheeden vestigen, en met alle zaaken daar t'huis te brengen, zig zelve het oppertoezigt over alle de bedryven in Indie gemaklyk maaken. Om deeze reden zondt zy alle haare Schepen en Goederen en penningen naar Batavia, van waar zy verdeeld wierden door geheel Indie op de zogenaamde buiten-comptoiren, en op dezelfde wyze kwam alles van deezen naar Batavia, om vervolgens tot Retouren naar herwaards te dienen. Sommige goederen deeden op deeze wyze bykans de dubbele reis, en allen werden zy met groote kosten bezwaard, welken de Compagnie langen tyd heeft kunnen draagen. Nu dezelven egter de Compagnie in het bederf begonnen te ſleepen, werdt men bedagt op directe reizen, met veel beſpaaring van tyd, gevaar, en kosten; dan wy zullen in het vervolg zien, dat onze Auteur den ſtaat der Compagnie als veel te voordeelig moet beſchouwd heb-

ben, vermits, by nader onderzoek, gebleeken is, dat zy, met deeze directe Vaart zelfs, niet kon blyven ſtaan, maar dat de kosten nog te groot bleeven, en zo de uitzending van goederen, als de Retouren, ja zelfs gedeeltelyk de Vaart, aan particulieren moest worden afgeſtaan. Op zyne plaats zal dit alles blyken.

Bl. 124. De vryſtelling van den particulieren Handel in Oost-Indie, van Haven tot Haven, hebben wy gezien, dat de Heer VAN IMHOFF ten ſterkſten hadt aangeraaden. Ik moet op de nieuwe drangredenen van onzen Auteur, ten zelfden einde, aanmerken, dat de Heer N..... my meldt, (1794) dat onder de Gouverneurs Generaal VAN IMHOFF en MOSSEL, die agter elkanderen geregeerd hebben, de particuliere Handel en Vaart gebloeid heeft, maar dat naderhand de Hooge Regeering wederom allen Handel aan zig getrokken heeft, om ſchynvoordeelen aan de Compagnie te bezorgen, waardoor de particulieren, zo te Batavia, als op de buiten-comptoiren, zodaanig den moed en het vermogen hadden verlooren, dat zy in langen tyd geen gebruik van de vryheid van Vaart en Handel zouden kunnen maaken, en dat de Compagnie, ten einde de vaart op de West van Indie te kunnen opgeeven, verkoopingen van Speceryen en Koper te Batavia willende aanſlaan, wynig liefhebbers vinden zou. Ik weet niet, of deeze omſtandigheid, dat onder de Heeren VAN IMHOFF en MOSSEL de particuliere Handel gebloeid heeft, aan onzen Auteur

teur is bekend geweest, maar ik twyfel geenzins, dat de voordeelige ſtaat der Compagnie in Indie, die, volgens Hem, onder deeze Regeeringen ſlegts zeven of agt millioenen, en dus veel min, dan vóór of na hen, was agteruit gegaan, moet toegeſchreeven worden aan de gemelde omſtandigheid. Uit de daadzaak, door den Heer N..... opgegeven, en de gevolgen van dezelve, beſluit ik, dat al was de vrye Handel nu wederom ingevoerd, en door den Heer N..... de hand daaraan gehouden, over eenige jaaren alles wederom door de Hooge Regeering, of haare Opvolgers, zoude zyn tot zig getrokken, op dezelfde voorwendſelen, als na den tyd der Heeren VAN IMHOFF en MOSSEL; want de menſchen, in Vergaderingen byéén gebragt, neemen altyd een *esprit de corps* aan, en de geest van eene mercantiele aſsociatie is ſtrydig met dien van een polityk Beſtuur. Dezelfde lieden, welken onze Oost-Indiſche Bezittingen wel beſtuuren zouden, als zy gezeten waren in een Adminiſtrativen Raad, die geen negotie deedt, zullen in eene handeldryvende Compagnie geheel verſchillende beginſelen volgen. Getuige onze Auteur zelf, die ons het duidelykst tafreel ophangt van den blocienden ſtaat onzer kleine West-Indiſche Kolonietjes, die aantoont, op welke wyze de Handel op Amerika geheel Europa zo verbaazend verrykt, en die, als Bewindhebber der O. I. Compagnie aan het mercantiel beginſel blyft hangen. Gaarne breng ik hem de ſchatting van lof en bewondering, die hy

over de maate verdient, met dit beginſel op eene vry min ſlaaffche wyze, dan anderen, aan te kleeven, den Heer THOMAS HOPE zelfs verwytende, dat deeze de Compagnie niet genoeg beſchouwd heeft als Mogenheid in Indie; maar geheel los heeft zy zig evenwel niet kunnen maaken, en heeft zeer notable werkſaamheeden voor de Compagnie willen bewaaren, die naderhand baarblykelyk beweezen zyn, met haar belang, noch met dat van den Staat, geenzins te ſtrooken. Wy zullen dit alles hier onder gewaar worden. Dan om nu de toepaſſing te maaken op het ſtuk voorhanden, dat is, de weder openzetting van den particulieren Handel, en den knoop van het betoog toe te haalen, zo verëenigen zig beide de ondervinding en de theorie, om ons te overtuigen, dat een vrye Handel onder het bewind eener uitſluitende Compagnie nooit lang beſtaan kan. De Engelſchen hebben, zeker daarom, zulk een dugtig gewigt van polityken invloed in de ſchaal van hunne Compagnie gelegd, waardoor deeze onophoudelyk terug gebragt wordt tot de algemeene belangen van den Staat.

De Auteur blyft niet ſtaan by eene verbetering in de eigen Vaart en Handel der Compagnie, noch by den afſtand van Vaart en Handel in Indie aan particulieren; maar gaat verder, en wil, op het voetſpoor der Engelſchen, eenige kleine takken van Handel aan de Vryburgeren en Onderhoorigen overgeeven. De Handel hier gemeend is die met het Vaderland, door de Retouren, en dit, by gevolg,

de

de eerſte ſtap tot eene ſplitſing der Oost-Indiſche Artikelen, tusſchen het Monopolie en den vryen Handel. Hooren wy den Auteur zelven ſpreeken, om dat het onderwerp van den tederſten aart is, en op dien tyd vooral niet dan met de uiterſte voorzigtigheid kon aangeraakt worden. — „ dan „ *zou* men door eene en andere ſchikking eene „ vermeerdering van Handel maaken, in veele klei- „ ne takken, die op zig zelven wel twee à drie „ Ton kunnen bedraagen, en die nu voor veel „ importanter ſom in Londen worden aangebragt. „ De Vreemdlingen in Duitschland, in 't Noor- „ den, en elders woonende, zouden dezelven al „ zo lief hier te Lande, als in Engelland laaten „ inkoopen: Onze vrye lieden zouden daardoor „ uitgebreider middelen van beſtaan verkrygen: De „ kloekheid en naarſtigheid door kleine, eenvoudige „ mercantiele middelen aangemoedigd wordende, „ zou men daarvan niet dan goede en rype vrug- „ ten kunnen verwagten: De bezittingen althans, „ die de Compagnie op Java, Ceylon, op de kust „ van Malabaar, enz., heeft, zouden in bevolking „ toeneemen, en met dezelven zouden de middelen „ van beſtaan aangroeien: Wat was daaruit niet „ te wagten in een groot en vrugtbaar Land, daar „ het van dien gezegenden invloed is geweest op „ het onze, dat klein en arm is in voortbrengſe- „ len?" *bl.* 128. Het geen de Auteur hier aan de Compagnie wil afneemen, bedraagt *ſlegts twee of drie Ton*, maar dezelfde takken klimmen in Londen

op tot een *veel importanter ſom*, namelyk, te Londen worden zy niet aangebragt door de Compagnie, maar derwaards gezonden door particulieren. By deeze *vermeerdering van Handel* blyft de Auteur nogthans niet ſtaan, en hy ziet nog veele *goede en rype vrugten* daaruit te gemoet. De *bevolking zal toeneemen*, de *middelen van beſtaan aangroeien*, of in andere woorden, het volks- en geldvermogen, daar Hy, op eene andere plaats, de kragt van eene Natie inſtelt, zal er uit gebooren worden. Ja, Hy vermeet zig niet, te bepaalen, hoe verre het nut van deeze inſtelling gaan kan, en wat *de kloekheid* en *naarſtigheid*, *aangemoedigd zynde*, niet al zouden kunnen uitwerken in een *groot en vrugtbaar Land*, zo dat de verbeelding hier, naar maate van de grootte en van de vrugtbaarheid van die Landen, voortgaan kan, en met reden verre zal gaan, wanneer men onze Koloniën in de West, of Bengalen, of het Prins van Wallis Eiland, daarby vergelykt. Om egter eenigzins aan te wyzen, welke aanmoediging hy in het oog heeft, en door de uitwerkſelen op de oorzaak terug te leiden, voegt Hy er by, dat dezelve *eenen zo gezegenden invloed* gehad heeft *op ons Land*, hoe *klein* ook, en *arm aan voortbrengſelen*. Nu weeten wy, hoe ons klein en arm Land is groot en ryk geworden, namelyk, door Landbouw, Handwerken, Manufactuuren, Scheepvaart, Viſcheryen, Zeehandel, en met opzigt tot dit alles, door veiligheid van perſoonen en eigendommen, en vryheid van

Han-

Handel. —— Voorzeker de Auteur is hier zeer verre gevorderd geweest met zyne denkbeelden, en heeft de waare gronden gelegd tot een goed polityk Beſtuur van onze Bezittingen, een Beſtuur, onder het welk zy zouden kunnen bloeien, en ten eenigen tyde een ſteun worden van het Vaderland, en een middel van Redding uit de geleedene rampen van deezen Tyd.

Dan keeren wy van deeze aangenaame uitwyding, op welke de loop der zaaken ons hier onder meer dan ééns wederbrengen zal, voor een oogenblik, tot de verdere middelen van herſtel terug, welken zig tot eene uitſluitende Compagnie alleen bepaalen.

Bl. 129. De Auteur wil eenige Kooplieden in het Bewind plaatſen, ten einde vooral de Indiſche zaaken na te gaan, als zynde, zo als wy meermaalen gezien hebben, diegeenen, welken hy van het meest gewigt houdt, voor het ſtaan of vallen van de Compagnie. Daar is ook een Departement voor de Indiſche zaaken aangeſteld geworden, en de Leden van hetzelve hebben, meest allen, veel gewerkt, op het voetſpoor van onzen Auteur, om de gebreken uit te vinden, en de hulpmiddelen aan de hand te geeven. De beroemde Memorie van drie Heeren Bewindhebberen, daar wy hier onder nog veel van zullen gewaagen, heeft den grond gelegd van groote veranderingen in de geheele werkzaamheid der Compagnie, en kan met regt beſchouwd worden, als het vervolg op het ſtuk, daar wy nu mede bezig zyn. Wy zullen op zyne plaats zien, dat deeze

Heeren ver afwyken van onzen Auteur in het vergrooten van den omſlag der Compagnie, en dat zy, daartegen, niet alleen met hem inſtemmen, om den particulieren Handel in Indie, maar nog veel meer, af te ſtaan, en tot een beſtaan hebben gebragt, het geen Hy ſlegts van verre hadt aangeweezen. Het onderſcheid, namelyk, tusſchen het mercantiel Beginſel eener Compagnie, en het polityk Beſtuur van groote en volkryke Landen, was toen reeds tot meerder klaarheid gebragt.

Bl. 133 *en* 134. De ſtelling van den Auteur, dat de Compagnie met eigen, en niet met gehuurde Schepen, vaaren moet, zoude ons aanleiding geeven tot meer dan ééne aanmerking, ware het niet, dat de grondigſte onderzoeken aangeſteld zyn, gelyk wy hier onder zien zullen, om te weeten, wat voordeeliger zoude zyn voor de Compagnie, en dat daaruit gebleeken is, dat altoos een groot deel van de Vaart, zo niet alle, moet geſchieden met gehuurde Schepen, voor welk gevoelen zig de Heer N.-....., na een nieuw onderzoek in Indie, mede zeer ſterk verklaard heeft. Het gevolg, welk de Auteur, onder anderen, uit de noodzaaklykheid van de vaart met eigen Schepen afleidt, namelyk, dat zulk een omſlag een uitgebreid Beſtuur vereischt, welk niet dan by wyze van eene Compagnie kan aan den gang gehouden worden, vervalt met den grondſlag van hetzelve. Wy zyn verre van hem minder agting toe te draagen, omdat Hy zig met opzigt tot eene ſtelling van zo veel belang bedroogen

gen heeft, en hebben boven reeds de oorzaak aangeſtipt, welke de klaarſte verſtanden misleiden kan; dog het is van eenig gewigt, by deeze gelegenheid aan te merken, dat, juist om die zelfde reden, niet te veel op deeze Memorie moet geſteund worden door de voorſtanders van eene uitſluitende Compagnie in alle de Oost-Indiſche Artikelen. De groote inzigten van den Auteur, zyne beginſels van Zeehandel en nationaal Welvaaren, de voordragt van de betrekkingen tusſchen Europa en de verdere weereldddeelen, waarby Hy Compagnie en Monopolie uit het oog verliest, leiden ons veel meer allen tot een geheel tegenovergeſteld beſluit op, zo als in het vervolg nog meer dan ééns zal aangetoond worden.

Het kragtig middel hier te Lande, naar zyn inzien, om de meerdere Lasten in Indie, de verzwaarde kosten van fortificatiën en troupes aldaar, de meerdere renten van de ſchuld, ééns voor al te dekken, is het uitzetten van den Handel, om meer winſten over te houden. De ondervinding is Hem egter tegengevallen, en dit ſtuk, als van het alleruiterſte belang zynde, en de vraag, hoe de Oost-Indiſche Handel, in deeze tyden, moet gedreeven worden, ſchier beſliſſende, verëischt een naauwkeuriger onderzoek.

Het eerſte Artikel, dat in meerdere hoeveelheid moest aangebragt worden, was de Thee. De Compagnie hadt zig wel bevonden met direct van hier op China te vaaren, en deezen tak van Handel als

het ware af te zonderen. Nu wilde men de winſten vermeerderen, met een grooter Kapitaal in de Thee te ſteeken. Dan in de Rapporten van de Staats-Commisſie, hier onder, zullen wy klagten vinden, dat de markt overvoerd en de prys vervolgens gedaald is. Het oogmerk was derhalven niet bereikt. De Staats-Commisſie adviſeert ook, om minder aan te voeren, ten zy het verbod van invoer van vreemde Thee aan de verwagting beäntwoorde, gelyk als het geval geweest is. Deeze nieuwigheid, derhalven, op het voorbeeld der Engelſchen, zo als veel andere goede zaaken, ingevoerd, heeft der zaak eene andere keer gegeven, den aanvoer door de Noordſche Mogenheeden belemmerd, en aan onze markt de ruimte tot een meerderen aanbreng verſchaft. Wy zullen, hier onder, nog nader op deeze byzonderheid terug komen, en beſluiten hier dit ſtuk, met aan te merken, da de gelukkige keer van zaaken, omtrent dit artikel, zonder gevolgtrekking blyft voor de anderen, welker invoer door vreemden niet insgelyks zoude kunnen verboden worden.

Het tweede artikel van Uitzetting van Handel waren de Lywaaten, waaromtrent de Auteur de winſten, in voorige tyden behaald, uitvoerig opgeeft, en beſluit met de aanmerking, dat de Compagnie de middelen van meerder aanvoer in haar zelve heeft, doelende zekerlyk hiermede op haare vastigheeden en Comptoiren aan wederzyde het Schier-Eiland van Indie. Deeze proeve is niet genomen,

om

om dat men geen kans gezien heeft tot groote winſten op een artikel, zo geheel en al geraakt in de handen der Engelſchen, als Heeren van het Land, toen gedeeltelyk, en 't ſedert ten eenenmaale. Wy zullen, hier onder, nog veel op dit ſtuk aantreffen, ten betooge van dit wynige, als mede, dat de winſten, die er nog op zitten, ſlegts door particuliere Kooplieden, en geenzins door eene Compagnie, kunnen behaald worden. Waarmede de tweede grondſlag van het herſtel van den ſtaat der Compagnie, door eene uitzetting van Handel, komt te vervallen.

Men heeft, in de plaats van dit artikel, andere artikelen in grooter hoeveelheid willen aanvoeren, en op die wyze in den geest van onzen Auteur voortwerken; weshalven ik er by deeze gelegenheid mede het noodige op aanmerken zal. Het voornaamſte onder deeze artikelen was de Koffy, dog er behoorden ook anderen onder, groeiende op onze Bezittingen. De vraag in deezen is derhalven, of landvrugten uit de Koloniën moesten aangekweekt en aangevoerd worden door eene Compagnie, met een bepaald oogmerk, om de winſten van dezelve zodaanig te vermeerderen, dat zy daaruit goed kon maaken, het geen die zelfde Koloniën meerder kosteden, aan Onderhoud en Defenſie, dan zy opbragten. Nu hebben wy, ter beäntwoording hiervan, een voorbeeld, eene veeljaarige ondervinding voor ons, wy hebben in de West-Indiën zulke landbouwende Koloniën, die Onderhoud en Defenſie verëiſchen, en

on-

onder eene Compagnie geſtaan hebben. Dan lang voor dat deeze Compagnie is vervangen geworden, door eenen Adminiſtrativen Raad, hadt zy alle Vaart en Handel overgegeeven, en was in de daad van aart veranderd, en een zuiver polityk Beſtuur geworden, zo dat de laatſte verandering, in 1790, niet geweest is de Herſchepping van een handeldryvend lighaam in eenen Raad, maar de verbetering van de inwendige Conſtitutie van een polityk lighaam. Het geen nu de West-Indiſche Compagnie uit eigen beweeging gedaan heeft, namelyk, de daad, hoezeer niet den naam, van een polityk Beſtuur aan te neemen, en de byzondere nyverheid van elk, zo omtrent den landbouw, als de Vaart en Handel, geheel vry te laaten, is bekroond geworden met zulk eenen uitſlag, dat de aanvoer uit de West-Indiën van vrugten der Landen, veel grooter is geweest, dan dezelfde aanvoer uit Oost-Indie, offchoon oneindig kleiner van omtrek, en ſlegts bevolkt op de kostbaarſte wyze, door middel van een jaarlykſchen aankoop van Negers uit een ander weereldeel. Dit voorbeeld zy het antwoord op de voorgeſtelde vraag, en wyze aan, hoe men de publyke inkomſten van onze Oost-Indiſche Bezittingen, gegrond op beteren landbouw, aangemoedigde kloekheid en naarſtigheid (*zie hier boven*) en vrye Vaart en Handel, kan aanwenden tot Onderhoud en Defenſie, met een goed overſchot daarboven, zonder eene Compagnie alleen en by uitſluiting te maaken tot Landbouwer of Planter, tot Inzamelaar, tot Aflaader, en tot Verkoo-

kooper van alle de voortbrengſelen. Meer zouden wy nu reeds hiervan zeggen, dan betere gelegenheeden zullen hier onder nog voorkomen, daar wy het verdere voor moeten ſpaaren.

Het zy genoeg, hier aan te merken, dat in onzen Auteur al wat Hy zegt op het ſtuk van de Uitzetting, als het eenig middel van Behoud, zonder de Defenſie der Bezittingen te verzuimen, wel gegrond en overſchoon is, wanneer men den Handel alleen in het oog heeft, en niet denkt om de wyze van dien te dryven, door middel van eene Compagnie, uitgezonderd de wynige artikelen van Monopolie. Zyne Inleiding tot het 4de en 5de Hoofdſtuk, een egt meesterwerk, zyne Bylaagen, zyne Nooten, en al wat betrekking heeft op den ſtaat van den algemeenen Handel tuſſchen Europa en de verdere weereldeelen, en op dien van ons Land in dit en in andere opzigten, verdient geleezen, herleezen, en geduurig overdagt te worden; op deeze zyne beginſelen voortbouwende, Bengalen in het oog houdende, zyne eigen woorden gebruikende op het ſtuk van aanmoediging der nyverheid in Oost-Indie, kan men niet dan op vrugtbaare en belangryke waarheeden t'huis komen, gelyk wy dit nog meer dan ééns in het vervolg zullen gewaar worden; maar het denkbeeld, dat de geheele omſlag in Oost-Indie moet beheerd worden door eene Compagnie, zoude ligt alles bederven, indien men zig daar niet van los maakte, en daarom hebben des Auteurs op-

opvolgers in dit groote werk zig daar ook geenzins door laaten ophouden, maar hebben, in tegendeel, eer voortgebouwd op de goede en vaste gronden van den Auteur, dan met hem een enkel verkeerd gevolg blyven handhaaven.

TWEE-

TWEEDE TYDSTIP, 1791.

De groote ontwerpen van Uitzetting van Handel, ten einde met meer winſten goed te maaken de meerdere uitgaven, zo tot betaaling van interesten en aflosſingen, als tot een geduchter Defenſie-Wezen in Indie, als mede om het jaarlyksch Kort aldaar te dekken, gaan nu plaats maaken voor een tegenovergeſtelde Syſtema van Reductie op Vaart en Handel, op Defenſie-Wezen, en op den geheelen omſlag daar uit volgende.

De meerdere aanvoer van Thee was kwalyk uitgevallen, dog hadt aanleiding gegeven tot een verbod van invoer door vreemden, het welk in de uitkomst nuttig bevonden is. De Uitzetting van den Lywaathandel was niet beproefd, om goede redenen.

Inmiddels hadt de Compagnie zwaare ſommen opgenomen en ruim dertig millioen uit den 25ſten penning

ning ontvangen, wel is waar niet ſpoedig genoeg, dog in 1794 was ook haare ſchuld tot 120 millioen aangegroeid, en dus omtrent de helft meerder, dan de Heer VAN DER OUDERMEULEN hadt noodig geöordeeld, om wederom aan den gang te komen, terwyl de zwaare posten van het Defenſie-Wezen inmiddels aanzienlyk waren verminderd.

Het ſchynt derhalven, dat de Compagnie, die reeds vóór den Engelſchen oorlog een dubbeld Kapitaal, naar maate van de voorige eeuw, jaarlyks omzette, eer te verre was gegaan, en dat zy, met nog meer te omvatten, haaren val ſlegts verhaasten moest.

Of nu dit gevolg van de zo gepreezen Uitbreiding van Handel, daar men zig een geheel Herſtel van zaaken van beloofd hadt, regelregt uit dezelve voortgevloeid zy, dan of, veel meer, dit verkeerd gevolg van eene maatregel, die op zo goede gronden ſcheen te rusten, moet toegeſchreeven worden aan de ſtandvastigheid, of hardnekkigheid, om den Handel, geheel en al, by uitſluiting, door eene Compagnie te dryven, ſchynt de groote vraag te zyn, welke in het vervolg te beſliſſen valt. In de ſtukken, daar wy nu aanmerkingen op gaan maaken, wordt de omſlag van de Compagnie ongemeen verminderd, haare werkzaamheid eenvoudiger gemaakt, haar bedryf verkleind, en de meeste Vaart en Handel wordt afgeſtaan aan particulieren, dog onder haar geduurig en bepaald toezigt. Door het aanſtellen eener Staats-Commisſie, welke, als het ware,

re, een oppertoezigt over het Bewind uitgeöefend heeft, is hulde gedaan aan het beginſel, dat er ook een polityk Beſtuur, buiten en behalve het mercantiel Beſtuur, noodig is, op dat de Oost-Indiſche Handel bloeie, en den Staat zo veel nut toebrenge, als dezelve daarvan trekken kan. Maar is dit polityk Beſtuur van dien aart geweest, dat de particuliere Vaart en Handel konden opkomen, dat zy den hoogſten trap van voorſpoed konden bereiken, en dat zo de Compagnie, als de particulieren, gezamentlyk, die uitbreiding van Handel konden bewerken, tot welke de Compagnie alleen niet genoegſaam was? De Engelſchen waren, door de geregelde werkſaamheid van beide, het polityk en mercantiel Beſtuur, tot die hoogte opgeklommen, dat de Staat door de Compagnie, en deeze door den Staat welvoer, dat hunne groote Handelſteden in Indie het middenpunt van Vaart en Handel aldaar geworden waren, dat hunne Bezittingen de overvloedigſte vrugten opleverden, om den Handel, zo in Indie, als op Europa, te voeden, en dat de territoriaale inkomſten daarby ſchatten opbragten aan het Bewind. Was het zelfde ook by ons te wagten uit onze nieuwe Inſtellingen, en ſtondt Java een tweede Bengalen te worden, zo voor Indie, als voor het Vaderland? Daarheenen zyn onze gedagten gegaan in de aanmerkingen, die wy op de Rapporten van de gemelde Staats-Commisſie gemaakt hebben, en uit dit oogpunt hebben wy het ſtelſel, in dezelven aangepreezen, beſchouwd. Wy hebben ons niet laaten ophouden door woorden,

maar aangetoond, hoe de Compagnie zig zelve voor een groot gedeelte heeft ontbonden, hoe de particulieren in het ſpel zyn getrokken, en dus, in het vervolg, de Uitbreiding van Handel door beiden gezamentlyk is gezogt. Wy hebben teffens geen gelegenheid verzuimd, om te doen zien, waar het haperde, indien met dit al het oogmerk nog niet ſtondt bereikt te worden, opdat de waare beginſelen langs hoe meer zouden opklaaren, tot dat wy ze eindelyk, in het derde Tydſtip, zouden kunnen onbeneveld aan het oog vertoonen.

Wy zullen gewaar worden, onder deezen arbeid, dat de algemeene gronden, door den Heer VAN DER OUDERMEULEN gelegd, en in den aart der zaak gevestigd, niet genoeg kunnen bewonderd en betragt worden, dog dat de toepaſſing derzelven aan veele zwaarigheeden is onderhevig gebleeven, omdat men ze ſlegts gedeeltelyk heeft aangenomen, en dat men te veel gehegt is gebleeven aan oude ſtellingen, die zeer wys waren in die omſtandigheeden, waarin onze verſtandige vooröuderen ze hebben ingevoerd, terwyl wy, den geest derzelven misſende, ons niet moedig genoeg van de doode letter hebben weeten los te maaken. Als zy opſtonden, zouden zy ons andere voorſchriften geeven, en ons werk behoort te zyn, een onderzoek van het geen zy, by zo merkelyk veränderde omſtandigheeden, beide hier te Lande en in Indie, zouden gedaan hebben. Begeeven wy ons dan, met dit voorneemen, tot de menigte van ſtukken, die ons nu voor den aandagt gebragt zyn, in de Rap-

por-

porten en Bylaagen tot dezelven, opdat wy, door gepaste aanmerkingen, op derzelver voornaamſte onderwerpen, tot op die beginſelen doordringen, welken ons in het laatſte Tydſtip zullen beſtuuren, ten einde het doel te treffen, waarop alle de poogingen van zo veele kundige en yverige lieden zyn gerigt geweest.

Proviſioneel Rapport 28 *January* 1791.

De Ongelegenheid van het oogenblik, en de Middelen van herſtel op den duur, zyn de twee voornaame onderwerpen van dit ſtuk. Die Ongelegenheid was begonnen met den Engelſchen oorlog en hadt 't ſedert niet opgehouden. Op de handſluiting voor de Anticipatie-penningen waren jaarlyks zeer aanzienlyke geldligtingen gevolgd, op deezen de 25ſte penning, in Holland en Zeeland hoofdzaaklyk ten behoeve der Compagnie geligt, die er ook ruim dertig millioen uit ontvangen heeft, zonder nogthans voor te komen, dat in 1790 de negotiatiën niet wederom zyn begonnen en geduurig voortgezet, tot dat de ſchuld der Compagnie, met het begin van 1795, honderd en twintig millioen bedroeg. Het viel niet gemaklyk, de twee gemelde Provintiën te beweegen, om of geld op te ſchieten, of Compagnies heffingen te garandeeren,

en met deliberatien op de ſubſidien is veelal een kostbaare tyd verſpild. Ik erken ook gaarne, dat de Compagnie met minder ſommen, dog ſpoediger en in éénś afgegeven, verder zou gekomen zyn. Maar, of zy, niettegenſtaande alle gevraagde hulp, niet zoude bezweeken zyn, dit is eene vraag, die ik anders beäntwoorden moet. By gelegenheid van het tweede onderwerp, de Middelen van herſtel op den duur, zal dit nader blyken, naar maate er gelegenheid toe zyn zal, en voornaamlyk in de aanmerkingen op de Bylaagen van het volgend, nader Rapport.

De Staats-Commisſie ſchikt de Middelen van herſtel onder twee hoofden, de geſteldheid der Compagnie hier te Lande, en die derzelve in Indie. Hier te Lande draagt ze er een groot getal voor, waarvan de voornaamſten, de Equipage en den Inkoop en verzending van goederen betreffen. Onder de Equipage verſtondt de Compagnie veel, dat niet onmiddelyk tot de vaart behoort, en waarin ook zuinigheid kon aangebragt worden, dog hier bedoel ik, in de eerſte plaats, de groote vraag, of de Compagnie vaaren moest met eigen, of gehuurde Schepen, en de Commisſie helt over tot het laatſte. Op den Inkoop der goederen bemerkt zy, dat de ééne Kamer ze duurder betaalt dan de andere, zo dat er wel ééns een onderſcheid heeft plaats gehad van 60 p. c., en op de verzending omhelst zy het Plan van den Hoofdparticipant C. TITSING, om dezelve door particulieren te laaten doen, in Compagnies Schepen. Wy zullen, in het volgend, nader Rapport, over dit één en ander breeder

der uitwyden, omdat de Bylaagen van hetzelve ons daar een betere gelegenheid toe zullen geeven, en dat de Leezer deeze Bylaagen dan teffens onder het oog kan neemen, en de zaak onderzoeken, eer hy ons geloof geeft. Maar wy moeten egter hier reeds deeze algemeene aanmerking maaken, dat de Commisfie, met haare twee voornaame voorflagen, de Vaart geheel in handen van particuliere Rheeders, welken overeenkomen met de Compagnie, aangaande de vragt en anderzins, en den Handel voor een groot gedeelte in handen der particuliere Kooplieden, welken goederen uitzenden en ook uit Indie ontbieden, overbrengt; het welk gelyk ftaat met eene gedeeltelyke openftelling van Vaart en Handel, zodat de Compagnie wel het Beftuur houdt, maar de Rheeder en Koopman het eigentlyke daarvan verrigt, of, in andere woorden, dat de Compagnie voor een gedeelte ophoudt, Koopman te zyn. De verdere Middelen van herftel betreffen meest bezuinigingen in het Huishouden van het Bewind, en zyn met betrekking tot de groote vraag, of de Compagnie kan blyven beftaan, van al te gering belang, om hier in aanmerking te komen. De geftaldheid der Compagnie in Indie, welke den Heer VAN DER OUDERMEULEN, op het voetfpoor der beroemdfte Gouverneurs Generaals, als de kanker van dezelve was voorgekomen, heeft ook de Staats-Commisfie „ met de uiterfte ontroering aangedaan," en zy kan „ niet dan met fchrik aan dezelve gedenken." *bl.* 16. „ Doorwandelen wy," zeggen die Heeren, „ de voornaamfte Posfesfien en Etablisfemen-

„ ten, en geeven wy agt op de intrinſique geſteld-
„ heid van den binnenlandſchen Handel, de toenee-
„ mende en hooggaande vermeerdering van Lasten,
„ het aanhoudend gebrek van het Numerair, (*in*
„ 1791!) de nog loopende Maſſa van papieren geld,
„ de onbeteugelde ſchraapzugt en trouwloosheid van
„ veelen van Compagnies dienaaren, de daar uit
„ voortvloeiende ſmokkelhandel der vreemde Natiën,
„ de kwaade trouw der Inlandſche Vorſten, met
„ welken de Maatſchappij in verdrag ſtaat, de zwak-
„ heid en toegeevenheid van de Hooge Regeering, de
„ excesſive kostbaarheid van het Militaire Departe-
„ ment, en hetgeen tot de Defenſie verëischt wordt,
„ in één woord, op het *enſemble* van dit alles, dan
„ zouden wy het ſchier hoopeloos moeten opgeeven,
„ indien er niet eenige Leden onder het Bewind ge-
„ vonden wierden, welken zig de moeite hebben ge-
„ geven, om op dit alles hunne byzondere aandagt
„ te vestigen, en zodaanige middelen voor te ſlaan,
„ welken, naar hun inzien, nu nog in ſtaat zyn,
„ om den totaalen Val der Maatſchappij voor te ko-
„ men, en de veröuderde kwaal zo veel mogelyk te
„ geneezen, immers voor eene verdere inkankering te
„ bewaaren." En *bl.* 17. „ Ook is ons uit de op-
„ gaven, die uit Compagnies boeken getrokken zyn,
„ gebleeken, dat in de vyf laatſte jaaren de Lasten
„ in Indie wynig minder dan vyf millioen de baaten
„ zyn te boven gegaan." Die Leden van het Bewind, op welken boven gezien wordt, zyn de Heeren Bewindhebberen FALCK, KRAAIVANGER en SCHOLTEN, wel-

welken daarin gekomen waren, volgens den oorspronklyken voordragt van den Heer VAN DER OUDERMEULEN, om de Indiſche zaaken nategaan, en de eerſte Heer hadt eene Memorie ingeleverd over de Kaap, en zy allen gezamentlyk twee Memoriën over het eigentlyk Oost-Indie, welken de grondſlag zyn van de volgende Rapporten en Reſolutien. Wy zullen van dit alles nader gewaagen, als wy aan de Bylaagen komen, en nu ſlegts aanmerken, dat de gedagten der Staats-Commisſie, op dit ſtuk, daar heenen gaan, om de Defenſie, niet alleen van de Kaap, die het kostbaarst was, maar over het algemeen, te verminderen; om de Vaart en Handel om de West van Indie, volgens hunne eigen uitdrukking, te abandonneeren, en namelyk den Lywaat-handel; om dienvolgens groote vermindering in te voeren in den omſlag door geheel Indie; om ſlegts voor de Compagnie aan te houden den Handel in eenige wynige, dog kostbaare Artikelen; en eindelyk haare dienaars in Indie te belasten met eenen 25ſten of 50ſten penning, Amptgelden, Collateraal, e. d. m.; ter bevordering van alle welke Inſtellingen eene Commisſie van H. H. M. zoude moeten worden uitgezonden. Alle byzonderheeden uitſtellende, tot dat wy aan de Bylaagen komen, merk ik hier ſlegts aan, dat de vermindering in de Defenſie, na de kostbaare proeve van een beter Defenſie-Wezen, een vast bewys is, dat geen Compagnie zulke Bezittingen kan verdedigen, en dat de beste inrigting altyd eene des te zwakker zyde, in dit ſtuk, hebben zal, daar 't ſedert eenige jaaren de

verſchyning van gedugte Esquaders in de Oost genoeg getoond hadt, dat voortaan de Zee-oorlogen in Europa ook in Indie zullen gevoerd worden. En op het abandonneeren van het grootst gedeelte van Vaart en Handel, met intrekking van zo veele Comptoiren, affchaffing van zo veel omflag, daar wy ook menigmaal, hier onder, op zullen wederomkomen, zy ook flegts in het algemeen aangemerkt, dat dit, gevoegd by het geen wy boven reeds aangehaald hebben, de werkfaamheeden der Compagnie op eene verbaazende wyze beperkt, en haar veelmeer het opzigt geeft over de Vaart en Handel van particulieren, dan als een groot Huis van Negotie handhaaft.

Nader Rapport van dezelfde Commisfie, 14 *July* 1791.

Dit Stuk is gebouwd op het voorgaande, en is vooral gewigtig door de Bylaagen, onder welken, het is waar, eenige belangryke Schriften gemist worden, dog welk gemis kan vervangen worden, gelyk ik getragt heb te doen in de aanmerkingen. De Commisfie treedt hier wederom in de byzonderheeden van den finantiëelen nood der Compagnie op dat oogenblik, daar wy ons minder by op te houden hebben, en gaat dan over tot den ftaat van Ontvang en Uitgaaf

voor

voor het vervolg, en op den duur, beſluitende uit denzelven, dat de twee Provintien nogmaals behoorden eenige millioenen voor te ſchieten. Het blykt dus, dat hier alles, om zo te ſpreeken, aankomt op de gemelde Staaten, welken ook voor eenige volgende jaaren worden bygevoegd onder de Bylaagen L. Y. N°. 1 tot 10, van 1791 tot 1794 ingeſlooten. Deeze Calculative Staaten worden zelfs opgegeven als goedgekeurd door de Vergadering van XVII; dan men behoeft ſlegts in te zien, met welke huiverigheid dezelven aan de Commisſie, op haaren aandrang, zyn overgegeven door de drie meergemelde Bewindhebberen, als mede, hoe de Vergadering dezelven, als gedwongen, heeft goedgekeurd, om vry wat min vertrouwen aan dezelven te ſchenken, dan de Commisſie gedaan heeft, zonder nog in aanmerking te neemen de ondervinding van diezelfde jaaren, over welken nu beter kan geöordeeld worden, daar de Compagnie, niettegenſtaande het genot van den gevraagden onderſtand van penningen, en het bereizen van Indie door de uitgezonden Commisſarisſen, in February 1794, by eene ſecreete voordragt, tot eene langſaame ſluiting van de Werven, een ophouden van betaalen der Interesten van haare ſchuld, zo aan het Land als aan de Ingezetenen, en het afzien van alle verdere verzending zelfs van penningen naar Indie, heeft moeten raaden.

Om nu de omſtandigheeden, welken deeze uitkomst hebben aangebragt, nader te onderzoeken, gaan wy van het Rapport zelf tot de Bylaagen over,

daar wy alles zullen vinden, wat in het Rapport wordt aangeſtipt, en in de aanmerkingen op dewelken wy ſteeds in het oog zullen houden de groote vraag, of de Compagnie kon blyven beſtaan, en hoedaanig haare betrekkingen zyn tot den Handel op Oost-Indie.

Bylaagen tot het Rapport van H. E. G. M. Gecommitteerden, 14 July 1791.

Groote Reſolutie van bl. 35 tot 53.

Bl. 36. De Vergadering van XVII erkent „ dat „ de Handel, die van Compagnies wegen in Europeeſche Artikelen op Indie gedreeven wordt, aan„ leiding geeft tot een grooten omſlag en menigvul„ dige abuiſen, zonder dat daaruit naamwaardige „ winſten voor de Compagnie gebooren worden:" en adviſeert dienvolgens, om deezen Handel aan particulieren over te laaten, „ behalven het geen noo„ dig is voor haare Huishouding, als allerlei ſoort „ van Equipagegoederen zonder onderſcheid, Vleesch „ en Spek voor haare Scheepvaart, de Goederen „ voor den Handel op China en Japan, de Manu„ factuuren tot kleeding der Militie, de Gereedſchap„ pen voor het Ambagtsquartier op Batavia, 's Com„ pag-

„ pagnies Werven in Indie, enz., alles proviſioneel
„ en tot eene preuve (proeve) enz."

NB. Hoe veel gaat er nog af, van deeze uitzonderingen op den afſtand van den Handel aan particulieren, wanneer de Compagnie met gehuurde Schepen vaart! Blyſt er dan wel veel meer over, dan de bloote naam eener Compagnie, gelyk de West-Indiſche ook was, toen zy vervangen is geworden door den Kolonie-Raad?

Als de Compagnie goederen van particuliere Kooplieden verzendt in gehuurde Schepen, ontvangt zy de vragt van den Koopman, om die uit te keeren aan den Rheeder. Laat dan Koopman en Rheeder liever, zonder Compagnies tusſchenkomst, elkanderen verſtaan. Even zo is het geſteld in Indie. Het is hier en daar een overtollige omſlag, welke den Koopman ſlegts afſchrikt. De W. I. Comp. heeft het beter begreepen, zy is er uitgeſcheiden op goede gronden, de Handel heeft gebloeid, en de Compagnie was, in de daad, een adminiſtratif lighaam geworden, lang voor dat zy er den naam van gekreegen heeft.

Wyders ziet men in dit ſtuk de vrees van de Compagnie, dat er gebrek aan het één en overvloed van het ander artikel in Indie zal gebooren worden, en haare dobbering tusſchen het alternatif, van of dit te zien gebeuren, als zy niets verzendt, of de ſpeculatie der Particulieren te ſtremmen, met ook verzendingen te doen. Het gevolg is aan elk bekend, namelyk, dat het mistrouwen aan weêrskanten

ten den Handel over het algemeen ſterk heeft gehinderd.

Bl. 44. *boven.* De XVII adviſeerende, dat de Compagnie op Retouren ſlegts „ de voornaamſte artikelen „ zoude behooren aan zig te houden, en de verderen „ mede aan Particulieren overlaaten."

Dezelven zouden egter „ op Compagnies verkoo„ pingen moeten komen, en buiten de Vragt ook Re„ cognitie betaalen."

Dan, geſchiedde zulks met de Retouren van de West, na dat de W. I. Compagnie van alle Vaart en Handel hadt afgezien? Koffy, Suiker, Katoen, Indigo, Kakao, zyn altyd door de Eigenaars verkogt, naar dat zy het goedvonden, en de Koloniën en de Koophandel hebben er by gebloeid. Waarom zouden diezelfde artikelen, uit de Oost komende, door de Compagnie moeten verkogt worden?

Bl. 46. De XVII willen niet alleen „ alle ver„ ſtrekkingen in Indie aan Compagnies dienaaren met „ geld afkoopen," maar meenen ook, „ dat die aan „ gemeene Militairen en Zeevaarenden zouden kunnen „ afgekogt worden." Hier uit volgt, dat alle de voorwerpen van deeze verſtrekkingen zouden moeten aangevoerd worden door Particulieren. Zo veel geeft de Compagnie over; maar tot wat einde moet de Compagnie dan in wezen blyven? Tot twee einden, 1°. de polityke Adminiſtratie van het Ryk in Indie, en 2°. den Handel van de voornaame Artikelen. Maar de polityke Adminiſtratie is beter toevertrouwd aan eene Regeering, onder den Souverein, dan aan een han-

handeldryvend lighaam, en de Handel in de voornaame Artikelen kan aan eene Compagnie gelaaten worden, welke zig met niets anders bemoeit.

Zy geeven, in algemeene woorden, hunne goedkeuring aan „ de veranderingen in den Handel in Indie, „ by de Memorie der B. B. FALCK, KRAAIVANGER „ en SCHOLTEN voorgeslaagen."

Bl. 47. Als mede „ aan het overlaaten, altoos „ voor eenigen tyd, aan Particulieren, van den Ly„ waathandel, volgens dezelfde Memorie." De voornaame oorzaak van dit laatste is het onvermogen der Compagnie. Men bedenke nu wat moeite HOPE al in 1787 gedaan heeft, zonder te kunnen verkrygen het geen nu in 1791 wordt aangebooden, en wat voordeel onze Kooplieden inmiddels hadden kunnen behaalen. Hier uit blykt, dat het geen voor tweehonderd jaaren aanleiding gaf, om de verëenigde O. I. Compagnie te stigten, nu niet meer bestaat, dat het belang der Commercie, toen, deeze vereeniging van alle de speculanten op den O. I. Handel eischte, en dat het belang derzelfde Commercie, nu, daarmede strydig is. De Lywaat-handel was nogthans een van de twee artikelen, door welkers uitbreiding de Heer VAN DER OUDERMEULEN voorstelde, de jaarlykschе winsten der Compagnie zo te vermeerderen, dat zy wederom zoude vooruit gaan.

De volgende woorden zyn aller-opmerkelykst. „ Dat „ de verdere propositien by voorsz. Memorie omtrent „ den Handel in Indie in substantie hier op neêr ko„ men: Om dien Handel voor de Compagnie te be-

paa-

„ paalen tot Amphioen, fyne Speceryen, Peper, Ja-
„ pansch Staafkoper, Tin en Suiker, dog dit laatſte
„ artikel alleen voor de benoodigdheid tot den Japan-
„ ſchen Handel, en den Binnenlandſchen handel om
„ de West van Indie over te laaten aan particulieren
„ onder zekere bepaalingen en conditien, mitsgaders
„ te beproeven, of niet de Suratſche Lywaaten op
„ Ceilon zouden kunnen worden geleeverd door par-
„ ticulieren, en deezen daartegen aldaar worden voor-
„ zien met Lywaaten van den Overwal van Batavia
„ en de Oost van Indie, mitsgaders de verdere Ly-
„ waaten voor de Oosterſche Comptoiren op Batavia
„ te doen inkoopen, om aldaar den Amphioen en
„ Salpeter door particulieren op vragt te doen aan-
„ brengen, om ten gevolge van deeze ſchikkingen
„ den omſlag op de Westerſche Comptoiren merke-
„ lyk te reduceeren, en de Comptoiren, of Reſiden-
„ tiën, die aldaar zouden kunnen worden gemist,
„ in te trekken, die Bezittingen op de Coromandel-
„ ſche kust brengende tot een Comptoir om de Zuid
„ en een om de Noord, en eindelyk om ook den om-
„ ſlag op Sumatra's Westkust af te ſchaffen."

Men lette wel op de Artikelen, die de Compagnie aan zig wil houden, en waaronder de Suiker maar zeer bepaaldelyk voor den Japanſchen Handel gebragt is. Derhalven blyven, en de Suiker voor allen verderen uitvoer, en de Koffy, en de Indigo, en de Kakao, en de Ryst, en de Vogelnestjes, en de Katoen, en de Gaarens, en de Oosterſche Lywaaten, geheel vry en overgelaaten aan de ſpeculatien der particulieren.

ren. Alle welke artikelen van gewigt zyn, en van oneindig meer gewigt zullen worden, als het vertier tot meerder aanbouw en toebereiding zal opwekken. De Compagnie geeft hier drie vierde van haare werkſaamheeden op. Zy ſpreekt nogthans van bepaalingen en voorwaarden, maar het is waarlyk gevogten met een ſchim. Het Ryk in Indie, welk zo kostbaare vrugten voortbrengt, waarvan ſommigen 't ſedert in menigte naar Europa zyn vervoerd, als Suiker, Koffy, Indigo, Katoen, welken den aanvoer van de vernielde Plantagien op St. Domingo, en van de ſchier toegeſlooten Spaanſche Bezittingen, hebben vervangen, dit Ryk hebbe zyne eigen Regeering, om zo wel de Compagnie, als den particulieren Koopman, te beſchermen, en de Compagnie zal welvaaren met haare voorbehouden artikelen, en de verdere Koophandel zal bloeien met de anderen; beide, de Compagnie en de particulieren zullen regten aan deeze Regeering betaalen, uit dezelven zullen de Regeering, de Militie, de navale Magt, onderhouden worden, de algemeene Handel zal in het Vaderland opluiken, en zo de inkomſten in Indie, als de Koophandel daar en hier te Lande, zullen rykelyk genoegzaam zyn, ten einde de renten van Compagnies ſchuld te betaalen en 's Lands finantiën te redden.

Ik heb genoeg gezegd, om niet veel meer aan te merken, op al wat er volgt van den Handel om de West van Indie. Zekerlyk kunnen wy alle die Comptoiren en dien geheelen omſlag miſſen, als wy eene welgeſtelde Regeering in het Ryk van Indie hebben,

onder wier ſchaduwe, en eene Compagnie met ſommige artikelen, en een verdere vrye Handel, met veiligheid kunnen werkſaam zyn. Beſcherming is al wat zy noodig hebben, van Militie en Marine tegen de Mogenheeden, van een goede Juſtitie tegen privaat onregt, en dan zal het benoodigde geregeld gebragt worden, zo van de Oost van Indie naar de West, en wederkeerig, als uit Indie naar het Vaderland, en van hier derwaards.

Bl. 48. Hier willen zy nog „ eenige Comptoiren „ om de Oost intrekken, de Adminiſtratie van het „ Suikerpakhuis in eene andere inſmelten, het Am„ bagtsquartier te Batavia langſaamerhand affchaffen." Het ſpringt in de oogen, dat de Compagnie zig zelve, zo niet ontbindt, egter op een vierde van haare voorige werkſaamheeden bepaalt. Zo ſterk werken de omſtandigheeden, zodaanig is de kragt van zaaken, daar geen menschlyk vermogen tegen worſtelen kan. Voor twee eeuwen heeft alles medegewerkt tot eene Compagnie en een Monopolie, thans werkt alles tegen. De Heer VAN DER OUDERMEULEN heeft reeds betoogd, dat de Compagnie zodaanig jaarlyks agteruit ging in Indie, dat zy het nooit hadt kunnen uithouden, al waren er geen oorlogen bygekomen. Nu zyn deezen onvermydelyk; de Engelſche, in 1781, heeft de Compagnie zwaar gedrukt, de Franſche, in 1793, heeft haar doen bezwyken. Die zelfde Heer v. D. O. ziet geen redding, dan in eene Uitzetting des handels, ten einde meer winst te doen; maar, hoe waar ook dit op zig zelf zy, deeze Uit-

Uitzetting gaat de kragten van de Compagnie te boven. Noch met haar Kapitaal te vermeerderen, noch met ſubſidiën van den Staat, kan zy ooit zig vleien, jaarlyksch vyftig millioenen om te zetten, gelyk zy nu zoude moeten doen, om te beſtaan. Dan Vaart en Handel komen ééns open, uitgezonderd eenige wynige artikelen, meer geſchikt voor eene Compagnie, en de O. I. Handel zal even gemaklyk, door particulieren, eenen ſchat van vyftig millioenen bedraagen, als die op en van het Noorden vyf en vyftig millioenen bedraagt. Dan zal een gedeelte van de overwinst, door regten en anderzins, in de publyke Kaſſen komen, tot ophouding van Regeering en Defenſie, en een ander gedeelte den Koopman, en wyders het geheele Land, verryken.

Bl. 49. Zy geeven eene aanmerkelyke verandering op aan de Kaap, waaruit eene verandering moet ontſtaan in het Syſtema. „ Het getal der Ingezetenen „ is merkelyk toegenomen," en vervolgens vereischt hun onderhoud zelfs, „ dat hun eenige vaart en han„ del worde toegeſtaan." Zie daar de toepaſſing van een vrugtbaar beginſel, het welk ſlegts te laat erkend is. Ja, de omſtandigheeden veränderen, zy veränderen buiten ons toedoen, zo als hier het getal Ingezetenen van de Kaap, en dan moeten wy met onze Systema's volgen, en niet willen vasthouden, het geen ons vroeg of laat ontſnappen moet. Met de Kaap te behandelen, gelyk hier wordt voorgedraagen, als een landbouwende Kolonie, zoude zy een volkryk Land worden, volkomen in ſtaat, deszelfs eigen Regeering

en Defenſie te bekostigen, eerst Dogter van onzen Staat, dan Zuster, ſteeds Vrindin, door Godsdienst, Taal, Zeden, Verbintenisſen, even naauw aan dezelven verknogt, als Overysſel het aan Holland is, en ons ten allen tyde even nuttig, zonder kosten, als elke Provintie aan de Unie is. Nu, integendeel, erkennen de XVII dat er groot ongenoegen heerscht, en dat vreemde Natiën de vaart van de Kaap op Indie, en wederkeerig, alreeds ſterk dryven.

Bl. 90, *voorz. en volg.* Deeze Memorie adſtructif van de B. B. FALCK, KRAAIVANGER en SCHOLTEN is eigentlyk de grondſlag van het geheele Plan door de Staats-Commisſie opgegeven. Zy zyn Leden geweest van dat 5de Departement, voor de Indiſche zaaken, waartoe de Heer VAN DER OUDERMEULEN Kooplieden beſtemde, omdat, volgens hem, en gelyk na hem ook algemeen bevestigd en aangenomen is, de meerdere Lasten in Indie, boven de winſten, de Compagnie eindelyk in den grond bederven moesten. Deeze drie Heeren, adviſeerende op de Memorie van den Hoofdparticipant G. TITSING, by welke de particuliere Handel van hier op Indie, en wederkeerig, in Compagnies Schepen, was aangedrongen, hebben niet alleen dit denkbeeld aangenomen, maar ook wyders voorgedraagen, om eene volſlagen verandering te maaken in den Vaart en Handel op de West van Indie, zo dat dezelve door particulieren zoude gedaan worden, niet alleen van Compagnies bezittingen op Batavia, maar ook

op

op het Vaderland, ten einde, langs dien weg, de Lasten in Indie aanmerkelyk te verminderen.

Beginnende met *Coromandel* en *Bengalen*, willen zy flegts twee Comptoiren op de eerstgemelde Kust, en een in Bengalen onderhouden, zig aldaar bepaalen tot de verzending van Amphioen en Salpeter, in Schepen van particulieren, de Contanten van Batavia voor deeze artikelen, en andere uitgaven, op dezelfde wyze derwaards overmaaken, en wyders de tollen en regten aldaar op den particulieren Handel heffen. De Handel in Lywaaten, zyde Stoffen, enz., als mede de invoer van alle benoodigdheeden, zouden dan aan de particulieren, zo in Indie, als in Nederland, open gezet worden. — Zie daar de Mogenheid, wat het Territoir betreft, de Compagnie wat de Amphioen en Salpeter aangaat, en wyders de vrye Vaart en Handel! Om wat reden zou de Mogenheid niet kunnen afgeſcheiden worden van de Compagnie, ten einde des te beter, beide, de Compagnie en de particulieren, elk by zyn regt te handhaaven? Waarom zou dat geen, welk op deeze Kusten waar is, daar tog ook twee voorwerpen zyn van een uitſluitend regt, niet kunnen uitgebreid en toegepast worden op alle onze Bezittingen in Oost-Indie?

Bl. 90. De Bezittingen op de *Malabaar* vereiſchen meer omſlag en kosten, al worden de Speceryen, Suiker en Koper voortaan te Batavia verkogt, en dus door particulieren derwaards vervoerd; omdat er op de Peper, door den Vorst VAN TREVANCOOR te leve-

ren, wel 2 à $2\frac{1}{2}$ ton gewonnen wordt, en het Comptoir, na aftrek van 69 m. gls. inkomſten, nog 131 m. gls. kost. — Dan volgens de uitdrukking van den Heer N..... kan Java, buiten andere vrugten, zo veel Peper opleveren, als er Schepen kunnen komen, om dezelve af te haalen; zo dat men die Bezitting om deeze reden niet behoeft aan te houden. Geheel anders is het geleegen met de ſlyt aldaar van Speceryen, Suiker en Koper, en met de inkomſten, op 69 m. gls. begroot. Waar zulk een ſlyt, en zulke inkomſten zyn, daar is land en volk en handel, en het Ryk van Indie kan er belang in ſtellen, de Handel in het algemeen kan er door bevorderd worden, offchoon de Compagnie er wynig om geeven mag.

Bl. 91. *Suratte* en *Sumatra's Westkust* willen deeze Heeren geheel aan den particulieren Handel overlaaten, en brengen de kosten van Onderhoud voor eenige wynige dienaaren, op de eerſte plaats niet hooger dan op 8, en op de tweede dan 10 duiz. gls. — Zie daar dan, om den geheelen West van Indie, de Compagnie eene bloote Mogenheid geworden, op den Handel van Amphioen en Salpeter na. Zy ſtelt Collegien van Politie en Juſtitie aan, zy heeft een Finantie-Wezen, zo van territoriaale inkomſten, als van in- en uitgaande regten, zy onderhoudt een Militaire Magt, dog laat den Handel over aan de Kooplieden. Hoe veel eenvoudiger, hoe veel wyzer ware het niet, dat de Compagnie geen dubbele betrekking hadt, dat zy haare eigen artikelen alleen verhandel-

de,

de, als Koopman, met een Oktroy, en dat de zaaken van Regeering aan eene Regeering werden verbleeven, die, even geneegen voor de Compagnie, als voor de particulieren, den geöctroyeerden en den vryen Handel even kragtig beſchermde en voorſtondt!

Bl. 92 *en volgenden.* Hier wordt de groote Vraag omtrent het al of niet voortzetten van den Lywaathandel door de Compagnie eindelyk beſlist, en klaar aangetoond, dat dezelve een kapitaal vereiſchende van 4 millioen, en naauwlyks 120 m. gls. winst geevende, om deeze en andere redenen niet geſchikt is voor de Compagnie, maar behoort te worden opengezet. Wat is 'er inmiddels niet om deezen Handel te doen geweest; korten tyd te vooren, en hoe ſterk heeft de Compagnie niet haar uitſluitend regt beweerd! Het zy my dus vergund, te denken, dat het met andere artikelen even zo geſteld is, als met dit, welk van zo veel gewigt is, dat het alleen 4 millioenen vereischte. Heeft de Compagnie zelve zig kunnen bedriegen op dit artikel, en is het nu beweezen, en door haar zelve erkend, dat zy deezen Handel moet overgeeven aan particulieren, om haar eigen belangs wille, zo is het min onwaarſchynlyk, dat zy zig meer bedroogen hebbe. Ik kan niet nalaaten, ook dit optemerken, dat een der redenen, hier aangehaald, om dit artikel te laaten vaaren, juist beſtaat in de grootte van het vereischte Kapitaal, kunnende de Compagnie op zyn best „ de benoodigde fondſen vinden tot den „ inkoop van die Retouren, die voor haar veel ge„ maklyker, en, als het ware, in haaren eigen boe-

„ zem, te bekomen zyn." Voor deezen plagt men een voornaamen grond voor het aanhouden eener O. I. Compagnie in deeze zelfde omſtandigheid te vinden, welke nu tot een voornaame reden ſtrekt, om van een artikel af te zien, namelyk, de grootte van het verëischt Kapitaal. Men zei, dat de O. I. Handel te groote fondſen eischte voor particuliere Kooplieden, en nu geeft men de Lywaaten over, om dat men er by de Compagnie geen fondſen toe vinden kan. Als men de waare gronden aanneemt, en op de veränderde omſtandigheden let, is dit geen raadſel, maar alle tegenſtrydigheid is ligt op te losſen. De Handel van Europa op O. I., van ons Land op O. I., was in 1600 een kinderſpel by hetgeen het in 1800 geworden is, en daarom is het benoodigd fonds voor eene Compagnie, die thans den geheelen Handel zou willen beſlaan, veel te groot. De Engelſche Compagnie, zo ryk, zo voorſpoedig, heeft een zeer ruim gedeelte van haaren Handel aan Particulieren afgeſtaan. De particuliere Kooplieden in Europa niet alleen, maar ook in Oost-Indie, zyn daartegen zodaanig in menigte en in middelen toegenomen, dat zy gezamentlyk ongelyk meer fondſen bezitten, dan eene Compagnie kan byëén brengen, en derhalven kunnen zy vry wat meer onderneemen. Eindelyk was het in 1600 veel beter, dat één Comptoir inkogt, op de Indiſche Markten, dan dat er zes inkogten, en daarom werden de onderſcheiden Compagniën gebragt tot ëéne verëenigde Compagnie; maar in 1800 vaaren veele Compagniën en Particulieren, Europeäanen, Ame-

Amerikaanen, zelfs Afrikaanen, op Oost-Indie; en al vereenigen zig al de Nederlanders, om uit één beurs te koopen, zo vinden zy duizend andere mededingers op de markt. De kosten van het Compagnieſchap worden dus niet meer goedgemaakt door een laager inkoop, vermits het algemeen mededingerſchap de pryzen opjaagt, om 't even, of de Nederlanders in Comp., of elk voor zig, koopen. Derhalven is het geraaden, een onnutte vereeniging op te geeven, zo als nu de Compagnie zelve op dit ſtuk daartoe adviſeert, geleerd door eene ſchadelyke ondervinding, welke ons, ook omtrent andere artikelen, behoorde op te leiden tot gezonder beginſelen, ten einde verdere ſchade voor te komen.

94 *en volgenden.* Met opzigt tot de Kust van Coromandel wordt hetzelfde beſluit opgemaakt, als wy zo even gezien hebben omtrent Bengalen. Zie hier de eigen woorden. „ Uit die berekening blykt, dat „ het voordeel van dien Handel, op die wyze ge„ dreeven, niet meer aan de Compagnie zoude op„ brengen, dan 'sjaars aan zuivere winst, *f* 117282:-, „ waarlyk mede een te gering voordeel, om een Kapi„ taal van ruim een en twintig ton in rouleering te „ houden, en een groot gedeelte daarvan te waagen „ in een vreemd land, hetwelk zo geſtaadig aan be„ roeringen en ſtrooperyen is blootgeſteld. — Men „ zoude dus oordeelen, dat tot dien Handel de par„ ticuliere Handelaars van de Republiek insgelyks be„ hoorden uitgenoodigd te worden."

95. Maar nu volgt er nog iets, op dit zelfde

ſtuk, van veel belang in een ander opzigt. „ En „ daar de Kustlywaaten meerder p. c. winst afwer„ pen, dan wel die van Bengalen, zou men de Re„ cognitie van deeze Lywaaten op vyftien, in plaats „ van 10 p. c., kunnen ſtellen, gelyk hier voor „ reeds is gezegd, en waardoor dan ook veelligt de „ bevoorens genooten winſten meerendeels konden „ worden goedgemaakt." De Compagnie zoude kunnen *de bevoorens genooten winſten* uit de Recognitie op den particulieren Handel haalen, en dan zou de Particulier nog moeten zyn eigen winst doen, weshalven de Particulier zo veel beter koop vaaren en handelen kan, dan de Compagnie, als zyn byzondere winst bedraagt. En er zou eene Compagnie noodig zyn, en de Compagnie zou dienen tot welzyn van den Handel, en de vaart op Oost-Indie zou te niet loopen als de Compagnie ontbonden werdt! Met opzigt tot de West van Indie, tot den aanzienlyken tak van de Lywaaten altoos, is het te hoopen, dat men voortaan geen zo ongerymde ſtellingen meer voor den dag zal brengen. De Compagnie verſchynt hier ſlegts als Beſtuur, als Regeering, als Mogenheid, maar aan Handel is geheel niet te denken. Er worde dan eene Regeering aangeſteld, tot beſcherming van den Koophandel, en om de regten op denzelven te heffen, uit naam en ten behoeve van den Staat, en de Compagnie bedryve haare eigen zaaken, handele in zodaanige artikelen, waaromtrent eene Compagnie nuttig is, maar kome hier niet, in de gedaante van Souverein, den Koopman de wet ſtellen, die genoeg

heeft

heeft aan de regte Regeering, en zynen Mede-Koopman daar ongaarn voor erkent.

96. De Indiſche Lasten de winſten $2\frac{1}{2}$ millioen te boven gaande, vleit men zig, door deeze verandering in den Handel om de West, (die tog eigentlyk een volſlagen afſtand aan Particulieren, dat is, een vrye Handel zonder Compagnie is) een millioen uit te winnen. De Compagnie heeft derhalven langen tyd een Syſtema vast gehouden, volgens welk een millioen 's jaarlyks agteruit genegotieerd werdt. Het zy my vergund, te giſſen, dat het nut en de noodwendigheid eener Compagnie, in andere opzigten, even als in opzigt tot de uitgeſtrekte Westelyke Bezittingen, en den gewigtigen Lywaathandel, by nadere toelichting verdwynen zullen. Wie voor 20 jaaren zo van dit ſtuk geſproken hadt, als de Compagnie nu zelve doet, zoude algemeen veröordeeld zyn geworden; maar de ondervinding is eene goede leermeestres.

97. Onder de Voordeelen, welke de Compagnie trekken zal van den Handel om de West, wordt ook gerekend het bedraagen der inkomende Regten op de Lywaaten te Batavia, welken zeker geen plaats konden vinden, zo lang als de Compagnie dezelven voor haare eigen rekening aanvoerde. Dit bedraagen moet ook nog gevoegd worden by het geen de Particulier deezen Handel min kostbaar dryven kan, dan eene Compagnie. Voorwaar, de bewyzen tegen den Handel Compagnieswyze ſtapelen zig op, by een naauwkeurig onderzoek. (Zie bl. 156, de inkomende Reg-

ten op Lywaaten *f* 80,000, de Recognitie in Bengalen *f* 100,000, die voor Coromandel *f* 90,000, alles zelfs op de helft maar geſchat.)

Wat de beide artikelen betreft, die uitſluitend blyven, Salpeter en Amphioen, moet ik hier aanmerken, dat er Salpeter op Java is gemaakt, dat men zegt, dat de qualiteit niet by de Bengaalſche komt, dog dat zy beter kan worden, gelyk, b. v., de Bengaalſche Indigo en Suiker, en zo ook onderſcheiden voortbrengſelen van Java, door den tyd beter zyn geworden. Gelukken de Salpetermaakeryen op Java, zo hangen wy niet meer af van de Engelſchen, en kunnen er onzen Handel mede verryken. De Amphioen is geweest in handen van eene byzondere Compagnie, maar hier draagt men voor, en heeft het 't ſedert ook ter uitvoer gebragt, om de winst daarop aan de Compagnie te bezorgen. Wil men den particulieren Handel overal in Indie aanmoedigen, op eenige artikelen na, die beter aan eene Compagnie blyven, zo geeve men aan deeze ook het artikel van de Amphioen. Maar zo als de zaaken toen nog ſtonden, zoude men aan den bepaalden, ſchier vernietigden, particulieren Handel, nog zyn laatſte voedſel afgenomen hebben.

97—98. Ten einde de onkosten en omſlag nog meer te verminderen, ſlaat men wyders voor, om Particulieren, door premien, of anderzins, aan te moedigen, tot het vervoeren van Ryst op plaatſen, waar de Compagnie die anders bragt. De Compagnie vindt dan, ook in dit opzigt, haar uitſluitend

regt

regt zo lastig, dat zy niet alleen afstand van hetzelve wil doen, onder zekere Recognitie, gelyk als met de Lywaaten, maar zelfs premien uitlooven, om er van ontheven te zyn. Hoe eenvoudig schikt zig alles, wanneer het Ryk in Indie onder een polityk Bestuur wordt gebragt, en de Handel, op eenige artikelen na, vrygesteld! Dan gaat de Compagnie haaren gang, als Koopman, in de artikelen, welken haar gelaaten zyn, en de verdere Handel wordt door Kooplieden gedreeven, die overäl het benoodigde aanbrengen. Dan komt de Ryst, zo als alle andere goederen, waar men ze noodig heeft. Nu is er een verbod hier, en gebrek daar, aan den éénen kant smokkelt men, aan den ander ziet men er geen voordeel op, alles is gewrongen, uit zyn verband gebragt. Dog men neeme de eerste oorzaak weg, men scheide de Regeering af van de Compagnie, zo wint alles eene andere gedaante, en zonder zo veel gebiedens en verbiedens werkt alles mede tot algemeen welzyn.

98. De verdere Middelen, moetende dienen, om de meerdere Lasten in Indie te verminderen, en met de winsten gelyk te maaken, bestaan meestäl in Amptgelden en Collateraal, ten behoeve der Compagnie te heffen. Nu is alle belasting op Compagnies dienaaren, indien dezelven eerlyk zyn, een besnoeijing van Salaris, en anders eene belasting op den Inlander, of op de Compagnie zelve, van welken oneerlyke dienaaren het haalen. In het laatste geval, was het beter, de belasting nagelaaten, of den Inlander onmiddelyk belast. Het blykt in alle gevallen,

dat

dat zodaanige belastingen van een Koopman op zyne Bedienden ongeſchikt zyn, omdat zy óf naar verdienſten, of boven verdienſten, betaald worden, en dat hun Salaris wel kan vermeerderd of verminderd, maar niet belast worden. Als de Compagnie zal op zig zelve werken, gelyk een Huis van Negotie, met de geöctroyeerde artikelen, zal dit gevoeld worden. Dan zal de Regeering voor de Inkomſten zorgen, en daaruit de kosten vinden voor Regeering en Defenſie, ja nog veel meer. Ook in dit opzigt zal eene ongerymdheid ophouden, en de oogmerken en middelen van Regeering en Compagnie, van een polityk Beſtuur en een Comptoir, niet langer door één gemengd zyn.

Indien men de voorſz. Veranderingen en Belastingen, door welken de Lasten in Indie verminderd, en de Winſten vermeerderd moeten worden, zodaanig dat Lasten en Winſten aldaar gelyk ſtaan, met klaare en eenvoudige bewoordingen wil uitdrukken, zal men niet anders kunnen zeggen, dan dat de Compagnie een groot gedeelte van haaren Handel laat vaaren, omdat zy er by verloor, en dat zy haare dienaaren minder Salaris zal toeleggen, omdat zy ze niet meer zo ruim betaalen kan. Na al wat wy hier boven gezegd hebben op deeze Memorie adſtructif, en nog hooger, op de Reſolutie der Vergadering van XVII, 29 Maart 1791, meen ik, dat dit zonneklaar moet blyken. Maar nu ga ik verder, en vraage, of de Compagnie op den Handel, dien zy aan wil houden, ik wil niet zeggen verliest, maar minder wint, dan

de

de algemeene Commercie, dat is, de Particulieren, daarop zouden winnen? Ik vraag, of de Staat niet meer zoude bloeien, of de Ingezetenen niet meer nut zouden trekken, of 's Lands Finantien niet beter zouden vaaren, wanneer de Compagnie nog meer wierdt beperkt? Ik vraag zelfs, of de Compagnie niet veel minder omſlag zou hebben, en veiliger werken, als zy ſlegts eenige artikelen behieldt, en de geheele polityke Regeering, met de Defenſie der Bezittingen, aan den Staat overgaf? Of de Staat niet gemaklyk, uit de territoriaale Inkomſten, als Souverein van de Landen, de kosten van de Regeering en Defenſie, ja veel meer, vinden zou? Of eindelyk de Compagnie, als Koopman, en buiten eenig polityk Beſtuur, niet beter Handel dryven, en de Regeering, buiten commercieele werkſaamheeden, het Land niet beter beſtuuren zoude? Naar myn inzien kan men alle deeze vraagen gerust met ja beäntwoorden.

Bl. 193. Gaan wy nu over tot de Kaap, en neemen tot eenen grondſlag de Reſolutie der Vergadering van XVII, 20 September 1790.

Het Regiment van WURTENBERG, ſterk 1800 man, wordt naar Java gezonden, en men behoudt ſlegts aan de Kaap het Regiment GORDON, ſterk 600 man, en 400 man Artilleristen. Men erkent, dat er meer noodig is tot Defenſie, maar alles moet wyken voor de conſideratie dat de kosten boven het Vermogen der Compagnie gaan. Dit zo zynde, mogen wy er uit afleiden, of dat de Kaap, onder het Beſtuur der Compagnie, geduurig moet gevaar loopen, om verlooren

te

te gaan, of dat deeze Bezitting, onder een ander Beſtuur moet komen. Nu kan de Kaap, als eene der gewigtigſte Bezittingen van ons Ryk in Indie, op zig zelve beſtaan, onder eene goede Regeering, wel gedefendeerd worden, en teffens blyven dienen tot Rustplaats voor de uit en t'huis vaarende, zo Compagnies, als particuliere Schepen. In een voorgaande ſtuk heeft het Bewind reeds zelf opgegeven, dat de Ingezetenen aldaar mede zullen werken ter Defenſie, (en dit is daadelyk gebleeken) indien de Regeering by dezelven bemind is. Het komt dan maar op de kosten aan, ten einde de Ingezetenen in ſtaat van Defenſie te ſtellen, en wyders eene Regeering met al haar toebehooren op te houden. De Kaap is eene Kolonie van Nederlanders en vreemden, allen uit Europa derwaards overgekomen. Dezelven neemen toe in getal, en dit kan niet belet worden. Ligt zoude men den aangroei kunnen bevorderen, als men er op geſteld was. De Compagnie hadt reden om bedugt te zyn voor eene groote volkrykheid aldaar, de Staat integendeel mag dezelve als een zegen aanzien. Onder de Compagnie is deeze geheele Kolonie, gelyk alle andere Bezittingen, ſlegts een mercantiel werktuig, om, by ſlot van rekening, de balans ten voordeel te doen overſlaan. Onder den Staat is deeze Kolonie, het geen alle Kolonien, vooral van handeldryvende Natien, zyn, een Land, waar men alle benoodigdheeden aanvoeren, en van waar men alle voortbrengſelen, die er gemist kunnen worden, afhaalen kan. Zodaanig waren de Kolonien in Noord-Amerika

voor

voor Engelland, en ik ſchroom niet dit voorbeeld by te brengen, om dat ik daarmede juist de groote tegenwerping, en teffens de eenigſte, te gemoet treede, welke op dit ſtuk in veeler mond is, ſedert de vryverklaaring der gemelde Kolonien. Wy kunnen van de Kaap Tarwe en Wyn haalen, welken er veel meer en beter zullen gebouwd worden, als de uitvoer op de pryzen werken zal. Dog nu reeds zyn deeze voortbrengſelen van belang, en kunnen een grondſlag van wederkeerigen Handel zyn. Gelyk de W. I. Kolonien Suiker, Koffy en Katoen leveren, en daardoor van zo veel gewigt voor onzen Handel, in het algemeen zyn, zo moet de Kaap wel rasch eene Kolonie worden, welke onzen algemeenen Handel mede bevordert. Gelyk de Collegien van Politie en Juſtitie in de West-Indiſche Kolonien uit Planters beſtaan, zo kan men hier de Ingezetenen daar toe gebruiken, en gelyk daar de Gouverneur aangeſteld wordt door den Staat, of door den Kolonie-Raad, welke den Souverein verbeeldt, zo kan hier mede een Gouverneur, op dezelfde wyze, aangeſteld worden. De kosten van de Regeering zullen de Ingezetenen gemaklyk vinden door maatige belastingen, de Gouverneur blyve voor rekening van den Staat. De Ingezetenen kunnen een goede Militie oprigten, zo als de Engelſche, of Noord-Amerikaanſche, en de Staat kan er een goed Corps Artillerie byvoegen, hetwelk, benevens de Fortificatien, uit de in- en uitgaande regten, ligtelyk zou te onderhouden zyn, Geen andere bepaaling zou er op de vryheid der Kolonie behoeven ge-

gemaakt te worden, dan dat haare Vaart en Handel zig bepaalden tot Nederland, en tot verdere Indiſche Bezittingen, waar voor zy het genot van de Beſcherming des Staats zoude hebben. In deezen gelukkigen toeſtand zou de Kolonie dagelyks in welvaart toeneemen, en onze Handel zou er dagelyks by winnen. Ik weet wel, dat de Kolonisten, met den tyd, zelven zouden willen vaaren, eerst ter Visſchery, dan ter Koopvaart, en dat zy eindelyk zouden willen andere landen bezoeken, en onmiddelyk met dezelven handelen, ja, dat zy den tegenſtand van het Moederland aan zulke poogingen zouden kunnen betaald zetten met zig van hetzelve afteſcheuren, en onafhanklyk worden. Dan, geſteld dit gebeurde alles in dier voege, hoe veel tyd is daar niet toe noodig, en hoe veel voordeel heeft de Staat niet inmiddels van de Kolonie getrokken? In Noord-Amerika heeft alles daartoe medegewerkt, en het heeft eene eeuw geduurd. De Kaap is zo laag gehouden, dat men aan dezelve nog een halve, zo niet drie vierde eeuw, daartoe moet geeven. Maar, nu Noord-Amerika vry is, kan men daarom in waarheid zeggen dat die oude Kolonien voor Engelland verlooren zyn? Geenzins. Ondanks eenen fellen oorlog, zyn de geweezen Kolonisten, door taal, zeden, Godsdienst, mode, betrekkingen van den Handel, zodaanig gehegt aan Engelland, dat de oude band blyft voortduuren, en het Moederland de kosten van de Regeering en de Defenſie uitwint. Maar zou Noord-Amerika alreeds onafhanklyk zyn, indien Engelland toegeevender ware

re

te geweest, en den leiband zoetjes aan losgelaaten hadt? Men leeze de geſchiedenis der onlusten, zo zal men het tegendeel bevinden; en gewaar worden, dat Noord-Amerika, eene Repreſentatie in het Parlement verkrygende, nog langen tyd Engelsch zou gebleeven zyn, en lasten opgebragt zou hebben, ten minſten evenredig aan de kosten van de Regeering en Defenſie. Ik heb, kort na de vryverklaaring, menig een verſtandig man in Noord-Amerika geſproken, die klaagde, dat Engelland geen andere keus hadt overgelaaten, dan eenen opſtand, en wenschte dat het Land nog lang onder Engelland hadt kunnen blyven. Zo kunnen wy de Kaap lang als Kolonie behouden, en als haar Vaart en Handel zig niet meer goedſchiks kan bepaalen tot onze havens, zo is er nog, door middel van recognitien, veel uit te haalen voor 's Lands finantie. Komt eindelyk, misſchien over tweehonderd jaaren, het tydſtip van onafhanklykheid, naar den aart der zaaken en den onſtrembaaren loop der natuur, zo zal het van langſaamerhand voorbereid, en een laatſte gunstbewys, na veele anderen, zyn; Nieuw Nederland zal in Afrika opryzen, zonder voorafgaanden oorlog, en gelyk de Noord-Amerikaanen nog gehegt zyn aan Engelland, zo, en nog veel meer, zal de Kaap onze vrindinne en bondgenoote worden.

Aanmerkelyk is het geen in dit ſtuk voorkomt, van Hout voor timmering en ſcheepsbouw, Stoeteryen, Zoutpannen, Kalkövens, Steenbranderyen. Wat een Land, als er geen ſtremming van de ny-

verheid was! Wat een ſchat kan het jaarlyks ſtorten in den boezem van den Staat, wat benoodigdheeden kan het niet trekken!

Op *bl.* 205 vind ik iets van duurte van graanen, hetwelk billyk verwondert.

Bl. 208. *beneden.* wordt aan de Kaapſche Ingezetenen de Vaart op de Oostkust van Afrika afgeſtaan. Het is opmerkelyk, dat de Compagnie geduurig en overal loslaat, maar uit nood, en als ongaarne. Inmiddels moet zy wel toegeeven aan de inwendige kragt der zaaken, daar geen menschlyk vermogen beſtand tegen is. Jammer is het, dat op deeze wyze veel ſchade geleeden wordt, eer men door de ondervinding geleerd is. Veel wyzer zoude men doen, een goed beginſel, ééns voor al, aan te neemen, de Compagnie buiten Beſtuur, en de Regeering buiten Handel te houden, op dat onze Bezittingen zo voordeelig als mogelyk beſtuurd, en de artikelen van uitſluitenden Handel met den minſten omſlag verhandeld wierden.

Bl. 211, 212. In $178\frac{8}{9}$ is de Kaap ten agteren geweest ruim veertien ton, en beliepen de winſten geen drie en een halve ton. Voor 't vervolg (door namelyk de Kaap buiten Defenſie te ſtellen) zal men ſlegts ten agteren komen ruim 3 ton 's jaars, en de winſten niet hooger loopen, dan op 3 ton. De Kolonie worde, daartegen, hetgeen zy worden kan, zo zal zy niets kosten, en in ſtaat van Defenſie geraaken, nog anderhalf à twee eeuwen lang een ſteun zyn van onzen al-

algemeenen Handel, en eindelyk, als bondgenoote, nog de hand bieden aan haar Moederland.

De inkomende regten worden nu reeds op zestig duizend guldens geschat. Wat kunnen dezelven niet worden, als een open Handel met Nederland en Nederlandsch Oost-Indie den landbouw zal verlevendigen, de volkrykheid bevorderen, en de massa der benoodigdheeden vermeerderen? In- en uitgaande regten, welken nu als redelyk gedraagen worden, zullen dan ontzachelyk veel opbrengen. Even zo is het gesteld met lasten op de vaste goederen, en op de consumtie; men voere dezelven thans zeer maatig in, zo zullen ze, uit zig zelven, tot verbaazende sommen aangroeien, en de Kolonie zal volkomen in staat geraaken, om haare eigen Regeering en Defensie te bekostigen. De onmiddelyke Bescherming van het Moederland zal dan slegts noodig zyn in eenen openbaaren oorlog, het zy met er een goed Regiment te zenden, het zy door middel van een Esquader; dan niettemin zal de Kolonie de vrugten van deeze bescherming, ook in volle vrede, middelyk plukken, door het genot van eenen ongestoorden Handel, in het vervolg ook van eene veilige Vaart, en eindelyk door de naauwe betrekking met den Staat, waarvan geen van de minste voordeelen zyn zal, het toevloeien van nieuwe Kolonisten, en het plaatsen van Kapitaalen in de Kolonie, gelyk dit in onze West-Indien geschied is. Welk een wederkeerig voordeel teffens voor den Staat, door eenen langen oorlog verarmd, en overlaaden met Ingezetenen zonder kostwinning, dezelven

naar eene landbouwende Kolonie, onder een gunſtigen Hemelſtreek, te kunnen verzenden, of veelmeer, hun verlangen daarna te gemoet te komen! En voor de Kapitalisten, welken dagelyks leeren, hoe onveilig de beleggingen by Mogenheeden zyn, welk een uitweg, om geld op het best Hypotheek te plaatſen, een Hypotheek, dat blyft, al maakt de Kolonie zig ten eenigen tyde los van den Staat! Welk een voordeel mede voor de Oost-Indiſche Bezittingen, als de Kaap volkryker wordt, zo door eigen aangroei, als door toevloed uit Europa, vermits het grootst gebrek aldaar aan Volk is, en de kans, om er in te voorzien, na vyf jaaren ſtilſtand, en zulk een bloedigen oorlog in dit weereldDeel, nietig is. Maar als de Kaap, zo als eertyds Noord-Amerika, arme, dog nyvere heden uit Europa trekt, zo zullen er veelen verder op naar de Oost gaan, en als de volkrykheid op de Kaap zo toeneemt, als zy in Noord-Amerika doet, zullen er veel Kolonisten van daar naar de Oost gaan, zo als de Noord-Amerikaanen naar de bosſchen der afgelegenſte binnenlanden trekken, en onze vrugtbaare landsdouwen op Ceilon, op Java, en elders, zullen in eene verdubbelde maate gebouwd worden, en ryke vrugten ſtorten in den ſchoot van onzen algemeenen Handel,

Bl. 231. In January 1791 vroeg de Staats-Commisſie de conſideratien van den toenmaaligen Advokaat der Compagnie, den Heer NEDERBURG, op de wyze, hoe de zaaken buiten verwarring zouden kunnen gehouden worden, en deszelfs Memorie daarop ingediend, en met bylaagen voorzien, is zeker een

ſtuk

ſtuk van belang. Wy hebben gezien, dat de Compagnie, den 29 Maart 1791, heeft gereſolveerd, om de verzending van de meeste goederen naar Indie, en veele Retouren, aan particuliere Kooplieden over te laaten; dat na dien tyd de meeste ſtemmen, en ook die van den Heer NEDERBURG, na onderzoek van de zaaken in Indie, zig verëenigd hebben, om het vaaren met gehuurde Schepen aan te raaden; dat de Compagnie al vroeger gereſolveerd hadt, om den geheelen ſtaat van Defenſie, om pecunieele redenen, zeer te verminderen, wat er ook van gebeuren mogt; dat naderhand de Compagnie den geheelen Vaart en Handel om de West van Indie, en namentlyk in Lywaaten en zyde Stoffen, uitgezonderd alleen de Amphioen en Salpeter, hadt afgeſtaan; dat er mede eenige vaart aan de Kaapſche Ingezetenen was toegegeven; en nu leeren wy uit deeze Memorie van Conſideratien, dat er nog veelmeer behoort te worden aan Particulieren overgelaaten, namelyk, de Peper, Koffy, en verſcheiden andere artikelen, als mede de directe vaart van hier op Batavia door Particulieren ten ſterkſten aangemoedigd, en Compagnies vaart daartegen bepaald op ſlegts tien uitvaarende en negen thuis komende Schepen. Men mag met regt beweeren, dat de Compagnie, zodoende, van drie vierde van haar Octroy afziet, en volmondig erkent, dat noch zy, noch de algemeene Commercie, bevoordeeld zyn met zulk een uitſluitend regt, als zy uitöefende.

Na eene algemeene aanmerking op deeze Memo-

rie, moeten wy in eenige nadere byzonderheeden treeden.

Bl. dito in het midden, leezen wy dat „ een „ nieuw kort van millioenen, welk zig vertoont, „ niet kan geſuppleëerd worden, en het Bankrot „ onvermeidelyk is." Het is bekend, dat dit Bankrot voorgekomen is, dat de Compagnie toen en 't ſedert aanzienlyke ſommen heeft opgenomen, onder garantie van de Staaten van Holland en Zeeland, tegen een hoogen Interest; maar het is even bekend, dat de Compagnie er niet mede gered is geworden, zo dat hetzelfde Bankrot wederom voor de deur ſtondt in 1794. Het is hier de regte plaats, om het één en ander aan te merken, op dit gewigtig ſtuk. De Compagnie was door haaren Handel een mercantiel, en door haare bezittingen een polityk Lighaam, en wy zullenze eerst onder het één, en naderhand onder het ander oogpunt beſchouwen, ten einde na te gaan, welken de hoofd-oorzaaken van haar bederf geweest zyn. De Heer VAN DER OUDERMEULEN toont aan, dat zy in de eerſte helft van haar aanwezen maar half zo veel Kapitaalen heeft omgezet, als in de tweede, tot kort voor den Engelſchen oorlog, en dat zy in die eerſte helft, op de geringe ſom gewonnen, en in de laatſte op de groote ſom verlooren heeft; welk verlies hy toeſchryft aan de meerdere lasten, dan winſten, in Indie, en vervolgens deeze meerderheid van Indiſche lasten houdt voor den kanker, die de Compagnie zou den dood gedaan hebben, al waren er geen rampen van den

oor-

oorlog bygekomen. Zyn oordeel op dit ſtuk is bevestigd door alle de geenen, welken na hem, met een Koopmans oog, den ſtaat der Compagnie onderzogt hebben, en deeze Bylaagen draagen er overvloedige blyken van. Zie daar dan een blyvende oorzaak van bederf voor het mercantiel Lighaam, en welke geleegen is (men erkenne het eindelyk!) in de beheering van uitgeſtrekte bezittingen volgens een beginſel van Handel, en niet van polityke Economie. Toen de Compagnie nog geen vasten voet in Indie hadt, kogt zy op de markten, en ſtondt naar laage pryzen, of verkogt op andere markten, en tragtte het goed duur af te zetten, of hieldt een overſchot van goed, dat zy herwaards overbragt. Men rekende toen, dat het geen zy hier aanvoerde, reeds zuivere winst was op den Handel in Indie, en van daar haar welvaaren op dien tyd. Genoodzaakt, om gewapenderhand, tegen de aanvallen der Spanjaarden en Portugeezen, deezen Handel te dryven, en geen hulp van den Staat kunnende krygen, leidde zy een gedeelte van haare overwinſten aan, in militaire onderneemingen, welken haar te beter gelukten, omdat zy de Inlandſche Vorſten verzekerde, dat zy maar zogt Handel te dryven, en geen gezag te oefenen, zo als haare Vyanden deeden. Langs deezen weg maakte zy zig meester van de geheele Vaart en Handel, zo dat de verdere Europeäanen wynig by haar vermogten. Maar nu begon ook het lastig onderhoud van haare bezittingen, waarvan zy gering voordeel trok als zodaanig, hetwelk kan blyken uit de oppervlakkigſte vergelyking zelfs

van de inkomſten derzelven met de inkomſten van veel kleiner en min vrugtbaare bezittingen, zo als, by voorbeeld, onze West-Indiſche Kolonien. Deeze lasten werden eerst zo ruim gedekt door de winſten op de Retouren, dat de Compagnie er geen agt op ſloeg, maar in het midden deezer eeuw klaagden er de kundigſte Gouverneurs al geweldig over. Toen, namelyk, was de Vaart en Handel van andere Natien zeer toegenomen, onze winſten op de Retouren waren daarom minder, en de omſlag in Indie om dezelfde reden grooter geworden. Zeer laat heeft men begonnen den grond van onze Bezittingen koloniäal te beſchouwen, en eerst Peper en Koffy, vervolgens andere vrugten te teelen, maar niet op de regte wyze. De Engelſchen verſtonden het beter, en trokken millioenen aan territoriäale inkomſten uit Bengaalen, en booden ons tagtig millioenen voor Ceilon, en eenige millioenen voor Kotchim, hoezeer deeze Bezitting altyd is beſchouwd geworden als een zwaare lastpost, en ſlegts diende, om Peper van den Vorst VAN TREVANCOOR te ontvangen. Zo groot waren de Engelſchen nu in Indie geworden, dat zy, in 1782 en vervolgens, onze Vaart en Handel bedierven of ſtremden, onze Bezittingen gedeeltelyk innamen, en de Compagnie zodaanig werdt agteruit gezet, dat zy haare gewoone werkſaamheeden niet anders kon hervatten, dan met tagtig millioenen meer aan ſchuld, waarvan de intresten nu nog kwamen by de meerderheid van Indiſche lasten, om het jaarlyksch Kort te vergrooten. Als mercantiel Lighaam kon de Compagnie derhalven,

al

al was er geen oorlog tusſchen beiden gekomen, niet blyven beſtaan, met zulk een beheering van uitgeſtrekte Landen, en, uit hoofde van den oorlog, moest haar val nog veel verhaast worden. Al geduurende denzelven heeft zy de lasten in Indie ongemeen verzwaard met groote kosten van Defenſie, zo omtrent Fortificatien, als geregelde Troupes en Marine; zy is daarmede voortgegaan, de eerſte jaaren na den vrede, waardoor haar agterwezen aanmerkelyk is toegenomen; dog eindelyk, omtrent 1790, bezwykende onder hetzelve, is zy genoodzaakt geweest, om van dien ſtaat van Defenſie af te zien, en zelfs tot eene volſtrekte omwending in haare Adminiſtratie te beſluiten. Op deeze wyze is zy zo verre gekomen, dat zy zig zelve, gelyk wy gezien hebben, voor drie vierde ontbonden en de Vaart en Handel wyd opengezet heeft, gedrongen door de kragt der zaaken, welke niet gedoogen, dat een uitgeſtrekt Ryk geregeerd worde op mercantiele beginſelen. Beſchouwen we vervolgens de Compagnie als polityk Lighaam, zo begrypen wy ligt, dat de verkeerde beheering van de Bezittingen heeft kunnen langen tyd onſchadelyk voortgaan, in zo verre het Saldo van Compagnies boeken betrof, tot dat de Handel minder winſten afwierp, om het agterwezen te dekken, en tot dat andere Ryken in Indie waren opgekomen. Maar zo rasch als het Britsch Ryk aan den Ganges opkwam, en op goede gronden van polityke Economie gevestigd werdt, moesten zo wel onze Handel veel lyden, als ook onze Bezittingen gevaar loopen, gelyk als geſchied is. Nog grooter ge-

vaar liepen dezelven door de verſchyning van groote Vlooten in Indie, waar tot nog toe de Compagnies vlag, zonder eenige hulp van den Staat, boven gewaaid hadt. En nu moeten wy eenen ſtap verder doen, tot den tegenwoordigen oorlog en de verbaazende veroveringen der Engelſchen in Indie overſtappen. Het is bekend, dat Engelland in Europa zo geleegen is, dat het, in eenen oorlog met ons, altyd onze Vaart en Handel oogenblikkelyk ſtremt. Zo lang als de Zee haare diepte zal houden langs den Engelſchen Wal, en ondiep zyn aan den Franſchen, zo lang, derhalven, als alle de Havens van het Kanaal noodwendig aan de Engelſche zyde zyn zullen, even zo lang ook zal een oorlog met Engelland verderflyk voor ons Land zyn. Twee tydſtippen, in de Geſchiedenisſen der Republyk, draagen daar de blyken van, het eerſte van het Beſtuur van DE WIT, toen wy geduurende twintig jaaren, nu en dan, korte oorlogen met Engelland hadden, by gelegenheid van eenen der welken, na een geenzins tegenſpoedig jaar, WAGENAAR opmerkt, dat in hetzelve de Staat meer was uitgeput geraakt, dan door alle de Zeetogten tegen Spanje ſaamgenomen, en dat er volgens ſommigen vyftien honderd, volgens anderen drie duizend huizen ledig gekomen waren in Amſterdam alleen. Het tweede tydſtip is geweest in onzen leeftyd, en het geheugen van de gevolgen is te versch, om er iets van te zeggen. Nu heeft de Compagnie onder het eerſte tydvak niet kunnen lyden, omdat zy toen nog de ſterkſte in Indie was. Maar onder het laatſte heeft zy den doodſteek ont-

ontvangen, en men mag nu, voor het vervolg, gerustelyk aanneemen, dat Engelland in Indie, voor onze Bezittingen, en de Vaart en Handel op en van dezelven, volſtrekt dezelfde Mogenheid geworden is, die het in Europa voor het Vaderland en deszelfs algemeene Vaart en Handel altyd geweest is. Geen oorlog met dit Ryk kan er meer opkomen, die niet ons geheel beſtaan ondermynt, zo in Europa, als in Indie.

Bl. 233. Om nu het Bankrot voor te komen, wordt een Middel opgegeven, in deeze woorden. „ Het Middel, dat ik op het oog heb, zou dan „ hier in beſtaan, dat voor den tyd, dat Com„ pagnies octroy nog duurt, de Vaart van Neder„ land op Indie, en van daar herwaards, mitsga„ ders de Vaart in Indie, met uitſluiting nogthans „ der Zeeën en Vaarwaters, beöosten en benoorden „ het eiland Java gelegen, wierdt opengeſteld; dat „ aan particulieren geheel wierdt overgelaaten de „ Handel in Nederlandſche artikelen, waarvan de „ Compagnie egter eenige wynige voor haare eigen „ benoodigdheeden, en voor den Handel op Japan „ en China, zoude blyven uitzenden, de geheele „ Lywaathandel in Bengalen, op de Coromandel„ ſche Kust en op Suratte, en nog aan hen op Ba„ tavia ter verkoop wierden aangebooden, de Kof„ fy, Peper, en nog eenige artikelen van minder „ aanbelang, die gemeenlyk met de Bataviaſche Re„ tourſchepen hier worden aangebragt.” Deeze voordragt gaat niet alleen verder, dan alle de voorigen,

op

op het ſtuk van den Handel, met de Peper en Koffy, twee zo allergewigtigſte artikelen voor de Compagnie, nevens eenige anderen, over te laaten aan Particulieren, maar vooral is hier het ſtuk van de directe Vaart uit het Vaderland op te merken, voor dewelke geheel Indie, behalven de Zeeën benoorden en beöosten Java, wordt vry en opengeſteld. Het is klaar, dat de Compagnie ſlegts de Molukkos, China, en Japan, uitſluitend zou bevaaren, en dat zy eigentlyk haare werkſaamheeden bepaalen zoude tot den Handel in Specerÿen, in Thee, in Koper, en wyders voor Ceilon, buiten de Kaneel, in eenige Lywaaten en Peper; (zie bl. 251 en 252 een Lyst van Retouren) blyvende voor het overige eer Mogenheid, dan Huis van Negotie, meer Souverein, dan Compagnie. Vergelykt men vervolgens de takken van Handel, welken de Comp. behoudt, met die, welken zy overgeeft, de Vaart, die zy aanhoudt, met die, welke zy afſtaat, zo blykt mede, dat zy dat geen heeft uitgekipt, welk den minſten omſlag veröorzaakt, en de meeste en zekerſte winſten afwerpt. Let men op de artikelen van Handel, zo wordt men rasch gewaar, dat de Compagnie die geenen behoudt, welken vatbaar zyn voor een Monopolie, en diegeenen afſtaat, waarvan zy door ondervinding geleerd heeft, dat zy, op den ouden voet, de kosten niet goed kan maaken. Gaat men op de Kaart de Vaart na, die de Compagnie openſteldt, en de Waters, welken zy ſluit, zo zyn de laatſten onvergelykelyk kleiner. En wie ziet niet,

in

in dit alles ſaamgenomen, een grooten ſtap tot de eindelyke en noodwendige affcheiding van Compagnies mercantiele en polityke werkſaamheeden, van haaren Handel in Monopoliewaaren en het Beſtuur van haare Bezittingen met alle de kostbaare voortbrengſelen derzelven, van het beginſel eindelyk, op welk de Compagnie gevestigd is, als een Huis van Negotie, en het beginſel, waarop landbouwende Kolonien moeten ſtaan, willen zy opneemen en welvaaren? Deeze inkrimping van de Compagnie en vermindering van omſlag, deeze overgifte van het grootst gedeelte van haare Vaart en Handel, vallen ook zonderling af by de Uitzetting van Handel, te vooren aan de hand gegeven, als de eenige Redding uit den nood, en het waare Middel, om de winſten gelyk te brengen aan de ſteeds toeneemende Lasten. Het was eene beweezen zaak, dat de Compagnie tweemaal meer omgezet hadt in de eerſte helft van haar aanweezen, dat in de tweede, en het ſchynt, dat zy op hetzelfde beginſel van uitzetting van Handel gewerkt hadt, naar maate de lasten, door den tyd, waren toegenomen. Maar deeze Uitzetting hadt zekere eindpaalen, buiten welken men niet gaan kan, zo als de meerdere aanvoer van Thee beweezen heeft, en die van Lywaaten denkelyk zoude beweezen hebben, indien men niet voorzigtiger ware geweest, en eerst uitgerekend hadde, dat het zelfs beter voegde, den Handel in dezelven af te ſtaan aan Particulieren. Toen nu de winſten met geen mogelykheid meer de lasten konden bykomen, ging men aan het onderzoek van den aart

dee-

deezer lasten, en moest noodwendig op de waarheid ſtooten, dat de beheering van uitgeſtrekte Landen op eene mercantiele wyze, en als bloote Comptoiren en Pakhuizen; het allerkostbaarst en verderſlykst Syſtema was, en dat een Koopman even min Souverein, als een groot Koning Negotiant behoorde te zyn. Deeze waarheid is langs hoe meer voor den dag gekomen, en de Heer NEDERBURG is dezelve, in deeze Memorie, het naast by getreeden; maar geheel en al, en in haaren vollen luister, is zy nog niet bekend geweest, dog zal het worden, door de kragt der zaak. Het geen haar meest in het licht geſtaan heeft, is dat er altyd reden geweest is, en nog is, om de Compagnie ſtaande te houden, welke reden nooit heeft kunnen ontzenuwd worden door diegeenen, welken het ſterkst tegen de Compagnie waren. Maar men beſloot daar te veel uit, en bepaalde zig niet, gelyk men hadt behooren te doen, tot een gedeelte van haare werkſaamheeden, als wanneer men alle tegenſpraak zoude voorgekomen hebben. Het beginſel van Koophandel, waarop de Compagnie gevestigd is, blyft met opzigt tot alle die Waaren, daar een Monopolie in kan gedreeven worden, maar even vast ſtaat daarnevens het beginſel, waarop alle landbouwende Kolonien moeten geſtigt worden. Oost-Indie heeft plaats over voor beiden, en er kan eene Compagnie én eene verzàmeling van de rykſte Kolonien onder een goed polityk Beſtuur zyn. Verre van elkander te hinderen, kunnen zy integendeel elkanderen de hand bieden.

Bl. 238.

Bl. 238. De volgende woorden paſsen wonderwel op het boven verhandelde. „ In de geheele behan-„ deling van deeze zaak, heb ik gemeend, niet uit „ het oog te moeten verliezen, dat dezelve (denk-„ beelden) tot grond moeten hebben eene overtui-„ ging, die ik op het diepst gevoele, *dat het behoud* „ *van de Compagnie op haare tegenwoordige gronden* „ *van beſtaan en handel onmogelyk is.*"

Om ook iets aan te haalen aangaande de Vaart, en de hardnekkigheid in het voortzetten van eigen Vaart, zo diene: „ die verbaazende omſlag van Adminiſtra-„ tie hier en in Indie, die menigvuldige verkwistin-„ gen van geld, maar voornaamlyk van goederen, „ waartoe die groote equipagien tot voedſel verſtrek-„ ken." Welke woorden geen geringe betekenis hebben in den mond van den eerſten Minister der Compagnie, 't ſedert uitgezonden als Commisſaris van den Staat in Oost-Indie.

Klaagende over het gebrek aan Manſchappen in Indie, oordeelt hy, dat de directe vaart, door Particulieren van hier, daar grootelyks in zal voorzien, als mede, dat men *bl.* 239 „ om de Oost van Indie veel „ gebruik kan maaken van Inlandſche Zeevaarenden." Men lette wel op de *Inlandſche* Zeevaarenden. Ja, onze Zeevaart kan uit Java niet alleen Schepen, maar ook matroozen bekomen. Als Kolonie beſchouwd en beheerd, kunnen wy ons ook dit nut er van belooven; dan dit is ſlegts een wenk, en de nadere omſtandigheeden van deeze gewigtige waarheid zyn te vin-

vinden, in de onlangs uitgekomen Beſchryving van Java, door den Gezaghebber van Java's Oosthoek.

Bl. 253. Het Koloniaal beginſel ſtraalt ſterk door in deeze woorden, „ dat men de particuliere uit-„ rustingen behoort ten ſterkſten te animeeren, en „ met den meesten ſpoed in Indie te brengen eene „ Concurrentie van Koopers, ten einde de bedoelde „ Artikelen tot goede pryzen van de hand te zetten."

Bl. 255. Het betragten van beide beginſelen wordt ſchier uitdrukkelyk voorgehouden in deeze woorden, „ dat de Maatſchappy, offehoon met een merkelyk „ mindere Navigatie dan voorheen, egter op een voor-„ deelige wyze voor het gemeene Land en haare Deel-„ genooten, zoude kunnen blyven beſtaan."

En wat laager, eindelyk, ſchynt de onmogelykheid te worden ingeſcherpt, om niet af te wyken van het beginſel van Koophandel alleen, met uitſluiting van het ander. Zie hier de woorden, „ dat ande-„ ren, gelukkiger dan ik, hetzelfde oogmerk berei-„ ken, *langs wegen, die minder afwyken van de al-„ gemeene beginſelen*, waarop dit Lighaam met zo „ veel wysheid gegrond is."

Het is baarblykelyk, dat de algemeene gehegtheid aan de oude gronden den Steller ongerust maakte over zyne afwyking van dezelven, hoedaanig ook zyne overtuiging ware, dat de omſtandigheeden niet meer toelieten, dezelven geheel te laaten gelden; en deeze huiverigheid hem niet belettende, om grootendeels andere beginſelen aan te raaden, wordt een bewys te meer van derzelver noodzaaklykheid.

Bl. 371.

Bl. 271. Het laatſte ſtuk van gewigt, met opzigt tot het oogmerk, dat wy ons voorſtellen, is genoemd, „ Conſideratiën over het belang, dat de Republyk „ heeft by den O. I. Handel in het algemeen, en in „ het byzonder by het beſtaan der Nederlandſche O. „ I. Compagnie." Het blykt uit den inhoud dat het kort na den Engelſchen oorlog geſchreeven is, toen de groote vraag over het beſtaan der Compagnie nog wynig toegelicht was. Dat wy het gewigt van den O. I. Handel, en het belang van den Staat en deszelfs Ingezetenen daarby, ten vollen op zyne regte waarde ſchatten, zal reeds gebleeken zyn, en hier onder verder blyken, zodat wy ſlegts het beſtaan der Compagnie, in deezen, behoeven in het oog te houden, waaromtrent wy mede, meer dan ééns, ons gevoelen geöpenbaard hebben, dat zy ten deele kan en moet blyven beſtaan, maar ook een groot gedeelte van haare werkſaamheeden, tot haar eigen en het algemeen welzyn, overgeeven. Ik kan derhalven gerustelyk overſlaan, al wat ſlegts aangehaald wordt by deeze Memorie, om den Handel te pryzen, en zelfs al wat ſtrekt, om aan te toonen, dat, in ſommige opzigten, eene Compagnie nuttig en noodig is. Maar wanneer de Auteur verder gaat, en beweert, dat de Compagnie in haare volle werkſaamheid behoort gehandhaafd te worden, durve ik hem vry tegenſpreeken. En trouwens, een groot gedeelte van deezen taak is vóór my reeds afgeſponnen, zo door den Heer Hoofdparticipant TITSING, de Heeren Bewindhebberen FALCK, KRAAIVANGER en SCHOLTEN, en den Heer Advokaat NEDERBURG, in

derzelver reſpective Memorien, als door de Vergadering van XVII zelve, by verſcheiden bovengemelde Reſolutiën, en namelyk die van den 29 Maart 1791.

De twee eerſte pointen komen derhalven aanſtonds te vervallen, en de twee laatſten, het bestaan der Compagnie inzonderheid raakende, komen alleen voor een gedeelte in aanmerking.

Bl. 275. De eerſte zwaarigheid treft de particuliere Vaart op Oost-Indie, meenende de Auteur dat geen enkele Kooplieden zo lange reizen kunnen ondernemen, waar veel Reparatie van Schepen mede gepaard gaat. Deeze zwaarigheid heeft egter den Heer NEDERBURG niet weêrhouden, zynen voorſlag te doen. De Engelſchen laaten aan particulieren toe, om met in Bengalen gebouwde Schepen naar Europa te vaaren, en er is in en na den Engelſchen oorlog eene particuliere Vaart op de Oost geweest. Eindelyk is deeze Vaart in de laatſte jaaren, onder neutraale vlag, en de ongunſtigſte omſtandigheeden, ook van hier uit, gedaan.

De Auteur ſtelt ook, tegen de waarheid aan, dat Indie geen bouwſtoffen oplevert, daar Java zelfs, ſedert lang, Schepen levert aan den binnenlandſchen Handel, tot in Perſie toe, en oneindig meer gebruik daarvan zal kunnen gemaakt worden.

Bl. 276. Eene tweede zwaarigheid beſtaat in de verzending van goederen naar de Oost, dog welke geheel is weggenomen door den Heer G. TITSING, die onwederleglyk beweezen heeft, dat particulieren juist veel beter geſchikt zyn tot die verzending, dan eene Compagnie.

Het-

Hetzelfde antwoordt geldt met opzigt tot de Retouren, wanneer men eenige Artikelen laat aan de Compagnie, en anderen openſtelt. Er zal in de eerſte jaaren, met een vrye Vaart en Handel, lang niet zoo veel Koffy en Suiker van Java komen, als er voor deezen jaarlyks van St. Domingo in Frankryk aankwam, en nogthans is deeze aanvoer altyd beſchouwd geworden als eene goudmyn voor dat land, offchoon de Planters van dat Eiland en de Kooplieden te Bordeaux en elders een vryen Handel dreeven. Des Auteurs argument geldt derhalven flegts voor Monopoliewaaren, welken wy ook niet gezind zyn de Compagnie afteneemen.

Wat de gevaaren der zee betreft, beäntwoordt de ondervinding, en het boven aangehaalde van dezelve, deeze tegenwerping ten vollen.

Bl. 277. De voorbeelden van Engelland en Frankryk zyn niet toepaslyk op het geval voorhanden, omdat het geheel gedrag der Engelſchen, ſedert hunne overwinningen in Bengalen, integendeel bewyst, dat hunne Compagnie ophoudende, een bloot Comptoir te zyn, niet meer het enkel beginſel van Koophandel, maar ook het Koloniaal beginſel, tot een rigtſnoer van haar gedrag heeft genomen; en dat de Franſchen, in den eigentlyken Oost, op den duur geen uitgeſtrekte bezittingen gehad hebben, en de eilanden van Bourbon als waare Koloniën hebben behandeld, zynde zy daarboven wynig geſchikt, om aan Nederlanders een voorbeeld in zaaken van Vaart en Handel te geeven.

Dat de Engelſchen, als Heeren van het Land, aan

onze Kooplieden zouden beletten, Lywaaten te haalen, is zoo overboodig wederlegd, door het ſedert gebeurde, dat ik er my niet by ophouden zal, maar veelmeer berusten in de Reſolutiën der Compagnie, in 1791, waarby deeze Vaart en Handel volkomen afgeſtaan wordt aan particulieren.

Bl. 278. De zwaarigheid, dat als de Compagnie niet meer Souverein van de Bezittingen was, de Inlandſche Vorſten geen tribuuten ontvangen, en geen leverantiën doen, of anderzins hunne verbintenisſen naarkomen zouden, berust op de onderſtelling, dat de Hooge Regeering in Indie niet zoude kunnen, onder denzelfden naam als van ouds, de tribuuten betaalen, de leverantiën ontvangen, en de Vorſten aan hun woord houden. Even zo is het geſteld met de beſchroomdheid voor de inkruipingen van Europiſche Mogenheeden. In beide deeze gevallen, zal de Staat onze O. I. Bezittingen zo wel als de W. I. Koloniën, bewaaren, en beter, dan de Compagnie in de laatſte tyden heeft kunnen doen. Het jaar 1800 is in deeze opzigten wederom zeer verſchillende van het jaar 1600, en het geen de Compagnie toen voor haare Defenſie kon doen, is niets by het geen zy nu zoude moeten doen.

Hier beſluit de Auteur met te zeggen, dat zyn taak afgeſponnen is, en wy zullen ook niets by onze oplosſingen van zyne zwaarigheeden voegen, vertrouwende, dat al het voorgaande reeds de klaarſte blyken gedraagen heeft van een tegenovergeſtelde waarheid, en dat deeze opzettelyke wederlegging hier onnoodig was.

Maar

Maar nu kunnen wy niet nalaaten, onze gedagten nog ééns over onzen afgeſponnen taak te laaten gaan, alle de denkbeelden, welken wy hier en daar in deeze aanmerkingen voorgedraagen hebben, byéén te verzamelen, en met eenige methode een ſystema van Vaart en Handel, en van Beſtuur der Bezittingen, op te geeven, ten einde de Leezer, na zo veele onderſcheiden ſtukken met ons te hebben doorloopen, en ter deege met de zaak bekend te zyn geworden, het genoegen genieten moge, om tot een geregeld beſluit te komen, en zig met een beter vooruitzigt op het toekomende te laaven.

Wy neemen derhalven tot een grondſlag de Berekeningen, te vinden in de Bylaagen van de Memorie der drie meergemelde Heeren Bewindhebberen, zo omtrent den ſtaat der Compagnie in Indie, als hier te Lande, gelyk zy dien als waarſchynlyk voor het vervolg opgeeven, en zullen daarop voortredeneeren, als opgegevens, die het meest geloof verdienen.

Dan vooráf moeten eenige woorden ingelascht worden, tot eene Inleiding in het derde Tydſtip, hetwelk wy eindelyk bereikt hebben.

DERDE TYDSTIP, 1800.

Gelyk de zwaare ſlagen van den Engelſchen oorlog, by den toenmaaligen ſtaat der Compagnie, haar bederf niet bewerkt, maar ſlegts verhaast hebben, omdat de oorzaaken van haaren eindelyken val ſedert veele jaaren waren werkſaam geweest; zo hebben de jongst verloopen jaaren een einde aan haar beſtaan gemaakt, niet door den blooten invloed der gebeurtenisſen in dezelven voorgevallen, maar omdat deezen by de inwendige gebreken zyn gekomen, die eenigen tyd laater dezelfde uitkomst zouden voortgebragt hebben. Inmiddels zyn wy nu zo verre gevorderd, dat wy dien gevreesden val beleeven, dat het Bewind niet meer aanwezig is, dat de Werven lang hebben ſtil geſtaan, dat de Vaart opgehouden heeft, dat er ſlegts eene ſchaduw van den Handel, door moeilyke omwegen, en meest door middel van Particulieren, is overgebleeven. Komen, by de vrede, onze bezittingen weder

in

in onze handen, raakt de directe vaart op dezelven en op geheel Oost-Indie voor dit Land wederom open; zo kunnen we vryelyk, of de oude Compagnie herſtellen, of, volgens de ontwerpen der Staatscommisſie, de Vaart en Handel tusſchen de Particulieren en de Compagnie deelen, onder het algemeen toezigt van deezen, of ook de Bezittingen onder een byzonder polityk Beſtuur brengen, hetwelk zyne Magt en Beſcherming uitſtrekke, beide over de Compagnie en de Particulieren. De Engelſchen zyn, door aanhoudenden voorſpoed, nooit in het geval geweest, om de beginſelen, die zy opgevolgd zyn, zo zuiver te onderſcheiden, maar, onder den ſchyn van de oude inſtellingen te handhaaven, hebben zy ſlegts de vereischte kragt aan het polityk Beſtuur gegeven, door nieuwe wetten, die het wezen der zaak, meer dan den naam, veränderd hebben. Wy kunnen dit nut, altoos, van onze rampen trekken, dat wy, op nieuws moetende beginnen, zuivere gronden leggen, en zo wel onze Bezittingen tot groote en vrugtbaare Kolonien maaken, als eene Compagnie vestigen, die, zonder nadeel van den Handel in het algemeen, tot voordeel van haar zelve en van den Staat beſtaa. Wy kunnen een polityk Beſtuur inſtellen, hetwelk diene om den Landbouw aan te moedigen, de Nyverheid te bevorderen, alle onze onderſcheiden Bezittingen te maaken tot dat geen, hetwelk de Heer VAN IMHOFF van Java maaken wilde, hetwelk de Heer VAN DER OUDERMEULEN oordeelde, dat zo wel, en beter gelukken zoude, in die vrugtbaare Landen, dan het gelukt was in ons klein en arm

Land, en hetwelk Bengalen is geworden onder de handen der Engelſchen. Wy kunnen eene Vaart en Handel aan onze nyvere, vermogende, onderneemende, Vaderlandſche en Indiſche Kooplieden aanbieden, welke, gevestigd op dezelfde gronden, als die op de West-Indien, even ryke vrugten, maar evenredig naar de onëindig grooter uitgebreidheid van het Land, kan voortbrengen. Wy kunnen uit de artikelen van dien Handel de zodaanigen uitzonderen, welken vatbaar zyn voor een Monopolie, voor eene Compagnie, en daarop eene waare Compagnie, een groot Huis van negotie, vestigen, hetwelk niets te doen hebbe met eenig polityk Beſtuur, maar de beſcherming van het zelve geniete, gelyk alle andere Kooplieden, door hetzelve daarboven ook gehandhaafd worde by haar uitſluitend regt, en ingevolge van deeze inrigting haare zaaken kunne gaande houden zonder onderſtand van den Staat, en zonder wanbetaalingen aan haare ſchuldëiſchers. Wy kunnen uit de inkomsten van zodaanig polityk Beſtuur, namelyk, belastingen op vaste goederen, op verteeringen, op in- en uitgaande waaren, als mede uit domeinen van bosſchen, van zout, en dergelyken, en uit de verpagtingen van eenige thans aan de Compagnie geleverde voortbrengſelen, als vogelnestjes, en dergelyken, de kosten eener goede Defenſie vinden, de geheele Regeering met den aankleeven ophouden, en dan nog 's Lands finantien ſtyven.

Groote en veele zwaarigheeden ryzen van alle kanten op tegen de eenvoudigheid van dit Ontwerp, ge-

no-

nomen uit de ondervinding van voorige tyden, den aart der Indiaanen, de afgelegenheid der Bezittingen, het gevaar dat zy zig van ons afscheuren, en wat dies meer is. Wy zullen dezelven, al gaande weg, opneemen en beäntwoorden, en gelyk wy, in den loop van onze aanmerkingen getragt hebben geen overhaasting toe te laaten, en liever meermaalen op hetzelfde denkbeeld zyn terug gekomen, dan iets van belang over te slaan, of het niet uit meer dan een gewigtig oogpunt te beschouwen; zo zullen wy ook nu eerst langsaam tot den opbouw toetreeden, en de voornaame deelen van het gebouw opvoeren, zodat men een Geheel voor oogen hebbe, waarvan wy het nut voor den Staat in het algemeen en alle de Ingezetenen zullen aantoonen, in voege dat de tegenwerpingen als van zelven vervallen voor het saamenstel van zo veele en zo gewigtige belangen. Blyven er over, die niet de beginselen aantasten, maar slegts de gevolgen uit deezen afgeleid, zo is er niets verlooren voor de zaak in het algemeen, omdat gemeenlyk een tweede verder ziet, dan de eerste uitvinder, en dan nog is het de moeite waardig, dat de Auteur zyn werk nazie, of het verdedige, naar maate hy de tegenwerpingen gegrond vindt. Het was tog onmogelyk, by eene eerste schets, in alle de byzonderheeden te komen, zonder verwarring te veröorzaaken, en men mag onderstellen, dat ook alles niet aanstonds wil gezegd zyn, dat men beproeven wil, of men gehoor en vertrouwen ontmoet, en dat men zelfs meer genegenheid voelt opwakkeren in zig zelven, om verder na te denken en voort te werken,

ken, als er hoop is, om te overtuigen en om zyne denkbeelden te kunnen zien in het werk gesteld worden.

Bl. tusschen 163 *en* 164. *Lett. K. Tabelle.*

Volgens dit Tafreel van den In- en Uitkoopsprys der Retouren, blykt, dat de Compagnie uitlegt, *f* 5,360,500 en daarvoor maakt 18,087,586. Althans met den Inkoop zelfs ten hoogsten, en den Verkoop ten laagsten, te stellen, verwagten de drie HH. BB., dat de werksaamheeden der Compagnie in het vervolg alzo zullen uitvallen.

De Interesten en Aflossingen bedraagen 's jaars ——

Holl: Kamers	3,367,500.	
Zeeuwsche	550,000.	
		3,917,500.
De Uitdeeling 12½ p. c. —		831,625.
		4,748,625.

Voor alle de Posten van Equipage wordt gerekend omtrent 74 ton.

Zonder in verdere byzonderheeden te komen, dan noodig is tot het oogmerk, herinner ik slegts, dat de gemelde HH., volgens deeze opgave, besluiten, dat de Compagnie aan alle haare verbintenissen kan voldoen, en dus blyven bestaan, als een steun van het Land.

Nog is dit aan te merken, dat het gemelde besluit op de onderstelling rust, dat de Indische Winsten de Lasten evenaaren, en dat de vier en twintig ton van het Kort aldaar gevonden zyn, 1° een millioen uit den af-

afſtand van Vaart en Handel om de West, en 2° veertien ton uit Amptgelden, Collateraal en verdere belastingen.

Ik begin met deeze onderſtelling, waarop het Gebouw gegrond is. De Heer N..... meldt my, dat de Particulieren, door de wyze op welke de Hooge Regeering, ſedert veele jaaren, den Handel geheel en al tot zig getrokken heeft, geen vermogen hebben overgehouden, om nu dien Handel wederom te aanvaarden, en tot een blyk daarvan, dat de Compagnie geen publyke Verkooping van Speceryen te Batavia kan aanſlaan, maar dat zy die moet blyven voor eigen rekening om de West vervoeren. Ik haal dit niet aan, om er uit af te leiden, dat de Vaart en Handel om de West niet allengs kunnen afgeſtaan worden aan Particulieren, naar maate deezen wederom moed en kragten krygen, in voege, dat over eenigen tyd het millioen zal kunnen uitgeſpaard worden; maar ik denk, dat er duidelyk uit blykt, dat de veertien ton onmogelyk uit belastingen te haalen zyn, op lieden, welken zig in zulk eenen ſtaat bevinden. Men zegt wel, dat er drie à vier millioenen 's jaars wordt overgemaakt van gemaakte fortuinen in Indie, en zou daar wel veertien ton van willen in Compagnies Kas brengen; maar in zo ver die fortuinen onregtmaatig verkreegen zyn, moet men ze anders tegenwerken, dan door belastingen, welke dezelve ſlegts wettigen, en in zo verre zy de vrugten van een wettigen Handel of van zuinigheid zyn, is de belasting onregtvaardig en onſtaatkundig. In alle gevallen zyn er geen belastingen uit

te

te denken, welken byna de helft der jaarlykſche winſten van alle de Particulieren in Indie ſaamgenomen, op den duur, uit de handen van die Particulieren kunnen wringen. Zulk eene pooging is ongerymd, en de ondervinding heeft het reeds geleerd. De Lasten in Indie zullen derhalven, by dit Systema, altyd en onherſtelbaar, de winſten met ten allerminſten een millioen 's jaars overtreffen; en thans, na zulk eenen oorlog, en zulke rampen, zal het onderſcheid nog langen tyd oneindig grooter zyn.

Daar is een veel eenvoudiger middel, om de Compagnie van het Kort in Indie te ontheffen, en haar te bewaaren voor den Val, dien de kundigſte Gouverneurs de Heer VAN DER OUDERMEULEN, en anderen na hen, daaruit voorſpeld hebben. De Compagnie geeve de geheele Regeering in Indie over, zo kan zy niet alleen, onder de Beſcherming van de Regeering, voortaan den Handel in ſommige Artikelen dryven, maar nog ééns ongemeen bloeien en welvaaren.

Ik kan geen twee pointen van het uiterſte belang te gelyk verhandelen, en moet dus tot een tweede Hoofdſtuk uitſtellen, het betoog dat de ſtaat alle de O. I. Bezittingen kan overneemen, dezelven beſtuuren en verdedigen, uit haare eigen middelen, den algemeenen Koophandel daarmede ongemeen bevoordeelen, en nog overhouden, om 's Lands Finantien te onderſchraagen.

Hier heb ik ſlegts de Compagnie in het oog, die, volgens het tegenwoordig Stelſel, de Bezittingen niet anders kan aanhouden, dan onder de twee volgende ver-

verderflyke omſtandigheden, 1° een verzuim van behoorlyke Defenſie, 2° een jaarlyksch agterweezen in Indie.

Dan een ander ſtelſel kome in de plaats, en de Compagnie zy ontlast van de Kosten der Regeering en Defenſie, zy hebbe, met één woord, niets meer te doen met het polityk Beſtuur, zy vaare en handele op onze Bezittingen als op Koloniën van den Staat, en op China enzovoorts als voor deezen; zo kan men haare werkſaamheden verdeelen in twee ſoorten, voor eerst, den Handel in geöctroyeerde artikelen, met een uitſluitend regt, en wyders in alle andere vrye artikelen. Zy ſtaat dan, omtrent de vryen, gelyk met elk ander Koopman hier te lande en in Indie, maar zy heeft een monopolie omtrent Thee en Speceryen. Nu wil ik den Handel in de vrye Artikelen geheel niet als winstgeevende beſchouwen, omdat zy dien veelligt ſlegts dryven zal, in zo verre zy dezelve artikelen noodig heeft voor haaren uitſluitenden Handel. Maar in deezen laatſten Handel, van geöctroyeerde artikelen, meen ik zodaanige winsten voor haar te ontdekken, dat zy door deezen alleen zal kunnen blyven ſtaan, en zelfs welvaaren en bloeien.

Uit de bovengenoemde Tabel ontwaar ik, dat de 4 laadingen uit China worden berekend te zullen afwerpen ruim 44 ton, en de Speceryen ruim 43 ton. Daartegen wordt voor den Inkoop van Thee gerekend, aan peper ¼ ton, aan tin 9 ton, aan geld 14 ton, en tot den Inkoop van de Speceryen 2 ton. De Verkoop gaat derhalven den Inkoop te boven 61¼ ton. Van

dee-

deeze winst moet afgerekend worden de Equipage, om deeze artikelen af te haalen en over te brengen, en op bl. 168 vinde ik eene uitrekening van het geen een Schip, op zyn heen en wederreis, aan de Compagnie komt de kosten, met aanbouw, uitrusting en reparatie, zynde geen 2 ton 's jaars. Nu wil ik hier geen aanmerkingen maaken op de duurte van eigen vaart, noch op verſcheiden omſtandigheeden, welken, onder het tegenwoordig ſystema, die vaart kostbaarder moeten maaken. Ik wil de enorme ſom van byna 2 ton tot een grondſlag aanneemen, en voor zes à zeven ſchepen (van 150 voet lang) 11½ ton in rekening brengen. Blyft 50 ton winst. Maar, de Compagnie heeft Comptoiren, Bedienden, enz., in Indie, en een Huishouding hier te Lande, noodig, al heeft ze geen Bezittingen meer, en dus kosten deezen mede iets; dan men gelieve daar tegen in het oog te houden, dat zy ook in Indie Thee en Speceryen verkoopt, met grove winsten, zodat deeze lasten en baaten elkanderen wel zullen opweegen. Hier houdt zy, by ſlot van rekening, 50 ton over, en we hebben gezien, dat de jaarlykſche Interesten en afloſſingen, met de uitdeelingen tegen 12½ p. c., ſlegts 47½ ton bedraagen; zodat de Compagnie, aan alle haare verbintenisſen voldoende, jaarlyks 2½ ton voor uit negotieert.

Welk een geheel ander ſlot, dan wanneer het tegenwoordig ſtelſel blyft, en welke blyde vooruitzigten voor de Houders, zo van Actien als van Obligatien ten laste der Compagnie.

Immers, volgens ons plan wanneer de Bezittingen

zyn

zyn overgegeven, heeft de Compagnie, om haaren Handel wederom op te zetten, ſlegts zo veel penningen noodig, als de Inkoop en Uitrusting vereiſchen, namelyk, 37 ton voor beiden, gelyk uit de bovengemelde opgaven blykt. Dan het is er verre van daan, dat deeze ſom, hoe gering ook in vergelyking van het geen de Compagnie, volgens het oude ſtelſel, ten zelfden einde zoude noodig hebben, op één oogenblik zoude moeten gevonden worden. Want de zwaarſte ſom van penningen tog is vereiſcht voor den Theehandel, en het zoude niet moeilyk vallen, om peper en tin te Batavia uit de pakhuizen op crediet te krygen. De Regeering aldaar, de pakhuizen, met de Bezittingen, overneemende, zou gaarne deeze eerſte reis, en mogelyk altyd, ſchikkingen met de Compagnie ingaan, van welken ik hier niets meer zeg, om niet voor uit te loopen op het allergewigtigſt ſtuk van het Beſtuur in Indie, welk een byzonder Hoofd verëiſcht. Hier zy het genoeg, aan te tekenen, dat de Compagnie peper en tin op crediet krygen kan. Even zo is het geleegen met de 14 ton aan penningen, waarvan een groot gedeelte altoos in Indie kan opgenomen worden van Particulieren, om hier te lande te betaalen uit de eerſte verkooping, hetwelk met graagte zal aangenomen worden, ten einde gelden herwaards over te maaken. De Verkooping van Speceryen in Indie (van welken tog een groote voorraad nog voorhanden is) zou aanſtonds penningen bezorgen, en de ſom, daaruit te behaalen, zou mogelyk in al het verder benoodigde voorzien. Dus blyft er geen ander voorſchot over,

dan

dan de uitrusting van hier, het zy van zes à zeven ſchepen van 150 voet, of van meer kleine ſcheepen, dezelfde ruimte hebbende. Wy hebben de geheele Equipagie op 11½ ton geſteld, en zouden dus nu voor een gedeelte van deeze ſom moeten zorgen, waartoe eerstelyk kunnen dienen eenige Speceryen hier te lande als nog voorhanden, ten tweeden de overtollige Huizen, pakhuizen en werven, als zynde berekend voor een grooter omſlag, dan de Compagnie nu behoudt, en eindelyk, by ontſtentenis van crediet, het uitleggen der actien met eenige pro-centos.

Als nu de Compagnie, op deezen eenvoudigen grondſlag, haare zaaken wederom opzette, wat moed zouden de Participanten dan niet kunnen ſcheppen, en waarom zouden zy niet, ten einde zeker te zyn, dat hunne belangen, voortaan enkel mercantiel zynde, in kundige handen waren geſteld, by één komen, en eenige Kooplieden aanſtellen, om het Comptoir te beſtuuren? Aanſtonds zou de Commercie bezeffen, wat belang er in geleegen was, om in de actien van zulk eene Compagnie te participeeren, en er zou groote ſpeculatie komen op de Actien, ten einde, of mede te ſtemmen, of geſtemd te kunnen worden. De actien zouden ryzen, en de Kapitalist of een goed effect houden, of er een goeden prys voor maaken. De Compagnie zou wederom een waar Huis van Negotie worden, Kooplieden zouden het beſtuuren, het zoude bloeien, en de Obligatien zouden, tot een onuitſpreeklyke verligting van duizende ingezetenen, al geduurig ryzen. Zo dat aan alle zyden genoegen en voor-

voorſpoed zouden de plaats inneemen van die klagten, tegenſpoeden en afgunst, welken, ſedert veele jaaren, als vast kleeven aan al wat de Compagnie betreft.

Sedert het inneemen der Specery-eilanden en Ceylon door de Engelſchen, is men bedugt geraakt, dat wy het Monopolie van de Speceryën en de Kaneel zullen verliezen, al gaven de Engelſchen alles over by den Vrede, omdat de planten zullen vervoerd en aangekweekt geworden zyn op hunne Bezittingen. Dan, daar zodaanige vervoering ter ſluik voor deezen geduurig heeft plaats gehad, zonder, altoos in zekere maate, wel uit te vallen, mag men zig vleiden, dat geen ander klimaat, geen andere grond, zo gunſtig voor die gewaſſen is, dat wy er groot nadeel door zullen lyden. Is dit zo, dan blyft de grondſlag, waarop wy gebouwd hebben, onveränderd, mits wy de Koloniën terug krygen, eene onderſtelling, die wy nog mogen doen, tot dat de tyd het anders leere.

Dan zo de gewaſſen elders even goed opkomen, het welk de Speceryën voor de Compagnie van denzelfden aart zoude maaken als de Thee, zo vervalt een voornaame ſteun van haare winſten, door welken zy in ſtaat geſteld wordt, om aan haare verbintenisſen te voldoen, en dan moet zy van een gedeelte van deezen ontlast worden, hetwelk geen onuitvoerlyke zaak zoude zyn. Zo tog als het nu geſteld is, zal de nieuwe Regeering in Indie zwaare kosten moeten beſteeden aan Ambon en Banda, tot behoud van het Monopolie der Compagnie, als mede aan Ceylon, om den uitvoer van Kaneel aan den Keizer te

beletten. Maar van deeze kosten ontheven raakende, kan zy daarboven nog de gronden van Ambon en Banda uitdeelen, gelyk als elders, en daar zo territoriaale lasten, als regten op den Koophandel, heffen. Door het één en ander wordt zy reeds in ſtaat geſteld, een zeer aanmerkelyk gedeelte van Compagnies ſchulden over te neemen, en zal haar in het vervolg van nog meer kunnen bevryden, naarmaate de landbouw onder haar gebied toeneemt. Dan, om dit beter in te zien, moet men eerst met oplettenheid geleezen en overdagt hebben, al wat in het volgend Hoofdpunt te pas komt, daar wy aanſtonds opzettelyk toe overgaan.

Kunnen wy, daartegen, het Monopolie behouden, zo is de vraag, of de vrye Vaart op Indie, en de Handel van de Nederlandſche Kooplieden met alle andere Artikelen, niet eene ruime baan zal maaken tot ſmokkelaaryën in de geoctroyeerden, zo als de Vergadering van XVII deeze bedenking nitte op den voorſlag van den Heer NEDERBURG tot eene vrye Vaart, ſtaande de Opperheerſchappy der Compagnie. Het is zeker, dat er altyd geſmokkeld is, en geſmokkeld zal worden; maar het blykt even klaar, dat onder een polityk Beſtuur, welk er tegen waakt, de Compagnie daarby zal kunnen oppaſſen, dat de hand er aan gehouden worde; en dat de ontrouw der Amptenaaren, die de oogen ſluiten, dubbeld zal moeten zyn, wanneer zo van de zyde der Regeering, als der Compagnie, daar op gelet wordt. Het ſmokkelen wordt derhalven, onder de nieuwe Compagnie, vast moei-

ly-

lyker, dan het onder de oude was. Wat de meerdere gelegenheid betreft, uit hoofde van alle de particuliere Schepen, welken zullen aankomen, zo moeten dezelven voor eerst nooit toegelaaten worden op Ambon en Banda, waar Compagnies Schepen alleen het benoodigde moeten aanvoeren, en de rystbouw aangemoedigd worden, volgens den voorſlag daartoe gedaan. Het geen de Compagnie dan in Indie verkoopt, kan zekerlyk in handen van particuliere Kooplieden aldaar vallen, maar blyft egter altyd contrebande hier te Lande, en zal ook nimmermeer, noch herwaards, noch naar andere Landen, vervoerd worden; als de Compagnie maar de Artikelen op prys houdt, op de Bataviäſche verkoopingen, en zelve genoeg herwaards aanvoert, voor den ſlyt van geheel Europa. Als wy hier bekwaame Kooplieden in het Bewind krygen, zullen zaaken van dien aart ook naar behooren geſchikt worden. Met Ceylon valt het moeilyker, omdat dit Eiland niet, zo als de twee gemelden, kan afgezonderd worden, en de kostbaare gronden moeten gebruikt worden tot den bouw van Koffy en andere Artikelen. Maar de Kaneeltuinen kunnen nogthans in de handen van de Compagnie geſteld worden, alle uitvoer van Kaneel, behalven in Compagnies Schepen, kan verbooden blyven, de Compagnie kan haare verkoopingen van Kaneel in Indie verdeelen tusſchen Batavia en een andere Plaats om de West buiten Ceylon, en dergelyken meer. Het zal, in alle gevallen, niet meer ondoenlyk zyn, het Monopolie van Artikelen, op onze Bezittingen groeiënde, te dwingen, dan het

is, het Monopolie van Thee te bewaaren, welk Artikel groeit in een vreemd Land, daar alle Natiën den vryen toegang hebben.

Nu de Compagnie uit haaren nood gered en ſtaande gehouden is, mag het, by den eerſten opſlag moeilyk ſchynen, het verder werk te ſchikken. Het polityk Beſtuur, welk de Bezittingen overneemt, blyft nu tog bezwaard met alle de Lasten in Indie, en heeft niet alle de winſten, als van welken een gedeelte aan de Compagnie gelaaten is. Het meerdere van de Lasten boven de winſten, hetwelk beweezen is, dat niet weg te neemen was, moge dan nog zo gering geſteld worden, zo blyft het een kort, en daar komt nog by het gemis van verſcheiden winſten, als hoofdzaaklyk de verkoop van Thee en Speceryën in Indie. Eindelyk hebben wy aangenomen, te doen zien, dat het polityk Beſtuur ook de Bezittingen in eenen goeden ſtaat van Defenſie zoude onderhouden, waartoe niet wynig verëischt wordt. Van waar nu die tonnen, of millioenen, gehaald, terwyl de Compagnie met de voordeelen van de Thee en Speceryen gaat ſtryken, ja zelfs den voorraad van beiden dezelven behoudt, en de nieuwe Regeering in eenen boedel komt, die ſterk veragterd was, en waar de beste brokken uitgenomen zyn?

Beginnen wy met na te gaan, wat de Compagnie agter laat, hetwelk onder twee hoofden te brengen is, 1°. de voorraad van goederen, vrugten, enz., die beſchouwd kan worden, als een gevonden beurs, om daar het een of ander ééns mede te bekostigen, en 2°.

de

de waare en blyvende Bezittingen en bronnen van welvaart. Vermits het eerstgemelde, offchoon meer in het oogloopende, nogthans min gewigtig is, zullen wy het uitftellen, tot dat wy gekomen zyn aan den aanvang der werkingen van de nieuwe Regeering, als by welke gelegenheid het nut van zodaanigen voorraad, om aan den gang te komen, teffens blyken zal. Het tweede is daartegen de grondflag, op den duur, van de aanftaande Regeering en van alle de heilzaame gevolgen daar uit te voorzien, zodat het in de eerfte plaats onze opmerking verdient. Land en Land is niet één en hetzelfde, en de morgen op de ééne plaats is driemaal meer waard, dan op de andere. In dit opzigt zyn onze Indifche Bezittingen zo veel waard als eenig Land onder de Zon, want zy zyn zeer vrugtbaar, brengende de kostbaarften vrugten voort, en daarby wonder wel gelegen voor Vaart en Handel. Zy zyn eindelyk, in Afie, bewoond door een groot aantal inboorlingen, zagt van aart, en genegen en bekwaam tot allerhande werk, zo van den landbouw, als onderfcheiden ambagten. De voornaamfte landvrugt, en welke fchier alleen het voedfel van den Inlander in Afie uitmaakt, is de Ryst, die er in overvloed geteeld wordt, en meer dan onze onderdaanen er kunnen verteeren. De verdere voortbrengfelen dienen tot den uitvoer, het zy in Afie zelve, als by voorbeeld voor onzen handel in China en Japan, het zy naar Europa. Dezelven beftaan in Peper, Koffy, Suiker, Tin, Katoen, Indigo, Verfhouten, Droogeryen, Lywaaten (van den Overwal) en eenige anderen. Alle

deeze Artikelen van den Handel kunnen op onze Bezittingen in veel ruimer maate voortgebragt worden, dan nu geſchiedt; de Nederlandſche Koopman kan dezelven ontbieden, of de Indiſche Planter dezelven uitzenden; honderden Schepen kunnen daartoe gebruikt worden; zo veel ladingen, als er met deeze vrugten uit Indie herwaards overkomen, even zo veelen kunnen er met allerhande benoodigdheeden van hier derwaards zeilen; de wel bebouwde landeryen in Indie, de volkryke Handelſteden in Indie, kunnen met geringe lasten groote ſommen opbrengen, de in- en uitgaande regten aldaar kunnen er by komen; met één woord, onze Koloniën in de Oost kunnen zo belangryk worden, als die in de West het ſedert lang zyn.

Het is een bekende zaak, dat de Compagnie Handel dreef met alle de gemelde Artikelen, en dat haare zaaken agter uit gingen, zodat men mogelyk vraagen zal, hoe myn polityk Beſtuur daarmede vooruit zal gaan. De ondervinding antwoorde in myne plaats. De Compagnie dreef den Handel om de West van Indie, zy handelde in Lywaaten en Zyde Stoffen; maar bemerkende, dat zy met ſchade handelde, gaf zy den Handel om de West, met de geheele Vaart, over aan particulieren, en getroostte zig, niet een ſtuk Lywaat, noch Zyde, meer door haare handen te laaten gaan. Dan zodaanig een denkbeeld hadt zy van de winſten, welken particulieren daar op konden maaken, dat zy zwaare Recognitien, en daarboven nog zwaare inkomende regten er op leide. Wel nu, het geen de Compagnie gedaan heeft, tot dusver, om het agterwezen,

van

van 24 ton, op 14 te brengen, (*zie tafreel tusſchen bl.* 162 *en* 163) doen wy dit verder, met opzigt tot andere Artikelen, om geheel geen agterweezen overtehouden, en zelfs vooruit te gaan. Ten einde het onderſcheid tusſchen de wyze, op welke de Compagnie den Handel in deeze Artikelen dreef, en de regte wyze, die voordeel aanbrengen zal, tastbaar te maaken, zo neem ik ſlegts Koffy, Suiker en Indigo, als welken, zo in de Oost, als West, gebouwd worden. De inboorlingen van het eiland Java zyn onder hunne inlandſche Regenten, gelyk als de poolſche en ruſſiſche boeren onder hunne edellieden, en als alle de boeren in geheel Europa voor deezen waren. Zy bouwen het Land voor den Regent, en de Regent levert aan de Compagnie, als zynen Opperheer, het geen zy eischt, gedeeltelyk voor niet, gedeeltelyk voor een beuzeling. Hunne eerſte zorg, is Ryst te teelen, omdat ze daarvan moeten leeven, en in de tweede plaats bouwen zy zo veel Koffy, Suiker en Indigo, als hun opgelegd is. De oogst van deeze vrugten komt in de Bataviäſche pakhuizen, en wordt eindelyk gelaaden in de Retourſchepen. Dat de bouw, de pluk, de verzending, van deeze zelfde vrugten, in West-Indie, geheel anders is, weet de minst ervaarene; maar het geen mogelyk niet aan ieder één aanſtonds zal invallen, is, zig zelven te vraagen, hoe de Oost-Indiſche wyze in de West behaagen zoude. Geſteld, er werdt voor de Koffy, Suiker en Indigo van de West een Compagnie opgerigt, dezelve hadt Werven hier te Lande en Werven daar, Bewindhebbers hier te Lande en eene Hooge Regeering daar,

Reſidenten op verſcheiden plaatſen van ieder Kolonie, pakhuizen in derzelver hoofdplaatſen, Bedienden om de vrugten in te zamelen, anderen om ze te bewaaren, en Schepen om ze herwaards overtebrengen; zou er dan wel veel Koffy, Suiker en Indigo gebouwd worden, en zou deeze adminiſtratie ook iets meer kosten, dan naar de tegenwoordige West-Indiſche wyze? Van daar nu het onderſcheid, welk ligt te beſpeuren is, als men de kleine Kolonietjes in Amerika meet, naast de Koninkryken in de Oost, als men de volkrykheid van de éénen vergelykt by die van de anderen, als men bedenkt hoe ongemeen de kosten in de West verzwaard worden door den duuren aanvoer van negers, en dan, met de uiterſte verwondering gewaar wordt, dat nogthans de aanvoer uit de West, en de overwinſten van den Handel op de West, zo veel grooter zyn. Het polityk Beſtuur zal noch Eiſchen van landvrugten doen, noch Reſidenten houden, om ze te ontvangen, noch dezelven in Pakhuizen bewaaren; maar vry van alle de kosten, daaruit voortvloeiende, zal het den Planter zynen oogst laaten afzetten, en den Koopman dien verzenden, zonder den éénen, noch den anderen verder te belemmeren, dan met hem eene maatige belasting, tot onderhoud van de Regeering en het Defenſiewezen, te doen opbrengen. Het maakt wel eene fraaie vertoning op een tafreel van den ſtaat der Compagnie, dat zy tien millioen ponden Koffy inkoopt voor een millioen guldens, en verkoopt voor vier à vyf millioen; maar dan bedenke men wat zwaare lasten in Indie, wat kosten van Equipage, er

uit

uit deeze winst moeten goedgemaakt worden, en men vergeete vooral niet, dat het ſlot van Compagnies rekening nadeelig was. Het polityk Beſtuur zal geen drie millioen guldens aan uitgaande regten en territoriaale lasten uit tien millioen ponden Koffy haalen, maar, ingevolge den vryen Handel, zal er vry wat meer land gebouwd, hetzelve zal beter gebouwd worden, de Koffy-plantagien zullen ſterk toeneemen, op den meerderen uitvoer zullen niet alleen meer uitgaande regten geheeven worden, maar er zal ook evenredig meer goed van buiten inkomen en inkomende regten betaalen, en eindelyk kan er geen vrugt van een land een artikel van ſterken uitvoer worden, zonder het land te doen in vermogen en volkrykheid toeneemen, en gevolgelyk 's Lands inkomſten merkelyk te ſtyven. Zie daar middelyke voordeelen, welken op meer dan 4 à 5 millioenen 's jaars zullen uitloopen. En even zo is het geſteld met de twee andere vrugten, welken wy tot een voorbeeld hebben genomen; even zo mede, met alle de verdere voortbrengſelen van die by uitſtek vrugtbaare landen. Wy zullen met alle deeze artikelen van den Handel hetzelfde ondervinden, als met de Lywaaten en zyde Stoffen, namelyk, dat geen Compagnie dien Handel moet dryven, maar Kooplieden, en dat geen Compagnie het land regeeren moet, maar een polityk Beſtuur.

En hier komt, als van zelf, de gelegenheid zig aanbieden, om, in het voorbygaan, de verſchillende grondſlagen te onderzoeken van den Handel door eene

Compagnie, en zonder eene Compagnie. Onze Voorvaderen hebben eene O. I. Compagnie opgerigt, onze Nabuuren hebben hun voorbeeld gevolgd, ja, wy zelven draagen het behoud der Compagnie voor, mits bepaald tot ſommige artikelen. Waarom is een Compagnie dan goed op den éénen tyd en niet op den ander, in één weereldddeel en niet in het ander, voor eenige artikelen en niet voor anderen? Raadpleegen wy de Geſchiedenis, zo vinden wy, dat onze Compagnie ſlegts een Comptoir was, eer zy een voet gronds bezat, en dat de onderſcheiden Compagnien zig eerst in Indie verëenigden, om gezamentlyk de inkoopen te doen, en vervolgens hier te lande door den Staat insgelyks vereenigd werden. Het oogmerk was derhalven, op dien tyd, de pryzen niet op te jaagen, met tegen elkanderen te bieden, maar veelmeer de pryzen, kon het zyn, te dwingen, met een bod uit éénen mond te doen. Op dezelfde wyze mag het ook zyn toegegaan by den verkoop hier te lande, waar de een den ander zoude hebben kunnen onderkruipen. Met één woord, de Compagnie, als Koopman, wilde, op de Indiſche markten, laag inkoopen, en op de Nederlandſchen duur verkoopen, en daartoe diende eene Compagnie ongemeen wel. Naar maate zy veröveringen maakte, de Spanjaards en Portugiezen verdreef, ſterkten bouwde, Regeeringen aanſtelde, namen de lasten in Indie toe, maar werden aanvankelyk gedekt door de groote winſten op de Retouren. De Contracten met de Indiſche Vorſten, omtrent Speceryen, Tin, Peper,

enz.,

enz., dienden alleen, om de inkoopspryzen te verminderen, het Monopolie te verzekeren, en daardoor de verkoopspryzen op te jaagen. In die tyden dagt de Compagnie nog om geen landbouw, zy begeerde ſlegts Comptoiren, een laagen inkoop, en Monopolie. Daartoe bouwde zy Vestingen, bezette zy Kusten en zelfs geheele Landen, doorkruiſtte zy de Zeeën. Toen naderhand ook andere Natien aan den markt verſcheenen, hielp het minder, dat alle de Hollanders uit éénen mond ſpraken; de Thee in China, de Lywaaten in Bengalen, op de Kust van Koromandel, in Souratte, kwamen de Compagnie even hoog te ſtaan, als aan anderen, en zelfs Particulieren; de Peper werdt ook elders gewonnen, en Tin is zelfs uit Engelland naar China gebragt. Van dien tyd af hebben de grove winſten van de Compagnie moeten ophouden, en de Speceryen zyn de grondſlag van haar beſtaan geworden, en byna haar eenig volſtrekt Monopolie. Inmiddels groeiden de lasten in Indie geduurig aan, men zag uit naar meer takken van Handel, Java was gedeeltelyk veröverd, laatſtelyk door den Heer VAN IMHOFF, ſchoon men hier te lande wynig wist van het locale aldaar, de grond werdt vrugtbaar bevonden, men plantte er Peper, Koffy, Suiker, Indigo, Katoen, enz., met de beste uitkomst; dan de beheering daarover werdt, gelyk wy hier boven gezien hebben, ingerigt op eene geheel andere wyze, als behoorde, en de Compagnie heeft er wel groote voordeelen van getrokken, maar is er niet mede gered. Gaan wy op dezelfde wyze de Historie

van

van onze West-Indiſche Kolonien na. Surinamen is in 1674 ingeruild tegen Nieuw-York. Aanſtonds heeft de Staat zig toegelegd, om Planters derwaards te lokken, heeft Landeryen om niet uitgedeeld, alle vryheid van Handel toegeſtaan, mits zig bepaalende tot den Staat, heeft een goede Regeering ingeſteld, en gezorgd voor de Defenſie. Het oogmerk was, den grond te doen bouwen, veele kostbaare vrugten naar herwaards te brengen, al de benoodigdheeden der Planters toe te voeren, en zo doende een nieuwen bron voor den algemeenen Handel te openen, een voedſel te geeven aan doode Kapitaalen onzer Ingezetenen. Zie daar, uit de daaden, het onderſcheid tusſchen eenen Handel met en eenen zonder Compagnie. Op de vreemde markten, waar vooral geen andere Natien verſchynen, is het beter gezamentlyk te bieden, dan elk afzonderlyk, en de Particulieren doen wel, zig te verëenigen tot een Compagnie. Wanneer, zo als in 1600, de Staat geen beſcherming kan verleenen, is eene Compagnie ter Vaart even raadſaam, als ten Handel. Maar om de vrugten van ons eigen Land af te haalen, met een oogmerk, dat deeze vrugten toeneemen, neen, daartoe dient een vrye Handel beter, die de pryzen opjaagt, en den Planter gevolgelyk aanprikkelt tot verdere werkſaamheid. Eene proef op de ſom is de uitkomst in Oost en West. Eene tweede proef is het gedrag der Engelſchen in Bengalen, die er het leenregt afgeſchaft, den eigendom van land ingevoerd, en de vrugten van een beter beſtuur geplukt hebben. Op deeze beginſelen werkende, heb ik

ik aan de Compagnie gelaaten, het geen met haare inſtelling overéénkomt, en waarby zy wel kan vaaren, en voeg ik nu toe aan een polityk Beſtuur, het geen meest bloeien zal onder hetzelve.

Niet ſlegts de drie artikelen, die tot een vergelyking met het Beſtuur in de West-Indien zyn voorgeſteld, maar alle de bovengemelden, zyn dan aanſtaande bronnen van welvaart voor onze Oost-Indiſche Bezittingen, en zullen door middelyke en onmiddelyke belastingen dienen, om de Regeering in ſtaat te ſtellen, de kosten tot haar onderhoud en tot de Defenſie te vinden. Dan zonder in alle de byzonderheeden als nog te komen, welken zouden aantoonen, dat deeze kosten daaruit te vinden zyn, en meer, zal ik nu maar eene enkele omſtandigheid aanſtippen, waaruit blykt, wat voordeelen over het algemeen daar uit te wagten zyn. Het is bekend dat het eiland St. Domingo meest afgeloopen is, een eiland, waarvan het Fransch gedeelte alleen eenen ſchat van Koffy en Suiker in Frankryk ſtortte, welke het aanzienlykst voedſel aan den Handel en Vaart van dat land verſchafte. Na den vrede zal het gemis van zo veele millioenen ponden Suiker en Koffy eerst regt, door geheel Europa, ondervonden worden. Nu reeds komt de Bengaalſche Suiker uit dien hoofde in aanmerking, ofſchoon van zeer geringe deugd zynde. Maar de Koffy en Suiker van Java zyn van de beste ſoort, en kunnen beiden nog zeer verbeterd worden, door eenen beteren bouw, pluk, en bewerking, als de Inlander niet meer voor zynen Regent, en deeze voor de Com-

pag-

pagnie, maar elk Planter voor zig zelven werken zal. De pluk van beiden kan derhalven ſterk toeneemen, zonder dat de markt in Europa op verre na zal overvoerd worden, en het is eer te denken, dat de aanvoer van Java het herſtel van St. Domingo zal beletten, dan dat er een enkel riet Suiker of Koffyboon te veel op Java zal groeien. Wy mogen uit al het gezegde omtrent deeze onderſcheiden artikelen, derhalven, gerustelyk beſluiten, dat gelyk de afſtand van den Handel om de West de Compagnie een millioen op de lasten zou hebben uitgeſpaard, welke beſpaaring nu het polityk Beſtuur mede verligten zal; zo de verandering in de beheering van deeze artikelen even veel, zo niet nog meer ontlasting zal veröorzaaken.

Eene andere last voor de Compagnie was de Equipage, die by een polityk Beſtuur, welk geen Handel dryft, geheel vervalt, waarmede hetzelve reeds vooruit werkt, en op eene overwinst van Inkomen rekenen kan.

Dan, ten einde het beginſel van alle landbouwende Kolonien geheel in werking te brengen, en daar alle mogelyk nut van te trekken, moeten wy nu eene zaak van het uiterſte gewigt aanraaken, welke den bloei van de West-Indiſche Kolonien bewerkt heeft, en waaromtrent ons de Engelſchen in Oost-Indie, ſedert lang, zyn voorgegaan. Ik meen den Eigendom van land voor den Planter. In de Bataviaſche Ommelanden heeft men een begin daarmede gemaakt, en de Inlander is er eigenaar van den grond, dien hy bouwt. Men ſtrekke dit verder uit, en verdeele de landen in klei-

kleine eigendommen, naar maate zy gebouwd kunnen worden door de verkrygers. Van dat oogenblik af, kan men, zo als in Bengalen, verpondingen op de Huizen en Landeryen invoeren, hetwelk, hoe maatig ook zodaanige belasting zy, honderdmaal zo veel zal opbrengen, als alle de voorgeslaagen Amptgelden aan de Compagnie zouden opgebragt hebben. De eigendom van Land en de vrye Handel zullen zo veel inkomsten opleveren, door de verpondingen en in- en uitgaande Regten, dat deeze twee finantie-middelen alleen met den tyd zullen voldoen, om en de Regeering en de Defensie te onderhouden.

Vermits beiden berusten op de uitgestrektheid en de volkrykheid der Bezittingen, zo wynig in Nederland bekend, zoude ik hier moeten eene beschryving van deezen inlasschen; dan ik beroep my liever, dien aangaande, op de Beschryving onzer Bezittingen, en hoofdzaaklyk van Java, onlangs door den Heer DIRK VAN HOGENDORP uitgegeven, als waaruit blyken zal, of wy niet een tweede Bengalen bezitten, indien wy er gebruik van willen maaken. Ik verzoek inzonderheid, onder het leezen van de gemelde Beschryving op de hier boven aangestipte grondslagen van de welvaart van alle Landen te willen opmerksaam zyn, namelyk, de vrugtbaarheid van den grond, de kostbaare voortbrengselen van denzelven, de volksmenigte, de geaartheid des Inlanders, de gelegenheid tot Vaart en Handel. Ik kan niet nalaaten, hier nog éens te herinneren, het geen de Heer VAN DER OUDERMEULEN zegt „ van de gevolgen, welken eenige aanmoediging van

de

„ de nyverheid zouden moeten hebben in die vrugt-
„ baare en uitgeſtrekte Landen, daar zy zo veel
„ hebben uitgewerkt in ons eigen Land, zo klein
„ en arm aan voortbrengſelen," en voeg er nog by, dat die Heer, blykens zyne Beſchryving onzer Bezittingen, in het 5de Hoofdſtuk van zyne Memorie, een veel te gering denkbeeld van dezelven, en namelyk van Java, hadt. Zo ſpreekt hy ook van den Scheepsbouw aldaar, en ziet met zyne aangebooren ſchranderheid in, dat dezelve van veel grooter nut zoude kunnen worden, maar was niet onderrigt van de uitgeſtrekte Bosſchen, van de deugdſaamheid van het hout, van den groei op Java van alle de verdere benoodigdheeden tot de Scheepvaart, van de bekwaamheid des Inlanders tot allerlei Ambagten. Hem was nog onbekend, dat er op Java veel meer te vinden was voor den Handel op China, ten einde de inkoopen van Thee met contanten uit te winnen, dan gemeenlyk daartoe gebruikt wordt. Al het welk nogthans van het uiterſte gewigt is, zo om aan te toonen, wat bronnen van welvaart onze Bezittingen inhouden, als om te doen zien, dat dit te veel is voor eene Compagnie, dat het werk moet geſplitst worden, en dat de Staatkunde er toe zoude aanraaden, al was de ſtaat der Compagnie zo voordeelig, als hy nadeelig is.

Men hoort wel eens voorgeeven, dat de Inlander ongeſchikt zoude zyn, om zyn Land in eigendom te bezitten, gelyk men hetzelfde in Europa heeft gezegd van den Poolſchen en Ruſſiſchen boer. Zonder

ons

ons met opzigt tot deezen in te laaten, omdat wy allen in Zuid-Europa, van zulke boeren, vrye landbouwers, Ambagtslieden en Kooplieden, zyn geworden, en de land-eigendom dagelyks meer veld wint in de beſchaafde weereld, en het lyf-eigenſchap verdringt; zo zullen wy ſlegts het voorbeeld van Bengalen aanhaalen, waar de landeryen in eigendom zyn uitgegeven, en thans alle die vrugten geplukt worden, welken wy ons daarvan mogen belooven, wy zullen dit voorbeeld bevestigen met de ſchielyke opkomst van het eiland Poelo-Pinang, of Prins VAN WALLIS, daar de landeryen niet aan de Regenten alleen, maar aan Regenten en Gemeenen zyn uitgedeeld, met een verbaazende uitkomst, en wy zullen eindelyk de deur ſluiten, met het gebeurde en ſtand grypende in de Bataviaſche Bovenlanden op te noemen, alwaar de Javaan landëigenaar is. Is de Inlander nu, gelyk de lyfëigen boer, in een half dierlyken ſtaat, omdat hy nooit voor zig zelven werkt, noch kans ziet, om zyn lot te verbeteren; hy zal anders worden, gelyk onze vooröuderen ook andere menſchen geworden zyn, wanneer hy in eenen anderen ſtaat zal geraaken. De onverſchilligheid zal plaats maaken voor nyverheid, het vooruitzigt op winst zal een prikkel worden, een zekere overvloed zal zyne genietingen en benoodigdheeden vermeerderen, hy zal van wild beſchaafd worden. Tot heden toe hebben onze beſchaafde zeden wynig invloed op de zeden der inboorlingen gehad, en de grondſlag onzer meer beſchaafde zeden, de Godsdienst, is door wynigen van hen aangenomen. Als zy gezeten

lieden, welvaarende landbouwers zullen geworden zyn, als zy in gemeenſchap zullen leeven met de Nederlandſche Planters naast hen, zo zal onze levens- en denkenswyze beter tot hen overgaan, en zy zullen allengs ook Nederlanders worden, voorwaar, een beter en hegter band, voor het vervolg, dan die van ſchrik en vreeze.

Dan aan de andere zyde hoort men juist een tegenovergeſtelde bedenking, en men is genoodzaakt de verwagting tegen te ſpreeken, dat de Inlander ons boven het hoofd zal groeien. Dat de geenen, welken deeze gedagten van den Inlander voeden, hem uit een ander oogpunt beſchouwen, dan die, welken hem onbekwaam agten tot land-eigendom, ſpreekt van zelf; dan het zy my egter vergund, daar tegenſtrydige meeningen, gemeenlyk, beiden eenigen grond hebben, deeze bedenkingen ook, gedeeltelyk, de ééne door de andere weg te neemen. De Inlander is noch zo dom, noch zo ſneedig, als men denkt; niet zo dom, of hy kan zynen grond bouwen, en zyn huisgezin beſtuuren, niet zo ſneedig, dat hy ons ontwasſen zal. Wyders heb ik het ſtuk van de opkomst, den bloei, en eindelyke vrywording, van alle Kolonien, uit den aart der zaak, en naar den loop der natuur, die geen menschlyk vermogen ſtuiten kan, reeds in den grond verhandeld, by gelegenheid van de Kaap; dog zal ik er hier nog byvoegen, dat deeze Bezittingen niet, zo als de Kaap, ſlegts met Nederlanderen bevolkt zyn, maar dat er de Nederlander in geringen getale onder den Inlander woont. Uit deeze merkwaardige omſtan-

dig-

digheid vloeien eenige anderen voort, welken ſtrekken moeten tot onze gerustſtelling. De Inlander heeft veel langer tyd noodig, dan de Europeäan, om op de gedagten van onäfhanklykheid te komen, en om zig daartoe in ſtaat te gevoelen. De Nederlander, onder zo veele Inlanders, begrypt ligt, dat hy de hulp van het Moederland noodig heeft, om zyn aanzien te behouden. Het tydſtip van rypte tot onäfhanklykheid is derhalven veel verder uitgeſteld in deeze Kolonien, en wy kunnen dezelven eenige eeuwen lang behouden, en haaren Handel op Nederland bepaalen, eer wy dezelven behoeven los te laaten, en als vrinden en bondgenooten te behandelen.

Gaarne zoude ik nog verder uitwyden op een zo belangryk ſtuk, hetwelk op zig zelf aanleiding geeft tot de aangenaamſte overdenkingen, dan ik vrees, dat het my van de zaak voorhanden zoude aftrekken, weshalven ik nu van deeze ryke bronnen van welvaart voor onze Bezittingen, als zy onder eene goede Regeering zullen gebragt zyn, tot eenige andere inkomſten overſtap, welken de Regeering aanſtonds zal genieten. Zodaanig zyn de verbintenisſen met de Engelſchen, ter levering van een zekere hoeveelheid Amphioen, tot een bepaalden prys, met den Vorst VAN PALEMBANG, tot levering van Tin, met die van BANTAM en TRAVANCOOR tot levering van Peper, met den Keizer van JAPAN, volgens welke jaarlyks een Schip dat Land mag bezoeken. Ik begeer niet, dat het polityk Beſtuur eenigen Handel dryve, maar de voordeelen van deeze verbintenisſen, welken ook met laſten verbonden zyn,

kunnen nogthans middelyk aan hetzelve komen. Ik zal ſlegts de Amphioen tot een voorbeeld neemen, die, zo zy noodwendig is aan den Inlander, en hem niet kan onthouden worden, publyk verpagt zou kunnen worden aan eene Compagnie, voor wynige jaaren, welke den voorraad van de Engelſchen zoude ontvangen, en daar verder mede handelen naar goedvinden. Trouwens alle de gemelde voorwerpen van verbintenisſen met Vreemden, zyn geen voortbrengſelen van den grond op onze Bezittingen, maar op die van anderen, en derhalven geſchikt, om, altoos by voorraad, Monopolien te blyven, tot onderſteuning van de Regeering. Mogelyk zullen de omſtandigheeden, welken tog gemeenlyk onze verwagtingen te leur ſtellen, deeze Monopolien zo ſchadelyk maaken, als zy nu nog voordeelig zyn, en dan zal de Regeering het minder voordeel aan het meerder weeten op te offeren. Thans zullen deeze onderſcheiden verpagtingen haar vry wat opbrengen, en den Handel in het algemeen niet benadeelen, maar veelmeer voedſel bezorgen aan de contanten en de overwinſten in Indie. Men zal mogelyk vraagen, waarom ik deeze artikelen niet liever toevoege aan de Nederlandſche Compagnie, in de plaats van Compagnien in de Oost, maar de reden is, meen ik, wel gegrond, en beſtaat hier in, dat de Nederlandſche Compagnie niet zo veel omſlag veelen kan, dat die Handel zig meest bepaalt tot Indie alleen, en dat Compagnien aldaar Schepen in Indie gebouwd er toe zullen gebruiken, door welke mindere kosten zy in ſtaat zullen zyn, meer aan de Regeering op te bren-

brengen. Ik zoude egter oordeelen, dat de Nederlandſche Compagnie Tin en Peper voor den Chinaſchen Handel zoude moeten ontvangen tegen de inkoopspryzen, eene voorwaarde, op welke de verpagting van die artikelen zoude moeten geſchieden.

Ingevolge van deezen voordragt zal men denkelyk toegeeven, dat het polityk Beſtuur genoeg werkelyke Inkomſten en gunſtige vooruitzigten op anderen hebben zal, om een ruim onderhoud voor zig zelven en voor de aanwezige Defenſie te vinden, of met andere woorden, dat het tegenwoordig Kort ligt zal te vervullen zyn. Maar ik heb boven gezegd, dat de Defenſie, zo als de Compagnie die kon onderhouden, niet voldoende was, en dat een ander Beſtuur de middelen in zig zelf zou vinden, om de Defenſie op eenen behoorlyken voet te brengen. Vermits nu voorbeelden meer afdoen, dan bloote redeneeringen, zo moet ik hier wederom op Bengalen wyzen, als mede op alle de verdere Bezittingen der Engelſchen in het Schier-Eiland van Indie, alwaar zy veroveringen hebben gemaakt, die wy niet zullen onderneemen, en ons daarmede hebben getoond, dat een vrugtbaar, volkryk en handeldryvend Land altyd ryk genoeg is, om zyn Defenſie-wezen te onderhouden. Om nu ééne van onze Bezittingen voor allen te noemen, zo is Java genoeg bevolkt, en er is eene genoegſaame evenredigheid tuſſchen den Nederlander en Inlander, dat het althans niet aan armen ontbreeken zal. Ik weet wel, dat ſommigen hier wederom bevreesd zullen zyn voor de wapening van den Inlander, en ik erken, dat dezelve op

eene verkeerde wyze zoude kunnen worden aangelegd. Dan hebben de Engelſchen niet geheele Regimenten van Inlanders, en wat nog meer is, hebben wy, in Suriname, niet Compagnien Negers in dienst gehad tegen de Bosch-Negers, en hebben wy er ons niet zeer wel by bevonden? Hier komt alles aan op de wyze, en op den geest, die de troupes bezielt, en die de Regeering haar inblaast. Een landſtorm van Inlanders zoude kunnen gevaarlyk zyn, maar een geregeld Corps niet. Men houde dan de regte maat, en voege by alle de gewapende Europeäanen, een zeker getal gewapende Inlanders, zo zal men een genoegſaame en onkostbaare Defenſie verkrygen. Zodaanig is die der Engelſchen ook.

Spreekende van gewapende Europeäanen, meen ik niet alleen degeenen, welken reeds in de Oost zyn, maar ook degeenen, welken de zekerheid van land-eigendom te verkrygen onfeilbaar derwaards leiden zal. Tot nog toe kon men er niet komen, dan in Compagnies dienst, en met meer kans van in de Hooſdplaats onder eene locaale ongezondheid te bezwyken, dan er fortuin te maaken. Nu zal men er vry kunnen komen en terug keeren, er aanſtonds eene gezonde lugt op het land gaan inädemen, land voor niet krygen, op de enkele voorwaarden van het, tot zyn eigen voordeel, te bouwen. Zo veel kosten men derhalven tot heden toe gedaan heeft, om er manſchappen naar toe te zenden, zonder het gebrek ooit geheel te kunnen wegneemen, even zo veel toeloop zal er nu zyn, zonder eenige kosten, gelyk het voorbeeld van alle

land-

landbouwende Kolonien leert. Deeze toeneemende bevolking zal op alle onze Bezittingen eene meerdere evenredigheid tusschen de Inlanders en de Europeäanen brengen, den Inlander meer overhaalen tot onze zeden en gewoonten, en den aanvoer van benoodigdheeden van hier al geduurig vermeerderen. Veele Inlanders, welken nog geen bekwaamheid voor eigendom mogen hebben, zullen voor daghuurders dienen, en den onderneemenden Europeäan zal het daar niet, zo als in de West-Indien, aan armen haperen, welken aldaar niet anders dan met zwaare kosten te koopen zyn. Het is denkelyk, dat de meerderheid van geestvermogens, van opvoeding, van opinie, den Europeäan, zo doende, aan het hoofd van de Inlanders zonder eenigen dwang zal brengen, en dat alle de daghuurders Inlanders, en de helft der Planters of Landbezitters Europeäanen zynde, zo wel de inwendige rust, als de Defensie tegen aanvallen van buiten, ongemeen zullen bevorderd worden.

De Manschappen in overvloed gevonden zynde, kan men zeggen, dat de Defensie op den besten grondslag rust, vermits het gebrek daaraan, en de kosten om daar in te voorzien, altyd de grootste zwaarigheid is geweest. De aanvallen kunnen in Indie ook niet met groote legers geschieden, als welken geen Mogenheid derwaards zenden kan, weshalven de verweering ook slegts evenredig behoeft te zyn, en zy zal op onze Bezittingen meer dan zodaanig zyn.

Buiten de Defensie te Lande moet er ook gezorgd worden voor de Zee, waaromtrent ik mede het voor-

naame ſtuk zal aanſtippen, en toonen, dat de grond ſlag er is, en de tyd het verdere doen zal. Bouwſtoffen en vaarend Volk zyn er noodig, om eene Marine te hebben, en waar een groote Zeehandel is, daar is ook geld tot onderhoud van dezelve. Nu hebben wy op onze Bezittingen de Bouwſtoffen, wy zullen er veel Vaart en Handel dryven, daar zal veel Zeevolk in gebruikt worden, en derhalven moet, binnen kort, de grondſlag daar zyn, om eene Marine op te zetten. De geringe Scheepvaart, die er alreeds is, met Indiſche Schepen, toont overvloedelyk de mogelykheid daar van aan. In Bengalen vaaren de Engelſchen met aldaar gebouwde Schepen naar Europa.

Ik vertrouw, dat ik genoeg gezegd heb, om te doen zien, op welke wyze een polityk Beſtuur van onze Bezittingen, door den aart der zaak, den ſtaat van Defenſie zal kunnen verbeteren, en op dien voet brengen, dat geen Mogenheid ons dezelven ontrooven zal. Hiermede is het point, dat ik eerst opgenomen had, verhandeld, en de ruime grond gelegd, waarop een nieuw beſtaan van onze Bezittingen kan gevestigd worden. Nu ga ik over tot den voorraad, welken de Compagnie aan de Regeering nalaat, en waarmede dezelve de zaaken aan den gang zal brengen. Deeze voorraad beſtaat in opgevulde Pakhuizen, zynde, naar men zegt, te Batavia alleen, zeventig Ladingen voor handen. De Speceryen en de Thee moeten aan de Compagnie blyven, maar al het verdere komt aan de Regeering, en dient aanſtonds, om de lust tot den Oost-Indiſchen Handel in het Vaderland op te wek-

ken

ken. Daartoe is ſlegts noodig, dat er van tyd tot tyd publyke veilingen van deeze goederen aangeſlagen worden, op welken de ordres uit het Vaderland zullen regenen. Gelokt door den grooten voorraad, zullen veele Schepen te Batavia aankomen, om de goederen voor Nederlandſche rekening af te haalen, en teffens zullen zy alle de benoodigdheeden aanbrengen. Hier uit zal meer dan een goed gevolg voortvloeien. De Bezittingen zullen voorzien worden, daar zy nu ontbloot zyn van het noodige. De goederen zullen aan den man komen, zonder gevaar voor het Land of de Compagnie, gelyk het geval zoude zyn, als er geen verandering in het Syſtema kwam. De Regeering zal op de kortſte en eenvoudigſte wyze aan penningen komen, daar zy het meest gebrek aan heeft, en zonder welk de zaaken in verwarring zouden vervallen. Elk van deeze gevolgen is zo heilzaam, dat het my geen moeite zoude kosten, om er lang op uit te wyden, zonder een woord te veel te zeggen, maar ik ſchryf voor lieden, welken de belangen van het Land en den Koophandel kennen, en de ſtof is te ryk, om niet vooruit te ſpoeden.

Ik merk alleenlyk hier nog aan, dat, ingevolge van deeze omſtandigheid, dat er zodaanig een voorraad te Batavia ligt, de Vaart en Handel op de Bezittingen aanſtonds aan den gang komen, en de verbintenisſen tusſchen de Kooplieden hier en daar te lande worden aangeknoopt, zo dat het Schip als het ware van ſtapel gefneld en onder zeil is, hetwelk by eene groote onderneeming van geen gering gewigt is. Moest de Com-

pagnie, daar tegen, wederom den ouden omſlag beginnen, zo zouden de goederen langſaam herwaards gebragt en verkogt worden, de penningen en benoodigdheeden laat in de Koloniën komen, en door tyd verlies veel verlooren gaan.

Onder den voorraad, door de Compagnie nagelaaten, behooren ook alle de middelen van Defenſie, de Schepen, ja zelfs de Troepes. Dit alles ſaamgenomen, zal in het begin genoegſaam zyn, omdat de Mogenheeden zig zullen moeten verpoozen, eer zy wederom in ſtaat geraaken, om den oorlog, vooral in Indie, te voeren. De Troepes behoeven niet voltallig gehouden te worden uit Europa, hetwelk veel te kostbaar zoude zyn; maar de Regeering zal eenige Recruuten vinden onder de aankomelingen uit Europa, en wyders zal zy, naar maate de oude Regimenten verſmelten, nieuwe corps van Planters en Inlanders kunnen oprigten. Ook in dit opzigt zal derhalven het polityk Beſtuur, gelyk als wy te vooren gezien hebben omtrent het Finantieele, vooreerst aan de gang komen, in verwagting van de uitwerking van de nieuwe inſtellingen.

Ja, men kan nog tot dit zelfde hoofd die menigte van Compagnies dienaars brengen, welken naauwlyks brood hadden, hier en daar verkwynden, maar nu land zullen krygen, een vooruitzigt op winst zullen bekomen, en teffens dienſtig zullen zyn, om de raderen van de Regeering, in de yakken van Politie, Juſtitie en Finantie, in beweeging te brengen. Trouwens geen mensch is geſchikter tot Regeering en Amp-

ten,

ten, dan die in het land gezeten is, en in alle Koloniën, vooral op eenigen afſtand van de Hoofdplaats, of Hoofdplaatſen, is er te wynig werk voor Regenten en Amptenaaren, om niet eigen zaaken daarby te bedryven. Geeft men nu aan alle deeze werkſaame lieden eenen eigendom, land om vrugten daar op te teelen, en vryheid om die vrugten naar goedvinden te verhandelen, zo heeft men daar in zelfs eene waarborg voor hun goed gedrag, voor al van hunne getrouwheid, in het Ampt waarmede zy bekleed worden. Zulke lieden zyn vast goede Leden van de Collegiën van Politie en Finantie, goede Ontvangers van lasten, goede Pagters van zout, en zelfs goede Pagters in kleine zaaken, zonder groote tractementen, en ſommigen zonder eenig tractement. De hooge Regtbanken alleen verëiſchen rykelyk bezoldigde Leden, omdat er geen eigendom kan beſtaan, zonder onkrenkbaare Juſtitie, en dat deeze wederom onäfhanklyke Regters verëischt. Op de Hoofdplaatſen zullen de Leden van Regeering en Amptenaaren het drokker hebben, en mogelyk geen land kunnen bouwen; dan juist daar ook doet zig de beste gelegenheid tot den Koophandel op, en kan een bemiddeld, of ſlegts nyverig en kundig man, zynen tyd verdeelen tuſſchen zyn Ampt en zyn Comptoir.

Na, op deeze wyze, niet alleen de grondſlagen te hebben aangewezen, op welken onze Bezittingen zullen kunnen beſtuurd worden, zonder eene Compagnie, maar ook daarboven uit haare eigen middelen in eenen beter ſtaat van Defenſie geſteld, na te hebben getoond, hoedaanig de Regeering, de Defenſie, en de Vaart

en

en Handel aanſtonds kunnen aan den gang gebragt worden met eene meerdere werkſaamheid; zal het niet ondienſtig zyn, nu nog het oog te vestigen op andere voordeelen, welken uit deeze inrigtingen zullen voortvloeien voor het Vaderland, buiten en behalven het in ſtand houden eener Compagnie, met wier val wy voordeezen zo meenigmaal zyn bedreigd geworden.

Deeze Compagnie zal dan tot haare oorſpronklyke inrigting terug keeren, en eene asſociatie van Kooplieden worden, omdat de Participanten natuurlyk het meest vertrouwen zullen ſtellen in de zulken, onder hen, welken de negotie verſtaan, en de gemeene zaak het voordeeligst kunnen beſtuuren. De Kooplieden in het algemeen zullen de actiën oploopen, ten einde verkiesbaar te zyn tot het Bewind, hetwelk de pryzen derzelven zal doen ryzen. Dan zal de vaart met minder manſchappen, ja, met kleiner Schepen, kunnen geſchieden, op de wyze, als tegenwoordig zo veele onderneemingen op Oost-Indie gedaan worden, uit verſcheiden Landen van Europa, en ſedert veele jaaren gedaan zyn uit Noord-Amerika. De Schepen kleiner zynde, zullen meerder in getal zyn, dan indien men ze van dezelfde grootte als voor deezen nam, en derhalven zal men de uitrustingen met gemak kunnen verdeelen tusſchen de Koopſteden, zonder nadeel voor de Compagnie. Het beheer geheel mercantiel zynde gepaard met wynig omſlag in Indie, en in handen van Kooplieden, die de zaak zullen verſtaan, en alles derhalven met ſpoed en kort afdoen, zal men geen kamers noodig hebben, maar ſlegts een klein getal Bewindhebbers,

bers, die allen met gemak zullen kunnen vergaderen, als het noodig is, om alles by de meerderheid af te doen, en voor de loopende zaaken een Committée zullen benoemen, ten wiens dienſte een Comptoir zal zyn, beſtaande uit eenige Boekhouders en Commieſen. Hiermede zal het oogmerk der geenen bereikt zyn, die den omſlag der oude Compagnie hebben willen verminderen, en uit deeze in ſchyn geringe werkſaamheeden zal egter eene betere vrugt opwaſſen, door den aanvoer herwaards, en het verſpreiden naar buiten, van kostbaare waaren, door de goede uitdeelingen aan de Participanten, en door de betaaling der renten en aflosſing der ſchuld.

Het nieuw Systema van Beſtuur der Bezittingen zal een ruim veld openzetten voor de Speculatiën van onze Kooplieden. Men herinnere zich ſlegts den tyd, toen Suriname begon te bloeiën, wat een invloed deeze kleine Kolonie heeft gehad op den Koophandel, zodat men haar eene goudmyn voor den Staat noemde. Men brenge zig te binnen, met wat drift wy gevallen zyn op de indirecte vaart op vreemde Koloniën, door middel van St. Euſtatius en Curaçao, en aan hoe veele Schepen dezelve ladingen bezorgd heeft, onder anderen, in het jaar 1780. Deeze zelfde weg zal nu wederom geöpend worden; maar niet op een klein Kolonietje, niet op vreemde Koloniën, langs gevaarlyke omwegen; de Kaap, Ceylon, Java, zullen open ſtaan, en alle de geliefde West-Indiſche voortbrengſelen, en anderen daarboven, aanbieden. De benoodigdheeden, derwaards te voeren, zyn niet allen op te noemen, en de pryzen van dezelve, vooral nu, on-

ge-

gemeen hoog, 't welk zy ook langentyd zullen blyven. Maar wat behoeven wy op dit ſtuk te blyven ſtaan, daar juist geduurende deezen oorlog, en midden onder ongehoorde rampen van alle ſoorten, een moeilyke handel door Particulieren van hier op Oost-Indie is gedreeven, onaangezien de gevaaren der Zee, en van de zyde van vrind en vyand? Als de vrede eene veilige vaart zal weder bezorgen, zullen er haast Schepen ontbreeken, om de goederen van hier naar Indie te brengen.

Gelyk onze West-Indiſche Koloniën de gelegenheid hebben gegeven tot plaatſing van zwaare Kapitaalen, op Hypotheek van Plantagiën, en tot den bouw der gronden aldaar, door middel van de alzo voorgeſchooten penningen; zo zullen de onmeetelyke gronden van ons Oost-Indisch Ryk geduurig eenen uitweg bieden aan de overwinſten van onzen Koophandel, en de penningen der Ingezetenen zullen aldaar met nut voor het algemeen, ter bevordering der nyverheid, aangelegd worden, in plaats dat zy nu in de handen van vreemde Mogenheeden geraaken, om er den oorlog mede te voeren, niet zonder gevaar van een eindelyk verlies. De Heer VAN DER OUDERMEULEN, tot wiens groote inzigten ik met genoegen telkens wederkeer, merkt op, dat in Engelland en Vrankryk de groote overwinſten van den Koophandel ruimte hebben, om in vaste goederen aangelegd te worden, hetwelk by ons het geval niet is, weshalven de Kroonen zulke aanzienlyke geldheffingen in dit Land hebben kunnen doen. Hy voegt er by dat de handeldryvende Natien altyd nieu-

we

we Landen gezogt hebben, om zig daar van den overvloed van geld en volk te ontlasten. Deeze gewigtige voordeelen nu, het zy men op den Staat, of op byzondere Ingezetenen lette, verkrygen wy door een veranderd Beſtuur onzer Oost-Indiſche Bezittingen.

Met opzigt tog tot het vertrek van Ingezetenen naar de Kolonien, wanneer zy daar op gezonde plaatſen komen, en hun beſtaan vinden, of zelfs fortuin kunnen maaken, is er nooit eenig verlies voor het Vaderland. Dat onze Compagnie duizenden zielen naar Oost-Indie gebragt heeft, als in een open graf, was een gebrek van haare inſtelling, en heeft, als zodaanig, aan dezelve wel ſchatten gekost, maar het Land niet ontvolkt. Waar de kost te vinden, en nog meer waar te winnen is, daar vloeien de menſchen toe, of zy vermenigvuldigen er door vroege huwelyken. Maar in Oost-Indie was de ſterfte eene waare polityke kwaal, en tastte de Compagnie in haare beſtanddeelen aan. Nu egter zal zy ophouden, omdat de uitgaanden, zo Nederlanders, als Vreemden, niet zullen gebragt worden naar Steden, maar naar het Land, niet zullen ſtaan in den dienst eener Compagnie, met gebonden handen voor eigen werkſaamheid, maar of een kapitaaltje zullen medeneemen, om eene Plantagie aan te leggen, of Ambagten en Handwerken, of eindelyk hunne eenvoudige kragten zullen kunnen oefenen, om, al was het met dagwerk, aan de kost te komen. Ook is de ongezondheid van ééne Stad niet gemeen aan allen, en Batavia is ſlegts ongezond gemaakt, door het overbrengen eener Nederlandſche bouworde op den

grond

grond van Java. En het verdriet, het verdriet is doodelyk aldaar, gelyk algemeen bekend is, welk verdriet moet voortſpruiten uit de wanhoop, om vooruit te gaan, in een Land, waar ſlegts een eenig middel is, om tot iets te geraaken, dat is, de gunst der wynige Grooten. Maar als Landbouw, Nyverheid, Koophandel aan ieder één zullen openſtaan, en vooral de Landbouw, zo zal het gezegend klimaat van Java, welk de Heer N..... vergelykt by de aangenaame verblyfplaats onzer eerſte vooröuderen, en waar Hy gereisd heeft, als door een Tuin, zo veel Europeäanen trekken, by de armoede en het gebrek, door deezen noodlottigen oorlog alomme verſpreid, als ooit de koude lugtſtreek van Noord-Amerika heeft kunnen doen, onder veel ongunſtiger omſtandigheeden. En nogthans rekende FRANKLIN uit, dat de bevolking van Penſylianie in vyfentwintig jaaren verdubbeld werdt. Hoe veele Huisgezinnen zugten niet heden nog onder de vrees van op den duur zonder beſtaan te blyven, hoe veele Jongelingen, die moeds genoeg zouden hebben tot eene ſtoute onderneeming, zitten ſtil, omdat er geen uitwegen zyn. Deezen zullen de tyding met verrukking hooren, dat er een by uitſtek vrugtbaar, gezond, goedkoop land is, daar zig nieuwe uitzigten openen, en daar zy bemiddelde lieden kunnen worden. By de dagelyks toeneemende armoede in ons land zal het een zegen zyn, dat wy een gedeelte onzer bevolking op dien grond kunnen overbrengen, ſommigen naderby, aan de Kaap, anderen verder op, naar maate van hun eigen verlangen. Gaan er op dee-

ze

ze wyze even veel zielen jaarlyks over, als voor deezen in den dienst der Compagnie, zo zal men over vyfentwintig jaaren eene verdubbelde bevolking van Europeäanen, en meer, op alle onze Bezittingen gewaar worden, en dezelven zullen een nieuw leven ontvangen door diegeenen, voor welken zy zo langen tyd een graf zyn geweest.

Ik voel my gedrongen, om hier de gedagten van een geägt Schryver over dergelyk een onderwerp aan te haalen, die, in zyn werk over den Koophandel van Holland, 1ſte Deel, 2de Hoofdſtuk, de noodzaaklykheid aantoont, dat wy, uit hoofde van den nayver en de mededinging van andere Natien, nieuwe takken van Handel, nieuwe uitwegen voor de Nyverheid zoeken, en ons, ten dien einde, aanraadt, op het voetſpoor onzer Voorouderen, nieuwe Landen op te zoeken, vooral in de Zuiderdeelen van den aardkloot, daar onze kaarten niet dan Zee vertoonen, terwyl op dezelfde breedten, in het Noorden, zo veel Land is. Zyne gisſingen omtrent het aanwezen van een groot, volkryk Zuidland zyn vervallen door de reizen van COOK, die nieuw Holland en Zeeland wel grooter bevonden heeft, dan men dagt, en waardig om een vyfde Weereldeel te heeten, maar teffens niet dan armoedige en woeste menſchen aldaar aangetroffen heeft. Inmiddels hebben de Engelſchen niet nagelaaten, er eene Kolonie aan te leggen, waarvan zy onvermeidelyk de vrugten zullen plukken, omdat alle Kolonien, ten minſten een geruimen tyd, het Moederland verryken. Wy hebben ſedert lang geen nieuwe ontdekkin-

gen gedaan, noch veel min Kolonien geſtigt, en wenſchen thans niets meer, dan dat onze oude Bezittingen wederom in onze handen geraaken. Dog met deezen te koloniſeeren, kunnen wy in éénen ſprong veel verder komen, dan andere Natien met nieuwe Landen kunnen doen, en op dit denkbeeld kunnen wy ook t'huis brengen hetgeen de gemelde Schryver zegt van zyn onbekend Zuidland. „ On est revenu de l'er-
„ reur, on du moins on doit l'être, que les établiſſe-
„ mens de Commerce à la côte d'Afrique, en Améri-
„ que et en Aſie, tendent à la dépopulation des na-
„ tions qui les forment. Aucune nation n'a éprouvé
„ cet effet, et la Hollande moins encore qu'aucune
„ autre. Sa population s'est accrue au contraire, à
„ meſure qu'elle a étendu ſon commerce et ſes divers
„ établiſſemens dans les quatre parties du monde, et
„ il est certain qu'elle s'accroîtroit encore par les mê-
„ mes raiſons, ſi la Compagnie des Indes Orientales,
„ ou celle des Indes Occidentales, ou enfin une troi-
„ ſième Compagnie, lui donnoit des établiſſemens de
„ commerce à la cinquième partie de notre globe. Ces
„ établiſſemens feroient en Hollande le même effet
„ qu'y ont fait ceux de l'Amérique et des Indes Orien-
„ tales; ils y augmenteroient tous les travaux relatifs
„ à une augmentation de navigation, à ſon entretien,
„ à des exportations, à des importations nouvelles,
„ et à tout ce qu'exige une nouvelle branche de com-
„ merce. En un mot le ſuccès de cette entrepriſe en
„ repandant de nouvelles richeſſes et de nouveaux
„ moyens de ſubſiſtance dans la République, ne fau-
„ roit

„ roit manquer d'y accroître la population en propor-
„ tion, quelque dépenſe en hommes que l'on ſuppo-
„ ſe, pour former de nouveaux établiſſemens, pour
„ les entretenir, et fournir à une navigation nouvelle.
„ Ce n'est point dans l'agriculture, ni dans l'indus-
„ trie qui s'occupe des manufactures, qu'il faut cher-
„ cher la ſource de la richeſſe et de la puiſſance de la
„ Hollande. Cette ſource est uniquement dans un
„ grand commerce, et ce commerce dont on voit des
„ décroiſſemens infinis dans les progrès que les au-
„ tres nations ne ceſſent de faire, ne peut s'accroître,
„ ou même ſe conſerver, que par l'amélioration des
„ branches qui ſont propres à la République, et il y
„ en a fort peu de ſuſceptibles d'amélioration; ou par
„ la découverte etc." Deeze ontdekking is al lang gedaan, maar om er gebruik van te maaken, is nu de zaak.

Daar zal, uit hoofde van de rampen van den tegenwoordigen oorlog, beter gelegenheid zyn, dan ooit te vooren, om Koffy, Suiker, Indigo, Katoen, Kakao, en dergelyke Vrugten, aan te kweeken en herwaards over te voeren, omdat zo veele gronden in West-Indie, vooral te St. Domingo, geheel bedorven zyn, en een geest van opſtand, onder de Negers niet alleen, maar ook onder de gekleurde Ingezetenen van de eilanden aldaar, is doorgebroken, waaraan zo ſchielyk geen ſtuiten zal zyn. Het is bekend, om een voortbrengſel voor alken te noemen, dat de Koffy veel beterkoop van Java over te brengen is, dan uit de West-Indien, ofſchoon de afſtand zo veel verder zy, en de behoefte

van Europa, waaraan de West, voor het oogenblik altoos, niet voldoen kan, zal gemaklyk door Java en Ceylon kunnen vervuld worden, eer St. Domingo weder aan den gang kan komen. Ja, door de beter koop, is het waarſchynlyk, dat onze Oost-Indiſche Bezittingen, wel beſtuurd zynde, en met een vrye Vaart en Handel op het Vaderland, St. Domingo zullen beletten, om zig te herſtellen. Men zoude kunnen vreezen, dat deeze omſtandigheid mede tot nadeel van onze eigen West-Indiſche Kolonien zoude ſtrekken, en dat de goedkoope aanvoer van dezelfde voortbrengſelen uit de Oost haar op den duur zou bederven. Gaarne ſta ik deeze redeneering toe, in zo verre zy bewyst, dat onze Oost-Indiſche Bezittingen de gemelde voortbrengſelen zullen kunnen aan het Vaderland, en door hetzelve, aan Europa leveren, omdat daaruit volgt, dat zy voor ons zullen worden, het geen St. Domingo voor Frankryk was, dat is, meer waard dan goudmynen; maar daar zyn middelen, om te beletten dat onze West-Indiſche Kolonien nogthans geen ſchade lyden, als er geen andere omſtandigheeden bykomen. De Koffy, by voorbeeld zal, gelyk alle artikelen, by den uitvoer moeten belast worden, ten voordeele van de Finantien der Oost-Indiſche Regeering, en deeze belasting kan zeer zwaar zyn, zonder den Planter, noch den Koopman, op verre na, zodaanig te drukken, als het uitſluitend regt van de Compagnie nu doet. Thans geniet de Planter, dat is de Inlander, genoegſaam niets voor zynen arbeid, de Koffy kost de Compagnie, op Java, 2 ſtuivers het pond;

maar

maar de Koopman in Holland en Zeeland betaalt denzelven 14 of meer ſtuivers het pond op Compagnies verkoopingen. Welk een belasting kan ooit zo zwaar weegen? Daartegen kan men dezelve, op den uitvoer, zodaanig regelen, dat de prys hier te Lande zo hoog kome te ſtaan aan den Koopman, die de Koffy regelregt heeft aangebragt, dat ze in evenredigheid blyve met den prys der West-Indiſche Koffy. Onder de andere omſtandigheden, die ik boven gemeend heb, en waar op geen hulpmiddelen, altoos van deezen aart, uit te denken zyn, behoort voornaamlyk de Slaavenhandel, op welken ik geen beroep voel, om my hier uit te laaten, maar waarvan ik voorzie, zo als de zaaken ſedert eenige jaaren ſtaan, dat het einde niet ver af is, ten zy er gebeurtenisſen tusſchen beiden komen, die men niet verwagt hadt. Onze en alle de verdere West-Indiſche Kolonien zullen langſaamerhand den weg gaan van Noord-Amerika, en van alle Kolonien der weereld, die er ooit geweest zyn, of komen zullen, omdat de voortgang derzelven tot onäfhanglykheid in de natuur geleegen is, en door geen menschlyk vermogen kan verydeld worden. De eigenaars van Plantagien, die in Europa woonagtig zyn, zullen, over kort of lang, hunne eigendommen aan de Inwooners der Kolonien moeten overdoen, en hunne fondſen elders plaatſen. Het zy dit nu binnen wynige, of over honderd jaaren, gebeure, zo zal de Staat zig gelukkig agten, alsdan andere Kolonien te bezitten, welke gelyke vrugten voortbrengen, wier aanvoer kan bevorderd worden, door zo eenvoudig een middel, als,

de vermindering van uitgaande regten, tot welke men dan zal kunnen overgaan. Er zyn artikelen, zo als de Suiker, welken in het begin geheel niet behoeven herwaards te komen, zo lang als de West-Indien er genoeg van leveren, omdat Perſie, China, Japan er altyd genoeg van zullen trekken, en de territoriaale inkomſten er inmiddels by uitſtek wel by zullen vaaren. Gaat men nog verder, dan de vrywording onzer West-Indiſche Kolonien, daar egter denkelyk nog een eeuwtje mede verloopen zal, en vraagt men, waar wy deeze artikelen van daan zullen krygen, als de Oost-Indiſche bezittingen ook vry zullen zyn, dat is, mogelyk, over twee of drie eeuwen, zo dient ook daarop, dat wy zo veel land in de Oost bezitten, waaronder eenige half-woeste eilanden, dat wy geduurig kunnen voortkoloniſeeren, dat de oude Kolonien, onze vrinden en bondgenooten geworden zynde, nog veel met ons zullen handelen, dat er allerhande benoodigdheeden zullen opkomen en zig vermenigvuldigen, dat wy veel nut van dezelven zullen getrokken hebben eer wy ze geheel behoeven los te laaten, en dat de nieuwen ons zullen ſchadeloos ſtellen van het gemis van die voordeelen, welken wy in de ouden zullen moeten opgeeven. Het is een ſpel van de verbeelding, zig in toekomende eeuwen te verliezen, als of de mensch voorzien kon, hoe de weereld dan geſchaapen zal zyn, en ik ben ſlegts zo verre verleid geworden door tegenwerpingen, die ik had kunnen onbeantwoord laaten, maar die nogthans uit de voorgedraagen beginſelen ten overvloede op te losſen zyn.

Het

Het geen, dat zeer zeker is, en ons niet verder brengt dan een halve eeuw, op welke de Staatkunde mag vooruit denken en werkſaam zyn, is, dat dit ſyſtema van een polityk Beſtuur en vryen Handel, op het Monopolie van eenige weinige artikelen na, door het nieuw leven aan den algemeenen Handel bezorgd, en door de territoriaale inkomſten, 's Lands Finantien herſtellen, en de Republyk van eenen kanker bevryden kan.

De Scheepvaart, een verëischte tot den Zeehandel, zal niet ſlegts middelyk toeneemen, door deeze uitbreiding van Handel, maar alle de ſtoffen, tot den Scheepsbouw noodig, zullen zelfs uit onze Bezittingen kunnen gehaald worden, volgens de meergemelde Beſchryving derzelven, voor wynig weeken uitgekomen. Het is zeker, dat de Vaart in Indie gebloeid heeft ſedert eeuwen, met aldaar gebouwde Schepen, en dat de Europeaanen er eene Scheepvaart gevonden hebben, die nog beſtaat. Het is even bekend, dat er op Java jaarlyks Schepen gebouwd worden, die tot in de Havens van Perſie vaaren. Men weet ook, dat onze bloeiënde Werven van de voorige eeuw niet gedoogden, dat wy den Scheepsbouw in afgeleegen Bezittingen, tot nadeel van onze eigen werkſaamheid, aanmoedigden. Deeze laatſte omſtandigheid is genoeg, om de tegenſtrydigheid uit te leggen, dat wy tot nog toe geen gebruik van onze bezittingen maaken, tot aanbouw van Schepen voor hier, al zyn onze Vaderlandſche Werven te niet geloopen, omdat wy namelyk aan het oude kleeven, nadat zelfs de grond daartoe verdweenen is. Dan by nader overleg mogen wy het

als een voorregt aanzien, dat wy in onze Oost-Indiſche Bezittingen dat geen hebben, wat Engelland aan Noord-Amerika hadt, en in Bengalen tragt te herkrygen, met daar den Scheepsbouw aantemoedigen. Indien wy ſlaagen in den bouw van Koopvaarders, zo zullen wy rasch ook Vaartuigjes van oorlog, vervolgens Fregatten, en zo voorts, uit Java zien opdaagen, tot merkelyken onderſtand van onze finantien.

Dit zy genoeg voor deeze Memorie, waarin zo veel heeft moeten onderzogt worden van voorige dagen, om te komen tot hetgeen op deezen tyd te doen ſtaat. De nadere ontwikkeling van dit laatſte, nu de gronden van het gebouw gelegd, en de muuren opgehaald zyn, behoort tot een gelukkiger oogenblik, wanneer deeze ontwerpen geen droomen zullen zyn, maar de mogelykheid zal opdaagen, om ze ter uitvoer te brengen. Er was al veel moeds noodig, om in de tegenwoordige vernedering van den Staat, dergelyken in de Jaarboeken der Republyk niet te vinden is, zig, met de verbeelding, uit deezen jammerpoel te verheffen tot eenen ſtaat van vrede, orde en voorſpoed, zonder de herſtelling van den welken alle deeze denkbeelden vrugteloos, en de aangewende moeite verlooren zullen zyn. Maar daagt die veelgewenschte tyd éénS weder op, gelyk ik blyf verwagten, zo zal het hier beſchreeven derde Tydſtip voor onzen Oost-Indiſchen Handel en Bezittingen dan ook gekomen zyn, en de gronden in dit ſtuk gelegd zullen dan behoorlyk kunnen ontwikkeld, en een der kragtigſte middelen worden, om het Gemeenebest wederom tot een hoogen top van luister en voorſpoed op te voeren.

GE-

GEDAGTEN
OVER DEN
OOST-INDISCHEN
HANDEL
IN HET ALGEMEEN
VAN DE OUDSTE TYDEN AF TOT HEDEN TOE.

GEDAGTEN

OVER DEN

OOST-INDISCHEN HANDEL

IN HET

ALGEMEEN.

Van de oudſte tyden af zyn de kostbaare waaren van het Oosten naar het Westen vervoerd. Speceryen, Drogeryen, Zyde, Peerels en Edelgeſteente zyn onöphoudelyk door de Golf van Perſie en de roode Zee naar de Kaspiſche, zwarte en middellandſche Zeeën over gebragt. Behalven de Zeevaart, is er ook te Lande, door middel van Karavaanen, een aanzienlyke Handel in deeze Waaren gedreeven, en hedendaagsch geeven de Bedevaarten der vroome Mohammedaanen naar Mekka geen gering voedſel aan denzelven.

Niettegenſtaande een zo uitgebreid vertier over den geheelen aardbodem, naarmate ſlegts de Natien zyn beſchaafd geworden, en prys leerden ſtellen op het genot van deeze Waaren, heeft het lang geduurd, eer de Schepen van het Westen verder zyn gezeild, dan de Kust van Malabaar, of uiterlyk Ceylon, om

van

van daar af te haalen, het geen er uit China en den Oost van Indie was gebragt. Het oude Indostan, of veel meer het Schiereiland van Indie, deeszyds den Ganges, was de groote Marktplaats voor Wester-Asie en Europa, waar de Phenicièrs en Egypters over Zee, en naderhand Conſtantinopelen over Land, de Oost-Indiſche Waaren opkogten.

De groote veroveringen van de Romeinen hadden alle deeze Landen onder het gebied van de eerste Keizers verëenigd, en de Oost-Indiſche Handel was gevolgelyk in de Handen van de eenigſte Mogenheid van Europa, de grootſte welke er ooit geweest is, overgegaan, en door den loop van eeuwen daar in bevestigd geworden. De laatſte Indiſche berigten van deezen tyd zyn ons geworden door eenen Egyptiſchen Monnik, Kosmas, bygenaamd Indicopleustes, of Oost-Indievaarder, dewelke, in de zesde eeuw van onze tydrekening, dat Schiereiland bezogt, en den ſtaat der Koopſteden en Christenkerken aldaar beſchreven heeft. Kort daarna is de gemeenſchap van het Christenryk met Oost-Indie afgebroken, door de opkomst en ſchielyken voortgang van het Mohammeddaanſch Geloof en het Ryk der Arabieren. Aan de ééne zyde voerden de Kalifen den oorlog met de Griekſche Keizers en de verdere Christen Staaten, op welke zy veele Landen, en onder anderen Syrie en Egypte, veroverden; aan de andere zyde drongen zy door tot in Indostan, en verſpreidden hunne Geloofsgenooten, zo te lande als te water, door het geheel Schiereiland van Indie. Van daar bragten zy hunne Wapenen en hun

Ge-

Geloof oostwaards, tot in den zetel van de Speceryen en verdere kostbaarheeden, en vestigden een Ryk in Oost-Indie, niet ongelyk aan het geen, veele eeuwen laater, de Portugiezen, en vervolgens andere Europeesche Natien er gestigt hebben. Het Ryk der Kalifen ging wel te gronde, door inwendige verdeeldheeden, en de Turken en Tartaaren volgden op de Arabieren in de Heerschappy van Wester Asie, maar de Oost-Indische Handel ging mede over in de handen van de laatstgemelden, en de Christen-Kooplieden, hoofdzaaklyk van Genua en Venetie, ontvingen alle de Waaren uit de tweede hand.

Op het eind van de vyftiende eeuw baande de Zeevaart der Portugiezen den weg tot eene geheele omkeering, door welke de Oost-Indische Handel wederom in de magt der Europeaanen gekomen is. De meerderheid van derzelver kunde in de Scheepvaart en het gebruik van grof geschut stelde hen in staat, om de Arabieren, die zy, naar hunnen naam op de Kust van Barbarye, Mooren noemden, uit het Schiereiland te verjaagen, of altoos te onderdrukken. Welrasch volgden zy dezelven op het spoor na tot in de Molukkos, en vestigden hun Ryk op de puinen van dat hunner vyanden. Te vergeefsch wapende zich de Sultan van Egypte, met even geringen uitslag ondernamen de Turken, na de verovering van Egypte, om de Portugiezen het hoofd te bieden; deezen ontrukten voor altyd den Oost-Indischen Handel aan den throon van Mohammed.

Hun Ryk duurde eene eeuw; tot dat Indie bevaa-

ren

ren werdt door de Engelſchen, Franſchen, Deenen en Nederlanders. Deeze laatſten alleen maakten er groote vorderingen, en zetten er den oorlog door tegen Spanje, wiens juk zy in Europa afgeworpen hadden, terwyl Portugal integendeel deszelfs wingewest was geworden, hetwelk de Portugieſche Bezittingen in Indie aan de Nederlanders ten prooi gaf. Het Nederlandsch Ryk, dat eene eeuw lang gebloeid, en anderhalve eeuw boven de verdere Europiſche Natien uitgemunt heeft, onderſcheidde zig voornaamlyk door den Hoofdzetel van zyne Magt en Handel, Batavia, in de Oosterſche Zeeën te vestigen, naby de Molukkos, China, Japan, en andere merkwaardige Landen. De Portugiezen hadden Goa, op de Westkust van het Schiereiland daartoe gekoozen, als de Marktplaats van den Indiſchen Handel in de oudſte tyden, en vóór hen hadden de Mooren, zonder eigentlyke vastigheid aldaar, zulk eenen invloed op de groote Vorſten uitgeöefend, dat, met opzigt tot den Handel, de geheele Kust als hun eigendom kon beſchouwd worden. De Nederlanders bragten de groote Markt tusſchen Europa en Aſie naar Java over, alwaar alle de goederen uit beide de weereldddeelen werden aangevoerd, om van daar, of verſpreid te worden over geheel Aſie, of verzonden te worden naar Europa.

Het leedt tot op de helft van deeze eeuw, eer de Franſchen, noch Engelſchen een gelyk deel kreegen in den Oost-Indiſchen Handel, zynde de poogingen der eerſten, naar 't ſchynt, meest-al gedwarsboomd geweest door den aart van hunne Regeering, en den

gees

geest der Natie, en hebbende de burgeroorlogen en onderneemingen op de West-Indien de Engelſchen zo lang belet, om het op Oost-Indie met kragt toe te leggen. Dan vyandelyk gezind tegen elkanderen, in alle opzigten, en overäl mededingers, vielen Engelland en Frankryk, teffens, en terzelfder plaatſe, op groote ontwerpen in Aſie. Nadat de Turken, in de elfde eeuw, onder de Gasneviden, een Ryk in Indostan hadden opgerigt, en vervolgens, in de dertiende en veertiende eeuwen, de Tartaaren, onder Gengis-Kan en Timur, er invallen gedaan en groote verwoestingen aangerigt hadden, hadt eindelyk een Naneef van den laatstgemelden, in de zestiende eeuw, het Ryk geſtigt, welk in Europa doorgaat onder den naam van den grooten Mogol. In het midden van deeze agttiende eeuw helde hetzelve reeds naar zynen ondergang, zo door de onafhanglykheid der Grooten, en de verdeeldheeden onder dezelven, als door den inval van Nadir Schah, of Thamas Koeli-Kan, geweldenaar van Perſie, die de Hooſdſtad Delhi, en de ſchatten van het Ryk plunderde. Onder den naam van den Mogol, die een ſchaduw van magt behouden hadt, ſtelden de Engelſche en Franſche Bevelhebbers zig nu in het bezit van uitgeſtrekte gewesten, en maatigden zig de heerſchappy aan over millioenen van menſchen. Dan de onderſcheiden oorlogen, in Europa begonnen, en in Indie voortgezet, hebben Pondichery doen zwigten voor Madras, en de Heeren van Bengalen, deezer dagen, tot Gebieders van Indostan gemaakt. Een Land half zo groot en volkryk, als geheel Europa,

is het ontzachlyk midden geworden van het Engelsch Ryk in Asie, en een bron van winsten voor die Natie, zo als geen andere, ooit te vooren, hadt ingeöogst, noch zelfs durven hoopen. Nogthans hadden de Engelschen niet, zo als de Nederlanders, het uitsluitend bezit van de Specerye, den uitsluitenden Handel op Japan, die alleen zo veel waard zyn geweest, als alle de verdere Waaren van Asie saamgenomen; maar zy hebben op andere beginselen gebouwd, daar zy zo groot door geworden zyn, en die onze geheele opmerksaamheid verdienen.

De eerste stap, dien zy gedaan hebben, om hunnen Handel uit te breiden, is geweest de vergunning van den particulieren Handel. Eerst waren zy in Oost-Indie verscheenen onder de gedaante van eene Compagnie, gelyk als de Nederlanders, wier voorbeeld door de Franschen, Deenen en Zweeden mede opgevolgd was geweest. Voor de Nederlanders was er een dugtige reden voorhanden tot zulk eene Instelling, op eenen tyd, daar de Staat dien Handel nog niet kon beschermen, en dezelve egter gewapenderhand tegen de Portugiezen moest gehandhaafd worden. De Portugiezen hadden, by hunne vestiging, nog meer dan bescherming van de Kroon genooten, de Kroon zelve hadt den Handel gevoerd.

Toen, en lang naderhand, waren de Vorsten van Asie de grootste Kooplieden, en de buitenlandsche Handel was, als het ware, een Regaal, of Domein van dezelven. De Koningen van Portugal verdrongen de Mooren uit de Hoven van Indie, en deeden in de mag-

tigſte Ryken het geen deezen zig veröorloofd hadden in de minvermogenden, zy namen er ſteden in en bouwden er vestingen. De Nederlandſche Compagnie verdrong op haare beurt de Kroon van Portugal en nam haare ſteden en vestingen in, zy vondt de Vorsten geneegen, om zig met haar te verbinden tegen de onderdrukkingen der Portugiezen, en werdt een nog grooter Mogenheid in Oost-Indie, dan deezen geweest waren. Getroffen door haaren voorſpoed, rigtten de verdere Natien, die naar den Oost-Indiſchen Handel verlangden, Compagnien op, en deezen keerden zig tot de onderſcheiden Vorsten, in de hoop van even voordeelige verbintenisſen aan te gaan. Maar de Nederlandſche Compagnie bleef altyd verre uitmunten, door het uitſluitend bezit van de kostbaarſte Waaren, en op de meeste Markten, waar zy mededingers vondt, wist zy den prys van alles te ſtellen. Zy was een groot Comptoir van Negotie, hetwelk alle kleine Kooplieden drukte, en meester bleef van den inkoop in Aſie en den verkoop in Europa. Door dit Monopolie maakte zy de zwaare kosten goed, welke de verzameling van alle Waaren in Batavia, uit alle oorden van Indie voor Europa, en uit Europa voor alle oorden van Indie, veroorzaakte, gelyk deeze verzameling op ééne Hoofdplaats haar het toezigt over zulk een uitgebreid Beſtuur mogelyk maakte. Maar de andere Compagnien hadden geen zo kostbaare Waaren, om den vereischten omſlag te bekostigen, en werden, door dit gemis, gedwongen, om zig aan eenige voorhaame Waaren, en aan den regelregten Handel tusſchen het

Vaderland en de Comptoiren in Indie te houden, met afſtand van de verdere Waaren, en van den Handel in Indie, anders genaamd den binnenlandſchen Handel, aan haare Onderhoorigen, of aan dezulken van haare Medeburgers, die onder haare beſcherming kwamen handelen in Indie, van de ééne plaats op de andere. Dit is de particuliere Handel, van vrye Kooplieden, (*free merchants*) welken de Nederlandſche Compagnie nooit regt heeft willen toelaaten, ofſchoon tot haare onbeſchryflyke ſchade, toen de particuliere Handel van de andere Natien haar geen andere tegenweer overliet. De Engelſche Compagnie heeft ook wel haare vrye Kooplieden gedwarsboomd, maar nooit zo erg, en in de laatſte jaaren is zy zelve zodaanig door de kroon in toom gehouden, dat de particuliere Handel thans onder de nationaale beſcherming, en op een goeden, geregelden voet gebragt is. Sedert meer dan eene eeuw heeft dezelve inmiddels toegebragt, om eenen vasten grondſlag te leggen voor het aanzien der Natie in geheel Indie, waar zy geen haven onbevaaren liet, en geduurig in vermogen toenam. Het is bekend, dat de Engelſche Schepen, naar China zeilende, zelfs Batavia aandeeden, en er Europiſche Waaren afzetten, die zy vry beter koop leverden, dan de Nederlandſche Compagnie, en weswegen men ze ook wel onthaalde. Het zilver geld, dat zy er voor ontvingen, diende hun in China tot den inkoop van Thee, welke, op deeze wyze, Engelland niet bezwaarde met den uitvoer van Specie. En die goederen zelfs,

al-

aldus in de Hoofdplaats van de grootſte Mededingſter der Compagnie, tegen de uitdrukkelykſte Wetten, afgezet, waren mede eigendom van Particulieren, welke omſtandigheid ons brengt tot den tweeden ſtap der Engelſchen, om hunnen Handel te bevorderen.

Niet alleen, namelyk, lieten zy den particulieren, of binnenlandſchen Handel toe, in Indie; maar zy gaven ook dezelfde vryheid voor den Handel tusſchen Engelland en Oost-Indie, over en weder, mits op Compagnies bodems en onder eenige bepaalingen. Langs deezen weg kreegen de particuliere Kooplieden in Indie een nieuwen uitweg, en geheel Engelland kon deel neemen aan den Oost-Indiſchen Handel. Met welk een goeden uitſlag dezelve gedreeven zy, bewyst, onder anderen, het evengenoemd voorbeeld, daar de particuliere Engelſche Koopman zyne Waaren zo goedkoop in Batavia leveren kan, dat hy van de Nederlandſche Regeering oogluikend toegelaaten, en met Specie betaald wordt. Het was te voorzien, dat zulk een werkſaame Natie, op zulke beginſelen voortgaande, den geheelen Oost-Indiſchen Handel zoude tot zig trekken.

Een derde middel was het vaaren door de Compagnie met gehuurde Schepen, waardoor zy twee zwaare uitgaven beſpaarde, eerſtelyk de uitlaag van de Gebouwen, Werven, enz., tot eigen Scheepsbouw vereischt, en ten tweede het onderhoud van eene menigte bedienden, welken zy niet genoeg onder bedwang kon houden. De particuliere Rheeder bouwde beter koop voor de Compagnie, dan zy zelve hadt

kunnen doen, gelyk als de particuliere Koopman in Engelland veele goederen beter koop uitzondt, en de particuliere Koopman in Indie, zo den binnenlandſchen Handel, als de uitzending van veele Retouren naar Engelland, onkostbaarder waarneemen kon. De Vaart en Handel der Engelſche Natie groeiden hierdoor onophoudelyk aan, en de Compagnie bepaalde zig tot eenige voornaame artikelen, en tot eene algemeene directie, meer om zig te bedruipen, dan om winſten te doen. Het was het Gouvernement niet tot last, dat de Compagnie onderſtanden noodig hadt, als maar de nationaale Koophandel bloeide, en veele groote fortuinen uit Indie naar het Vaderland toevloeiden.

Een vierde maatregel, welke nog meer, dan de voorigen, van de gewoonten en inſtellingen der andere Europiſche Volken in Oost-Indie afweek, was het polityk Beſtuur over de Landen en Inwooners van dezelven, die de Engelſchen, het zy door de wapenen, of anderzins, overmeesterd hadden. De overoude verdeeling der Hindous in Kasten beſtondt nog, en het grootst onheil, dat hun kon overkomen, was, uit hunne Kaste geworpen te worden. De Mogolen hadden deeze inſtellingen geëerbiedigd, en zig ſlegts de gewoone Lasten toegeëigend, gelyk ſtaande met een vierde, vyfde, of zesde van de jaarlykſche inkomſten der Landeryen, en die als Leenen, volgens hunne gewoonte, uitgegeven. De Indiſche Landbouwer was derhalven, als het ware, gebonden aan den akker, en deeze ging nooit by verkoop aan anderen over.

over. De Engelſchen voerden den eigendom van Land, op hunne wyze, in, zo dat de nyverheid werdt aangeprikkeld, en de grond genuttigd tot aanbouw van Suiker, Katoen, Indigo, en andere vrugten, welken tot een kragtig voedſel ſtrekten van den Indiſchen en Europiſchen Handel. Op deezen grondſlag voortwerkende, rigtten zy de Regeering verder in, volgens de betere polityke Economie, welke ſedert eene halve eeuw in geheel Europa, maar vooral in Engelland, was aangenomen. De Regeering zelve plukte wel rasch de vrugten van de orde en nyverheid, en haare inkomſten ſtelden haar in ſtaat om het Defenſieweezen op eenen gedugten voet te brengen, en eene ſtaande armée, van meest al Inlanders, op te houden. Tot nog toe waren de Aſiatiſche vastigheeden aan een kostbaar onderhoud door de Compagnien onderhevig geweest, en door hun beter polityk Beſtuur geraakten de Engelſchen in ſtaat, om niet alleen de kosten van Politie, Juſtitie en Defenſie, uit de territoriaale inkomſten te vinden, maar om nog ovër te winnen.

Een vyfde maatregel, met den voorgaanden verbonden, was de openzetting van eenige Havens aan den vryen Handel van alle Natien, zo in Aſie, als uit de andere weereldeelen. De in- en uitgaande regten, daar uit voortvloeiende, ſtyfden ongemeen de kas der Regeering, en de landbouw en nyverheid werden er door aangeprikkeld. Nu werdt het Schier-eiland, van den Ganges tot den Indus, wederom, als in de oude tyden, en als onder de

Mooren en Portugiezen, het middenpunt van den Aſiatiſchen Handel, die des te levendiger zyn moest, naar maate hy meer vryheid genoot, en die nogthans geheel ten voordeele van Engelland moest uitvallen, door de meerdere Magt, in alle opzigten, van hetzelve boven Aſiäanen en Europeäanen, en het verſtandig gebruik van dezelve.

Getroffen door zo groote voordeelen, heeft de Engelſche Natie gaarne zwaare lasten gedraagen, om vlooten en zelfs troupes naar Indie te zenden, welken eenen beſliſſenden uitſlag gegeven hebben aan alle de onderneemingen der Compagnie, en haar vervolgens hebben in ſtaat geſteld, om wederkeerig nieuwe voordeelen aan de algemeene Commercie en de Natie te bezorgen.

Maar teſſens heeft de Kroon den mercantielen geest geſtuit, die, ongeſchikt voor de polityke Regeering van een uitgeſtrekt en volkryk Land, den landbouw en de nyverheid zoude onderdrukt hebben. Zy heeft derhalven, zo in Engelland, als in Indie, by eene Acte van het Parlement, inzage en invloed gekreegen in het Beſtuur, hetwelk gevolgelyk, in de plaats van het bloot oogmerk, om een voordeelig Saldo van de Negotie-boeken te krygen, tot zyn doeleind heeft geſteld, het algemeen belang der Commercie en der Natie.

Na zulke op elkander gevolgde inrigtingen, kan men met regt zeggen, dat de Compagnie eerst zelve veel van haare werkſaamheeden heeft overgegeven, waardoor de Natie in het algemeen deel heeft ge-

genomen aan den Oost-Indiſchen Handel, en dat naderhand de Kroon de waare rigting heeft gegeven aan haar polityk Beſtuur, ter bereiking van de nationaale welvaart. De Engelſche Compagnie, met één woord, heeft wynig meer over van eene Compagnie, dan den naam. De eenigſte inſtelling, welke zy van voorgaande tyden heeft behouden, is de verkooping op gezette tyden, en onder haaren naam, waardoor in veele opzigten genoegen aan de Kooplieden zelven ſchynt gegeven te worden. Maar wyders is zy veränderd in eene eigentlyke Regeering, zo als die van andere Kolonien, onderworpen aan en beſtuurd door de Kroon. Zy maakt de noodige wetten tot beſcherming van den Landbouw, de Nyverheid en den Koophandel; zy handhaaft den eigendom, als den eerſten grondſlag van alle deezen; zy heft gelyke lasten, zy onderhoudt een Militaire Magt, en het doel van haare werkſaamheeden is de bloei en voorſpoed van de Bezittingen, als het beſte middel, om de welvaart van Engelland te bevorderen. Haare eigen Negotie moet voor zulk een grooter oogwit zwigten, en mag nooit daarmede in ſtryd komen. Dienvolgens heeft zy nog onlangs het laatſte voorregt, dat zy behouden hadt, de Vaart, gedeeltelyk afgeſtaan, en toegelaaten, dat de Bengaalſche Katoen met in Bengalen gebouwde Schepen moge naar Engelland gevoerd worden. Hier geeft niet alleen de Compagnie iets van het haare weg, maar de Natie zelve ſchynt haare belangen

niet te verſtaan, en den Vaderlandſchen Scheepsbouw te benadeelen. Dan haare onbekrompen Staatkunde, door welke zy zo groot geworden is, vreest niet dat de Zee te klein is voor haare nationaale en koloniaale Schepen teffens, even min als zy die van haare Noord-Amerikaanſche Kolonien heeft geſtremd. Of zo zy deezen al belemmerd heeft, is zy geleerd door ondervinding, en wil zy haare Oost-Indiſche Kolonien meer vryheid verleenen, opdat dezelven zig des te laater van haar affcheuren. Zy weet tog, dat alle de Kolonien van de Weereld naar de Onäfhanklykheid ſnellen, en dat dezelve eindelyk moet toegeſtaan worden. Maar in dien onweêrſtaanbaaren loop oogst zy gaande weg de rykſte vrugten, en zy ondervindt aan dit zelfde Noord-Amerika, wat nuttige vrinden en bondgenooten ryp geworden Kolonien zyn, daar zelfs eene onäfhanklykheid, met de wapenen tegen het Moederland bevogten, den band van gewoonte, taal, zeden, Godsdienst, niet zodaanig hebben kunnen ſcheuren, dat dezelve niet ſpoedig wederom heeft kunnen aangeknoopt en bevestigd worden. Nu reeds werkt zy vooruit op het voorzien geval, dat haare verdere Kolonien zullen op haare eigen voeten willen ſtaan, en legt er nieuwen aan, in alle de drie Weereldeelen, die eerst aan onderhoud zwaare kosten verëiſchen, maar ééns aan den gang gekomen, door de natuurlyke voortplanting, ryke vrugten aan het Moederland zullen leveren, en haare benoodigdheeden uit hetzelve zullen trekken.

In

In den tegenwoordigen oorlog heeft Engelland de mededinging van alle de Zeevaarende Natien als het ware vergruisd, en namelyk de Nederlandſche Compagnie van haaren voornaamen ſteun, de Speceryen, beroofd. Het is onzeker, hoe de bezitneeming van de kostbaarſte Nederlandſche Bezittingen, op Java na, by de vrede zal beſchouwd worden, maar in alle gevallen heeft de Nederlandſche Compagnie, of veelmeer haar Syſtema, tot nog toe betragt, den doodſteek ontvangen. Dit Syſtema, aanvanklyk door de Engelſchen, gelyk als door alle de verdere Europeäanen, gevolgd, maar wel rasch gedeeltelyk, en op het laatst geheel verlaaten, is van eenen volſtrekt tegenövergeſtelden aart. De Nederlanders vonden de Portugiezen Meester van alle de Indiſche Zeeën en van den geheelen Handel met Europa, en zy moesten zig met de wapenen tegen dezelven handhaaven; geen byſtand van den Staat kunnende wagten, moesten zy zig tot eene Vloot, onder een gemeenſchaplyk beſtuur verëenigen; en alles moetende koopen op de Indiſche markten, noopte hen een gemeen belang, om zig mede tot den inkoop te vereenigen, ten einde uit éénen mond te bieden, en tot de laagſte pryzen te regt te komen. Zo ontſtondt de vereenigde Compagnie, welke den oorlog gelukkig voortzette, Bezittingen op den Vyand veröverde, naar de Aſiatiſche gewoonte met de Indiſche Vorſten negotie deedt, en de Portugiezen eindelyk geheel onderdrukt hebbende, willekeurige pryzen op de Waaren ſtelde, en zig zo veel mogelyk uitſluitend mees-

ter van deezen maakte. Toen moesten alle de kostbaarheeden van de Oost den weg van Batavia inſlaan, gelyk als alle de Europiſche Waaren van daar door geheel Aſie verſpreid werden. Deeze omwegen bezwaarden de Waaren met vragten, zeegevaar, tydverſpilling, bederf, maar de Compagnie bereikte het groot oogmerk, van meester van den Handel te blyven, het bedryf van haare Bedienden te kunnen nagaan, en den prys in Europa naar goedvinden te kunnen verhoogen. Zo lang als de Vaart en Handel van de verdere Natien gering was, ging alles naar wensch, en de Compagnie drukte dezelven by alle gelegenheeden. De Portugiezen waren gefnuikt, Spanje moest by de Munſterſche Vrede afzien van alle Regt genoegſaam op den Oost-Indiſchen Handel, Engelland was verſcheurd door Burger-oorlogen, Frankryk verſtondt zig niet op de Negotie, de Noordſche Natien waren te arm voor zulke onderneemingen. Maar op het eind van de voorgaande eeuw, toen de Compagnie waande het minst gevaar te loopen, ſtondt er een geringe Mededinger op, die eerst onbemerkt, maar des te gedugter op den ondergang van dit Syſtema werkte, ik meen den particulieren Handelaar, den vryen Koopman, onder de beſcherming der verdere Compagnieën. Tegen deezen kon de Compagnie niet markten, om dat hy oneindig beter koop werkte, zodat de Hooge Regeering van Batavia aan Bewindhebberen voordroeg, om gelyken vrydom te verleenen, dog vrugteloos. Inmiddels hadt men wynig zorg gedraagen voor den bloei van Compagnies Bezittingen,

gen, en naauwlyks opgemerkt, dat de inkomſten van dezelven vooruit gingen, terwyl de Handel agteruit liep. Als maar de Speceryen uitſluitend aan de Compagnie geleverd werden, en de Vorſten hunne Boomen lieten rooien, als maar Peper, Tin, Amphioen, enz., door de Vorſten geleverd werden tegen laage pryzen, als maar de Compagnie alleen in Japan werdt toegelaaten, zo meende men alles gewonnen te hebben, en op den bouw van kostbaare vrugten op eigen grond, of de aanmoediging van manufactuuren aldaar, was men geenzins bedagt. In het midden van deeze eeuw liet de Gouverneur Generaal VAN IMHOFF zyne ſtem hooren, klaagde over het verval der zaaken in Indie, en droeg middelen voor tot herſtel derzelven. Een der voornaamſten was de particuliere Handel, die onder Hem, en zynen Opvolger, den Heer MOSSEL, gebloeid heeft, dog naderhand, volgens het getuigenis van den Heer N....., wederom vervallen is, door dien de Compagnie, volgens het oud Syſtema, en verblind door eenige kortſtondige voordeelen, den Handel wederom geheel tot zig getrokken heeft. IMHOFF wilde ook Java koloniſeeren, door Duitſche boeren aldaar over te brengen, en er zelfs de Indiſche Lywaatweevers aan te lokken. Maar deeze Staatkundige ontwerpen ſchynen met Hem ten grave gedaald te zyn, en de Compagnie is door den ouden ſlenter zo zeer verägterd, dat de Heer VAN DER OUDERMEULEN, in 1785, aangetoond heeft, dat het jaarlyksch Kort in Indie, zelfs zonder den noodlottigen Engelſchen oorlog, iets laater, den val

der

der Compagnie onvermeidelyk zoude bewerkt hebben. Het uitſluitend Syſtema in Indie was ook in het Vaderland, van den beginne, aangenomen geworden. De Compagnie kogt er zelve alle de goederen voor de Oost, bouwde er haare eigen Schepen, op haare eigen Werven, en verkogt er de retouren geheel voor haar rekening. Kundige Lieden verzetteden zig wel tegen deeze handelwyze. Het inkoopen der goederen hier te Lande werdt als zeer nadeelig beſchreeven door den Heer Hoofdparticipant TITSING, het vaaren met eigen Schepen werdt aangetoond zeer nadeelig te zyn door eene Staats-Commisſie, in gevolge berekeningen van eenige Bewindhebbers, en de uitſluitende aanvoer van retouren herwaards was reeds afgeraaden door den Heer VAN DER OUDERMEULEN. Dan de gewoonte en de overleveringen der voorouderen zegepraalden over alle deeze raadgeevingen, zo dat de Compagnie langſaam en ſchoorvoetende gehoor aan dezelven gaf. Inmiddels was het oude Syſtema niet houbaar tegen de omkeering, welke de particuliere Vaart en Handel van Engelſchen, Franſchen, Deenen, Zweeden, Noord-Amerikaanen, enz. hadden veroorzaakt op alle de Marktplaatſen van Aſie, ſedert anderhalve eeuw, noch veel min tegen de gedugte navale magt, die de Engelſchen en Franſchen, in de laatſte jaaren, aldaar hadden ten toon geſpreid. Indien ook de oude Regeering was aangebleeven, en de Omwending van 1795 geen plaats hadt gehad, zo zoude er een groote verandering voorgevallen zyn by het uiteinde van Compagnies Charter, een wynig laater. Daartoe was

er

er een buitengewoone Commisſie naar de Oost gezonden, zo om nader onderzoek te doen, omtrent de middelen van herſtel, als om gereed te ſtaan, ter invoering van een nieuw Beſtuur. Thans, daar men alles afgebroken heeft, is de Oost-Indiſche Compagnie ook vernietigd, maar het nieuw Beſtuur is een nieuw Comptoir, in de plaats van het oude, gereed tot denzelfden uitſluitenden Handel, en er is, voor de Natie, en het algemeen belang, niets gewonnen. De Bezittingen zyn, voor het oogenblik, zelfs verlooren, en noch de particuliere, noch de publyke Handel, hebben, in vergelyking by voorgaande tyden, eenig voorwerp van werkſaamheid. Men kan ſlegts den dubbelen wensch voeden, en dat de Bezittingen zullen terug komen, en dat betere grondſlagen voor den Handel op dezelven en het Beſtuur over dezelven zullen gelegd worden, zonder dat men zo veel als giſſen kan, welke van deeze wenſchen den meesten kans van een draaglyke vervulling heeft.

Digitized by Google

VERHANDEL.
over den
O. I. COMP.
door
G. K. v. HOGENDORP.

VERHANDEL.
over den
O. I. COMP.
door
G. K. v. HOGENDORP.

Digitized by Google

Digitized by Google

VERHANDELINGEN
OVER DEN
OOST-INDISCHEN
HANDEL,
TWEEDE STUK,

BEHELZENDE EENE
STAATKUNDIGE BESCHOUWING
VAN DE KOLONIEN BENOORDEN
EN BEOOSTEN,
KAAP DE GOEDE HOOP,
MET BYLAAGEN.

DOOR

GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP,

Te AMSTERDAM, by
DE WED. J. DÓLL,
In de Kalverſtraat, 1802.

99352

Digitized by Google

I N H O U D.

Inleiding . . . . . Bladz. 1.

EERSTE DEEL.

NATUURLYKE GESTELDHEID DES LANDS.

Hoofdſtuk I. *Uitgeſtrektheid* . Bladz. 12.
——— II. *Algemeene beſchryving* . 14.
——— III. *Westlanden* . . 18.
——— IV. *Noordlanden* . . 30.
——— V. *Oostlanden* . . 32.
——— VI. *Zuidlanden* . . 39.
——— VII. *Middellanden* . . 43.
——— VIII. *Eenige Byzonderheeden van den grond, de Gewasſen, Dieren en Delfſtoffen.* . . 44.

TWEEDE DEEL.

GESTELDHEID DER INWOONEREN.

Hoofdſtuk I. *Bevolking* . Bladz. 56.
——— II. *Oorſpronklyke Inwooners* 59.
——— III. *Hottentotten* . . 63.
——— IV. *Boschjesmannen* . 69.
——— V. *Kaffers* . . . 71.
——— VI. *Slaaven* . . 73.
——— VII. *Europeërs* . . 75.
——— VIII. *Compagnies Dienaaren* . 77.

Hoofd-

Digitized by Google

INHOUD.

Hoofdſtuk IX. *Stedelingen* . Bladz. 79.
——— X. *Nabygezeten Landlieden* 81.
——— XI. *Verafgezeten Landlieden* 84.
——— XII. *Zendelingen* . . 87.

DERDE DEEL.

POLITYKE GESTELDHEID DER KOLONIEN.

Hoofſtuk I. *Hiſtorisch Tafreel van het Beſtuur* . . Bladz. 90.
——— II. *Landbouw* . . 94.
——— III. *Ambagten, Neeringen en Fabryken.* . . . . 99.
——— IV. *Vaart en Handel.* . 102.
——— V. *Finantien.* . . 104.
——— VI. *Defenſie.* . . 107.
——— VII. *Regeering.* . . 110.
——— VIII. *Bevolking.* . , 119.
——— IX. *Vooruitzigten.* . . 121.

Digitized by Google

INLEIDING.

Onder de veele en kostelijke Bezittingen van den Staat, eertijds door de Oost-Indiſche Compagnie beſtuurd, en waarvan ik nader meen te handelen, en een meer nuttig gebruik zal trachten aan te wijzen, zijn de Kolonien aan den Kaap de Goede Hoop het naast bij gelegen, en hebben ook het eerst de oplettenheid van het Gouvernement getrokken, ten einde er een nieuw Beſtuur en een ander Stelſel in te voeren.

Om dezelfde reden zal ik ook een begin met deeze Kolonien maaken, de nieuwſte berigten van dezelven bij één zamelen, de egte beginſelen op dezelven toepaſſen, en uit alle omſtandigheeden deeze groote waarheid als een noodwendig gevolg trekken, dat er de naauwſte overeenſtemming plaats heeft tuſſchen het welzijn der Kolonien, de welvaart van den Staat, en het bijzonder geluk van alle de huisgezinnen, welken zig van hier derwaards ooit begeeven hebben, of nog begeeven zullen.

In deeze nadere behandeling van mijn onderwerp, was mijn oogmerk oorſpronklijk, om het Gouvernement te beweegen, deeze Kolonien volgens de gemelde beginſelen te beſtuuren, waartoe mijne eerſte algemeene Verhandelingen ook reeds beſtemd geweest waren, dog waartoe ik dagt, dat eene nadere beſchou-

wing van de voornaamſte Bezittingen, ieder afzonderlijk, nog vereischt zoude zijn.

De uitkomst heeft mijne verwagting in zo verre overtroffen, dat, het zij ingevolge der poogingen door mij en door anderen gedaan, om het Publijk van ons waar Staatsbelang te overtuigen, het zij vee meer uit hoofde van de inwendige kragt der waarheid, die op de Leden van het Gouvernement, zo wel als op ons, een onweêrſtaanbaaren invloed gehad heeft, de heilzaamſte Beſluiten met opzigt tot de Kolonien aan den Kaap reeds genomen zijn, en de beste middelen reeds in volle werking zijn gebragt, om deeze Beſluiten ter uitvoer te leggen.

Nu is mijn oogmerk, om door deeze nadere Verhandeling de gemoederen nog meer algemeen in het gevoelen te brengen, of te bevestigen, dat het aangenomen Stelſel over één komt met de geſteldheid van die Kolonien en derzelver Bewooners, met den waaren voorſpoed van ons Vaderland, met deszelfs Koophandel en Zeevaart, en eindelijk met onzen door alle de geleeden rampen verërgerden Armenſtaat. Ik wensch, dat mijne poogingen mogen dienstig zijn, om de Kolonisten op den goeden weg te brengen, die hun geöpend wordt, tot een meerderen en duurzaamen welſtand; om ze te vervullen met genoegen over de bedoelingen van hunne aanſtaande Regeering; en om, daarmede, de openbaare rust, de huislijke deugden, en alle ſoorten van nuttige bedrijven in de Kolonien te bevorderen. Ik wensch, dat mijne poogingen dienstig mogen zijn, om alle de Leden van het Gouvernement, en het geheel verlicht Publijk, tot één en hetzelfde gevoelen te veréénigen, dat ons Vaderland door zijne Kolonien en overzeeſche

Be-

Bezittingen wederom kan bloeien, en dat in onze betrekkingen met dezelven het wezentlijk redmiddel gelegen is voor onze Finantien, welke Finantien tog uit een meerdere welvaart moeten herſteld worden. Ik wensch, dat mijne poogingen dienstig mogen zijn, om aan den Zeehandelaar nieuwe voortbrengſelen van den grond, en eene toeneemende bevolking met allerhande behoeften aan te wijzen, die eene ruimer baan voor zijne Speculatien, Commisſien en Conſignatien openen; om aan den Fabrijkant en Trafijkant de hoop te geeven op eene nieuwe vraag naar Vaderlandſche bewerkte ſtoffen, dranken, en andere benoodigdheeden, welke vraag het egt middel is, om hen te onderſteunen en er boven op te helpen, terwijl alle andere middelen, met hoe veel dwang ook verzeld, op den duur te kort ſchieten. Ik wensch eindelijk, dat mijne poogingen dienstig mogen zijn, om aan veele verarmde huisgezinnen, die voor deezen in het Vaderland de kost vonden, en thans tot last van de gemeente ſtrekken, een vooruitzigt te openen op een beter beſtaan, in Landen, waar de grond wagt naar den arbeid hunner handen, waar ambagtslieden te kort komen, waar een zagte lugtſtreek het leven onkostbaar maakt, en waar zij de noodige voorſchotten zelfs, om iets te beginnen, verwagten mogen.

Onder alle de bekende Berigten van den Kaap de Goede Hoop, heb ik er eenigen moeten uitkiezen, en mij bij deezen nog bepaalen tot het geen in het gezigtspunt ſaamentrof, uit het welk ik deeze Kolonien beſchouw. De Botanist hegt veel aan allerhande kruiden, die aan de Politijke Economie vrij onverſchillig zijn; terwijl hij er anderen opnoemt, die of tot voedſel der Inwooneren dienen, of als een

aanzienlijken handelstak den meesten aandagt waard zijn. De Geoloog zift over de laagen der bergen, zonder iets belangrijks voor den Staatsman te bepaalen; maar het gebeurt hem ook, de hoedaanigheeden van den grond ter ontginning, of ter ontdekking van nuttige delfstoffen, of de ligging van gebergten en rivieren ter verdediging tegen den vyand, op te geeven. Ik heb derhalven geen éénen Reiziger verfmaad, noch ook een eenigen geheel tot grond van myn werk gelegd. De voornaamften, die my de meeste oplettenheid fcheenen te verdienen, wat myn oogmerk altoos betrof, heb ik uitgetrokken, en deeze uittrekfelen als bylaagen hier agter doen drukken. De eerfte is STAVORINUS, onze landsman, en wien veele van myne lezers in perfoon kunnen gekend hebben. Hy was Vlag-Officier in de Marine van den Staat, maar heeft twee reizen voor de O. I. Compagnie gedaan, waarin hy alle onze Bezittingen heeft leeren kennen. Zyne voordragt is eenvoudig, opregt, en fchynt belangloos te zyn, zo dat ik zelfs twyfel, of hy zyn dagboek wel gefchreeven heeft met een oogmerk om het ooit uit te geeven. Een bepaald ftelfel van Beftuur en Handel, waar toen nog wynig over gefchreeven was, en hetwelk men buiten eene fouvereine Compagnie niet wel voor mogelijk hieldt, fchynt hy voor zig zelven niet aangenomen te hebben, zo dat zyne opmerkingen daardoor ook niet gewyzigd geworden zyn. Des te meer geloof, dunkt my, verdient hy by den onbevooroordeelden in al wat hy ons meldt, en des te veiliger mogen wy daar op bouwen en daar uit redeneeren. De tweede is SPARMAN, een Zweed, een Geleerde, die omtrent denzelfden tyd, als STAVORINUS, aan den Kaap ge-

geweest is, nu vyf en twintig jaaren geleeden. Hy heeft de meer bewoonde landen verlaaten, is onder de Hottentotten en Kafferen geweest, heeft dikwerf by den armen landman een nagtleger gezogt, heeft veel ontdekt voor de natuurlyke historie, en niet minder voor de Statistiek, om dat zyn gezond oordeel hem, buiten zyn weeten, op dit ſtuk leidde. Zyne Reis is opgevuld met treffende denkbeelden, met opmerkingen, met vooruitzigten, alle dewelken met de uiterſte eenvoudigheid en goedaardigheid voorgedraagen zyn. Dog vermits al het polityk-ekonomyke ſlegts bywerk voor hem was, heb ik er hier en daar een meerdere ontwikkeling aan gegeven, in den vorm van aanmerkingen, welken agter zyne woorden tuſſchen twee haakjes [ ] ingelascht zyn. De derde Schryver is GRANDPRÉ, een Franschman, ook een Zee-Officier, die mede Koopvaardyſchepen gevoerd heeft, en zig met roem bekend gemaakt heeft door zyne twee reizen, in Indie en op de Westkust van Afrika. Uit deeze laatſte zyn myne uittrekſelen gemaakt, die ik hier en daar wederom met myne aanmerkingen vermeerderd heb, en wel om dezelfde reden. Grandpré is een Man van een gezond oordeel, die geleezen heeft, die ſtaatkundige denkbeelden oppert, die veele volken bezogt hebbende, een land en zyne bewooners ſchielyk uit een ſtaatkundig oog beſchouwt. Maar dit is egter niet zyn hoofdoelwit, dit behandelt hy als in het voorbygaan, en zyne heldere, maar op zig zelven ſtaande begrippen, vereiſchen hier en daar eene toepaſſing en uitlegging. De vierde Schryver, van welken de meeste uittrekſelen volgen, is BARROW, een Engelschman, Secretaris van Lord Macartney, toen deeze Gouverneur van

den Kaap was. Barrow heeft juist hetzelfde oogmerk gehad, welk my de pen in de hand deedt neemen, hy wilde de Kolonien als Staatsman leeren kennen, aan Staatslieden opgeeven, wat deeze Kolonien aan Engelland wel mogten waard zyn Hy reisde ten dien einde het land door, voorzien van alle de hulp en onderſteuning der Regeering, zonder andere bezigheid, zonder haast, en met alle de voorige Reisbeſchryvingen in de hand. Ik heb vernomen, dat hy de Chineeſche Reis met Lord Macartney gedaan hadt, en daar door zelfs bekwaamer was geworden, om met vrugt te reizen. De Landkaart, by zyne reis gevoegd, (mogelyk vóór zynen tyd door een Hollandsch Officier gemaakt) is op verre na de naauwkeurigſte, welke wy als nog hebben, en toont by den eersten opſlag, uit zynen afgeleiden weg, aan, dat hy overäl geweest is, daar vroegere Reizigers geweest waren, en zelfs verder. Ik kan hier ſlegts ééne uitzondering op maaken, namelyk, aangaande den mond van de groote, of Oranje-Rivier, daar hy van zwygt in zyne reis ten noorden, en om welke gaaping aan te vullen ik eene reis ter ontdekking, door den Gouverneur Tulbag verordend, in uittrekſelen bygevoegd heb. Of Barrow nagelaaten heeft den mond der Oranje-Rivier te bezoeken, dan of hy ons dit gedeelte zyner reis niet heeft willen of mogen openbaaren, is by my twyfelagtig.

Indien nu myn Leezer lust heeft, om myne Verhandeling in denzelfden geest te leezen, als ik ze geſchreeven heb; zo raade ik hem aan, om na de Inleiding alle de bylaagen door te loopen. Zo doende, zal hy eerst, met Stavorinus, eenige algemeene denkbeelden krygen, en hem zelfs op een belangryk bin-

binnenlandsch reisje van eenige wynige dagen verzellen. Vervolgens zal hy met Sparman veel dieper landwaards in dringen, met de Kaart in de hand gewaar worden, welk een uitgebreid gebied daar, voor landbouw, kunsten en beſchaaving, openligt, den grond van de tegenſtrydige berigten omtrent de vrugtbaarheid des bodems verneemen, en reeds beginnen te verlangen naar een beter Beſtuur, door welk de Kolonist en Inlander beter geleid en beſchermd mogt worden. Met Grandpré zal hy de Kolonien in het groot beſchouwen, en geneegen zynde, om deszelfs inzigten en verwagtingen in te ruimen, nogthans wenſchen, dat een kundig man gelast werdt, om zulke denkbeelden te overweegen, en de toepaſſing derzelven ter plaatſe te onderzoeken. Zulk een man is Barrow, zulk een onderzoek heeft hy gedaan, en hy bevestigt, dat de Kolonien aan den Kaap vatbaar voor eene ſterke bevolking, voor een vrugtbaaren landbouw, voor een wederzydsch nuttigen handel met Europa en Indie zyn. Na het leezen van de bylaagen zal myn werk ſlegts orde in de denkbeelden brengen, en, als het ware, eene methodiſche herinnering zyn. Dan zal de groote waarheid, die hier altyd in het oog moet blyven, en waaruit zo veel goeds kan geboren worden, uit alle de nevelen van onkunde en vooroordeel, glansryk te voorſchyn treeden.

Ik ben eenigzins verleegen geweest met de Historie van deeze Kolonien, en vooral met die van den Kaap zelven, omdat zy zo bekend en zo menigmaal herhaald is, zo dat zy ſchynt te moeten verveelen. Aan de andere zyde behoort er ten minſten eene korte ſchets derzelve vooraf te gaan, om het werk

niet onvoltooid te laaten, en om den leezer een geheel aan te bieden. Een zeer geägt Reiziger, de vermaarde THUNBERG, redt my in éénS, door middel van een hoofdſtuk van zyne reis naar Japan, over den Kaap de Goede Hoop, enz. (Zie de franſche Vertaaling. An. IV. 1796. par L. Langlès, T. II., p. 122.) Het opſchrift is, *Etabliſſement des Hollandais au Cap de Bonne Espérance.* Ik zal het hier byna letterlyk vertaalen, omdat het juist aan myn oogmerk voldoet, en het zaaklykſte naar waarheid voordraagt.

„ Voor omtrent drie eeuwen ontdekten de Portugiezen den Kaap de Goede Hoop, en hadden er twee eeuwen lang het ongeſtoord genot van. De Hollandſche Oost-Indievaarders gebruikten denzelven langen tyd als eene bloote ververſchingsplaats, en dagten geheel niet, om dezelve in bezit te neemen, noch om er den grond te bouwen. Eerst zo laat als in 1650 handelden eenige Hollanders, uit Oost-Indie terugkomende, met de Inlanders, om hun eenig land af te koopen. Een Heelmeester, Riebeck genaamd, die de kruiden kende, bezogt het land met oplettenheid. De lugtſtreek kwam hem uitmuntend vóór, en de grond bekwaam tot den landbouw en tuindery. Hy ſloeg aan de Compagnie voor, om er eene Kolonie te ſtigten, vondt ingang, en werdt met eenige ſchepen en bouwſtoffen, met ambagtslieden en levensmiddelen, wederom derwaards afgevaardigd.

Van Riebeek kogt eenig land van de Hottentotten, bouwde eene Vesting, een Hospitaal, enz. zo begon deeze pragtige en groote Kolonie, met meer

roem

ſoem waarlyk voor den bedryvelyken aart der Hollanderen, dan voor hunne menschlievenheid.

Ik zal mynen leezer de onderſcheiden mondelyke overleveringen, omtrent den eersten inkoop van den grond, liefst ſpaaren, omdat, het zij er vyftigduizend, of tagtigduizend guldens voor beſteed zyn, de Inlander niet veel waaren en goederen voor die ſommen zal ontvangen hebben. Zo heeft men ook voorgewend, dat de gekogte grond zig uitſtrekte tot aan de Mosſelbaai, terwyl zeer zeker, onder het Gouvernement van Riebeck, de ontdekkingen der Hollanderen niet verder gingen, dan het Riebeeks-kasteel, hetwelk nog binnen de lange keten van het oostlyk gebergte ligt. Ik denk voor my, dat de koop zig tot de geringe afſtanden van den Tafelberg en de Zoutrivier bepaald hebbe, en dat al het verdere er vervolgens by gekomen is, zo en op dezelfde wyze, als de Kolonie heden nog dagelyks uitgebreid wordt.

Het Kasteel was eerst van hout en aarde opgevoerd, in 1664 herbouwde men het van ſteen, met bolwerken en gragten. By de Zout-Rivier en Konſtantia waren ook Redoutes opgeworpen. Nogthans hadden de Hollanderen toen op vérre na die grootſche voorneemens niet, welken zy naderhand uitgevoerd hebben. Zij wilden ſlegts zo veel grond bouwen, als noodig was, om ververſchingen aan hunne ſchepen te bezorgen. De goede lugtſtreek, de vrugtbaare bodem en de zwakheid der Inlanderen prikkelden hunne heerschzugt aan, zy beſlooten de jonge Kolonie verder uit te breiden, en de Regeering bewoog verſcheiden Europeërs om er zig neder te laaten. Men gaf hun ſchoone landeryen in

eigendom, voor hen en hunne erfgenaamen, onder beding, dat zy die zouden bouwen. Jonge dogteren uit de Weeshuizen van het Moederland waren de eerſte egtgenoten deezer Kolonisten. Zy ontvingen mede, by wyze van voorſchot, de noodige werktuigen voor den landbouw. Zo verſtandige aanmoedigingen konden niet dan het beste gevolg hebben. Franſche vlugtelingen kwamen er vervolgens by, en Stellenbosch en Draakenſtein reezen naast de Kaapſtad op. De berg werdt overgeklommen naar Roodezand, en hoe zandig ook, werdt Zwartland bedekt met wooningen. Sedert dertig jaaren eindelyk is de Kolonie met rasſche ſchreden voor uit gefneld, zy beſlaat de geheele uitgeſtrektheid tusſchen Roodezand, Hottentotsch Holland en Zwellendam, en verſpreidt zig naar de Mosſelbaai, Houtniquasland, de Lange Kloof, de Kromme Rivier, de Kamtoos Rivier, Bokkeveld, Roggeveld, Kamdebo en de Sneeuwbergen."

Ik moet den Leezer aanraaden, om by deeze laatſte woorden eene Kaart onder zyn oog te neemen. Kan hy die van Barrow niet bekomen, zo zal die van Sparman eenigzins aan het oogmerk voldoen, of liever die van Paterſon, welke Sparmans Kaart iets verbeterd en vermeerderd heeft. Zonder eenige hulp van een van deeze kaarten zou de Verhandeling zelve, daar wy anderzins genoegſaam voorbereid toe overgaan, in veel opzigten maar half verſtaan kunnen worden.

Ten einde in dezelve de menigvuldige aanhaalingen te vermeiden, wyze ik den Leezer ſlegts nu en dan op de uitvoerige Bylaagen, terwyl hy, als ik dit niet doe, by de voornaamſte zaaken altyd het Re-

Register op de Bylaagen kan nazien, om de bewyzen van myne gezegden in deezen te vinden. In de Beſchryving zyn de aangehaalde bladzyden nooit die van den Autheur, maar altyd die van de Bylaagen, en in deezen is dan de bladzyde van den aangehaalden Autheur gemeld.

Ik heb zelfs den text niet met veele aanhaalingen willen ontſieren, zonder egter aan den Leezer het gemak af te neemen, om de bewyzen aanſtonds te kunnen vinden; ik heb met dit dubbeld oogmerk die woorden met groote letteren doen drukken, welken in den Bladwyzer behooren opgezogt te worden.

Ik heb eindelyk, behalven de vier of vyf hier boven gemelde Reisbeſchryvingen, ook myne verdere uittrekſelen uit andere Reizigers of Schryvers, die betrekking op deeze Bezitting hadden, mede onder de Bylaagen gebragt, en ik hoop dat de Verzameling van zo veele Getuigenisſen even aangenaam aan het Publyk moge zyn, als zy aan ſommigen onder myne vrinden is geweest, die my tot het uitgeeven van mynen geheelen voorraad bewogen hebben.

EER-

Digitized by Google

EERSTE DEEL.

NATUURLYKE GESTELDHEID DES LANDS.

HOOFDSTUK. I.

UITGESTREKTHEID.

Ik verzoek myne Leezers de Kaart van Barrow vóór zig te willen leggen, om hun oog over een groot gedeelte van de uitgeſtrektheid der Kolonien te laaten gaan. Sommigen onder hen bezitten zekerlyk dezelve, daar Barrow alreeds vertaald is in het Fransch en Hoogduitsch, en vertaald wordt in het Nederduitsch. Anderen kunnen dezelve bekomen, zonder de Reisbeſchryving, vermits dezelve nagedrukt is in Amſterdam. Zy kunnen dan zonder moeite die uitbreidingen volgen, welken Thunberg ons zo even heeft afgeſchilderd, en met andere Reizigers verder gaan, in het Noorden tot aan en over de Groote of ORANJE-RIVIER, en in het Oosten tot aan de beide VISCH-RIVIEREN, wier bronnen uit dezelfde hooge bergen ontſpringen, als de Oranje-Rivier. Zo verre zyn onze Kolonisten voortgedrongen, zo verre hebben zy den Nederlandſchen ploeg begraaven in eenen grond, waar de Afrikaanſche Herder, in zy-

zyne omdwaalingen, ſlegts de vrywillige vrugten derzelven voor hem en zyn vee gewoon was te nuttigen. Gelukkig Land, indien eene wyze Regeering deeze vorderingen van den beſchaafden Europeaan onder beſchermlooze en goede Wilden beſtuurd hadt, indien de zegeningen van onze Maatſchappy en van onzen Godsdienst over deeze Gewesten waren verſpreid geworden, en indien de Wilde er geworden was zo als wy, in de plaats dat onze toomelooze Planters er menigmaal nog erger dan Wilden geworden zyn!

Deeze uitgeſtrektheid Lands, ten Westen en Zuiden bepaald door den Oceaan, ten Noorden en Oosten afgeperkt door de Oranje- en Visch-Rivieren, is niet wel met juistheid in vierkante uuren op te geeven; dog ſchynt niet ver af te wyken van eene gemiddelde oppervlakte, tusſchen Duitschland en Spanje in genomen. De tyd nadert, daar wy, door middel van naauwkeurige meetingen en waarneemingen, iets meer bepaalds daar omtrent verneemen zullen, en inmiddels behoude de verbeelding eenig ſpel tusſchen de beide genoemde voorwerpen van vergelyking.

Barrow, wel is waar, heeft de grenzen, ten noorden, naauwer ingetrokken, van den KAMIESBERG, in het Westen, tot aan de bronnen der Visch-Rivieren in het Oosten. Door deeze willekeurige Grensſcheiding, ons niet bindende, heeft hy, op zyne Kaart, de geheele Oranje-Rivier vry geſteld, en zelfs byna geheel uitgelaaten, waarmede hy eenig oogmerk gehad mag hebben. Dan hy zelf, de beginſelen van deeze fraaie Rivier met verrukking beſchryvende, (*bl.* 208 *en volgenden*) zegt

ons

ons in klaare woorden, dat hy dezelve mede tot de Kolonien rekent, wanneer hy aanmerkt, (*bl.* 213.) dat geen *ander* gedeelte van deezen zo naby de Evennagtslyn komt. Hier overwint het gebruik en de gewoonte zyne ongegronde grensſcheiding, en de waarheid vloeit zonder oogmerk uit zyne pen.

Wy zyn ook verpligt, om de Kolonien tot deeze natuurlyke grenzen toe te behouden, en deeze geheele uitgeſtrektheid als een voorwerp van de zorg onzer Regeering te beſchouwen. Tot zo verre hebben wy met eene onverantwoordlyke onverſchilligheid toegelaaten, dat de Europiſche Planter zig onder de natuurlyke Eigenaars van deeze gewesten begaf, dat hy er met de meerderheid van alle onze kunsten en wapenen zyn ryk vestigde, dat hy de onnozele Wilden verjoeg, of in dienstbaarheid bragt. Zo verre ook moeten wy dan nu onze gepleegde onregtvaardigheeden boeten, op de eenigſte wyze, die ons overblyft, namelyk, door de uitoefening van een vaderlyk Beſtuur, ter beſcherming, ter beſchaaving, kan het zyn ter bekeering van den verdrukten Inlander, ten einde hem met de veroverende natie als in één te ſmelten, en hem eigendom, rúst en geluk weder te geeven.

HOOFDSTUK. II.

ALGEMEENE BESCHRYVING.

Midden in dit groot vierkant van Zuid-Afrika verheft zig eene hooge en zandige vlakte, ſchier gelyk aan de ruggen der omringende bergen, waar de wolkenbreuken en regenvlaagen, in ſommige maanden van

van het jaar, de bronnen van Rivieren openen, welken of zuid-en west-waards afſtroomen naar den Oceaan, in veele groote Baaien, of noord-en oost-waards den breeden ſtroom der Oranje-Rivier of de Visch-Rivieren gaan voeden. Naar wat zyde de Reiziger hier zyne ſtappen ook wendt, daalt hy van hooge bergen tot laager toppen neder, tot dat hy de oevers der zee, of der beide gemelde Grensſtroomen bereikt. Dubbele, driedubbele ryen van Gebergten omcingelen dit GROOTE KARROOVELD, deeze woesteny, welke jaarlyks opdroogt, ondoordringlyk en ſchier ongenaakbaar wordt. Op gezette tyden gaat nogthans hier de groote weg over, zo van de burgers der Kaapſtad, die op twee honderd uuren afſtands, het vee van de Sneeuwbergen haalen, als van den bewooner deezer bergen, die met boter en zeep, zynen rykdom, de verre reis naar de Kaapſtad aanneemt.

De Keten van bergen ten noorden, tuſſchen het GROOTE KARROOVELD en de Oranje Rivier, is ſchier geheel onbekend, en van den loop der Rivieren aldaar weeten wy wynig of niets. Niet alleen de Leeuwen en Tygers, de tallooze kudden van Harten en Reeën van alle beſchryving, wyden daar nog onvervolgd en onafgeſchrikt door het geluid onzer jagtgeweeren; maar ook de Wilde, die er ſedert onheuchlyke tyden woonde, en de rampzaliger Wilde, dien wy verjaagd en verbitterd hebben, genieten er eene veilige ſchuilplaats, waar uit zy hunne gevaarlyke aanvallen op onze Kolonisten doen.

De andere ringmuuren, ten Westen, Zuiden en Oosten, zyn overal, ſchoon dun, bewoond door Kolonisten en Hottentotten, of bereisd door Lieden

van

van onze en andere natien. De paſſen der bergen hieten KLOOVEN, eene eigenaartige uitdrukking, door de natuur der zaak aan de eenvoudige bewooneren ingegeven. Zy zyn weinig in getal, drie aan de Westzyde, evenveel aan de Zuidzyde, maar overvloediger aan de Oostzyde, waar de bergen eer naar onderſcheiden klompen, dan naar eene keten gelyken.

Rondom het groote Karrooveld liggen andere velden, als het ROGGEVELD, BOKKENVELD, NIEUWVELD, ANTHONYSVELD, die als voortzettingen van het zelve kunnen aangemerkt worden, en welken de heerlykſte ſchaapenweide opleveren. Zy dienen in den winter, of regentyd, om herders en vee voor de koude te bewaaren, en worden verlaaten in den zomer, of droogen tyd, omdat er het voedſel dan ontbreekt, en dat de toppen der bergen dan eenige koelte en regenvlaagen bezorgen.

Maar tuſſchen de tweede en derde keten van bergen, of tuſſchen deeze laatſte en de oevers der zee en der grensrivieren, liggen de vrugtbaare velden, waar tarwe en wyn groeien, waar het rundvee graast, en waar de menigte van opgaande bosſchen de landsdouw verfraait, in zo verre altoos geen onvoorzigtige byl dezelve van haar ſieraad ontbloot heeft.

Hier vloeien de bronnen van het Karrooveld tot Rivieren en Stroomen ſaamen, in bedden van ſomtyds honderd voeten diep, en ontlasten zig in de Zee en Grensſtroomen, benevens eene tallooze menigte van beeken, uit de naaste bergen geſprooten. Gelukkig het land, waar de jaarlykſche toevoer van regenwater, in de opgezwollen ſtroomen, den grond

de

de vrugtbaarheid aanbrengt! Niet alle de landſtreeken genieten deeze onwaardeerbaare zegeningen.

Barrow ſtelt, dat de helft van het geheele Land ſlegts geſchikt is tot den bouw; en veroordeelt de andere helft tot eene eeuwige onvrugtbaarheid. Maar deeze vloek ſchynt nogthans, volgens zyne eigen waarneemingen, zig niet verder uit te ſtrekken, dan de onmogelykheid, om water op de landen te brengen. In zyne belangryke vergelyking tusſchen deeze Gewesten en het beroemd EGYPTE, zegt hy, (*bl.* 212 *beneden*) dat „ zo als, zonder den NYL, Egyp„ te eene Zandwoestyn zyn zoude, even zo de Zand„ grond van Zuid-Afrika, wanneer hy bewaterd „ is, zo vrugtbaar wordt als de boorden van den „ NYL."

Men mag derhalven denken, dat als alle de vrugtbaare oorden van deeze Kolonien ééns behoorlyk zullen bebouwd zyn, en de ſterkere bevolking dus ook moeilyke werken toelaaten zal, de wateren, die nu jaarlyks ongebruikt de zee in ſtroomen, over de drooge landen geleid, en een groot gedeelte ook van deezen vrugtbaar gemaakt, zullen worden.

Aan de oevers der zee genaderd, vindt men veele Baaien en Rheeden, doch wynige havens, en de Kaapſtad zelve, ſedert anderhalve eeuw ter ververſching van onze en ſchier van alle Oost-Indiſche Schepen dienende, kan op geen haven roemen. Daartegen is er, op de Westkust, benoorden de Kaapſtad, de voortreflykſte haven der Weereld, de SALDANHABAAI, aan welke niets ontbreekt, dan zoet water, het welk er denkelyk zal kunnen gebragt worden. Langs de Zuidkust vindt men, digt aan zee, eenige BINNENLANDSCHE MEERTJES; eertyds

Wylanden, welken, door den aanhoudenden toevoer van water, zig aan alle zyden ſchynen uit te breiden, en denkelyk met den tyd naar zee door zullen breeken, gelyk één derzelven, de KNYSNA, reeds gedaan heeft. (*Barrow bl.* 220.) Hier uit zouden de fraaiſte havens, ook op deeze Kust, kunnen ontſtaan.

Land en zee zyn op deezen uithoek der oude Weereld aan alle de woeste beweegingen van den dampkring blootgeſteld. De ZUID-OOSTWINDEN heerſchen er van September tot half Mey, en maaken dan plaats voor de NOORD-WESTWINDEN, welken den regen aanbrengen. Op de toppen der bergen ligt de ſneeuw gehoopt, terwyl de zomer aan hunne voeten is. Sommige klooven zelfs zyn zo hoog verheven, dat er de ſneeuw valt en liggen blyft. Door de ongelykheid van den grond, door de ſtrekking van de bergen, welken of den heeten Noorderwind ſtuiten, of de koele Zuidwinden ophouden, of de wolken uit zee naar de valleien trekken, heeft hier de grootſte verſchillenheid plaats, en zyn hier alle de lugtgeſteldheeden, en alle de graaden van hitte en koude, alle de afwisſelingen van droogte en natte bekend, en beſtaan of naast elkanderen, of in eene geregelde opvolging.

Over het algemeen is egter de LUGTSTREEK gematigd, naar het warme overhellende, het onderſcheid van dagen en nagten, zo naby den keerkring, niet groot, en het verblyf in die gewesten gunstig voor de gezondheid en aangenaam zelfs voor den vreemdeling. Eene menigte van DIEREN leeft er, offchoon ſommigen van verre aangebragt zyn, en de zoete wateren en zeeën vloeien er over van visſchen.

Al

Al wat men er plant groeit er welig op, en de VOORTBRENGSELEN van alle landen ſchier zyn in dit land vereenigd.

Wy zullen, na deeze algemeene beſchryving, ons in meer byzonderheeden over de onderſcheiden deelen der Kolonien inlaaten.

HOOFDSTUK. III.

WESTLANDEN.

De Europiſche Schepen hebben de Westelyke Kusten het eerst aangedaan, en van daar is de Koloniſatie begonnen, welke zig vervolgens zo verre uitgebreid heeft. Dit gedeelte der Kolonien verdient om deeze reden den voorrang in onze beſchryving. De Natuur heeft het afgeſcheiden door eene zwaare en verdubbelde keten van gebergten, welke van den Zuider-Oceäan noordelyk opklimt, door Hottentotsch Holland naar Drakenſtein, Waveren, de Bokkevelden voortloopt, by de Olifantsrivier in Stellenbosch ſchynt op te houden, dog met nieuwe kragten herryst, naar den hoogen Kamnaſieberg ſnelt, en over de Koperbergen, zagtjes daalende, tot aan de oevers der Oranjerivier heen dringt. Tuſſchen deeze Gebergten en den Atlantiſchen Oceaan is eene reep lands gelegen, ter gemiddelde breedte van twintig en ter lengte van honderd uuren gaans. Groot is egter het onderſcheid van de gronden, van de lugtſtreek, van de kusten, en hoe noordlyker men van de Olyfantsrivier opklimt, hoe meer het land ſchynt onbewoonbaar te worden.

In het zuiden deezer landſtreek ligt het SCHIEREILAND van Kaap de Goede Hoop, afgeſcheiden door

door de Baai-Fals van Hottentotsch Holland, en door een zandvlakte van de Tygerbergen en het oude vaste Land. Eertyds was dit een Eiland, zo als het Robben-eiland thans is in de Tafelbaai. De aanſpoelingen der Zee hebben het aan Afrika gehegt, en de vaart van de Tafelbaai naar Baai-Fals geſtremd: Op deeze zandvlakte, op deeze LANDENGTE, genoegſaam, ligt de KAAPSTAD, eertyds een bloot Kasteel. Rondom, op den afſtand van veele uuren, is er geen rivier, welke dien naam verdient, te zien; en bloote beeken, meestal droog in den zomer, bewateren hier het aardryk, of bezorgen den noodigen voorraad aan de ſchepen. Wanneer men den loop der BERGRIVIER en BREEDERIVIER, die beide in het Land van Waveren haaren oorſprong, uit de gemelde groote keten van bergen, neemen, met oplettenheid naſpoort, ziet men de eerste haare uitwatering zoeken in de St. Helenas baai, twintig uuren boven de Kaapſtad, en de tweede zig in het Zuiden naar zee begeeven, op een veel verderen afſtand. Het uitgebreid Land, tuſſchen deeze twee Rivieren en de Zee gelegen, ſcheen derhalven afgezonderd te zyn, om laat, en na de bewaterde ſtreeken, zyne Europiſche bevolking te ontvangen. In het hart nogthans van deeze zelfde Landſtreek werdt de Kaapſtad geſtigt door RIEBEEK, op de gemelde Zandvlakte, en aldaar zyn de bloeiende Kolonien van STELLENBOSCH, HOTTENTOSCH HOLLAND, DE PAREL, GROOT EN KLEIN DRAKESTEIN, WAVEREN, en vervolgens DE GROENE KLOOF, en ZWARTLAND aangelegd geworden door zyne opvolgers, en namentlyk door de Gouverneurs van der Stel. Ook heeft het beroemde CONSTANTIA van de Egtgenoote van eenen

eenen derzelven zynen naam ontleend. In de genoemde Kolonien vindt men den meesten en den besten WYN, in wiens lof Franſchen en Duitſchers zig verlustigd hebben, en die volgens eenen Engelschman ſlegts eene betere bewerking afwagt, om eene aanzienlyke ſtapeling te worden. De TARWE groeit hier ſchoon, weegt zwaar, en is niet alleen op de markten van Engelland duurder verkogt, dan de beste inlandſche, maar de bakkers in Amſterdam heugt nog van dit voortreflyk voortbrengſel onzer Kolonien. De dorre landen, gelyk als in den omtrek der Stad, blyken goed te zyn voor de SCHAAPENWEIDE, welke zelfs met de beste uitkomst is beproefd op het verlaaten en verſmaad ROBBENEILAND. In de baaien vangt men de beste VISCHEN, en er is werkelyk eene WALVISCHVANGST aan den gang geweest, ſedert dat Commisſariſſen Generaal, in 1792., de vryheid daartoe van wegen de O. I. Compagnie aan de Kaapenaars verleend hadden. RUNDVEE komt in deeze oorden, behalven de Groene Kloof, en Hottentosch Holland, minder wel; Melk is er ſomwylen ſchaarsch, zelfs onder de menigte van beesten; en voor Vleesch, Boter en Kaas vertrouwen de Ingezetenen veel al op toevoer uit het Oosten, en van de verste grenzen der Kolonien.

De TAFELBAAI en BAAI-FALS zyn bloote rheeden, behalven dat, in de ruime Baai-Fals, aan de Westzyde, de SIMONS-BAAI een haven zoude kunnen hieten. In den zomer liggen de ſchepen veiligst in de Tafelbaai, op de Kaapſche Rheede, en 's winters, of in den regentyd, in Baai-Fals. Somtyds heeft de onvoorzigtigheid, om te lang op de Kaapſche Rheede te vertoeven, groote onheilen aan ſche-

pen en geheele Vlooten berokkend. Nogthans, is onder zulke hinderpaalen, het Kasteel van Riebeek aldaar tot eene Stad aangegroeid, door den blooten aanloop van de menigvuldige Schepen, nederlandſchen en vreemden, en door den handel uit de behoeften der equipagien noodzaaklyk gebooren. Ja, deeze geringe handel, in het voorbygaan gedreeven, benevens den ſmokkelhandel, onvermeidelyk daarmede gepaard gaande, hebben de bovengemelde omliggende Kolonien, op dit, in vergelyking van de oostlyker ſtreeken, min begunstigd aardryk, zodaanig in bloei doen toeneemen, dat de helft der BEVOLKING van de geheele uitgeſtrektheid der Kolonien in dit hoekje gevonden wordt. Van daar, dat men zo lang onze Bezittingen op Afrika's Zuidkust miskend, en gedagt heeft, dat alles ſchier zig tot den uithoek bepaalde. Van daar, dat de verdere landſtreeken veelal beöordeeld worden, naar de dorheid en het gebrek aan rivieren van deeze. Terwyl, integendeel, de meerdere bloei van deeze min vrugtbaare gronden, uit hoofde en ingevolge van eenen nog onvolmaakten Handel, het natuurlyk vooruitzigt geeven van eenen meerderen bloei der vrugtbaarder landen, als deezen éénsbevaaren zullen worden, en zelfs eenen vryen Handel genieten zullen.

De gelegenheid der KAAPSTAD, haare GEBOUWEN, de WATERLEIDINGEN voor de Schepen, het Dorp STELLENBOSCH, zo veele LANDHUIZEN, de wooningen van *Melk*, naar een dorp gelykende, de KERKEN en MOLENS over het land verſpreid, beſchryve ik niet, omdat de uitvoerige en oorſpronklyke beſchryvingen, door ooggetuigen, in de BYLAAGEN zyn aangehaald.

Al-

Alleenlyk moet ik herinneren, dat het hier zelfs, in den begin, aan geen BOSCHEN mangelde, dat het dorp Stellenbosch, zo naby de Kaapſtad gelegen, er den naam van bekomen heeft; dog dat er onmêedogend in gehakt is, tot dat alles vernield was, en men het gebrek te laat gevoelde. Dan de grond is zo goed, dat de aanplantingen met vrugt geſchied zyn, en dat er alle hoop is, om rasch wederom lommer en brandhout genoeg te bekomen. (285)

Benoorden de Tafelbaai, op eenen afſtand van vyftien uuren, en effen bezuiden de Bergrivier, ligt de beroemde SALDANHABAAI, de veiligſte Legplaats voor eene groote Vloot, en geſchikt, mogelyk over eeuwen, om de *houten ſleutels* van Oost-Indie te bewaaren. Thands zoude het te vroeg zyn, om aan zulke ontwerpen te denken, en mogelyk zelfs om de kosten te doen, van er goed drinkwater te brengen. Maar zonder nut is de Saldanhabaai ook thans niet voor de Walvischvangst, vooral indien de Rheeders hier te lande woonen, en daar eene ſtandplaats voor de over en weder vaarende Schepen uitkiezen. Dit eerſte gebruik derzelve kan reeds aanleiding tot een klein Viſchersdorp geeven, er kan eene Traankookery bykomen, de Scheepsbehoeften kunnen meer werklieden trekken, en Vaart en Handel vry zynde, kan ook daar, gelyk op zo menige andere plaatſen, uit een Viſchersdorp eene Koopſtad opryzen.

De WILDE DIEREN hebben deeze Kolonien meest al verlaaten, offchoon niet lang geleeden nog tygers om Konſtantia waarden, en de] tygerwolven een gastmaal aan de krengen in de Kaapſtad zelve vonden. Zo ſchielyk zyn hier de vorderingen, en zo veel beloovende zyn gevolglyk de vooruitzigten voor alle

de verdere deelen deézer Bezitting, wanneer de vrye vaart en handel er den landbouw en de bevolking zullen opbeuren. In de monden, niet alleen van de groote Bergrivier, maar ook van de kleine zomerbeeken, in de Tafelbaai en Baai-Fals uitwaterende, zyn de ZEEKOEIEN, *Hippopotaamen*, eertyds overvloedig geweest. Toen zy voor de kunst en de wapenen der Europeêrs schier verdweenen waren, kwam er een verbod uit, om ze te jaagen; dog het is niet denkelyk, dat dit voor den mensch zo nuttig dier zal kunnen behouden blyven, in de sterk bevolkte landstreeken. Gelukkig, in dit en andere opzigten, is het, dat groote strecken van deeze Landen altyd onbewoond zullen blyven, en dat de Natuur aldaar, in spyt der kunst, en ten welzyn der menschen, haare regten ongekrenkt bewaaren zal.

De Kolonien der VIER EN TWINTIG RIVIEREN en van PIQUET BERG zyn de voornaamsten, in de tweede afdeeling der Westlanden, welke zig nu aan ons oog vertoont, tusschen de BERGRIVIER en OLIFANTSRIVIER. De mond deezer laatste ligt een groote twintig uuren noordwaards van de eerste. Beide stroomen zy altyd, offchoon min of meer diep, naar maate van de saizoenen; en is de Bergriviér verstopt aan haaren mond, door eene zandbank', gelyk zo veele rivieren in ons weereldeel, en in alle de anderen, de hoop is levendig, dat men dezelve kan opruimen. De kundige GRANDPRÉ, als Zee-Officier vooral geloofwaardig, ziet daar geen zwaarigheid in, en oordeelt, dat men dan in de Rivier zelve een fraaien haven zoude hebben', en dezelve tot eene verre hoogte zoude kunnen opzeilen.

De

De Zeekusten ſchynen hier zeer zandig en onvrugtbaar te zyn, en des niettegenſtaande vondt BARROW aldaar, tot zyne verwondering, de rykſte oogſten in de dorſte landen, en zag er zelfs tabak en wild ſuikerriet. Maar op eenigen afſtand van de Zee, aan de voeten der bergen, en midden in de keten derzelven, is er water in overvloed, een by uitſtek vrugtbaare bodem, en eene bevolking, welke den omtrek der Kaapſtad verre overtreft. De evengemelde twee Kolonien, met die van Zwartland, als door welken drie de Bergrivier ſtroomt, ſchynen de grootſte vorderingen van allen gemaakt te hebben, niettegenſtaande het rampzalig bezwaar, om de producten zo veele uuren ver op wagens naar de Kaapſtad te moeten brengen. GRAANEN, VRUGTEN, WYN, TABAK, SCHAAPEN, zie daar ſtapelingen, welken allen aanwezig zyn, en ſlegts wagten, om honderdvoud te vermenigvuldigen, naar een vryen Haven in de HELENA'S BAAI.

De Olyfantsrivier verzamelt eene menigte water uit de ketenen van groote bergen, waarin zy eerst van het Zuiden naar het Noorden loopt, tot dat zy, zig eenen weg westwaards door dezelven gebaand hebbende, de groote en kleine DOORNRIVIEREN, met alle de wateren der ROGGE en BOKKEVELDEN, opneemt, en vervolgens deezen ſchat van vogt in den Oceaan uitſtort. Gelukkig ons nageſlagt, welk deeze wateren, meestal uit den regen des hemels op de bergen vergaderd, zo gebruiken zal, om de naby gelegen landen met waterleidingen nat te maaken, als reeds eenige landeryen elders op deeze wyze worden beſproeid, en dan meer vrugten en betere oogſten aan den nyveren landman opleveren, dan in

menig ander gewest door het mesten verkreegen wordt.

Van de boorden der Olyfantsrivier, tot aan de KHAMIESBERGEN, blyft niet alleen het ſtrand even bar; maar, in deeze derde afdeeling der westlanden, ontmoet de Reiziger ook wéinig of geen bouwland, en enkele HERDERS beſlaan alleen den uitgeſtrekten grond. Men nadert hier hoe langer hoe meer den keerkring, en de koude neemt er nogthans geduurig toe, door de meerdere verhevenheid des bodems. In deeze woestynen, waar alle kunst verbannen is, praalt de Natuur met meer dan kunſtſtukken, en heeft zy op de hooge bergen een gevaarte van PYRAMIEDEN en van GRANIETZUILEN opgezet, welk de Engelſche Reiziger zo veel ontzettender vondt, dan deeze zelfde beroemde ſpelen der Natuur in zyn vaderland, als de hooge Kathedraalen verheven zyn boven geringe hutten.

De hoogten van de BOKKEVELLEN, van de ROGGEVELDEN, van HANTAM, van de KAMIESBERG, welken deeze afdeeling omcingelen, en gedeeltelyk daartoe behooren, bezitten egter, in hunne ſchynbaare armoede, zulk eene voortreflyke veeweide, en vooral ſchaapenweide, dat zy onder hunne bewooners ryke, zeer ryke lieden, tellen. In deeze laatſte jaaren is het vooruitzigt op eene der aanzienlykſte ſtapelingen nog ongemeen verbeterd, door de verëdeling der Afrikaanſche Schaapen, gemengd met SPAANSCHE RAMMEN; en uit de beſteedde pryzen voor de wol van het veredeld Ras, mag men beſluiten, dat deeze wol met den tyd de ſpaanſche zoude kunnen overtreffen. Hier verwandelen deeze nuttige dieren hun onſchuldig leven, gelyk als in

de

de vlakten van Andaluſie, trekken des zomers naar de toppen der bergen, om er het zuiver vogt van wolkenbreuken te drinken, en keeren in de koude van den winter naar de laage ruggen terug, waar een gemaatigd klimaat ze wagt, terwyl zy nimmer in de valleien, noch de zengende hitte, noch de verzamelde waterplaſen behoeven te dugten.

Van de oevers der KAUSSIE of ZAND-RIVIER, die dertig uuren ten noorden van de Olifantsrivier in zee vloeit, en de grenzen deezer derde afdeeling der Westlanden uitmaakt, reist men noordwaards, omtrent veertig uuren, tot aan de GROOTE of ORANJE-RIVIER, eene reize, naar het ſchynt, door eene zandwoestyn aan de zeekusten, en door zandvlakten aan de voeten van het gebergte. Welk een belang kan men in deeze landſtreek ſtellen, wie zal er willen woonen, en hoe is zy ons bekend geworden? Helaas, ook hier waren onnozele wilden met uitmuntend vee, ook hier is een ſchat in de aarde, welken de naam alleen van KOPERBERGEN genoegſaam aanduidt. De wilden ſchynen meestal verdweenen te zyn, en de Europeërs zyn er Herders geworden, zo als de wilden het waren. Ik heb de Reis van HENRIK HOP hier agter in de Bylaagen by verkorting ingelaſcht, ik heb het geen ons BARROW van deeze gewesten meldt, niet verzweegen, ik wyze den Leezer nog op PATERSON, die er mede van gewaagt. Zo los zyn egter de denkbeelden, zo duister de beſchryvingen, zo vreemd van ſtaatkundige begrippen ſommigen der Reizigers, dat ik niet waagen zal, een Tafreel daar uit op te maaken. Ik bepaale my tot een vermoeden, uit het ſtilzwygen van den eenigſten ſtaatkundigen onder hen opgevat, dat, namelyk, deeze ſtreeken, al mogten zy op zig zelven

wy-

wynig aandagt verdienen, nogthans van gewigt zyn, uit hoofde van de ORANJE-RIVIER, aan welke zy grenzen, en tot welke zy leiden.

De ORANJE-RIVIER bepaalt onze Bezittingen, en deeze Westlanden, inzonderheid, ten noorden. Zy ontſpringt verre oostwaards, uit bergen, wier naam zelfs onbekend is, midden onder de wilde BOSCHJESMANNEN, en ſtrekt aldaar ter grenze van de Oostlanden. Westwaards afloopende, neemt zy aanſtonds de breedte van eenen ſtroom aan, en baadt en drenkt met haare wateren groote kudden van ontzaglyke zeekoeien. Dan ééns beperkt door bergen, nu wederom uit haare oevers in de uitgebreide daalen getreeden, druischt zy onſtuimig voort, of vertoont eene ſpiegelklaare oppervlakte aan het ſtaarend oog. Zo zag, zo verliet haar BARROW, ter plaatſe, waar zy, de Noordlanden bepaalende, langs dezelven heenen rolt. Alle de beeken, alle de rivieren van het noorden der Middellanden ſtroomen naar de Oranje-Rivier toe, van de ruggen der SNEEUWBERGEN, der NIEUWVELDEN en ROGGEVELDEN. Onbekend in deezen grootſchen loop, komt zy wederom te voorſchyn by de Reizigers in de Westlanden, en vloeit tusſchen de rykſte Kopermynen, en onder de ſchaduw van wouden van Doornboomen, tusſchen eilandjes en rotſen in de Atlantiſche zee.

Deeze Rivier is het, welke aan BARROW, op eene zo levendige wyze, den NYL en EGYPTE te binnen bragt, en in hem het voorgevoel ſcheen te verwekken, dat zy een Nyl voor deeze gewesten worden kon. Uit het geen Egypte nu is, beſloot hy wat deeze gewesten ééns zullen zyn. De dorre woestynen van Egypte zyn, door de wateren des Nyls, eene ſchoole voor den Landbouw, de bakermat van Kunsten en Weten-

ſchap-

ſchappen, de voorraadſchuur van het grootſte Volk der aarde geworden. Maar thans, daar de nyvere hand der menſchen er afgetrokken is, zinkt Egypte wederom in zyn voorig Niet, en aan de boorden des Nyls wordt jaarlyks de Pest gebooren. Geef deeze nyvere handen aan de Oranje-Rivier, en gelyk zy aanzienlyker is, dan de Nyl, zo zullen de gewesten, door haar beſproeid, vrugtbaarder en volkryker dan Egypte worden.

My, die niet in Afrika ben geweest, die ſlegts hooren, beproeven en vergelyken kan, die het welzyn myns Vaderlands in alle deszelfs Bezittingen opzoek, my past het dit Tafreel op te hangen, en niet daar over te beſliſſen. Inmiddels heb ik, ter opheldering van zulke ſchoone denkbeelden, onderſcheiden trekken uit BRUCE's Reize door Egypte, welke dagelyks meer geloof vindt, uitgetrokken en onder de BYLAAGEN gevoegd, opdat de opmerkſaame Leezer dezelven overpeinze. Meer dan een gewoone Leezer, zal de Staatsman daar in vinden; meer dan ik zeggen wil, zal hy mogelyk met my, uit het bovengemeld ſtilzwygen, vermoeden. Ik heb by tyds een mondelyken wenk op dit ſtuk gegeven, en voeg er nu deeze aanmerkingen in druk by, opdat onze Stuurlieden de oogen naar zulke gewesten keeren, waar het Schip des Staats, na veele en zwaare ſtormen, die ververſchingen vinden moge, zonder welken het Volk niet te behouden is. Indien wy onder onze handen een goeden grond hadden, daar wy veele en kostelyke producten uit haalen konden, en daar wy duizende Europeërs, door de Revolutien en Oorlogen verjaagd, konden overbrengen, om ons als Kolonisten nuttig te zyn; zo twyfel ik, of er een eenig Hulpmiddel kragtiger

zou

zou bevonden worden, tot herſtel onzer Nationaale welvaart.

HOOFDSTUK. IV.

NOORDLANDEN.

De Beſchryving der ORANJE-RIVIER, waarvan wy den oorſprog en de uitwatering kennen, heeft my aan die Landen gebragt, voor welken zy in haar midden, dat ons onbekend is, ter grenze verſtrekt. Even onbekend als dat gedeelte der Rivier, zyn ons ook alle de Noordlanden, waar de wilde BOSCHJESMANNEN roof, moord en ondergang ademen. Zy ſchynen nogthans niet den moedigen ZENDELING, noch den Weetgierigen REIZIGER geheel en al te hebben kunnen wederhouden, om ook deezen grond in de laatſte jaaren te betreeden.

Door de Zendelingen zyn wy onderrigt, dat het in die Landen aan geen Inwooners ontbreekt, en hunne armoede wordt algemeen aan hunne woestheid, roofzugt en ongebondenheid toegeſchreeven.

Verder, veel verder, dan de Zendelingen, ſchynen onlangs eenige Britten, op hunne voorgenomen ontdekkingen, doorgedrongen te zyn. Wy hebben daar nog maar Oppervlakkige berigten van, dog weeten wy uit de nieuwspapieren, voorloopig, dat in de ſtrekking van Noord-Oost, met opzigt tot de Kaapſtad, op een zeer grooten afſtand, eene zogenaamde Stad met zeven duizend Inwooners is ontdekt geworden. Sommigen beweeren, dat het aanwezen deezer Stad al lang te vooren zy bekend geweest, dog dat er geen ophef, zo als nu, van gemaakt is.

Dit

Dit zou dan ter bevestiging van de zaak zelve ſtrekken, en mede aantoonen, niet alleen dat er Inwooners van de Landen, aan de boorden der Oranje-Rivier zyn, maar zelfs dat hun getal niet gering is.

Barrow ſpreekt van deeze oorden in vry algemeene uitdrukkingen, zo dat men twyfelen zou, of hy er iets meer van wist, dan uit den mond van anderen. En nogthans zyn zyne berigten zo ſtellig, dat hy veel geloof aan zyne zegslieden ſchynt te geeven. Op zyne kaart vinden wy ook de bronnen van veele Rivieren opgetekend, met het byſchrift, dat zy zig in de Oranje-Rivier ontlasten. Nu ontſpringen dezelven in de Middellanden, uit de bergen, die de Roggevelden en Hantam met de Sneeuwbergen vereenigen, op den noorder rug derzelven, en loopen dus regt door de onbekende Noordlanden heenen. Van waar is hem deeze kennis geworden, gelyk als mede het geen hy ons van de ſtammen, die zelfs benoorden de Oranje-Rivier woonen, verhaalt?

Het komt my voor, dat het bloedwynige dat wy van deeze oorden weeten, ons behoort aan te zetten, om er meer van de verneemen, en dat wy vooral geen minder reden hebben, om reizen en ontdekkingen aldaar te doen, dan de Engelſchen hadden, wanneer zy de evengemelde reis ondernamen.

Gelukt het ons, zo zal dit Hoofdſtuk kunnen ingevuld worden, terwyl het nu ſlegts opwekkingen heeft kunnen behelzen, om er de ſtof toe op te delven.

Digitized by Google

HOOFDSTUK V.

OOSTLANDEN.

Niet alleen is de Oranje-Rivier, in haar eigen bed, en op een geringen afſtand alreeds van haaren oorſprong, vervuld met kudden van zeekoeien; maar eene Rivier, die zy daaromtrent opneemt, draagt zelfs den naam van deeze dieren. De ZEEKOE-RIVIER ontſpringt op den noordlyken rug der SNEEUWBERGEN, aan de overzyde van de bronnen der ZONDAG en VISCH-RIVIEREN, alsmede der GROOTE-RIVIER; alle dewelken de ſchatting haarer wateren, zuidelyk af, aan den Indiſchen Oceaan brengen, terwyl de Zeekoe-Rivier noordwaards heenvloeit naar de Oranje-Rivier. Deeze, het zy noord- of zuidwaards vloeiende ſtroomen, beſproeien gezamentlyk de Oostlanden, op een gemiddelde lengte, noord en zuid, van zeventig uuren, en eene gemiddelde breedte, oost en west, van twintig of vyf en twintig uuren.

Van de Sneeuwbergen af, tot aan de Oranje-Rivier, is, helaas! het Land even onregelmatig in bezit genomen, als laf hartig verlaaten. De oorſpronklyke Inwooners zyn er, door bloote Avanturiers, uit verjaagd geworden, en hebben zig zodaanig weeten te wreeken, en zulk eenen ſchrik onder de Europeërs gebragt, dat dit gewest nu woest en ledig daar ligt. Ik zal ſlegts van de Kolonie van TARKA gewaagen, die aan de Rivier van deezen naam, eenen arm der Visch-Rivier, te vinden is. BARROW heeft er overvloedige bosſchen gezien, en de verlaaten Landeryen waren nog hier en daar bedekt met wynſtokken, met vrugtboomen, met allerhande groenten, die zonder wa-

water en zonder oppasſing groeiden. Zy ſtondt bekend voor een der geſchiktſte oorden, om vee te fokken. Zullen wy onze hand van die gewesten aftrekken na dat wy zo veel gruwelen hebben laaten pleegen, eerst door ons eigen verloopen volk tegen den Inlander, en toen door den verbolgen Inlander tegen ons volk? Of zullen wy veelmeer, de oude onverſchilligheid afleggende, ons beide den Inlander en den Europeër aantrekken, de beſchaaving onder beide de natien voorſtaan, aan beide het eerſte voorregt der burgerlyke maatſchappy, eene kragtige Regeering, bezorgen, en alzo deeze gewesten wederom, en op eene betere wyze, bevolken, dan zy voor onze komst zelfs geweest zyn?

De uitgeſtrektheid deezer gewesten is niet gering, zy bedraagt de helft der Oostlanden. De VRUGTBAARHEID van den grond is er geheel anders, dan op de Westkust, onder dezelfde hemelsbreedte, en graanen, vrugtboomen, boschen, wylanden, wisſelen er af. De WILDE DIEREN zyn er overvloedig, de JAGT voordeelig, en de LUGT gemaatigd, door de verhevenheid van den bodem en de hooge bergen aan alle zyden. De rotſen vloeien hier en daar van HONIG, door de wilde byen uit de bloemen der menigvuldige doornboomen gezogen. Geheele vlakten zyn er bedekt met ſtruiken eener plant, wier asch gemengd met ſchaapenvet de beste ZEEP uitlevert, die, benevens de BOTER, eene ſtapeling in de midden deelen deezer Oostlanden is, en jaarlyks naar de Kaapſche mart, ſchier tweehonderd uuren ver, per as vervoerd wordt. Onder den grond, binnen in ſpelonken, vertoont zig de zuiverſte SALPETER, welke ſchier geen verfyning noodig heeft, en op meer

dan eene plaats borrelen HEETE WELLEN op, die meer delfstoffen aankondigen.

Bezuiden de Sneeuwbergen ontmoeten wy wederom bewoonde Landeryen, in de Kolonien van de SNEEUWBERGEN zelven, van GRAAF-REYNET, van KAMDEBOO, van den SWAAGERSHOEK, van AGTERBRUINTJESHOOGTE, van de ZUUREVELDEN, van de ZWARTKOPS-BAAI, en KAMTOO'S-BAAI. Zy zyn te dun bevolkt, om ze elk afzonderlyk te behandelen; ze zyn langen tyd schier onbekend en vergeeten geweest; Hottentotten, Kaffers, Boschjesmannen, Europeërs hebben ook daar elkanderen beoorloogd, beroofd, ontzield; en op dit oogenblik zelf zyn zy nog ten deele een prooi van verderflyke onlusten.

Toen BARROW uit het groote Karrooveld naar Kamdeboo trok, ontwaarde hy in éens, naby de Rivieren, die van het Nieuweveld afvloeien, eene treffende verandering, bewaterde Wylanden, hoog gras, boschen van Doornboomen, met één woord, de aangenaame BEER-VALLEY, vlak naast eene Zandwoestyn. Ook daar was de aarde op veele plaatsen met salpeter, witter dan sneeuw, bedekt, en de lugt scheen er een meerderen graad van koude van te ontleenen.

Op deezen vermaaklyken oord volgde wederom Karrooland, en hierop KAMDEBOO en GRAAF-REYNET, het laatste aan de Zondags-Rivier, gelegen, en alwaar beide de grond en de bewooners arm zyn. Niet zo KAMDEBOO, het welk ryk aan VEE is, en waar de Kaapsche slagters het komen opkoopen, om het honderd-en-vyftig uuren verre naar de stad te dryven. Dit vee is schoon, al is het land afzigtelyk; de schaapen draagen er die breede staart,

wel

welke zo veel vet oplevert, en de geiten zyn er eetbaarder en vrugtbaarder dan ergens in de waereld. Dan Graanen ontmoet het oog er niet, en de zorglooze Herder verfoeit zodaanig alle werk van den landbouw, dat hy noch zyn eigen brood eet, noch varkens, noch pluimvee onderhoudt, omdat zy voêr noodig hebben. Sommigen eeten geheel geen brood, en leeven over het geheel ſchier behoefteloos, in armoede en onkunde. Zy ſpaaren tot hun vee toe, als zy met hun jagtgeweer de kost kunnen vinden.

Op de SNEEUWBERGEN is de BOTER beroemd, en eene koopwaar, die gezouten wordt ter verzending. Op de bergen weiden de fraaiſte ſchaapen, in de vlakten het ſterkſte rundvee, en van daar komen de beste trek-oſſen, en goede, ſchoon kleine paarden.

Niets evenaart de beſchryvingen van de AGTERBRUINTJES-HOOGTE, waar de ernsthafte en bedaarde SPARMAN als bezield en opgetoogen is geweest, op het gezigt der natuurlyke ſchoonheeden, tot aan de boorden van de VISCH-RIVIEREN. Dan zulke tuinen zyn juist gevallen in de handen van ongebonden, gemeene lieden, en door de woestheid van hun hart is hier een ſluier over de fraaie Natuur gehangen.

In de ZUURE-VELDEN, tuſſchen de monden der Vischrivier, der Boschjesmans-Rivier, en der Zwartkops-Baai gelegen, beloofde de grond alles; maar de onregtvaardigheid bedierf ook hier alles. Deeze Kolonie was er, en beſtaat niet meer. Thans zwerven er Kaffers rond, in onmin met de Hottentotten en met hunne eigen Opperhoofden. BARROW heeft daaromtrent zelfs Europiſche ROOVERS aan het hoofd van benden van Hottentotten gevonden, welken vo-

gelvry verklaard waren. Zodaanig wordt de geſteldheid van deeze Zuiderdeelen der Oostlanden gelyk aan die der Noorderdeelen, eene ſchande voor ons en voor het Christendom, het tooneel van alle driften, eene bloedige anarchie, en woestynen ter plaatſe waar bloeiende Kolonien zouden kunnen zyn.

Ten Westen van de Zuurevelden ligt de ZWARTKOPS-BAAI, waarin de ZWARTKOPS-RIVIER, de ZONDAGS-RIVIER, en nog eene derde zig ontlasten. BARROW kwam er uit Kaudeboo, zynen weg zuidwaards neemende over de zwarte Ruggen, waar hy een POORT, of Kloof in de keten van bergen, aantrof, die midden in het ſchoonſte land, omringd van alle de fraaiſte gewaſſen van Zuid-Afrika, gelegen is. Op deeze bergen volgt een onoverzienlyk woud van ſtruikelboschen, het welk een aangenaam gezigt geduurende drie dagreizen, tot aan de WOLGA-PONTEIN bezorgt. Hier vangt de Kolonie der Zwartkops-Baai aan, die geſchikt is voor den Landbouw, digt by eene der beste Rheeden ligt, dog eene bloote Veeweide gebleeven is, uit mangel aan aftrek door de ſcheepvaart. Bewesten de Baai is eene overheerlyke ZOUTPAN, van welke ZO SPARMAN, als BARROW, gewaagen, die fyn zout oplevert, en waar het ſchynt, dat alle de Kolonien van Zuid-Afrika, in den volkrykſten ſtaat, zig van deeze levensbehoefte zouden kunnen voorzien, zonder andere moeite, dan het verzamelen. Iets verder ontdekte men, voor veele jaaren, eene LOODMYN, die ook zilver inhoudt. Gelukkig, zo er van dit laatſte metaal wynig voorhanden is, en de aandagt van de nyvere Lieden, die wy hoopen welrasch op deeze Kusten gevestigd te zien, niet afgetrokken wordt

van

van den Landbouw, door de zugt naar gevaarlyke ſchatten en naar een onzeker fortuin! Nog verder verheffen uitgebreide WOUDEN van hooge boomen hunne kruinen, en onder alle deezen ook de vermaarde TEAK-BOOM, by de onzen STINKBOOM genaamd, uit hoofde van een kwaaden reuk, dien hy verliest, als hy droog wordt. Op het gezag van GRANDPRÉ, die Aſie, zo wel als Afrika, bereisd heeft, en die geloof mag vinden op het ſtuk van Scheepstimmerhout, kunnen wy ons verzekerd houden, dat dit de boom is, die tot den particulieren Scheepsbouw der Engelſchen in Oost-Indie dient, die reeds den weg van Europa gevonden heeft, en die verre boven ons best Scheepstimmerhout geſteld wordt. Op de Kusten der Zwartkop's-Baai hebben de Engelſchen, na BARROW's tyden, het FORT FREDERIK gebouwd, eene wyze keuze voor eene vastigheid, op eenen plek gronds waar zo veele merkwaardigheeden ſaamenvloeien, en waar te lande en ter zee zo veel door de natuur gedaan is. Ook in deeze baai krioelt het van allerhande Viſchen, dog vooral van Noordkapers, die er in de Wintermaanden komen jongen en er dus de overvloedigſte vangsten aan de Viſchers verzekeren.

De KAMTOOS-BAAI ontvangt de wateren der KAMTOOS, KROMME en VAN STADE-RIVIEREN, en van veele mindere beeken. Hier oordeelt BARROW, dat, in de buurt der gemelde Loodmyn, zo veel Brandhout en TIMMERHOUT ſtaat, dat het in geen eeuw te verbruiken ware. (198.) Wy zullen, op deeze uitgebreide Zuidkust, buiten dit groote woud, nog andere en grooter wouden aantreffen. SPARMAN voegt, omtrent de boschen en het Timmerhout in het alge-

meen, zyn duidelyk getuigenis by dat van BARROW. GRANDPRÉ en PATERSON bevestigen de geloofwaardigheid van SPARMAN. BARROW levert ons eene Tafel van veertig houtſoorten, allen tot gebruik. Dan heden, in het najaar 1802, leezen wy in een opmerkenswaardig geſchrift, dat de Kaap onvoorzien is van TIMMERHOUT. Een oordeel over zulke Tegenſtrydigheeden te vellen, blyve aan de Berigten, die wy te gemoet zien, overgelaaten; uit dezelven zal blyken, wat wy hebben te gelooven.

Aan deeze Zuidwestelyke grenzen der Oostlanden verlaaten wy dezelven, met eene hartelyke aandoening over hun lot, zo ſchoon bedeeld door de Natuur, eertyds de woonplaats van onnozele Herdervolken, in den ſtaat der natuur, met alle de deugden en ondeugden der Wilden. De beſchaafde Europeër is er met alle de kunsten en de wapenen van zyn weereldddeel verſcheenen, hy is er aan zig zelven overgelaaten en verwilderd geraakt, hy heeft er het vuistregt uitgeöefend, en de ſchoonſte landen ſtroomen er nog van het bloed des inlanders en van het zyne. Zodaanig zyn de vrugten van Regeeringloosheid.

Men kan in de Bylaagen, (*bl.* 380) iets naders van deeze gruwelyke Anarchie leezen, dog onder den naam van *Territoriaal Syſthema*. Het is klaar, dat de aangehaalde Schryver daar het zelfde kwaad mede bedoelt, als ik hier doe. Dan, om den Leezer voor eene misvatting te hoeden, moet ik by deeze gelegenheid ééns voor al herinneren, dat ik den naam van *Territoriaal Syſthema* in een anderen zin gebruik. By my betekent dezelve eene Regeering op Eigendom, vooral van Land, en op een vryen Handel, gevestigd, met één woord, eene Regee-

geering, zo als die van ons Vaderland is. Gemeene Lieden, op eene ongebonden wyze, en onder een flaauw, of geen gezag, te laaten land inneemen en onnozele Wilden tot ſlaaven maaken, is een gedrag, dat nooit den naam van *Syſthema* draagen kan, en eene kwetſing van alle Syſthema hoe ook genaamd influit. Onder den naam van *Territoriaal Syſthema* hebbe men derhalven op die plaats hetzelfde te verſtaan, als in dit Hoofdſtuk onder den naam van Vuistregt.

HOOFDSTUK. VI.

ZUIDLANDEN.

De Ketenen van bergen, welken van de Oost- tot de Westlanden loopen, en derzelver bergen aan één hegten, verheffen zig in drie ontzachlyke ryen, oost en west, op eenen meerder of minder afſtand van de Indiſche Zee, tot noordwaards aan het groote Karrooveld. Zy drenken ſchier overal met overvloedige wolkenbreuken en waterbeeken deeze uitgeſtrekte Zuidlanden. Zy beſlaan eene lengte, oost en west, van ruim honderd vyftig uuren, op eene gemiddelde breedte, noord en zuid, van een kleine twintig uuren.

Schier alle de beeken en rivieren in het binnenſte deezer Landen vloeien te ſaamen in de OLYFANTS-RIVIER, welke naderhand den naam van GAURITS aanneemt, en bewesten de Vleesch-Baai in den Indiſchen Oceaan ſtroomt. Van daar de ryzing en daaling van haare wateren, die ſomwylen honderd voet bedraagt, van daar die plotſelyke overſtroomin-

gen, waar niets beſtand tegen is. Zy bewatert de drie groote Valleien deezer Gewesten, die van den ZWARTBERG, de LANGE KLOOF, en de ZEEKUST, welke laatſte wederom verdeeld is in SITZIKAMMA, AUTINIQUASLAND, en andere afdeelingen.

De voornaamſte baaien zyn de MOSSEL- en PLETTENBERGS-BAAI, in ieder van welken eene Rheede is, gelyk als in de Zwartkops en Kamtoosbaaien. Wyders is de Zuidkust met rotſen en klippen bezaaid, en geheel bezet met de vermaarde AGUILLAS-BANK, die zig van Kaap de Goede Hoop tot den mond der Visch-Rivier uitſtrekt. Diepte is er nogthans overvloedig, maar eene deining en branding, vooral in de goede Mousſon, hinderen de landing, altoos wanneer men er nog onbekend is.

Tusſchen de Mosſel- en de Plettenbergs-Baaien in, op eene kust, waar de hooge bergen de wolken geduurig ophouden en den regen vermenigvuldigen, midden onder veele beeken, die van de hoogten afvloeien, zyn eenige meertjes, naby de groote Zee, gelegen, waarvan er één, de KNEISNA, door overvloed van water eene doorbraak naar Zee gemaakt heeft, dewelke ook by de anderen aanſtaande ſchynt te zyn. De doorvaart der Kneisna is volgens BARROW genoegzaam voor kleine vaartuigen, volgens anderen niet. Indien ooit zulk eene doorvaart, door de natuur, of met de hulp der kunst, voor zeeſchepen dienstbaar te maaken ware, zoude er een haven ontſtaan, die, naast de Saldanha-Baai, voldoende zyn zoude, om deeze Bezitting tot een hoog toppunt van voorſpoed te verheffen.

Aan alle zyden van deeze meiren verheffen zig de ſchoonſte boschen, tot op een minder of meerderen af-

afſtand van de Zee, naar maate van den loop der bergen, welken zy bekleeden; maar Oostwaards, langs het grootst gedeelte van de Plettenbergs-Baai, ſtaat nog ongekrenkt overeind een ONDOORDRINGBAAR WOUD, zelfs naar de overleveringen des Inlanders, en waar alle de Reizigers een gedwongen omweg hebben genomen.

Aan de Westzyde van de Kneisna, agter de Mosſelbaai, zyn de uitgebreidſte en vrugtbaarſte bouwlanden, hier is de weide voortreflyk, daar groeit de ALOE in boschen, alömme roept het Land om inwooners, om aftrek van de oogſten, om Handel en Scheepvaart.

Benoorden de eerste Keten van Bergen volgt de LANGE KLOOF, in de dertig uuren lang, op eene geringe gemiddelde breedte van geen half uur, een land vol bouwlanden, wynbergen, en al wat Zuid-Afrika elders oplevert. Men komt er uit het Autiniquasland over den DUIVELSKOP, meer westelyk door de ATTAQUAS-KLOOF, geheel westelyk van ZWELLENDAM, een dorpje van twintig huizen, oostelyk langs de LOORY-FONTEIN, en ten noorden, uit de Velden van ZWARTBERG door enkele openingen.

ZWARTBERG maakt de noordlykſte ſtreep van deezen gordel uit, tusſchen de tweede en derde keten van bergen, breeder dan de Kust en de Lange-Kloof ſaamgenomen. Aldaar ligt, oostlyk, naby den oorſprong der Olifantsrivier, de KAMNASIEBERG, omringd van vrugtbaare en wel bewaterde landsdouwen. Westelyk is het CANNA-LAND gelegen, waar de grond niet minder dankbaar is. Door denzelven ſlegts te bewateren heeft men er woestynen in tuinen herſchapen, en de Reiziger erkende den weg niet meer,

na verloop van wynig jaaren. De boorden der Olifantsrivier zyn alom begroeid; dan deeze boorden kunnen zo verre uitgebreid worden, als de landbouwer goedvinden, of voortaan met zyn belang overeenkomstig vinden zal.

Eenige uuren beöosten het dorp Zwellendam ſtaat, of veelmeer heeft geſtaan, het zogenaamd GROOTVADERS-BOSCH, welk het lot ondergaan heeft van alle de boſchen, tuſſchen Zwellendam en de Kaapſtad, namelyk, van vernield en niet wederom evenredig aangeplant te zyn. BARROW klaagt, by deeze gelegenheid, (227) dat geen Botanist als nog de boomen van Zuid-Afrika onderzogt heeft, en ruim twintig jaaren vóór hem hadt SPARMAN dezelfde klagten gevoerd.

Van dit dorp, nog veertig uuren van de Kaapſtad, en dus twintig van de bergen ten westen afgelegen, komt men door de ZOETE-MELKS VALLEY, een ſchoon land, door de Compagnie eertyds aan zig gehouden, gelyk zy overal zulke Domeinen hadt. Van daar bereikt de terugkomende Reiziger BAVIAANS-KLOOF, vermaard door de Hottentotſche Kolonie der HERRNHÜTHEREN.

In dit westelyk gedeelte der Zuidlanden zyn veele warme baden opmerkenswaardig, als mede de dorheid van het aardryk bewesten de BREEDE-RIVIER, en langs de Zeekust, aan wederzyde Kaap Aguillas. Hier ſchynt veel YZER-ERTS den bodem uit te maaken, en een vuur zelfs onder denzelven te branden. Hier is het nog vol van allerlei wild, naar maate er minder menſchen zyn, en de Natuur ſchynt hier eene groote vlakte voor zig bewaard te hebben, gelyk zy op meer plaatſen in deeze Bezitting gedaan heeft.

HOOFD-

Digitized by Google

HOOFDSTUK VII.

MIDDELLANDEN.

Zandwoestynen, van eenige dagreizen in de lengte en breedte, omringd van hooge bergen, die veeläl met ſneeuw bedekt zyn, of, met den Afrikaanſchen naam, het GROOTE KARROOVELD, zie daar een voorwerp in ſchyn onze oplettenheid onwaardig, en een gewest daar niets van te zeggen valt.

De Middellanden zyn egter, in meer dan één opzigt, hoogst nuttig aan de omringende deelen deezer geheele Bezitting.

Over dezelven gaat de kortſte weg, in de regenmaanden, over eene effen en harde vlakte, in eene verkoelde lugt, en niet zonder voedſel voor het vee. BARROW ontmoette er eene kudde van vyf honderd ſtuks rundvee en vyf duizend ſchaapen, welke een Kaapsch ſlagter uit de Oostlanden gehaald hadt. Er zyn ſapryke planten in deeze zandwoestyn, die den dorst van het vee leſchen. Langs de oevers van rivieren en beeken, ook wanneer zy reeds uitgedroogd zyn, groenen en bloeien veele Doornboomen en ſtruikgewaſſen, daar het vee aan knaagt.

Op het Karrooveld ontſpringen veele Rivieren, of ontvangen een nieuw voedſel uit de regenvlaagen in de natte maanden. Wynige dagen regens zyn voldoende, om menige zandvlakte met planten en bloemen te bedekken, daar onze tuinen voor moeten wyken. Het regenvogt, naar deeze uitwerking geſchat, is, nadat het in beeken en rivieren vergaderd is, zekerlyk niet onverſchillig ter vrugtbaarmaaking van den grond, dien het beſproeit. Van daar ook het gebruik, welk

vly-

vlytige landbouwers daarvan weeten te maaken, zo als alle de Reizigers eenpaarig verhaalen. Dit bezwangerend vogt nu ſtroomt hun toe uit de Middellanden, en dit onbewoond gewest verdubbeld den zegen der anderen.

Op de Karroovelden groeit in overvloed de CANNA, of SALSOLA, die verbrand wordt tot asch, en tot het maaken van zeep dient, eene zeer nuttige plant, ons door de natuur aangebooden.

Hoe nuttig de woestynen der Middellanden zyn ter DEFENSIE van deeze Bezitting, zo tegen inlandſche als overzeeſche vyanden, zullen wy op eene andere plaats nader betoogen.

Of eindelyk deeze zandvlakten, in het vervolg van tyd, wanneer men geleerd zal hebben, het water jaarlyksch te bewaaren, en kunſtig te leiden, ook niet zullen bewoond worden, op dezelfde wyze, als zo veele landen in Noord-Afrika voor deezen waren, of heden nog zyn, dit is eene vraag, die wy reeds aangeſtipt hebben, en over welke wy ook verder eenig licht zullen tragten te verſpreiden.

HOOFDSTUK VIII.

EENIGE BYZONDERHEEDEN VAN DEN GROND, DE GEWASSEN, DIEREN EN DELFSTOFFEN.

Wy zyn, door de laatſte woorden van het voorgaande Hoofdſtuk, als ingeleid tot een nadere beſchouwing van de gewigtigſte omſtandigheid, met betrekking tot den grond en deszelfs vrugtbaarheid, namelyk, het water. Ik heb gemeend den Leezer dienst te doen, met eenige trekken uit BRUCE's reize in Egypte onder

de

de Bylaagen te brengen, ten einde de meergemelde vergelyking tusſchen Egypte en de Kaapſche Kolonien, door BARROW, op te helderen. Ik zoude ook gelyke uittrekſelen uit de nieuwſte berigten van BROWNE en HORNEMAN hebben kunnen leveren, beide Reizigers thans veel opzien maakende. Wanneer men hunne verhaalen by die van de Kaapſche Reizigers vergelykt, zal men nog meer overéénkomſten by die van BARROW kunnen voegen. Teffens is er niets zo geſchikt, om één klaar denkbeeld van den grond in deeze onze Bezitting te geeven. Er zyn, namelyk, ſchier overal goede en ſlegte landen naast elkanderen te vinden, ſomtyds een tuin midden in de woestyn, of een dor veld omringd van bouwlanden. Dan overal, waar men water vindt of brengen kan, is de grond vrugtbaar en de arbeid dubbel beloond. In Egypte zyn uitgeſtrekte velden, door het verval van waterleidingen, in hun voorig niet terug gezonken. In Zuid-Afrika heeft men ſlegts wynige, dog zeer voorſpoedige proeven genomen, om landen te bewateren. Dezelven hebben meest al plaats in den omtrek der ſtad, om dat daar eenige aftrek van de producten is, en dat er de kosten van kunſtige waterleidingen vergoed worden. Dan ook verre van de ſtad brengen de Reizigers treffende voorbeelden by, zo als er eenigen in de Bylaagen voorkomen, en ook PATERSON de herſchepping eener woestyn in eenen tuin, naby den oorſprong der oostlyke Olifantsrivier, beſchryft. Indien ik myne Bylaagen niet geſlooten had, zoude ik er gaarne de beſchryving inlasſchen, welke HORNEMAN van de Landſtreek van SIWAH geeft, eenige dagreizen bewesten Caïro gelegen, in de zandwoestynen van het oude Lybie, en eertyds beroemd door den Tempel van

Ju-

Jupiter Ammon, wiens puinen er nog zyn overgebleeven. In het by uitſtek vrugtbaar Siwah gaat geen droppel waters van alle de beeken en bronnen verlooren; maar alle de ſtroomtjes zyn door de menigvuldige en onafgebroken tuinen heen geleid, tot zy hun laatſte vogt verleend hebben en ten eenemaale uitgeput zyn. Zo was Egypte in de vroege oudheid, toen het aan het hoofd van alle de Ryken des aardbodems ſtondt, beroemd door zyne vrugtbaarheid, door zynen landbouw, door zyne bevolking, en door zyne kunſten en weetenſchappen, die uit zulke bronnen altyd moeten voortvloeien.

Deeze wyze, om den grond in Zuid-Afrika te beſchouwen, verſpreidt veel licht over het oud verſchil over de vrugtbaarheid of onvrugtbaarheid van denzelven. Het blykt, dat twee zeer verſchillende denkbeelden beide met de waarheid overéénſtemmen, dat de grond zeer vrugtbaar en zeer onvrugtbaar teſſens is, en dat er geen de minſte tegenſtrydigheid, veel min oorzaak tot twist, in deeze zaak te vinden is. Het is waar, dat de Kaapſtad gebouwd is op eene zandvlakte, denkelyk ontſtaan uit de verzanding eener zeeëngte, en dus by uitſtek dor, en het is even waar, dat er by Konſtantia, op het ſchiereiland, en by Stellenbosch, op het alöude vaste land, dus regts en links van de woestyn, de vrugtbaarſte bodem is. Hetgeen van dit hoekje gezegd kan worden, is even waar van de geheele Bezitting, en om zo te ſpreeken nog meer waar, omdat het onderſcheid van gronden op veele plaatſen nog ongelyk grooter is. Er kan dus voortaan niet meer op dit ſtuk getwist worden, en de vraag blyft ſlegts, welke evenredigheid er is tusſchen de goede en onbruikbaare gron-

gronden, welke laatſten BARROW op ten minſten de helft van de geheele bezitting ſchat. Indien wy deeze begrooting aanneemen, ſchiet er, in de eerſte plaats, op zulk eene uitgeſtrekte bezitting veel, zeer veel over, en de menigvuldige Kolonien, alreeds daarop gevestigd, kunnen nog oneindig aan volkrykheid en natuurlyke rykdommen toeneemen. Dan, in de tweede plaats, is deeze evenredigheid niet zodaanig ten nadeele van deeze Bezitting inzonderheid, als men by den eerſten opſlag denken zoude. Onze Kolonien in de West-Indiën, op de Noordkust van Zuid-Amerika, die ryke gronden, goudmynen voor de Republiek, zyn op zeer verre na de helft niet bebouwd, en er kan zelfs denkelyk nooit een vierde ſlegts van bevolkt worden. De gronden van de Plantagien aldaar zyn niets betekenend van uitgeſtrektheid naast de ſavannahs, of moeraſſen, binnen 's Lands, en beginnende op een geringen affland van de oevers der Rivieren en van het Zeeſtrand. Niemand egter heeft om deeze reden die kostelyke Kolonien verägt, en de erkende waarde van dezelven heeft veelmeer deeze omſtandigheid doen over het hoofd zien, in voege dat men even veel moeite heeft, om te doen gelooven, dat er zo veel onvrugtbaare gronden in de West-Indien, als dat er zo veel vrugtbaare landen in Zuid-Afrika zyn. En waar van daan deeze hooge waarde der W. I. Kolonien, en deeze verägte ſtaat van Zuid-Afrika? Een goed Beſtuur, ſedert het uitmuntend Octroy van Suriname, in 1682 verleend, heeft, door middel van eigendom van land en vrye vaart en handel, Nederlandsch Guiana doen bloeien, en eene uitſluitende Compagnie heeft Zuid-Afrika ondergehouden. In ons eigen Vaderland vin-

den

den wy Provintien, waar de onvrugtbaare heilanden uitgeſtrekter zyn, dan de vrugtbaare zoomen der Rivieren, en in Holland zelf grenst het Duinzand aan de ſchoonſte weilanden van den aardbodem, zonder dat het aanzyn der dorre ſtreeken immer of ooit eenigen twyfel heeft verwekt aan de vettigheid der goede gronden. Zo wel in onze West-Indien, als in ons Vaderland, hebben wy den vrugtbaaren bodem op de Zee en de Rivieren, door kunstwerken, veröverd, en in Zuid-Afrika moeten wy, door andere ons niet onbekende kunstwerken, het water op de gronden brengen, om het te bevrugten. Onder een goed Beſtuur zal dit laatſte in Nederlandsch Afrika geſchieden, zo als het eerſte onder een goed Beſtuur in Holland en Suriname is geſchied.

Zo geſchikt als de Rivieren ter vrugtbaarmaaking van den bodem zyn, omdat zy meest uit regenwater ontſtaan, even ongeſchikt zyn zy, door de ondiepte van veelen, en door de ſchielyke opzwellingen van allen, om tot de ſcheepvaart te dienen. Barrow heeft een grooten dienst gedaan, met op zyne kaart de ſteeds vloeienden te kenmerken met een C, (*Current*) en de verdroogenden daartegen met een P. (*Periodical*) Het is te wenſchen en te verwagten, dat eene kaart, die wy thans van de Commisſie van den Heer de mist, onder andere werkzaamheeden, te gemoet zien, met nog meer naauwkeurigheid dit onderſcheid aanwyzen moge, en dat eene beſchryving, by dezelve gevoegd, in nog meer byzonderheeden treeden zal. Tot nu toe komt het my voor, dat er ten minsten vyf Rivieren als bevaarbaar, tot een zekeren trap toe, kunnen aangemerkt worden. In het meest bevolkt gedeelte deezer Bezit-

zitting, rondom de Kaapſtad, zyn alle de bloeiende Kolonien er van beroofd, dog noordwaards zyn de BERGRIVIER zeker, de OLIFANTSRIVIER denkelyk, en de ORANJERIVIER hoogstwaarſchynlyk, of reeds bruikbaar voor de Binnenlandſche vaart, of zelfs tot goede Zeehavens te maaken. Beöosten loopt de GAURITSRIVIER nooit geheel droog, en is ſlegts gevaarlyk door den overvloed van water, als het honderd voeten hoog opzwelt, een gezegend gebrek, welk door afleidende gragten, ter vrugtbaarmaaking van geheele gewesten, met een dubbeld nut te verhelpen is. Verder Oostwaards vind ik de KROMME RIVIER als ſteeds vloeiende betekend, en lees in de Reisbeſchryvingen, dat er een Engelsch ſchip in haaren mond gelegen heeft. Om nu niet te ſpreeken van de ZWARTKOPSRIVIER, welke, gelyk de anderen, eene zandbank in den mond heeft, en daardoor gelyk ſtaat met honderd rivieren in alle weereldeelen, dog dit boven dezelven vooruit heeft, dat, in den wintertyd, de Noordweste winden deeze bank helpen opruimen, en dat het water alsdan vry naar de baai ſtroomt. Ik zal hier geene ontwerpen ſchetſen, om, onder zulke omſtandigheeden, deeze vyf of zes rivieren, benevens meer anderen, op een nuttige wyze te bewerken, ten einde de ſcheepvaart zo binnen 's Lands, als over Zee, te bevorderen; omdat heden de tyd ſlegts gekomen is voor oplettenheid op deeze Bezitting, en dat wy eerst in volgende jaaren een tweede tydſtip beleeven zullen van werkſaamheid.

De mindere geſchiktheid tot de Binnenlandſche vaart brengt van zelf op de vraag, of de gemeenſchap gemaklyk te onderhouden is, op eene andere

wyze. De menigte van bergen, de wynige pasſen, of klooven, gebrek aan water in zandwoestynen, zie daar de zwaarigheeden, welken dit land nogthans in geen hooger trap, en veel eer minder vertoont, dan andere deelen van Afrika en Afia, welken van ouds beroemd en ryk geworden zyn, ja, gedeeltelyk nog zyn, door eenen uitgebreiden Koophandel. In de oudheid liep de weg van den Oost-Indiſchen handel, langen tyd, over PALMYRA, eene zeer ryke Hoofdſtad van een bloeiend Gemeenebest, gelegen in de Zandwoestynen tusſchen den Euphraat en de Middellandſche Zee. Heden vloeien nog alle de Koopwaaren van Oost en West naar MEKKA, door alle de Zandvlakten van Arabie en van geheel Barbarye, by gelegenheid van de Bedevaarten der Mohammedaanen. Deeze Koophandel van de oudheid en van deeze dagen kent geen ander vaartuig, dan het ſchip der woestyn, gelyk de Oosterling zyne Kameelen noemt. Verſcheiden Kaapſche Reizigers, die in dat land geen Kameelen vonden, zyn op andere dieren gevallen, als paarden, ezels, ja Olifanten, alle welken elders goede lastdieren zyn. Dog een verſtandig en veelvermogend Man heeft thans voorgeſlaagen, om het Kameel in Zuid-Afrika te brengen, hetwelk naar alle waarſchynlykheid gelukken zal. Zo zyn de Perſiſche paarden, zo zyn de ezels, zo zyn de Spaanſche ſchaapen in dat gezond gewest overgebragt en vermenigvuldigd. Men vindt er reeds, benoorden de Oranjerivier, den KAMELOPARDALIS, of GIRAFFE, op dezelfde Zuiderbreedte, als dit dier in de oudheid bekend was op een gelyke Noorderbreedte. Dan inmiddels dienen hedendaags de Oſſen, inzonderheid bekend onder den naam van trek-

trekösſen, om de langſte reizen te doen, en om boter en zeep tweehonderd uuren ver te vervoeren.

Behalven deeze Binnenlandſche gemeenſchap wordt ook nu de Kustvaart geöpend, en deeze alleen zal leven en bedryf aan eene groote uitgeſtrektheid lands geeven. Wy kennen de moeilykheeden van deeze Kustvaart, de menigte van klippen, het Aguillas Rif, de ſtormwinden, de zwaare deiningen op de Zuidkust, het gebrek aan havens, op de Saldanhabaai na; dog wy vleiden ons met STAVORINUS en GRANDPRÉ, beiden hierop na te leezen in de Bylaagen, dat de vorderingen in de Zeevaartkunde veele nevelen opgehelderd en moeilykheeden opgeruimd hebben, en dat de overlaading van Compagnies ſchepen ook meer ongelukken heeft veroorzaakt, dan eenige plaatslyke oorzaak. Op het getuigenis van deeze twee kundige Zeelieden is hier geen gering vertrouwen te ſtellen, te meer, daar het my bevestigd is geworden by monde van anderen, welken de baaien, zo ten noorden als oosten, by herhaaling bevaaren hebben. Onze Hollandſche en Zeeuwſche Kusten zyn ook niet gemaklyk, en indien de Afrikaanſchen nog een trap erger waren, zo zou de vastigheid der Mouſſonwinden daartegen de balans wederom gelyk brengen. Ik zal even min, eenige ontwerpen voordraagen, wat de zeevaart aangaat, als ik omtrent de binnenlandſche vaart gedaan heb, en bepaale my hier by de aanwyzing der omſtandigheeden, dat er zeven of agt groote baaien, nog meer monden van groote rivieren, veele reeden, een haven zo ruim en veilig als één in de geheele weereld, alhier voorhanden zyn, en dat de moeilykheeden, zo als ik die boven niet ontveinsd heb,

door kunst en vlyt te boven te komen, of merkelyk te verminderen zyn.

Alle deeze zoete en zoute wateren vloeien over van visch, welke versch, gezouten, gedroogd, tot traan gekookt, enz., een uitgebreid voorwerp van binnen- en buitenlandschen handel worden kan, al is het dat de walvischvangst, in de eerste twintig jaaren, uit hoofde van het Monopolie van traankooken aan den wal, by het uitsluitend Octroy deezer dagen vergund, niet met die kragt zal kunnen aangetast worden, als anderzins door vrye Rheederyen zoude gedaan geworden zyn. Tot voorbeeld van het geen, op het stuk der VISSCHERYEN in het algemeen, op deeze kusten te doen is, wil ik slegts de gedroogde visch opnoemen, en den Leezer naar de onlangs uitgekomen MEMOIRES SUR LES COLONIES van den Heer MALOUET wyzen, *1ste Deel bl.* 248, om een denkbeeld te geeven van het voordeel, dat er op zitten zoude.

Keeren wy, van de wateren, tot den grond en de gewassen op denzelven terug, zo ontmoeten wy daar, door de menigvuldigheid der lugt en landstreeken, ook schier alle de gewassen der onderscheiden deelen des aardryks. De Staatsman zondert onder dezelven die geenen af, als zyne oplettenheid inzonderheid waardig, welken tot voedsel van menschen en dieren, of tot den koophandel dienstig zyn. Tot heden toe heeft men slegts in het algemeen veel gehoord van de Kaapsche TARWE en WYNEN; terwyl zo veele andere VOORTBRENGSELEN en PRODUCTEN in die Bezitting nogthans met vrugt beproefd zyn.

Op de hooge gronden is de VEEWEIDE uitmuntend,

tend, en levert varsch en gezouten vleesch, boter, kaas, huiden, talk, hoorens, in overvloed op. De wildernisſen zyn bezaaid met WILD GEDIERTE, hetwelk de fraaiſte huiden, ivoor, pluimen, enz., oplevert.

HENNIP groeit er wild in de vlakten, VLASCH geeft er volgens BARROW twee oogſten in het jaar.

De BOSCHEN alleen, wanneer men SPARMAN en BARROW raadpleegt, zouden eene verhandeling op zig zelve waard zyn.

KATOEN, TABAK, groeien er zeer wel, en kunnen buiten allen twyfel aanzienlyke takken van handel worden.

KOFFY, SUIKER, INDIGO, zyn in den zogenaamden Compagnies Tuin opgekomen, terwyl de THEEBOOM en COCHENILLEBOOM alles belooven. (153 en 257.)

HONIG en WASCH, alsmede de WASCHBOOM, zyn alomme te vinden, en de Waschboom heeft dit met de Katoen gemeens, dat beide dezelven in het zand voort willen.

Eindelyk heeft de ondervinding van agt jaaren nu reeds geleerd, wat men van den invoer van SPAANSCHE SCHAAPEN te wagten hebbe, waaromtrent het getuigenis van den Heer NEDERBURGH, in de Bylaagen, na te zien is. Daar uit ziet men het denkbeeld van BARROW bevestigd, dat de SPAANSCHE WOL in Zuid-Afrika nog fraaier wordt. (206)

Zou deeze gunſtige uitſlag, omtrent dit nuttig dier, ons niet behooren aantemoedigen met opzigt tot andere dieren? SPARMAN oordeelt, dat de BUFFEL zoude kunnen getemd worden. BARROW denkt hetzelfde van de WILDE EZELS en WILDE PAARDEN

(QUAGGA.) Ook meldt Sparman, dat een Kolonist met vrugt EZELS, denkelyk uit Europa, ingevoerd hadt, en zyn voorbeeld zal 't ſedert wel door anderen gevolgd zyn.

De zorg voor het WILD zelf kan niet beneden de waardigheid eener goede Regeering geagt worden, ten einde nuttige dieren voor eene geheele vernieling te bewaaren. Men heeft in ſommige ſtreeken de jagt op de ZEEKOEIEN verbooden, en een goed Reglement op de jagt ware noodig, tot behoud van OLIFANTEN, STRUISVOGELS en HARTEBEESTEN, welken anders met den tyd de Zeekoeien in het graf zullen volgen.

Het derde Ryk der natuur is niet gieriger in deeze Bezitting, voor den naarſtigen bewooner derzelve, dan beide de anderen, en wy ontmoetten aanſtonds op de oppervlakte van den grond ZOUT en SALPETER zonder maate aan, en geen handenwerk, dan het bloot opraapen, vereiſchende. Wynig gravens is er noodig, om op YZERERTS te ſtooten, hetwelk zig op veele plaatſen in den grootſten overvloed vertoont. KOOLMYNEN, dog arm, zyn er ontdekt, en geeven hoop op beteren. Eene LOODMYN is er tuſſchen de Zwartkops en Camtoosbaaien gevonden. KOPER vloeit er over in de bergen langs de Oranje-Rivier, waaromtrent het DAGVERHAAL van H. HOP zeer belangryk is.

Het is waar, dat water en hout onmisbaare vereischten ſchynen te zyn, om mynen met voordeel te bewerken; dog het ſchynt ook, dat of het hout door ſteenkoolen kan vervangen worden, of dat beide de vereischten op ſommige plaatſen ſaamentreffen.

Zo leeze men BARROW op het ſtuk der Loodmyn na, (197) en wat de Oranje-Rivier aangaat, of dezel-

zelve bevaarbaar zy, en hoe het met haaren mond zy gesteld, raadpleege men PATERSON. My dunkt, dat het KOPERERTS aldaar zo ryk aan metaal is, dat wy met vrugt doen zullen, het geen onkundigen wilden er sedert lang doen (DAGVERHAAL), dat de rivier zeer bevaarbaar is tot aan den mond toe, dat de schuiten aldaar het metaal aan de zeevaartuigen kunnen aanbrengen, en steenkoolen uit dezelven kunnen losschen, en dat de bewerking derhalven geen onoverkomelyke zwaarigheeden vinden zou.

Ik besluit deeze byzonderheeden en dit geheel stuk van de natuurlyke gesteldheid, die ik meen naar waarheid afgeschetst te hebben, met den hartelyken wensch, dat zo veele gunstige omstandigheeden mogen gebruikt worden, en tot welzyn van het Vaderland en van de Kolonien uitvallen, waartoe de Inwooneren het hunne moeten doen. Deeze Inwooneren komen derhalven nu in aanmerking, en zullen onzen aandagt bezig houden in het volgend Deel, welk aan dezelven is toegewyd.

Digitized by Google

TWEEDE DEEL.

GESTELDHEID DER INWOONEREN.

HOOFDSTUK. I.

BEVOLKING.

Op ons Grondgebied, zo als wy dit beſchreeven hebben, zyn hoofdzaaklyk drieërlei Raſen van Menſchen woonagtig, oorſpronklyke Inwooners, Europeërs en aangebragte Slaaven. Wy zullen van elk derzelven inzonderheid moeten gewaagen, nadat wy het één en ander, in het algemeen, hebben laaten vooräfgaan.

De onafhanklyke ſtammen in de Noorlanden zyn te wynig bekend, om hunne talrykheid op te geeven; dog, vermits zy het alöude herderleeven voortzetten, en den grond niets vergen, kunnen zy niet veel betekenen.

Op deezen na, kan men eenigzins gisſingen omtrent de volkrykheid over het algemeen maaken. Men weet, dat er in 1772. een groote agtduizend vrye Lieden en even veel Knegten en Lyfeigenen, en in 1793. bykans veertienduizend vrye Lieden en byna vyftienduizend Knegten en Lyfeigenen, in de Kolonien woonden. Het is onzeker, of de Kinderen mede

de tot deeze opgaven behooren. BARROW begroot het getal der KOLONISTEN, in 1798, op twintig duizend blanken. Na hem is het wederom grooter opgegeven. Het getal der HOTTENTOTTEN was volgens BARROW (203) nog vyftienduizend, waarvan tienduizend in Graaff-Reynet alleen; dog zy namen geduurig en ſchielyk af.

Hier uit zoude blyken, dat, op het eind der afgeloopen eeuw, de drie Raſſen omtrent even talryk waren, en wel de blanken en de zwarte ſlaaven byna in gelyke maate toeneemende, als de oorſpronklyke inwooners verminderende. De geheele Bevolking zou teffens buiten alle evenredigheid met het Land, en onvoorbeeldig gering geweest zyn.

Zy is lang niet gelykelyk verſpreid over deezen uitgeſtrekten bodem, niet alleen om natuurlyke, maar ook om zedelyke redenen. Natuurlyk is het, dat de vrugtbaarſte landen het meest bewoond, en onvrugtbaare onbewoond moeten zyn. Dog zo ſterk werken hier de zedelyke omſtandigheeden, het welk trouwens over het geheel aardryk niet anders is, dat de onvrugtbaare gronden veelal het meest bewoond zyn.

Zo ſtaat de Kaapſtad, waar een vierde van de geheele bevolking in opgeſlooten is, op eene dorre zandvlakte, omringd van heilanden; en zo zyn de bloeiende Kolonien, het naast by dezelve gelegen, aan wederzyde het westlyk gebergte, tot aan de beide Zeeën en op beide de oevers der Bergrivier, vry wat volkryker, dan ons geheel overig grondgebied, offchoon mogelyk geen dertigſte deel van hetzelve uitmaakende.

De Oostlanden, of Graaff-Reynet, behelzen zes

of zeven honderd blanke huisgezinnen, (203 *boven*) de Zuidlanden omtrent even veel (226 *beneden*) dat is, elk een zesde of zevende deel der bevolking, hoezeer deeze landen in het algemeen verre boven de volkryke Westlanden in vrugtbaarheid uitmunten.

Ook zyn de onderſcheiden Raſen niet overal in dezelfde evenredigheid voorhanden. BARROW ſchat de SLAAVEN in de Oostlanden op één voor ieder huisgezin, in de Zuidlanden, of Zwellendam, op vyf voor elk huisgezin, en in de Westlanden, vooral in en by de Kaapſtad, weeten wy uit STAVORINUS en anderen, dat de huizen er mede vervuld zyn, en dat hunne wooningen op de landgoederen naar dorpen gelyken. (15 *beneden*) Waar de meeste ſlaaven gevonden worden, daar zyn de minste HOTTENTOTTEN, van welken de verre Oostlanden nog het grootst aantal bevatten. In de Zuidlanden telt BARROW twee Hottentotten op een Huisgezin, dat is, duizend of twaalfhonderd in het geheel. In het noordergedeelte van de Westlanden, tuſſchen de westlyke Olifantsrivier en de Oranjerivier ſchynen de NAMAQUAS nog redelyk menigvuldig te zyn; doch in een dienstbaaren ſtaat. Zwarte ſlaaven ſchynen daar nog niet te zyn doorgedrongen.

De voornaamſte geheel onbewoonde Landſtreeken zyn het groote Karrooveld, eenige Velden omſtreeks den Aguillas-Kaap, de Zeekust van de westlyke Olifantsrivier noordwaards op, en veele bergen, of ruggen, of waterlooze plekken, hier en daar verſpreid. Deezen kunnen in het vervolg ſlegts bewoond raaken, naar maate het mogelyk is, er water op te brengen, en eene groote volkrykheid in de vrugtbaare landen er de armen toe aanbiedt.

An-

Andere en zeer vrugtbaare gronden zyn bewoond geweest, dog nu verlaaten uit vreeze voor de nabuurige Volken, en voornaamlyk de BOSCHJESMANNEN. Als een goed Beſtuur op de Regeeringloosheid zal gevolgd zyn, zullen de menſchen er wederom toevloeien, en als er dan het territoriaal ſtelſel, op het voetſpoor van den Stigter deezer Kolonien, RIEBEEK, ingevoerd zal zyn, in de plaats van het Leeningſtelſel, dog vooral wanneer de handel en vaart zullen open ſtaan, is het te verwagten, dat deeze verlaaten ſtreeken zo ongemeen zullen bloeien, als zy door de natuur daartoe beſtemd waren.

HOOFDSTUK II.

OORSPRONKLYKE INWOONERS.

De Europeërs hebben hier, in de vyftiende eeuw, twee Volken gevonden, welken zy HOTTENTOTTEN en KAFFERS genoemd hebben. De betekenis van KAFFER, is ongeloovige, en ſtamt van de Mohammedaanen af, die de heidenen westlyk van Arabie met deezen naam, en de aanbidders van de Zon, of het vuur, Zoroasters volgelingen, in het oosten, met den gelyken naam van GEBERS, beſtempeld hebben. De betekenis van HOTTENTOT is geheel onzeker, en men kan er dit alleen van zeggen, dat de Hottentotten, zo min als de Kaffers, zig zelven by die naamen noemen, en dat zy ze ſlegts by vreemdlingen voeren.

Van aart zyn deeze Volken, zo wel als van naam, geheel van elkanderen onderſcheiden, en er ſchynt een erfhaat tuſſchen dezelven plaats te vinden.

Eer-

Eertyds waren de Hotttentotten veel talryker in die oorden, dan de Kaffers. Zy ſchynen toen alle de landen bedekt te hebben, van den oorſprong der Oranje-Rivier af, tot aan de beide Zeeën, in eene ſtrekking ten Westen tot aan de westlyke Olifantsrivier, en ten Zuiden tot aan den mond der Kromme Rivier en de Kamtoosbaai. De Kaffers grensden vervolgens aan hunne woonplaatſen, ten oosten langs de Visch-Rivieren tot aan de Zwartkopsbaai, en ten noorden en westen langs de Oranje-Rivier, tot aan de westlyke Olifants-Rivier.

De Kaffers aan wederzyde de Vischrivieren zyn altyd onder dien naam bekend geweest; maar langs de Oranje-Rivier en westwaards draagen zy de naamen van BRIQUAS, HOEZOÄNNAS, KORANNAS, DAMROCQUAS, groote en kleine NAMAQUAS. Hunne eenſtammigheid met de Kaffers ſchynt nogthans buiten allen twyfel geſteld te zyn.

De Hottentotten droegen een groot aantal onderſcheiden naamen, als ATTAQUAS, AUTINIQUAS, GONAQUAS, en anderen meer, die met hun onafhanklyk beſtaan verdweenen, en ſlegts in de naamen van landen, of bergen, of rivieren, wederom te vinden zyn.

Eertyds onderſcheidde men nog de Hottentotten in het algemeen, in Hottentotten, en in WILDE, of ook CHINEESCHE Hottentotten, welken laatſten thans ſchynen begreepen te worden onder den naam van BOSCHJESMANNEN. De vyandſchap van deeze laatſten, zo tegen de Kaffers, als ook tegen de Europeërs, is in een zekere woede ontäard, zo dat men elkanderen niet meer als menſchen behandelt, maar als wilde dieren. Deeze BOSCHJESMANNEN houden zig meeſtäl op in het noorden van de geheele Bezitting,

ting, tusſchen de bewoonde ſtreeken van dezelve en de Oranje-Rivier, zo nogthans, dat, in het middendeel van dien ſtroom, Kafferſtammen de beide oevers deszelven ſchynen te beſlaan, en de Boschjesmannen ten zuiden van deezen eerst hunne wooningen hebben.

Alle deeze oorſpronklyke Inwooners nu, wat naam ook dezelven draagen, of gedraagen hebben, zyn Herdervolken, en leefden daarby van de jagt en de visſchery. Geen landbouw was onder hen bekend, vaste wooningen waren hun ondraaglyk, en zy zwierven, ſtam voor ſtam, op eenen ruimen plek, die als hun eigendom erkend was, rond. Kunſten, Regeering, Godsdienst, waren in den ſlegtſten ſtaat, en zo als alle Wilden zyn, waren ook deezen, kinderen, met alle de goede en kwaade hoedaanigheeden van kinderen.

Zien wy nu, wat zy met den tyd geworden zyn, naar maate de Europeërs zig onder hen nedergelaaten hebben.

De PORTUGIEZEN hebben zig niet wel met de Hottentotten verſtaan, hetwelk aan veelen onder deezen het leven gekost heeft, dog ook niet zonder verlies voor de eerſten is afgeloopen. Er zyn onder de blanke Kolonisten heden nog eenige naamen, welken eene portugieſche afkomst ſchynen te verraaden. Baaien, Rivieren, en andere plaatſen draagen mede heden nog portugieſche naamen, en de portugieſche taal is gedeeltelyk onder den inlander bekend gebleeven.

De ENGELSCHEN hebben nu en dan deeze kusten aangedaan, voor dat wy er eene vastigheid hadden. Denkelyk waren de Hottentotten wynig met de Europeërs ingenomen, toen RIEBEEK er eene Nederlandſche Kolonie ſtigtte, en om deeze reden, zo wel als uit een beginſel van regtvaardigheid, is het te vermoeden,

den, dat hy het zeldſaam voorbeeld van eenen koop van Land gegeven heeft. De ſom wordt door ſommigen op vyf en veertigduizend guldens geſchat, die hy, of in geld, of in gelds waarde, beſteed heeft. Dan dezelve zy grooter of kleiner geweest, zyn oogmerk was zeker, om het Land met genoegen en toeſtemming der Inlanders in rust te bezitten. Voor de uitgeſtrektheid welke hy beöogde en tot zyn oogmerk noodig hadt, was de gemelde ſom altoos niet gering. Naderhand hebben zyne opvolgers zig oneindig verder uitgebreid zonder te koopen, en de Hottentotten zyn van de ééne rivier naar de andere verdrongen, of door de Kolonisten omcingeld geworden. Al voort Koloniſeerende, zonder regel, en zonder bepaald oogmerk, kwam men aan de grenzen der Kaffers, zo in het Oosten, als in het Noorden, en hun werdt hetzelfde lot ten deel. Eindelyk ſchynt men aan de Visch-Revieren en aan de Oranje-Rivieren ſtil geſtaan te hebben, omdat de kragten der Europeërs afnamen, naar maate zy zig van de Kaapſtad, van waar zy uitgegaan waren, verwyderden, en de kragten der inlanders, in dezelfde maate geſchikter wierden, om tegenſtand te bieden. De Opperhoofden der wilde ſtammen, beöosten de Visch-Rivieren, en benoorden den mond der Oranje-Rivier, ſtaan in verbonden met de Kaapſche Regeering.

Dan de mishandelingen en veelerhande onderdrukking, door onze Kolonisten aan de Hottentotten gepleegd, hadden veelen derzelven verjaagd naar de hooge bergen in het Noord-Oosten gelegen, waar de zogenaamde CHINEESCHE HOTTENTOTTEN woonden, en alwaar, tusſchen de evengemelde verbonden Kaffer Opperhoofden in, van de bronnen der Visch-Rivieren

af,

af, tot verre westwaards naar de mond der Oranjerivier toe, zig die zwermen van BOSCHJESMANNEN vormden, welken daar als ſteeds dreigende onwederswolken op de noorderdeelen der Kolonien hangen.

Na deeze algemeene Beſchryving van de oorſpronklyke Inwooneren, zullen wy nu de Hottentotten, Boschjesmannen en Kaffers, ieder afzonderlyk beſchouwen.

HOOFDSTUK. III.

HOTTENTOTTEN.

Uit alle de berigten der Reizigers mogen wy veilig beſluiten, dat men den ouden ſtaat der Hottentotten, als onafhanglyke ſtammen, wynig beöordeelen kan uit hunnen tegenwoordigen ſtaat van dienſtbaarheid en van ſlaaverny onder de Europeërs. Hunne gebreken zyn geduurig afzigtelyker geworden en hunne deugden zyn verbasterd. Ja, zy waren ook voordeezen ongemeen vuil, traag, dom, en zonder eene goede Regeering en geregelden Godsdienst. Maar, dat zy zig met vet inſmeerden, was noodig onder die warme zon, en de Romeinen en Grieken deeden hetzelfde, offchoon zindelyker. Maar traag en dom zyn alle wilde volken, en om dezelfde reden, namelyk dat zy wynig behoeften hebben, en dat de behoeften den geest ſcherpen en tot werken aanſpooren. Eene Regeering is onder afgeſcheiden Huisgezinnen overtollig, en de Vader is een Vorst in zyne tenten. Dat de Hottentotten godsdienſtige plegtigheeden gehad hebben, dat zy nog aan de geesten en ſchimmen hunner afgeſtorven vrin-

vrinden gelooven, dat zy een kwaad doend hooger wezen dugten en bezweeren, dit alles is aan geen twyfel onderhevig.

Zo veel wy derhalven uit de oude Reisbeschryvingen, uit de overleveringen, uit den tegenwoordig verbasterden staat dier lieden, saamgenomen, kunnen gisſen, waren de Hottentotten, by onze komst onder hen, Herderstammen, Jagers en Visschers, over de woestynen verspreid, en slegts door dezelfde afkomst, taal en zeden, als een volk onder elkanderen verbonden. Zy trokken heen en weder met hun vee, naar maate zy door de vrywillige voortbrengſelen des lands hier of daar geroepen werden. Zy weerden zig en verdedigden hunne kudden tegen het verscheurend wild gedierte; en leerden zo doende het zelve vervolgen, en hun voedsel met de vrugten der jagt vermeerderen. Eenige wapenen, eenig touwwerk, eenig yzer en koperwerk, zie daar al wat de kunst onder hen vermogt te scheppen, en al wat zy begeerden. Zy deelden met de menigte van alle dieren de heerschappy over deeze gewesten, en hun geheel leven geleek naar eene lange en ongestoorde kindschheid.

Zonder hen van de zegeningen der natuur te berooven, hadden wy hun de voorregten van de beschaaving daar by kunnen schenken, hunne morsigheid van lichaam en onverschilligheid van geest kunnen herscheppen in eene verstandiger levenswyze, hun den landbouw, die moeder van alle kunsten, kunnen leeren, en op deeze wyze, door de beschaaving, den weg baanen tot een godsdienstig onderwys en tot bekeering.

Wy zouden uit deeze menschlievende handelwyze

een

een groot nut voor ons zelven gehaald hebben, omdat dezelfde uitgeſtrektheid van den bodem tien en vyftig maal zo veel landbouwers onderhouden kan, als herders en jagers. Met den landbouw zouden de inboorlingen meer gehad hebben aan de helft van de gronden, dan te vooren aan het geheel, en wy zouden alomme vreedſaame en gezegende Kolonien hebben kunnen vestigen. Inmiddels zouden beide de Kolonien en de Inboorlingen toegenomen zyn, en de Vaderlandſche handel zoude een ruim veld gevonden hebben, zo om producten van daar af te haalen, als om van onze eigen fabrykwaaren aldaar af te zetten.

Wy hebben ons geduurende anderhalve eeuw niet alzo gedraagen. De Kaapſche Regeering, uit naam van de Compagnie, heeft onder de nabuurige ſtammen van Hottentotten den éénen of ander aanzienlyken Man uitgekipt, om hem tot Kapitein aan te ſtellen, en met eenen Commando-ſtaf, gemerkt met Compagnies wapen, te vereeren. De Kolonisten hebben teſſens Hottentotten in hunnen dienst genomen, of Hottentotſche kinderen tenzelfden einde opgebragt. De Regeering beöogde daarmede, deeze Wilden des te beter aan den uitſluitenden handel vast te houden, en de Kolonisten, geen VERBODEN HANDEL met dezelven mogende dryven, zogten zig van hen op eene andere wyze te bedienen. Door deeze dubbele werkſaamheid zyn deeze arme lieden van tyd tot tyd bedorven geworden, niet kunnende overgaan tot eenen ſtaat van beſchaaving uit hoofde van de ééne, en geduurig leden van hunne maatſchappy verliezende door middel van de andere.

Het nadeelige van hunne betrekking tot de Regeering, of Compagnie, heeft SPARMAN aangewezen, onder anderen, door een treffende gebeurtenis aan

den TYGERHOEK. Een HERRNHUTHER hadt aldaar, in het midden der voorige eeuw, begonnen, eenige Hottentotten te bekeeren, en teffens te beſchaaven, gelyk dit altyd ſaamengaat. Deeze lieden *zouden* allengs landbouwers geworden zyn, zo als zy het naderhand in de BAVIAANS-KLOOF geworden zyn. Maar de Regeering verdreef den zendeling, en veſtigde haar vonnis op het misdryf van VERBODEN HANDEL. De man, namelyk, hadt eenig vee van zyne leerlingen aangenomen, naar de les van Paulus, dat een arbeider zynen loon waard is, hetwelk zeer wynig naar Koophandel gelykt. Veel laater heeft de Regeering ingezien, hoe veel beter de bekeering der Hottentotten geweest ware, dan hunne verwildering, en in 1793 liet zy aan de HERRNHUTHEREN toe, om het Zendelingswerk te hervatten, zo als de Heer DE JONG ons berigt.

Van de wyze, op welke de listen der Kolonisten, om Hottentotten aan te lokken en vast te houden, eene geheele ontbinding van het maatſchappelyk beſtaan van zo veele ſtammen hebben uitgewerkt, zo dat er ſchier niet een enkele meer overſchiet, zyn alle de Reizigers, Buitenlanders en Nederlanders, met eene gelyke verontwaardiging aangedaan. Zy treeden daar omtrent in veele byzonderheeden, en BARROW toont onder anderen aan, dat verſcheiden wetten, in hun voordeel en tot hunne beſcherming gemaakt, eene geheel andere en hoogst ſchadelyke uitwerking gehad hebben. Ik zal er hier ſlegts ééne van opnoemen, welke het verkoopen der Hottentotten verbiedt. BARROW toont met alle de Reizigers aan, dat de dienstbaare Hottentotten op geen beteren voet, dan ſlaaven, zyn, en dat zy door

door de gemelde wet nog ongelukkiger, dan deezen, worden, omdat men ze niet ééns als eene waar beſchouwt, en hun leven, noch hunne gezondheid agt. (200) De mishandelingen in den dienst volgden ook op de listen om ze te verſtrikken; en na dat dit volk zyn onafhanklyk beſtaan verloren hadt, is het in de dienstbaarheid als weg gelmolten.

Zo ſterk heeft deeze tweede oorzaak eindelyk gewerkt, dat de eerſte, namelyk, de betrekking tot de Compagnie, eenigzins een behoedmiddel, een tegengift geworden is. De Regeering kon geen vee meer koopen, als er geen herders waren, de Regeering kon op haare Landhoeven, Compagnies posten genaamd, geen wagenvragten gedaan krygen, als de kraalen geheel uit één liepen. Men oordeele over de uitgeſtrektheid van het kwaad, welk een ander kwaad tot geneesmiddel noodig heeft.

Het ſchynt dat dit belang der Regeering in het ophouden der inlandſche ſtammen allengs verminderd is, naar maate de Europiſche Herders vermenigvuldigd zyn, en genoeg vee hebben kunnen leveren; waarmede dan de laatſte hoop der Hottentotten is verdweenen, en zy ook zekerlyk, gelyk BARROW zegt, binnen kort hunnen naam alleen zouden agtergelaaten hebben, waren niet de ZENDELINGEN, geleid door de Voorzienigheid, tot hunne redding opgekomen.

Er is nog eene merkwaardige omſtandigheid, die de bevolking onder de Hottentotten heeft benadeeld, dog teffens het verlies, op eene andere wyze, heeft goedgemaakt. Veelen onder de jonge maagden hebben kinderen van de Kolonisten gehad, die onder den naam van BASTAARD-HOTTENTOTTEN, of

BASTAARDS, bekend zyn. Dit Ras ſchynt uitmuntend te zyn, en juist daarom heeft het de oorſpronklyke Hottentotten meer in veragting gebragt. In het vervolg van tyd kan deeze eerſte vermenging tot meer aanleiding geeven, en den grond leggen tot eene wenschlyke inéénſmelting van de onderſcheiden geſlagten, als alle de Bewooners van die landen eindelyk onder dezelfde wetten zullen ſtaan, dezelfde regten op eigendom zullen genieten, en denzelfden naam van Christenen zullen draagen.

Langen tyd hebben onze Kolonisten getwyfeld, of de Hottentotten wel mogten in onze Kerk opgenomen worden, en of zy niet van God vervloekt waren, gelyk my uit de laatſte berigten der Zendelingen gebleeken is, dat ſommigen dit nog opregtelyk gelooven. Nogthans zyn de HERRNHUTHERS nu tien jaaren bezig met het bekeeringswerk, en zyn gelukkig ontſnapt aan de moorddaadige ſaamenzweeringen van Kolonisten, welken BARROW ons verhaalt. (231) Hunne Kolonie in BAVIAANSKLOOF heeft eenige honderden van Hottentotten aan het noodlot van dat volk onttrokken, en hun ons maatſchappelyk beſtaan en onzen Godsdienst, in de plaats van den zogenaamden Natuurſtaat, gegeven. Aan de oevers der van Stades Rivier ſchynt eene tweede dergelyke Kolonie op te komen, onder den beroemden Zendeling VANDER KEMP, aan wien de Engelſche Gouverneur eene uitgeſtrektheid lands geſchonken en een ſchip vol voorraad en gereedſchappen toegezonden heeft, om zyne onderneeming te begimen. By GRAAFF-REYNET ſtigt een ander Zendeling eene dergelyke Kolonie, niettegenſtaande veele tegenkantingen der Kolonisten. Op deeze wyze, hoe laat ook, zou-

de

de er nog iets goeds voor dit ongelukkig volk te wagten zyn, het overblyffel zoude kunnen behouden blyven, ja, wederom vermeerderen, en dit nuttig gedeelte van de bevolking nog tot het algemeen welzyn der Kolonien kunnen dienen.

Hoe nuttig de Hottentotten aan de Kolonisten kunnen zyn, hoe dwaaslyk deezen gehandeld hebben met dezelven te onderdrukken, hoeveel meer zy hun waard moesten zyn, dan de slaaven, die zy in derzelver plaats gebruiken, is door SPARMAN en BARROW met alle de kragt der eenvoudige waarheid aangetoond. My heugt, dat ik in de Rapporten van den laatsten Gouverneur, SLUYSKES, geleezen heb, dat, by de ongelukkige Defensie tegen de Engelschen in 1795, een bataillon Hottentotten zig best gekweeten hadt.

HOOFDSTUK. IV.

BOSCHJESMANNEN.

Er is een onderscheid in gedaante tusschen de Hottentotten en de BOSCHJESMANNEN; dog van dien aart, dat een gemeene oorsprong waarschynlyk blyft. Denkelyk is deeze natie, mede uit veele stammen bestaande, versterkt geworden door de voortvlugtige Hottentotten uit de Kolonien, welken hunne wraakzugt over mishandelingen gevoegd hebben by de roofzugt van deeze ruuwsten onder alle Wilden. Van daar dat de Boschjesmannen thans, in het geheele Noorden verspreid, met dezelfde list en woede, als het verscheurend gedierte, op de Kolonisten aanvallen, door welken zy wederkeerig als tygers en tygerwolven gejaagd en geschooten worden.

BARROW geeft ons de meeste byzonderheeden van dit volk op, offchoon wy mede veel merkwaardigs van dezelven in SPARMAN en anderen vinden. Zy zyn hem voorgekomen, de grootſte gelykheid te hebben met de TROGLODYTEN, of Holbewooneren der Oudheid. De beſchryvingen van deezen, door DIODORUS SICULUS gegeven, zyn op de Boſchjesmannen toepaſſelyk. En geen wonder, daar zy denkelyk van hen afſtammen, en zulke wooningen in de ſpelonken van Zuid-Afrika hebben, als de Troglodyten in de ſpelonken van Noord-Afrika hadden en nog hebben.

Zo woest en dierlyk, als zy leeven, zonder hutten, zonder kleeding, zonder Regeering, zonder vee zelfs, en hun beſtaan vindende in blooten roof, eerst van den vyand en vervolgens van elkanderen, verbeeld ik my, dat zy door de vroegere Reizigers van verre voor Aapen gehouden zyn, en aanleiding hebben gegeven tot de bekende verhaalen van de Boſchmannen, welken naam zy ook draagen.

Hoe onkundig zy van al wat goed en nuttig is zyn mogen, weeten zy ſcherpe en vergiftigde wapenen te maaken, als mede gereedſchappen voor de jagt en viſchery. Zy voeren den oorlog niet zonder kunst, zyn doortrapte dieven, en vermaaken zig in hunne ſpelonken, met de gedaanten van dieren daarop te ſchetſen.

Eertyds kwamen zy in de Kolonien bedelen, hunne Kinderen werden hier en daar door Kolonisten opgebragt, en waren goede boerenknegts. Thans ſchynt er geen menſchlyk vermogen in ſtaat te zyn, om hunnen getergden moed te temmen, en het algemeen voorneemen was, om ze te vernielen.

Dan,

Dan, boven het menschlyk vermogen, is er in den beſchaafden en Godsdienstigen man een hooger vermogen, en door en in hem werkt het woord Gods dingen uit, die alle en ook zyne verwagting overtreffen. Zo zyn Herrnhuthers en Zendelingen onder de Boschjesmannen zelfs met blydſchap opgenomen geworden, en zo mag men de vleiende hoop voeden, dat deeze onmenſchen met den tyd tot de levenswyze van redelyke ſchepſelen terugtebrengen zullen zyn. (320)

HOOFDSTUK. V.

KAFFERS.

Hoezeer men alle reden hebbe, om de ſtammen aan beide de oevers der Oranjerivier, en zelfs de kleine Namaquas, voor KAFFERS te houden, zyn deezen nogthans van eenen zagter aart, dan die in het bekende Kafferland, beöosten de Vischrivieren. De Namaquas zyn ſchier uitgeroeid door onze Kolonisten, terwyl de eigentlyke Kaffers zig ſtaande hebben gehouden, en zelfs de Zuurlanden heroverd hebben.

De betere wederſtand, door hen gebooden, is mogelyk een bloot gevolg van de meerdere volkrykheid in hunne vrugtbaare gewesten, welken onder de beste landſtreeken behooren, zo als de anderen onder de ſlegtſten.

Dit altoos hebben beide de Kaffersſtammen, in het Oosten en het Noorden van de Kolonien, met elkanderen gemeen, dat zy gelyke mishandelingen van het gemeenſte volk uitgeſtaan hebben, hetwelk zig vry

van alle onderwerping aan Regeering en Wetten agtende, de oorſpronklyke bewooneren des lands met de wilde dieren gelyk ſtelde. Teffens hadden zy even zwaare aanvallen van de zyde der Boschjesmannen te ondergaan, en hun kostelyk Vee, waarin hun rykdom beſtaat, tegen de kogels der Europeërs en de giftige peilen der Boschesmannen te bewaaren.

Het ſchynt, dat geen Reiziger zo verre in het Kafferland, over de groote Vischrivier, is doorgedrongen, als BARROW, terwyl SPARMAN hetzelve ſlegts van hooren zeggen kent. De Kaffers, volgens hem, zyn ſchooner lieden dan de Hottentotten, en hun Land is fraaier, dan onze Bezitting over het algemeen is. Of het doenlyk zoude zyn, eenigen handel met hen aan te leggen, zoude mogelyk geen vraag meer zyn, indien zy goede buuren gehad hadden. Maar nu zelfs is het zeker, dat zy nog veel eerbied voor den Christen naam behouden, daar een van hunne Opperhoofden uit dit gevoel aan BARROW weigerde, om Kolonisten, welken de Grensſtroomen overkwamen, gevangen te neemen en over te leveren. (205) Onder zulke omſtandigheeden ware het gemaklyk, niet alleen den vrede met de Kaffers te bewaaren, maar zelfs, gezamentlyk met dezelven de Boschjesmannen in bedwang te houden, en een voordeeligen handel met hen te dryven.

In het Noorden, tot aan de Oranjerivier, zyn de Namaquas en verdere ſtammen in de onderdrukking, en roepen ſlegts ons medelyden, op dat eene goede Regeering haare beſcherming over dezelven uitſtrekke, zo als over de Hottentotten. Maar den ſtroom der Oranjerivier op, in het midden van Afrika, leeven nog veele ſtammen even vry als die in het Kaffer-

ferland, onaangetast door Europiſche Roovers, en beſtand tegen de Boschjesmannen. Onder hen vinden de Zendelingen niet den afkeer, door een ſlegt gedrag van Christenen verwekt, en geheele ſtammen neemen er het Evangelie aan. Indien deeze Wilden onder de beſcherming onzer Regeering, onder de leering der Zendelingen, tot eene beſchaafde levenswyze gebragt worden, indien zy het land bouwen, in getale toenéemen, de kunſten beöefenen, eene goede Regeering en Wetten verkrygen; zo zal er eindelyk eéne Kolonisatie tot welzyn van den inlander en vreemdling teſſens gediend hebben; en de verſpreiding van Europeërs in de andere weereldeelen zal ergens ophouden een vloek voor dezelven te zyn.

HOOFDSTUK. VI.

SLAAVEN.

Wy hebben onze giſſing voorgedraagen, dat de SLAAVEN een derde omſtreeks van de geheele bevolking uitmaakten, waardoor alleen deeze lieden onze opmerkſaamheid overwaardig worden. Zy zyn veelal mede Afrikaanen, van Mozambique en Madagascar, zodat de ééne Afrikaan heeft moeten den ander vervangen, en dat men den Hottentot verdreeven en vermoord heeft, om zynen landgenoot, van eene andere kust, met zwaare kosten op zyne plaats te zetten. Andere ſlaaven zyn uit de verre Oost gehaald, en allerhande Maleiers, Javaanen, en andere Oosterlingen, leeven hier onder de Afrikaanen en Europeërs.

De eenpaarige meening van de verſtandigſte Reizigers komt overéén met de denkbeelden van onderſcheï-

den Kolonisten, dat de ſlaaverny geheel kan gemist worden in deeze gemaatigde lugtſtreek. Gelukkig is dit kwaad nog niet algemeen, en grootendeels bepaald tot de Stad en de naaste en volkrykſte Kolonien. Verre het grootſte gedeelte van deeze Bezitting, en hetwelk door de natuur geſchikt is tot den bloeiendſten ſtaat, kent wynige ſlaaven, zo omdat er nog wynig huisgezinnen over uitgebreide landen verſpreid zyn, als omdat elk huisgezin er op zyn best een enkelen ſlaaf kan onderhouden, of ook geen meerderen durft te vertrouwen.

Het groot nadeel van de ſlaverny voor den landbouw, voor dien eerſten grondſlag van de welvaart deezer landbouwende Kolonien, is de vlek, welke op den arbeid geworpen wordt, als veragte ſlaavenhanden denzelven verrigten. In deeze geheele Bezitting zou het land gebouwd kunnen worden door vrye handen, en er is geen ééne natuurlyke reden om het te beletten; maar welk vrye zal op den duur dat geene doen, hetwelk ſlaaven naast hem uitvoeren? Met de ambagten en handwerken is het niet anders gelegen, het huiswerk volgt, en allengs wordt de geheele vrye bevolking met denzelfden geest van hoogmoedige luiheid verpest. Ik behoef hier geen verdere bewyzen aantehaalen, dan de bloote daad, en verzoek den Leezer vooral de berigten van den Heer DE JONG (*bl.* 297 *enz.*) op dit ſtuk in te zien, om myn verlangen te deelen, dat er nooit geen ſlaaf op deezen bodem ware gebragt, en dat de ſlaverny er als nog, op eene zagte en langſaame wyze, mogt afgeſchaft worden.

Er is in deeze Bezitting nog zo veel plaats voor nieuwe Kolonien, en elke Baai kan worden het geen

de

de Tafelbaai is, wanneer daar een aftrek van de voortbrengſelen komt. Steden en Dorpen kunnen daar opryzen, ingevolge van eene ſcheepvaart op die landſtreeken, en de kostelykſte vrugten kunnen er door vrye handen worden geplukt. Alle de West-Indiſche producten kunnen er in overvloed opkomen, als de West-Indiſche Plantagien, door de onweêrſtaanbaare kragt van zedelyke oorzaaken, over kort of lang, zullen afgeloopen en verwoest zyn. Gelukkig alsdan dit land, indien men er die zedelyke oorzaaken niet heeft overgebragt en aangekweekt, indien men er geen ſlaaven en geen ſlaaverny meer kent!

HOOFDSTUK VII.

EUROPEËRS.

Een groot verſchil is er tusſchen de onderſcheiden Kolonisten, welken van tyd tot tyd deeze Bezitting bevolkt hebben. RIEBEEK heeft er Nederlanders gebragt, met een oogmerk, om te Koloniſeeren, en de ſpoedige opkomst zyner Kolonie moet nog den opmerkenden treffen. De godsdienstige vervolgingen in Frankryk voegden veele nuttige WYNBOUWERS by de KOORNBOUWERS, die zig eerst nedergezet hadden. Deeze Franſche Kolonisten zyn geheel en al Nederlanders geworden, op den blooten naam na, en hebben de voor ons onſchatbaare genegenheid voor onzen ſtaat en voor onze koopwaaren ingezoogen. Alle deeze eerſte KOLONISTEN zyn eigenaars van maatige Landhoeven geworden, zestig morgen groot, en naderhand zyn deezen, by verdeeling onder de kinderen, altemets in half zo groote, of nog kleiner deelen geſplitst.

Maar

Maar toen de levensmiddelen uit den grond overvloedig werden, toen de ſchepen zig ruim konden voorzien, toen er integendeel minder vleesch te krygen was, naar maate de Herders weeken voor de Landbouwers; zag de Compagnie van het eerſte ontwerp af, gaf geen landen meer uit in eigendom, en het Leeningſtelſel nam eenen aanvang.

De Landbouw moest daarboven noodzaaklyk afneemen, op ieder uur verderen afſtands van de ſtad, van waar alleen de graanen en wynen konden uitgevoerd, en er dus ook alleen in het gros afgezet worden. De verdere Kolonisten werden vervolgens ſchier bloote Herders, en een Europiſche Herder kwam in de plaats van eenen Afrikaanſchen. De bevolking won niets by deeze verwisſeling, welke veelal op eene onregtvaardigheid, op het verdryven ven den Inboorling, gegrond was.

Dan de Compagnie verlangde ook naar geen meerdere volkrykheid, zy trok zo min de Europeërs, dat zy niemand op deeze Bezitting toeliet, dan haare dienaaren, en dat zy deezen, als zy uitgedient hadden, wederom naar het Vaderland opzondt. De geenen, welken voortaan de Bezitting innamen, en de grenzen derzelven uitzetteden, waren meestal kinderen van de oude Kolonisten, of zelfs verloopen Matroozen en Deſerteurs van de Compagnie. (GRANDPRÉ, BARROW.)

Van daar ook de zedelyke geſteldheid, of veel meer ongeſteldheid, der verst afgelegen Kolonisten, en alle die onlusten, opſtanden, oorlogen met de Kaffers, en met één woord, die Anarchie, zo in het algemeen, als inzonderheid in de ſchoone en vrugtbaare Oostlanden van deeze Bezitting.

In-

Inmiddels bezorgde de ſcheepvaart van onze en van vreemde Natien, welken de Tafelbaai op de reis naar Indie en terug bezogten, zulk eenen aftrek aan de landproducten, en bezorgde zo veel Europiſche en Indiſche waaren daarvoor in ruiling, ſchier alles ter ſluik, dat deeze handel de Kaapſtad groot maakte, en de volkrykheid in haaren omtrek geduurig bevorderde, zo dat zy als een gedrogtelyk hoofd van een teeringagtig lichaam werdt. Ook daar worſtelde inmiddels een ander kwaad, het Monopolie, met de omſtandigheeden, een gelyk ongenoegen verſpreidde zig onder de ſtedelingen en buitenlieden, en de geheele Bezitting was ſlegts bekend in het Vaderland door de moeilykheid van haare beheering.

Wy zullen, na deeze eerſte ſchets, de onderſcheiden Klaſſen van Kolonisten, elk afzonderlyk, van nader by beſchouwen, ten einde iets, dat tot een algemeen tafreel van den ſtaat der Europeërs dienen kan, te leveren. Wy zullen handelen van COMPAGNIES DIENAAREN, van de STEDELINGEN, van de naby- en verafgezeten LANDLIEDEN, en eindelyk van de laatstaangekomen ZENDELINGEN.

HOOFDSTUK VIII.

COMPAGNIES DIENAAREN.

Het was een harde taak voor COMPAGNIES DIENAAREN, om de Kolonien in den geest van uitſluitenden Handel, en tot bloote mercantiele einden, veel al vreemd aan de Kolonisten, op den duur te beſtuuren.

Reeds in de eerſte tyden van onze bezitneeming klaagden de Kolonisten, dat de Gouverneurs VAN DER

DER STEL, Vader en Zoon, zig tragtten meester te maaken van veele landeryen, om alle de behoeften alleen aan de Compagnies Schepen te leveren. Daar de Compagnie de eenige Koopman was, volgde uit dit ontwerp, dat alle de verdere Landlieden zonder aftrek van hunnen overvloed zouden blyven. Het was dus mogelyk noodig, onder dit Monopolie, dat aan Compagniesdienaaren verboden werdt, eenig land te bezitten. Maar deeze Inſtelling, gelyk al wat uit een bedorven beginſel, hier het Monopolie, voortvloeit, deeze Inſtelling maakte den Compagnies dienaar vreemd aan de Kolonie, en gezet op meerdere winsten, het zy uit zynen post, of uit den handel. Door deeze eerſte omſtandigheid werdt hy vyandig aan alle de Kolonisten, door de laatſte aan de ſtedelingen inzonderheid. Hy moest allen handel, buiten Compagnies handel, als eene afbreuk op den zynen beſchouwen, en hy kon ligt het gezag der Compagnie tot weering deszelven gebruiken, dog teſſens om een groot gedeelte daarvan voor zig te behouden.

In deeze droevige omſtandigheid bevondt zig dat gedeelte der Europiſche, of blanke bevolking, welk den klem der Regeering in handen hadt, en hier, gelyk alomme in Indie, uit hoofde van de zeer geringe jaarwedden, tot andere onwettige middelen van beſtaan en van fortuin genoopt werdt.

De wysheid van den Wetgeever beſtaat veel min in het ſtraffen, dan in het voorkomen van ongeregeldheeden, en eene uitſluitende Compagnie van Kooplieden kon, zonder haar beſtaan te verzaaken, of de menschlyke natuur uit te ſchudden, geen Dienaaren tot Beſtuurders eener landbouwende Ko-

lo-

lonie aanſtellen, zonder de ruimste aanleiding tot ongeregeldheeden te geeven.

Van daar alle die onaangenaamheeden, aan welken deeze Klasſe is onderworpen geweest, van daar de haat der Kolonisten tegen dezelven, van daar de gegronde redenen van klagten over hun gedrag, van daar een gedrag, welk de Kolonien tot last en tot ſchade verſtrekte.

HOOFDSTUK. IX.

STEDELINGEN.

Aanvankelyk waren er ſlegts Kolonisten, of Planters; STAVORINUS ſprak in 1775 van VLEKBEWOONERS, en thans zal de naam van STEDELINGEN niet meer bevreemden, nadat het Vlek eene Stad geworden, en men aan den naam van KAAPSTAD gewoon is.

De Burgers der Kaapſtad, in zo verre zy noch Compagniesdienaaren en hooge amptenaaren, noch ſlaaven en knegten zyn, leeven gedeeltelyk van de verteeringen der Regenten, dog veel meer van de voorbyvaarende ſchepen, en van den Koophandel welken deezen aanbrengen, het zy wettig of onwettig.

In STAVORINUS, THUNBERG en NEDERLANDSCH AFRIKA zal de Leezer veele byzonderheeden van deezen handel en van het huisvesten der Vreemdlingen aantreffen, die allen onder één hoofd by elkanderen gebragt zyn door den Heer DE JONG, onder de MIDDELEN VAN BESTAAN der Kaapenaaren.

Het onwettige van deezen Koophandel vloeide voornaamlyk daar uit voort, dat de Compagnie alleen het regt

regt hadt, zo om den Landman zyne vrugten af te koopen, als om dezelven aan den Vreemdling over te doen, en van deezen de retouren aan te neemen. De wettige handel beſtondt ſlegts in den verkoop in het klein van gekogte vreemde waaren, als mede in de binnenlandſche ſlyt van landsvoortbrengſelen. Met één woord de Kaapſche Burger mogt Winkelier, maar niet Koopman zyn. Het is inmiddels bekend, dat er niet alleen een verbooden Koopmanſchap met de voorbyvaarende ſchepen gedreeven werdt, maar dat de Kaapenaars Indië voor eigen rekening bevaaren hebben. De kragt der zaaken wierp ongerymde wetten omver, en de Compagnie, verre van dezelven te kunnen ſtaande houden, oogstte niet dan klagten en ſchade van alle zyden in.

Terwyl nu deeze Handel het aanwezen aan de Stad gaf, dezelve jaarlyks deedt aangroeien, en overvloed in de Kolonien rondom dezelve verſpreidde, bleeven deeze gezegende vrugten nogthans altyd verre beneden hetgeen de natuur der omſtandigheeden vereischte. Met een zo vryen Handel, als nu ſtaat verleend te worden, zou de Kaapſtad al lang even aanzienlyk en volkryk geweest zyn, als onze middelbaare Koopſteden. Maar de poogingen ten dien einde; welken niet geheel konden belet worden, ondergingen nogthans eenen ondraaglyken tegenſtand, en de wet altyd in zynen weg vindende, overtradt men dezelve altyd min of meer, niet ééns zo zeer om bloote winsten te doen, als eindelyk om te kunnen beſtaan en leeven.

Deeze rampzalige omſtandigheid heeft een dubbele uitwerking gehad, die wy niet genoeg kunnen beklaagen. De Kaapenaar is altyd onvergenoegd en muitziek

ziek geweest, en zyne liefde tot het Moederland zoude zekerlyk uitgebluscht geworden zyn, indien dit gevoel uit te bluſchen ware. Maar hy is teſſens listig, hebzugtig geworden, zo als alle de Reizigers hem daarvan, in eene meerder of minder maate, beſchuldigen, en duś heeft een polityke misſtap van het Moederland een zedelyk bederf voortgebragt in de Kolonie.

Mogt de geheele Verandering van ſtelſel, waardoor de ſtiefmoeder wederom Moeder ſtaat te worden, tot gevolg hebben, dat het verdwaalde kind op het goede ſpoor terugkome! Mogten de banden van den Koophandel, welken tusſchen ons en de Kaapenaars ſtaan toegehaald te worden, ook, zo als gemeenlyk geſchiedt, veele andere betrekkingen medebrengen, op dat meer kundigheeden, eene betere opvoeding, aangenaamere zeden wel rasch den weg der Kaapſtad vinden! Dan zal eene vergenoegde en welvaarende Burgery zig aan het verwonderd oog van volgende Reizigers vertoonen.

HOOFDSTUK X.

NABYGEZETEN LANDLIEDEN.

STAVORINUS (*bl.* 14 *en volgenden*) en SPARMAN *bl.* 45—55.) verhaalen ons veel van de kleine Reisjes, die zy rondom de Kaapſtad gedaan hebben, waarby zy, als het ware van zelfs, en zonder oogmerk, veel meer tot ons onderwys opgetekend hebben, dan wy ſomtyds uit de breedvoerigſte opzettelyke beſchryvingen leeren. Ik bepaale my een oogenblik tot de berigten van STAVORINUS omtrent de wooning

van MELK, die een waar dorp is, met twee honderd ſlaaven. Zodaanig is dan de grond in die Bezitting, dat als er maar aftrek van de producten is, hoe belemmerd ook, zulke dorpen rondom eene Stad opryzen.

Had ik ze niet woordelyk in de Bylaagen gebragt, zo zoude ik hier met vermaak de lachende tafreelen van KONSTANTIA, van STELLENBOSCH, van de PAREL, van de beide DRAKESTEINEN, en veele anderen ophangen, als bewyzen van den gelukkigen en voorſpoedigen ſtaat des Landmans in deeze oorden.

Maar hoe verre, nogthans, hoe verre beneden den ſtaat, waarvoor zyne omſtandigheeden vatbaar waren, is de Europiſche Landman in Afrika gebleeven! Een geringe Koophandel in een enkele Stad heeft hem opgebeurd, wat zoude niet een vrye Handel alomme gedaan hebben! Meer Steden waren er opgekomen, in elke baai die bevaaren was geworden, en ſommige baaien zyn nog bevaarbaarder dan de Tafelbaai. Meer dorpen waren er rondom elke Stad gebooren, uit hoofde van dezelfde oorzaaken, welken geen andere uitwerking kunnen hebben.

Er is ſlegts ééne moeilykheid, welke een beter Beſtuur, dat alles voortaan zal verlevendigen, met de grootſte moeite zal te boven komen. De tweehonderd ſlaaven op de wooning van MELK zouden zo zeker vrye Lieden geweest zyn, indien de weg derwaards altyd voor Europeërs hadt opengeſtaan, als alle de fraaie tarw van Penſylvanie door vrye handen wordt voortgebragt. De kortzigtige verheuge zig, dat de ſlaaven op onze Bezitting zig niet onafhanklyk zullen verklaaren, gelyk als de Inwooners van Noord-Amerika; hy zal te laat treuren, wanneer zy hunne Heeren

ten vermoorden en de gronden verwoesten zullen, gelyk als hunne broederen doen op St. Domingo. En dan nog werpe hy een vlugtig oog op de onſchatbaare voordeelen, welken Groot-Britanje van Noord-Amerika, ſedert de onafhanklykheid, trekt, (DE PRADT, *enz.*) en vergelyke wat beter zy voor de Republyk, een onderdaanig Gewest in vlammen, of een dankbaar Bondgenoot, die de voordeeligſte betrekkingen onderhoudt.

Zo verre als de gronden in eigendom zyn afgeſtaan, en als de voortbrengſelen met voordeel kunnen afgezet worden, is het land ook digter bevolkt, en leeven de boeren in den overvloed, genietende veele aangenaamheeden des levens, die het gebruik en de gewoonte tot eene behoefte maaken. En tot zo verre ook ſtrekken wy het grondgebied uit, welk het onderwerp van dit Hoofdſtuk is. Aldaar beſtaan de huisgezinnen van een geringer uitgeſtrektheid lands, en haalen er meer uit, zo dat ſommigen van vier morgen leeven; terwyl op tweehonderd uuren afſtands vier duizend morgen naauwlyks brood verſchaffen.

Wanneer de Reiziger den omtrek der Kaapſtad verlaat, vindt hy geduurig grooter landgoederen en minder welvaart. Al rasch komt hy by Landlieden aan, die wynig kunnen afzetten, en zelden Kaapwaards reizen. In dezelfde maate, als hy zig verwydert, ontmoet hy meer bedryveloosheid, onverſchilligheid, onkunde, en een lui leven onder grove geneugten, zonder eenige opheldering van den geest, noch eenige nyverheid.

De omſtandigheeden hebben aan deeze Landlieden hun karakter gegeven, zo als andere omſtandigheeden

den het karakter des ſtedelings hebben gevormd. Niet fraai, voorzeker, is het taſreel welk BARROW (COLONS DE STELLENBOSCH) van deeze Kolonisten ophangt, en nogthans komen SPARMAN en anderen dit getuigenis, op veele plaatſen en zonder opzet, bevestigen. Lusteloosheid is de hoofdtrek van hun karakter, omdat alle de Inſtellingen van de Compagnie dienden ter uitdooving van alle lust tot eenig werk, en dat de Compagnies-Regeering, volgens GRANDPRÉ, beſchroomd was, om een werkſaam Man ter woon in de Bezitting toe te laaten.

Veel zal er noodig zyn, om dit nationaal karakter te hervormen, dog de eerſte grondſlag is gelegd, het Mercantiel Beſtuur is afgeſchaft, de handel is grootendeels vry, en de tyd en de opvoeding van het opkomend geſlagt zullen het verdere doen.

HOOFDSTUK. XI.

VERAFGEZETEN LANDLIEDEN.

Met leedwezen moet ik donkerder kleuren neemen, om verwilderde Europeërs, Europiſche Hottentotten, gelyk ſommige Reizigers ze noemen, naar waarheid af te ſchilderen. Nu zyn wy de bloeiende Kolonien rondom de Stad uitgetrokken, nu zyn wy door de VIERENTWINTIG RIVIEREN, door ZWARTBERG, door de LANGE KLOOF, door het HOUTNIQUASLAND, alwaar de overgang merkelyker wordt, en reeds ſchaduwen vallen, tot alle de grenzen deezer groote Bezitting genaderd. Wy hebben, al voortreizende minder Landbouw, meer VEEWEIERY gevonden, wy hebben de beſchaafdheid allengs zien plaats maaken

ken voor woestheid, wy eeten wynig brood meer, en onderhouden ons leeven ſchier met vleesch en melk, onze klederen hebben we hier en daar verruild met het ſchaapenvel der Hottentotten, Kerk en Regthuis zyn al lang buiten ons gezigt, medelyden met den Inboorling is uit ons hart geweeken.

Ik verwyze den Leezer, wat de byzonderheeden aangaat, tot den Bladwyzer, die hem getuigenisſen in overvloed zal aanbieden, om te weeten, wat er van den KHAMIESBERG tot aan de ORANJE-RIVIER, en van TARKA tot aan de ZUUREVELDEN, omgegaan is, en nog omgaat. Behalven BARROW en SPARMAN, die er geweest zyn, hebben wy het bevestigend getuigenis van den Heer DE JONG, onzen Landgenoot. (319 *enz.*)

Dog de aanleiding tot zulk een hoopeloozen ſtaat van zaaken verdient hier onze geheele opmerkſaamheid. Het is de moeite waard, nategaan, waarom de Kolonisten in deeze ſtreeken met het geweer in de hand agter den ploeg loopen, waarom zy midden in den nagt overvallen en omgebragt worden, waarom zy de Inboorlingen als wild gedierte najaagen. Zy zyn hier aan zig zelven overgelaaten geweest, van het oogenblik af, dat men van het territoriaal ſyſthema heeft afgezien, dat men geen maatige landgoederen in eigendom heeft uitgegeven, dat men enkele huisgezinnen onder eene wet gebragt heeft, om ten minſten een uur gaans van elkanderen af te woonen, dat men allen aftrek der voortbrengſelen tot de bloote Kaapſtad bepaald heeft, dat de menſchen dus moesten verwilderen, en de banden der ſaamenleeving, en het gezag der Overheid, en de invloed

van den Godsdienst, om plaatslyke en natuurlyke redenen ophielden. Een allerſchadelykst ſtelſel van Beſtuur, of veelmeer een gemis van alle Beſtuur heeft aan deeze ongelukkigen de aanleiding tot eene geheele verbastering gegeven, en noch hunne mishandeling der oorſpronklyke Inwooneren, noch hun muitzieke geest tegen de Regeering, zyn zo zeer hunne ſchuld, als de onze.

Mogten het tegenwoordig ſtelſel van Beſtuur en Handel, het uitgeeven van kleine eigendommen in de plaats van groote leeningen, de aftrek in alle de baaien van de overtollige landvrugten, en het aanmoedigen der bevolking uit vreemde landen, de gezelligheid in deeze oorden terug brengen; mogt het beſchermen en onderwyzen der Inboorlingen ook deezen tot nuttige Kolonisten maaken; en mogten alle de Ingezetenen dan onder een kragtig Beſtuur, onder wyze wetten, en onder den gezegenden invloed van goede geestlyke Leeraars, in meerder eenigheid onderling, in vrede met hunne buuren, en tot welzyn van het algemeen, een nieuw leven beginnen.

Niet wynig hebben reeds hier in vooruitgewerkt eenige heldhaftige mannen, welken in de eenzaamheid der woestyren, onder de giftige peilen der Wilden, ſteeds voortvaaren met roemryke overwinningen te behaalen, beide over den haat der Christenen en over de domheid der Heidenen. Zy zullen ons afzonderlyk bezig houden.

HOOFD-

Digitized by Google

HOOFDSTUK XII.

ZENDELINGEN.

In de laatſte jaaren van Compagnies Beſtuur over deeze Bezitting heeft zy in Zuid-Afrika eene fraaie inſtelling begunſtigd, en hulde gedaan aan den heiligen Godsdienst, welke in ons Vaderland de bron van onze deugden en van onzen voorſpoed geweest is. Zy heeft aan de ZENDELINGEN uit de Moraviſche, of Evangeliſche Broedergemeente, gemeenlyk bekend onder den naam van HERRNHÜTHEREN, eene verblyfplaats in de BAVIAANSKLOOF aangeweezen, daar zy 't ſedert met veel vrugt het Christendom aan de Heidenen gepredikt hebben.

Eenige jaaren geleeden vondt BARROW deeze Hottentotſche Gemeente van byna zes honderd zielen in eenen bloeienden ſtaat, en heden is dat getal verdubbeld, zo aan Lidmaaten, als aan Toehoorders van het Woord. Deeze ongelukkige, vertrapte lieden zyn beſchaafde menſchen, werkende leden der maatſchappy, Christenen geworden, of op den weg gebragt om het te worden.

Aangemoedigd door zulk eenen zegen hebben andere Genootſchappen zig ten zelfden einde vereenigd. In Engelland, in Holland, in de Kaapſtad zelve, zyn zy tegenwoordig, ieder voor zig en egter gezamentlyk, werkſaam om het Woord voort te planten. Slaaven, Hottentotten, Kolonisten, zyn de eerſte voorwerpen van de zorg der Zendelingen geweest, en zy zyn vervolgens tot de nabuurige Volken doorgedron-

gen. Van de Bokkevelden zyn zy over de SAK-RIVIER tot aan en over de ORANJE-RIVIER getoogen, met blydſchap opgenomen, en menigmaal geroepen door wilde ſtammen, wier naamen en woonplaatſen maar half bekend waren. Er zyn, er worden Kerken en Gemeenten geſtigt aan de oevers der Sak-Rivier en der Oranje-Rivier, zonder dat de woeste Boschjesmannen, tuſſchen beide gelegen, de gemeenſchap ten eenemaal ſtooren. Er zyn, er worden Kerken en Gemeenten geſtigt voor Hottentotten by Graaff-Reynet en by de Algoa Baai, zonder dat de gewapende Boeren, in hunne verdwaaling, het kunnen tegengaan.

Om deeze onderſcheiden poogingen wel te doen uitvallen, om zig te hoeden voor alle dweepery, om ſlegts bekwaame werktuigen tot zulk een gunſtig werk te gebruiken, en om door geen misſlagen in de uitvoering eene zo ſchoone zaak te bederven, is het te wenſchen, dat de burgerlyke magt zig voegen zal by de geestlyke magt, dat beide elkanderen zullen byſtaan ter bevordering van het tydelyk en eeuwig welzyn der Inwooneren, en dat haare éénsgezindheid ook hier, zo als overal waar zy plaats gevonden heeft, de gezegendſte vrugten draagen zal.

De zagte Godsdienst alleen kan de ſteenen harten van verwilderde Europeërs vermurwen, den uitgebluschten geest van Hottentotſche knegten en van vreemde Slaaven wederom ontſteeken, de bloeddorst van den Boschjesman voor altyd geneezen, en vooral de Aankomelingen uit Europa, en het nageſlagt van de gezamentlyke Inwooneren, met die aandoeningen vervullen, zonder welken de beste Regeering zelve niets goeds uitwerken kan. (*bl.* 67 *beneden.*)

Zy kome, deeze goede Regeering, met goede wetten, met een goed ſtelſel van Beſtuur, aan hetwelk het ontbroken heeft, en zonder welk de beste Regenten onmagtig bleeven. Wy zullen dit belangryk ſtuk hier niet aanraaken, maar hetzelve veelmeer, in een volgend en laatſte Deel, tot het byzonder onderwerp van onze overdenkingen maaken.

DERDE DEEL.

POLITYKE GESTELDHEID DER KOLONIEN.

HOOFDSTUK. I.

HISTORISCH TAFREEL VAN HET BESTUUR.

De Oost-Indiſche Compagnie is langen tyd den Kaap de Goede Hoop voorby gevaaren, heeft er water ingenomen, brieven onder eenen ſteen gelegd voor volgende ſchepen, en is, even min als andere Natien, op het denkbeeld gekomen, om er eene vastigheid te hebben. Zy heeft veel meer toegelaaten, dan beſlooten, om er den grondſlag tot eene Kolonie te leggen, en beöogde toen ſlegts het bevorderen van haaren Koophandel, door eenig gemak toe te brengen aan haare Scheepvaart.

Dit oogmerk werdt bereikt door den eerſten Landbouw rondom de Vesting, welke diende, om ververſchingen aan de ſchepelingen te bezorgen. Dit oogmerk werdt mede bereikt door het Hospitaal, opgerigt voor de zieken, en door andere dergelyke middelen meer.

Dan deeze zelfde omſtandigheeden hadden teffens andere uitwerkingen, daar de Compagnie niet om gedagt hadt. De Landbouwers vonden een goeden grond,

zy

zy genooten er den volſtrekten eigendom van, de ſchepen hadden veel levensmiddelen noodig, zy gaven allerhande benoodigdheeden in ruiling voor dezelven, en in zo verre beſtondt er het zuiver territoriaal ſysthema, waar elk Land in de weereld door bloeien zal. Elk ſtondt verbaasd over den ſchielyken aangroei der Kolonie, en ſcheen de eenvoudige oorzaak daarvan, een goed Beſtuur, over het hoofd te zien.

Met regt. Dit goed Beſtuur was toevallig, en het hieldt niet ſtand, zo rasch als het bepaald oogmerk der Compagnie den verderen eigendom van Land niet meer gedoogde, en als de geringe koophandel van voorbyvaarende ſchepen niet meer in evenredigheid met den landbouw ſtondt. Toen hieldt de uitwerking met de oorzaaken op, men begon de paalen van den vergunden koophandel te gevoelen, de Compagnie kon haar woord niet geſtand doen, om den Landman van zynen overvloed te ontlasten, en de Kolonie als een voorſpoedig kind, byna een jongeling geworden, ſpartelde tegen den leiband, dien eene blinde moeder ſteeds wilde vast houden.

Van dit tydſtip af is het Beſtuur der Compagnie in een geduurigen ſtryd met de werkingen der Natuur in deeze Bezitting gebleeven.

De overvloed der producten bragt eindelyk op het denkbeeld, om dezelven voor Compagnies rekening, zo naar Indie, als herwaards, te vervoeren. De Tarwe, de Wyn, het Hout, zyn beurtelings voorwerpen van ſpeculatien geweest, de beide eerſten voor den Zeehandel, het laatſte voor de Kustvaart. STAVORINUS verhaalt ons veel van de ontwerpen in zynen tyd gemaakt en mislukt, en hy geeft ons de gedagten van

de

de Landlieden zelven op, die niet beſchroomd zouden geweest zyn, om met een vooruitzigt op uitvoer te zaaien, mits Compagnies dienaaren ſlegts er buiten gebleeven waren. De uitkomst ſchynt nogthans niet voordeelig geweest te zyn voor de Compagnie, denkelyk, omdat eene uitſluitende Compagnie, die niet dan kostbaare waaren kent, zig met zulk een gemeenen Handel niet ophouden kan, daar de geheele winst, en meer, in de handen van haare factooren en ſchippers blyſt.

De voortbrengſelen niet kunnende ſmooren, hoezeer ook alle wetten, alle inſtellingen, alle werkſaamheeden van het Beſtuur ſtrekten, om de bevolking en den landbouw te onderdrukken, (bl. 382 *beneden.*) en even min vermogende, om deeze voortbrengſelen met winst te vervoeren, gaf de Compagnie eindelyk een nutteloos voorregt gedeeltelyk over, en vergunde aan de Kolonisten den uitvoer van den overvloed op eigen vaartuigen. Niettegenſtaande dat alle moed ſcheen uitgebluscht te zyn, dat de Landbouw kwynde, dat ſlegts wynige voortbrenſelen werden aangekweekt, en dat de ſpringveder van nyverheid verſlapt was, zo hadt deeze vergunning nogthans aanſtonds eene gewenschte uitwerking, en er liep een ſcheepje uit naar het Vaderland —— dog welk, met den uitgebarsten oorlog, niet teregt gekomen is.

In deezen ſtaat van zaaken nam ons Beſtuur een einde, zonder ooit het minste genoegen te hebben kunnen geeven, dan op het oogenblik, daar de eerſte ſtap gedaan was tot een gelukkigen ommekeer.

Geſchokt tot in haare fundamenten, geduurende eene

eene Revolutie en eenen noodlottigen oorlog van zeven jaaren, heeft ons Gemeenbest uit den val van veele Inſtellingen dog eenig nut getrokken, en wy kunnen uit de puinen van ſommige Gebouwen iets beters opvoeren, dan er te vooren ſtondt. Zo is dan ook deeze heerlyke Bezitting aan het klein oogmerk ontrukt, om eenige ſchepen van ververſchingen te voorzien, welk niettemin als een byoogmerk ſteeds kan blyven plaats vinden. Vervolgens is de Mercantiele Regeering, welke alles aan dit gering voordeel opöfferen moest, veranderd in een Polityk Beſtuur, zo als elke landbouwende Kolonie behoort te hebben, en waaronder onze West-Indiſche Kolonien zo groot geworden zyn, dat zy, uit een mercantiel oogpunt zelf beſchouwd, de Oost-Indiſche Compagnie zeer verre overtreffen.

Thans zal de bevolking aangemoedigd worden, de landeigendom zal een herſtel naar de beginſelen van Riebeek ondergaan, de landbouw zal wederom mogen bloeien, de voortbrengſelen zullen alomme kunnen uitgevoerd, en de benoodigdheeden alomme kunnen aangebragt worden, de eenigſte bepaaling zal zyn, dat de ſcheepvaart zig niet tot vreemden uitſtrekke. Men zal doen hetgeen GRANDPRÉ zeer gelukkig heeft uitgedrukt, met te zeggen, dat deeze Kolonien niet anders noodig hadden om te bloeien, dan aan zig zelven overgelaaten te worden.

Nu wy de eenvoudige Beginſelen, en van rampſpoed onder het MONOPOLIE, en van voorſpoed onder het BETER STELSEL, opengelegd hebben, zullen wy de onderſcheiden deelen van het Beſtuur elk inzonderheid verhandelen, en, in de volgende Hoofdſtukken, over den LANDBOUW, over de AMBAGTEN

NEE-

NEERINGEN en FABRYKEN, over den HANDEL, over de FINANTIEN, over de DEFENSIE, over de REGEERING, over de BEVOLKING, de groote zaak van het Beſtuur telkens uit het oude en het nieuwe Gezigtpunt aaſchouwen.

HOOFDSTUK. II.

LANDBOUW.

Wy hebben reeds gezien, dat een zeer klein gedeelte deezer groote Bezitting den Landbouw kent; terwyl de meeste landſtreeken nog in den herderlyken ſtaat zyn. Alzo wilde het een Beſtuur, welk de Kolonien uit een byzonder oogpunt beſchouwde, en dezelven altyd in de wieg der kindſchheid tragtte te houden. Een ander ſtelſel daagt op, en zal met gemak alle de onmeetlyke Veeweiden in Bouwlanden herſcheppen, door het zelfde middel, welk, by geval, de Kolonien rondom de ſtad heeft doen bloeien. De aftrek van graanen, voor de Indiſche Schepen, heeft den Landbouw aldaar ſchielyk bevorderd. Een aftrek, niet voor ſchepen die ſlegts voorbyvaaren, maar voor andere landen, en door ſchepen die opzettelyk daartoe uit komen, zal alle de Baaien maaken tot datgeen, wat de Tafelbaai is. Alomme, langs deeze uitgeſtrekte Kusten, zullen er Kolonien opryzen, zo als die rondom de Kaapſtad zyn, en niet alleen Tarwe en Wyn, maar Katoen, Wol, Tabak, ja Koffy en Suiker, Cochenille, Indigo en Thee, zullen er met vrugt geteeld worden.

Om dit aan den vryen Handel, de ziel van den Landbouw, gemaklyk te maaken, zal men ook het eenvoudig ſtelſel van Riebeek moeten herſtellen, en al-

alomme in de Bezitting doen, hetgeen hy in de Tafelbaai gedaan heeft. Men zal moeten kleine Eigendommen uitgeeven, in de plaats der overgroote en jaarlyks opzegbaare Leeningsgoederen. Ik kan niet nalaaten, op dit ſtuk de eigen woorden van een kundig Kolonist te gebruiken, wiens geheele Verhandeling ik wenschte aan het Publyk te mogen mededeelen.

„ Een Land kan niet wel bebouwd, en by gevolg ook niet wel bevolkt zyn, ten zy er eene goede verdeeling der Landeryen plaats heeft; de Huisgezinnen vermeerderen, met de Landeryen, en wanneer deeze te uitgebreid zyn, houdt die uitgebreidheid de bevolking tegen. — Zodaanig is aan de Kaap de invloed van een kwaad, het welk men er moet uitroyen; zien wy hoe het gebooren is. ——

De Maatſchappy verleende aan de Landbouwers, die landwaards in trekken wilden, een verlof, aan de Kaap gewoonlyk ordonnantie genaamd, welke inhield, dat hun toegeſtaan wierd, om met hun vee te gaan leggen en weiden op de plaatſen, om welke zy verzogt hadden, — wilde de Landbouwer op die plaats blyven, dan was hy verpligt, om jaarlyks zyne ordonnantie aan de Kaap te laaten vernieuwen; dog zo hy de plaats verlaaten wilde, moest hy dezelve afdanken — dus had de Landbouwer geen eigendom aan het Land, dog hy beweide het, en bebouwde het naar welgevallen, en mogt, zo hy zyn regt op de plaats aan anderen afſtaan wilde, de door hem daar op gebouwde huizingen, onder den naam van opſtal verkoopen.

De kooper egter was verpligt de toeſtemming van den Gouverneur te verzoeken, om de plaats op zyn naam

naam te doen ſtellen; diergelyke plaatſen noemde men, om dat voor ieder derzelve jaarlyks eene recognitie van 25 Ryksdaalers betaald moet worden, recognitie-plaatſen, of ook, dewyl zy maar in jaarlyks Leen bezeeten worden, Leeningsplaatſen.

Daar met het toeneemen der bevolking ook het getal dier plaatſen toenam, kwam het weldra tuſſchen de Landbouwers tot twisten over het gebruik der Weiden, dies wierd bepaald, dat de Leeningsplaatſen, niet naader aan elkander zouden moogen leggen, dan een uur gaans, en dat voordaan geen nieuwe plaatſen zouden verleend worden op eenen minderen affland van eenen anderen. — Die affland, welke veel te groot is, wordt in de waater-rykſte en vruchtbaarſte Landſtreeken, als by voorbeeld langs de Rivieren, niet al te nauw in acht genomen, doch er zyn ſtreeken, waar, of ſchoon het Land zeer vruchtbaar is, in den zomer overal geen waater genoeg gevonden wordt; die genen, die in dezelve plaatſen hebben, laaten niet toe dat iemand naader als op een uur van hun komt woonen, al is er zelfs op eenen affland van 59 minuten, genoegzaam waater te vinden; om dat hoe grooter uitgeſtrektheid Lands zy onbebouwd kunnen houden, hoe talryker kudden zy kunnen aankweeken, en hier toe worden geene knyperyen en geſchenken door vermoogende Landlieden geſpaard. Van daar dat men groote ſtreeken Lands, welkers vruchtbaarheid DUIZENDE MENSCHEN zoude kunnen voeden, ziet onbebouwd leggen, terweil jonge Huisgezinnen zich nauwlyks eene plaats kunnen vinden, zo dat men met recht zeggen kan, dat het Land dat menſchen zoude kunnen voeden, woest gehouden wordt, om Vee te voeden; en

daar-

daarom is niets voor de bevolking en den Landbouw van meerder aanbelang, dan het uitgeven van Leeningsplaatſen, te doen ophouden, en die welke er zyn, zo veel het doenlyk is, in Eigendoms-plaatſen te herſcheppen."

De middelen, welken vervolgens door den ſchranderen Schryver worden opgegeven, om deeze herſchepping te doen, en DUIZENDE MENSCHEN te voeden, zyn eenvoudig en regtvaardig; dog ik durf ze hier niet openleggen, om dat ik de werkſaamheeden van den COMMISSARIS GENERAAL, in wiens handen ook dit ſtuk geſteld is, niet vooruitloopen wil. Ik bepaale my tot een enkele aanmerking. De Leeningsplaatſen zyn uitgegeven onder een drukkende voorwaarde, een ondraaglyk ſervituut, waarop in de Bylaagen het getuigenis van den Heer NEDERBURGH na te leezen is. De VOORTBRENGSELEN moesten allen naar de Kaapſtad ter uitvoer gebragt worden, en daarmede werdt het Land, buiten en behalven de natuur eener Leening, tien maal, en op ſommige plaatſen, vyftig maal minder waard. Nu opent men alle de Baaien, nu laat men den toegang tot dezelven vry aan alle ſchepen van buiten, aan alle wagens en lastdieren van binnen, en de Landman, die tweehonderd uuren ver zyne boter met eenen wagen vervoeren moest, kan nu, hier en daar, het ſchuitje voor zyne deur afwagten, waarmede in een half uur het zeeſchip bereikt wordt. Ik neem hier de twee uiterſten van gemak en ongemak, van het oude en van het nieuwe ſtelſel, en hier uit kan de Leezer zig een begrip vormen van de duizende ſchakels, welken de keten uitmaaken. In dezelfde meerder of minder maate worden de onderſcheiden Landlieden, naar

evenredigheid van hunne plaatslyke ligging, door het nieuw ſtelſel bevoordeeld. Dan naar deeze maate ook kan het Beſtuur in de hervorming der Leeningplaatſen tot Eigendommen te werk gaan, en aan elk meer of min van zyne Leening in Eigendom toekennen. Eene tweede omſtandigheid, by deeze hervorming in het oog te houden, is de talrykheid van het Huisgezin, en zo zyn er meer anderen, welken gedeeltelyk op de plaats alleen kunnen bepaald worden. Hier is genoeg gezegd, om niet alleen aan te toonen, dat het ſtelſel van Eigendom den grond als het ware honderdvoud vermeerderen zal, wanneer een vrye Handel aftrek zal bezorgen; maar ook dat alle hoop van verbetering, alle affchaffing van misbruiken, hier aan vast kleeven, en dat er niets zou gedaan zyn, als dit kwaad niet in den grond geneezen werdt.

Thans hoort men aan de geenen, welken land in die uitgeſtrekte Bezitting verzoeken, om het te koloniſeeren, de vraag voorleggen, of er nog land uit te geeven is? Thans verneemt men, dat er om een bron, om een ſtuk lands getwist en gevogten wordt onder de boeren. Van waar zulke ongelooflyke ongerymdheeden in die Kolonien, waar zestigduizend zielen eenen grond zo uitgebreid als een Koninkryk beſlaan? Van het Monopolie van Handel en van het Leeningsſtelſel alleen, die vermogt hebben, een Landgoed, zo groot als een klein Vorſtendom in Duitschland, even min waard te maaken, als een Moestuin in Holland, invoege dat er ſlegts een enkel Huisgezin van leeven kan.

Te vergeefsch onderſtelt men, dat niet het ſtelſel van Beſtuur, maar de natuur van den bodem, deeze uitwerking gehad heeft. Het één gedeelte van deeze

Be-

Bezitting logenſtraft ten vollen, en op de ſpreckenſte wyze, deeze dwaaling omtrent de verdere deelen derzelve. Rondom de Kaapſtad, waar eigendom en eenige handel, eenige aftrek waren, is het land en bebouwd en bevolkt, offchoon de grond er op verre na niet zo vrugtbaar, noch zo wel bewaterd is, als honderd andere gronden. En wat een kleine plek is het geheel District van den Kaap, in vergelyking van de verdere Bezitting, zelfs op de Kaart van BARROW, welke de geheele Oranje-Rivier zonder reden uitſluit? De geheele uitgeſtrektheid van alle de vrugtbaare Landeryen ſaamgenomen, zy zy de helft, of ſlegts een derde van de Bezitting, worde ſlegts het geen het District van den Kaap is, zo heeft de Republyk eene onſchatbaare aanwinst gedaan.

HOOFDSTUK III.

AMBAGTEN, NEERINGEN en FABRYKEN.

De Compagnie verlangde natuurlyk in de gelegenheid te blyven, om eenige benoodigdheeden in de Kolonien aan te voeren, en begunstigde derhalven de eigen bewerking van ruwe ſtoffen niet. Dan dat dit zo verre gegaan zy, dat zelfs de groffſte eerſte ſtoffen geduurig zyn aangebragt geworden, als hout en yzer by voorbeeld, is zeer geſchikt om te bevreemden.

Het beter ſtelſel van vryen Handel kan de Kolonisten op dit ſtuk van alle banden los maaken, en het Beſtuur behoeft zig ſlegts op den aart der zaak te verlaaten, welke niet toelaat, dat er ooit fijn werk gemaakt worde, in een land, dat in geen eeuw ge-

noegſaam bevolkt en bebouwd kan zyn. De werklieden zullen altyd uit de Fabryken wegloopen, om een ſtukje lands in eigendom te verkrygen.

Ik zelf heb dit in de Vryſtaaten van Noord-Amerika bygewoond, alwaar men, na den oorlog met Groot-Britanje, alle mogelyke middelen heeft aangewend, om Fabryken en Manufactuuren aan te leggen. Te vergeefsch. De Landbouw heeft alle de handen getrokken, en Engeland heeft thans geen grooter aftrek voor zyne bewerkte ſtoffen, dan dit zelfde voor wynige jaaren zo vyandelyk gezinde Land. In de Bylaagen verzoek ik dat de Leezer de heldere denkbeelden van den Heer DE PRADT op dit ſtuk nazie, als mede eenige opgaven van het tegenwoordig vertier van Britſche Manufactuuren in NOORD-AMERIKA, ter waarde van vyf en zeventig millioenen hollandsch in het jaar. (373)

Al gaf men in deeze Kolonien eene onbepaalde vryheid, om ook de fijnſte Manufactuuren aan te leggen, zo zou er geen gebruik van kunnen gemaakt worden, zo lang als er zo veel land te bouwen is. De onderneemers, indien er waren, zouden ſchielyk bedorven zyn, en buiten allen dwang er mede uitſcheiden. Zulke grove Ambagten, Neeringen en Fabryken, daartegen, als behulpſaam zyn aan den Landbouw, en de kosten van denzelven verminderen, invoege dat de uitvoer der producten mogelyk gemaakt worde, dezulken alleen kunnen zig ſtaande houden, en zyn ook hoogst nuttig voor het algemeen.

Zo gezegend is een goed ſtelſel van Beſtuur, dat de eenvoudigſte Beginſelen, met wynig Wetten en Reglementen, voldoende zyn, om veel goeds uitte-

wer-

werken; terwyl een flegt ſtelſel zyne Beginſelen te vergeefsch met duizenden van verbiedende Wetten in werking brengen of ophouden kan.

Het beter ſtelſel zal teffens onze Vaderlandſche Neeringen en Fabryken van jaar tot jaar meer in de hand werken. De bevolking in deeze Kolonien toeneemende, zal er jaarlyks meer van onze bewerkte ſtoffen getrokken worden. Dat deezen duurder zyn in ons land, dan elders, uit hoofde van de hooger daghuuren, is eene omſtandigheid van veel gewigt voor den Kooper of Slyter in Europa, dog van wynig belang voor die in Afrika. De hooge ſcheepsvragt, namelyk, op eene lange zeereis, voegt zo veel by den oorſpronklyken prys der goederen, dat de duuren en goedkoopen hier, even duur omtrent in een ander weereldrond zyn. Maar de Kolonist houdt doorgaans van Vaderlandſche goederen, en verkiest ze verre boven vreemden. De uitbreiding van de Bevolking in deeze Kolonien moet dus noodzaaklyk een geduurig toeneemenden aftrek aan onze inlandſche Manufactuuren verzekeren, dat is, in andere woorden, onze Fabryken moeten in deeze Kolonien de beste ondersteuning en opbeuring vinden, die er uitgedagt worden kan. Aftrek is alles voor de Fabryken, als zy aftrek hebben, klaagen zy nooit, op aftrek doelen alle haare poogingen, alle ſchaevergoeding is voor gebrek aan aftrek, en alle nyd op vreemde Fabryken is uit hoofde van den aftrek derzelven.

In zo verre, derhalven, als de grove Fabryken in de Kolonien den Landbouw bevorderen, en als de Landbouw de Bevolking aldaar vermeerdert, zyn deeze grove Fabryken zelven hulpmiddelen en werktui-

gen, om den bloei onzer Vaderlandſche Fabryken in het algemeen kragtig te bevorderen. Een enkel Fabrykant moge iets inbrengen, om, met opzigt tot zyne byzondere waar, op dit Beſluit te vitten; maar de Staatsman zal het met opzigt tot den Fabrykſtaat in het algemeen, greetig inruimen.

HOOFDSTUK IV.

VAART EN HANDEL.

De Compagnie voer op en van Indie, en hadt deeze Bezitting in het voorbyvaaren noodig, waar uit eenige Handel ontſtaan is. Onder een nieuw Beſtuur wordt deeze Bezitting eene landbouwende Kolonie, waar opzettelyk op gevaaren wordt, om er producten af te haalen en benoodigdheeden aan te brengen.

De gezegende vrugten van eenen toevalligen handel hebben wy aan en rondom de Kaapſtad waargenomen, en daar de voorbyvaart aldaar redelyk groot is, zo zyn er bloeiende Kolonien uit deezen Handel gebooren.

Wanneer eenige wynige ſchepen op de verdere baaien vaaren zullen, ten einde hunne laadingen te losſen en er anderen van producten van den bodem in te neemen, zullen deeze wynige vaartuigen even veel uitvoeren, als de veele voorbyvaarenden in de Tafelbaai doen. Op deeze wyze zal de vrye Handel eene Tafelbaai van elke baai maaken.

De Compagnie, gedrongen door de kragt der zaaken, heeft op het laatst eenige vryheid aan de Kolonisten geſchonken, welke nu zal uitgebreid worden, behalven op het ſtuk der Walvischvangst, uit hoofde van het verleende Monopolie van Traankooken aan den wal

en

en het vervoeren van den alzo gekookten Traan, hetwelk voor twintig jaaren aan eene Societeit, by uitſluiting van alle anderen, geoctroyeerd geworden is.

Nu komt het my voor, dat ſommige Kolonisten de vryheid van Vaart en Handel ook tot vreemden zouden willen uitſtrekken, en dat zy, met eigen ſchepen, naar vreemde landen zouden willen vaaren. Deeze wensch is niet overeenkomſtig met den tegenwoordigen ſtaat der Bezitting, die nog wynig aan den Handel opleveren kan, omdat zy ſchier niet bevolkt en ſlegt bebouwd is. De aftrek naar het Moederland en de verdere Kolonien van den Staat zal langen tyd voldoende zyn, om den landbouw aan te moedigen. Waren èr egter eenige ſtapelproducten, die niet konden zo verre vervoerd worden, was by voorbeeld de tarwe ſlegts naar de Eilanden Bourbon en Madera te brengen, in dit geval, zoude eene uitzondering op den regel kunnen toegelaaten worden, en men zoude kunnen gedoogen, dat zodaanig product naar eene nabygelegen Kolonie gebragt werdt, mits hetzelfde ſchip de laading van daar ingenomen naar het Vaderland overvoerde.

Wanneer, in volgende tyden, mogelyk over eeuwen, deeze Bezitting door een bloeienden landbouw zo bevolkt zal zyn, dat de Kolonisten ryp worden voor de onafhanklykheid, zal de Staat wel doen, een ruimer veld voor den aftrek open te zetten, waarvoor de Kolonien dan ook andere voordeelen aan het Moederland zullen kunnen toebrengen, die wy in één der volgende Hoofdſtukken zullen aanwyzen.

HOOFDSTUK. V.

FINANTIEN.

De Compagnie tragtte altyd, de onkosten van deeze vastigheid met de inkomſten uit dezelve te dekken, en deeze inkomſten beſtonden in Handelwinſten en Belastingen van allerhanden aart. De Kaap maakte nogthans nooit de uitgaven goed, en bleef derhalven een Lastpost. Men zoude nogthans deezen blaam, zelfs onder het oude ſtelſel, van deeze Bezitting hebben kunnen afweeren, wanneer men het nut derzelve, voor het algemeen mercantiel bedryf der Compagnie, mede in rekening gebragt hadt.

Onder een beter ſtelſel moet deeze Bezitting volſtrekt onafhanglyk van de Vaart op Indie beſchouwd worden, men behoeft niet ééns in rekening te brengen, dat zy, als eene Grensvesting, kosten vereischt, die door het algemeen behooren gedraagen te worden. Zy is nu het geen Suriname was, toen deeze Kolonie haar Octroy in 1682 kreeg, eene Bezitting, welke veel belooft, dog bevolkt en bebouwd moet worden, om veel te geeven. Met Suriname is dit beproefd en gelukt, en met onze verdere West-Indiſche Kolonien is het even voorſpoedig uitgevallen; met deeze Bezitting hebben wy derhalven meer dan hoop, wy hebben de waarſchynlykheid van wel te ſlaagen.

Dan zy heeft nog iets groots boven de West-Indiſche Kolonien vooruit. In deezen heerscht de ſlaverny, welke in haare gronden geſchud is, en alle de Kolonien dreigt te vernielen. Wy kunnen in Zuid-Afrika doen, hetgeen de Engelſchen in Bengaalen gedaan hebben, de tropicaale producten met vrye han-

handen bouwen. Zo gaat er Suiker, Indigo, Katoen, uit Bengaalen, naar China en naar Europa. Er zyn mogelyk vier Inboorlingen voor dit werk noodig, tegen een enkelen Neger; maar de vier kosten minder dan de ééne, en wel om tastbaare redenen. Aan den Staat zyn egter de vier niet alleen viermaal meer waard, dan de ééne, maar elk van de vier is meer waard, omdat hy tot de Defenſie en de Finantien even veel toebrengt, als de ander er afbreuk aan doet.

Als wy onder de zagte lugtſtreek van Zuid-Afrika eene bevolking evenredig aan den grond krygen, zullen wy er belastingen kunnen heffen, die zeer draaglyk voor de Kolonisten zynde, veel aan den Staat opbrengen zullen.

Ik zal niet in de byzonderheeden komen van elke belasting, welke nu geheeven wordt; maar in het algemeen eenige beginſelen opgeeven, welken de ondervinding voorſpreekt. In ons Land is de Koophandel de groote dryfveêr van alle nyverheid, de ſteun van Fabryken en van Landbouw, zo als ik meen betoogd te hebben in myne GEDAGTEN OVER 'S LANDS FINANTIEN, een ſtukje naauw verknogt aan al wat ik nu over de Oost-Indiſche zaaken uitgeef. In andere Landen is het Fabrykweezen de grondſlag van de beide andere takken van welvaart, landbouw en koophandel. Maar in landbouwende Kolonien is het de landbouw, en daar moet het Finantieweezen naar ingerigt worden. Wy moeten in ons Vaderland den Koophandel ontheffen, en in Zuid-Afrika den Landbouw. Als de ſpringveêr haare kragt ongekrenkt behoudt, verſpreidt zig haare werking alomme; dog zy kan niet lyden, of alle de raderen hebben er gevoel van.

Een doorlugtig voorbeeld levert ons hier NOORD-

AMERIKA op, waarvan in de Bylagen het nadere. De belastingen zyn daar ſchier geheel en al op den in- en uitvoer in de zeehavens, met één woord, op den zeehandel gelegd. Binnen 's lands wordt wynig of niet betaald. Zo lang als de landbouw zig verder uitſtrekken moet, en de bevolking moet vermeerderen, is dit een wys ſtelſel, omdat de Landman, in de min bevolkte binnenlanden, waar de Koophandel in ruiling beſtaat, geen geld heeft noch kent, en door de lasten zou onderdrukt worden. In de Zeeſteden komen alle de waaren aan, daar is koophandel en geld, daar wordt de belasting by de koopprijzen gevoegd, daar heeft er de Landman geen gevoel van, en de handel zelf kan niet zo gedrukt worden, door zelfs zwaare lasten, dat de ſtroom van producten naar de Kust zoude komen ſtil te ſtaan, of de begeerte naar vreemde waaren in ruiling verkoelen.

Binnen 's lands mogen maatige lasten dienen tot het ophouden van plaatslyke Regeeringen, van den openbaaren Godsdienst, van eene goede Militie, dog verder niet. Deeze behoeften gevoelt de Landman en brengt gaarne het zyne toe, om er in te voorzien. Wyders betaale hy middelyk in de regten op den Koophandel, met zyne producten iets laager te verkoopen en zyne benoodigdheeden iets duurder in te koopen. Hy draagt deezen last, en weet het niet.

Zo doende zullen wy in Zuid-Afrika oneindig verder komen, dan in de West-Indien. Men leeze in het OCTROY VAN SURINAME na, hoedaanig de Planters er verſchoond blyven, en hoe min de inkomſten der Kolonie, onder anderen, voldoende zyn, om de vereischte Defenſie derzelve daar uit te vinden. Dan dit heeft men niet geägt, en men oordeelde met regt,

dat

dat zy zo veel middelyke voordeelen aan den Staat zoude aanbrengen, dat deeze wel de meerdere kosten van Defenſie op zig neemen kon. Met een ſtelſel van Beſtuur zonder ſlaaverny zullen wy in Zuid-Afrika, en de inkomſten verbeteren, en de middelen van Defenſie in de Kolonien zelven vinden, gelyk wy dit in het volgend Hoofdſtuk hebben aan te wyzen.

HOOFDSTUK. VI.

DEFENSIE.

De Compagnie hadt van den beginne een Kasteel gebouwd, om de kleine Kolonie in veiligheid te ſtellen. Dit werdt naderhand vermeerderd en verbeterd, en, behalven de verdediging van een plekje gronds, was men zelfs bedagt, om ook de Rheede te beveiligen. De batteryen, ten dien einde opgerigt, hebben zwaare ſommen gekost, en het blyft nogthans twyfelagtig, om niet meer te zeggen, of de Stad en de Rheede wezentlyk beveiligd waren.

Deeze zelfde ſommen, op eene andere wyze beſteed, zouden, in de plaats van een uur in den omtrek, de geheele Bezitting in haare ruimste uitgeſtrektheid, van de groote Zeeën tot aan de Grensſtroomen, onverwinlyk gemaakt hebbeu.

Zulk een groot Land, namelyk, zo geſchikt door de Natuur tot de ſchoonſte Defenſie, behoort niet afhanklyk gemaakt te worden van een enkel punt, daar men ſchatten in begraaft, om Europiſche Vestingwerken op te rigten.

De ſterkte van zulk een Land, naast zyne bergen en rivieren, is te zoeken in zyne Bewooneren en in zyne

zyne uitgeſtrektheid. De Landbouw vereischt hier veele handen, welken by uitſtek geſchikt zyn tot den Wapenhandel, en de jagt maakt veelen der Inwooneren tot gebooren ſchutters.

Ware het Land maar eenigzins bevolkt, zo zoude men den vyand gerust zyne Landing kunnen toelaaten, en zeker zyn, dat hy zig nooit zoude kunnen ſtaande houden, noch tegen de geduurige aanvallen van de Militie met eenige reguliere Troupes daar onder, noch tegen het gebrek aan alles, waaraan hy, in het één of ander ſaizoen, zoude zyn blootgeſteld.

Dit is zo waar, dat nu reeds iets dergelyks plaats vindt, en een kundig Officier, aan den Kaap bekend, my verzekerd heeft, dat, naar zyn oordeel, het Esquader van Lucas hadt kunnen de ſchepen in de Saldanhabaai verbranden, en dan naar de bergen trekken, zig met de Kolonisten vereenigen, de Levensmiddelen aan de Kaapſtad affnyden, en het Engelsch Garnizoen eindelyk tot de overgave dwingen.

Eene goede Militie en de uitgeſtrektheid des Lands hebben Noord-Amerika onafhanklyk bewaard tegen de Britſche Legers, welken alle de Zeeſteden, ofſchoon bevestigd, innamen, en midden in het Land gevangen gemaakt werden.

Hadt men nu de ſommen, die de batteryen gekost hebben, aan den landbouw en de bevolking beſteed, zo zou de Bezitting nu reeds in zulk eenen ſtaat van tegenweêr zyn, dat geen Europiſche vyand eenen aanval op dezelve zoude waagen.

De natuur werkt hier mede, door het Karrooveld in de Middellanden, waar geen vyandelyk leger overtrekken kan, zodat het altyd de bergen vóór zig,

zig, de zee agter zig, en de beide zyden ongedekt behoudt. De aanval op den vyand valt hier zo gemaklyk, zyne verdediging is zo moeilyk, dat de beste Generaal, met lugt en aarde tegen zig, het ſlegts eenigen tyd kan uithouden, en het dan opgeeven moet. Eenige maanden van het jaar is hy afgeſlooten van de zee, eenige maanden van het jaar moet hy min of meer gebrek aan water hebben voor zyne vereenigde benden, en nooit behoeft de Inlander hem een even talryk leger tegen te ſtellen, maar kan hem altyd met kleine partyen plaagen. Hy moet geduurig van de zeekust opklimmen, en de Inlander komt geduurig van de hoogte op hem af.

Ware nu de Bezitting reeds genoegſaam bevolkt, zo zou de Regeering onbeſchroomd de bedreigde of opgeëischte Kaapſtad kunnen verlaaten, en zig naar eene andere begeeven, indien niet alreeds de Hoofdſtad, om andere redenen, voorlang binnen 's Lands verplaatst was geworden. Meester van deeze ééne Stad, zou de vyand wynig gevorderd zyn, even min als in Noord-Amerika, toen hy meest alle de zeeſteden in zyne magt hadt. Dan zouden wy niet in de ongerymdheid vervallen, van te hooren, dat er een Kasteel ingenomen is, en dat derhalven de Kolonien op tweehonderd uuren afſtands mede verlooren zyn.

Deeze Defenſie is onkostbaar, vooreerst, omdat zy op de volkrykheid berust, en in de tweede plaats omdat de volkrykheid met veele andere omſtandigheeden gepaard gaat, die geld opbrengen, in de plaats van geld te kosten.

HOOFDSTUK VII.

REGEERING.

Al wat in de voorige Hoofdſtukken van Landbouw, Neeringen, Vaart en Handel, Finantien, Defenſie, verhandeld is, behoort regtſtreeks tot de werkſaamheeden van de Regeering, niet alleen hier te Lande, maar voornaamlyk in de Kolonien.

Dan om met vrugt daar in te werken, ſchynen eenige beginſelen te moeten vastgeſteld worden, op welken wy tragten zullen den aandagt gaande te maaken.

De Bezitting is zo uitgeſtrekt, de onderſcheiden Deelen derzelve zyn zo onderſcheiden van elkanderen, dat er veele plaatslyke Regeeringen met de plaatslyke belangen moeten belast worden, ſtaande onder eene algemeene Regeering, welke de algemeene belangen voorſtaat, en door de onderſchikte Regeeringen op elke plaats werkſaam is. Het is beter, Inſtellingen ten dien einde te maaken, terwyl de bevolking nog gering is, om dat deeze dan des te geregelder, en teffens des te ſchielyker, zal aangroeien.

De betrekkingen tusſchen het Moederland en de Kolonien zyn hoogstnoodzaaklyk, om den Landbouw, door Vaderlandſche Fondſen, met kragt voortte zetten, ja zelfs, om leven aan den Koophandel te geeven, dog deeze betrekkingen zyn los en vrugteloos zonder eene goede Juſtitie in de Kolonien, welke de verdragen en overeenkomſten veilig maakt. De plaatslyke Regeeringen vereiſchen derhalven ook

plaats-

plaatslyke Collegien van Juſtitie, met beroep aan het opperſte Hof.

De éénsgezindheid tuſſchen het Moederland en de Kolonien kan meest al bevorderd worden, niet alleen door de gedragingen der Regeering, maar ook door haare ſaamenſtelling, wanneer zy gemengd is uit Kolonisten en Nederlanders. Deeze laatſten kunnen woeste Landeryen ontvangen om te ontginnen, of anderen aankoopen, ten einde zig in de Bezitting te vestigen, en Kolonisten te worden.

De opvoeding der kinderen tot goede menſchen, de oefening in den Godsdienst, tot behoud der goede zeden, hangen veel al af, niet zo zeer van de Regeering, als van het voorbeeld der Regeerders. Wy hebben, in het Hoofdſtuk van de Zendelingen, iets van de gezegende uitwerkingen der vereeniging tusſchen de burgerlyke en geestlyke magten aangeſtipt, als het vermogendst middel om den bloei van een Land te bevorderen. Deeze vereeniging is de onmiddelyke vrugt van Opvoeding en Godsdienſtigheid, en geen Burgerlyke Wetten, noch menschlyke Inſtellingen, zyn in ſtaat, om het gebrek daar aan te vergoeden.

Wyders kan de Regeering, als het ware uit haaren ſtandplaats treedende, en elk Lid derzelve zig in den kring zyner medeburgeren begeevende, veel toebrengen ter algemeene welvaart. Zo deedt een Britsch Gouverneur, die Preſident werdt van een Genootſchap van Landbouw, Kunsten en Wetenſchappen, daar ik, tot ſlot van dit Hoofdſtuk, een ſtaaltje van byvoegen zal.

CAAPSTAD DEN 1*ste* SEPTEMBER 1800.

In eene Byeenkomst van den Preſident, Vicepreſidenten, en Leeden, uitmaakende den Raad van het Genootſchap ter aanmoediging van den Landbouw, Kunſten en Weetenſchappen.

Wierd Geleezen.

Rapport van den Casſier, waar uit bleek, dat de ſom der betaalde Inteekeningen kwam uit te maaken, een bedraagen van 3674 Ryxds. 7 Schelling. Waar op den Raad overging tot het Examineeren der onderſcheidene ſtukken, in de voorgaande Vergadering gepreſenteert, en geleezen, navolgens de order in het gedrukt rapport voorkomende.

No. 1.

1ſte Vraag. Den Raad is van oordeel, dat een publiek werkhuis het beste middel zou zyn, om de armen en ledigloopers in deeze Kolonie, op eene nuttige wyze bezig te houden; als wordende de gebrekkige en behoeftige verzorgd en onderhouden, uit de Diakonies armbeurſen. Plans voor de oprigting van zulk een Geſtigt zullen worden aangenomen, en den Autheur van het best gekeurde, zal door de Societyt honoraabel worden beloond.

No. 2.

2de Vraag. Als meede het Papier No. 2. dat over hetzelve onderwerp handeld: den Raad zal alle Plans voor de oprichting van een Publiek School van opvoeding aannemen, en met eerepryzen of pecuniaire beloonings den Autheur van het best geoordeelt wordende, begiftigen.

No. 3.

Digitized by Google

No. 3.

Het Gedicht ter Gelukwenſching van het Genootſchap het werk van den Weleerwaarde Heer BORCHERS Predikant te Stellenbosch. Zyn Wel Eer. waarde word voor dit cierlyk adres, by deezen door den Raad beleefdelyk bedankt; terwyl insgelyks, de vriendelyke hand, welke de goedheid had, dit ſtuk te vertalen, verzogt wordt, de erkentenis des Raads te willen aanneemen.

No. 4.

De Raad bedankt mits deezen, die geene welke de moeite heeft gelieven te nemen, de Memorie te zaam te ſtellen, betreffende de aankweeking der Wynen, en het maaken van Brandewynen, welke bevonden is te zyn getrokken, uit de beste Schryvers over dat onderwerp; en belooft een Premie van vyfhondert Ryksdaalders aan hem, welke de beste Legger Wyn, aan den Raad zal leveren, behandelt na de daar in voorgeſchreevene wyze, waar van egter de nodige bewyzen, het zy van den Predikant of Landdrost van het Diſtrict, dan wel van twee geloofwaardige buuren, of andere voldoende getuigen, dat wezentlyk de voorgeſchreevene wyze in allen opzigte is in agt genomen, met en benevens proefjes der Wyn zelve, aan het Genootſchap moeten worden overgegeeven, op of voor den 1ſten October 1803.

Dit papier is by de Sekretaris te zien; en die geene welke begeerig mogten zyn, om een naukeuriger verſlag der behandeling, te hebben, zullen hunnen wensch dubbel voldaan vinden, met de Dictionnaire d'Histoire Naturelle par Valmont Bomare, en de Encyclopedie (Art. Vigne) na te ſlaan, waar van verſcheiden exemplaaren in deze Kolonie voor handen zyn.

Men heeft het egter best geagt, om ter onderrigting van die geene, welke verre van de Hoofdplaats woonen, de voornaamſte poincten, welke in deeze Memorie worden aangepreezen, hier ter neer te ſtellen.

Dat de Wyngaarden moeten geplant zyn op heuvelagtige gronden, en niet minder dan vier voeten van elkander.

Dat dezelve van de grond worden opgeheven, en langs latwerk opgeleid, dog niet hooger dan twee of drie voeten, om de Zuidooste winden.

Dat de Druiven volkomen ryp, en van de ſtengels afgeplukt, in een open Vat worden geworpen.

Dat na vier en twintig uuren in dat Vat geleegen te hebben, de Most moet bewerkt worden met een ſtok of ſpar, aan welks einde een zoort van gaffel is even gelyk men boter karnt, voor den tyd van agt dagen, 's morgens en 's avonds een half uur; waar na men de Wyn bezigtigd, of dezelve de vereischte kleur bekomen heeft, dan wel misſchien een weinig zuuragtig is geworden, het geen zelvs van geen aanbelang is, wyl dit in de Vaten overgaat, wordende de waare tyd, hoe lang men de Wyn roeren zal, best bepaald, door optemerken, of de Schil der druive haare hooge roode kleur verlooren heeft.

De most moet ſtil op het vat gelaten worden, geduurende vier en twintig uuren, alvorens te worden overgetapt, ten einde helder en klaar te werden.

De Vaten moeten niet volkomen gevuld, en het ſpondsgat opengelaten worden, om dat de wyn zou kunnen uitgisten, en zig van de met de natuur der wyn ſtrydige eigenſchappen, ontlasten.

Wanneer de gisting heeft opgehouden, moeten de Va-

Vaten met voorjaarige wyn opgevuld, en de ſpondsgaaten nauwkeurig digt gemaakt en verzeegeld worden, zo dat er geen lucht by komen kan.

Ses of agt daagen zyn voldoende, om de Most van witte wyn op de vaten te laten leggen.

De Wynvaaten of leggers behoorden in verwulfde kelders te worden bewaard, op dat de wyn byna altoos aan eene evenreedige warmte of koude zy bloodgeſteld.

Het Voorſtel.

No. 5.

Daarna in deliberatie gebragt is geoordeeld te zyn, een zaak van het Gouvernement.

No. 6.

Uitgeſteld tot de volgende Vergaadering, als wanneer het Fonds voor de Premien zal worden bepaald en de onderwerpen uitgekozen. — En

No. 7.

Insgelyks uitgeſteld tot de aanſtaande Vergaadering. Waarna de volgende papieren wierden geopent en geleezen.

No. 8.

Eene algemeene Beſchouwing van den ſtaat der Kolonie. — Voorſtellingen van onderſcheidene verbeteringen in de bereiding der Wynen en Brandewynen, Koornbouw, plantſoenen en omheiningen, enz. enz. eindigende met de propoſitie van de tien volgende Premien.

1.

De beſchutting van Schaapen, Hoornvee en Paarden in de Wintertyd.

Voor dekking in de Winter van het Jaar 1801. door middel van Lootſen, Hutten of Stallen, niet

minder dan duizend Schaapen, hondert Beesten of vyftig Paarden.

2.

Droog Voeder voor het Vee.

Voor van een bepaald ſtuk Lands, de grootſte hoeveelheid droog voeder in gewigt te leveren, voor Schaapen Paarden of Hoornvee, in een geheel Jaar.

3.

Wyn en Brandewyn.

Aan die geenen welke in het jaar 1802. aan de Societeit de beste legger Wyn zal leveren, mits de volgende Conditien in agt te neemen.

Dat dezelve gemaakt worde van Wyngaarden welke langs latwerk of op eenigerlei andere wyze van de grond zyn opgeheven.

Dat de druiven van de ſtengels worden afgeplukt, en de eerſte alleen onder de pers gebragt.

Dat men de Most behoorlyk doet uitgisten alvoorens dezelve in de Vaaten over te ſteeken.

En voor elke Legger op deeze wyze gemaakt, en in het zelve Jaar geleevert.

Voor de beste legger Brandewyn Gedistelleerd van Druiven, en behandelt als hier booven voor de Wyn is voorgeſchreeven.

4.

Kastanjeboomen voor Duigen.

Voor het planten van 5000 Kastanjeboomen voor den 1ſten October 1801.

5

Planten en Omheinen.

Voor het grootst getal, Eiken, Dennen, Populieren, Zilverkleur, Kreupel of Doornboomen, in

een

een ring van ten minsten drie reien, rondom bezaaide, of te bezaayene Landen geplant.

6.

Koornbouw.

Voor de beste proeven op drie Morgen Land gemaakt, om daar uit te kunnen bepaalen, vergelykkelyke voordeelen, om garst of tarwe aantekweeken, het zy door het Zaad te werpen, in de gaaten door een kleine Eg, of Hark, tot dat einde expres vervaardigd, gemaakt, dan wel door de grond om te ſpitten, en alzo het Zaad regulier te planten, of na de gewoonte van dit Land, het Zaad te ſtrooijen, om daar door te worden overtuigd, welke het beste middel ter verkryging van een goede graan oogst in deeze Kolonie zy.

7.

Pot-asch.

Voor de eerste 500 Ponden Pot-asch gemaakt van de Asch van Cannabosjes welke aan de Kaap ter markt zullen worden gebragt.

8.

Zeep.

Voor een Duizend pond Zeep van Traan en Potasch gemaakt, van wat plant het ook zyn mag in deeze Kolonie.

9.

Trek-oſſen.

Aan die geenen welke zal inſpannen en gewennen by de hoornen te trekken, een ſpan van ten minsten ſes Oſſen, of eenige andere manier zal uitvinden, om de Oſſen het werk gemakkelyker te maaken, zo dat men met de helft van het Vee, het zelve werk zal kunnen doen.

10.

Bewatering der Landen.

Voor de beste wyze om het water uit de Rievieren, Putten of Waterbakken op te haalen, en over het Land te leiden, om het zelve in het Somerſaiſoen te bevogtigen.

Gelast om Getranslateerd en in overweeging genomen te worden.

9.

Voorſchriften voor de bereiding van Mist, en het mengen derzelve Ongeteekend.

Beſlooten te doen translateeren om in deliberatie te worden gebragt.

10.

Extract uit een Brief van Graaff Reinet, proponeerende een Premie voor den Landman, welke de vetſte Os, of het zwaarſte Schaap zal leveren, en den rykſten Koornoogst, in dat diſtrict hebben.

Beſlooten in overweeging te neemen.

11.

Voorſtel eener Premie voor de aanplanting der Olyf boom in de Kolonie, en de beste wyze om dezelve aantekweeken, insgelyks een Premie voor die geene, welke tegen het uiteinde van het Jaar 1801. het grootſte getal Byekorven in werkzaamheid zal hebben gebragt. Ongeteekend.

Beſlooten in overweeging te neemen.

12.

Memorie betreffende de verbetering der Wynen, over den algemeenen ſtaat der Landbouw — de verbetering der Veeteelt — den aart en oorzaak der Vee-

Veeziektens — middelen tegens het gebrek aan hout — en de misting der Landeryen.

Geteekend. R. M.

Gelast te translateeren en in overweeging te neemen.

13.

Wysgeerige beſchouwing over de Natuur.

Geteekend. W. J.

Verſchooven tot een nadere byeenkomst.

Geadjourneert tot Maandag, den 6den October 's voormiddaags ten elf uur.

GEORGE YONGE *Preſident.*

Ter ordonnantie van den Raad

J. BARROW, *Secretaris.*

HOOFDSTUK. VIII.

BEVOLKING.

Het uitwerkſel van zo veel eenvoudige en onkostbaare middelen, om deeze Bezitting aan eenen welſtand te helpen, dien zy voor lang hadt kunnen genieten, zal zyn, dat er de Bevolking aanmerkelyk toeneemt, en dat deeze toegenomen Bevolking wederom een nieuw middel tot verderen voorſpoed wordt.

Men rekende uit, dat in Noord-Amerika het getal Inwooneren om de vyf-en-twintig jaaren verdubbelde, zonder aankomelingen van buiten; dog dat, deezen er by gerekend, de verdubbeling plaats vondt in zeventien of agttien jaaren.

Zo als de Kaapenaars zyn, is het voor henzelven wenschlyk, dat braave en werkſaame lieden,

Landbouwers en Handwerkslieden, tot hen overkomen, ten einde eene Europiſche beſchaafdheid onder hen te herſtellen.

Zulke aankomelingen zullen best aarden, en van het grootſte nut zyn, op plaatſen, waar de ſlaavernyy wynig of niet bekend is, waar de arbeid nog geen ſchande geworden is, waar de Inlander nog niet uitgeroeid is. Daar zal de Europeër werken, zo als hy doet in Noord-Amerika, en hy zal aan de meer bevolkte deelen van Zuid-Afrika het nuttig voorbeeld van eigen werkſaamheid geeven.

De tyden voor verhuizingen uit Europa zyn gunſtig, na zulke Omwendingen en Oorlogen, die de beurzen uitgeput en veele harten verbitterd hebben. Ik zelf heb dit ondervonden, daar ik zo veele aanzoeken dagelyks ontvang, om naar Landeryen gezonden te worden, die ik op Afrika's Zuidkust gevraagd heb, dat ik met veel raſcher ſchreden in myn ontwerp van Koloniſatie vooruit moet gaan, dan ik gewenscht hadt, wil ik niet goede lieden, werkſaame huisgezinnen, zien naar Noord-Amerika, of elders heenen trekken, terwyl ik ze tot nuttige Kolonisten voor myn Vaderland bewaaren kan.

Indien ſlegts de Beginſelen bewaard blyven, om land in eigendom uit te geeven, om den handel vry te laaten, en om de Kolonisten vry over te voeren (zo als men ook naar Suriname gedaan heeft,) dan behoeft de ſtaat geen verdere kosten te doen, niets voor te ſchieten, en ſlegts voor eenige jaaren vrydom van lasten aan de Ontginners te verleenen. Met niets te doen, zal hy alles doen; met zig aan de genomen beſluiten te houden, behoeft hy wyders ſlegts de Ingezetenen te laaten begaan. Zo zal, by

voor-

voorbeeld, over twintig jaaren, als het Octroy op de Walvischvangst uit zal zyn, de geheele kunst beſtaan in ſtil te zitten, en het Monopolie te laaten uitſterven.

HOOFDSTUK IX.

VOORUITZIGTEN.

De blyde verwagting van den bloei deezer Kolonien, welke myn hart met genoegen vervult, en myne pen beſtuurd heeft, is by ſommigen gemengd, ja overwogen door de bekommering, dat zulke Kolonien niet kunnen onderhoorig blyven, en dat wy ze verliezen zullen, omdat wy ze zo ſterk maaken.

Alzo verliest elk vader zyn kind, als het tot rype jaaren gekomen is, in den egt treedt, eigen bezigheeden aanvaardt, en het ouderlyk huis verlaat. Geen ouder nogthans verzuimt daarom de opvoeding zyner kinderen, offchoon het onfeilbaar middel, om ze altyd in huis te houden, daar in zoude beſtaan, dat men ze aan lichaam en ziel zwak en zieklyk maakte, door hun gebrek aan voedſel en onderwys te laaten lyden.

God heeft deeze ſchoone aarde geſchaapen, om door zyn edelſt ſchepſel bewoond te worden, en zyn eerſte gebod was, vermenigvuldigt U. Zo hebben de oudſte ſtammen Kolonien uitgezonden, zo ſtammen wy van aloude Kolonien af, zo mogten ook onze Kolonien Volken worden. Wy mogen dit eenen tyd lang tegengaan, met haar het brood te onthouden, dog op den duur overwint de natuur onze tegenkantingen, en Gods wil geſchiedt.

De poogingen, om eene Kolonie te doen bloeien, zyn, ja, ik beken het, poogingen, om het tydſtip van haare onafhanklykheid te bevorderen. Dan onder haaren wasdom maakt zy het Moederland ryk, en onafhanklyk geworden, blyft zy dit doen, offchoon met eenige wyziging.

Dit meen ik in myne eerſte VERHANDELING, eerſte Stuk, betoogd te hebben, en met veel genoegen heb ik naderhand de denkbeelden van den Heer DE PRADT daaromtrent geleezen. Nu heb ik, behalven een uittrekſel uit het Werk van deezen Heer, ook nog eenige debatten van het Britsch Parlement, op het HANDELVERDRAG met NOORD-AMERIKA, in de Bylaagen bygevoegd, waaruit blykt, welke verbaazende ſommen voor Manufactuuren Engelland van zyne geweezen Kolonien trekt, zo dat de aftrek derwaards grooter is, dan naar eenig ander land. Dit is het nut van onafhanklyk geworden Kolonien, voor een Land, welk zyne taal, zeden, gewoonten, godsdienst, heeft overgeplant op vreemde Kusten. De onafhanklyke Kolonie heeft nog zo veel te doen met den Landbouw, dat zy de vrugten van denzelven tegen bewerkte ſtoffen moet verruilen, en omtrent deezen geeft zy de voorkeur aan die van het moederland.

In dit mercantiel opzigt alleen, zonder van andere omſtandigheeden te gewaagen, mogen wy derhalven vryelyk erkennen, dat wy op de onafhanklykheid onzer Kolonien werken, en dat wy dan nog iets hoogst nuttigs voor het Gemeenebest uitwerken. Inmiddels is de weg tot deeze eindlyke onafhanklykheid bezaaid met alle de voordeelen voor onze Zeevaart,

vaart, onzen Koophandel, onze Fabryken, die wy hier voor hebben opengelegd.

En wanneer zal dan het tydſtip van onafhanklykheid voor Zuid-Afrika opdaagen, en het land bevolkt, en de bevolking voor zulk eene verandering ryp zyn? Men rekene uit, hoe ver de wynige tegenwoordige Ingezetenen, om de 25, of zo men zelfs wil, om de 17 jaaren verdubbelende, in een eeuw kunnen komen, en welk eenen grond deeze getallen dan nog zullen beſlaan. Dat tydſtip is dus niet naby.

Naar maate de oudſte Kolonien vorderen, kunnen wy er nieuwen aanleggen, en zo benoorden de Oranje-Rivier, als beoosten de Vischrivieren, is de gelegenheid overſchoon. Dog dan, hoop ik, zullen wy op andere Beginſelen Koloniſeeren, en geen roof en onderdrukking een territoriaal ſyſthema noemen. Dan zullen wy de Inboorlingen onderwyzen, hen van herders tot landbouwers maaken, land van hen koopen, het welk zy, by den overgang tot den Landbouw, overtollig zullen hebben, en ons naast hen nederzetten, als waare vrinden en buuren.

Onderwyl de nieuwe Kolonien voordeelen van eenen kinderlyken ſtaat afwerpen, zullen de oude Kolonien ons tot het oogenblik der rypheid toe, en in dat oogenblik zelf, andere voordeelen toebrengen. Overtreffen ééns de Inkomſten de Uitgaven, zo wordt het overſchot tot 's Lands Legers en Vlooten in Indie gebruikt. Verkrygen de Kolonisten met den tyd meer vryheid van Vaart, zelfs op vreemde landen, zo worden daar regten op geheven, die in 's Lands ſchatkist thuis komen. Is eindelyk het tydſtip van de vrywillige Verklaaring van Onafhanklykheid daar, zo vergoeden de Kolonien aan het Moeder-

derland het gemis van het Inkomen uit dezelven. Het egte middel, om deeze ſchadevergoeding in het werk te ſtellen, is dat de volkryk en magtig geworden Kolonie een evenredig deel van onze Nationaale ſchuld overneeme. Dan beſteedt zy daar aan een gedeelte van het Inkomen, welk zy als een onafhanklyke Staat verkrygt, en het Moederland wordt ontlast van eene Kapitaale ſchuld, op het oogenblik, dat het de Inkomſten mist, waaruit het de Renten van dezelve betaalde.

Met alzo Kolonien te ſtigten, en het oogmerk van eene aanſtaande Onafhanklykheid derzelven openlyk te belyden, vordert de Staat derhalven in alle opzigten op den weg van welvaart, en grondt onöphoudelyk zyn byzonder geluk op algemeen menſchlyk geluk.

Bl. 368 regel 3 en 4 van onderen, ſtaat *Europeërs*, moet zyn *Europeërs verlangen*, enz.

BYLAAGEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

STAVORINUS.

Digitized by Google

REIZE *van* ZEELAND *over de* KAAP DE GOEDE HOOP *enz.*, *in* 1768 *tot* 1771. *Door den Heer* J. S. STAVORINUS, *enz.* *Leyden by* A. *en* J. Honkoop, 1793. DEEL II.

SAISOENEN.

Bl. 123. Schoon de tyd, waarop deeze (Zuidoosten) wind waait, voor de goede mousſon gerekend wordt, zo is echter het ſaiſoen van de maand Mey tot September veel beter, niettegenſtaande men het de kwade mousſon noemt, wegens de zwaare Noordwesten winden, die nu en dan opkomen, en de Rede der *Tafelbaai* onveilig maaken. Om deeze reden zyn de Schepen der Compagnie verboden, van half Mey tot half Augustus dezelve aan te doen, maar moeten in *Baai Fals* binnen loopen, daar zy voor alle winden beſchut worden.

BERGEN.

De andere bergen, welken men op de Kaap in 't gezigt heeft, zyn die van *Hottentotsch Holland*, welken verre oostwaards liggen, en gezegd worden, ruim ééns zo hoog als de Tafelberg te zyn. Zy maaken een keten uit, die zich noordwaards uitſtrekt, en ten zuiden by den oosthoek van *Baai Fals* eindigt.

De overigen zyn de Blaauwe en Koeberg, vervolgens de Tygerbergen, die niet ver van de Kaap af zyn.

VRUGTBAARHEID.

Aan den voet der Bergen is het land zeer vrugtbaar, maar in de valeien is het dor en zandig, en brengt by gebrek aan water weinig voort; weshalven de meeste bouwlanden in 't hangen van het gebergte zyn aangelegd, daar zy door kleine beekjes, die 'er van afvloeien, bevogtigd worden. Omſtreeks den *Kaap* is de grond op veele plaatſen ziltig, het geen voor de wynſtokken niet voordeelig is; om deeze reden heeft de Gouverneur VAN DER STEL, toen hy in het begin deezer eeuw de wyngaarden van *Conſtantia*, waarvan jaarlyks, zo als bekend is, de keurlykſte wyn in Europa overgebragt wordt, wilde aanleggen, van het Kasteel af, op eenen afſtand van elken honderd roeden tot agter den Tafelberg toe, een mandje aarde doen uitgraaven en met water mengen, om aan hetzelve een proef te neemen, waar de zoetſte grond was. Men vondt zulks daar ter plaatſe, alwaar nu nog de wyngaarden van *Conſtantia* liggen. Dit is my verhaald door een oud man, wiens vader tot den aanleg gebruikt was.

Men zegt dat 'er landwaards in verſcheiden Rivieren zyn, doch geene bevaarbaar; weshalven alle de goederen met wagens moeten vervoerd worden. De grootſte rivier, omtrent een half uur van het vlek gelegen, wordt *de zoute Rivier* genoemd, wegens haare ziltigheid. Zy is overal, tot by de plaats daar zy in Zee valt, doorwaadbaar.

Dit land brengt overvloedig alles voort, wat tot levensonderhoud noodig is.

De tarw is 'er zeer goed, en in overvloed, zo dat, behalven de jaarlykſche verzendingen naar *Batavia*, de Engelſchen, en voornaamlyk de Franſchen, daar van, zo in meel als gebakken brood, veel naar hunne Indiſche

Bezittingen overvoeren. Zy wordt op wagens, door osſen uit het land, naar het vlek gebragt, op ieder van welken ruim duizend ponden gelaaden wordt, en by myn laatste verblyf aldaar tegen vyftien Ryksdaalers, of zes-en-dertig guldens, verkogt werdt.

(125) De wyn wordt 'er in menigte geperst, en wel van allerhande ſoorten, die ieder op zig zelve zeer aangenaam is.

De Muscadellen en Steenwyn worden, naast by den Conſtantiawyn, voor de beste gehouden. Men heeft 'er ook eene ſoort, die omtrent den ſmaak van Madera heeft, doch in lang zo ſterk of lyvig niet is. De gemeenſte wynen worden aan den Kaap voor vyf-en-dertig of veertig Ryksdaalers de Legger verkogt, de Muscadellen voor zestig of zeventig Ryksdaalers, en de Conſtantiawyn tegen zestig of vyf-en-zestig Ryksdaalers het Aam.

Deeze laatſte wyn heeft zynen naam naar de tuinen *Conſtantia*; nergens anders kan deeze keurige wyn gewonnen worden. Zy liggen agter den Tafelberg, naar den kant van *Baai Fals*, en beſlaan niet veel meer dan twintig morgen lands. Men perst ze uit de Muscadellen druif, die zo lang aan den wynſtok blyft hangen, tot dat ze dood ryp is; als dan worden de verrotte druiven uitgezogt en de gaaven alleen geperst. Dit geſchiedt in de maand Maart.

Men heeft 'er ook allerhande ſoorten van Boom en andere vrugten, zo wel die, welken aan dit klimaat, als aan dat van Europa eigen zyn, uitgezonderd Aalbesſen, die ik nergens gezien heb. Perſiken en Abrikoozen wasſen 'er in overvloed, doch de ſmaak kwam my zo aangenaam niet voor, als in het Vaderland.

HOTTENTOTTEN.

Bl. 126. De natuurlyke Inboorlingen des lands zyn de Hottentotten, doch zy zyn voor het grootst gedeelte thans ver van den Kaap verwyderd. Zy woonen by vlekken, *Kraalen* genoemd, en ſtaan onder een Opperhoofd, dat zy zelven verkiezen, en den naam geeven van Capitein. Dezelve wordt door den Gouverneur van den Kaap bevestigd, en tot een teken van zyne waardigheid met een rotting beſchonken, waarop een groote koperen knop ſtaat, met het gewoone merk der Compagnie ingeſneeden. Zy draagen voor denzelven zo veel zorg, dat ze liever hun leven, dan dit geſchenk, willen verliezen.

Veeltyds verhuuren zy zig voor een gering loon by de Boeren voor Veehoeders, ook wel om ander werk te doen. — Op het hoofd hebben zy dik en zwart gekroest hair, even als de Negers, het welk zy met allerlei vuiligheid beſmeeren, zo dat het als een koek aan malkanderen vast gebakken ſchynt. — Hunne kleeding beſtaat in een Schapenvagt, dat zij om hunne ſchouderen ſlaan; de Wol draagen zij in den warmen tijd naar buiten, en keeren ze in den kouden tyd om.

KAAPSTAD.

Bl. 127. Aan den voet van den Leeuwenſtaart en Tafelberg ligt het Vlek, dat men den naam van den Kaap geeft. Het heeft in den omtrek de gedaante van een langwerpig vierkant, zynde in vierkante blokken huizen door verſcheiden lange en dwarſche ſtraaten verdeeld, ſchoon zij dien naam niet verdienen, nadien zy allen on-

onbeſtraat en vol hoogtens en laagtens zyn. Doch by myn laatſte verblyf aldaar verhaalde men my, dat men dezelven nu in orde zou gaan beſtraaten. Zy zyn zeer breed, zo dat twee osſenwagens, met zestien of twintig Osſen voor elkander beſpannen, gemaklyk wyken kunnen.

Naar myne gisſing zullen 'er thans ruim vyf honderd huizen ſtaan, doch meest allen van ééne verdieping, en met Stroo in plaats van Panneń overdekt, om de zwaare valwinden, daar zy aan bloot geſteld zyn, en voor het grootst gedeelte van buiten met kalk gewit, die hier gebrand werdt van ſteenen, welken men uit de Saldanha-Baai haalt. Van binnen heeft men een ruim Voorhuis, en aan beide zyden groote vertrekken, waar agter eene groote kamer ſtaat, die zy den naam van galdery geeven.

Het Riviertje, dat van den Tafelberg afſtroomt, loopt langs een groot Plein ten Zuiden van het Vlek, in een van ſteen opgehaalde gragt, die van boven aan beide zyden met de fraaiſte gebouwen en met lommerryk geboomte verſierd is, en den naam draagt van Heerengragt.

Op dit Plein ſtaan twee altyd ſpringende Fonteinen, die egter met groote koperen kraanen kunnen geſtopt worden, en de Inwooners en Schepen van water voorzien.

De Kerk ſtaat by de Heerengragt en heeft vier Gevels, van binnen is zy agthoekig, en met vier uitſpringende Portaalen voorzien. Het vak rust van binnen op verſcheiden Pylaaren, waar tegen de geſtoeltens van den Gouverneur en andere Compagnies-Bedienden naar rang geplaatst zyn. Zy pronkt met een vry goed Orgel; het kleine ſpitſe Torentje werdt by myn laatſte verblyf hooger opgetrokken.

Het Stadhuis ſtaat aan den overkant van het Vlek,

op een groot Plein, het welk uiterlyk tamelyk fraai gebouwd is.

Compagnies-Hospitaal ſtaat in de ſchuinte, tegen over de Kerk, enz.

TUINEN.

Bl. 133. —— Behalven deezen (Compagnies-Tuin) heeft de Maatſchappy nog twee Tuinen, liggende in het opgaan van den Windberg, waarvan de ééne *het Nieuwland*, en de andere *het ronde Boschje* genoemd wordt, die beide fraai met lommerryke laanen en een groot aantal vrugtboomen beplant zyn.

In den eerſten heb ik een Stam Abrikoosboom gezien, die zo groot was, en zyne takken zo wyd uitgeſpreid hadt, dat meer dan twintig menſchen daar onder konden ſchuilen, en tevens zeer goede vrugten voortbragt.

WILD, VISCH.

Bl. 136. Aan Wild ontbreekt het hier ook niet. — De Zee levert den Inwooneren eenen overvloed van Visch van allerhande ſoort.

KOLONISTEN.

Bl. 139. Tot den aanwas der Volkplanting heeft eene menigte vlugtelingen, die Frankryk om den Godsdienst, na den jaare 1685, hebben moeten verlaaten, veel toegebragt; en nadien zy in ons Gemeenebest wel eene ſchuilplaats, maar geen genoegſaam beſtaan vonden, lieten zy zig herwaards overbrengen, om de vrugtbaare Landeryen, die hier woest lagen, te bebou-

bouwen. Om hen dit gemaklyk te maaken, werden op bevel van de Compagnie aan hen zodaanige gereedſchappen als tot den Landbouw noodig waren, en vervolgens andere behoeften en Vee gegeven, onder voorwaarde van, na verloop van vier jaaren, de waarde daarvan aan de Maatſchappy terug te geeven.

De vrugtbaarheid der Vrouwen, in dit gezond klimaat, waarvan de meesten zelden onder de zes, maar wel boven de tien en twaalf Kinderen ter weereld brengen, heeft veröorzaakt, en doet zulks nog, dat de Kolonie zig hoe langer hoe verder landwaards in uitbreidt, zo dat 'er zelfs (gelyk my door geloofwaardige lieden verzekerd is) Boeren gevonden worden, die ruim twee honderd uuren van het Kasteel verwyderd zyn, en een maand noodig hebben, eer zy met hunne open wagens aan den Kaap kunnen komen. Verſcheiden zyn 'er onder deezen, die 'er nooit geweest zyn, maar zig altyd omſtreeks hunne wooningen ophouden, en alleen leeven van het geen het land hen oplevert, en welken weinig aan ziektens of andere ongemakken zyn bloot geſteld.

De Bewooners van het Vlek, zo Mannen als Vrouwen, zien 'er zeer frisch en gezond uit, zy zyn welgemaakt van lyf en leden, en onder de laatſten zyn 'er veelen, die met regt ſchoon kunnen genoemd worden.

Over het algemeen zyn zy ook veel geestiger, dan de mannen, vry in den omgang, en groote liefhebſters van vermaak en vrolykheid, waar in zy haaren meesten tyd doorbrengen.

Zy leiden allen een zeer gemaklyk leven. De Mannen, die Vryburgers zyn, komen niet veel op ſtraat; maar houden zig den meesten tyd ongekleed in huis, daar zy hunnen tyd met tabakrooken, en op en neêr drentelen, verdryven.

(141) Het algemeen karakter der Inwooneren, voornaamlyk der Boeren, is zeer gulhartig. Zy hebben voor hunne gasten alles ten besten. Nogthans heerscht 'er op het Vlek eene groote nydigheid onder de Inwooneren, zy benyden elkanderen de minſte welvaart, — zy kunnen niet nalaaten, de afwezenden van tyd tot tyd over den hekel te haalen.

De meeste huisgezinnen aan den *Kaap* beſtaan van den Koophandel, dien zy met de ſchepelingen dryven, of met het houden van Logement voor de Scheeps-Officieren, waar voor men gemeenlyk hoofd voor hoofd een Ryksdaalder, betaalt.

(142) Een goed vet Schaap geldt 'er zelden boven de zeven ſchellingen. Het Oſſenvleesch kogt men 'er, by myn laatſte verblyf, voor vier of vyf duiten het pond. Een mud Tarw beliep omtrent vier gulden. De gewoone Wyn werdt tegen twee of drie en een halve ſtuiver de flesch betaald. Bier wordt hier weinig gedronken.

Daar tegen moet alles, wat tot de kleeding behoort, uit Europa of Indie worden overgebragt, en dit veroorzaakt de duurte der plaats. Europiſche Lakenen voor Koophandel leveren ſomtyds goede winſten op.

De voornaamſte Ziekten zyn die uit verkoudenheeden ontſtaan, — van Loop, Rotkoortzen enz., hoort men weinig ſpreeken, uitgezonderd in het Hospitaal.

REGEERING.

Bl. 144. De Gouverneur, die te gelyk Raad is van Indie, is het Hoofd der Regeering.

Een zeker getal uit de voornaamſte Bedienden zyn hem als Raaden toegevoegd, die te zaamen den Politie-

tieken Raad uitmaaken. De Secunde, of tweede perſoon naast den Gouverneur, en de Independent Fiscaal, hebben beide den rang van Opperkoopman, die met het hoofd van de Militie, onder den naam van Lieutenant Colonel, of Majoor, de voornaamſte der Kolonie uitmaaken. De bezorging der Zeevaart en het geen daar toe betrekking heeft, is aan een Equipagie-meester toevertrouwd, die mede een Lid van den Politieken Raad is.

De zaaken der Juſtitie worden door eenen byzonderen Raad beſlist, waarvan de Secunde Voorzitter is. In Burgerlyke zaaken kan men zig, ten opzigte van hunne Vonnisſen, op den Raad van Juſtitie te *Batavia* beroepen.

(146) Landwaarts in zyn 'er verſcheiden Drosten aangeſteld, die de Boosdoeners wel mogen doen vatten, maar geen recht over hen kunnen uitoefenen. Zy moeten dezelven aan deezen Raad ten onderzoek overbrengen.

Behalven deezen zyn 'er nog verſchillende Burgerlyke Collegien. — Drie Gereformeerde Predikanten.

Compagnies-Militie beſtaat uit omtrent vier honderd Man. De Burgery en Landlieden zyn mede in Compagnien verdeeld.

Digitized by Google

REIZE *van* ZEELAND *over den* KAAP DE GOEDE HOOP *en* BATAVIA *naar* SAMARANG *enz.*, *in de Jaaren* 1774 *tot* 1778. *Door den Heer* J. S. STAVORINUS. Iſte DEEL.

KOLONISTEN.

Bl. 48. Des middags by den Heer RÖNNEKAMP ter maaltyd zynde, gaf het geſprek over tafel my gelegenheid, om zyn Ed., als toegang tot de geheime zaaken der Kolonie hebbende, te vraagen, op hoe veel weerbaare mannen men de Kolonie ſchatte? Zyn Ed. zeide my, dit niet juist te kunnen bepaalen, maar wel dat aan den Kaap ruim duizend, en van de buitenlieden wel tweemaal zo veel weerbaare mannen geënrolleerd waren, om in tyd van nood de wapenen op te vatten, als mede dat het getal der Kolonisten niet bepaald kon worden; doch dat de Kolonie zich reeds zo verre hadt uitgebreid, dat de afgelegenſte Boeren veertig dagen (of liever nagten, vermits zy altyd by nagt reizen,) moeten ryden, eer zy aan den Kaap konden komen, en dat deezen in hunne manieren en kleeding eer naar Hottentotten, dan naar Christenen geleeken.

TOGTJE LANDWAARDS IN.

Bl. 49. Het noodig verlof van den Gouverneur daartoe verkreegen hebbende, vertrokken wy. —

Wy reeden eerst naar de *Zoute Rivier*, die wy ten half tien uuren paſſeerden, gaande onze paarden tot aan

aan den buik in het water, dewyl die rivier zeer ſterk ſtroomde, wegens den zwaren regen, welke veel water in dezelve gebragt hadt. —

(50) Onze weg liep tot hiertoe (de *Tyger-Vallei*) door eene zandige vlakte — doch van verre, aan de linkerhand, zagen wy veele bebouwde landen in de *Tygerbergen.*

Ik heb opgemerkt, dat wy nooit wyn van één en denzelfden ſmaak op twee onderſcheiden plaatſen dronken; ieder land, dat wyn voortbrengt, geeft aan denzelven een onderſcheiden ſmaak.

(51) Wy paſſeerden eenigen tyd daarna de *Keulſche Rivier*, die echter, zo als meer anderen in dit land, dien naam ten onregte droeg, vermits het niet meer dan een beekje was, dat men genoegzaam te voet doorwaaden kon; ſchoon de Heer VAN WIELINGEN my verzekerde, dat dezelve ſomtyds zo hoog opgezet was, dat de oſſen-wagens dikwerf eenige dagen 'er voor moesten blyven ſtaan, zonder dezelve te kunnen paſſeeren.

De Heer VAN SCHOOR, verzekerde my aan den Kaap dat de grootſte Rivieren verſcheiden dagreizen landwaards in, in de goede mouſſon, in January en February, alle droog liepen, ſchoon zy in de kwaade mouſſon hoog en ſnelvlietend zynde, niet te paſſeeren waren, en de wagens dikwerf genoodzaakt waren, om veertien dagen voor dezelven te blyven wagten, dat de Heer VAN IMHOF reeds een plan had gemaakt, om dezelven bevaarbaar te maaken, doch dat men hadt aangetoond, dat zulks ten eenenmaale onmogelyk was.

Omtrent vier uuren na den middag kwamen wy aan de plaats van MELK, die van verre, en zelfs van naby, een geheel dorp geleek. Zy ligt in het gebergte, in eene zagte afhelling van een hoogen rug, langs

langs eene altyd ſtroomende beek, die hy langs zyne plaats, tuſſchen muuren, even als eene gragt geleid heeft, en welke eenen watermolen aan den gang houdt, waarmede hy zyn meel laat maalen.

Het woonhuis, dat van eene aanmerklyke grootte is, was van vier of vyf royaale vertrekken voorzien, die allen even zindelyk en kostbaar gemeubileerd waren, zo dat het meer geleek naar een Buitenhuis van een ryk Rentenier, dan naar het woonhuis van een Boer of Landman.

Vyf-en-twintig of dertig paſſen van de hoeken van 't huis hadt hy vier groote pakhuizen, ieder wel ter lengte van honderd vyftig voeten, waarin hy zyn koorn en wyn oplei. Twee derzelver waren reeds ledig, in het derde lagen nog ruim honderd vyftig Leggers wyn, en in het vierde vyftien of zestien honderd mudden koorn, waarvan zeven-en-twintig een Hollandsch, doch agttien een Kaapsch last uitmaaken. Ieder mud koorn wordt op honderd tagtig of negentig pond Amſterdamsch gewigt geſchat, naar dat het graan zwaar of ligt is.

Tuſſchen dezelven in, hadt hy een Smits-, Timmermans- en Wagenmaakers Winkel; ook andere werklieden, die altyd bezig waren om alles te maaken, 't geen op zo groote en omſlagtige wooning en bedryf noodig was. De minſten waren Europeërs, de meeſten Oosterſche ſlaaven, die hem zeer veel geld gekost hadden. Onder anderen toonde hy my een ſlaaf, die het ſmeeden en 't beſlaan van paarden verſtondt, dien hy voor vyftien honderd Ryksdaalders, of zes-en-dertig honderd guldens gekogt hadt.

(53) Wat hooger op ſtondt een reeks van gebouwen, voor de ſlaaven geſchikt, waaryan hy 'er ruim

twee-

twee honderd ſtuks hadt; want het juiste getal betuigde hy my zelf niet te weeten.

Elk hadt hier zyne gemetſelde ſlaapplaats; de gehuwden waren van de andere afgeſcheiden, en alles was er, tegen het ontſtaan van brand, zorgvuldig beveiligd.

Een wynig verder dan deeze gebouwen, hadt hy twee kraalen, of bewaarplaatſen voor het Vee, met een ſteenen muur, ter hoogte van agt of van tien voeten opgehaald, elk omtrent duizend voeten in het vierkant beſlaande, waar in de ſchaapen, paarden, en het hoornvee des nagts opgeſlooten werden, ter beveiliging tegen het wild gedierte, inzonderheid Wolven en Tygers, die niet zelden hier een groote ſlagting onder het klein vee aanrigten. Het getal van het laatstgemelde rekent hy met duizenden, en van het hoornvee dient dit tot een klein bewys, dat hy my verhaalde, even als of het niets om 't lyf hadt, dat hy ſedert wynig dagen honderd vyf en twintig ſtuks aan de klaauw- en tongziekte verloren hadt.

(54) Behalven deezen, waren er nog verſcheiden kleine gebouwen tot verſcheiden noodwendigheeden geſchikt.

Daarboven hadt hy, buiten deeze plaats, nog zeven of agt plaatſen, waarop hy zyne huurlingen ſtelde, waarvan ſommigen koorn, anderen wyn oplèverden, ook eenigen die enkele veeposten waren.

Met dit alles kon deeze Man noch leezen, noch ſchryven; maar een goed geheugen hebbende, hadt hy grootendeels den inhoud van alle de boeken, die een ander noodig hebben zou, om deezen grooten omſlag wel te beſtuuren, in zyn hoofd.

Hy was in Pruiſen gebooren, en reeds veele jaaren geleeden in een geringe qualiteit aangekomen.

Het kalkbranden, ſteenbakken, en iets van den landbouw verſtaande, hadt hy zig voor Meesterknegt by den voorigen eigenaar deezer plaats in dienst begeeven, dog welkè ten dien tyde op verre na dezelfde uitgebreidheid niet hadt als tegenwoordig. Toen deeze man kwam te ſterven, huwde hy deszelfs weduwe, (dat hier mede niet zeldſaam is) en van tyd tot tyd meer onderneemende, enz.

(55) Nadien ik bemerkte, dat hy met veel kundigheid omtrent de geſteldheid des lands ſprak, zo als men my te vooren ook reeds gezegd hadt, vroeg ik hem, wat hy van het tegenwoordig Project dagt, om de Kaapſche Producten naar Nederland over te voeren? Hy zeide my dat dit door den tyd groot voordeel aan de Kolonie zoude aanbrengen, en waarſchynlyk ook aan de Maatſchappy; dog dat er, om dit wel te doen gelukken, andere middelen moesten in het werk geſteld, en betere ſchikkingen gemaakt worden, dan er tot nu toe hadden plaats gehad.

(56) Dat, in de eerſte plaats, de Compagnie op verſcheiden plaatſen pakhuizen moest doen bouwen, waar in men van tyd tot tyd de Producten kon ontvangen, wanneer de Landlieden gelegenheid hadden, die van hunne plaatſen derwaards te vervoeren, in het goede ſaiſoen, of zo dra de oogst in January of February, zou ingezameld zyn, vermits als dan de rivieren en wegen het best te pasſeeren waren, daar anderzins het tranſport te bezwaarlyk viel, en dat als dan het koorn veel beter koop aan de Maatſchappy zou te ſtaan komen.

Ten anderen, dat de tienden, die de Compagnie zig van het koorn deedt betaalen, in plaats van voordeel, nadeel aanbragten, vermits de Boeren, in plaats van vyfhonderd mudden, die zy gewonnen hadden, ſlegts

ſlegts honderd aangaven, die zy zig ten duurſten lieten betaalen, terwyl de andere vierhonderd onder de hand, door indirecte wegen, om de tienden daar van te ſmokkelen, tot een veel minderen prys, in ſtilte aan den man geholpen werden.

(57) Dat de bedienden aan den *Kaap*, aan welken de inkoop voor de Compagnie is toebetrouwd, niet zo willekeurig en baatzugtig moesten te werk gaan, noch de landlieden benadeelen.

Voorts dat de Opzigters deezer Pakhuizen dan de gelegenheid konden waarneemen, om den inkoop te doen, wanneer de Producten goed koop waren, en dezelven daar opleggen, tot den tyd der verzending.

Wyders dat 'er vooral in de *Moſſel*- en *Saldanha-baai* zulke Pakhuizen moesten zyn, vermits de Compagnie, in die Baaien, de Producten met haare ſchepen direct kon doen afhaalen, zonder dat ze, gelyk nu plaats heeft, eerst naar den Kaap per as getranſporteerd worden, alwaar dezelve door de Bedienden, die ieder het hunne moeten hebben, willekeurig al of niet aangenomen worden.

(VAN WIELINGEN was van oordeel, dat wanneer de Compagnie toeliet, dat 'er eene Societeit van tien of twaalf welgeſtelde Landlieden geformeerd wierdt, om de cultuur van de Landen aan de *Moſſelbaai* te onderneemen, die, zonder met den Landdrost te doen te hebben, zo veel Hottentotten in hun dienst konden neemen, als zy noodig oordeelden, en dezelven zo goed koop huuren, als mogelyk ware, men rasch een goed effect daarvan beſpeuren zou.)

En eindlyk dat de landen rondom deeze baaien geegen zeer goed waren om koorn te winnen, zo dat er gewoonlyk van één mud, die men er zaaide, zestig of zeventig werden ingeoogst, daar men an-

ders op de meeste plaatſen, maar tuſſchen de tien en twintig, of ſomtyds ook wel dertig mudden, van één mud zaaikoorn inoogst; dat ongetwyfeld de Compagnie het zelve daar ter plaatſe altyd zou kunnen inkoopen tegen één Ryksdaaler de mud, daar zy nu agttien, twintig, ja vierentwintig Ryksdaalers voor de wagenvragt van tien mudden moest betaalen, door dien de tranſporten per as den boeren zeer kostbaar vallen, en zy onmogelyk konden beſtaan, wanneer zy den bovengemelden prys per wagen niet kreegen.

(DE vos zeide my ook het zelfde, benevens andere boeren die ik geſproken heb, als mede dat iedere wagen vragt op dertien honderd ponden gewigt gerekend wierdt.)

Ik had gaarne nog wat langer by dien man gebleeven, ——

—— Wy kwamen ten half zeven aan de plaats van ALBERTYN, onder aan eenen berg geleegen, de *Klapmuts* genoemd, alwaar wy vernagtten. —

(60) — Ik kon my niet genoeg verwonderen over die ongeveinsde en eenvoudige genegenheid, welke Vader, Moeder, Broeders en Zusters elkanderen toe droegen, en die wy vaak te vergeefsch onder onze Landlieden in Europa zouden zoeken. Gelukkige, ja driemaal gelukkige menſchen, die dus aan het uiterſte einde der weereld, in de eertyds zo dorre woestynen van *Afrika*, een vergenoegd en onſchuldig leven leiden! Deeze gedagten hielden my dikwerf zo opgetogen, dat ik byna niets hoorde van het geen tegen my geſproken werdt.

— *Stellenbosch* is een aangenaam dorp, alwaar omtrent veertig of vyftig huizen by elkander, langs twee breede ſtraaten ſtaan, die aan beide zyden met boomen beplant zyn. De Kerk, aan het Noordeinde van het

het Dorp, is een klein, dog zindelyk gebouw, waarin ruim tweehonderd menſchen plaats kunnen vinden. Rondom loopt een ringmuur, tusſchen welken de gewoone begraafplaats ligt, en van buiten met een ſierlyk hek is afgeſlooten. Dit dorp heeft een Predikant, een Voorlezer en een Koster.

(61) Het huis van den Landdrost — verdient ook bezien te worden, wegens de fraaije en ſpatieuſe vertrekken, die 'er in zyn.

— Wy vertrokken ten elf uure naar de plaats van de Weduwe GROENEWALD. —

Hier namen wy het middagmaal en trokken omtrent twee uuren weder opreis naar *Hottentotsch* Holland. Onze weg leidde ons eerst door *Stellenbosch* en vervolgens Zuidwaards op, over verſcheiden ruggen, die, wegens hunne hoogte, wel bergen mogten genoemd worden, dog laag waren in vergelyking van het hemel hoog gebergte, dat wy ter linkerhand lieten liggen, waar van de toppen voor een groot gedeelte nog met hagel en ſneeuw bedekt lagen.

Omtrent een groot quartier bezuiden *Stellenbosch* paſeerden wy de eerſte of ſtellenboſſche Rivier. Deeze ſtroomde ſterk over een bed van groote keiſteenen, die van tyd tot tyd door den ſnellen afloop van 't water, van het gebergte medegevoerd worden; dog niettegenſtaande is dezelve zeer ondiep, vermits onze paarden niet dieper dan tot aan de kniën er door waareden.

Van daar liep onze weg langs dorre plaatſen, tot dat wy, ten half vyf uur, aan eene groote en diepe vallei kwamen, die het *Moddergat* genoemd wordt.

Hier in lagen zeven plaatzen, die bebouwd werden, dog wynig koorn opleverden, maar wel veel wyn.

Om half zes uur den voet van den *Helderen Berg* omgereeden zynde, kwamen wy in *Hottentotsch Holland*, en kort daarna by eenen Landman, *de Vos* genaamd.

(*Hottentotsch Holland* is een effen vlak Land — Het ligt als in eene kom van bergen ingeflooten, — ten Westen flegts in een vlak ftrand, ruim een halfuur gaans van de zee, of *Baai-Fals*, af. —

De landftreek zal naar myne gisfing omtrent vier uuren in den omtrek zyn, waar in agt plaatfen liggen, die bebouwd worden.

De Heer Gouverneur VAN DER S. . . hadt deeze geheele Landftreek voor zig in bezit genomen, of hier en daar er iets van aan zyne gunstelingen afgeftaan. —

— Zyn oogmerk was, om door den tyd al het koorn en den wyn, die de Compagnie jaarlyks benoodigd was, zelf, of door zyne afhangelingen te leveren, en de Kolonisten door dit middel wat te vermageren; zynde hy niet vreemd van den Stelregel, dat eene fchamele gemeente gemaklyk te regeeren is.)

(63) Hier hadden wy beftemd, den nagt door te brengen. — Schoon het reeds donker was, en wy met ons vyven te gelyk aankwamen, zynde ons gezelfchap door eenen Zoon van de weduwe GROENEWALD vermeerderd, om ons den weg te wyzen, waren wy egter by deezen gulhartigen Landman van harte welkom, en weldra zo eigen, als of wy ons gantfche leven met elkanderen bekend waren geweest.

Men zag er geen den minften omflag, of verlegenheid in het huishouden, voor zo veele onverwagte gasten; een zindelyk avondmaal van negen Schotels, allen zeer fmaaklyk toebereid, en goede flaapplaatfen voor ieder afzonderlyk, toonden aan, dat wy de eer-

ften

ſten niet waren, aan wie deeze goede lieden hunne gastvryheid beweezen.

Daar myn oogmerk in het doen van dit Landtogtje alleen was, om eenige kundigheden te erlangen nopens de geſteldheid en voortbrengſelen des lands, als mede om op te ſpooren, wat tot bevordering van het Project der Maatſchappy kon toegebragt worden, waar omtrent ik veel beter en onzijdiger berigten van de Landlieden kon bekomen, dan van 's Compagnies Dienaaren, (Bl. 64) aan den *Kaap*, deedt ik ook by deezen DE VOS, die my een man van gezond oordeel toe ſcheen, deswegen naauwkeurig onderzoek. Het geen MELK my den voorigen dag gezegd hadt, gaf my gelegenheid om met meer naauwkeurigheid alles te onderzoeken. Dog zonder den naam van deezen man te noemen, zeide DE VOS aangaande de *Mosſel-* en *Saldanha- Baai* even het zelfde als deeze, en mede volgens zyne eigen ondervinding, nadien hy aan die plaatſen verſcheiden maalen geweest was; voorts dat er vooral aan de eerstgemelde *Baai* zulk eenen overvloed van goed Koornland was, dat men er velden vondt, daar men agter elkanderen honderd mudden koorn kon zaaien, zonder tusſchen beiden door onvrugtbaar land verhinderd te worden.

(65) Hy meende insgelyks dat 'er in die *Baai* eene veilige legplaats voor de Schepen was, die 'er zelfs tegen een O. Z. O. Wind konden beſchut liggen.

In het herwaards ryden had ik ook waargenomen, dat er een groote inham voor deeze Landſtreek van *Hottentotsch Holland* was, waarin my toeſcheen dat een Schip genoegzaam de zee blind zou kunnen liggen, en dus alhier de voortbrengſelen, zo wel van deeze als van de landen over het gebergte, zou kunnen inneemen.

Ten dien einde ondervroeg ik DE VOS, die er dikwerf ging om te visschen, wat hy er van dagt, en kreeg tot antwoord, dat, wat de ligging van een Schip aanging, hy oordeelde, dat aldaar in de goede of Z. O. Mousson eene veilige legplaats was, op twintig en minder vademen waters en goeden zandgrond; dog dat het strand op de meeste plaatsen met eene reeks van onder water liggende klippen bezet was, hoewel zo niet, of er waren tusschen deezen eenige plaatsen, waar de kleine vaartuigen aan strand konden komen om laading in te neemen. Dit zelfde werdt my, toen ik aan den *Kaap* terug kwam, ook door den ouden Heer KERSTEN gezegd, welke veele jaaren als Posthouder in *Baai-Fals* geweest was, en daar ter plaatse een groot Engelsch Schip veilig hadt zien ankeren.

(66) Misschien zouden zelfs de zwaarigheeden, wegens de landing, nog niet ééns zo groot bevonden worden, indien dit alles door kundige lieden opgenomen wierdt. Het is ten minsten zeker, dat den Kolonisten aan deeze en over het gebergte gelegen oorden, en tessens aan de Maatschappy, een aanmerkelyk voordeel zou kunnen worden toegebragt, door het op deeze wyze gemaklyk maaken van den vervoer der landvrugten, als men nagaat dat, volgens het algemeen gezegde der bewooners deezer landstreek, die ik zelf gesproken heb, ieder wagenvragt gerekend wordt op zes Ryksd. alleen voor den vervoer naar den *Kaap*, dat ruim twaalf uuren rydens is, zo dat de Boeren onmogelyk de tien mudden koorn, of den legger wyn, die zulk eene vragt uitmaakt, voor dien prys leveren kunnen, waar voor een ander, die drie of vyf uuren van die plaats af ligt, dezelve kan verkoopen.

(Ieder

(Ieder wagen nieuw gemaakt komt op honderd tagtig Ryksd. te ſtaan; welke duurte voornaamlyk veroorzaakt is door de ſchaarschheid van het daartoe benoodigde hout, het welk de Compagnie voor deezen met haare eigen Scheepen uit het Vaderland — dog nu niet meer — liet overbrengen.

Het geen men thans daartoe gebruikt, moet eenige dagreizen van den *Kaap* af, over het gebergte, met veel moeite, en niet dan met een byzonder verlof van het Gouvernement, uit een aldaar gelegen bosch gehaald worden.)

(67) Wanneer men nu ſlegts drie Ryksd., of de helft daarvan, ten voordeele der Maatſchappy rekent, en de andere helft ten voordeele der Kolonisten, zou dit alleen de wynige moeite, die er aan vast is om dit naauwkeurig te onderzoeken, genoeg opweegen.

Hoewel *Hottentotsch Holland* wynig koorn en meest wynlanden heeft, zou dit op ieder legger wyn evenwel drie Ryksd. ſcheelen, vermits ieder wagen maar éénen legger teffens vervoeren kan; en de over het gebergte gelegen landen, die meest allen meer koorn dan wyn opleveren, zouden dit weder op hunne graanen winnen.

Dog dewyl dit ongelukkig niet ſtrookt met de belangen van Compagnies Dienaaren, zo geloof ik niet, dat men ooit deeze middelen tot welzyn der Maatſchappy en Kolonisten in het werk zal ſtellen.

Den volgenden dag, Zondags 24 July, reeden wy voormiddags ten negen uuren van DE VOS af, naar *Vergelegen*, die vermaarde plaats, die weleer door den Gouverneur A. V. D. S... tot zyn vermaak, dog ten kosten der Maatſchappy, in het begin deezer eeuw gebouwd werdt, het welk vervolgens, om meer by-

komende omſtandigheeden, aan de Heeren Majores gelegenheid gaf, om hem naar het Vaderland op te ontbieden; ——

(68) Hy hadt die plaats *Vergelegen* genaamd, omdat dezelve twaalf of dertien uuren rydens van den *Kaap* afligt, byna in het diepſte der Vallei, welke door een keten van hooge bergen, die *Hottentotsch Holland* halvemaanswyze inſluiten, gevormd wordt. De voorzyde van het Huis ligt tegen het Oosten, vóór hetzelve is een groote Tuin, in een ringmuur beſlooten, die een evenredig agtkant vertoont. De laan, welke op het huis aanloopt, is ter wederzyde met Oranje- en Citroenboomen beplant, dog de buitendreef, wel honderd roeden lang, is met zwaare Eikenboomen voorzien, hoewel niet van dezelfde hoogte als in *Europa*. Tuſschen deezen ſtaan Amandelboomen, die toen door hun bloeiſem geen gering ſieraad aan deeze aangenaame wandelwegen toebragten.

Ten Zuiden van het huis ſtondt eèn dergelyke lange en breede laan van Kastanjeboomen, waarvan de vrugt zeer goed is.

Ten Noorden lag een groot bosch van zeer zwaare Eikenboomen, als mede ten Westen; dog waarvan de tegenwoordige Eigenaar VLOK een groot gedeelte hadt laaten omhakken, om een ruim gezigt over de naby-gelegen landen in de *Baai-Fals* te hebben, ſtuitende het gezigt tegen het hoog gebergte van de *Simons-Baai* en *Westwal*.

Langs deezen agterkant van het huis ſtondt eene ry van zeer hooge, zwaare Kampherboomen, die, met hun altyd groenend blad, den zomer in den winter vertoonen.

(Het blad van deezen boom gelykt wel wat naa dat der Oranje- en Laauwrierboomen, — in den mond

geeft

geeft het een Kampheragtigen geur. — Het hout wordt tot allerlei ſchrynwerk gebezigd — — en op hoogen prys gehouden.)

Het Woonhuis, om niet van de andere gebouwen te ſpreeken, als Slaavenhuizen, Pakhuizen, Stallingen, enz., is een redelyk fraai gebouw, dog ſlegts van ééne verdieping, zo als alle de landhuizen, en zelfs (70) de meeste huizen aan den *Kaap*, —

Zo wel de tuin als gebouwen en bosſchen droegen merkbaare tekenen van de grootheid, die er de Aanlegger aan gegeven hadt, en waarmede hy veel geld hadt doorgebragt; dog alles is thans zeer in verval.—

Even buiten de bosſchen loopt de *Laurens Rivier*, die de grootſte en ſnelylietendſte was, welke wy op dit togtje ontmoetten, wy moesten dezelve tweemaal over, en by gebrek van bruggen, daar men hier te lande niet van weet, waadden wy dezelve met onze paarden door, die er tot over den buik toe ingingen.

Alles bezigtigd hebbende reeden wy ten elf uuren weg, — kwamen ten halftwaalve op de plaats van DE VOS, — namen er het middagmaal, — vertrokken ten half twee, — reeden ten vier uuren voorby *Stellenbosch*, — kwamen ten half zeven by ALBERTYN, — vertrokken van daar den volgenden morgen omtrent negen uur, — hielden ons middagmaal in het open veld, niet verre van de *Tygervallei*, aan den oever van een zagtloopend beekje, — en kwamen terug aan den *Kaap* ten half vyf uuren.

IDE DEEL.

SAISOEN. WEDER.

Bl. 307. De hitte en koude is niet alleen verſchillen-

lende in de goede en kwaade Mousſon, maar ook merkelyk alzo op onderſcheiden uuren van den dag, naar maate de Z. O. Wind ſterk of ſlap waait, in het laatſte geval wel tot 7 of 8 graaden hooger ryzende. Doorgaans bepaalt zy zig tusſchen de 72 en 80 graaden in den zomer. Men heeft er 's morgens voor zonnen opgang ſomtyds een dikken vogtigen mist, die het zeer koud maakt, en meesttyds met een westen of zuidwesten wind, daar niet zelden één of twee dagen naderhand een ſtyve zuidoost op volgt. Men heeft er tweemaal ebbe en vloed in de vier-en-twintig uuren. Volle en nieuwe maan maaken hier ten drie uuren hoog water, 't welk gemeenlyk vyf voet ryst en valt.

STRAND. BAAI.

Bl. 308. Langs het ſtrand van boven of bewesten het vlek af, tot voorby de *Zoute Rivier*, en zelfs verder, ligt het vol met klippen of kattenkoppen, van welken de meesten met laag water boven komen; tusſchen deezen, en verder zeewaards, groeien eene menigte van die zeegewasſen, welken onze zeelieden *Trompetten* noemen, en die by warm weder een lelyken ſtank in het vlek veroorzaaken.

De grond rondom den *Kaap* is voor het grootst gedeelte klipagtig, ter diepte van vyf tot zes voet, die weggehakt of geſprongen zynde, op veele plaatſen een harde witagtige klei vormen, die iets van een ſteenagtigen ſtof heeft.

WATER.

Het water, dat de inwooners drinken, en daar de Scheepsvaten mede gevuld worden, komt af uit een wel-

welbron, een half uur van den *Kaap* gelegen, aan den voet van den *Tafelberg*, en een ſtuk land, den *Tuin van Breda*, naar deszelfs eigenaar genaamd; dezelve is rondom bemetſeld, van vooren met een deurtje of vengſter geſlooten, om het water tegen vuiligheid te bewaaren, van daar wordt het naar het vlek geleid, in houten buizen, welken drie, en, op ſommige plaatſen, zes voet onder den grond liggen, om des te beter beveiligd te zyn.

ZIEKTEN.

De ziekten, die hier het meest regeeren, zyn die welken men rhumatyken noemt, veroorzaakt door de ongeſtadigheid van het weêr, inzonderheid by het waaien van den zuidoost.

AART EN ZEDEN DER VLEKBEWONEREN.

Bl. 309. De eerſte Europiſche bevolking deezer Kolonie uit verſcheiden Natiën beſtaan hebbende, zyn deezen thans door den tyd zodanig in één geſmolten, dat zy niet meer van elkanderen te onderſcheiden zyn. Zelfs de meeste Europeäanen, welken eenige jaaren hier geweest zyn, hebben hun nationaal karakter als het ware verwisſeld met dat van deezen landaart.

Europiſche of Indiſche vrouwen zyn 'er wynig, —

De voornaamſte karaktertrek van de Inwooneren, die zig aan eenen vreemdling, na een wynig opmerking, voordoet, is de hebzugt, en deeze heeft onder hen zo algemeen plaats, by mannen en vrouwen, dat men meer dan vooringenomen zyn moet, om dit te ontkennen. Vleiende woorden, lieftallige gebaarden, aantreklyke behandelingen, niets wordt geſpaard om het

het hart van eenen aankomenden in te neemen, en zyn vertrouwen te winnen. Dit komt my vóór de waarſchynlyke reden te zyn, waarom de meeste menſchen, die hier ééns of tweemaal zonder opmerking geweest zyn, zo hoog van den *Kaap* opgeeven, even als ware het de aangenaamſte verblyfplaats der weereld en het middenpunt van alle vergenoegen.

(310) Maar die ſchildery ééns omgekeerd en de dryfveêren onderzogt zynde, die alle deeze aanlokſelen in beweeging brengen, ontwaart men rasch, dat niet de gastvryheid, maar eigen belang de voornaame dryfveêr is.

Een gevolg dat hier natuurlyk uit voortvloeit; is de onderlinge nyd, die de één den ander toedraagt, vooral wanneer het iemand welgaat, 't zy in den Handel, of met huisvesting aan vreemdlingen te geeven, waar van de meesten hier hun beſtaan hebben.

Deeze uitzigten hebben de beide kunnen gemeen, zo als boven gezegd is, dog de mannen zyn van die, welken de beſchaafdſte gewesten van Europa bewoonen, nog merklyk te onderkennen door eene volſlagen onkunde van alles dat niet dagelyks onder het bereik van hunne zinnen valt. Buiten dit kunnen zy zig geen denkbeelden vormen, afgetrokken beſpiegelingen zyn hun onbekend, en om door leezen hun verſtand te oefenen, of om de zeden en gewoonten van andere beſchaafde volken te leeren kennen, en de hunnen te verbeteren, daartoe ontbreekt hun de lust.

(311) Rust en ledigheid, die men ook luiheid zou kunnen noemen, en welken men van een volk, dat eene getemperde lugtſtreek bewoont, niet zou verwagten, hebben zy gemeen met de oosterlingen, en ſchynen hun het grootst vermaak te geeven.

De

De vrouwen in tegendeel ontbreekt het aan geene levendigheid van geest, en men kan met regt zeggen dat de natuur zig voor haar gunſtiger betoond heeft, waartoe nogthans de opvoeding veel medehelpt. Van haare vroege jeugd af leggen de moeders zig toe, om aan haare dogteren in te boezemen, dat zy zig voor de andere kunne en voornaamlyk voor vreemdelingen moeten tragten beminlyk te maaken, enz. —

(312) De vaders neemen niet de geringſte moeite, om hunne zoonen in iets te onderwyzen. Het geen de kinderen ſchool leeren, ſchynen zy genoegſaam te agten, om bekwaamheeden voor hun geheel leven te bekomen, wynigen bekommeren zig hier omtrent, of hebben geene midden, anderen zyn te teerhartig om aan hunne kinderen in een beſchaafder land eene betere opvoeding te bezorgen.

De inwooners worden dus wel vermeerderd, maar geen handwerkslieden, konstenaars, of nuttige leden der maatſchappy worden er aangekweekt. Men trouwt jong, verwekt Kinderen, en leeft in dezelfde kostwinning, die de meesten by de hand hebben, en die wel de gemaklykſte is, vreemdlingen te huizen. Als deezen vertrokken zyn, behelpt men zig zo ſober als men kan, 't welk de goede koop der levensmiddelen gemaklyk maakt. Moed en lust ontbreekt den meesten, om hun beſtaan te zoeken, of te verbeteren, 't zy met de zeevaart, of krygsdienst, mogelyk om dat deeze ſtanden met hunne zo geliefde rust en gewoon gemaklyk leven ſtryden. Welk nut eene vermeerdering der bevolking van dien aart aan het algemeen, en aan de verbetering van dat land inzonderheid, kan toebrengen, is ligt te begrypen, en dezelve kan geenzins als eene meerdere welvaart aangemerkt worden.

LAND-

LANDLIEDEN.

Bl. 313. Geheel anders is het geſteld met de landlieden, of boeren. De vrugtbaarheid is by dezelven niet minder, dan by de bewooners van het vlek, maar de kinderen worden opgebragt in de kostwinning der ouders. Indien de landeryen van deezen te klein zyn, om hun allen een deel te geeven, uitgeſtrekte, onbebouwde landen wagten ſlegts, om den schoot te openen voor den eerſten, die zig hunne vrugtbaarheid wil ten nutte maaken. Deeze lieden, derhalven, in plaats van als doodeeters het algemeen tot last te zyn, vermeerderen den eerwaardigen ſtand, door middel van welken de welvaart aller landen ontſtaat.

Het karakter van deezen is ook geheel anders; eene opregte gulhartigheid, welke men zien kan dat uit het hart voortkomt, zet hen aan tot de pligten der menschlievenheid, zonder vuig eigenbelang; op hunne woorden kan men vertrouwen, en deezen te ſchenden of geveinsd met iemand om te gaan, is onder hen, ten minſten onder het grootst gedeelte, onbekend.

UITGESTREKTHEID. VOORTBRENGSELEN. LANDBOUW.

Bl. 315. De uitgeſtrektheid der Kolonie is zeer groot, en de grenzen worden naar goedvinden verwyderd, zo dat de juiste landſcheiding van die der natuurlyke inboorlingen niet wel te vinden zoude zyn. Dog het zy verre dat men in dit groot diſtrict overal wei- en bouwlanden zoude aantreffen; ſlegts het kleinst gedeelte is daartoe geſchikt, door dien

de valleien en het meeste vlakke land gebrek aan water hebben. Dus heeft de landman slegts aan den voet en in het hangen der bergen, daar hy in staat is, om den wyn- en koornbouw met vrugt te onderneemen, eenige landeryën aangelegd, behalven een zeer groot gedeelte, dat hy tot weiland voor zyn vee moet houden, en het welk mede uit gebrek aan water naby de bergen moet gelegen zyn. Dit veroorzaakt dat de plaatsen verre van elkanderen gescheiden zyn, en dat de ééne boer den ander zyn naasten gebuur noemt, wanneer zy een of twee uuren van elkander verwyderd zyn. Hoe verder landwaards in, des te grooter is de afstand van onvrugtbaare landen, die de landlieden van elkanderen afscheiden.

(316) Dit veroorzaakt ook dat ieder huisgezin, dus als tot zig zelf bepaald, door den tyd en na dat zy zig van den Kaap verwyderen, de eenvoudige natuur nader komen; zo dat zelfs de verste boeren, die dertig of veertig dagen reizens van het Vlek af woonen, eerder Hottentotten dan afkomelingen van Europeërs gelyken. De Capitein GORDON, die by myn verblyf van zyne reize terug kwam, verhaalde my dat zy zelfs de kleederen op zyn Hottentotsch draagen.

De voortbrengselen van dit gedeelte van Afrika zyn graanen, wynen, boter en vet. De graanen, inzonderheid de tarwe, worden thans in eene aanzienlyke hoeveelheid ingezameld, en zouden mogelyk meer en meer aangekweekt worden, indien men geschikte middelen in het werk stelde, om den bouw aantemoedigen, en de hinderpaalen, die denzelven stremmen, uit den weg ruimde.

Ik heb hier boven reeds aangetekend — welke die beletselen zyn — en zal er slegts byvoegen, dat veelen de leverantie aan de Compagnie tegenstaat, ja,

dat dezelve somtyds wordt onmogelyk gemaakt, door de inhaaligheid van Compagnies Bedienden aan het Vlek.

(317) Zy zyn niet te vrede met de twintig ponden overwigt, op ieder mud tarwe, die de landman met honderd tagtig ponden levert, en voor de Compagnie op honderd zestig ponden wordt afgeschreven; maar leveranciers moeten hen nog de handen vullen, om tot de leverantie toegelaaten te worden. Dit zelfde heeft ook omtrent de wynen plaats. De landlieden nu, welken gegoed zyn, en wynige uuren van het Vlek af woonen, kunnen dit nog doen; maar niet de geenen, welken verder landwaards in woonen. De Compagnie betaalt voor iedere wagenvragt, op tien mud, of $\frac{10}{27}$ last, gerekend, agttien Ryksd., of *f* 43—3—1; sterft er onder weg één of meer osſen, of breekt er iets aan den wagen, zo is de geheele verkoopsprys van het graan verlooren. Derhalven kunnen de arme of verafgelegene boeren den landbouw niet verder voortzetten, dan tot onderhoud van hunne huisgezinnen vereischt wordt.

Daar boven moet elk de Tienden, die de Compagnie als Landheer heft, zelf naar het Vlek overvoeren, zonder uitzondering, hoe verre van het Vlek hy ook woone, en hoe moeilyk de wegen ook zyn, over het gebergte, daar men de vragten maar van vyf mudden maaken kan, of zelfs het graan op den rug der osſen laaden moet.

Het is dus niet genoeg, eenen uitweg voor de overtollige landvrugten gezogt te hebben, ten einde hetzelve te doen bloeien; maar men behoort eerst den landbouw op eenen beteren voet te brengen; den landman van die knellende banden, die hem moedeloos maaken, te bevryden; hem eene betere gelegenheid

ter

ter vervoering zyner voortbrengſelen te bezorgen; voorraadſchuuren op verſcheiden plaatſen opterigten; en eindelyk de ſchraapzugt der ontvangers te beteugelen.

De Heeren Majores hebben zeker deezen Kaapſchen graanhandel uit een ander oogpunt beſchouwd, en zyn door een nieuw ſchoonſchynend ontwerp misleid, hoe zeer hetzelve reeds in 1753 door den Gouverneur MOSSEL was opgegeven. Zy dagten dat men daadlyk vrugten zoude kunnen plukken, hoe zeer men nog niet gezaaid hadt.

(Men gaf voor, dat men de tarwe voor den geringen prys van zes-en-dertig guldens zoude kunnen leveren, en dat dezelve in 1771 tot negen Ryksd. van 48 ſtuivers het last was verkogt geworden. — Men gaf voor, honderd pond kaarſen tot vyf guldens te hebben zien verkoopen. — Maar boeren, die veele jaaren aan het Vlek gewoond hadden, hebben my verzekerd, dat zy de tarwe nimmer beter koop gezien hebben, dan negen en tien Ryksd. of twee-en-twintig tot vier-en-twintig guldens de wagenvragt van tien mud, of agttien honderd pond, $\frac{10}{27}$ last. Dit zelfs hadt maar een zeer korten tyd geduurd. Het vet hadt, zeiden zy, nooit minder gegolden, dan vier Ryksd. of negen guldens twaalf ſtuivers de honderd pond. Thans, 1778, geldt de wagenvragt tarwe twee-en-dertig Ryksd. of *f* 76—13—, en het ſmeer de honderd pond zes Ryksd. of *f* 14—8—.)

(319) Het blykt ook van agteren, dat al dit afhaalen der landvrugten tot nog toe geen voordeelen aan de Kolonie heeft aangebragt; zelfs heeft men (gedeeltelyk door het ſlegt gewas) dit jaar geen Hoeker kunnen belaaden. Om dit wat te vermommen, heeft het Kaapsch Ministery dit Schip met ſoldaaten naar *Batavia* gezon-

den, offchoon er andere fchepen genoeg by de hand waren. ——

(320) Zal dan ooit de Kolonie meer en meer opluiken, zo moet er een gemaatigd Beftuur, overeenkomftig met den aart van het land en van deszelfs bewooneren, plaats vinden, een Beftuur dat niet tegengewerkt wordt door Heeren Meesters, en het waaragtig middel om dit in te voeren rust in het Vaderland. Het Beftuur van deeze Kolonie moet niet op den voet der andere Gouvernementen van Compagnies Bezittingen in Afie worden ingerigt, daar flaaffche Natiën het grootst gedeelte der Inwooneren uitmaaken, en met geweld genoodzaakt moeten worden, om hun land te bouwen, en de vrugten aan de Compagnie afteleveren, of daar de Politie vereischt, dat men met de nabuurige Vorften, Compagnies Bondgenooten, ftaatkundige praktyken in het werk ftelt, om ze in rust te houden.

Het eerfte (zulk een Beftuur) kan en moet hier plaats hebben, en van het ander (een Afiatisch Beftuur) is hier noch fchyn, noch fchaduw. Het getal der overgebleeven Hottentotten is te gering, om er agt op te flaan. De wetten voor de Inwooneren moeten gerigt zyn naar den aart van dezelven en naar hun beftaan. Zy zyn Europeaanen, of afftammelingen van Europeaanen, die de zugt tot vryheid nog niet verlooren hebben, komende het gering getal van flaaven hier in geen aanmerking. Dezelven op eene despotyke wyze te willen regeeren, en aan willekeurige wetten te willen onderwerpen, zoude nimmer ftand houden, of in het geheel verderf der Kolonie eindigen.

(321) Zy vinden hun beftaan, volgens hunnen aart, in den landbouw, die, gelyk de voorbeelden ons leeren,

ren, nergens weeliger bloeit, dan daar eene zagte regeering plaats heeft. De landbouw, die hier pas begint te ontluiken, heeft eene zulke regeering des te noodiger.

Dus begreep het de Vader des Lands van Afrika's uithoek, TULBAG, die door een meer dan vyftigjaarig verblyf aldaar de waare belangen der Inwooneren en den aart des lands volkomen kundig was. Door zyne zagte en vaderlyke regeering verbondt hy aller harten aan zig, en leeft nog by eene dankbaare nagedagtenis, offchoon hy reeds verfcheiden jaaren geleeden aan het welzyn der Kolonie en der Maatfchappy door den dood ontrukt is. ——

RIVIER ORANJE.

Bl. 321. De nu onlangs gedaane ontdekking, door den Capitein GORDON, van eene groote en vaarbaare Rivier, op de zuider breedte van omtrent 29°, zou fomtyds nog voordeel aan deeze Kolonie en Scheepvaart kunnen toebrengen, wanneer dezelve, zo als eenigzins waarfchynlyk is, zig noordoostwaards uitftrekte, om langs dien weg binnen de landen in het hart van Afrika handel te dryven, of in het ryke *Sofala* te dringen, waar goud en tanden te haalen zyn. Bevondt men dat dezelve westwaards aan liep, en dus waarfchynlyk haaren uitloop op Afrika's Westkust hadt, zo zoude men aan haaren mond eene baai of haven kunnen vormen, alwaar de Schepen eene veilige verblyfplaats vonden, enz.

HANDEL. INKOMSTEN.

Bl. 324. De Kolonie, op zigzelve aangemerkt, is een merklyke lastpost, die jaarlyks omtrent drie ton agter uitgaat, door den geringen handel dien er de Compagnie dryft, en de ſterke bezetting, die zy er onderhoudt.

In 1770 beliepen de zuivere winſten *f* 157,556-11-8
de lasten - 452,010-15—

Dus veragterd - 294,454-3-8

Zonder hier by te rekenen de Interesten van een Kapitaal van *f* 904,004—8—8, dat renteloos lag, in restanten van geld, oorlogsammunitie, ſlaaven, bestiaalen, enz., en thans, (1778) nog niet verminderd was.

De negotie-goederen, uit het Vaderland derwaards gevoerd, beſtaan voor het grootst gedeelte in Yzer, Smeedkoolen en Spykers.

Over de verzending der twee eerſten wordt zeer geklaagd, waarby geen evenredigheid plaats heeft; dan ééns zyn de pakhuizen meer dan overvloedig voorzien, en men heeft geen Koolen genoeg, om het Yzer te bewerken, en op andere tyden heeft het tegengeſtelde plaats. In dit laatſte geval worden de Ingezetenen, inzonderheid de Landlieden, door den uitleveraar gedwongen, om van het overvloedige meer te neemen, dan hy noodig heeft, het welk al wederom den landbouw drukt.

(325) In voorige tyden, naar my verhaald werdt, zondt de Compagnie derwaards zodaanige ſoort van hout, als noodig is tot het wagenmaken; dan hier te lande, zo als elders, daar aan gebrek zynde, heeft zy dit ſedert veele jaaren nagelaten.

Het

Het geen uit Indie naar den Kaap, van wegen de Compagnie, ter negotie wordt overgebragt, zyn eenige wynige grove lywaaten, arak, en agt tot negenhonderd duizend ponden ryst; dog dit alles brengt zeer wynige winſten aan.

De particuliere Schepelingen brengen ook nog al eenigen voorraad derwaards over, als Koffy, Suiker, en vooral hout, benevens lywaaten, en uit het Vaderland eenige ſnuisteryen van gering belang.

Daartegen levert de Kaap aan Indie eene ſcheepslading tarwe, wat boter, en vier tot vyf honderd leggers wyn. Thans wordt tarwe en wyn naar Nederland gezonden.

De voornaamſte inkomſten voor de Compagnie zyn de pagten, de tienden, en de tax op de boerenplaatſen, die jaarlyks van ieder vyf-en-twintig Ryksd. bedraagt. De gegoede boeren betaalen dit contant; dog de armen, die ver af woonen, die geen geld van hunne vrugten kunnen maaken, of die men begunſtigen wil, voldoen in bestiaalen.

(326) Schoon dus deeze Kolonie der Maatſchappy tot een merkelyken last is, kan zy echter de jaarlykſche veragtering van drie ton opweegen, door de goede ververschplaats voor de uit- en thuisvaarende Schepen, benevens de vreemde Schepen, welken niet wynig toebrengen tot de welvaart der Kolonie.

De verteeringen der vreemden aan den *Kaap*, en het afhaalen der voortbrengſelen door dezelven, behoorde men naar myn inzien eer te begunſtigen, dan te verbieden, omdat zy meestal in baaren gelde betaalen, en het verbod tot niet anders dient, dan om geld in den zak te jaagen van de geenen, die het ſmokkelen moeten tegengaan.

Staatkundige redenen beletten waarſchynlyk de Compagnie om den Kaapenaaren eene vrye vaart toe te ſtaan; want anders verbeeld ik my, dat haar reeds onder het oog zou gekomen zyn, dat geen middel kragtiger zoude zyn, om den lastpost deezer Kolonie draaglyk te maaken, en om de magt derzelve te vermeerderen.

SPAR-

S P A R M A N.

Digitized by Google

Digitized by Google

REIZE *naar den* KAAP DE GOEDE HOOP *enz.*, *door* ANDREAS SPARMAN, *van* 1772 tot 1776. *Nederduitſche Vertaaling*, te *Amſterdam*, *by* M. de Bruyn. 1787.

VERTOONING DER KAAPSTAD.

Bl. 13. „ De ſchoone en bevallige Plantaadjen, benevens ſommige enkele ſtukken teelland, omtrent de ſtad gelegen, ſteeken by de Afrikaanſche wildheid, die hen omringt, en hunne bekoorlykheid ontegenzeglyk nog meer verheft, zekerlyk ongemeen fraai uit; maar de geſnoeide boomen en kunſtig aangelegde, regelmaatige Plantaadjen behouden haare bekoorlykheeden niet zo lang, niet zo voortduurend voor ons, als de ſchoone, levendig groene natuur, welke een Europeeër, wanneer hy zig eenen tyd lang aan den Kaap opgehouden heeft, buiten twyfel misſen zal."

[Dit is het beste uitſluitſel van de tegenſtrydige ſchilderyen, die men van de vrugtbaarheid van den grond aan den Kaap gemaakt heeft, en die verſchillen moesten naarmaate een Reiziger kort of lang aldaar vertoefde. Inmiddels is de zaak van wynig gewigt op deezen tyd, daar de Kolonien ſaamgenomen, zo groot als een Koningryk geworden zyn, en het plekje grond, waar de Kaapſtad ligt, als een druppel in de zee is. Hoe ſchoon de natuur op andere plaatſen in de onderſcheiden Kolonien is, zal onze Reiziger ons nader verhaalen.]

SAISOENEN.

Bl. 22. „ Ik bleef hier (aan *Baai Fals*) tot het einde van den winter. Dit jaargetyde wordt de *kwaade Mousson* genoemd, en duurt van den veertienden Mey tot den veertienden Augustus. Door ongemeen ſterke koude onderſcheidde dit ſaiſoen zig niet; want wy hadden tegenwoordig verſcheiden maalen de ſchoonſte zomerdagen. Nu en dan viel er wel hagel, maar nooit ſneeuw. Inmiddels maakte de zeer zwaare regen, welke van tyd tot tyd viel, en doorgaans eenige dagen aanhieldt, de lucht aandoenlyk koud. Niet zelden ſtormde het ook uit het noordwesten."

LANDENGTE VAN DEN KAAP.

Bl. 25. „ Het geheele vlakke Land aan de Oostzyde der ſtad, uit zand en hei beſtaande, is waarſchynlyk op gelyke wyze (door aanſpoelingen van zand) ontſtaan, en de tegenwoordige Kaap de goede Hoop aanvanklyk een eiland geweest, welk eerst naderhand met het Tygergebergte en de bergen in *Hottentotsch Holland* verbonden werdt."

[Hier wordt onder het woord Kaap, de waare uithoek, en niet de ſtad, verſtaan. Deeze Kaap was een eiland, en is door aanſpoelingen aan het vaste land geraakt. Op dit aangeſpoelde land is de ſtad gebouwd, en geen wonder indien dat plekje onvrugtbaarder was dan ons koegras aan den Helder.

Het is lastig voor den leezer dat de uithoek, de ſtad, het Diſtrict, en de geheele Bezitting, onder denzelfden naam van Kaap doorgaan. Voor de ſtad is het woord Kaapſtad een goede onderſcheiding. Voor het Diſtrict is het ook gemaklyk te zeggen, het Diſtrict

van

van den Kaap. Maar de Bezitting wenschte ik dat herdoopt werdt, als wanneer de uithoek alleen kort af Kaap zoude hieten. Zo iets kan de Hooge Regeering alleen doen, en de rede ſchynt het van haar te eiſchen.]

SCHIEREILAND VAN DEN KAAP.

Bl. 37. „ Het Landgoed (Alphen) heeft zeer goede gebouwen, een tamelyk grooten tuin, en aanzienlyke Wynbergen, die jaarlyks meer en meer uitgebreid worden. Dog van teelland vindt men in de geheele omliggende landſtreek naauwlyks een paar morgen. De eigenaars der Wynbergen gelooven ook niet, dat het der moeite waard zy, zig met den landbouw op te houden. Zy waren thans, in het laatst van Augustus, integendeel, bezig met hunne wynſtokken om te ſpitten, en er nieuwen aan te leggen. De jonge wynſtokken binden zy niet aan ſtaaken, zy laaten ze niet in lange ranken uitſchieten; maar zy beſnoeien ze veel meer zo dat zy zeer laag blyven, en om ze tegen den hevigen wind te beſchutten, omringen zy de wynbergen met haagen. Zy bedienen zig, om dezelfde reden, van eene gelyke voorzorg by de vrugtboomen, of boomgaarden."

[Het is blykbaar, dat het Schiereiland, voor deezen een eiland, vrugtbaar is, en zeer verſchilt van den grond van de landengte, die uit aanſpoelingen ontſtaan is. Wy leezen hier ook, dat de wyngaarden jaarlyks uitgebreid worden, zodat er na honderd en vyf-en-twintig jaaren nog grond, om te bewerken, overgebleeven is. Zo naby de ſtad, en tusſchen de beide groote Baaien in, is dit een treffend voorbeeld van die luiheid, welken zo menigmaal aan de Kolonis-

nisten verweeten wordt, en waarvan de oorzaak denkelyk gelegen is in den bepaalden en belemmerden aftrek der landvrugten, door het Handelsmonopolie der Compagnie.]

ZILVERBOOM.

Bl. 38. „ De gemelde ſoort des zilverbooms groeit naauwlyks hooger dan twintig voet, en men heeft my, zo ik my wel erinner, gezegd, dat dit zyne hoogte in zyn twaalfde of vyftiende jaar zy. In eenen vetten grond wast hy nog ééns zo ſchielyk, als in een mageren. Hy is de grootſte uit het geheel geſlagt der zilverboomen. Op deeze en geene landhoeven vindt men enkele zulke boomen geplant, — niet verre van Konſtantia is er een klein bosch van voorhanden. — (39) — Dewyl hy de grootſte van alle zilverboomen en bykans van alle de inheemſche boomen op den Kaap is, moet men zig zeer verwonderen, dat de aankweeking van denzelven de opmerkſaamheid der Regeering zo wynig getrokken heeft. En nogthans kan aan dezelve niet onbekend zyn, dat het gebruik van het hout van deezen boom, zo wel ten behoeve der Schepen, als der ſtad, dagelyks toeneemt, maar de voorraad daarvan ſteeds vermindert. — Dat derhalven niet de weêrsgeſteltenis, maar de bloote haard ter ſpysbereiding, de tabakspyp, en de ſtooven der vrouwen brandſtof noodig hebben, is voor de Hollanders, in een gewest zo ontbloot van houtgewas, een waar geluk."

[Men ziet aanſtonds dat onze Reiziger hier van den omtrek van den Kaap alleen ſpreekt, gelyk hier onder blyken zal uit zyne beſchryvingen van uitneemend houtryke landſtreeken. Mogelyk wist hy niet, wat voor bosſchen uitgeroeid waren in Stellenbosch.

Ten

Ten zynen tyde beſtondt nog het Grootvadersbosch, daar hy ſtraks van gewaagen zal, en dat 't ſedert uitgeput is. Zonder voorzorg van de Regeering zullen de kostelykſte bosſchen, hoe uitgebreid ook, met den tyd vernield worden. Dan zullen onze nakomelingen zeggen, dat er in de geheele Bezitting geen hout wil groeien, zo als de oppervlakkige Beſchouwers van het Diſtrict van den Kaap nu voorgeeven.]

GEZIGT VAN DE HELLING DES TAFELBERGS OF DE OMSTREEKEN VAN DE KAAPSTAD.

Bl. 41. „ De voet van het gebergte ſcheen in zeer langwerpige, verhevene, en eenigermaate aan elkanderen gelykvormige en evenwyde heuvels uit te loopen, welken door even zo veele valeyen geſcheiden waren. Langs ſommigen van deezen liep het water, dat boven op de bergen verzameld was, naar beneden. Eene menigte groene boomen en heestergewaſſen, aan de beide oevers deezer natuurlyke waterleidingen weelig groeiende, (NB.) beeldden aan den allengs zinkenden berg, en aan de heuvelen, beneden aan deszelfs voet zagtjes uitloopende, fraaie riemen, die myn gezigt vermaakten. Verſcheiden welbebouwde landhoeven, hier en daar verſpreid, met wit en zwart geverfde gebouwen en rondom wel aangelegde tuinen en bekoorlyke wyngaarden pronkende, ſchilderden van verre voor het oog de natuurlykſte en fraaiſte tekening, welken men zig verbeelden kan. Een wynig verder (NB.) zag ik het begin eener bleeke hei, met zandige vlakten daar tusſchen gemengd, en door kromme boredene landweegen doorſneeden. Deeze aanmerklyke vlakte ſtrekte zig van het noorden naar het zuiden uit,

uit, en eindigde by de Tygerbergen en de bergen van Hottentotsch Holland."

[Ik heb deeze eenvoudige en treffende beſchryving uitgetrokken, niet alleen omdat zy wederom een antwoord is op de twyfelingen omtrent de tegenſtrydige berigten van den Kaap, en aantoont, dat er beide goeds en kwaads van te zeggen valt; maar voornaamlyk, omdat zy ons opleidt tot de oorzaak van vrugtbaarheid en onvrugtbaarheid van den grond, namelyk het water. Het water van den Tafelberg en andere bergen en heuvelen ſchiep die welgebouwde landhoeven, die welaangelegde tuinen, die bekoorlyke wyngaarde. Gebrek aan water deeszyds de Bergrivier en tot aan den Tygerberg en de zoomen van Hottentotsch Holland liet integendeel de heide bleek en de vlakte zandig. Wat nu hier de natuurlyke waterleidingen, volgens onzen Reiziger, doen, dat zullen wy hier onder, in zyne binnenlandſche togten, zien, dat ook kunſtige waterleidingen, door ongeleerde Hottentotten beſtuurd, doen kunnen. Op het zand van den uithoek van Afrika is water het geen op onze gronden mest is.]

WEGGELOOPEN SLAAVEN.

Bl. 43. „ Op den klaaren dag zou ik niet veel veiliger (dan voor de luipaarden, tygerwolven en hyëenen, op den Tafelberg) geweest zyn. Want ik liep gevaar om van eenen hoop ſlaaven, kort te vooren weggeloopen, die zig naar men zeide op den Tafelberg ophielden, geplunderd te worden."

[Wy hebben de Inboorlingen, die zig gaarne verhuuren, naar binnen 's lands verjaagd, en haalen ſlaa-

Slaaven uit de afgelegenſte gewesten van Aſie, die rooverbenden worden!]

WYNEN.

Bl. 47. „ De gemeene wynen vindt men zelden anders dan zeer jong. Door langere bewaaring, betere oppasſing, mindere zwaveling, zouden zy even goed, als de beste Europiſche wynen worden."

Bl. 49. *Noot van George Forster.* „ Eene roode ſoort, ſlegts een wynig ligter, dan de waare Conſtantiawyn, deedt den Reizigeren om de weereld, geduurende hun zomerverblyf in de eeuwige nevelén der zuidlyke Yszee, uitneemend goede dienſten, en werdt eenen tyd lang dagelyks by het ontbyt, als een *liqueur*, onder den naam van het *Magellaansch ſlokje*, genooten. — Eene andere zeer zwaare ſoort komt den Spaanſchen zogenaamden tintowyn van Rota zeer naby. — Nog eene andere ſoort zweemt in haaren ſmaak zeer veel naar den Franſchen Frontignacwyn, maar is nog aangenaamer, enz. — Dat deeze heerlyke wynen, door de natuur zo volkomen gekookt, en met de verkwikkelykſte ſpecerygeuren begiftigd, niet aan de wrangere Rhynſche wynranken gegroeid zyn, kan men ligt denken."

[Dit oordeel heeft veel kragt in den mond van een zo uitmuntenden Natuurkundigen, en van een geboo-ren Duitſcher.]

EZELS.

Bl. 51. „ De bezitter van deeze wynbergen, een Europeër, is de eenigſte in dit gewest van Afrika, die zo wys is geweest, om ter verrigting van zyn land-

werk Ezels te ontbieden, welken voor deezen aardkreits veel bekwaamer dan osſen en paarden zyn, vermits zy in deeze bergagtige landſtreeken de plaats van wagens en trekosſen voortreflyk vervullen, en gemaklyker, voor geringer kosten, met loof, bladen, en grovere grasſoorten te onderhouden zyn."

HIPPOPOTAMEN.

Bl. 56. „ — houden zig niet zelden op in het Zeekoeiendal, omſtreeks Baai Fals."

KOLONISTEN.

Bl. 59. „ Den naam van *wyn-* en *koornbouwers* geeft men hier aan eene ſoort van buitengemeen goede en eerlyke lieden, die in de rangſchikking wel geene andere plaats bekleeden, dan onze Zweedſche boeren, maar dikwerf zeer gegoed zyn, offchoon zy gemeenlyk geen grooter ſtaat voeren, dan by voorbeeld de rentmeesters op de adelyke landgoederen in Zweeden."

[Onze Reiziger zegt dat hy verſcheiden van deeze lieden bezogt heeft „ op eene agtdaagſche reize, te voet, over dorre Afrikaanſche velden." Uit deezen tyd van agt dagen en uit de reize te voet, kan men aanſtonds opmaaken, waarom hy ſlegts dorre velden gezien heeft. De Kaapſtad is op het dorſte zand gebouwd, de bergen, op het Schiereiland na, beginnen verder op, de rivieren nog verder. Eigentlyk is de bergrivier, die van het zuiden naar het noorden loopt, de eerſte groote rivier, en de breede rivier, die van het noorden naar het zuiden vloeit, de tweede, als men van de Kaapſtad naar binnen 's lands reist; en welk een uitgeſtrekt land ſluiten deeze rivie-

ren

reh niet af! Dit land nu is door de meeste Reizigers beſchreeven geworden, tot dat Zweeden, Engelſchen, Franſchen, verder oost- en noordwaards gedrongen zyn. Onze Landsman, GORDON, heeft veel gezien en aangetekend, maar zo veel ik weet niets uitgegeven. Letten wy nu op het geen onze Reiziger nogthans op deeze dorre Afrikaanſche velden aangetroffen heeft. Wyn- en koornbouwers, dikwyls zeer gegoed, eenen ſtaat voerende als Rentmeesters van adelyke goederen in Zweeden. Dat zy gegoed genoeg zyn, om grooter ſtaat te voeren, blykt duidelyk uit de woorden des ſchryvers. In de vrugtbaarſte landſtreeken, die hy in het vervolg beſchryven zal, zullen wy op verre na geen zulken ſtaat ontmoeten, omdat alle Handel, zo uit- als invoer, bepaald is tot de Kaapſtad alleen, en daar nog zeer belemmerd wordt. Eenige uuren van de ſtad af, zulk een uitwerking hebbende op dorre velden, wat zou hy niet maaken van vrugtbaare gronden, en wat nog meer, indien hy vry ware?]

GEWAPENDE KOLONISTEN.

Bl. 60. „ — hunne krygsoefeningen gingen vry wel, vermits een groot gedeelte van hen Europeërs waren, die in den duitſchen oorlog, en naderhand onder de bezetting van den Kaap, gediend, en vervolgens, na een vyfjaarigen krygsdienst, het burgerregt alhier gewonnen hadden."

[Deeze wyze, om de Kolonie te bevolken met ſoldaaten, die er vyf jaaren lang militaire dienſten gedaan hebben, behoorde voortgezet te worden. De militaire dienst maakt goede Kolonisten, en een ſoldaat, die vyf jaaren lang wel gediend heeft, is veel waard in een nieuw land.]

WATEREN.

Bl. 62. „ Wy moesten redelyk diepe beeken en kleine rivieren doorwaaden."

[Dit reisje omstreeks de stad begon den 9den Augustus, dat is, op het eind van den winter, als er het meeste water is. Van deeze beeken en riviertjes, naast den regen, ontleenen deeze *dorre velden* zo veel vrugtbaarheid, dat er *zeer gegoede lieden* op woonen.]

WAGENS.

Bl. 62. „ Een van die wagens was, naar landsgebruik, met twaalf osfen bespannen."

[Zo moeilyk en kostbaar is de vervoer van alles daar te lande, en zulk een schier onoverkomelyke hinderpaal is dezelve voor allen Handel, by ontstentenis van binnenlandsche scheepvaart, op de rivieren en langs de kusten. De rivieren zyn gedeeltelyk bevaarbaar, alle de kusten zyn het in het één of ander saisoen. Dog de Compagnie hieldt alle vaart geslooten.]

TYGERBERG.

Bl. 68. „ Thans genoot ik, sedert myne aankomst, voor de eerstemaal het byzonder genoegen, om groote beploegde en bebouwde akkers te zien, — hier omstreeks is de akkerbouw de voornaamste handteering des landmans. — Tarwe en garst zyn de eenige soorten van graanen — de tarwe tot brood — de garst tot voeder voor de paarden." ——

[Zo rasch er maar eene boogte is, daar een wynig water afvloeit, wordt de grond ook vrugtbaar.]

SLAA-

SLAAVEN.

Bl. 68. „ Omtrent tien uur moest ik, wegens den zwaaren regen, myne toevlugt op eene landhoeve neemen, daar ik de ſlaavinnen, by haar naaiwerk, Chriſtelyke gezangen hoorde zingen. Haar huisheer, door eenen godsdienſtyver, die vooral in dit land buitengewoon is, gedreeven, hadt haar aan deeze ſtigtelyke levenswyze gewend. Dan, ingevolge zekere grondſtellingen, het huishoudelyke betreffende, welken hier te lande even zo gewoon zyn, hadt hy nagelaaten, haar door den doop in de gemeente op te doen neemen, vermits zy dienvolgens, naar de wetten des lands, haare vryheid verkreegen, en hy ze uit zynen dienst verlooren zoude hebben. Deeze godvrugtige boer was uit Berlyn geboortig en hadt als Stuurman op Oost-Indie gevaaren."

[De wet zegt, geen Christen mag ſlaaf zyn, en het gebruik maakt er van, geen ſlaaf mag Christen worden. — Aanſtaande Wetgeevers! ——]

LANDHOEVE.

Bl. 71. „ Het gebouw was, gelyk allen die ik op deezen weg aantrof, fraai en van gebakken ſteenen, óf wel doorgewerkte leemaarde, opgehaald, maar de vloer beſtond overal uit bloote aarde. — Deeze landhoeve bragt jaarlyks, naar men my verhaalde, eenige jaaren door één gerekend, omtrent agthonderd tonnen graan op, (ruim zes-en-dertig Hamburger lasten) en de voortbrengſelen van den grond waren gemeenlyk tien- of vyftienvoudig. Nu zette men my een welgereezen en weldoorbakken rond brood voor, welk meer dan twee voet in de middellyn hadt, enz."

Digitized by Google

[Ik verzoek hier myne voorige aanmerkingen op *bl.* 59 na te leezen. Op *bl.* 75 vind ik nog iets van „ eenen dikken vetten landman, den Heer M., die aan ieder van zyne dogters vyftigduizend plaaten (zweedſche munt, iets min dan een gulden) mede geeven kon." Iets verder leeze ik, dat de vader van deezen een gebooren Lyflander was, die als Zweedsch krygsknegt gediend hadt, en eindelyk in Compagnies dienst aan den Kaap was gekomen. Het vermogen was dus vry ſchielyk verworven. Nog een Lyflander komt op *bl.* 83 voor, met eene verzameling van „ ſommige fraaie boeken en eene menigte kleine ſchriften uit alle wetenſchappen." Deszelfs huisvrouw vertelde aan onzen Reiziger, „ dat de dorre heuvelen rondom geen voedſel aan het hoornvee leverden, en er in dit huis, anders zo ſchoon, zelden melk te vinden was. Daartegen bedreef men de ſchaapfokkery, een wynig akkerbouw en de wynteelt, waarby men (NB.) de nuttige gewoonte hadt, om de wynbergen door afleidingen van het water vrugtbaar te maaken." Wat laager volgt, „ dat deeze lieden boter en kaas kreegen van hunne veefokkeryen, welken zy honderd uuren gaans verre landwaards in hadden. Ook ontvingen zy van daar gerookt oſſenvleesch. Op *bl.* 85 verneemen wy, „ dat de man een Chirurgyn geweest, en door de zielverkoopers als krygsknegt herwaards gebragt, maar de vrouw eene predikants weduw was." Uit zulke byzonderheeden kan men opmaaken, hoe ſchielyk een werkſaam man, in deeze zogenaamde Afrikaanſche zandwoestyn, tot welſtand komen kan.]

SLAAVEN.

Bl. 89. „ Een ſlaaf, in het land geboóren, inzonderheid een onegte, die een goed voerman is, op welken men zig verlaaten kan, en wien het opzigt over anderen mag toevertrouwd worden, of dien men anders voor getrouw en bekwaam houdt, wordt, gelyk myn waard my verhaalde, met vyfhonderd Ryksdaalers, een ſlaaf, die pas van Madagaskar gekogt en min bekwaam is, of op wien men min vertrouwen kan, met honderd tot honderd vyftig Ryksdaalers betaald."

[Zo duur waren zy toen digt by de ſtad, waar zy alleen konden ingevoerd en verkogt worden.]

HOTTENTOTTEN. LANDLIEDEN.

Bl. 144. „ Wyders voorzag ik my (tot de groote reis) van kleine glaspaarlen, koperen tonderdoozen, vuurſlag, meſſen, en tabak; alle waaren, die den Hottentotten inzonderheid zeer welkom zyn."

[Voor zulke beuzelingen heeft onze Reiziger uitmuntende dienſten genooten.]

„ Met thee, koffy, ſuiker en chokolaad voorzagen wy ons insgelyks, deels tot ons eigen gebruik, deels om de genegenheid dier landlieden, welken op een verren afſtand van den Kaap dikwerf mangel aan deeze behoeften hebben, daardoor te winnen."

[Alzulke behoeften hebben dus de landlieden, en de Handel zoude op zulk eenen grondſlag in het vervolg te vestigen zyn, als meer deuren voor denzelven, langs die uitgeſtrekte kusten, zullen geöpend worden. „ Dranken, buiskruid, geweeren, naalden," worden mede opgenoemd, en wat zou men daar niet al byvoegen kunnen!]

RIVIEREN.

Bl. 153. „ Offchoon de rivieren op die plaatſen, daar de gewoone ryweg er door gaat, gemeenlyk niet diep zyn, zo is egter deeze wyze, om ze door te trekken, menigmaal even gevaarlyk, als langſaam. Want wanneer het (NB.) éénen, of eenige wynige dagen geregend heeft, inzonderheid 's winters, moet men (NB.) wel agt of veertien dagen, en ſomtyds nog langer vertoeven, eer het water zo laag valt, dat men die doortogt waagen durft. En dit ontmoet men zelfs op zodaanige plaatſen, daar men op andere tyden, inzonderheid zomers, bykans droogvoets door kan gaan. Wanneer het water naderhand ook eenigzins gezakt is, kan men egter op den gewoonen ryweg door de rivier niet met zekerheid vertrouwen, wyl men bezorgd moet zyn, dat de ſterke ſtroom aldaar door wegſpoelen van het zand veelligt eene diepte gemaakt heeft."

[Al dit water is een vrugtbaarmaakend vogt, het welk door ſommige landlieden behoorlyk geleid wordt, dog voor de meesten zonder nut blyft en naar zee vloeit.]

BOTERRIVIER.

Bl. 154. „ Deeze wooning hadt eene aangenaame ligging, digt aan den anderen oever der *Boterrivier*, welke hier en daar met redelyk hooge bergen omringd is. De ſpitſen en verhevene vlakten van deeze geeven eene bekoorlyke afwisſeling. — — (155) Zelfs de harde en ſpitſe rots, van welke men zig verbeelden zou, dat zy tot eene eeuwigduurende naaktheid verordeeld ware, was hier aan haaren donkeren en yzeren

wand,

wand, met eenige gewasſen, langs denzelven opwaards kruipende, verſierd. — In de klooven zag ik kruiden, welken op de hooge dryfbedden of trekkasſen, door de natuur zelve voor haar aangelegd, reeds in vollen bloei ſtonden, en in hunne pragt al wat de menschlyke kunst ooit of ooit voort kan brengen, uittarten konden.

Eenige ſteenworpen verre van de hoeve kwam een mineraal water uit den grond voort, dog welk zig niemand ten nutte wist te maaken. Over het algemeen bevond ik, dat de ſteenen en rotſen deezer landſtreek op onderſcheiden plaatſen veel yzer bevatten. Langs de Boterrivier liggen nog meer boerenwooningen, wier voortbrengſels voornaamlyk in graanen en het vee in ſchapen beſtaat. De wyn is zuuragtig — dog de boeren drinken hem gaarn. Aan den Kaap wordt hy tot azyn of brandewyn veredeld."

WARM BAD.

Bl. 165. „ Uit de lysten, welken de bronmeester ſedert verſcheiden jaaren gehouden heeft, zag ik, dat honderd en vyftig tot twee honderd perſoonen toe zig jaarlyks van dit bad bedienen."

Bl. 167. „ Eenige wynige ſchreden van het bad — zyn nog twee andere baden, die warm water opgeeven, dog over de groeven of bakken zyn ſlegts hutten van rys of dunne takjes gemaakt. — Daarboven zyn in deeze zelfde ſtreek nog twee bronnen — die niet gebruikt worden, offchoon de ééne de overvloedigſte van allen is. — In eene vallei beneden de heete bronnen, op eenen affland van omtrent vyftig ſchreeden, vindt men eenen bron, die koud water van een zeer zuiveren ſmaak geeft.

Bl. 175. „ De ondervinding leert, dat warme baden en brandende bergen zeer dikwerf by elkanderen gevonden worden. Uit de menigte der warme baden aan den Kaap, en uit den hoogen graad hunner warmte, ſchynt te blyken, dat in deeze landſtreeken geen gering gedeelte der brandende en verwoestendſte hoofdſtof binnen in de aarde verborgen zy. Tot dit vermoeden brengt my nog des te meer een klip of ſteenrots, op den afſtand van vyftien of twintig ſchreeden boven het badhuis gelegen, welke uit eene vaste lava beſtaat, waarin nog duidlyke ſpooren van haaren voorigen vloeibaaren ſtaat zig vertoonen. Deeze lava is teffens zeer zwartagtig en met veel yzerdeeltjes bezet. Op een gedeelte van den weg, daar voorby loopende, ziet men zwartagtig ſtof of poeier, gelyk het ſtof van ſteenkoolen. Dit ſtof ontſtaat, waarſchynlyk, uit lava en yzererts, die in ſtukken gereeden, en door de wielen der wagens geheel verbryzeld zyn. — Wanneer er nu nog in dit gewest, wyd in het rond, onderaardsch vuur of hitte verborgen zou zyn, ware het dan niet zeer gelooflyk, dat deeze op de opperſte vlakte van den aardbodem zo ſterk werke, dat een groot gedeelte der vogtigheid derzelve in dampen vervliege, of in de menigvuldige reeten en klooven opdrooge? In deeze gisſing werd ik verſterkt, door dat er in deeze ſtreek van Afrika wel (NB.) zeer veel regen valt, en geduurende het regenagtig jaargetyde de rivieren rasch uit haare oevers treeden, maar (NB.) de meesten van deezen nogthans in den zomer geheel uitdroogen. Putten zyn hier niet, bronnen zeer wynig, daartegen is er een groote uitgeſtrektheid van zandvlakten en heiden, naakte bergen, en dergelyken; al hetwelk ſaamgenomen dan ook veel toebrengt, om aan dit land het aanzien van het dorſte en dorſtigſte dat ik in de weereld

reld gezien heb te geeven. De warmte deezer lugtſtreek is niet zo uitneemend, dat er die ongemeene dorheid uit zou te verklaaren zyn. Het ſchynt my niet ongerymd eene onderaardſche hitte als de oorzaak van dezelve aan te neemen, om dat ik op het eiland *Tanna* (*bl.* 119 Zuidzee Reize) twee vry dorre ſtreeken bemerkt heb, ieder van dewelken ſlegts op een kleine plek door onderaardsch vuur zigtbaarlyk verhit was, terwyl de verdere grond aldaar anderszins zo vrugtbaar gemaakt was door de asch van een brandenden berg. ——

(177) Geduurende myn verblyf by het warme bad in Oogstmaand werdt er de lente dagelyks ryker in gewasſen. Inzonderheid kwamen van tyd tot tyd verſcheiden ſchoone bolgewasſen ten voorſchyn, die naderhand met de zomerhitte wederom afſcheid namen. Onder deezen reken ik verſcheiden ſoorten van lisch, *iris*. De wortelen, of liever bollen derzelven, worden in de asch gebraaden en dan gegeten. Zy ſmaaken bykans als aardappelen, en men noemt ze hier *oenkjes* — (Oenkjestyd is by de Hottentotten nieuw jaar.")

[Dat de droogte deezer landſtreek niet door de zonnewarmte alleen kan verklaard worden, en dat de bolgewasſen zo ſchielyk opkomen en verdwynen, doet my denken aan de opmerking van onzen Reiziger, doornat geworden zynde, dat men in die lugtſtreek zo ſchielyk droogt. De warmte van hemel en aarde tegen elkander inwerkende moet een verbaazende kragt hebben. Van daar mogelyk ook de meerdere kragt van het water tot vrugtbaarheid op deeze gronden, dan elders, gelyk daarvan zo menigvuldige bewyzen voorhanden zyn. Valt het regenwater, of verſpreidt

ſpreidt zig het rivierwater, dat ook meestal uit regens ontſtaat, op zulk eenen van onder verwarmden bodem, zo moet het eene gelyke ontbinding in zyne eerſte beſtanddeelen ondergaan, als by ons, volgens het gevoelen van den Graaf van Rumford, door middel van de mest, en deeze ontbinding veroorzaakt, volgens denzelfden Natuurkundigen, de vrugtbaarheid.]

TYGERHOEK.

Bl. 210. „ Dit is eene landhoeve, welke voor eigen rekening der Regeering bebouwd wordt. Wegens haare groote afgelegenheid van den Kaap (NB.) kan uit den verkoop der graanen geen voordeel getrokken worden."

[Volgens de beſchryvingen en de kaart van onzen Reiziger ligt deeze landhoeve niet verre van den oorſprong der Steenbokrivier en de oevers der Rivier zonder eind, welke laatſte een westelyke arm der breede Rivier is. De afſtand van den Kaap is maar wynige dagreizen, zo verre als by voorbeeld de Saldanhabaai aan de andere zyde van de ſtad. Nogthans is de afſtand te groot, om graanen te vervoeren, dit eerſte levensmiddel, dat overal zo verre over landen en zeeën vervoerd wordt, en de zwaarſte lasten draagen kan. Waren de rivieren en baaien open voor de ſcheepvaart, was de handel vry en onbelemmerd, zo zou deeze geringe afſtand niet alleen, maar een tienmaal grooter van de Kaapſtad af, geen beletſel aan den verkoop, noch vervolgens aan de teelt van graanen zyn. Men ziet hieruit, dat geen geſchikter middel kon beraamd worden, om de Kolonien klein te houden, dan het ſtelſel van Beſtuur der O. I. Compagnie.]

Vervolg. „ De voornaamſte inkomst van dit landgoed

goed beſtaat in timmerhout, welk (NB.) uit een woud aan den overkant van de Rivier zonder eind gehaald wordt."

[De overkant der Rivier zonder eind behoort nog tot de westzyde van de breede rivier, en is digt by den Tygerhoek. Zo naby de ſtad was er in 1775 nog een woud voor timmerhout geſchikt. Men ziet klaar hieruit, dat onzes Reizigers klagten over gebrek aan hout, (zie *bl.* 38 ZILVERBOOM en de aantekening) zig ſlegts tot den naauwen omtrek der Kaapſtad bepaalden. Ik twyfel, of dit woud nog beſtaat, of er behoorlyk aangeplant is, en of hetzelve niet uitgeput is geworden, offchoon het onder opzigt der Regeering zelve ſtondt.]

Vervolg. „ Hier houdt de Compagnie een aantal houthakkers, die onder het opzigt van eenen korporaal ſtaan. Deeze is teffens Rentmeester op de hoeve, en wordt veel beter, dan een korporaal by de bezetting, beloond. Hy heeft ook, ten voordeele der Regeering, over de veefokkery en het botermaken het opzigt, waarvan hy naauwkeurige rekenſchap moet geeven."

[Ik heb reeds gezegd, dat, naar myn inzien, een oud militair een best landman kan worden, vooral in een nieuw land; maar een dienstdoende korporaal komt my vry ongeſchikt voor, om als Rentmeester over eene landhoeve te ſtaan. Hy moge nog zo naauwkeurige rekenſchap gedaan hebben aan de Regeering, en de Regeering aan de Compagnie, en de Compagnie aan Participanten, zo gis ik, des al niettegenſtaande, dat het zuiver jaarlyksch verlies niet gering zal geweest zyn. Wie ooit eenige landekonomie bedreeven heeft, zal dit wel ook zo begrypen.]

Vervolg. „ — ik bezogt dit bosch niet — hebbende

de nog grootere bosſchen voor my, by voorbeeld, het *Grootvadersbosch* en het *Houtniquasbosch*."

[Dit bosch van den Tygerhoek ſchynt uit deeze woorden niet onaanzienlyk geweest te zyn. De grond daar het geſtaan heeft getuigt derhalven, in alle gevallen, wat hier groeien kan, zo als de naam van Stellenbosch van zo veel andere landeryen getuigt, waar de bosſchen uitgeroeid zyn. Het is te wenſchen dat men wederom bosſchen planten zal, zo als ik ergens geleezen heb, dat men reeds lang geleeden eikenboomen langs de wegen geplant heeft.]

HOTTENTOTTEN.

Bl. 211. „ Naar den kant van het ſtrand houdt zig, naar my verhaald werdt, een aantal van omtrent dertig Hottentotten met hunne kudden op, en maaken aldaar een kraal of dorp uit. Ook deeze zouden (NB.) door de Christenen reeds over lang van hunne veeweiden verdweenen zyn, byaldien niet de Regeering, uit een ander baatzugtig oogmerk, zogt hunne nabuurſchap te behouden. De Hottentotſche mannen uit de kraal waren met verſcheiden wagens der Compagnie, hoewel tegen betaaling, naar de ſtad gezonden, waarom ik dan ook geen hoop had, eenen van deeze Hottentotten te kunnen huuren. Een ander diende op de landhoeve.

[Zo als de Compagnie deeze Inboorlingen met voordeel gebruikte, en daarom beſchermde, zo zouden ook de Kolonisten ze behooren te ontzien. Maar zy verkiezen hen uit hunne landeryen te verſtooten, ze tot den ſlaavenſtand te brengen, en, zo doende, ze langſaamerhand te vernielen, gelyk in die uitgebreide Kolonien alomme geſchied is. Eene goede Regeering over deeze Kolonien zal van de Compagnie het begin-

ſel

ſel overneemen, dat de Inboorlingen nuttig zyn en beſcherming verdienen, maar de beſcherming zal zig vry wat verder uitſtrekken, en nooit zo uit het oog verloren worden, als by ſommige wetten, door de Compagnie of haare Dienaaren gemaakt, het geval is geweest.]

Vervolg. „ Zodanige dienstknegten (op de landhoeven) krygen, behalven de kost en tabak, gemeenlyk twee draagende ſchaapen, eene jonge en draagende koe, of ook de waarde daarvan in geld, tot een jaarlykſchen loon. Liefst neemen zy het vee in natuur; maar wanneer zy iets voor zig verkreegen hebben, beginnen zy hunne eigen huishouding, en worden te gemaklyk, om anderen te dienen."

[Het is opmerklyk, dat de Hottentotten liever vee in natuur, dan geld, aanneemen, en dit toont een gezond oordeel en overleg aan. Tot bewys van dit beſluit, dat ik uit des Reizigers woorden haal, dient het onmiddelyk volgende, dat deeze lieden eene eigen huishouding beginnen. Met zulk eenen inborst moet deeze natie gemaklyk te beſchaaven zyn, waarvan na onzes Reizigers tyd de heerlykſte blyken voor den dag gekomen zyn. Waren nu de Hottentotten alreeds een voorwerp van de beſcherming der Compagnie, uit baatzugt, (volgens onzen ſchryver) wat zullen zy niet veel meer worden, als beſchaafde ingezetenen onder een goed beſtuur!]

Bl. 213. „ Alle hunne overige gezigtstrekken, hunne houding, gebaarden en beweegingen ſaamgenomen, verraaden gezondheid en weltevredenheid, ten minſte een zeker wezen vry van zorgen, welk nogthans, buiten allen twyfel, levendigheid en vlugge werkſaamheid, eigenſchappen der Hottentotten, welken by voorkomende gelegenheeden blyken, te kennen geeft."

[Dee-

[Deeze ſchildery ſchynt ſtrydig te zyn met het geen onze Reiziger elders meermaalen meldt van de luiheid, morſigheid, domheid deezer natien. Het is eene overoude bemerking, dat er groote tegenſtrydigheeden in het zedelyk beſtaan der menſchen gevonden worden, en zekerlyk het meest onder wilde volken. Wy vinden er treffende blyken van onder de nabuuren van deeze Kolonien, de Kaffers en de Boschjesmannen. Maar het is egter zeer gewigtig, omtrent een karakter, te weeten, of er ook iets goeds onder het allerhande kwaad ſchuilt, ten einde daar op te werken. Op dit goede nu van de Hottentotten is gewerkt geworden, en met veel vrugt, gelyk onze Reiziger zelf ons hier onder iets wynigs daaromtrent verhaalen zal, en de uitſlag is in deeze dagen uitmuntend geweest.]

BOSCHMANNEN.

Bl. 236. „ Veelen hunner gaan naakt, zy, die een huid van een dier kunnen bekomen, bedekken zig daarmede van de ſchouders af zo verre nederwaards als zy reikt, en draagen ze zo lang tot dat zy in lappen afvalt.

Zo onkundig van den landbouw als de aapen, moeten zy, gelyk deezen, vlakten en bergen doorzwerven, om zekere wilde wortelen, beziën en planten te zoeken, welken zy raauw eeten, om hun leven te onderhouden. Somtyds komen op hunne tafel ook andere geregten, — wormen, poppen, witte mieren, ſpringhaanen, ſlangen, ſpinnekoppen. — By alle deeze verſcheidenheid lydt de Boschman dikwerf honger, tot dat hy geheel vermagert en uitteert. Met geen geringe verwondering zag ik in het *Lange Dal* voor de eerſte reis een jongen kaarel van deeze natie, wiens gezigt, ar-

armen, beenen en geheel lichaam zo onmaatig dun en ſaamgevouwen waren, dat ik eerst meende dat hy van de hevige koortſen, welken toen heerschten, of van een andere ziekte zo geworden was. In wynig weeken geraaken inmiddels deeze vermagerde en uitgeteerde beenderen met ſterk vleesch en vet wederom bekleed, en de maag van den Boschman is zo verhard, dat hy den al te grooten overvloed wel verduwen kan, offchoon hy meer ſlikt dan eet.

De aart en wyze om deeze lieden (NB.) te vangen, ten einde ze tot ſlaaven te maaken, is niet moeilyk." ——

[Alle de Reizigers maaken gewag van deeze Boschjesmannen; maar de laatſten hebben ze in onze dagen ſlegts op de grenzen der Kolonien en in eenen ſtaat van vyändſchap aangetroffen. De heldenmoedige zendelingen zyn ze in hunne kraalen gaan opzoeken. Ik haal deeze beſchryving maar aan, omdat er uit blykt, dat deeze verwilderde menſchen, zo kort als vyf-entwintig jaaren geleeden. nog gezelliger en beter gezind waren, zodat zy gemaklyk te winnen zouden geweest zyn. Hadt men geen jagt op hen gemaakt, ze niet gevangen als wilde dieren, om ze tot ſlaaven te maaken, zo zouden zy nu mogelyk met wynig moeite beſchaafd kunnen worden. Er is egter geen reden om de hoop op zulk eene gewigtige verbetering voor den ſtaat der Kolonien op te geeven.]

Bl. 239. „ Veelligt ſtammen van zodaanige vlugtlingen de Hottentotſche Huisgezinnen af, welken hier en daar in het land verſpreid zyn. Dezelven leeven in kleine gezelſchappen, vreedſaam, bewoonen dorre, onvrugtbaare landſtreeken, welken voor de eigentlyke ingezetenen der volkplantingen onbekwaam liggen, en bezitten ſomtyds enkele koeien."

[Deeze eigentlyke ingezetenen, waar onder onze Reiziger de vreemde Europeërs verſtaat, zyn eigentlyk de onregtvaardige onderdrukkers, die de inboorlingen verdreeven hebben. SPARMAN wordt hier weggeſleept door het algemeen gevoelen der menſchen, waarmede hy omging. Overkomt dit den wysgeer en menſchenvrind, hoe zal de ſtaatsman zig daar aan onttrekken? De Regeering, dunkt my, kan er niet om denken, eene regtvaardigheid van alle omſtandigheeden afgetrokken hier te betragten, en de Hottentotten in hunne landeigendommen te herſtellen; maar hy moet veelmeer uit den tegenwoordigen ſtaat der zaaken middelen haalen, om de rampzalige Hottentotten niet alleen wederom zo gelukkig te maaken, als ze vóór de komst der vreemdlingen waren, maar gelukkiger. De welſtand der Kolonisten en der Inboorlingen is zeer wel te vereenigen, indien wyze wetten wyslyk uitgevoerd worden. Door dezelven kunnen de Hottentotten, welken nu uitſterven, in eenen ſtaat geſteld en bewaard worden, die hun getal wederom zal doen aangroeien.]

SLAAVERNY.

Vervolg. „ Ik moet bekennen, dat de Hottentot als ſlaaf of dienstbode by menige heeren op het zagtſte behandeld wordt, en veelligt ook, zonder ooit harde woorden te hooren, naar zynen aart zeer goed eeten krygt, wel gekleed wordt, ook in eene eigen hut, van ſtroo gemaakt, eene goede wooning erlangt, — goed, namelyk, in vergelyking van zynen voorigen toeſtand. Zyn arbeid beſtaat menigmaal in geen zwaarder werk, dan by warme dagen eene kudde ſchaapen en koeien te hoeden. Insgelyks kan hy de menigvul-

di-

dige ledige uuren zyns levens, welken hem anders zo langwylig en verdrietig vallen, door veel ſlaapen en tabakrooken, op eene vermaaklyke wyze verdryven. Maar niettegenſtaande dit alles loopt hy nogthans weg, zo rasch als hy er gunſtige gelegenheid toe vindt.

Dat de bewooners der volkplantingen ſlaaven houden en handel daarmede dryven, verwekt by hen jegens het volk der Boschhottentotten eene zekere wreedheid — — Het vangen dier lieden word van menig eenen als een vermaak aangezien." — —

[Deeze eenvoudige ſchildery doet alles af. Het ſtelſel van ſlaaverny maakt hier het ongeluk zo van den meester, als van den knegt. Dat de Kolonien hetzelve misſen kunnen, dat de burgerlyke vryheid hier algemeen kan worden, leeren wy in de Baviaanskloof, onder de beſchaafde Hottentotten, van welken BARROW ons een berigt geeft.]

WILDHEID.

Bl. 241. „ In den toeſtand van wildheid zyn de Boschhottentotten buiten twyfel ſedert langen tyd geweest, in dien ſtaat hebben zy toen gelyk andere wilden geleefd. Dan hunne tegenwoordige beklaaglyke geſteldheid nam eerst haaren oorſprong in dien tyd, toen de Christelyke Europeërs zig dit gedeelte van Afrika aanmaatigden, en op ſlaavenjagten tegen hen uitgingen."

[Het geen de eerſte Christenen misdaan hebben, kunnen de levende Christenen wederom goedmaaken. Het Christendom heeft Europa beſchaafd, zegt Bonaparte in eene Proclamatie aan het Franſche volk,

en het kan ook Afrika beſchaaven. De Hernhüthers hebben een ſchoon begin daar van gemaakt.]

GODSDIENST.

Vervolg. „ Godsdienst en taal hebben de Boschlieden met de eigentlyke Hottentotten gemeen. Deezen kennen in het geheel geen Wezen als Schepper en Beheerſcher aller dingen. Vraagt men hen daar naar, zo antwoorden zy dat ze er niets van weeten. Eenige Hottentotten, die vaardigheid in de Hollandſche taal bezaten, en met welken ik over deeze zaak ſprak, gaven doorgaans dit antwoord, wy zyn dom en hebben er niets van gehoord, enz.

Bl. 247. 'Aan den Tygerhoek verhaalde men my, dat eertyds aldaar den Hottentotten het Christendom gepredikt, en dat het met veel yver door hen aangenomen geworden was. Verſcheiden lieden weeten zig nog te erinneren, dat eene van de nieuwbekeerden, eene oude Hottentotſche vrouw, alle morgen by eenen bron aldaar op haare bloote knieën haar gebed verrigt hadt. Zy hadt een duitſchen bybel bezeeten, in welken zy dikwerf geleezen en waarvoor zy veel eerbied betoond hadt. Haar gedrag was voor het overige ſtil en betaamlyk geweest."

[Uit de vergelyking van deeze onderſcheiden indrukken op de ziel der Hottentotten leeren wy, dat het wysgeerig denkbeeld van een Opperſte Wezen geen vat op dezelve heeft, maar dat zy wel geſchikt zyn, om het Christendom te omhelzen. Van beide deeze waarheeden zyn na onzes Reizigers tyd nog veel overtuigender bewyzen verzameld.]

ZENDELING.

Vervolg. „ Men voegde er by, dat de zendeling, welke haar bekeerd hadt, als een zodaanige, die zig ongeöorloofderwyze tot een opperhoofd der Hottentotten opgeworpen hadt, om zig door hunnen arbeid en geſchenken van vee te verryken, in zo verre ſtrafſchuldig verklaard was, omdat de O. I. Compagnie op zwaare ſtraffen verbooden hadt, eenig vee der Hottentotten door koop of ruiling aan zig te brengen, en dat hy uit dien hoofde ten lande uitgebannen was. Dat deeze prediker der Hottentotten GEORGE SCHMID geheeten hebbe, en een Hernhüther geweest zy, heb ik, na myne terugkomst, geleezen in de *Budinger Verzameling van eenige ſtukken tot de Kerklyke Historie enz. behoorende*, *Leipzig* 1742, alwaar een berigt voorkomt onder den tytel, *jongstleeden dagboek van den broeder* GEORGE SCHMID, *tot een bewys van den wandel van deezen dienstknegt des Heeren onder de Hottentotten.* Deeze brief gaat van November 1739 tot November 1740, en is geſchreeven aan de Serjeantrivier, een armtje der Rivier zonder eind. Men leest er in, dat er twee-en-dertig nieuwbekeerden waren, die zo wel de bedeſtonden, als den arbeid, zelden verzuimden. Nog een ander brief van denzelfden meldt, dat hy zig vyf jaar als zendeling hier opgehouden hadt, en voorneemens was er nog vier te blyven."

[Het zoude een allergewigtigſte zaak zyn, deeze gedrukte brieven op te zoeken, de goede voorſchriften van dezelven op te volgen, den Hernhütheren wederom den weg naar de Kolonien open te zetten, indien dit laatſte niet alreeds gedaan was, gelyk wy in

BARROW zeer uitvoerig leezen, en wel met de heerlykſte uitkomst.]

HOTTENTOTTEN KRAAL.

Bl. 251. „ Digt by den Tygerhoek ontmoetten wy eene kleine kraal, beſtaande uit vyf hutten. De inwooners maakten omtrent twintig zielen uit, enz."

[Men kan met gemak in de Reizigers opſpooren, hoe de Hottentotten jaarlyks verminderd zyn, hoe zy zig van den Kaap verwyderd hebben, hoe zy hunne wetten en gewoonten allengs verlooren en vergeeten hebben. Maar het is nog tyd het overſchot te redden, ten voordeele van deeze lieden zelven en van de Kolonien en Kolonisten.]

BREEDE RIVIER.

Bl. 256. „ Verder bragt ons de weg aan de zogenaamde Breede Rivier, alwaar een veer over dezelve is, daar wy met onze rypaarden en wagens over den ſtroom gezet werden. De oſſen moesten er door zwemmen. Offchoon deeze Rivier thans (in het begin van November) breed en diep was, neemt het water egter, naar men my verhaalde, geduurende (NB.) een gedeelte van den zomer, zo zeer af, dat men er zeer gemaklyk en zonder het minst gevaar doorryden kan."

[By zulke beſchryvingen, die meer voorkomen, vraagt de lezer of de rivieren niet ook een gedeelte van het jaar bevaarbaar zouden zyn, om de landvrugten naar de monden en baaien te brengen, en koopwaren van daar te haalen? SPARMAN ſchynt deeze moog-

lyk-

lykheid te onderſtellen, by eene lange redeneering over de ſcheepvaart, die ſtraks volgen zal. Andere Reizigers ſpreeken nog duidelyker.]

QUAGGA.

Bl. 258. „ Dit dier is eene ſoort van wild Paard, en heeft zeer veel overeenkomst met de Zebra, of wilden Ezel. De Heer GORDON heeft er eene beſchryving van gezonden aan den Profeſſor ALLEMAND, waar in hy meldt, dat de Quagga's door de Boeren voor de karren geſpannen worden. (*noot*)"

Bl. 260. „ Ik twyfel geenzins dat men deeze dieren zo zoude kunnen temmen, dat ze tot ryden en trekken bekwaam zouden worden. Ik heb in de ſtad aan den Kaap een Quagga met vyf Paarden ingeſpannen gezien, enz.

Bl. 261. „ Temden en gebruikten de bewooners der Hollandſche volkplantingen deeze dieren, zo zouden zy niet dezelfde ſchade lyden, als met de Paarden, het zy door middel van de wolven of van de jaarlykſche ziekten."

[Het temmen der wilde dieren tot dienst van den mensch is, gelyk ROBERTSON in zyne Historie van Amerika te regt aanmerkt, een groote ſtap tot beſchaafdheid en tot welvaart. Tamme dieren en werktuigen verveelvuldigen de kragten van den op zig zelven zwakken mensch. Tot heden toe is er, zo min in dit opzigt als anderen, veel aanleiding geweest, om zyne kragten in te ſpannen, omdat de nyverheid het niet ver kon brengen, uit hoofde van het aangenomen ſtelſel.]

WYN.

Bl. 261. „ Te Zwellendam is een wynberg, dog ſlegts tot gebruik van de huishouding aangelegd. — De wyn hier gewonnen evenaart in geenen deele dien van den Kaap. Dit komt voornaamlyk van de ligging der plaats, en veelligt deels van de oppasſing."

[Andere Reizigers denken dat het aan de oppasſing alleen hapert.]

RIETDAL.

Bl. 262. „ Deeze is de laatſte landhoeve oostwaards, welke de Regeering zelve in dit gewest bezit — niet ver van Zwellendam. Een zogenaamde korporaal heeft het opzigt daar over, gelyk ook over eenige houthouwers en timmerlieden, welken voor rekening der O. I. Compagnie in het nabygelegen Grootvadersbosch arbeiden."

Bl. 270. „ Van het Rietdal kwamen wy voor eerst aan eene landhoeve, aan den verſten tak der Buffeljagtrivier. Niet verre van daar is één bosch, enz."

[Ik teken dit één en ander ſlegts aan voor die geenen, welken meenen dat er overal hout gebrek is, zo als digt by de Kaapſtad.

De uitdrukking van zogenaamden korporaal doet my ook twyfelen, of ik my niet vergist heb, in de derde aantekening op *bl.* 210, en of zulk een korporaal wel iets meer heeft van het militair, dan den blooten naam. Dan zoude een gedeelte van myne aanmerking vervallen, maar het verdere niettemin alle kragt behouden. Want al was zulk een Opziener de bekwaamſte landbouwer, zo zou het boeren voor rekening van de Regeering nogthans verkeerd

zyn

zyn. Een Vorst, die eigen goederen heeft, zou nog eer zo iets doen kunnen, omdat hy zyne eigen zaak, als particulier, en niet de gemeene zaak zou bedryven. Maar de Kaapsche Regeering is vooreerst eene vergadering, en het boeren geschiedt ook hier voor de gemeene zaak. Hadt een Gouverneur, een lid van de Regeering, eigen landeryen, zo zoude hy dezelven kunnen laaten waarneemen, en naarmaate zy beter bezorgd werden, en dit voorbeeld indruk maakte, en opgevolgd werdt, zou het gemeene welzyn er door bevorderd worden. De Compagnie heeft dit alles omgekeerd begreepen, zy heeft den landeigendom aan alle haare Dienaaren verbooden, en heeft hier en daar goede landeryen voor haar zelve uitgezogt. Zy heeft daarby nogthans haar oogmerk gemist, om namelyk den Kaap tot geen lastpost te hebben, waar zy altyd op doelde; terwyl dit oogmerk gemaklyk te bereiken zoude zyn, wanneer een volkomen eigendom, niet alleen aan de Kolonisten, maar ook aan de Leden van de Regeering, toegestaan werdt, en de Regeering alle haare uitgaven dekte met de belastingen op een vryen Handel, en met de inkomsten van eenige Domeinen, zo als Bergwerken, Bosschen, en dergelyken. De nyverheid van particulieren is een geheel andere zaak, als die van Compagnies dienaars, met welke de Compagnie eindelyk moest te gronde gaan, en de vrugten van particuliere nyverheid zyn overvloedig in staat, om zo den ingezeten aan de kost, en aan fortuin, als den Staat aan een ruim inkomen te helpen. Van het onderscheid, tusschen de nyverheid tot eigen behoef en tot algemeen behoef, zyn ons Vaderland en onze O. I. Bezittingen spreekende getuigen.]

WAPENHANDEL.

Bl. 271. „ Alle de boeren in het Regtsgebied van het *Roodezand*, en in de geheele oostlyke landſtreek woonende, behooren onder het drostampt van *Zwellendam*, en moeten jaarlyks op een bepaalden tyd voor den landdrost aldaar verſchynen, om zig met de Compagnien, onder welken zy ſtaan, in den wapenhandel te oefenen. Voor de geenen, die er zeer verre van daan woonen, gelyk ſommigen (NB.) zelfs meer dan honderd uuren gaans deswegen moeten reizen, is dit ongemeen bezwaarlyk, waarom zy ook liever boete geeven, dan een zo lange reize doen.

Eene ſterkere bende, uit de inwooneren van *Kamdebo*, de *Sneeuwbergen*, het *Bokkeveld*, het *Roggeveld*, *Anamaquasland*, en de overige landſtreeken, welken bebouwd zyn en tot de voorigen behooren, moet jaarlyks by *Stellenbosch*, daar de Bevelhebber, of Opperlanddrost van alle deeze Regstsgebieden woont, eenige dagen lang verſcheiden krygsoefeningen verrigten.

De Burgery der ſtad aan den *Kaap*, en de boeren uit het omliggende Regtsgebied, gelyk ook uit dat van den Tygerberg, doen hunne jaarlykſche wapenoefening by de ſtad zelve."

[Deeze optelling van Regtsgebieden, als wy de Kaart, liefſt die van BARROW, voor ons leggen, geeft ons vry klaare denkbeelden van de uitgeſtrektheid der Kolonien in 1775. Thans zyn de Kolonien onder vier Diſtricten gebragt, namelyk, den *Kaap*, *Stellenbosch*, *Zwellendam* en *Graaff reynet*. Toen waren er maar drie, en het laatſte is er 't ſedert bygekomen, met een gedeelte van *Stellenbosch* en van *Zwellendam*

te

te vereenigen. De oorſprong van elk van deeze Diſtricten is gemaklyk na te gaan; in 1650 ſtigtte RIEBEEK de *Kaapſtad*, op het eind van dezelfde eeuw leiden de VAN DER STELS vader en zoon *Stellenbosch* aan, tegen het midden der volgende eeuw gaf de Gouverneur ZWELLINGREBEL zynen naam aan een klein beginſel van *Zwellendam*, en op het eind der eeuw ontſtondt *Graaff reynet*. Het oudſte Diſtrict is het meest bewoond, en bezit alleen eene ſtad, omdat daar alleen ſcheepvaart en handel beſtaan. Dit Diſtrict heeft bepaalde grenzen, omdat het omringd is van Stellenbosch. Zo wordt Stellenbosch ook gedeeltelyk bepaald door Zwellendam en Graaff reynet ten oosten, door de zee en het Diſtrict van den Kaap ten zuiden en westen, maar ten noorden zyn de grenzen onzeker. Op de Kaart van BARROW is de Kamiesberg zeer willekeurig tot eene grensſcheiding aangenomen, vermits SPARMAN het Anamaquasland onder Stellenbosch rekent, en de kleine Namaquas tot aan de Oranjerivier, ja, de groote Namaquas benoorden dezelve woonen. Onze Kolonisten hebben al lang de oevers van die Rivier bezet, en men kan dezelven niet van de beſcherming der Kaapſche Regeering uitſluiten. De grenzen van Zwellendam worden door die van Stellenbosch en Graaff reynet ten deele aangeweezen, en ten oosten ſchynt een verdrag met de Kaffers de Vischrivier tot eene grensſcheiding gemaakt te hebben; verders dient de oceaan tot paaling. Graaff reynet heeft Stellenbosch en Zwellendam ten westen en zuiden, de Vischrivier ten oosten, maar ligt open ten noorden, waar de Oranjerivier de natuurlykſte ſcheiding aanbiedt. De eerſte aanleiding tot de verdeelingen, zo als zy nu zyn, ſchynt te moeten gezogt worden in de jaarlykſche krygsverrigtingen, waarvan hier gewag is gemaakt. Wy leezen

ook

ook hier, dat ſommige boeren meer dan honderd uuren gaans van Zwellendam af woonden, en liever boete betaalden, dan opkwamen. Ten einde dezulken tot den wapenhandel te vereenigen, is denkelyk het Regtsgebied van Graaff reynet tot een Diſtrict gemaakt, alwaar de vereeniging kon geſchieden. Zo rasch als een ander en beter ſtelſel van Beſtuur werdt aangenomen, zouden er ook andere beweegredenen tot verdeelingen deezer uitgebreide landſtreeken gebooren worden. De Handel en Vaart zouden aan meer ſteden het aanzyn geeven, de volkrykheid zou naar meer verſchillende maaten toeneemen, dan tot heden toe geſchied is, en elke baai zou worden het geen de Tafelbaai nu is. Voor de geheele Bezitting van alle de tegenwoordige Kolonien ſaamgenomen, zoude ik dan oordeelen, dat de beide Zeeën, de Vischrivier en Oranjerivier geſchikte grenzen zouden zyn, en de inwendige verdeeling zoude moeten bepaald worden door de ſteden, welken langs de zeekusten en aan bevaarbaare rivieren zouden opryzen en van zelfs hoofdplaatſen en zetels van Regeering zouden worden.]

GROOTVADERSBOSCH.

Bl. 272. „ Het Grootvadersbosch beſtaat uit veele ſchoone hooge en dunne boomen, maar welker geſlagt en ſoorten ik maar gedeeltelyk beſtemmen kon, omdat zy niet in bloei waren. De meesten van die geenen, welken ik onderzogt, zyn den kruidkenneren tot heden toe onbekend geweest —— Zo wel de boeren, als de Regeering, krygen uit dit bosch (NB.) timmerhout tot balken, paalen, posten, planken, ook hout tot akkergereedſchap en dergelyken. —— (273) —— De geheele landſtreek was thans zeer droog

droog — — maar de boomen in het Grootvadersbosch hadden, gelyk de wouden menigmaal pleegen te doen, mist en regen (NB.) tot hunne bevogtiging nedergetrokken."

[De onkunde der kruidkenneren, waarvan hier melding gemaakt wordt, zal mede geen geringe oorzaak opgeleverd hebben van het verkeerd gevoelen, dat er hout gebrek in die landen zyn zoude.]

WETTEN OMTRENT PAARDEN EN HOORNVEE.

Bl. 274. „ De Regeering heeft, door eene byzondere verordening, aan alle Hottentotten verhooden, paarden te houden."

Bl. 275. „ Eene andere verordening der Regeering verbiedt den Christenen, by geesseling en brandmerk, van de Hottentotten vee te koopen. De grond hiervan ligt in het voordeel, welk de Regeering, als zy vee noodig heeft, uit deezen handel trekken wil. Voor eene flesch brandewyn, eene of anderhalve ellen tabak, en omtrent zo veel koraalen, als men voor een vierde Ryksdaaler koopt, pleegt dan de Hottentot eenen os, dien hy over heeft, afteftaan, al ware dezelve ook vyf of zes Ryksdaalers waard. De reden, waarom hy met een zo laagen prys te vreden is, beftaat daarin, dat de korporaal van het Rietdal de eenige kooper is, en daarboven laat blyken, dat deeze handel eene foort van fchatting is, welke men, nagenoeg alle drie jaar, van de Natie der Hottentotten inzamelt."

[Ik gis dat het verbod van paarden te houden een gelyk oogmerk gehad heeft. De Compagnie wilde dat de Hottentotten niet dan hoornvee aanfokten, om het in meerder overvloed zo goed als voor niet te koopen.]

KOLONISATIE.

Bl. 276. „ Men zeide ons dat deeze hut de woning van den Hottentotſchen hoofdman RONDGANGER was. Ik vroeg daarop den baas, of hy onder zyne Compagnie, of bevelhebberſchap ſtondt? Hy antwoordde met eene lachende en hoonende gebaarde: Het bevelhebberſchap der Hottentotſche Kapiteinen ſtrekt zig enkel over hunne vrouwen en kinderen uit; en in dit opzigt kan men ze zo wel Opperkapiteins of Majoors, als Kapiteins noemen. Het Hoofdmanſchap is niets dan een bloote tytel, welken de Regeering van den Kaap eertyds aan zogenoemde Vorsten of Patriarchen onder de Hottentotten gegeven heeft, inzonderheid aan de zodaanigen, die zig als getrouwe bondgenooten der Compagnie, of liever als verraaders hunner landgenooten, of door andere gewigtige dienſten hebben uitgezonderd. Zy hebben daarby teſſens een Hollandſchen toenaam en eenen bevelhebbersſtaf gekreegen, en beide deezen heeft een hunner zoonen als eene ſoort van adeldom geërfd. Daartegen wordt van zulk eenen Kapitein geïscht, dat hy een beſpieder en verraader van de verdere Hottentotten zy, en wanneer men overloopers opzoekt, wordt hem het voornaam toezigt en de zorg daarvan door de Regeering opgedraagen. — Zo verre dit berigt, welk my naderhand door meer andere bevestigd werdt.

Wy haastten ons derhalven, om eenen man van zo oud en vorstelyk geſlagt, als RONDGANGER was, te bezoeken. Deeze Aartsvader zat juist in zyne tent, om de warmte der zonneſtraalen te genieten, en in die houding verwagtte hy onze aankomst, om ons te ontvangen. Hy was iets over de veertig jaar oud, en zo vet en ſterk, dat ik vóór noch na nooit niemand

mand gezien heb, die hem (NB.) maar eenigzins evenaarde. Dit kwam buiten twyfel daarvandaan, dat hy ryker aan vee was, dan alle de anderen, en eene zo overvloedige maat van ſpys, ledigheid, gemak en zorgloosheid genoot, dat het die verbaazende uitwerking op zyn lichaamsgeſtel hadt. Door een geſchenk van roltabak en andere hoflykheeden, die wy aan zyne aanzienlyke familie beweezen, wonnen wy eenigermaate zyn vertrouwen. Hy bleef niet in gebreke om in ſterke, hoewel eenigzins voorzigtige en gemaatigde, uitdrukkingen, over de Hollanders, als lieden die zig het land der Hottentotten onregtvaardigerwyze hadden aangemaatigd, te klaagen. De zwakheid der laatſten, zeide hy, was zo groot, dat thans een ieder van hen 't zig moest laaten welgevallen, om dag voor dag met zyn vee te wyken, zo rasch een Christen inwooner der volkplanting zin in de weide krygt, welke de Hottentot in bezit heeft. De hoofdlieden waren wel voor deezen in hunne eigendommen ongeſtoord gebleeven, maar nu hadt men ook hem, ofſchoon hy Kapitein was, niet alleen van eene betere plaats verdreeven, men begon ook hem reeds de magere (NB.) en dorre velden, welken hy verder naar den zeekant bezat, te misgunnen, hoe ſchadelyk zy ook voor koeien en ſchaapen waren, het zy uit hoofde van de ongezonde lugt, of van wilde dieren. Hy bragt ook veele bezwaarniſſen over zyne eigen landgenooten ten voorſchyn, als dat er wynig eendragt onder dezelven heerschte, dat hy het niet ééns waagen dorst, eenen os dien hy over hadt aan eenen boer te verkoopen, uit vrees voor verraad van zyne eigen landslieden by den Drost van Zwellendam. Voorheen had ik reeds gehoord, dat by de Hottentotten de jongſte zoon altyd de voornaamſte en byna eenige erf-

erfgenaam was. Kapitein RONDGANGER bevestigde de berigten van deezen zonderlingen inhoud, en verzekerde dat al zyn vee, met den tytel van hoofdman en zynen bevelhebbersſtaf, na zynen dood aan zynen jongſten zoon vervieł. Ik was nieuwsgierig, om het teken zyner hoogheid te zien, en hy wees my den ſtok, welken hy in de hand hadt, en die in eene handrotting met een koperen knop beſtond. Zyne hut was drie of viermaal grooter, dan de anderen, hy hadt er een ſlaapvertrek en kleerenkamer in gemaakt. — Denkelyk heeft de naam van hoofdman by het geſlagt van RONDGANGER de begeerte verwekt, om aanzienlyker en gemaklyker dan andere Hottentotten te woonen."

[De omſtandigheeden van deezen Kapitein, en voorał zyne woorden, voltooien eene ſchildery in het klein van de wyze op welke wy meester van dat groote land geworden zyn. Sedert SPARMANS tyd is het zo voortgegaan, en binnen kort moet de naam van Hottentot zelfs verdwynen. Regtvaardig is dit niet, christelyk nog veel minder, ja, het is niet eens voordeelig, noch voor den Staat, noch voor elk Kolonist afzonderlyk. Inmiddels zyn deeze Wilden nog maar door een enkel middel voor de wildheid der beſchaafde Kolonisten te bewaaren, en dit is, dat zy ook beſchaafd worden. Gaan zy van den herdersſtand tot den landbouw over, neemen zy vaste wooningen aan, genieten zy het voorregt van onze wetten, omhelzen zy het Christendom, tot al hetwelk de ondervinding duidelyk getoond heeft, dat zy ongemeen geſchikt zyn; zo zullen zy veilig zyn voor onderdrukking, door nyverheid vermogender worden, en in getal aangroeien, zo als alle beſchaafde natien doen, in de plaats van uit te teeren, gelyk alle wilde natien, die in de buurt van beſchaafden woonen.

Op-

Opregte poogingen ten dien einde, van de zyde der Regeering, kunnen eenigermaate onze nationaale onregtvaardigheid vergoeden, en den vlak uitwisschen, die anderzins op ons gedrag jegens die volken kleeven zal. De Regeering heeft niet alleen de Hottentotten niet beschermd, maar zelfs de afgelegenste Kolonien geheel uit het oog verlooren, waardoor de Kolonisten de wildheid der wilden gepaard hebben met de kunsten der beschaaving, en des te ondraaglyker dwingelanden geworden zyn. De Regeering moet voortaan haare bescherming, dog ook haar gezag, over alle de ingezetenen uitstrekken, en wanneer zy dit gezag gebruikt, om den Kolonist verdere geweldaadigheeden, rooven van gronden, vangen van slaaven, enz., te beletten, zal zy hem een waaren dienst doen, den vrede op de grenzen herstellen, aan elk zynen oogst verzekeren, en aan geheele huisgezinnen de nagtrust bezorgen, die zy nu naauwlyks durven smaaken.]

HANDEL IN BOTER.

Bl. 281. „ Het gebruik, welk de inwooners deezer landstreeken (namelyk, bewesten de Gaurits Rivier) van het vee maaken, is het volgende. — De melk van twee of meer dagen wordt in een vat byeengezameld, tot dat er gelegen tyd is om boter te maaken, 't welk zy alle twee of drie dagen doen, en wel in eene karn, die zo groot is, dat zy twee kuipen vol houdt. De stempel, of de steel met de doorboorde schyf daaraan, waarmede geboterd wordt, wordt op de gewoone wyze, door twee of vier persoonen bewoogen. — Ondertusschen bekommert men zig in deeze volkplanting niet, gelyk in Zweeden, Holland, en elders, om alle de boter, die door menschlyken arbeid, of

door andere middelen, zig van de melk laat afzonderen, daar uit te haalen. Hierom vond ik ook de karnemelk altyd veel vetter en kragtiger, dan zy by ons pleegt te zyn. — De boeren, die met vee en weilanden ſlegts middelmaatig voorzien zyn, leggen jaarlyks van vyftien honderd tot drie duizend Hollandſche ponden boter op. Deeze gantſche menigte brengen zy in één of twee maal naar de ſtad aan den Kaap de Goede Hoop, alwaar zy het pond voor drie tot zes ſtuivers Hollandsch verkoopen. De burgers aldaar, welken deeze boter opkoopen, verkoopen wederom het grootst gedeelte daarvan tot gebruik op de ſchepen, met een voordeel van twintig tot zelfs honderd ten honderd."

[Zulke voordeelen zitten er op, offchoon de landman niet de uiterſte moeite aan het botermaaken beſteedt, offchoon de wagenvragten naar de ſtad zyne waar ongemeen verduuren, en offchoon eindelyk de handel met de ſchepelingen aan veelerlei ſtremmingen onderhevig is. Men vergelyke daarmede de winſten, die er voor den boer op zouden zitten, als zyne boter afgehaald werdt door ſchepen, aan den mond der Gaurits en andere Rivieren, en de ſpoedige aanwas van veeteelt en landbouw, die uit zulk eene inrigting zoude voortvloeien.]

VEEHANDEL.

Bl. 282. „ Van de veeteelt heeft de meer vermogende landman nog dit nut, dat hy om de twee of drie jaaren agt of tien oſſen aan den Kaap verkoopen kan. Zyne koopers zyn daar deels de gewoone Vleeschhouwers, deels de Houthaalers tuſſchen de kust en de ſtad, deels ook zodaanige boeren, welken, nader aan den Kaap de Goede Hoop woonende, minder plaats

tot

tot weilanden, en eenen korteren weg derwaards hebben, om hunnen wyn en hunne graanen aldaar met voordeel af te zetten, en zig derhalven alleen met den landbouw ophouden. —— Het verkoopen van ſchaapen brengt den landman, die van de Veefokkery zyn grootſte beſtaan trekt, ook tamelyk veel voordeel aan. Hy kan jaarlyks van twintig tot honderd ſchaapen, het ſtuk tot zes ſchellingen of eenen Ryksdaaler Hollandsch, verkoopen. Deezen worden hem op zyne hoeve zelve afgehaald, want de knegten der Kaapſche Vleeschhouwers trekken wyd en zyd in het rond, en dryven kudden van eenige honderd, ja dikwerf zelfs van eenige duizend ſchaapen, naar den Kaap. —— Dit is inzonderheid het geval in de zeer dorre landſtreeken, als by voorbeeld in Kamdebo, in het Roggen- en Bokkenveld, gelyk ook in het groote *Karroo*, en elders meer."

[Het dryven van vee, van honderde uuren afſtand naar de ſtad, waardoor het vermagert, het welk vee tyds wegneemt, en ingevolge waarvan de waar dus ſlegter en de prys duurder worden, heeft geen andere oorzaak, dan dat 'er aan de ſtad alleen aftrek is, zo voor de ſpysbehoefte aldaar, als voor de ſchepen. Was de vaart open in alle baaien en monden van rivieren, zo zou de aftrek overal naby den landman komen, en de geheele uitgeſtrektheid van de Kolonie evenredig met den omtrek van de Kaapſtad bebouwd worden. Evenredig, zeg ik, en meen daarmede, dat gelyk de meeste landen waterryker en vrugtbaarder, dan die omtrek van de ſtad zyn, dezelven een veel hoogeren trap van bloei zouden bereiken.]

AART DER ONDERSCHEIDEN LAND-STREEKEN.

Bl. 282. „ Hier biedt zig my de bekwaamſte gelegenheid aan, om deeze landſtreeken, zo wel als die geenen, welken de bewooners de *zuuren* en *zoeten* noemen, nader te beſchryven. —— De *Karrovelden* zyn doorgaans vreeslyk dor en droog. Des zomers, of in het warmer jaargetyde, valt hier geen druppel regen. De grond wordt zo ongemeen droog, en van gras en andere gewasſen zo ongemeen ontbloot, als een heerenweg; de ſtruiken, die veelligt nog voor handen zyn, kwynen en verdorren. Rondom heen is alles met hooge, kaale rotsſteenbergen, welke naar het uiterlyk aanzien veel yzerdeeltjes behelzen, gantſchlyk omgeeven. De zon verzengt door haare weêrſtuitende ſtraalen, en de bodem brandt door de ſchoenzoolen. De wandelaar wordt vermoeit en kragteloos, hy vloeit weg in zweet, en is even zo dorſtig, als de natuur die hem omringt. —— Des winters, of in de koude jaargetyden, valt in de Karrovelden zeer veel regen. De donder doet dagelyks, ja bykans alle uuren, de omliggende bergen van zyne ſlagen op het ſterkſt weêrgalmen, en de wolken, die middelerwyl in de grootſte ſnelheid ſaamentrekken, vallen in de zwaarſte regenbuien neder. — Het aardryk, hierdoor verkwikt en verfriſcht, verlevendigt ook in korten tyd de wortelen en zaaden, inzonderheid van ſapryke gewasſen, welken op dergelyken bodem allerbest tieren. Deezen groeien en bloeien raſch, en bekleeden de oppervlakte des aardryks midden in den winter met de ſchoonſte en verkwikkelykſte zomerdragt. —— De ſappige planten van deezen aart zyn voornaamlyk de vol-

volgenden: verſcheiden ſoorten van Zaſerbloemen, *meſembryanthemum*, met witte, blaauwe, roode, maar meestendeels geele bloemen, tros- of ſtruiks-wyze by elkanderen groeiende; het dikblad, of ſmeer-wortel, *craſſula*, met zyn roode bloeiſel; huislook, of navelkruid, *cotylexon*; de ſtapelie; de wolfsmelks-plant, *euphorbia*, van verſcheiden ſoorten; en meer anderen. —— Alle deeze planten, zelfs de toppen van de euphorbie, dienen den ſchaapen, die er zeer vet van worden, tot voedſel. Wanneer deeze beesten des zomers niet anders hebben, geneeren zy zig ook zeer wel van de ſtruiken en heestergewaſſen. —Voor het groote vee is dit voedſel niet toereikende, maar het moet in kleine rivieren riet en andere groene watergewaſſen opzoeken. Hierom trekken ook de bewooners der Karrovelden, wanneer hunne wooningen bekwaam daartoe gelegen zijn, in den zomer op de gebergten en verhevene landſtreeken, alwaar zij eene gewoone zomerlugtgeſteldheid vinden, en nu en dan verfriſſchende regenvlaagen genieten, zo dat het hun ook niet aan gras en koele lugt ontbreekt. In den winter hagelt en ſneeuwt het, gelyk men my verhaalde, op verſcheiden deezer hooge bergen, weshalven de bewooners derzelven ze dan ook verlaaten, ten einde in de Karroo, of laagere landen, den milden winter, en de voordeelen, welken hy, gelyk hier boven gezegd is, medebrengt, namelyk den vrugtbaaren regen en de groene kruiden, te genieten. Om in die zelfde voordeelen insgelyks te deelen, begeeven zig, in het gemelde jaarſaiſoen, ook de wilde herten of gazellen van de bergen nederwaards naar de vlakten, en dit geeft wederom gelegenheid, dat de wilde dieren hen derwaards volgen.

. Voor de onderſcheiden ſoorten van graanen is de lugtſtreek van Karroo deswegen niet zeer gunſtig, wyl

volgens de berigten der inwooneren, aldaar de gezaaide graanen in het regenagtig faiſoen, wegens de menigvuldige vogtigheid (NB.) verrotten, maar des zomers wegens de aanhoudende droogte niet voorkomen zouden. Desniettemin ziet men, der ſchranderheid en den vlyt van het meer verlichte deel der menſchen ter eere, zelfs op de drooge en dorre Karrovelden zeer dikwyls zaaj- en koornakkers, (NB.) moestuinen en wijnbergen, die (NB.) op het heerlykst groeien, tieren, en vrugten draagen, terwyl de wilde planten rondom ten deele ſterven, ten deele van dorheid kwynen. Dit byzonder en zeldzaam verſchynſel heeft zynen grond daarin, dat het water van de nabuurige bergen (NB.) naar welgevallen op de akkers en plantaadjes geleid wordt."

[Het is allermerkwaardigst, dat er zo veel nut kan getrokken worden, en reeds getrokken is uit de *Karrovelden*, uit het dorre zand, uit de woestynen. Zy worden of een gedeelte van het jaar vrugtbaar door regenvlaagen, of hunne vrugtbaarheid is altydduurende door het eenvoudig middel van waterleidingen. Men kan niet wel berekenen, hoe verre dit laatſte middel zoude kunnen uitgebreid worden, als men aan de ééne zyde een ruimen aftrek in alle de havens door vaart en handel onderſtelt, en aan de andere zyde bedenkt, dat dit bergwater en dit regenwater alle de rivieren zo ontzachelyk doet opzwellen in het natte faiſoen, en er dan een ſchat van vrugtbaarmaakend vogt naar zee loopt, dewelke, zo als de Nylwateren in Egypte, wasdom en overvloed zoude kunnen alomme verſpreiden. Maar zulk een gebruik van de natuurlyke overſtroomingen vereischt eene ſterke bevolking, die armen tot werk oplevert, en deeze bevolking zal niet geboren worden, dan uit een ſterke en geduurige vraag naar de voort-

voortbrengſelen des lands, welke vraag ſlegts door eene ruime vryheid van vaart en handel ontſtaan kan.]

Bl. 285. „ *Zuure* of *zuuragtige gronden* noemen de bewooners der Hollandſche volkplantingen zodanige gronden, die een weinig hooger en koeler, dan de oever der zee gelegen zyn, en derhalven meer regen hebben, dan de andere landſtreeken, welken grasryker zyn. De ſoorten van gras zyn hier egter altydduurende en eenigzins grof, en hebben ruwe en breede bladen. Het rundvee in deeze gewesten kaauwt en knaagt zeer gaarn aan zodaanig iets, welk niet dienstig voor hetzelve is, als b. v. aan riemen, kalk, beenderen, en by gebrek daaraan ook wel aan elkanders hoornen. Dit ſchynt zuur in hunnen maag aan te duiden, en dit zuur kan wel aanleiding tot den naam van *zuure gronden* gegeven hebben. —

Voorts hebben de Kolonisten deeze aanmerking op de zuure gronden gemaakt, dat aldaar naar evenredigheid minder melk, maar meer en betere boter, dan in de zoete landen, gewonnen wordt, offchoon in deeze laatſten het hoornvee merklyk grooter en vetter wordt.

Onder de benaaming van *zoete velden*, of *gronden*, verſtaat men zodanige oorden, op welken de bijgebragte beſchryvingen der zuure gronden *in de* Karrovelden [moet dit ook zyn, *en der* Karrovelden?] niet paſſen. Laage, eenigzins zandige, en in de nabuurſchap van het zeeſtrand gelegene landſtreeken, noemde men my als merktekenen der *zuure* gronden. Als *zoeten* integendeel gaf men de *Honigklip*, het *Land der Houtniquas*, en het grootst gedeelte van het *Lange Dal* of de *Lange Kloof* en van het *Land der Kafferen* op."

[Uit deeze aanwyzing der landen by naam zoude men kunnen opmaaken, dat de hoogſte gronden *Karrovel-*

den zyn, de laagſte gronden *zuur*, en die tuſſchen beide liggen *zoet*. Zo ligt ook het groot Karroveld in het midden van de Kolonie, tuſſchen de groote Viſchrivier ten oosten, de Oranjerivier ten noorden, en den oceaan ten westen en zuiden, even ver omtrent van elk van deeze natuurlyke grenzen des lands verwyderd, omringd van ketenen van hooge bergen. Op deeze bergen volgen de vrugtbaare landeryen met eenige zuure gronden en ook Karrovelden doormengd, tot dat eindelyk de zuure gronden meerder worden, naar maate het land naar de zee afhelt en zig in hetzelve verliest.]

VEEWEIERY.

„ (286) Tot de ſchaapenfokkery worden de Karrolanden voor de allerbesten, maar de zuuren voor gantsch onbruikbaar gehouden. Ten aanzien van het rundvee heeft men het als het nuttigſte en voordeeligſte bevonden, met hetzelve van tyd tot tyd uit de eene landſtreek in de andere te trekken. De welgegronde proefneeming, die de bewooners der volkplantingen op dit ſtuk gedaan hebben, ſtemt met dat geen, 't welk de Hottentotten, alhoewel bykans door enkel vooroordeel bewogen, zeer dikwerf doen, volmaakt overeen. Want zo rasch iemand van hen, of een ſtuk vee, krank wordt of ſterft, of wanneer er het een of ander ongeluk gebeurt, verauderen zy terſtond de plaats van verblyf. (287) En dit mag wel eene voornaame oorzaak zyn, waarom het Hoornvee der Hottentotten eenigermaate in denzelfden ſtaat blyft, daar integendeel het Hollandſche, vooral in die landſtreeken, welken nader by den Kaap gelegen, en by gevolg ſedert langeren tyd bewoond en bebouwd zyn, van tyd tot tyd in ſlegter ontaardt.

VRUGT-

VRUGTBAARHEID IN HET ALGEMEEN.

Over het geheel neemt de deugdſaamheid des gronds en de vrugtbaarheid des lands hier meer en meer af. Men heeft met zekerheid bemerkt, dat zodaanige plaatſen, welken eertyds ongemeen grasryk, en in graan en keukengewasſen zeer vrugtbaar waren, thans aanmerklyk verliezen, zodat men bezorgd is, dezelven binnen kort te zullen moeten verlaaten. De Rhinocerosſtruik, eene ſoort van distel, een dor en ſtekelagtig gewas, welk anders op onvrugtbaaren bodem pleegt te groeien, breidt zig op die plaatſen, welken bruikbaar gemaakt en bebouwd zyn, allengs meer en ſterker uit. Toen ik de landlieden naar de oorzaak daarvan vroeg, zeiden zy, dat het hunner zonden ſchuld was. Tot deeze bekentenis noodzaakte hen veelligt hun eigen geweeten; en tot de zonden, waarmede zy dat verdienen, en welken deeze ſchadelyke gevolgen uitwerken konden, behoort voornaamlyk hunne onweetenheid ten aanzien van de regte behandeling en vrugtbaarmaaking des aardryks. Dewyl alle de landeryen, nieuwlings bruikbaar gemaakt, in alle gewesten en landen der weereld vrugtbaarder zyn, dan men ze in vervolg van tyd verwagten kan; zo behoeft men er zig niet over te verwonderen, wanneer de akkers in Afrika hedendaags meer arbeid en mest vereiſchen, dan zy van de tegenwoordige landlieden bekomen, en dan zy ook indedaad behoeven, wanneer zy de kragt, welken zy voorheen tyd gehad hebben, om geduurende eene rust van veele eeuwen te verkrygen, behouden zullen.

VEEWEIDEN.

Bl. 288. „ Regelregt tegen het voorbeeld en het gebruik van de oorſpronklyke bewooners van dit land, de Hottentotten, weiden thans de Christenbewooners deezer volkplantingen hun vee beſtendig op één en hetzelfde veld, en zy zyn ook genoodzaakt, om zulks te doen. Daar komt nog by, dat hunne kudden in de tegenwoordige tyden veel talryker zyn, dan de kudden der Hottentotten eertyds zyn konden. Want zy houden niet alleen zo veel vee, als zy zelven noodig hebben, maar ook als de behoefte van zo veel ſtedelingen aan den Kaap de Goede hoop, en de bezorging der manſchap van zo veele ſchepen, die naar de Oost-Indien zeilen, en van daar terug komen, met versch, maar nog meer met gezouten vleesch, vordert. Door het alzo vermeerderde en onophoudelyk afweiden, kunnen die grasſoorten en gewasſen, welken het vee gaarn eet, niet anders dan verhinderd worden, wortelen te ſchieten en op te groeien. Daar integendeel de Rhinocerosſtruik, welken het vee beſtendig voorbygaat, zonder dien aanteraaken, vry en ongehinderd zyne wortelen uitbreiden, en de ſtandplaatſen der overige gewasſen inneemen kan. Het moest derhalven den Ingezetenen der volkplantingen in het geheel niet wonderlyk voorkomen, dat de Rhinocerosſtruik, eene door hen zogenaamde zondenſtraf, benevens andere dorre ſtruiken en heesters, allerſchielykst en meest naby de landhoeven, daar het vee digst by gaat weiden, zo weelig groeit en zig neſtelt. En desniettegenſtaande blyven zy daar met hunne ſteenen gebouwen onbeweeglyk. De Hottentotten integendeel, (hoewel voorheen nog meer dan tegenwoordig) begeeven zig by den

ge-

geringſten ſchrik, met hutten en vee naar elders, weshalven geen oord door hun vee te veel afgevreeten wordt."

[Het blykt vry klaar, dat de grond alomme zeer ſlordig bewerkt wordt, en dat zulks toeneemt, naar maate van den meerderen afſtand van de ſtad. De onkunde van de landlieden, welke onze Reiziger als hunne waare zonde opgeeft, ſchynt mede een gevolg van onverſchilligheid te zyn, en de ſlegte ſtaat van den landbouw in het algemeen, daar hy over klaagt, is gemaklyk af te leiden uit eene omſtandigheid, die hy mede breedvoerig zal ontwikkelen. Daar is, namelyk, geen aftrek van de voortbrengſelen, dan in de ſtad van den Kaap alleen, en de wegen derwaards zyn lang en bezwaarlyk; komt de landman er eindelyk met zyne wagenvragt, zo moet hy zig Compagnies dienaaren tot vriend maaken, om ter leverantie toegelaaten te worden. Van daar eene algemeene demping van den geest van nyverheid, van daar luiheid by den landman, en verzuim van den landbouw, van daar de vermindering der natuurlyke vrugtbaarheid van den bodem, die uitgeput raakt en niet wederom bemest wordt.]

GAURITS- OF GOUDRIVIER.

Bl. 289. „ De *Gauritsrivier* heet ook wel de *Goudrivier*, waarſchynlyk omdat deeze laatſte naam in het Hollandsch met den eerſten, ten aanzien der uitſpraak, eenige overeenkomst heeft, ook gemaklyker uit te ſpreeken is; maar niet met betrekking op goud, tot welke verklaaring anders de benaaming zelve zoude kunnen aanleiding geeven. Deeze rivier, welke verder noordwaards ook de *Olifantsrivier* heet, is eene der aan-

aanzienlykſten in dit gedeelte van Afrika, en, ofſchoon zy tegenwoordig (NB.) zeer laag en uitgedroogd was, ging de ſtroom egter zeer ſterk, en het was gevaarlyk om er door te komen; te meer, wyl de plaats der doorvaart (NB.) zeer breed en tamelyk diep was, en eene ſoort van bogt maakte. De oever der rivier is aan beide zyden zeer hoog en loodregt ſteil, uitgenomen ter plaats daar de doorvaart is. Het water pleegt ſomtyds, zo ſnel en onverwagts te ryzen, dat Reizigers, zelfs geduurende de doorvaart, in den ſchielyk opgezwollen ſtroom verdronken, en door denzelven in de zee weggevoerd zyn. Niet lang geleeden was een boer, die digt by de waadplaats zyne nagtrust genomen hadt, met zyne vrouw en kinderen, en den wagen, daar zy op ſliepen, door den vloed, die ſnel en onvoorziens tot eene verbaazende hoogte aangewaſſen was, weggeſpoeld. De oorzaaken deezer ſnelle opzwellingen zyn deels de ſchielyk geſmolten ſneeuw op verſcheiden hooge bergen, noordwaards van deeze rivier gelegen, deels, en wel voornaamlyk, de zwaare regenbuien in het Karroveld, insgelyks noordwaards van hier gelegen. De Olifants- of Gauritsrivier neemt tog aldaar haaren oorſprong uit verſcheiden kleinere rivieren, die naderhand te ſaamen vloeien, gelyk ten deele ook op myne Landkaart te zien is."

[Hier is dan eene rivier, welke het niet aan water ontbreekt, neen maar welke, als zy laag en uitgedroogd is, een zeer ſterken ſtroom heeft, en onverwagts haare zeer hooge en loodregt ſteile oevers overtreedt. Deeze overſtroomingen ontſtaan voornaamlyk door de regenvlaagen in het Karroveld, en het is dus voornaamlyk regenwater, dat in dezelve naar de zee toe vloeit. Dit regenwater komt door middel van veele klei-

kleine rivieren in deezen ſtroom, alle dewelken gezamentlyk een zeer uitgebreide landſtreek bewateren. Nu herinnere men zig de gezegende uitwerkingen van het Regenwater op de dorre zandgronden van deeze gewesten, en men zal een denkbeeld krygen van de party, welke naarſtige landbouwers van zulk eenen ſchat van vrugtbaarmaakend vogt zouden kunnen trekken. Aan zodaanige behandeling, als hier zoude kunnen plaats vinden, is een ander gewest van Afrika, omtrent onder een gelyke lugtſtreek gelegen, in de vroegſte oudheid zyne vrugtbaarheid, volkrykheid, wetten, wetenſchappen en roem verſchuldigd geweest. Thans kwynt Egypte, omdat er de naarſtige hand afgetrokken is, en zo kwynt Nederlandsch Afrika, omdat er de vaderlyke hand van een goed Beſtuur nog niet op uitgeſtrekt geworden is.]

MOSSELBAAI.

Bl. 291. „ De *Mosſelbaai* bezogt ik te paard. Offchoon deeze haven aan de oostenwinden tamelyk blootgeſteld is, en, uitgenomen in geval van nood, door geen ſchepen bezogt wordt, zo zou zy egter, in meer dan één opzigt, zeer nuttig kunnen zyn, wanneer zy bekender werdt. — — (293) Het ſchynt als of de Regeering de zeevaarenden in eene ſoort van onweetenheid ten aanzien derzelve zoekt te houden; want de vlagſtok, welken de Deenſche Kaptein aldaar hadt doen oprigten, en een magazyn door hem aangelegd, werden terſtond na zyn vertrek weggenomen en verwoest, en de Landdrost liet verbieden om iets in het gezigt van den Haven te bouwen. Met eene gezonde Staatkunde ſtemt dit zekerlyk niet overeen.

Door

Door veele gronden aangaande de nuttigheid van deezen haven overtuigd, en wyl er geene gedrukte beſchryving van voorhanden is, wil ik hier eenige waarneemingen nopens dezelve mededeelen. — —

— (294) — Naar de tegenwoordige geſteldheid deezer landſtreek te oordeelen, zou men er niet zonder groote moeite verſch water kunnen bekomen; want een zeer geringe beek van wynig belang ontlast zig ſlegts in de bogt, waar de beste ankerplaats is. Dog eenige ſteenworpen verre van den oever treft men den bron zelven aan, die zo wyd en diep is, dat men uit denzelven telkens etlyke oxhoofden met verſch, klaar, en welſmaakend water zoude kunnen vullen, en door den bron te zuiveren, en het water behoorlyk te reinigen, zoude ook nog menige verbetering daaromtrent in het werk geſteld kunnen worden. Voorts zyn my ook verſcheiden voorbeelden bekend, dat, wanneer men zelfs digt by ſtrand, inzonderheid op eene zandige plaats, een put of kuil ſlegts tamelyk diep in den grond ſpit, in korten tyd verſch water daar in komt, en dezelve vervult. Dit wordt ook bevestigd door het volgend verhaal, welk ik van eenige boeren in het Houtniquasland gehoord heb, dat zy ééns op de jagt, naby den mond (NB.) der Zoute Rivier, door een grooten dorst overvallen zynde, den inval gekreegen hadden, enkel om eene proeve te neemen, digt by den oever een riet anderhalven voet diep in den grond te ſteeken, waardoor zy tegen hunne verwagting verſch en zeer ſmaaklyk water hadden gezoogen."

[Ik heb hier de beſchryving der Mosſelbaai overgeſlagen, omdat dezelve 't ſedert beter gemaakt is, en dit wynige ſlegts van onzen Reiziger uitgeſchreeven,

ven, om twee gewigtige redenen. 1° Uit het geen hy ons van den haven, en het geen STAVORINUS van de vrugtbaarheid der omliggende landeryen meldt, ziet men, dat voor vyf-en-twintig jaaren deeze merkwaardige landſtreek en baai vry onbekend en ongebruikt waren. Zo laat is men begonnen met de goudmynen van deeze Bezitting te waardeeren. 2° Om te bewyzen, dat het daar aan geen goed water ontbreekt, geeft onze Reiziger ons veel licht omtrent de middelen, door welken het eenigst gebrek van ſommige landſtreeken, gebrek aan water, zoude kunnen verholpen worden. De oorſpronklyke Bewooners deezer gewesten, de Wilden, wisten en bedreeven er meer van, dan de meer beſchaafde Kolonisten; dog met den tyd kunnen wy wederom, door onze kunſten en meerdere wetenſchap, de praktyken der Wilden voorby ſtreeven.]

HOUTNIQUASLAND. (AUTENIQUOIS.)

Bl. 296. „ Het *Houtniquasland*, eene boschryke landſtreek, ſtrekt zig uit van de *Groote Zoute* of *Brakrivier* langs de zeekust oostwaards tot de *Keureboomsrivier*, welke in de *Algoa* (of *Plettenbergs*) *Baai* valt."

[Vermits onze Reiziger deeze Baai ſlegts onder den vreemden en, naar gedagten, Portugieſchen naam van Algoa kent, zo gis ik dat de toenmaalige Gouverneur van Plettenberg, op des Reizigers verhaal, deeze Baai bezogt en genaamd zal hebben. Ik heb elders nog een bewys geleezen, dat SPARMANS Reize niet geheel vrugteloos is geweest voor de Kolonie, dat namelyk de zilverboomen, een goed brandhout en ſchielyk groeien-

groeiende, na zynen tyd ſterk aangeplant zyn in de naakte velden rondom de Kaapſtad.]

„ Noordwaards wordt deeze landſtreek, door eene lange rei zeer hooge bergen, van het lange dal, of de zogenaamde *Lange Kloof*, geſcheiden. Langs dit gebergte loopt een bosch, op welks boomen, gewaſſen, en geheele geſteldheid over het algemeen, de beſchryving, welke ik hiervooren van het Grootvadersbosch gegeven heb, kan toegepast worden. Aan de westzyde der *Keeromrivier*, of in het voorſte gedeelte van het Houtniquasland, tusſchen het gemelde bosch en de kust, zyn groote grasryke vlakten, of groenlanden. In de valeien, niet verre van het ſtrand, vindt men ook eenige ſtreeken, met boſchaadjen bezet, en frisſche waterbeeken. Weshalven ook eenigen tyd geleeden twee boeren aldaar landhoeven aangelegd hebben. Gelyk de boeren, die omtrent het hooge bosch woonen, zo kunnen ook deezen zig gemaklyk geneeren met het hakken en verkoopen van timmer- en brandhout, en daarby zo veel land tot graanen en veeteelt aanhouden, als zy voor hunne huishouding behoeven. (297) De landſtreek tusſchen de *Keeromrivier* en de *Keureboomsrivier* maakt het binnenſte van het Houtniquasland uit, en is, naar het berigt welk ik daarvan ontving, overal met houtgewas begroeid."

[Als men de beſchryving deezer landſtreek, welke zo uitgeſtrekt is, met die der landen rondom de Kaapſtad vergelykt, zal men aanſtonds gewaar worden, hoe ongemeen dezelven van aart verſchillen. Deeze gras- en houtryke landſtreek is egter wynig bewoond, en begon gedeeltelyk toen eerst bewoond te worden, terwyl rondom de Kaapſtad zulke ryke landlieden te vinden waren, als STAVORINUS die op denzelfden tyd bezogt heeft.

heeft. De Handel, hoe moeilyk ook gemaakt, heeft deezen overvloed in dorre landsdouwen voortgebragt; wat zal een vrye Handel niet uitwerken in de weelige valleien en de boschryke hellingen van het gebergte van Houtniquasland?]

ALGOABAAI, THANS PLETTENBERGSBAAI.

Bl. 297. „ De Algoabaai zou, ſedert men het Houtniquasland begonnen heeft te bewoonen, nooit (NB.) door een ſchip bezogt zyn. Men meent egter dat deeze haven zeer bruikbaar is, en niet alleen hout, maar ook versch water, overvloedig in zyne buurt heeft."

[Ik ſla wederom de verdere zeer gunſtige beſchryving deezer Baai, en de berigten van een Zweedsch Oost-Indisch Kapitein over, omdat ook deeze baai 't ſedert bekend geworden is. Zulke kostelyke Bezittingen hebben wy nu wederom door den Vrede terug gekreegen, en de Engelſchen hebben voor ons het ijs gebroken, om er een goed gebruik van te maaken. Zullen wy ons deeze les ten nutte maaken?]

BAAI IN KRAKKEKAMMA.

Bl. 299. „ Dewyl voorts de gemelde baaien (om nu van eene andere, op de kust der landſtreek, *Krakkekamma* geheeten, te vinden niet te ſpreeken,) ten minſte voor kleine vaartuigen bruikbaar ſchynen te zyn, zo zou de ſcheepvaart tuſſchen dezelven en den Kaap de Goede Hoop zeer gewigtig en voordeelig kunnen zyn.

Deeze omſtandigheid geeft my aanleiding, om eenige algemeene aanmerkingen over den ſiegten toeſtand van den Koophandel, de Manufaktuuren, en het gebruik van de voortbrengſelen des lands, in deeze volkplantingen, en de mogelyke verbeteringen van denzelven, hier in te laſchen.

Hoe wyduitgeſtrekt dit grondgebied ook zy, maakt het nogthans, alleen op zig zelf beſchouwd, niet anders dan een groot, zig zelf verteerend, lichaam uit, waarin de omloop des Koophandels eene zeer traage en langſaame beweeging heeft, omdat tuſſchen de meer afgelegene ledemaaten en het hart, dat is, tuſſchen de deelen diep landwaards in geleegen en den Kaap zelven, jaarlyks maar éénmaal over land, door middel der gewoone rytuigen, eene ruiling en omzetting van waaren plaats heeft. Dog gaf men aan dit ligchaam, op deeze wyze bykans half geſtikt, door de opening van alle mogelyke havens, lugt, zo zou het met betrekking op den koophandel, de handwerken, en den landbouw, buiten alle tegenſpraak, een gantſch nieuw leven ontvangen. Zo heeft, om nu maar één voorbeeld by te brengen, de boer een laſtigen en bezwaarlyken weg van honderd uuren gaans af te leggen, om zyn timmerhout en brandhout van de Moſſelbaai naar den Kaap de Goede Hoop te brengen, en nog moeilyker en verder is de weg van Houtniquasland derwaards. De zeventig of tagtig Rykſdaalers, welken hy, de koſten om het hout te vellen en het vragtloon medegerekend, van eenen wagen vol, waarvoor hy tien oſſen gebruikt, maaken kan, ſtaan met den tyd en de moeite, welken hy daar aan moet be-

beſteeden, bykans in geheel geen evenredigheid. De Burgers van de Kaapſtad betaalen inmiddels deeze waaren duur genoeg, vermits eene ſpar, die maar twintig voet lang en één voet breed is, omtrent vyf Ryksdaalers kost. Planken en latten zyn naar evenredigheid duur.

Hier uit kan men gemaklyk afneemen, dat het aan den Kaap ongemeen kostbaar moet zyn, een huis te bouwen, en er te woonen; en dat om deeze reden zeer veele inwooners genoodzaakt zyn, van gemaklykheeden en aangenaamheeden, welken de voortbrengſelen des lands zelven hun genoegſaam zouden kunnen verſchaffen, afſtand te doen. Dog, om dezelfde reden, moet ook de boer zyn hout, na dat het door kuipers en ſchrynwerkers verarbeid is, en er wagens en wagengereedſchappen, benevens andere noodwendigheeden, van gemaakt zyn, zo veel te duurder aan de Kaapſtad wederom inkoopen. Want hy is genoodzaakt, niet alleen alle zyne waaren, welken hy te verkoopen heeft, eerst met groote moeite, kosten, en tydverzuim, naar den Kaap te brengen; maar dan ook alle zyne noodwendigheeden, al ware het ook alleen om het yzerbeſlag, en veele andere behoeften, wederom op den wagen van daar te haalen. De O. I. Maatſchappy moet deswegen ook zelve het hout, tot haare eigen gebouwen aan den Kaap, voor het grootst gedeelte (NB.) van Batavia, ja zelfs uit Europa, laaten komen, en in Europa moet het, gelyk men weet, voor gereed geld gekogt worden. (*Bl.* 301.) Hieruit ontſtaat een onloochenbaar aanmerklyk nationaal verlies, te meer, wyl de volkplanting zelve, op haar eigen grondgebied, en binnen haaren omtrek, in *Sizikamma*, een ondoordringbaar woud bezit, waaruit, ten voordeele der Maatſchappy, goede en zeldzaame

ſoorten van hout naar Europa (NB.) konden en moesten gebragt en aldaar met groote winst verkogt worden.

Door eene geduurige ſcheepvaart tusſchen den Kaap en de gemelde havens zou de toevoer van timmer- en brandhout niet alleen, maar ook van alle andere waaren, welken de landman naar de Stad brengt, veel gemaklyker gemaakt en bevorderd worden. De boeren, welken, by voorbeeld, uit de baai van *Krakekamma* hunne graanen en boter in kleine vaartuigen konden wegbrengen, zouden daardoor van eene landreize, heen en weerom van eenige weeken lang, verſchoond blyven. Ieder boer heeft op zodanige reize twee of drie Hottentotten by zig, eenen om de oſſen te leiden, en eenen of twee, welken de oſſen, die hy uit voorzorg medeneemt, voortdryven; om niet te ſpreken van zijne vrouw, die, of om aan de Kaap haare kinderen te laaten doopen, of uit vreeze om, geduurende de lange afwezigheid van haaren man, door de Hottentotten aangegreepen te worden, dikwerf medereist. Reken ik nu op het minst drie dienſtbaare Hottentotten, en twintig oſſen, en den tyd van dertig dagen of eene maand tot de reize; zo kost het menigen boer jaarlyks negentig dagen handdienst, en zes honderd dagen ſpandienst, om met een enkelen wagen zyne boter of andere waaren op den markt te brengen. En dit zelfde heeft naar evenredigheid plaats ten aanzien der geenen, welken op een minderen afſtand van den Kaap woonen. Wie ziet hier uit niet, dat by de Kaapſche wagens over het geheel jaarlyks veele duizend dagen hand- en ſpandiensten onnoodiger wyze verlooren gaan, die, by eene wel ingerigte vrye ſcheepvaart, veel nuttiger ten behoeve van tuinen, wynbergen, koornland en veeweide zouden kunnen beſpaard worden.

De

De vlasteelt, zegt men, wil in dit Land wel niet naar wensch gelukken; maar de hennip, welken de inwooners der volkplantingen, zo wel als de Hottentotten, enkel voor de tabakspypen van deezen, teelen, tiert des te beter, en ik heb ze hier zeer goed en voortreflyk gevonden. Hadt nu hier de vereischte naarstigheid plaats, zo kon de landman de hennip in menigte zaaien, en de burger dezelve veredelen en beärbeiden, om dat geen te vervaardigen, dat elk inzonderheid, en de Maatschappy in het algemeen, aan lywaat, zaklinnen, zeildoek, touwwerk, en meer dergelyke noodwendigheeden behoeft, waaruit dus zeer aanzienlyk voordeel voor de geheele natie ontspruiten zou.

Met veelerhande fabrikeurs en handwerkslieden lieten zig deeze havens en andere aangrenzende plaatsen insgelijks zeer wel voorzien, op dat uit de wol, die thans als nutteloos weggeworpen wordt, maar in goede menigte in het land te winnen was, ten minste grove lakenen, en andere flegte wollen ftoffen, gelyk ook kousen, vervaardigd wierden, alle welke benoodigdheeden thans tot kleeding der bezetting en Compagnies-flaaven gekogt, en duur betaald worden. De burgers aan den Kaap en de bewooners der volkplantingen ten platten lande koopen tegenwoordig wel van de fchepen van vreemde natien de wollen goederen, welken hun onontbeerlyk zyn, eenigzins beterkoop; maar zy betaalen ook juist daarom grootere fommen aan vreemdlingen, dan wel aan de Maatfchappy zelve. Ik heb indedaad maar een eenigen boer gevonden, die uit de wol van zyne fchaapen eenig voordeel wist te trekken. Dees man was een Duitfcher, en hadt zyne vrouw en flaavinnen geleerd, dezelve redelyk fyn te fpinnen, en goede kousen er van te breiden.

Integendeel heb ik van de boeren, welken op eenen grooten afſtand van den Kaap woonen, niet zelden veelen barvoets en met lompen bedekt gezien, ofſchoon ieder van hen bezitter van eenige honderd ſchaapen was. De oorzaak hiervan was deels de duurte der wollen ſtoffen en kousſen, deels de groote afgelegenheid van de ſtad. Om deeze zelfde oorzaaken laat de landman, gelyk men my verhaald heeft, op verſcheiden plaatſen in het zogenaamde *Roggeveld*, juist zo als de Hottentotten plegen te doen, zyne kinderen niet anders dan een bloot ſchaapenvel over de ſchouders hangen, zonder dat zy een hemd daar onder draagen.

(304) Wegens gebrek aan handwerkslieden zyn veele verafgelegen boeren genoodzaakt, om zelven, zo goed als zy kunnen, hunne klederen, ſchoenen, en wat des meer is, te maaken en te verſtellen, ook zig met eenige geborſten aarden potten en pannen, welken zy naauwlyks onbeſchadigd van de ſtad hebben kunnen thuis brengen, te behelpen. Dat de volkplanting aan alle de vereischte fabrykeurs en handwerkslieden het noodig onderhoud zou kunnen verſchaffen, daar aan is zekerlyk niet te twyfelen. Want kunnen de bewooners der landſtreeken, welken digter by den Kaap liggen, wegens het menigvuldig vertier hunner waaren, niet alleen zo veel wyn en graanen teelen, als zy in de ſtad noodig hebben, maar zelfs veel naar Europa en Ile de France overvoeren; even zo konden ook de wynteelt en koornbouw in de ſtreeken omtrent de bovengemelde havens, of andere bekwaame aanteleggen handelplaatſen, van tyd tot tyd toeneemen. Veele duizend morgen lands, die tegenwoordig, om den verren weg, onbebouwd en onvrugtbaar blyven liggen, zouden dan rasch zo veel wyn en graanen voortbren-

brengen, als hunne bezitters noodig zouden hebben, om de waaren, die zy uit de ſtad aan den Kaap ontbieden, en de kosten der werklieden, te betaalen. Ook zou de veefokkery veel meer opbrengen, wanneer men de weilanden en het ſtroo zorgvuldiger tot nut van het vee aanwendde. Wanneer de reizen en wagenvragten uit het binnenſte des lands naar de ſtad aan den Kaap door de beſchreeven inrigtingen ontbeerlyker werden, zou men ook veele oſſen, welken alleen tot dit einde gehouden worden, ligt kunnen miſſen, in plaats van dezelven meer melkkoeien houden, en by gevolg zo veel meer melk, boter, en kaas, als het vermeerderd aantal der inwooneren vereiſchen zou, in overvloed verkrygen.

Na deezen uitſtap, dien ik gemaklyk in veele byzonderheeden hadt kunnen uitbreiden, kom ik tot myn voornaam oogmerk terug.

De dieren —— enz."

[Onze Natuurkundige heeft hier als Staatkundige geſproken, en wel met zulk een gezond oordeel, dat er ſchier niet by te voegen valt. Ik zal er ſlegts twee korte aanmerkingen op maaken. 1° Hy heeft, gelyk de meeste Reizigers, onderſteld, dat de O. I. Compagnie noodwendig Meesteres van deeze uitgebreide Landen blyven moest; dog ſtelt men in haare plaats een Polityk Beſtuur in, zo kan men in ééns den Handel zyne volle vryheid geeven, en alle de voorſlagen tot verbetering vloeien dan als van zelven uit deezen eerſten bron voort. 2° De onmogelykheid, door onzen Reiziger erkend, dat de Fabrykwaaren en Manufactuuren even goedkoop daar te lande worden vervaardigd, als uit andere landen aangebragt, is, met een vryen Handel, juist geſchikt, om en den Landbouw in de Kolonien aan te moedigen, en het Moe-

derland te doen deelen in de vrugten van het nieuw ſtelſel, wanneer alzulke waaren van hier derwaards gebragt en tegen de landvrugten ingeruild worden. Zo doende zullen de Handelplaatſen op alle de kusten als uit den grond opryzen.]

KOLONISATIE.

Bl. 322. Naar men my verhaalde, was het nog niet meer dan twintig jaaren geleeden, dat men *Houtniquasland* gekend heeft, en ſedert twaalf jaaren zou het allereerst door eene volkplanting begonnen zyn bewoond te worden. Dog eerst in deeze laatſte jaaren hebben de inwooneren zig in een grooter aantal herwaards begeeven."

[Deeze trapswyze voortgang is opmerkenswaardig. Voor twintig jaaren bekend, dat is, meer dan honderd jaaren na de ſtigting van de Kolonie. Voor twaalf jaaren eerst bewoond, namelyk, agt jaaren na de ontdekking. Nog laater eigentlyk gekoloniſeerd door een groot aantal landlieden. Wat zou, onder een wys Polityk Beſtuur, dit kostelyk Land niet reeds geworden zyn, en wat voordeelen zou het Moederland er niet alreeds van getrokken hebben!]

SAFFRAANKRAAL.

Bl. 330. „ De geheele landſtreek omtrent de *Saffraankraal* (tuſſchen het *Artaquasdal* en de *Lange Kloof*) en van daar tot de lange Kloof, is voorts van gelyken aart, als die, welke ik boven onder de benaaming van *Karro* beſchreeven heb."

[Zien wy nu wat er van Karroland, van de Afrikaanſche zandwoestyn, te maaken is!]

Bl. 332.

Digitized by Google

Bl. 332. „ Het was aardig om te zien, hoe de eenige ſlaaf, die zig te *Saffraankraal* ophieldt, en over de hoeve het opzigt hadt, met hulp van (NB.) twee Hottentotten, niet verre van daar woonende, het water, op eene (NB.) zeer gemaklyke wyze, in kleine gooten of voorens, naar de tarwe-akkers, daar nu de airen ten voorſchyn kwamen, en in den tuin, hadt weeten te leiden, en aldaar kleine dammen aan te leggen, om akkers en tuin, naar vereisch van omſtandigheeden, te bevogtigen, of onder water te ſzetten; waarom ook alles aldaar (NB.) op het weeligſte tierde. De grond zelf was er inmiddels even zo dor en droog (NB,) als de ſchoongebaande Heerenweg."

VERDERE DORRE LANDEN.

Bl. 334. „ Den volgenden dag kon ik niet zonder groote verwondering de (NB.) talryke kudden ſchaapen bemerken, welken, niettegenſtaande de ontzaglyke dorheid des aardryks, egter (NB.) buitengewoon vet waren.

Bl. 335. „ Naar men my verhaalde, wordt hier, gelyk (NB.) in de Karrolanden, en andere warme gewesten hieromtrent, zeer goede wyn gewonnen."

ESCHENWOUD

Bl. 345. „ Den volgenden dag kwamen wy aan het *Eſchenwoud.* Zo heet eene boschagtige landſtreek, langs de *Eſchenrivier*, die, gelyk de omliggende landſtreek zelve, naar de menigvuldige Eſchenboomen zo genoemd wordt. (Beöosten de lange Kloof). Deeze boom maakt intuſſchen een byzonder geſlagt uit. (346) — De gemelde landſtreek wordt tot de zuuren

gerekend. Onlangs hadt een boer zig hier met de woon nedergezet, en een deel lands bruikbaar gemaakt."

[De *zuure* landen zyn derhalven niet alleen boschryk, maar ook bruikbaar voor den boer.]

OLIFANTEN.

Bl. 373. [Onze Reiziger haalt BUFFON aan, die de verrigtingen van den Olifant als Lastdier beſchryft, en voegt er dan het volgende by.]

„ Hierom is het geen wonder, dat men een zo nuttig dier ſomtyds met negen duizend, tien duizend, ja zelfs wel met zes-en-dertig duizend Franſche livres betaalt. (in Indië namelyk) Aan den Kaap zou men zig van hunnen dienst met voordeel kunnen bedienen, om timmerhout uit Houtniquasland en het Grootvadersbosch naar den Kaap te brengen, en allerhande ſoorten van waaren tuſſchen den Kaap en Baai Fals te vervoeren. Te meer, wylze, volgens de opgave van den meergemelden Heer DE BUFFON, eenen weg van vyftien of twintig Franſche mylen zonder vermoeijing, en, gedreeven zynde, van vyf-en-dertig of veertig mylen, kunnen afleggen. Met hunnen gewoonen ſtap leggen zy ten naasten by zo veel wegs af, als een paard op een kleinen draf, en wanneer zy loopen, zo veel als een paard in den galop."

[Ten tyde van onze Reiziger waren er op deeze hoogte nog Olifanten, welken nu van daar ſchynen verdreeven te zyn. Zo ſpreekt hy ook van aldaar gezeten Boschmannen of Bosch-Hottentotten, en van dezelfden in dienst der boeren, dog welken nu veel verder op gevlugt en vyandig gezind zyn.]

ZOE-

Digitized by Google

ZOETE LANDEN. WASCHBOOM.

Bl. 391. „ Aan de oostzyde van het *leeuwenwoud* kan men dit land open noemen, omdat de groote reeks bergen, langs welken wy van de ſtad tot hier toe voortgereisd waren, omtrent deeze plaats ophoudt, of meer noordwaards loopt. Deeze landſtreek ſchynt tot die landen te behooren, welken ik boven als gras- of zoete gronden en ſtrandvlakten beſchreeven heb. Dit geldt ook ten aanzien van het voorſte gedeelte van Sizikamma, welk in de nabuurſchap der zeekust inzonderheid zeer laag en zandig is."

[Hier uit blykt, dat er ook aan de zeekust landeryen van het beste ſoort gevonden worden, gelyk STAVORINUS dit ook van de Mosſelbaai verhaalt.]

Bl. 392. „ In deeze landſtreek vond ik den waschboom, *myrica cerifera*, die ook by de zogenaamde Duinen omtrent den Kaap aan te treffen is. De groenagtige ſtof, naar wasch of talk zweemende, welke op zekeren tyd des jaars de beziën van denzelven omringt, en waarſchynlyk door inſekten wordt toebereid, gebruiken de inwooners, om er kaarſen van te gieten, die bykans beter dan ſmeerkaarſen branden."

Bl. 393. (*noot des Vertaalers.*) „ De plant groeit in het barre zand, in de duinen, tusſchen den Kaap en Stellenbosch, daar (NB.) niets anders groeien wil." enz.

SIZIKAMMA.

Bl. 394. „ De binnenſte helft beſtaat volgens berigten uit een ondoordringbaar woud."

Bl. 396. „ Hier waren thans over het geheel maar zes Boerenwooningen."

Bl. 395.

Digitized by Google

Bl. 395. „ *Kromme Rivier*, *Zeekoerivier*, *Broodboom der Hottentotten*, *Vygenboomen* in het wild met goede vrugten."

LANDMAN.

Bl. 400.\ „ De hoeve aan de Zeekoerivier, daar wy van den vyftienden tot den dertigſten deezer maand ons verblyf hielden, behoorde aan eenen ouden eerlyken landman, van afkomst, zo ik my wel herinner, een Hes. Hy was een verſtandig, arbeidſaam, en yverig man, en had dus zyn klein landgoed in den besten bloei gebragt, ook veel meer gebouwen, dan wy by éénen der boeren, welke wy op onze reize bezogt en ergens ontmoet hadden, op hetzelve aangelegd. Het voornaamſte gebouw beſtond uit zes kamers. Hy was ryk in Hottentotten en vee, maar hadt door de Oliſantenjagt een goeden grond tot zyn tegenwoordig vermogen gelegd."

[Het is een merkwaardig verſchynſel, dat de geest van den beſchaafden Europeaan zulk eene meerderheid bezit. Een Hesſisch boer gaat, twee honderd uuren van den Kaap de Goede Hoop, in de wildernisſen op de Oliſantenjagt, verzamelt een ſommetje met de tanden te verkoopen, bouwt huizen en ſchuuren, maakt de oorſpronklyke inwooneren van het land tot zyne dienaars, ſokt vee aan, teelt tarwe, en wordt een ryk man, de vader en ſtamheer denkelyk van een aanzienlyk geſlagt in volgende eeuwen, duizende uuren van zyn vaderland af, 't welk hy denkelyk uit gebrek verlaaten hadt, om zig gevallig te begeeven in eenen mogelyk gedwongen of opgedrongen zeedienst. Gelukkig land, inmiddels, ware het alomme, en werdt het als nog, door zulke naarstige lieden gekoloniſeerd!]

KAB-

KABBELJAAUWSRIVIER.

Bl. 418. „ Den eerſten van Wintermaand ging onze reize van de groote *Zeekoerivier* oostwaards, en den volgenden morgen van de *Kabbeljaauwsrivier*, de laatſte (NB.) in deeze landſtreek, welke nog door Christenen hier en daar bewoond is, in dezelfde ſtrekking verder voort."

[Uit deeze en meer andere plaatſen is het blykbaar, dat de Koloniſatie in de laatſte 25 jaaren met reuzenſchreeden vooruit gegaan is, alzo reeds op het eind der even afgeloopen eeuw de groote Vischrivier, by verdrag met de Kafferen, tot eene grenſcheiding gemaakt, en kleine oorlogen daar om gevoerd waren.]

VEE DER KAFFEREN.

Bl. 421. „ Hy (een boer van Kamdebo naar de Loryrivier gekomen) verhaalde verder, dat het vee dier (omzwervende) Kafferen ongemeen vet en in zeer goeden ſtaat geweest was, waarover hy zig zo veel te meêr verwonderd hadt, omdat het (NB.) eerst omtrent den middag naar de weide, en zeer vroeg weder naar huis gedreeven werdt."

[Thans behooren deeze en alle verdere Landen, tot de groote Vischrivier toe, aan de Kolonie.]

ZOUTPAN NABY DE ZWARTKOPSRIVIER.

Bl. 432. „ Aan den weg, op den affland van ruim een vierde uur gaans van de Rivier, kwamen wy by de beste *Zoutpan* in deeze geheele landſtreek. Deezen naam heeft men aan zodaanige plaatſen gegeven, alwaar het keukenzout in menigte geteeld wordt.

De

De Zoutpan voorhanden beſtaat uit eene vlakte, met eene ſaamenhangende zoutkorst, waarop hier en daar een weinig water ſtondt — — gelyk een klyn toegevrooren meir. —— Aan den rand was de korst dun, — — dieper in meer dan twee voet dik, zonder dat ik eenen bodem, of water, daar onder bemerken kon. ——— De omtrek bedraagt een uur gaans. —— Aan het fynſte wordt, mogelyk met regt, de voorkeur boven het Luneburgſche gegeven. —— Ook het andere ſchynt fyn en zuiver te zyn —— beter in het gebruik, dan by de Saldanhabaai, tusſchen de Zoetemelks- en Gauritsrivieren, of aan de noordzyde der Sneeuwbergen. —— (434) — Wy waadden door het zoute water, op de korst, en het zout kriſtalliſeerde aan onze voeten — en bleef er zonder kwaade gevolgen tot den avond aan."

BOSCHMANNEN.

Bl. 439. „ Zy behoorden tot de meer beſchaafden, welken zig in hunne taal *de goeden* noemen — waarſchynlyk om dat zy vee fokken, en niet gelyk hunne ſtamgenooten van den roof leeven. —— Zy bedelden tabak, en klaagden, dat eenige boeren hen van alle hunne jonge lieden beroofd hadden, zo dat zy nu in hunnen ouderdom verlaaten waren, enz. —— Ik deed hun antwoorden, dat wy geen boeren, veel min menſchenvangers waren."

BUFFELS.

Bl. 485. „ Ik zou niet wanhoopen aan de moogelykheid, om de Buffels zo tam te maaken, dat men zig

zig van dezelven voor den wagen zou kunnen bedienen, wanneer men zeer jonge kalven uit koos, enz."

Bl. 489. „ Het Buffelvleesch en merg was zeer ſmaaklyk, — dan wy walgden, als wy de Hottentotten zo onmaatig en greetig daarvan zagen eeten."

VOEDSAAME WILDE PLANTEN.

Bl. 513. „ Onder anderen vind ik hier ook pastelein, — een weinig taaier, enz. — Een van myne Hottentotſche Boschmannen gaf my door tekenen te verſtaan, dat ik aan het verkeerde eind van het gewas begonnen had, en nam de moeite, om de wortel voor my op te delven, — die ſmaaklyker — en anderhalve ſpan lang en anderhalven duim breed was."

Bl. 514. „ Ik leerde van deezen Bosch-Hottentot dat de wortel van de *myſembryanthemum*, (uit het geſlagt der zaſerbloem) hier vry algemeen, een goeden ſmaak heeft, en een zoetagtig wezen bevat, 't welk van de houtagtige deelen of draaden, door zuigen, wel aftezonderen is. — De Bewooners der Afrikaanſche Volkplantingen, die (NB.) veel te nalaatig zyn, om de eigenſchappen der gewaſen van hun land uit te vorſchen, wisten van het nut deezer wortelen nog niets. —— De Bosch-Hottentotten, nu zy zig met vleesch konden mesten, waren te traag om ze uit te graaven."

[Zie ook *bl.* 443, dat de Boschmannen veele dagen agter één van wilde gom leeven.]

ZOUTPAN.

Bl. 535. „ Des avonds kreegen wy een onverwagt bezoek van agt ingezetenen van Kamdebo, die met vier

vier wagens en twee vrouwen en twee kinderen herwaards kwamen. Zy wilden naar de bovengemelde Zoutpan, om zout te halen."

[Men ziet, hoe moeilyk, en met hoe veel tydververlies alles geſchieden moet, uit gebrek aan goede inrigtingen. Een vaderlyk Beſtuur zoude alles met reuzenſchreden doen vooruitgaan.]

LANDHOEVE AAN DE KLEINE VISCHRIVIER.

Bl. 560. „ Onzen eerſten intrek namen wy by een ouden Olifantsjaager, PRINTSLOF, onlangs hier aangekomen, en die aan eenen hoogen berg de ſchoonſte ligging, welke eene landhoeve in deeze geheele landſtreek, en bykans in geheel Afrika, maar hebben kan, voor zig uitgekoozen hadt.

Den 31ſten December, (1775) een Zondag en Nieuwjaars-avond, vierden onze gastheeren met eenige gezangen, en vervolgens met het kaartſpel klaverjas. —— Eenigen tyd geleeden was er dagelyks twee of drie vingerbreed ſneeuw gevallen. —— De ſchaapen en koeien hadden op het veld hun voeder moeten zoeken."

SNEEUWBERGEN.

Bl. 562. „ De *Sneeuwbergen*, aan de noordzyde van Kamdebo gelegen, worden zo genaamd naar den ſneeuw, waarmede zy des winters, en de hoogſten zelfs een gedeelte van den zomer, naar men verhaalt, bedekt zyn. Zy ſchynen dus eene gelyke geſteldheid te hebben, als de bergen in het *Roggeveld* en *Bokkeveld*, en veelligt maaken zy ook met deezen ten deele een ſamenhangende keten uit. De laagere Sneeuwbergen

gen worden het geheele jaar door bewoond. Maar op de hoogeren is, zegt men, de winter zo ongemeen ſtreng, dat hy de Christenbewooners noodzaakt, naar de vlakke velden van Kamdebo te wyken, om aldaar hun verblyf te houden.

WILDE BOSCHMANNEN.

Bl. 563. „ Deezen voegen den bewooneren der volkplantingen omtrent de ſneeuwbergen onbeſchryflyke ſchade toe, en noodzaaken hen dikwerf huis en hof te verlaaten. Uit hunne ſchuilhoeken en hinderlaagen ſchieten zy ſomtyds met vergiftige peilen den ſchaapherder onverwagts dood, en dryven zyne kudde, niet zelden eenige honderd ſchaapen ſterk, zyn eenigſten of voornaamſten eigendom, weg. — Vervolgd worden zy te vergeefsch, want zy zyn ongemeen ſnel. — (564) Een van de bewooneren eener Volkplanting, die door hunne geduurige rooveryen gedwongen was, van daar weg te trekken, en met zyn geheel huisgezin een nieuwe woonplaats op te zoeken, verhaalde dat zy dagelyks ſtouter werden, en na dat men op hunne geheele uitroeijing bedagt was geweest, in aantal ſcheenen toe te neemen. Buiten twyfel, is ook (NB.) deeze hevige vervolging oorzaak, dat zy troepswyze ſaamenrotten, om het verder doordringen der Europeeërs te beletten, als welken hun de beste landſtreeken, woonplaatſen en jagtöorden reeds afgenomen hebben. —— Sommige Boeren ſchooten ééns eene Zeekoe — lieten het ſlegtſte tot een lokäas liggen — de Boschmannen kwamen met wyven en kinderen — doch de Boeren welgewapend, veranderden de vreugde in een bloedbad — uit weêrwraak werden zwangere vrouwen, kleine kinderen, niet geſpaard — en ſlegts die verſchoond, die tot ſlaa-

ven konden dienen. —— Gepaard bedwingen eenige landlieden een geheelen troep Boschmannen, ſchieten op een grooten afſtand, doorbooren vier, vyf, ja zeven of agt Boschmannen te gelyk, enz. (566) — De Regeering heeft, op eene al te zorglooze wyze, het lot eener geheele natie aan het goeddunken van ieder boer overgelaaten. —— (567) —— Eertyds is my geloofwaardig verzekerd, leefden de Hottentotten hier vreedſaam met de Christenen, bragten afgedwaalde ſchaapen ongevraagd by de kudde terug, maar ſchuilen nu als de Boschmannen, offchoon minder onderneemende. — Om hunne geele kleur, noemt men ze Chineesche Hottentotten. —— Veelen van de geenen, die ik aan de beide Vischrivieren gezien heb, zyn goede ſlaaven geweest."

[Het komt my voor, dat het geen vóór den tyd onzes Reizigers geſchied was, in dubbele maate na zynen tyd is voortgezet, dat ook de zagtſte Wilden en de Chineeſche Hottentotten Boschmannen geworden zyn, dat deeze ontaarde Roovernatie thans, bezuiden de geheele Oranje Rivier, van oost tot west, als eene onweêrswolk op de Kolonie hangt, en dat een goede Regeering haar eerſte werk van de beveiliging derzelve op de grenzen maaken moet. Na een ryp overleg deezer gewigtige zaak ſchynt er ſlegts één middel te zyn, om deeze kwaal in den grond te geneezen; doch hetwelk aan te wyzen, hier de geſchikte plaats niet is.

Voorts geeft onze Reiziger hier naamen van Landen en Rivieren, noordwaards gelegen, op; doch met eene duisterheid, welke naderhand eenigzins opgehelderd geworden is. Hy ſpreekt ook van het volk welk de koperen ſieraaden maakt en verkoopt, en houdt het metaal voor een mengſel van koper en zilver. Wy moe-

moeten hoopen dat een goed Beſtuur ook op verdere ontdekkingen zal bedagt zyn, en vooral dat de geheele loop der groote Oranje Rivier zal nagegaan worden.]

GROOTE RIVIER.

Bl. 577. „ De *Groote Rivier* is, zegt men, de grootſte in Afrika. Men kent ze thans nog maar uit de bloote verhaalen der Hottentotten. Naar men verzekert, herbergt zy een menigte zeer ſtoute Rivierpaarden — ſtroomt agt of tien dagryzen verre noordwaards van de Sneeuwbergen — en is veelligt dezelfde *Groote Rivier*, die HENDRIK HOP in het land der Namaquas, op de westkust, aantrof. —— Nog een andere van denzelfden naam valt op de Kafferkust, aan de oostzyde, in de zee."

KAMDEBO.

Bl. 585. „ Eene dorre, vlakke en karroägtige ſtreek lands, door Christenen bewoond, die zig meest al met de ſchaapenfokkery geneeren. —— De noordlykſte weg van daar naar den Kaap gaat, zegt men, door het *Antoonsveld*, het *Koeveld*, en het *Bokkenveld*. — De zuidelyke nederwaards naar de *Olifantsrivier*, en zo verder. — Deeze wegen zyn dun bewoond, zeer dor en droog, vooral nu in 1776, het dorſte jaar by menſchen geheugen, zo dat (NB.) verſcheiden vergaderplaatſen van water geheel uitgedroogd waren."

AGTER BRUINTJES HOOGTE.

Bl. 589. „ Dit is het noordlykst gedeelte der Volkplantingen, die ik bezogt heb, maar de ſchoonſte van allen. Haar bodem hadt meer van die groente welke naar vrugtbaare Weilanden gelykt, behouden, dan men anders in dit land gewoon is, en die door den

lommer der doornagtige Egyptiſche Zinplant begunſtigd, en door de menigte haarer geele bloemen, op eene aangenaame wyze over het groen verſpreid, nog meer verheeven werdt. De veelvuldige pragtige *Lenteleliën* — een helder ſtroomend water, de kleine Vischrivier, — goede Bouwlanden — Boomgaarden en Moestuinen met Waterleidingen voorzien — verhoogen deeze bevalligheid. —— (590) — De huizen zyn nog maar hutten, maar omgeeven van een levendigen rykdom, talryke kudden ſchaapen en koeien, en bewoond door lieden, welken de levensbenoodigdheeden in overvloed bezitten, en my alles gulhartig mededeelden.

De waare oorzaak, dat ik in dit gewest meer groente en vrugtbaarheid vond, dan op andere plaatſen, daar ik was doorgereisd, is buiten twyfel voornaamlyk te zoeken in eene rei bergen, op kleine afſtanden met ſchoone, groene en boschryke vallyen doorſneeden, langs de oostzyde der kleine Vischrivier zig uitſtrekkende, welke de wolken verzamelt, die naderhand in verkwikkende regenbuiën op de graslanden aan de beide oevers der rivier nedervallende, dezelven zo vrugtbaar maaken. Deeze grootere vrugtbaarheid lokt niet alleen veel viervoetige gedierte naar deeze landſtreek, maar bekoort ook verſcheiden ſoorten van fraaie vogelen, de oevers deezer rivier te bezoeken, en in haare lommerryke boomen te neſtelen. Doch deeze landſtreek is ook deswegen zo uitſteekend vrugtbaar, omdat het land door de menigvuldige kudden van het groot en klein vee der Christenen nog niet zo dikwerf afgeweid, en tot de *wortel* toe verteerd is.

(591) De bewooners deezer Volkplantingen, welken eigentlyk een herdersleven leiden, inzonderheid die

die van Agter bruintjes hoogte, hebben een gemaklyk en vergenoegd leven. Zodaanig een boer ſpant gemeenlyk voor zynen ploeg, of houten blok, agt of tien zyner vet gemeste oſſen. Met welke geringe moeite kan hy niet op deeze wyze een middelmaatig veld beärbeiden? Dewyl hy zig gemeenlyk een ryken oogst van eenen bodem, die nog niet uitgemergeld en altyd dankbaar is, belooven kan, ſpeelt hy maar, om zo te ſpreeken, met het bewerken van denzelven, terwyl menig landman integendeel zweeten en een ſlaaf zyn moet, om zig ſlegts de noodige behoeften te bezorgen. Door genoegzaamen landbouw en uitgebreide ryke Weilanden, is hy overvloedig in ſtaat, om een toereikend aantal paarden te houden, welken dikwerf ſlegts gebruikt worden, om eenige weinige dagen lang zynen voorraad van graanen te dorſchen of uit te treeden. Zonder het minſte ongemak, veel meer met innig genoegen, ziet hy zynen waaren rykdom, dat is, zyne kudden, byna dagelyks aanzienlyk vermeerderen. Een of een paar Hottentotten dryven ze naar de weide, en van daar weder terug; het boter maaken verrigten deeze lieden ook. Zo dat het melken genoegzaam het eenig werk is, waarby de boer, zyne vrouw en zyne kinderen, de behulpſaame hand moeten bieden. Tot deeze huislyke bezigheid behoeft hy niet voor zeven of agt uur van zyn bed op te ſtaan. By al dit gemak kan hy zig, zonder iets van belang te verzuimen, eenen middagſlaap vergunnen, welken de groote hitte deezer ſtreek veel aangenaamer en verkwikkelyker, dan in meer noordlyke gewesten, maakt. ——

Bl. 593. Byna even zo groote eenvoudigheid, be-

hoefte, of veel meer nalaatigheid, heerscht doorgaans in het overig huisraad, en in de kleeding deezer lieden, al hetwelk aan hunne talryke kudde en ryke landvrugten niet zeer beantwoordt. De verre afgelegenheid van den Kaap kan hen wel ten deele verschoonen, dat hun weinig aardewerk en porcelein grootendeels uit stukken en brokken bestondt. Doch deeze verre afgelegenheid behoorde hen tog billykerwyze niet te beletten, meer dan eene oude tinnen schotel en eenige weinige dergelyke borden in huis te hebben. Want niet zelden moeten twee persoonen zig met één bord behelpen, en op hetzelve nog van alle de geregten nuttigen. Ieder gast moet zyn eigen mes medebrengen — en in de plaats van eene vork worden dikwerf de vingeren gebruikt. (594) De rykste boer wordt hier voor welgekleed gehouden, wanneer hy eene jas van ongeschooren of ander grof laken, een leeren broek, wollen kousen, een gestreepten borstrok, of onderkamizool, een katoenen neusdoek om den hals, een grof katoenen hemd, houten klompen, of ook wel leeren schoenen met koperen gespen, eenen grooten hoed, en zo verder heeft."

[Deeze beschryving is kunstloos, zonder eenig byoogmerk, zonder polityke, nog byzondere inzigten, opgesteld; maar zy is voor den Staatkundigen van het hoogst belang. Een vrugtbaar land, overvloed van levensmiddelen, ryke inwooneren, en gebrek aan alle de gemakken van het leeven, welken de nyverheid voortbrengt. Zo gaat het in alle goede landen zonder koophandel, de ryke landman weet niet wat met zynen overvloed te beginnen. Nu verbeelde men zig de monden van de Vischrivier, en van alle de naaste rivieren westwaards, als mede de baaien waar in zy uitloopen, opengesteld voor de vrye scheepvaart, en

den

den Handel vry en onbelemmerd, zo zal er oogenbliklyk trek komen naar de landvrugten, en de landman zal verlangen naar allerhande goederen van buiten. Vervolgens zal er veel meer uit den grond gehaald worden door een verdubbelde vlyt, flegtere gronden zullen mede bewerkt worden, ambagtslieden zullen werk krygen, dorpen en fteden zullen opryzen. Blyft daartegen alles geflooten en belemmerd, zo zal de luiheid toeneemen, er zal brooddronkenheid ontftaan, en het zedelyk karakter van de ingezetenen zal bedorven raaken, zo als hier alreeds het beginfel daar van te befpeuren is.]

Bl. 595. „ Agter de Bruintjesbergen bleef ik tot den een-en-twintigften van Louwmaand. Geduurende deezen tyd hadden myne trekosfen, die voorheen geheel vermagerd waren, weder ongemeen in vleesch toegenomen.

Bl. 598. „ Niettegenftaande dat eenvoudige en zeer gemaklyke geneesmiddelen den Afrikaanfchen Landman dikwerf het leven zouden redden, en menige thans voor ongeneeslyk gehouden ziekten of ongemakken verzagten, is hy by zyn eenvoudig herderleven, anderzins zo uitneemend gelukkig gepreezen, en midden tusfchen zyne heerlyke weilanden en bofchaadien, nogthans in zo verre ongelukkig, dat hy, by opkomende ziekten, de hulpmiddelen of geheel niet kent, of meestal verkeerdelyk gebruikt, enz."

[Ik haal deeze beide plaatzen aan, omdat er wederom van de uitneemende vrugtbaarheid deezer landftreek gewag gemaakt wordt, zonder eenig opzet om er van te fpreeken. De Reiziger verheugt zig over het herftel van zyne trekosfen, en geeft ons daarmede ter zyde, en des te overtuigender, te kennen hoe

goed de welde er is. Hy beklaagt deeze anderzins gelukkige lieden, dat zy geen artſen hebben, om ze te geneezen, en vermeldt en vergelykt by dit gemis hun uitneemend geluk, hunne heerlyke weilanden en boſchen. Zulke getuigeniſſen, zonder eenig oogmerk, zyn de egten.]

BYEN EN HONIG.

Bl. 667. „ Wyl de gemelde landſtreeken, (meest alömme in de Kolonien) behalven andere bloeiende gewaſſen, inzonderheid met verſcheiden ſoorten van Hei overvloeien, zo zou de Byenteelt aldaar met veel voordeel en in groote uitgeſtrektheid kunnen gedreeven worden."

HERDERLEEVEN.

Bl. 680. „ By onze aankomst aan de Vischrivier vonden wy aldaar eenige boeren uit dezelfde landſtreek, welke wy verlaaten hadden. In hun gezelſchap was ook een huisman, of eigentlyk een landbouwer, uit den omtrek van den Kaap. Deezen zagen wy het eerst, liggende onder een lommerryken boom, aan de zyde eener ſchoone vrouw, gekleed in een zomergewaad, en ſlaapende. Geen wonder, dat op dit vreemd en romantisch gezigt, in een Afrikaanſche woestyn, alle beelden van naare eenzaamheid en wildheid oogenbliklyk uit onzen geest verdweenen. Onze landman en zyne bekoorlyke wederhelft verhaalden ons, dat zy nu een half jaar by hunne nabeſtaanden in Agterbruintjeshoogte alle de zoetigheeden van het Herderleeven genooten, en de zelven met de moeilykheeden des landbouwers en Wynplanters vergeleeken hadden, dat zy alle lust tot hunne voorige leevenswyze verlooren hadden, en

wyn-

wynberg, landhoeven en akkers by den Kaap gingen verkoopen, om eene plaats ergens in deeze landſtreek voor de veeweide op te zoeken.

KAFFERS.

Bl. 695. „ Men moet dergelyken argwaan tegen zulke Barbaaren altyd voeden en zulke maatregelen van voorzigtigheid neemen, omdat valschheid, dievery, moordzugt, algemeen zyn onder hen, en men er maar al te veele voorbeelden van heeft.

Nog onlangs heb ik van den Heer IMMELMAN (zynen Reisgenoot) eenen Brief van den 25 Maart 1784 ontvangen, houdende dat de Kaffers kort te vooren, in verſcheiden landſtreeken door Christenen bewoond, nog erger dan voor deezen alles in den grond verwoest hadden. Onder anderen hadt PRINTSLOO, myn oude, eerlyke en eerſte gastheer in Agterbruintjeshoogte, het droevig ongeluk gehad, zyn nieuw huis door deeze onmenſchen in de asch te zien leggen, nadat hy van zyne talryke kudden rundvee ſlegts zes oſſen met moeite gered hadt. Eene vrouw — hadt een van haare kinderen met zeven hasſagaisteken doorboord moeten verlaaten, enz."

[Ik ſchryf deeze woorden uit, om te doen zien, dat de inboorlingen, zo als alle Wilden, Barbaaren zyn. Men kan ze met zagtzinnigheid en ſtandvastigheid winnen, maar zy zyn hunne driften geenzins meester. Gelukkig indien ze beſchaafd worden!]

VERBOODEN HANDEL.

„ Den Bewooneren der Volkplantingen is alle handel met de Hottentotten en Kafferen op het ſtrengst verbooden."

[De Compagnie alleen wil met dezelven handel-

dryven, en inzonderheid hun Vee opkoopen. Zo als de Kolonisten en de Inboorlingen door elkanderen leeven, is dit onmogelyk.]

VISCHRIVIER.

Bl. 707. „ Ik wist, dat de ſtroom op eenmaal ſchielyk uit zyne oevers treedt, gelyk als de Gauritsrivier, maar dikwyler."

ZEE AAN DE Z. O. KUST.

Bl. 719. „ Deeze Zee is ryk in visſchen."

ZWARTKOPSRIVIER.

Bl. 745. „ Onze hoop, om ons aldaar van brood te voorzien, mislukte geheel, omdat de boer liever zelf eenige dagen zonder brood wilde leeven, dan de moeite te neemen, om koorn op zynen handmolen te maalen. Wy leefden dus vooreerst enkel van vleesch."

HOTTENTOTTEN.

Bl. 746. „ Eene kleine maatſchappy Gunjemans Hottentotten, welker voorvaderen in dien tyd, toen de Hollanders den Kaap bemagtigden, de landſtreek van den Tafelberg en Conſtantia bewoonden, leefde thans hier in goede nabuurlyke eendragt en vriendſchap met den gemelden Boer (aan de Zwartkopsrivier) en weidde haar Vee langs den oever derzelve. —

Bl. 747. „ Het grootst aandeel aan die kudde bezat eene Weduwe, welker rykdom op zestig melkkoejen geſchat werdt, en die, in deezen opzigte, de rykſte en voornaamſte Vrouw was, welke ik ergens onder de Hottentotten aangetroffen heb."

BAAJEN OMSTREEKS DE ZWARTKOPSRIVIER.

Bl. 750. „ Deezen omweg nam ik enkel met een oogmerk, om eenige havens, of bogten, of Zeeboezems te bezien, van welken men my verhaald hadt, dat zy onlangs door een klein Hollandsch vaartuig bezogt, en in den naam der Kaapſche Regeering, door het opregten van eenen kleinen marmerſteen, met het gewoon merkteken der O. I. Compagnie, als in bezit genomen waren."

[Dit is in 1776 geſchreeven. Men vindt uitvoeriger berigten van deeze Baajen in BARROW, weshalven ik deeze oude en gebrekkige verhaalen overſlaa.]

KRAKEKAMMA.

Bl. 751. „ Na dat de Kaapſche Regeering, eenigen tyd geleeden, den bewooneren der Volkplantingen vryheid hadt gegeeven, om Krakekamma te bebouwen, hadt een Boer ſedert twaalf dagen eene menigte Vee, onder opzigt van een enkelen Hottentot, hier in de weide laaten gaan."

[Zoo laat is ook deeze Landſtreek gekoloniſeerd.]

ROZYNEN.

Bl. 760. „ Den zestienden Maart kwamen wy weder op de landhoeve de Zandplaat, aan de kleine Doornrivier. Hier was men bezig met Rozynen te maaken. — De Druiven werden, naar de byzondere ſoorten, langer of korter in kookend water gedoopt, en op matten nevens elkander gelegd om te droogen."

REGENVLAAG.

Bl. 763. „ Des nagts was het vogtig weêr; maar den volgenden nagt, toen wy by den Honigberg, of Honigklip, aankwamen, viel er zonder ophouden de

de hevigſte plasregen, dien wy in ons geheel leeven ooit gezien hadden. Hy duurde den gantſchen dag, en maakte den weg ten eenemaal onbruikbaar.

„ Den zes-en-twintigſten Maart trokken wy door de Valſche Rivier. In deeze landſtreek bediende men zig met voordeel van de vogtigheid, door den regen aan het land medegedeeld, om het te bezaajen."

[Zulke vlaagen maaken ook die landen vrugtbaar, waar anders geen water is, noch te brengen is, dan Regenwater.]

YZER GEBREK.

Bl. 762. „ Hoewel ieder Veehouder en Landbouwer hier meer akkers en trekosſen en brood heeft, dan hy behoeft, zo bezat egter hier naauwlyks ieder boer eenen ploeg, uit gebrek aan ſmeeden en yzer, hoedaanigen men zelfs in de Kaapſtad tamelyk ſchaarsch aantreft. — Ik zag eenen ryken Boer onder bitter weeklaagen de handen wringen, omdat hy met zynen gebroken ploeg buiten ſtaat was, om zyn voordeel met den gevallen regen te doen, en wagten moest, tot dat hy zyns buurmans ploeg ter leen kon krygen. Een ploegyzer, gelyk het hier te lande gemeenlyk gebruikt wordt, negentien duim breed en zeven-en-twintig duim lang, geldt thans drie, vier, en zelfs vyf Ryksdaalers, en een ronde ſpade met een kleine ſpits wordt zesmaal duurder betaald, dan in Zweeden. Het kopergereedſchap is in dit land ook op een hoogen prys, maar is niet in menigte te ſlyten; ook moet het op de byzondere wyze des lands bewerkt zyn."

[Yzer is er in de bergen in groote menigte, en ik leeze in zekere Algemeene Beſchryving van den Kaap, dat de Hottentotten het vóór de komst der Neder-

lan-

landers gesmeed hebben. Koper is in gelyke hoeveelheid voorhanden benoorden den Kaap, in de Koperbergen, en de Inlanders smelten en bewerken het.]

HEXENRIVIER, HALF KARROLAND.

Bl. 766. „ Den vyfden April kwamen wy te Zwellendam aan, van waar wy over de Hexenrivier, door de Kokkelmanskloof, het Roode Zand, en zo verder, trokken. Deeze streek was half Karroland, en te sterk bebouwd, meestal door Wyngaardeniers, dan dat ik alle de landhoeven zoude kunnen op myne kaart brengen. De rivieren, of liever de beeken, tusschen Zwellendam en de Hexenrivier, zyn het Suspasdal, de Kliprivier, de Molenaarsrivier, de Leemdenrivier, de Sararirivier, de Vinkenrivier, de Goreerivier, de Varkenrivier, en de Nararirivier."

SLAAVEN.

Bl. 777. „ Onze terugreize voortzettende, kwamen wy tegen den avond aan de Rivier *Nana*. Hier woonde thans eene Weduwe, wier man verscheiden jaaren geleeden het verschriklyk lot gehad hadt, door zyne eigen slaaven om het leeven gebragt te worden.

Bl. 783. „ Eene algemeene wet in deeze Volkplanting verbiedt den Heeren, hunne slaaven te dooden, of de zogenaamde harde geesseling aan hen te oefenen. Maar hoe wil een arm en veragt slaaf tegen zynen heer, die bykans eene onbeperkte magt bezit, de wetten doen gelden? enz."

[De Inboorlingen, die zig gewillig aan den landman verhuuren, neemen geduurig af in getal, en men voert slaaven in de plaats in. Zulk een rampzalig beleid toont onverstand en slegtheid onder de Kolonisten en onder de Regeering aan.]

ROODE ZAND (OF WAVEREN.)

Bl. 785. „ Dit is eene uitgeſtrekte landſtreek, van eene Karroagtige geſteldheid, daar eene menigte van Wynbergen gevonden wordt."

BINNENLANDSCH MEIR.

Bl. Uts. „ Na dat wy het Roode Zand verlaaten hadden, ontmoetten wy boeren van de Sneeuwbergen, welken onlangs in de Kaapſtad geweest waren. Deeze verhaalden ons, dat er eenigen tyd geleeden, een weinig noordwaards van deeze landſtreek, een groot Binnenlandsch Meir ontdekt was. In de geheele uitgeſtrektheid der Kaapſche Volkplantingen is anders geen Binnenlandsch Meir te vinden.

Digitized by Google

GRAND PRÉ

Digitized by Google

Digitized by Google

VOYAGE *à la côte occidentale* D'AFRIQUE, *dans les années* 1786 et 1787. *Suivi d'un voyage fait au* CAP DE BONNE ESPÉRANCE. *Par* L. DEGRANDPRÉ. *Officier de la Marine Française.* Paris An IX—1801. *Tome* II.

PASSAGE DU CAP DE BONNE-ESPÉRANCE.

Pag. 70. „ Le passage de ce Cap n'est plus qu'un jeu depuis que la marine, et l'architecture navale se sont perfectionnées, et dans la belle saison (NB.) les plus petits vaisseaux le doublent avec la plus grande facilité."

ROBBEN-EILAND.

Pag. 93. — „ les forçats ont un bagne, où ils sont parfaitement bien, mieux même que des bandits ne devraient espérer, et sans contredit, ils son plus heureux en cet endroit que leurs confrères, dans aucun autre pays. Leur industrieuse patience les à fait réussir à faire produire le terrein sabloneux de l'île, et ils ont en quelque sorte forcé la nature dans de petits jardins où ils cultivent des légumes, surtout des chouxfleurs, qui y deviennent démesurément gros, et qui sont fort recherchés au cap. Chaque bandit a un jardin et une vigne; le produit de cette culture se vend aux vaisseaux qui relâchent à ce mouillage, et leur procure quelques douceurs. Il

leur est aussi permis d'avoir chacun un mouton, et, en se réunissant une vingtaine au même plat, ils peuvent en tuer un toutes les semaines, ce qui, joint à la ration de la compagnie, leur fait un très-bon ordinaire. Beaucoup de gens honnêtes font moins bonne chère que ces malfaiteurs.

(94) Les moutons qu'ils y ont élevés ont si parfaitement réussi, que le gouvernement à ouvert les yeux sur le pâturage sabloneux de cette île; mais comme elle est trop petite pour enfaire une spéculation d'administration, les principaux chefs en ont fait une affaire particulière. En conséquence, le Gouverneur, le Commandant militaire, le Fiscal, les Conseillers, etc. y ont chacun un troupeau d'une soixantaine de bêtes et un hottentot pour les soigner. Ils y deviennent (NB.) très-gras, et le serpolet qu'ils y broutent leur rend la chair d'un goût très-fin; ils y perdent ordinairement l'odeur aromatique, bien désagréable, qu'ont tous ceux qui viennent de l'intérieur du pays.

(95) La compagnie entretient aussi un jardinier sur ce petit coin de terre. Il est chargé de cultiver le jardin du gouvernement; et c'est de ce jardin principalement (NB.) que se tirent les raisins et les légumes que l'on fournit aux vaisseaux qui touchent à cet endroit. Comme il est iusuffisant à cet égard, les forçats suppléent à son défaut. Le capitaine fournit sa table du produit de ce jardin, l'équipage achète des forçats, et ces derniers y trouvent leur compte. —

(96) J'ai passé dix-huit jours sur cette île en quarantaine, —

(97) Une particularité bien remarquable c'est qu'on trouve sur cette petite île plusieurs sources de très-bonne eau, et que le puits sont très-profonds. Ce qu'il

qu'il y a de plus étonnant, c'est que la partie du nord où cette eau se trouve, est précisement la moins élevée, et que le niveau de la mer est de beaucoup supérieur au fond des puits. C'est une circonſtance très-extraordinaire, que de trouver de l'eau douce dans un voisinage aussi rapproché de la mer.

(102) Les pierres bleues qu'on retire du milieu de l'île, et les rochers qui l'environnent, sont calcaires ou de seconde formation; d'ou il résulte que toute l'île a été organisée par l'océan, qui s'est retiré de son sol à des tems peu éloignés de ceux aux quels il abandonna la plaine ſituée entre les montagnes du Tigre et celles du Cap. L'élevation de cette plaine est peu de chose au-dessus de celle de l'île Robin, qui par la suite se réunira problablement au continent, dont elle n'est éloignée que d'une lieue, et ce moment, sans pouvoir être assigné, n'est peut-être pas très-loin; car la mer entre deux n'a pas plus de dix à douze brasses de profondeur."

[De vrugten der nyverheid van ſlegt volk op dit eiland, waarvan onze Reiziger (bl. 92.) getuigt, dat het bloot zand en heide is, en dat niemand er zig hadt willen nederzetten, moeten, dunkt my, een ſterken indruk maaken op den geest, die anderzins afgeſchrikt is door het denkbeeld van Afrikaanſche zandwoestynen. Zulk eene zandwoestyn vertoonde zig hier aan het oog, elk keerde zig om, men zondt er bannelingen. Na eenigen tyd is er water gevonden, daar men het nooit verwagt zoude hebben, zyn er tuinen aangelegd, wyngaarden getrokken, ſchaapen vetgeweid, groenten geteeld, en het land, welk de boer verſmaadde, wordt een tuin van heeren. Dit land nogthans is eene aanſpoeling van de zee, en zal waarſchynlyk ééns aan het vaste land geraaken; de grond

is derhalve van natuur zoo onvrugtbaar als mogelyk. Dog dit wonder van nyverheid is door ſcheepvaart en handel bevorderd. De balling kon zyne vrugten aan den man brengen, en hadt den koopman by de hand. Dit zelfde eenvoudig middel is de ſleutel tot de onbepaalde welvaart, tot welke onze koloniën aan den Kaap kunnen opgroeien. Al wat hier op den ſlegtſten grond is gebeurd, kan nog veelmeer alomme plaats vinden, en zou reeds lang plaats gevonden hebben, zonder het aangenomen ſtelſel van Beſtuur.]

SPARRMAN.

Pag. 107. „ Le Docteur SPARRMAN donne à la ville deux mille pas sur trois mille; mais elle s'est agrandie depuis qu'il a écrit. Je prendrai cette occaſion de rendre à ce savant voyageur la juſtice qu'il mérite à tous égards. J'ai pénétré bien peu dans le pays, mais tout ce que j'ai vu est décrit par lui avec la plus exacte vérité. J'ai été particulièrement lié avec Messieurs KIRSTEN, à l'éducation desquels il a bien voulu donner des soins, sur-tout avec JACOB et FRÉDÉRIC; et toute cette famille fait gloire de conserver pour lui le plus ſincère attachement, et l'estime due à son mérite. C'est un hommage que je me plais à lui rendre ici, et je m'empresse de publier que son voyage est très-estimé dans le Cap. C'est-là que je l'ai lu pour la première fois; j'étais à-même de confronter tout ce qu'il dit de la Ville et de ses environs, et je puis assurer qu'il en parle avec la plus grande impartialité et exactitude."

TEKE OU TEAKE.

Pag. 112. „ C'est un Bois puant (*Stinkhout*) bien connu, propre aux conſtructions, et qui s'emploie dans toute l'Aſie comme le chêne en Europe."

[Wy

[Wy zullen hier onder zien, dat dit kostelyk hout overvloedig aan den Kaap groeit.]

JARDIN DE LA COMPAGNIE.

Pag. 118. „ Quelque chose que puissent dire ses admirateurs, M. DE BOUGAINVILLE l'a apprécié ce qu'il vaut. (en le nommant un jardin de Moines.) Je ne veux pas dire qu'il ne soit très-agréable d'en trouver un pareil au bout de l'Afrique, après une longue traversée. Il a dû surtout paraître magnifique (NB) à la naissance de la colonie, parce que la Compagnie, plus opulente, l'entretenait (NB) en meilleur état, et qu'il contrastait (NB) avec le reste du pays. Mais depuis que les particuliers en ont fait d'infiniment plus jolis, quoique moins vastes, il a bien perdu de son prix; et, strictement parlant, ce n'est rien du tout comparé à nos jardins d'Europe."

[Dit is met opzigt tot Compagnies tuin zeer overeenkomstig met het geen SPARMAN van de Stad en omtrek in het algemeen zegt, behalven in deeze byzonderheid, dat de tuin allengs minder mooi en de landsdouw mooier geworden zyn. In zo ver als dit laatſte betreft, is men altyd onregtvaardig in het oordeel over Reizigers, die elkanderen tegenſpreeken, en die beiden gelyk kunnen hebben. Zo was deeze tuin een agtſte wonder in KOLBE's tyd, vervallende toen de LA CAILLE hem zag, en vervallen in het oog van BOUGAINVILLE.]

POPULATION.

Pag. 128. „ Il est bien difficile de rien statuer de positif sur la population du Cap, parce qu'elle varie sans cesse, cette Colonie (NB) tendant toujours à s'agrandir. Il arrive de nouveaux habitans d'Europe, et il en part de la Ville pour s'établir dans la Cam-

pagne; ainsi il n'y a rien de fixe à cet égard. —— (130) —— cela fera un total de quatre mille trois cents blancs, sans égard à la Garnison etc (pour la ville seule)."

NOURRITURE.

Pag. 130: „La vie n'est point chère en ce pays, la nourriture est abondante et saine, on y mange beaucoup de poisson, pêché sur des fonds de sable, ce qui le rend d'un goût exquis ——. La latitude de 34 d. permet d'y cultiver des fruits de toutes les parties du monde; aussi réunit-on sur une table des poires, des pêches, du raisin, des oranges, des bananes, des mangues et des ananas. A la vérité tous ces fruits ne sont pas aussi bons (NB) que dans les pays qui leur sont propres; mais néanmoins ils ne sont pas mauvais. Tous les légumes (NB) y croissent parfaitement, et sont en général fort bons. On y a de la volaille de toute espèce; le pays fournit du gibier, ainsi la chère peut y être fort bonne, si on a un cuisinier habile. La viande de boucherie est le seul article de table qui soit inférieur en bonté. La fourniture des boucheries est affermée par le Gouvernement. Le fermier bien sûr que nul autre ne peut vendre, et qu'on est forcé de s'adresser à lui, se néglige beaucoup, il fait toujours tuer ses plus mauvaises bêtes. Un bon bœuf sera mis de côté pour les chefs de l'Administration: moyennant cette précaution, il a le droit d'empoisonner tous les autres (le public) avec de la viande qui n'est quelquefois pas bonne à faire bouillir. On mange peu de veau, mais beaucoup de moutons."

[Men herinnere zig altyd, dat deeze Reiziger ſlegts van de Stad en Omtrek ſpreekt."]

MOUTONS.

Pag. 132. „ Il existe une espèce de moutons en Afrique qui est propre à cette partie du monde. Ses principaux caractères sont, d'avoir le poil droit et la queue plate, large, un peu retroussée vers les deux tiers de sa longueur et très-lourde."

Nota. „ L'espèce de monton d'Afrique se trouve dans l'île de Chipre, au nord de l'Afrique dans la méditerranée, où vraisemblablement ces animaux ont été transportés."

(134) „ J'en ai vu à Quiloa, j'en ai vu arriver par hardes à Moka, venant d'Abyssinie où cette espèce est si commune qu'on l'exporte. — ils sont en abondance dans ces deux endroits, beaucoup plus forts d'ailleurs, plus grands, plus hauts sur jambes que ceux d'Europe."

(135) Les pâturages du Cap sont apparemment remplis d'herbes aromatiques, d'une grande force, car ils y contractent un goût détestable, et à leur arrivée de l'intérieur, si on ne les tient pas deux mois à l'usage du foin sec, ils ne sont vraîment pas mangeables."

[Het is bekend dat het Spaansche Ras Schaapen sedert jaaren aan den Kaap gebragt is, en wel, volgens een berigt, waarop ik vertrouwen moet, door de Maatschappy van Landbouw te Amsterdam. Of zy niet verbasteren, zal de tyd moeten leeren; dog dit is zeker, dat er de noodige zorg, om goede Wol te winnen, niet aan besteed zal worden, zo lang als de Wol geen vryen uitvoer geniet. Op het gebruik van de Wol of het haar der Afrikaansche Schaapen, zal onze Reiziger zyne gedagten hier onder voordraagen. Dat de vrugtbaarder binnenlanden al te

ſterk en gekruid voedſel aan de Schaapen bezorgen, en dat de beste weide, naar het ſchynt, op de zandvlakte van het Robbeneiland gevonden wordt, toont aan, dat de zogenaamde Karroolanden, onder anderen, ook goed voor de Schaapenweide zouden zyn, en dat men nut voor den landbouw zal kunnen trekken van de binnenlanden, als de handel vry en open zal zyn, en de landvrugten zullen mogen elders dan naar de Kaapſtad gebragt worden. Thans moet het vrugtbaarst land, uit hoofde van den verren afſtand van de Kaapſtad alleen, tot eene enkele weide dienen.]

ISTHME.

Pag. 165. „ La Baie False s'est évidemment jointe à des tems bien antérieurs à la Baie de la Table. La mer a laissé en se retirant une grande plaine de sable de neuf mille toises d'étendue. Cette plaine (NB) aride, semée de quelques bruyères, coupée de quelques lacs d'eau saumâtre, est à-peu-près toute la perspective dont on jouit du Canton du Paradis, où sont situées ces maisons de plaisance."

ENVIRONS DE LA VILLE.

Pag. 170. „ Les environs du Cap dont nous venons de parler, produisent bien un peu de vin, mais ne doivent cependant pas entrer dans le tableau de la culture du pays. Ils fournissent les fruits, les légumes et le lait au marché de la Ville. Les grosses fermes, celles qui produisent les grains et qui nourrissent le bétail, sont sur ce que j'appelle l'ancien continent, c'est-à-dire, au-delà de la baie et de la plaine de sable dont j'ai parlé. (Au pied du Tygerberg.) C'était la côte d'Afrique, dans le tems où

les

les montagnes au pied desquelles est bâtie la Ville du Cap, étaient (NB) une île."

FERMES SUR L'ANCIEN CONTINENT.

„ Ces fermes sont plus ou moins considérables, et mises en valeur par des esclaves. On en retire du grain en quantité suffisante, pour en exporter à l'étranger. Elles fournissent du beurre, dont on pourrait faire un très-grand article de commerce, en l'encourageant et en permettant l'exportation."

VINS.

Pag. 171. „ Une des principales productions de cette partie de l'Afrique est le vin blanc connu sous le nom de vin du Cap. On en fait de l'eau-de-vie, non pas aussi bonne que celle de France, mais assez estimée pour en fournir un marché très-considérable, fréquenté principalement par les Américains. Le Cap en exporte au-delà de la valeur de six petites cargaisons, non pas en chargemens complets, mais reparties sur différens vaisseaux. Je porte cet objet par approximation à mille tonneaux, c'est-à-dire, à cent-vingt-mille veltes par an.

Le vin n'est pas d'un aussi grand débit, on spécule peu sur cet objet; mais il s'en consomme une fort grande quantité dans le pays. Indépendamment de celui-là, on en fabrique du rouge, auquel on donne les noms de toutes les espèces de France; mais on n'a pu jusqu'à ce jour leur en donner que les noms. Aussi est-ce plutôt un objet de curiosité que de défaite. Le vin de Bordeaux y obtient toujours une grande préférence; mais cependant les habitans commencent à savoir s'en passer, et il est à croire qu'en acquérant le talent de perfectionner le leur, ils finiront par n'en pas vouloir d'autre."

LIMITES.

Pag. 172. „ La Compagnie Hollandaise ne s'est (NB) point fixée de limites, elle étend ses frontières aussi loin que les habitans trouvent des terres fertiles."

[Het blykt uit alle de beſchryvingen, dat de Kolonisten eigenmagtig in het land indrongen, en dat zy op de uiterſte grenzen als aan de zorg der Regeering onttrokken waren. De Compagnie ſtrekte derhalven haare grenzen niet uit, maar zy liet toe, dat zy uitgeſtrekt wierden. Van daar meestdeels de bloedige oorlogen met de Kaffers, Boschjesmannen, en andere nabuurige volken, en veel andere onheilen voor den inwendigen ſtaat der Kolonien.]

SOL.

„ Le terrein n'est pas partout propre à la culture, beaucoup d'endroits ne ſont (NB.) encore que du sable, d'autres se refusent à la végétation, et d'autres renferment des sucs destructeurs qui s'opposent à la fertilité. Les habitans les distinguent en trois espèces, terreins arides, acides, et doux. Voyez sur ces détails SPARRMAN. On ne peut plus rien dire là-dessus après cet excellent auteur."

AGRICULTURE, MANUFACTURE, COMMERCE.

Pag. „ Toute l'industrie des habitans du Cap et des environs s'est donc bornée à obtenir du pays du bled, du beurre, un peu du fromage, du vin, des eaux-de-vie, et à savoir un peu tanner leurs cuirs. Mais quel est l'homme qui ne sente qu'avec de pareilles données ce pays pourrait s'élever au plus haut degré de prospérité, si le gouvernement de la Compagnie, jaloux de la puissance que la Colonie pouvait acquérir, et craignant qu'elle ne se rendît indé-

pen

pendante, ne se fût opposée non seulement au développement de son industrie, mais encore à l'accroissement de sa population? En effet, c'étoit une très-difficile affaire que d'obtenir la bourgeoisie, et cette grace s'accordait d'autant plus difficilement qu'on avait plus d'argent ou de talens. Un homme connu pour riche, hardi, actif, entreprenant, eût fait inutilement tous ses efforts pour obtenir cette faveur. Il fallait être bien doux, bien apathique, avoir l'air de vouloir se borner à végéter lourdement sur une ferme à bled, pour être favorisé du tître de bourgeois du Cap. Sans entrer dans aucuns détails, je vais indiguer sommairement quelles sont les branches vers les quelles pourrait se tourner l'industrie des colons.

Les bestiaux leur fournissent assez de cuirs pour leur suffire, s'il savaient mieux les tanner. Ils faudrait donc qu'ils s'efforçassent de perfectionner cette partie qui ne laisse pas que d'être d'une très-grande conséquence, car tous leurs cuirs forts leur viennent d'Europe. Les moutons y réussissent bien et les trompeaux y sont très-nombreux, leur laine quoique non frisée, est cependant (NB.) propre au filage; rien ne serait si facile que d'enfaire des draps et tous les autres ouvrages de laine qu'on leur porte de Hollande. Ils ne seraient plus forcés de les acheter dans les magasins de la Compagnie, qui les vend ce qu'elle veut. Le chanvre y croît bien, et leur ferait du linge préférable à celui qu'ils retirent de l'Inde. Avec le poil du gibier et des moutons, ils feraient facilement des chapeaux. Ils pourraient établir toute espèce de manufacture de toile, et l'indigo pour leurs teintures y viendrait très bien. J'en ai vu de superbe chez un Chirurgien Français, nommé MARTIN, dont l'épouse s'était adonnée à élever des vers à soie qui réus-

réussissaient. Elle eût pu porter très-loin cette branche de commerce, si le gouvernement l'avait favorisée. Le tabac y croît et s'y naturaliserait facilement. Enfin leurs montagnes renferment du fer, il y en a dans celle du Diable, c'est-à-dire dans une colline adjacente, à la quelle est adossée l'habitation de M. FRÉDÉRIC KIRSTEN; il est là sous leur main. Il ne faut que de l'encouragement, il ne faut même que permettre aux habitans de se livrer à leur génie, et de vendre le produit de leurs travaux aux vaisseaux qui viendraient l'acheter, il ne faut qu'accorder aux hommes industrieux la liberté de venir se fixer dans le pays. Alors on pourrait avancer, sans crainte de se tromper, que dans cinquante ans la colonie aurait acquis une puissance et un degré de richesse et de prospérité qui la mettrait (NB.) dans le cas d'enrichir la metropole et de se passer de ses secours. Elle sérait longtems avant cette époque trop resserrée dans les limites de la ville du Cap; la campagne voisine se peuplerait, et avant un siècle on ne manquerait pas de fonder des villes à Saldanhabay, Saint Hélen's bay, Stellenbosch, Zwellendam, et sur la côte du sud, partout où la navigation pourrait être utile au transport des marchandises.

(177) La colonie dans cet état aurait besoin de sucre, de café, de thé, de coton, de bois de teinture, de cochenille, de cacao, d'épicerie, d'or, d'argent, de cuivre, de plomb, d'objets de luxe et d'ameublemens de tous genres. En voilà assez pour établir un grand commerce, et des échanges suffisans pour ses grains, ses beurres, ses vins, ses eaux-de-vie, ses cuirs, dont toute l'Inde a besoin; ainsi elle ne pourrait (NB) s'isoler dans le monde et se suffire à elle-même. La métropole y conserverait un grand com-

commerce, les droits et avantages qu'elle en retirerait, compenseraient (NB.) d'autant plus ses frais, qu'il ne lui en côuterait pas un sou aujourd'hui pour la porter au plus haut degré de prospérité. L'établissement est formé et si avancé, qu'il suffiit de l'abandonner à lui même pour le voir se développer. — — (178) — Traitez bien une colonie, elle conservera l'orgueil national, et ne se séparera jamais de sa métropole. Malgré tous les efforts de la France, (NB.) il est fort incertain que l'Angleterre eût perdu l'Amérique, si elle l'eût traitée avec douceur. Cette puissance possède aujourd'hui le Cap, et peut-être le conservera-t-elle. Que la leçon qu'elle à reçue au nouveau monde, lui serve pour cette nouvelle possession, dont la splendeur peut s'élever sons un gouvernement paternel au-delà de celle des Etats-Unis d'Amérique."

[Daar is veel gezonde ſtaatkunde in deeze algemeene aanmerkingen. Na deezes Reizigers tyd, hebben wy van de Engelſchen geleerd, dat verſcheiden voortbrengſelen, die hy er van buiten invoeren, en tegen de landvrugten verruilen wil, er zouden groeien, of er reeds aangekweekt zyn. Daartegen onderſtelt hy, dat de Kolonisten verſcheiden waaren zouden kunnen bewerken, die hun beter koop en beter bewerkt kunnen toegevoerd worden. De nyverheid, als zy de beſcherming van goede wetten, en eene behoorlyke vryheid geniet, valt tog altyd op dat geen, welk het meeste voordeel aanbrengt, en dit is, in een nieuw land, de landbouw. Het is eerst in een tweede tydvak, en in een meer gevorderden ſtaat, dat er handen voor andere, dan grove fabryken, overſchieten. Maar het geheel van des Reizigers redeneering houdt nogthans ſtand, en deeze uitgebreide Bezitting kan volkryk, en door haare volkrykheid nuttig voor het Moeder-

derland worden, hetzelfde goed ſtelſel van Beſtuur kan de Kolonisten gelukkig maaken, en den Vaderlandſchen handel, ja, de Vaderlandſche manufactuuren, kragtig bevorderen.]

HOTTENTOTTEN.

Pag. 179. „ Les Hollandais auront toujours à rougir aux yeux de tous les hommes sensibles, d'avoir détruit la nation Hottentote, —. — (180.) — — Le gouvernement Hollandais se lavera d'autant moins de cette tache, que ces misérables sont du caractère le plus doux et le plus patient, fidèles à l'excès, et qu'ils n'ont opposé que la soumission au fer de leurs bourreaux. — (181) — La moitié est esclave; et quant aux autres, telle est la barbarie de leurs conquérans, (NB.) qu'ils n'ont pas même songé a civiliser ces malheureux débris d'une nation qu'ils ont fait périr, et qu'ils les laissent croupir dans une ignorance crasse, dans un état sauvage, presque, pour ne pas dire tout-à-fait, semblable à celui, dans lequel ils vivaient avant que l'Europe leur envoyât de la poudre à canon et des chaînes."

[Onze Reiziger zou nog meer verontwaardigd geweest zyn, indien hy geweeten hadt, dat de Hottentotten, anderhalve eeuw geleeden, door eene ſoort van Regeering, wetten, gebruiken en kunsten, op eenen hooger trap van beſchaafdheid ſtonden, dan zy nu doen, en dat zy wezentlyk veragterd zyn door den omgang met een beſchaafd volk, waarvan zy de ſlaaven zyn.]

BOSCHJES MANNEN.

Pag. 182. „ les colons les plus éloignés de la Ville du Cap ont chaſſé aux Boschis comme on chaſſe

au lièvre; — . — (184) — Un Gouvernement, quelqu'eloigné qu'il ſoit, peut être ferme et maître quand il le veut, et les moyens repressifs de celui-ci étaient ſuffiſans, s'il avait voulu les employer. Inutilement dirait-on que les Boschis, en repoussant leurs agresseurs, les ont irrités. Ce serait le comble de l'inhumanité, que de faire un crime à des malheureux de se débattre sous le couteau qui les égorge."

[De Kolonisten hebben hunne losbandigheid deerlyk geboet, zy hebben ſchoone en vrugtbaare landsdouwen moeten verlaaten, hunne kudden zyn geſtoolen, hunne huisgezinnen zyn vermoord geworden. Eene Regeering, die hen in toom gehouden hadt, zou hun den besten dienst gedaan hebben.]

ESCLAVES.

„ Comme on a vu les Antilles dépeuplées par le fer de l'Europe, ne pouvant plus fournir des bras pour leur culture, venir mettre l'Afrique à contribution, et transporter ses habitans dans un monde nouveau, où les chaînes de l'esclavage furent le prix de leurs travaux ; de même les Hollandais ne pouvant plus cultiver le midi de l'Afrique, dont ils avaient exterminé les habitans, ont été chercher des esclaves ailleurs. Mozambique, Madagascar, Malac, leur ont fourni les bras qui viennent aujoud'hui presser leurs raisins et faire éclore leurs grains."

HOTTENTOTS.

Pag. 185. „ Les Hottentots échappés au massacre Général, sont plus propres au métier de pâtres. — (187) — Il est de fait que rien n'est aussi malpropre qu'un Hottentot, on le sent de vingt pas. — (189) — On trouve au Cap quelques femmes de race Hot-

Hottentote, mais qui vivent et servent chez des particuliers. Celles-là sont (NB) vêtues avec soin, soignées, lavées, et point du tout suifées. Elles sont loin d'être rebutantes alors ——."

[Alles toont, dat de Hottentotten ligt te beschaaven zullen zyn, en dat men het tot heden toe slegts niet gewild heeft.

AGRICULTURE.

Pag. 197. „ Le Cap de Bonne-Espérance est une Colonie importante pour une nation agricole qui voudra retirer des productions du Sol, mais ce sont des fruits lents qui veulent être semés longtems avant d'être receuillis. La facilité du commerce avec l'Inde, où quiconque arrivant avec de l'argent, peut dès le premier mois obtenir des manufactures des naturels du pays, autant que ceux qui fréquentent ces marchés depuis cent ans, les bénéfices considérables qu'on en retire, les besoins sans cesse renaissans du luxe de nos climats, ont conduit les Européens en Asie, et leur ont fait négliger le Cap, qui ne peut enrichir ses possesseurs qu'à l'aide du tems et du travail."

DÉFENSE.

Pag. 236. „ On voit aisément que la défense de la Colonie demande un point d'appui intérieur, indépendant du Cap. Cette dernière ville doit toujours être le point de communication avec l'Europe, par la marine. Les bureaux de toutes les affaires de Commerce doivent y rester, mais le Gouvernement, la force militaire, les magasins d'approvisionnemens, les arsenaux, les ateliers, tout cela doit être transporté dans une Ville bâtie dans l'intérieur. Il m'a paru que la Capitale pourrait être à Stellenbosch,

bosch, pour conserver une communication rapide avec le Cap; mais je pense qu'un établissement considérable serait aussi fort nécessaire à Zwellendam. Il résulterait delà que le Cap se défendrait mieux par l'espoir du secours, qu'un siége serait plus difficile à faire devant une armée au dehors; que la garnison en capitulant pourrait exiger de se réunir à cette armée et de la renforcer, que la prise du Cap ne déciderait pas (NB.) du sort de la colonie, et que l'ennemi pourrait à son tour se trouver assiégé. Une armée dans l'intérieur d'un pays fertile, dont elle dispose, peut subsister, et même affamer le Cap, sans souffrir du défaut de communication avec l'Europe. (238) D'ailleurs, si ses magasins sont bien pourvus, elle ne ressentira aucuns besoins auxquels le pays ne puisse fournir. En un mot tout militaire conviendra qu'une place forte dans l'intérieur est le seul moyen de mettre la colonie en sûreté. Je ne parle pas des avantages sans nombre qui en resulteraient par ailleurs pour le pays, pour les terres situées entre cette place et le Cap, et pour la facilité du débit des denrées de tous les autres cantons. Je n'envisage cet objet que sous le point de vue militaire, et croit pouvoir assurer que jamais la possession de la terre des Hottentots [namelyk de geheele uitgeſtrekte Bezitting, in tegenſtelling van het klein district van den Kaap] ne sera assurée à aucune puissance, si elle n'a un point de resistance dans le pays."

[Het gezond oordeel van onzen Reiziger heeft hem doen inzien, dat meer ſteden ook om andere reden nuttig en noodig zullen zyn. Wat de Defenſie aangaat, heeft hy als Militair de zaak met wynig woorden voldongen. Over het algemeen is deeze Bezitting, offchoon zo uitgeſtrekt als een Koningryk, al-

lergeſchikst tot een fraaie defenſie. Men werpe het oog op de kaart, en herinnere zig hetgeen ik reeds van haare natuurlyke grenzen heb opgemerkt, zo zal men aanſtonds gewaar worden, dat het land overal van de kusten der zee en de oevers der beide groore rivieren naar binnen toe opryst, dat ketenen van bergen zig rondom aanbieden, om ſtap voor ſtap den vyand te ſtuiten, en dat eindelyk, midden in, eene zandwoestyn ligt, die ondoordringlyk voor den vyand blyft, en zyne beide zyden overal bloot ſtelt. Zulk een Locaal voor een goede Defenſie is zelden voorhanden.]

BERGRIVIER.

Pag. 242. „ Nous revînmes par la baie de Saint-Hélène. Bergrivier qui se jette dans cette baie, est très-profonde, et serait navigable (NB.) très-loin dans l'intérieur, elle formerait surtout un superbe port en dedans de son embouchure, si elle n'était barrée d'un banc de sable dur, sur lequel il n'y a que six pieds d'eau de basse mer. Il y a cinq brasses et demi dehors et dedans, l'embouchure de la rivière gît nord-ouest du compas, et elle remonte immédiatement au nord-est aussi du compas, l'espace d'une demie lieue, formant un très-beau bassin à l'abri (NB) de tous les vents. On pourrait (NB.) enlever le banc de sable qui barre cette rivière, et enfaire le meilleur port de toute cette partie de l'Afrique."

ISTHME.

Pag. 277. „ Il est incontestable que la mer s'est retirée de la plaine qui sépare la baie de la Table de celle de False. L'enfant le plus simple, qui aura vu une fois en sa vie le rivage de la mer, dans le tems du reflux, ne balancera pas à conclure que cette plaine est

est une grève. Les coquillages qui la couvrent, le sable qui forme son sol, les lacs d'eau saumâtre qu'on y rencontre, le goût salé que contractent les eaux des montagnes quand elles y séjournent, tout nous impose la loi de reconnaître l'empire de la mer sur cette plage."

[Na zulk een beschryving vraagt men, hoe dat strand nog in staat is om iets voort te brengen.]

BANC DES AIGUILLES.

Pag. 279. „ — si nous nous attachons à la marche qu'a suivie l'Océan, et qu'il paraît suivre constamment, nous pouvons assurer que l'île Robin joindra un jour le continent comme le Cap le joint aujourd'hui, et bien des siècles après le banc des Aiguilles sera couvert de végétation."

Digitized by Google

B A R R O W.

VOYAGE *dans la partie méridionale de* L'AFRIQUE, *en* 1797 *et* 1798, *par* JOHN BARROW, *Ex-Sécretaire de Lord* MACARTNEY. *Paris* 1801. *Tome* I.

POPULATION.

Pag. 9. „ La population et le défrichement se sont assez rapidement étendus: la premiere a suivi la même proportion que celle de quelques provinces du nord de l'Amérique, et s'est presque doublée tous les vingt ans. —— —— —— Cette population a tellement augmenté, qu'aujourd'hui elle excède vingt-mille Blancs; — mais il faut observer qu'une partie de ces habitans n'est pas née dans le pays, plusieurs sont venus d'Europe à des époques différentes."

FERMES.

Pag. 12. „ Il fut en même tems porté une loi par la quelle il fut dit, que la plus petite distance entre deux maisons serait d'une lieue; desorte que chaque ferme comprenait plus de cinq mille acres de terre, ce qui portait la redevance à un peu moins de six deniers par acre." —

ETENDUE DE LA COLONIE.

Pag. 15. „ Ces dimensions donnent (pour l'étendue du territoire composant la colonie du Cap) un parallélogramme dont la longueur moyenne est de

550, et la largeur de 233 milles anglais, ce qui renferme une surface de 128,150 milles carrès. Ce vaste pays, déduction faite de la ville du Cap, est couvert d'une population d'environ 15,000 Blancs, entre lesquels une répartition égale assigne à chacun un terrein de 8 milles et demi carrés. Il est vrai qu'une grande partie d'une possession aussi considérable ne peut leur être d'aucun profit; c'est un terrein inculte, incapable de rien produire, et qui n'est pas même propre à faire des pâturages pour leurs bestiaux. La moitié au moins de la colonie du Cap se compose de deux espèces de terrein; savoir, de grandes plaines, dont la superficie d'une argile dure et impénétrable, légèrement sanpoudrée d'un sable cristallisé, les condamne à une sécheresse perpétuelle: elles ne produisent çà et là que quelques plantes *frugifères*, âcres et salines, vaguement éparses; le reste du terrein consiste en de vastes chaînes de montagnes entièrement décharnées, ou sur lesquelles on n'aperçoit de végétation que des herbes acides ou d'autres plantes nuisibles."

CÔTE DU SUD.

Pag. 17. La première grande chaîne de montagnes qui gît est et ouest, renferme entr'elle et le bord de la mer, sur la côte du sud, un espace de terrein irrégulier, variable depuis vingt jusqu'à soixante milles en largeur. La côte y forme plusieurs baies; le sol de cette bande de terre est fertile et profond, arrosé de plusieurs ruisseaux, et revêtu d'une verdure sur la quelle sélèvent des arbustes et des plantes *frugifères*. On y trouve fréquemment des arbres de haute futaye; les pluies y sont abondantes, et le voisinage de la mer y occasionne une température plus douce

et

et plus égale que dans les cantons plus reculés de l'intérieur de la colonie.

PRODUCTIONS ÉTRANGÉRES.

Pag. 28. — une partie (*du jardin public*) a déja été préparée par ordre du Comte MACARTNEY, pour recevoir les plantes indigènes, curieuses et rares, et pour y faire un essai de celles des productions d'Asie ou d'Europe, qui paraitraient devoir y réussir avec quelque utilité pour la colonie.

Parmi toutes les productions étrangères qui offriraient des probabilités en faveur de leur culture au Cap de Bonne-Espérance, on doit compter toutes les espèces de coton; plusieurs ont été déja essayées avec le succès le plus complet, dans le terrein léger et sablonneux qui généralement forme la plus grande partie de la colonie. Deux espèces d'indigo sont sauvages dans plusieurs endroits, et la plante de ce nom que l'on cultive au Bengale s'essaie en ce moment. Différentes espèces du *cactus*, plante sur la quelle se nourrit la cochenille, y croissent tout aussi bien que sur le continent d'Amérique qui lui est opposé. On y cultivait depuis longtems quelques pieds de thé, mais on les avait négligés; c'est un arbrisseau robuste, qu'il n'est pas facile de détruire quand une fois on l'a planté: d'ailleurs le sol, le climat, le pays, ressemblent en général infiniment aux Provinces de Chine où cet arbuste est indigène. On a apporté il y a trois ans, un petit plant de café de l'île de Bourbon; il est maintenant en plein rapport, et promet de réussir parfaitement, ainsi que la canne à sucre. Le lin donne deux recoltes par an, et le chanvre y vient abondamment; les Hottentots le nomment *dacha*, on n'en fabrique ni toile ni cordage; mais les jeunes pousses,

les fleurs et les graines servent aux naturels en guise de tabac; le murier nain y croît aussi bien qu'en Chine, mais le vers à soie n'existe pas dans la colonie. Cependant le pays abonde en teignes sauvages, qui filent leurs cocons parmi tous les arbustes; il y en a une espèce particulière, presqu'aussi grosse que celle nommée *atlas*, qui répond à la déscription du *paphia* de FABRICIUS, insecte qui se nourrit sur le *protea argentea*, ou l'arbre d'argent des Hollandais; avec des soins on pourrait en tirer parti. Le Docteur ROXBURG pense que c'est précisément le même insecte qui file cette forte soie que les Indiens nomment *tussach*. Le *palma-christi*, de la graine du quel on retire l'huile de castor, l'*aloës* qui fournit la drogue médicinale de ce nom, sont indigènes au Cap, et se rencontrent partout en abondance, ainsi que l'olivier du Cap. Ce dernier ressemble si parfaitement à celui que l'on cultive en Europe, qu'on ne peut pas douter qu'il ne réussît ici.

Il est d'autant plus étonnant que l'olivier n'ait pas encore été apporté dans cette colonie, qu'on n'y a encore découvert aucune graisse végétale propre à remplacer l'usage de l'huile dans la cuisine. Le *sesamum* remplirait cet objet vraisemblablement. Dans la plupart des plaines sablonneuses, on trouve abondamment deux variétés de *myrica cerifera*, ou arbre à cire; en faisant simplement bouillir le fruit de cet arbuste, on en retire une cire belle, pure et ferme. L'abeille est ici partout, on les trouve sauvages sur toutes les bruyères des montagnes. Mais jusqu'à présent l'insecte et l'arbre ont également été négligés.

CHARBON.

Pag. 35. — on découvrit du charbon presque à fleur

fleur de terre, sur les bords d'un petit ruisseau qui s'échappe de Tygerberg, montagne à laquelle l'isthme se termine vers l'est. Le lit de charbon paraîssait à-peu-près horizontal; il était recouvert de grès blanc roulé dans de l'argile ou terre à pipe; il reposait sur un banc d'argile dure. Cette couche de charbon pouvait avoir de dix pouces à deux pieds d'épaisseur; sa substance variait en plusieurs endroits. etc.

FRUITS.

Pag. 37. La colonie posséde et cultive avec succès la plupart des fruits d'Europe et beaucoup de ceux du Tropique.

LÉGUMES.

Pag. 38. Quarante ou cinquante fermes répandues sur la face orientale de la péninsule, fournissent abondamment au marché presque tous les légumes d'Europe. Quelques-unes de ces fermes sont plantées de vignes, etc.

PÉNINSULE.

Pag. 39. La péninsule ne produit que de l'orge, — — — Le froment n'est cultivé qu'au delà de l'isthme, et sur la côte de l'ouest, entre les grandes châines de montagnes du nord et du midi; et c'est au-delà, dans les districts éloignés, que s'élèvent les chevaux, ainsi que les troupeaux de moutons et de bêtes à cornes.

Nul pays au monde, peut-être, ne fournit au règne végétal une plus grande variété de belles productions, que la péninsule du Cap, en proportion de son étendue.

ARBUSTES.

Pag. 43. Les arbustes qui croissent vigoureusement sur les montagnes, dans les profondes crevasses, et sur l'isthme déja cité, offrent un vaste champ aux observations des botanistes.

POISSONS.

Pag. 48. Le marché au poisson est fourni d'une grande variété de poissons de mer, que l'on pêche dans la baie et sur toute la côte.

BALEINES.

Pag. 52. Pendant l'hiver les baleines fréquentent toutes les baies de l'Afrique; les baleiniers les y pêchent plus facilement qu'en pleine mer. Elles sont inférieures en valeur et en grandeur à celles du nord, mais cependant elles sont d'un assez grand prix pour avoir décidé une compagnie à former un établissement au Cap pour en faire la pêche dans la baie de la Table. Leur longueur est communément de cinquante à soixante pieds; elles produisent chacune de 6 à 10 tonneaux d'huile.

MALADIES.

Pag. 70. La plupart des maladies mortelles aux quelles les colons sont sujets, me paraissent provenir plutôt de leur maniere de vivre, que de l'insalubrité réelle du climat. La plus grande preuve que l'on puisse donner en faveur de cette assertion, c'est que pendant plusieurs mois il n'y a pas eu un seul malade dans l'hôpital général militaire; et les hopitaux particuliers des régimens, dans une armée de cinq mille hommes, n'ent ont pas entr'eux tous renfermé plus de cent pendant le même laps de tems; encore les chi-

chirurgiens assurent-ils que la maladie de ces cent hommes fut produite par un usage immodéré du vin et de l'eau-de-vie du pays, que leur paye leur permettait de se procurer en trop grande quantité.

ESCLAVAGE.

Pag. 76. Un climat tempéré, un sol fertile, des habitans d'un caractère paisible, étaient des avantages que le Cap possédait à la naissance de sa colonie, et dont bien peu d'autres ont joui. On pourrait encore entirer parti aujourd'hui, et le moyen certain de diminuer, et enfin d'anéantir l'esclavage, serait d'encourager les Hottentots à travailler, en leur donnant un intérêt dans le produit de leur travail; de leur faire goûter les douceurs de la vie, et de leur faire enfin comprendre que comme hommes ils ont des droits à la société; — — comme les demandes de denrées coloniales ont augmenté, les travaux ont redoublé; en conséquence les esclaves ont monté à un prix extravagant. On paye en ce moment dans la ville trois et même quatre cents livres sterling, pour un esclave; et malgré cette excessive cherté, plusieurs maisons en possèdent de vingt à trente. Il se trouve à la vérité sur ce nombre quelques ouvriers que le maitre loue à la journée, à la semaine, ou au mois, et dont le salaire lui compose un revenu.

ÉDUCATION.

Pag. 79. L'éducation de la jeunesse a jusqu'à ce jour été bien négligée, le gouvernement n'a jamais adopté de mesure convenable pour établir des écoles publiques sur un plan utile et avantageux, et les colons n'ont point d'autre ambition que celle de voir leurs enfans acquérir une belle écriture, et le talent de bien rediger un compte, etc.

Digitized by Google

COLONS.

Pag. 81. Les colons emploient à leurs plaisirs tout le tems qu'ils ne donnent pas à des affaires de commerce. — Leur société ne s'étend guères au-delà de leur famille, — — leurs conversations — ne roulent que sur l'argent, et cependant personne n'est opulent, ils sont généralement aisés, mais on n'y voit point de grandes fortunes. La colonie ne renferme point de mendians, et fort peu de personnes ont recours à la charité publique; — — les impôts se bornent à quelques cotisations pour la réparation des rues et pour les ouvrages publics. L'entretien d'un carrosse, et la dépense qu'occasionnent les chevaux, un équipage enfin si coûteux en Angleterre, est ici peu de chose après le prix d'achat.

(85) Peu de ces habitans font société avec les Anglais; en partie parce que les habitudes des deux nations sont différentes, et peut-être un peu à cause de l'éloignement qu'un peuple conquis conserve toujours pour ses vainqueurs. Cependant le gouvernement anglais ne leur à donné aucun juste sujet de plainte ni de mécontentement. On n'a établi aucuns nouveaux impôts, mais au contraire quelques taxes ont été diminuées, d'autres modifiées; la vente et la valeur de toutes les denrées coloniales ont beaucoup augmenté, tandis que les marchandises d'importation ont deminué de prix. Le gouvernement anglais a remis aux habitans plus de deux-cent mille rixdâles de rentes arriérées, ainsi que cent quatre-vingt mille rixdales de dettes contentieuses; ils ont conservé leur jurisprudence, leurs lois, et leur religion, les unes et les autres sont administrées par eux-mêmes; ils jouissent d'autant de liberté que peuvent en espérer des hommes qui ont à remplir es uns envers les autres les obligations

tions qu'imposent les devoirs de la société. Et certainement cette liberté est moins restreinte que sous leur gouvernement précédent. Les propriétés ont été garanties sans exception, elles ont doublé de valeur. Lors et depuis la conquête personne n'a eu lieu de pleurer la perte d'un ami ou d'un parent. Le gouvernement hollandais, dans un moment de détresse, créa un papapier-monnaie qu'il ne put jamais retirer; il perdait quarante pour cent, et à peine pouvait-on voir une piastre en numéraire. Le premier est aujourd'hui au pair, et quant aux piastres, on en a mis en circulation jusques à deux millions qui ont été envoyés d'Angleterre à cet effet. Chacun participe à la prospérité générale; les propriétaires des maisons de la ville ont plus que doublé leur revenu, et les habitans de la campagne, qui recevaient une rixdale pour un mouton, le vendent aujourd'hui trois. Enfin en cédant aux armes anglaises, les habitans du Cap ont gagné jusqu'à ce jour quatre années d'une prospérité toujours croissante, d'une paix et d'une tranquillité domestique non interrompue.

Il est vraisemblable qu'un état aussi paisible eût été devancé par des scènes d'une nature bien différente, si les Anglais n'avaient pris possession de la colonie, au moment où elles allaient éclore. Le jacobinisme y avait adroitement répandu ses principes subversifs — — — les *landrost*, ou principaux magistrats des cantons de la campagne, furent chassés de leurs districts; les fermiers refusèrent de payer les redevances de leur terres; ou dressa des listes de proscription — etc.

MONTAGNES.

Pag. 107 — on les nomme *montagnes du Tigre.*

Leurs

Leurs bases et leurs vallées sont semées de plusieurs belles fermes, de champs considérables de bled, de jardins remplis de légumes, de fruits et de vignes.

L'opinion générale au Cap, est que cet isthme qui sépare aujourd'hui les deux baies, était autrefois couvert par la mer, et qu'à cette époque la péninsule terminée par le promontoire de Bonne-Espérance était une île.

(115) La montagne de la Perle offre un vaste champ aux observations du botaniste; les plantes y sont extrêmement variées et croissent avec une vigueur étonnante. L'Olivier sauvage du Cap paraît avoir acquis ici la plus grande taille dont il soit susceptible, et son feuillage d'un verd forcé contraste agréablement avec toute la famille des bruyères, dont quelques unes égalent les arbres pour la forme et pour la grandeur —— les flancs de la montagne sont décorés d'une grande variété de ces plantes aux quelles les botanistes ont donné le nom de *Protea*. L'une des plus remarquables et des plus nombreuses, est le *Mellifera*, que l'on nomme ici l'arbre à sucre: ce nom lui vient de la grande quantité de jus sucré que contient le fond du calice de ses fleurs. Bien des habitans se donnent la peine de le ramasser; on l'emploie comme stomachique, on le fait aussi bouillir jusqu'à la consistance d'un sirop épais dont on se sert pour conserver les fruits.

(117) Cette chaîne de montagnes (*derrière celle de la Perle*) semblable à une immense muraille, sépare si parfaitement le Cap de tout le pays au-delà, qu'un petit nombre d'hommes en possession deces passages, couperaient efficacement toute communication entre le bord de la mer et les cantons de l'intérieur. Trois de ces passages sont accessibles aux voitures; les colons

les

Digitized by Google

les nomment *Kloofs*. Ces passages sont *Hottentotsch Hollands Kloof*, *Roode sand Kloof*, et *Eslands Kloof*. Le premier près de False-Bay, ouvre la Communication du district de *Zwellendam* et des parties de l'est de la colonie vers le bord de la mer. Le second vis-à-vis de *Saldanha-Bay*, conduit à *Graaf Reynet*, et dans les parties les plus reculées de la colonie; et le troisiéme encore plus au nord, débouche dans un pays sauvage et presque inhabité.

Quoique ces montagnes soient incultes et sauvages, le vallon qu'elles renferment est susceptible de la plus grande beauté; et s'il était cultivé il deviendrait riche et fertile: il est arrosé par les branches innombrables du *Bergrivier* qui se réunissent toutes au milieu, et poursuivent ensuite leurs cours lent et presqu'imperceptible.

ARBRES.

Pag. 119. Les maisons (*du district de la Perle*) sont généralement environnées de chênes dont la grosseur peut s'évaluer de cinq à quinze pieds en circonférence; leur hauteur jusqu'aux premières branches, varie de vingt à trente pieds, et plusieurs excèdent cette grandeur; leurs cîmes ne sont ni couchées, ni tourmentées comme celles des arbres qui environnent la Ville du Cap; c'est une preuve que les vents y sont moins violents qu'à ce dernier endroit.

VIGNOBLES.

Pag. 121. En général les raisins du Cap le disputent à ceux de tout autre pays, et il n'y a pas de doute qu'en perfectionnant la manière de faire les vins, on ne les amène au point de rivaliser avec les meilleurs

crûs d'Europe. Quelques fermiers se sont dernièrement occupés de cet objet, et le résultat les a amplement dédommagés du surcroît de travail et de dépenses que cet essai leur avait coûté. Ceux qui ont cherché à perfectionner la méthode que l'on employait en ce pays pour distiller, en ont obtenu de l'eau de vie d'une trés-bonne qualité; et si cette liqueur est en général aussi mauvaise au Cap, il faut en accuser le procédé dont ont fait usage pour la fabriquer. — — — La paresse seule a, jusqu'à ce jour, empêché les colons d'appuyer leurs vignes sur des échalas; méthode qui non seulement améliorerait beaucoup leurs raisins, mais encore en doubleroit le produit. Le raisin du Cap est d'une si bonne qualité et peut se vendre à si bon marché, que probablement il deviendra par la suite un objet très-considérable d'exportation. Les amandes sont grosses, bonnes, et fixeront pareillement l'attention des spéculateurs.

Pag. 124. Tout le terrein qui s'étend au pied de cette grande châine de montagnes, depuis la Perle jusqu'à False-Bay, en y comprenant les deux *Drakenſteen*, *Fransche Hoek*, le district de *Stellenbosch* et *Hottentotsch Holland*, est principalement planté de vignes, et employé à la culture des fruits pour le marché de la ville.

Jusqu'a ce jour les colons hollandais ont éte peu spéculateurs, jamais leur imagination ne s'est portée sur aucun objet d'amelioration, ils n'ont jamais tenté de rien essayer; et si les protestans français qui se réfugièrent ici, pour y chercher un asile contre les persécutions religieuses qui les chassérent de leur patrie, n'y avaient pas introduit et cultivé les vignes, il est très-incertain que la colonie produisît aujoud'hui une seule pièce de vin. La canne à sucre est indigène

et

et crôit avec vigueur, et cependant on n'y a pas fait encore une livre de sucre. Un fermier se plaignait un jour de ce que les cannes avaient tellement pullulé chez lui, qu'elles avaient envahi son jardin. Je lui demandai pourquoi il n'en tirait pas parti; il me répondit avec une nonchalance qui caractérise cette nation, qu'un morceau de canne à sucre pouvait être fort bon pour amuser un moment les femmes ou les enfans, mais qu'il ne voulait pas être le premier à faire aucun essai à cet égard, aussi longtems qu'il pourrait en acheter au Cap à trois shellings la livre.

BERGRIVIER.

Pag. 127. Quelques milles au delà de la Perle, le chemin passe au travers de *Bergrivier*. Cette rivière est si profonde et si large à cet endroit pendant l'hiver, qu'il est vraiment indispensable d'y construire un pont, ne fût-ce qu'un pont flottant. Cependant elle est quelquefois guéable un peu au-dessous du chemin. —— —— En avançant vers le nord, le terrein devient encore plus droit et sablonneux Cependant, il ne parôit pas un grain de sable, il est tellement recouvert, que les yeux errent agréablement sur une verdure non interrompue, formée par toutes les plantes et les arbustes qui croissent à l'envi.

FERTILITÉ.

Pag. 129. Les plantes abritées par les gros quartiers de rocher qui se sont éboulés, sont extrêmement vigoureuses. ——

WAVEREN.

Pag. 131. La vallée de *Waveren*, ou *Roode Sand*,

est une éttendue de terre fertile, bien arrosée par les ruisseaux qui tombent des montagnes voisines ; elle produit abondamment du bled, du vin, des raisins et d'autres fruits. Plusieurs endroits sont susceptibles d'être inondés, par conséquent pourraient être propres à la culture du riz. Le bambou de Chine, plante plus belle qu'utile, prospère en ce canton ; on en fait des pieds de fouet et des cerceaux pour couvrir les chariots. L'olivier du Cap et le *Palma Christi* s'y trouvent abondamment. Le gibier de toute espèce, l'outarde, la perdrix, la bécassine, le canard et l'oie de montagne y foisonnent. On y voit parmi les antilopes le *Duiker*, *Klipfpringer*, *Steenbok*, *Griesbok* et le *Reebok*.

Pag. 132. La vallée de *Roode Sand* contient une population d'à-peu-près quarante familles, dans une étendue d'environ trente milles en longueur.

HEXRIVIERS KLOOF.

Pag. 137. Les montagnes de chaque côté de ce passage sont sauvages et dépouillées ; mais à l'endroit du *Kloof*, la nature déploie une végétation vigoureuse. ——— ———

Le haut du *Kloof* débouchait sans descente dans une vallée etroite. Sa longueur est d'à-peu-près quinze milles et sa largeur de deux. Les montagnes qui forment la troisième branche vers le nord, étaient couvertes de neige dans la moitié de leur hauteur, et cependant les orangers à leur base étaient chargés de fruits mûrs. Quatre familles seulement occupent cette profonde vallée, elle est l'univers entier pour ces habitans ; leurs besoins par ailleurs peuvent être aussi circonscrits que leur horizon, car la terre leur fournit abon-

abondamment tout ce qui peut être nécessaire à la vie. Ils ont beaucoup de bétail et toutes les espèces de gibier que l'on trouve de l'autre côté de la montagne.

GRAND KARROO.

Pag. 139. Ce fut au bout de cette petite vallée que nous dîmes adieu à toute habitation humaine, pour au moins seize jours, tems nécessaire pour traverser le Grand KARROO, ou désert aride, qui s'étend depuis l'endroit où nous étions, jusqu'au district éloigné de *Graaff reynet*.

COLONS DE STELLENBOSCH.

Pag. 140. *et suiv.* Parmi les colons de l'Afrique, quelques-uns il est vrai vivent d'une manière décente, sur tout ceux qui cultivent la vigne. Plusieurs d'entr'eux descendent de ces familles françaises, qui se réfugièrent au Cap de Bonne-Espèrance, il y a plus d'un siècle, pour éviter les persécutions que la religion leur faisait éprouver dans leur patrie: mais un véritable paysan hollandais, que l'on appelle *boor*, (*boer*) n'a pas la plus légère idée de ce qu'un paysan anglais nomme les douceurs de la vie. Placé dans un pays où son industrie pourrait lui procurer, non seulement les choses de première nécesfité, mais encore tous les objets de luxe, il n'en possède aucun. Il a du bétail en abondance, et à peine mange-t-il du beurre ou du lait. Dans un climat et sur un sol favorable à la vigne, il ne boit point de vin. A peine mange-t-il quelques légumes; trois fois par jour sa table est chargée d'énormes pièces de monton nageant dans le suif. Si sa maison est couverte, ce n'est qu'avec des bâtons qui supportent quelques mottes de gazon, favorables à la multiplication des scorpi-

ons et des araignées : cet édifice n'a que la terre pour plancher, la poussière y vole lorsqu'on n'y marche pas dans la boue ; les insectes y fourmillent, surtout une espèce de termites, elle n'est pas aussi nuisible que les autres du même genre, mais elle n'en est pas moins incommode et désagréable. Si cette cabane a plus d'une chambre, (et cela est rare parmi les fermiers qui élèvent du bétail) à-peine y a-t-il quelques meubles. Les plus splendides sont un grand coffre qui contient tous les effets du maitre, et deux plus petits, faits pour mettre sur son chariot dans ses voyages. Les chaises sont paillées de longues courroies de cuir de bœuf. Les fenêtres sont sans vîtres, ou s'il en exista jadis, les restes en sont tellement plâtrés et rapetassés, qu'ils ferment l'entrée au jour. Malgré tout cela ce paysan a ses jouissances ; il est maitre absolu d'un domaine de plusieurs milles d'étendue, il le gouverne souverainement et sans craindre la censure. Quelques misérables esclaves ou quelques Hottentots, sont les sujets qui subissent ses lois. Depuis son lever jusqu'à son coucher sa pipe ne quite sa bouche que pour lui donner le tems de faire ses repas, de dormir la méridienne, et de boire le *zoopje* (c'est ainsi qu'on nomme un verre de liqueur distillée.) Ennemi du travail, incapable de penser, l'esprit dégagé de tous soins, de toute inquiétude et de toute réflèxion, satisfaisant avec excès tous ses goûts, le paysan d'Afrique devient une lourde masse de chair, et succombe sous la première maladie inflammatoire dont il est attaqué.

Combien l'état d'un manœuvre en Angleterre est différent ! Forcé de travailler six jours sur sept, pendant douze heures, pour donner un morceau de pain à sa fa-

famille, il peut à-peine y joindre un morceau de viande le dimanche.

Les habitans qui demeurent plus près du Cap sont un peu mieux établis que ceux dont je viens de parler, et cependant ils vivent mal quoiqu'avec profusion, à peine font-ils société ensemble, chacun vit seul, isolé chez lui, et quoique leurs maisons soient situées à plusieurs milles l'une de l'autre, et qu'ils aient la jouïssance de plusieurs milliers d'acres de terre, sous la simple redevance de six deniers par acre, il est assez singulier que deux voisins ne soient presque jamais bien ensemble; il est rare qu'ils ne soient pas brouillés. Si ce n'est pas l'étendue de leur terrein qui fait le sujet de leurs différends, ils se querellent sur le privilège de disposer d'une source ou du cours d'un ruisseau. Ces disputes sans fin sont le résultat de la méthode absurde d'estimer les distances par le tems qu'on emploie à les parcourir. La coutume établie dans la colonie, est que toute ferme accordée par le gouvernement, doit être d'une étendue telle, qu'un homme puisse la traverser au pas dans une heure. Si un fermier pose son *baaken* (sa borne) un peu trop près de la frontière de son voisin, celui-ci requiert aussitôt le *Feldwagtmeester*, ou l'Officier de paix de la division, à l'effet de mesurer la distance qui fait le sujet du différend; cet Officier reçoit trois piastres pour sa peine. S'il règle son pas à la satisfaction des deux parties, l'affaire est terminée, mais comme cela n'arrive pas toujours, celui qui serait lézé en appelle à une commission composée du *landrost*, de deux membres du conseil, du secrétaire du district et d'un sergent. Ces Officiers partagent entr'eux quinze piastres par jour, tout le tems que dure leur commission, pour

déterminer l'espace qu'en homme doit parcourir en une heure.

L'état des chemins difficiles et périlleux qui traversent la colonie, particulièrement les *kloofs* ou passages des montagnes, le danger plus grand encore de passer les rivieres à gué, tout prouve que les paysans de ce pays n'ont point d'idée des avantages que produisent les ouvrages d'utilité publique. Chacun ſurmonte une difficulté comme il peut, et n'y ſonge plus jusqu' à ce qu'elle se présente de nouveau. C'est ce qui arrive au passage de *Breede-rivier* vis-à-vis *Brandt-valley*. On la traverſe dans une espèce de petite cuve plate, d'à-peu-près six pieds de long sur trois de large. Les gens à-pied s'embarquent dans cette frêle machine et passent la rivière à l'aide d'une corde fixée à deux poteaux plantés ſur les deux rives. S'il ſe préſente un cavalier, il faut d'abord desseller le cheval qui passe á la nage, trainé par le bateau qui porte ſon maitre et ſon équipage. Mais lorsqu'il faut passer un chariot, c'est alors qu'on éprouve les plus grandes difficultés. On commence par le décharger, et le bagage ſe transporte de l'autre côté de l'eau ſur cette espèce de bateau. Lorsque ce travail est fini, on attache un bont du chariot à cette cuve flottante, et on suspend l'autre extrémité à une barrique en guiſe de bouée; de cette manière on parvient à lui faire traverſer l'eau. Les voyageurs perdent ainſi la moitié de la journée pour passer une petite rivière de la largeur de trente ou quarante verges au plus, tandis qu'au moyen de quelques planches réunies en forme de bac, ils pourroient la franchir avec leurs troupeaux, leurs chevaux et leurs chariots, en cinq minutes.

Les

Les femmes des paysans d'Afrique passent leur vie dans l'inactivité et dans la plus profonde indolence. La maitresse d'une maison assise près d'une table, sur laquelle un petit rèchaud fait constamment bouillir un pot de café, reste fixée sur la chaise avec une immobilité qui la fait ressembler à un meuble. —— Les femmes pour la plupart ne portent ni bas ni souliers — Les jeunes filles, les mains croisées devant elles, assises près de leur mère, partagent son indolence. — Les jeunes-gens n'ont pour se récréer aucun de ces rassemblemens en usage dans les campagnes en Europe, ils ne connaissent ni les foires, ni la danse, ni la musique, ni aucun amusement quelconque. —— On regarde une famille comme peu nombreuse, quand elle n'est compoſée que de six ou sept enfans; il n'est pas rare d'en trouver dont le nombre s'élève jusqu'à douze et même vingt. Les jeunes gens se marient de fort bonne heure, en conséquence la population augmente rapidement, cependant beaucoup d'enfans meurent dès leurs premières années. Des maux de gorge et des éruptions pareilles à celles du Cap sont les maladies sous les quelles ils succombent. Il y a peu d'exemples de longévité, et peut-être est-ce plutôt à leur manière de vivre qu'au climat qu'il faut l'attribuer; ordinairement ils meurent de maladies bilieuses, de fièvres putrides, et d'hydropisie.

En général les hommes sont au-dessus de la moyenne taille; ils sont grands et forts, mais mal faits, mal proportionnés, mal adroits et paresseux, on en voit bien peu dont la figure ouverte, ingénue, annonce comme parmi les payſans d'Europe, la franchise, la simplicité et l'innocence. —

Les moyens d'éducation ſont, il est vrai, extrêmement difficiles à ſe procurer parmi des habitans vaguement épars ſur un pays aussi vaste. ——

—— Ils paraissent très-religieux, et portent la dévotion aussi loin que les bigots les plus zélés. —

Quelque peu civilisés qu'ils soient, il est une vertu qu'ils possèdent éminemment, c'est l'hospitalité. Un étranger, comme un compatriote, un parent ou un ami, tous sont bien venus, et disposent de ce que la maison peut offrir. — —

Si la maison d'un fermier est mal administrée, ses terres ne le sont pas mieux. Les marchands de bestiaux se dispensent presque partout de semèr du grain; ils en échangent autant que leur famille peut en consommer, et donnent du bétail en retour. Mais-ceux même qui font valoir des fermes à bled prés du Cap, ne paraissent pas entendre cette culture. Ils labourent une pièce de terre avec une charrue lourde, mal faite, que huit, dix chevaux, ou douze boeufs peuvent à-peine trainer. Ils sèment avec profusion un boisseau et demi de grain sur une acre de terre. Ils passent négligemment la herse et récoltent dix et quinze pour un. Ils n'engraissent point leurs champs, seulement ils arrosent leur orge. Dans les situations basses, près des ruisseaux, lorsqu'ils peuvent inonder leur terrein, ils retirent de trente à quarante pour un, et dans le fait l'eau fait tout dans le midi de l'Afrique. Un payſan hollandais au Cap est satisfait lorsque son habitation renferme une ſource, bien différent en cela des Chinois, dont le grand art en agriculture consiste à adapter les plantes à la nature du ſol, et à préparer leur terrein lorsquil n'est pas propre aux productions qu'ils lui demandent. Le colon du Cap, au contraire, ne travaille point à sa terre, il se contente de l'enſemencer, abandonnant le reste à la naturel

re et à l'influence de l'heureux climat qu'il habite. Le tems des semailles est en mai et juin, et la moisson se fait depuis le mois de Novembre jusqu'en Janvier. Lorsque la récolte est coupée, on la fait piler par des chevaux, dans une aire circulaire et découverte; on ramasse le grain, et la paille mépriſée et abandonnée reste dans l'aire, ou elle pourrit ſi le vent ne la disperse pas.

BOSCHJESMANNEN.

Pag. 155. le nom de *Boschis* est en horreur à toute la colonie. Les fermiers les détestent et croyent ne pouvoir rien faire de plus méritoire que de les égorger partout où ils les trouvent. Un paysan de *Graaff reynet* ſe trouvant cher le secrétaire du conſeil, quelques jours avant notre départ du Cap, on lui demanda si les chemins étaient beaucoup infestés de sauvages; il répondit qu'il n'en avait tué que quatre. Cet aveu fut fait avec autant de froideur et d'indifférence que s'il avait parlé de quatre perdrix. J'en ai moi-même entendu un autre se vanter d'avoir tué de ſa main près de trois cents de ces misérables créatures.

KARROO OU DÉSERT.

Pag. 158. —— il n'y réstait que deux chênes dont les branches étendues ombrageaient une source d'excellente eau qui s'absorbait non loin de là, dans les sables de la plaine.

La halte que l'on nomme *mentjeshoek* leur offrit quelques ronces et beaucoup de plantes juteuses que le bétail d'Afrique bröute ordinairement lorsqu'il manque d'herbe; — — — Nous trouvâmes en cet endroit les débris d'une mauvaise hutte et un chêne soli-

litaire étendant ses branches sur une source d'eau pure ; ces objets si peu intéressans ailleurs, semblaient ici ranimer le désert en faisant diversion à sa triste uniformité. —— —— Nous fûmes aussi rencontrés dans cet endroit par un boucher du Cap, qui conduisait à peu-près cinq cents bêtes à cornes et cinq mille moutons qu'il avait achetés dans le *Sneeuwberg* ou montagne de neige. Les moutons étaient en assez bon état, mais les bœufs étaient excessivement maigres. Comme la plus grande partie des animaux que l'on mange au Cap, sont forcés de traverser ce désert pour venir de *Graaff reynet*, il n'est pas étonnant qu'on se plaigne de leur mauvaise qualité. On les tue ordinairement à leur arrivée, après un voyage de quarante à cinquante jours, pendant les quels, outre la fatigue de la route, ils sont exposés aux rayons d'un soleil brûlant pendant une saison, et pendant l'autre au froid piquant des nuits, sans aucune espèce d'abri, et sans autre nourriture que les feuilles âcres ou salines des plantes juteuses qui croissent presqu' exclusivement dans le KARROO ; ils sont quelquefois tout un jour sans une goutte d'eau, encore celle qu'ils trouvent par ailleurs est-elle saumâtre, et vaseuse. Leur sabot est si fort attendri par le gravier et le sable brûlant, qu'on est forcé d'en laisser dans le desert, lorsqu'ils ne peuvent suivre le troupeau. Ils arrivent généralement au Cap dans un état si défait et si misérable, qu'ils sont bien peu propres à l'usage auquel ils sont destinés. Si l'on pouvait persuader aux fermiers qui habitent les environs du Cap, de semer des navets, ils y viendraient aussi bons qu'en Europe ; si l'on pouvait en obtenir de planter des pommes de terre, et de cultiver des prairies artificielles, le bœuf et le mouton y seraient bien meilleurs. Le peu d'habitans

qui

qui nourrissent leur bétail à l'étable, mangent du bœuf qui ne le cède point à celui que l'on vend au marché de *Leaden hall*. Mais pour mettre en usage un pareil système, il faut plus d'activité, de travail et d'attention, que l'esprit et le corps d'un fermier hollandais ne sont susceptibles d'en déployer. Quelle que soit l'avarice des paysans, elle est encore moins insurmontable que l'habitude de l'indolence dans laquelle ils sont élevés.

Pag. 162. L'écorce (du *mimosa* du désert, *doornboom*) est très-astringente, et dans la colonie on la préfère à toute autre pour tanner les cuirs. Le bois en est dur et sert à faire des timons de chariot et des moyeux de roues. Le tronc de l'arbre distille une grande quantité de gomme claire et transparente; mais je ne sache pas qu'on en ait jamais fait aucun usage.

Pag. 164. Cette partie du désert était plus aride encore, et plus stérile que tout ce que nous avions rencontré jusqu'alors; à-peine quelques plantes pouvaient-elles percer le sol d'ardoise, et pousser quelques feuilles languissantes; on n'y voyoit que certaines espèces de *mesembryanthemum*. L'une plus vigoureuse que les autres, fournit aux Hottentots des feuilles charnues et cylindriques, recouvertes d'une peau semblable à du cuir, qui leur sert, quand elle est sèche, à faire de l'amadou.

A-peu-près dix milles au-delà de la rivière aux Buffles, nous campâmes, pour la nuit, sur les bords d'un petit ruisseau nommé *Geelbeck*, dont le cours tournait autour d'un marais plat et sablonneux, couvert de joncs et rempli de sources fortement imprégnées de sel. Tous les endroits où le sable était à découvert, étaient saupoudrés d'une substance blanche assez semblable à la neige. Nous remarquâmes qu'il y en

en avoit davantage, là où le bétail des voyageurs avait été attaché pendant les nuits. On observa aussi que presqu' invariablement cette poudre environnait les racines d'un plante frugifère qui croît ici en abondance; j'en ramassai beaucoup, ainsi que du sable; j'en fis bouillir la solution, et en évaporant l'eau, j'obtins un réſidu de beau cristal de nitre prismatique; cette solution me donna aussi un peu de sel alkali. Cette plante était une espèce de *salsola*, ou herbe à sel, dont les très petites feuilles charnues poussaient tout auprès des branches ligneuses. Les paysans la connaissent sous le nom hottentot de *canna*, et c'est de ses cendres que l'on fait presque tout le savon qui ſe fabrique dans la colonie. Lorsqu'elles sont brûlées avec soin, elles donnent un alkali pur, caustique et blanc. Une solution de cet alkali mêlé avec la graisse de queue de mouton du Cap, bouilli doucement pendant cinq ou ſix jours, acquiert la consistance et la qualité d'un excellent savon blanc. Ces *salsola* croissent presque partout le midi de l'Afrique, mais sur tout dans ces plaines arides que l'on nomme *Karroo*. Elles y sont si abondantes, qu'en supposant que cinq ans leur fussent suffisans pour se reproduire, après avoir été coupées et brûlées, la quantité de soude que l'on retirerait de leurs cendres ſuffirait pour toute la consommation de la Grande-Brétagne, sans égard à celle de la Colonie. Et comme cette denrée a toujours coûté à l'Angleterre des sommes énormes, un pareil objet mérite peut-être qu'on y fâsse attention, et qu'on prenne à son égard des informations ultérieures. Mais d'après le système actuel de l'administration qui afferme les terres du Gouvernement, et d'après

près le prix exorbitant de la main d'oeuvre, aucun paysan ne regarderait comme un objet suffisant d'industrie l'exploitation de cette plante, et son transport à la ville. On pourrait, il est vrai, encourager les Hottentots à préparer d'avance cette branche de commerce, en leur confiant les premiers essais; mais l'éloignement de la ville du Cap, seul marché de la Colonie, et le mauvais état des routes, s'opposeront toujours à ce que l'on puisse s'y procurer les productions des cantons éloignés à un prix raisonnable. On rencontre généralement parmi la *salsola*, une autre plante à feuilles pointues, verdâtres; ses cendres donnent aussi une forte lessive alkaline; mais le savon qu'elle produit est, dit-on, bleuâtre, et d'une qualité bien inférieure à celui de la *salsola*. Cette plante n'était pas en fleurs, mais elle m'a paru être *l'altriplex albicans*, espèce d'arroche.

Pag. 167. On a longtems cru que cet animal (le *Qua-cha*, ou cheval sauvage) était la femelle du zèbre, mais on sait actuellement que c'est une espèce absolument différente. Il est faiblement rayé, et seulement sur les épaules et sur les hanches; il est bien fait, vigoureux, et point du tout vicieux; au contraire, dans l'état de domesticité, il devient doux et traitable. Malgré ces avantages, et le nombre considérable dont le pays est rempli, bien peu de personnes ont essayé d'en tirer parti jusqu'à ce jour. Cet animal est aussi fort et bien plus beau que le mulet, se nourrit de tout et ne maigrit jamais absolument.

Pag. 171. On regarde les oeufs d'autruche comme une grande friandise; on les prépare de différentes manières; mais la meilleure, peut-être est celle qu'

qu' emploient les Hottentots; ils les enfouissent dans la cendre chaude, et par un petit trou ménagé au haut de la coque, ils les remuent comme des oeufs brouillés, jusqu' à la consistance d'une ommelette. Pendant nos longs voyages dans les déserts de l'Afrique, nous en avons fait ainsi des repas qui nous ont paru délicieux.

Pag. 172. Ce n'était pas cependant des *Boschisman*, mais trois esclaves marons et trois Hottentots, parmi lesquels était une fille d' à-peu-près douze ans, cette petite bande, depuis quelque tems, habitait le désert, où elle vivait de quelques moutons qu'elle dérobait la nuit, en rôdant autour des haltes où les bouchers et les fermiers s'arrêtaient ordinairement sur la route. Fatigués d'une pareille vie, ils furent enchantés de trouver une occasion de la quitter en s'engageant à notre service.

Pag. 173. Depuis notre entrée dans le désert les nuits avaient été si froides, que nos chevaux accoutumés à l'écurie, tombèrent malades et perdirent leur activité. ——

Le 18 nous passâmes la Dwyka, ou rivière des Rhinocéros, et nous campâmes sur ses bords. Elle coulait sur un lit de beau sable bleu, et sa largeur moyenne excédait cent verges; mais tous les petits ruisseaux épuisés qui formaient alors son cours, auraient à-peine suffi, réunis, pour faire moudre un moulin. Les rivières qui traversent le *Karroo*, bien différentes de toutes les autres en général, sont plus faibles à mesure qu'elles s'éloignent de leurs sources, malgré le tribut des petits ruisseaux additionels qui se jettent dans leurs lits. Comme il pleut rarement dans le désert, elles ne sont alimentées que par leur source; leurs eaux diminuant continuellement dans leur

leur cours, s'évaporent et s'absorbent dans les sables. Quoique le pays des environs fût entièrement dépourvu de végétation, les bords de la *Dwika* étaient couverts d'un bois épais de *mimosa*, qui dessinait son cours sur la plaine. Cet arbuste croît partout dans le désert, il se trouve invariablement sur les bords des rivières et des ruisseaux, désséchés ou non; et si un voyageur y éprouvait le besoin d'eau, la présence des *mimosa* lui indiquerait à coup-sûr les lieux où il y en a, ou du moins ceux où il s'en trouve lors des pluies.

GHAMKA RIVIER.

Pag. 174. Le 19 au soir nous campâmes sur les bords de la riviere *Ghamka* ou du Lion, elle est éloignée de 20 milles de la *Dwika*. Nous fîmes ce chemin sur la plus belle route que j'aie jamais vue; pas une pierre, pas une ornière, point de sable, rien en un mot n'en rompt l'égalité; elle est aussi unie que la surface d'un boulingrin; le fond en est d'argile dure et bien liée, d'un brun ferrugineux. — — En approchant de la rivière *Ghamka*, l'aspect du pays devint plus riant, les bords étaient plantés de grands *mimosa*, parmi lesquels se trouvait une espèce de saule à feuilles étroites, des *rhus* et le *lycaeum afrum*. Les eaux de la rivière formaient un courant considérable; nous trouvâmes ici, en grande abondance des lièvres, des perdrix, des oies de montagnes et des canards sauvages de deux espèces; ——

Pag. 176. L'endroit de la rivière du Lion où nous étions campés, n'était éloigné que de douze milles environ, d'une grande gorge ou *Kloof*, située dans le *Zwarteberg*; nous apprîmes qu'il y avait une ferme. — — Après un voyage de neuf jours, au

travers d'un désert affreux, des traces d'habitations humaines, quoique dans un coin solitaire et sauvage, resserré par de hautes montagnes stériles, nous causèrent autant de joie, que la vue de la terre en donne aux passagers fatigués d'un long voyage par mer. Nous trouvâmes ici une réception des plus amicales et tous les rafraîchissemens dont nous commencions à manquer. Deux espèces de vin, produit du lieu, nous parurent assez bons, ainsi que plusieurs sortes de fruits. Les oranges étaient déja receuillies, les pêchers et les amandiers étaient en fleurs, les légumes étaient d'une grosseur étonnante; quelques choux-fleurs avaient dix-huit pouces de diamètre. La rapidité de la végétation, dans cet endroit, nous frappa d'autant plus, qu'il était situé au pied de montagnes couvertes de neige; mais il était exposé à la chaleur du vent du nord et parfaitement à l'abri de tous les autres. Pendant les trois jours que nous y restâmes, le thermomètre ne fut jamais au-dessous de 46 deg.; pendant ce tems tout dans le ciel indiquait qu'il gelait fortement toutes les nuits, à bien peu de distance dans le désert.

La maîtresse, âgée de soixante ans et mère de seize enfans, était encore droite, active et de bonne mine: toutes les personnes des montagnes noires, que nous vîmes, étaient d'une stature beaucoup au-dessus de l'ordinaire. Les paysans de cette colonie ont toujours passé pour une race gigantesque. Vivant presque dans l'état de nature, ayant toujours à leur portée une nourriture abondante, sans aucun travail ni fatigue, ils arrivent quelquefois à la plus grande taille que l'espèce humaine puisse atteindre. De cet endroit, la vue en traversant les plaines du *Karroo*, découvre

vers

vers le nord une chaîne de montagnes plus élevées qu'aucune de celles sur lesquelles les voyageurs européens aient monté jusqu'à ce jour. Le désert s'élève graduellement jusques-là par un talus très-sensible à l'œil. Il serait impossible de déterminer la hauteur des montagnes de *Nieuwveld*, en passant seulement à leur portée : autant vaudrait le deviner.

Pag. 182. Nous arrivâmes vers minuit à un endroit où jadis avait coulé l'eau d'un ruisseau, il y croissait encore des touffes de *mimosa*, des *salsola*, et quelques autres plantes juteuses. Il y a, dit-on, des animaux qui ont la faculté de tirer leur nourriture de leur propre substance, de même ces plantes peuvent exister longtems de la sève de leurs racines. Nos bœufs les dévorèrent avidement, et les branches des *mimosa* fournirent à nos chevaux un excellent repas, quoique les épines leur déchirassent la bouche et la missent en sang. Les jus âcres des plantes juteuses et les herbes acides d'Afrique, obligent le bétail à faire usage de divers correctifs ; dans leurs choix, ils ne sont pas fort délicats, ils avalent indistinctement des guenilles, des morceaux de cuir, des peaux couvertes de poils, du bois sec, des os, même du sables et de petits cailloux. Les chevaux mangent souvent leurs excrémens, et beaucoup sont morts pour avoir avalé trop de sable et de cailloutage.

Cet endroit où nous avions rafraîchi nos attelages, aux dépens des arbustes que la terre y produit, se nomme petite *Loory Fontein*. De là nous avançâmes le lendemain près de trente milles sur un lit d'argile ferme, et le soir nous dressâmes nos tentes au milieu d'une prairie où nous avions de l'herbe jusqu'aux genoux. Une transition aussi subite nous parut plutôt

un enchantement qu'une réalité; habitués à l'aridité du pays stérile que nous avions traversé les jours précédens, à-peine pouvions nous croire à la verdure de la prairie qui développait sous nos yeux la plus vigoureuse végétation. Nos bêtes affamées et impatientes de satisfaire leur appétit, brisèrent leurs jougs et leurs attelages pour s'en débarrasser plus vîte. Cet endroit se nomme *de Beer Valley*; c'est une plaine de plusieurs milles de largeur, elle s'étend au pied des montagnes noires; et paraissait être le reservoir d'une infinité de petites rivières périodiques qui s'y réunissent en descendant des montagnes de *Nieuwveld*, de *Winterberg* et de *Camdeboo*. — L'une d'elles, assez considérable à ce moment, était aussi salée que la mer: elle paraissait aussi imprégnée de sel que l'eau de la Manche; c'est-à-dire, qu'elle pouvait contenir du sel en quantité égale à-peu-près à la trentième partie de son poids. Vers le haut de la vallée, cette rivière salée en recevait une autre nommée *Karooka*, elle était faible, mais pour être excellente il ne manquait à son eau que d'être plus claire. Cette plaine était couverte entièrement de deux ou trois espèces d'une grande herbe ressemblante à du jonc; tous les marais et les sources étaient ensevelis sous de larges touffes de roseau ordinaire, *arundo phragmites*. Le bord des ruisseaux qui coulaient dans la vallée, était planté de grands *mimosa*, qui se réunissant au confluent de ces petites rivières, y formaient une forêt perpétuelle.

Un endroit aussi délicieux, au milieu d'un désert aride, de l'abri, de l'eau, des pâturages, tant d'avantages réunis, ne pouvaient manquer d'y attirer une quantité considérable de gibier; aussi en trouvâmes-nous une grande variété, surtout de la famille des antilopes.

SPRING-

SPRINGBOK.

Pag. 186. Jeunes et vieux tous sont un excellent gibier. Les paysans en détruisent beaucoup, non seulement pour les manger, mais encore pour en avoir la peau dont ils font des sacs pour renfermer leurs provisions et autres choses à leur usage. Ils en habillent leurs esclaves, et lors de la prise du Cap, ils n'avaient point d'autres vêtemens pour eux-mêmes et pour leurs enfans. La Colonie était alors si pauvre et si misérable, que leurs nombreux troupeaux ne suffisaient pas pour les couvrir décemment.

GEMSBOK.

Pag. 187. — on en regarde la viande comme la meilleure venaison de toute l'Afrique.

BEERVALLEY.

Les lits de sable qui forment les bords de la vallée sont couverts d'un salpêtre aussi blanc que la neige; la production de cette substance influe certainement sur la température, et occasionne un très-grand froid. — — — Je n'ai pas des données suffisantes pour déterminer positivement si les colonnes d'air les plus froides de l'atmosphère doivent leur température aux lits différens de nitre qu'elles ont dû souvent traverser dans les plaines du *Karroo*, ou si le froid provient de quelqu'autre cause plus éloignée; mais diverses circonstances me portent en faveur de la première supposition.

HOTTENTOTTEN RIVIER.

Pag. 191. Nous rensontrâmes ici quelques habitans du *Camdeboo*, qui, fur la nouvelle de l'arrivée de leur *Landdrost*, étaient venus au-devant de lui, à

Digitized by Google

deux journées de distance, et lui amenaient plusieurs attelages de grps boeufs bien nourris —— ——

GRAAF REYNET.

Pag. 204. Ce petit Canton (ou la division de *Graaff reynet* proprement dite, d' à-peu-près dix milles de rayon, le village pris pour centre) ne contient que vingt-six familles, dont douze habitent le village; le reste est épars sur un terrein stérile et sauvage, sur lequel on voit à-peine quelques arbres et quelques bruyères. Il est de bien peu préférable au *Karroo*. La rivière *Sondag*, en descendant des montagnes de neige, tourne autour de la petite plaine sur la quelle est placé le village, et la fertilise en l'arrosant. L'étendue de cette plaine n'excède pas deux milles carrés; elle est environnée de montagnes de deux mille pieds de hauteur. De leurs flancs escarpés se projettent comme autant de murailles, un grand nombre de couches de grès, qui pendant l'été contribuent à rendre la chaleur extrême, en réfléchissant les rayons brûlans du soleil dans un espace aussi resserré. D'un autre côté, leur grande hauteur et la proximité des montagnes de neige, d' où les vents de nord se précipitent avec fureur par le *Kloof* qui sert de passage à la rivière *Sondag*, rendent le froid de l'hiver presqu' insupportable, non pas autant encore par rapport au degré du froid, que par l'impossibilité de sortir de chez soi pendant que ces vents soufflent; car leurs violentes raffales enlèvent des tourbillons de terre rouge et de sable qui couvrent constamment la plaine.

Pag. 205. Le village de *Graaff reynet* est situé par la latitude de 32 deg. 11 min. sud, et par la longitude orientale de 26 d. Sa distance du Cap est d' à-

à-peu-près cinq cent milles, ce n'est qu'un assemblage de huttes de terre élevées à quelques distances les unes des autres, ſur deux lignes, dans la forme d'une rue. A une des extrémités se trouve la maiſon du *Landdrost*, bâtie de la même manière que les autres. On y voit aussi quelques misérables cabanes, que l'on avait construites dans l'intention d'en faire des bureaux d'administration: la plupart sont écroulées, et celles qui sont encore debout tombent en ruines et ne sont pas habitables. La prison est, comme les autres maisons, bâtie en terre et couverte de chaume; elle est si peu propre à l'usage auquel elle est destinée, qu'un déserteur anglais qu'on y avait enfermé pour quelques propos, s'échappa la nuit au travers du toît. La murailles et les planchers d'argile ſont excavés et minés par une espèce de termites ou fourmis blanches, qui dévorent tout ce qu'elles rencontrent, excepté le bois; et les chauve-souris que recèle le chaume, forment la nuit des essaims, tels, qu'ils éteignent toutes les lumières; il n'est pas posſible de rester dans une chambre avec une chandelle.

Le village n'est guère occupé que par des ouvriers, ou par des personnes qui occupent quelques petits emplois sons le *landdrost*; il a l'air plus misérable que le plus chétif village d'Angleterre; c'est avec la plus grande difficulté qu'on peut s'y procurer les choses les plus nécessaires à la vie: la terre n'y manque pas, mais peu de perſonnes ont assez d'industrie pour la cultiver. On ne peut y avoir, à n'importe quel prix, ni lait, ni beurre, ni fromage, ni légumes d'aucune espèce; il n'y a ni boucher, ni boulanger, ni épicier; chacun est forcé de pourvoir, comme il peut, à ses propres besoins. Les habitans n'ont ni vin, ni biè-

re, et ne boivent que l'eau de la rivière *Sondag*, qui dans l'été est fortement imprégnée de sel. Il serait difficile de deviner quels sont les motifs qui ont fait choisir ce misérable endroit pour y fixer la résidence du *landdrost*; ils ne pouvaient provenir ni des avantages, ni des commodités, ni des douceurs de la vie que ce lieu pouvait offrir; peut-être avait-on consulté le bien-être des habitans, parce que cette situation est à-peu-près au centre des établissemens; cependant il me paraît plus probable que des motifs d'intérêt, le défaut de jugement, ou quelqu'esprit de contradiction, auront fait assigner pour chef-lieu du canton, un endroit aussi désavantageux, aussi retiré et aussi sauvage.

CAMDEBOO.

Pag. 209. Les fermiers font tous le commerce de bétail en ce canton, et pour nourrir leurs nombreux troupeaux, ils occupent des terreins considérables. Quoique la plaine eût une apparence misérable, néanmoins les bœufs y étaient forts et en bon état, ainsi que les moutons; mais la race à large queue du Cap paraît bien inférieure aux moutons de Sibérie et de Tartarie orientale: — — Le suif, (*de leur queue*) lorsqu'il est fondu, conserve la consistance d'une huile grasse végétale. En cet état on l'emploie au lieu de beurre, on en fait aussi du savon en le faisant bouillir avec la solution des cendres de la *salsola*. —— —— Les bouchers (*du Cap*) achètent les moutons sur les lieux, six ou huit shellings la pièce. Le prix d'un bœuf est d'à-peu-près douze rixdales, ou quarante huit shellings, et son poids est d'environ quatre cent livres, terme moyen. —— La chèvre d'Afrique est la plus belle espèce que j'aie jamais vue, et si étonnamment prolifique, qu'on la regarde comme l'animal domestique le plus profitable: elle porte vingt semaines, et

et fait rarement moins de deux petits, ordinairement trois, et souvent quatre. La viande quoiqu'inférieure à celle du mouton, en est excellente pour les Hottentots qui servent les fermiers, et les meilleurs morceaux bien saucés dans la graisse des queues de mouton, sont réservés pour la table du maître.

La laine de ces moutons n'est autre chose qu'un long poil frisé, dont on ne fait aucun usage, si ce n'est pour rembourrer les coussins et les matelas —— Les Hottentots de vêtissent de la peau, en font des tabliers pour leurs enfans, et des sacs pour renfermer diverses choses à leur usage.

Le cochon est un animal que l'on connaît à-peine dans ce district; on ne peut l'attribuer qu'à l'indolence des habitans; pour nourrir des cochons, il faudrait planter, et c'est pour eux l'objet d'une mortelle antipathie. C'est déjà beaucoup s'ils veulent bien semer un peu de bled pour leur subsistance, et beaucoup d'entr'eux n'en veulent pas même prendre la peine, ils aiment mieux faire un voyage de plusieurs jours, pour échanger leur bétail contre la quantité de grain qui leur est nécessaire. Ils n'aiment pas les pommes de terre, et suivant leurs rapports les Hottentots les refusent aussi, quoique leur estomac ne soit pas fort délicat. C'est une chose assez curieuse, que ce poison, cette plante venimeuse, ait été d'abord rejetée par presque toutes les nations. Elle ne fut reçue qu'avec répugnance en Angleterre, qui regarderait aujourd'hui comme la plus grande calamité publique d'en être privée.

Les mêmes raisons qui les empêchent d'avoir des cochons, s'opposent à ce qu'ils élèvent de la volaille. Pour la nourrir il faudrait du grain, et l'on ne peut

s'en procurer sans travail; au contraire les canards et les oies sauvages ne leur coûtent qu'un peu de poudre et la peine de les tirer. Cependant les paysans hollandais ne recherchent généralement que le plus gros gibier, car ils ont assez de pénétration pour calculer que le même coup de fusil qui tuerait un canard, peut abattre une antilope. — — ils tirent au milieu de la troupe, et le même coup de fusil, chargé de plusieurs balles, en tue trois ou quatre.

POORT.

Pag. 215. Le 14 nous arrivâmes à *Poort*. C'est une étroite ouverture qui traverse une longue chaîne de montagnes à perte de vue, dans les directions de l'est et de l'ouest. Les environs de cette crevasse sont aussi délicieux qu'on puisse l'imaginer; nous parcourumes vers le nord, trois ou quatre milles au travers des buissons entremêlés des plus belles plantes du midi de l'Afrique. Une grande variété, &c.

WOLGA-FONTEIN.

Pag. 217. De cet endroit, notre route, pendant trois jours, nous conduisit au travers d'un pays agréablement varié, parmi des montagnes escarpées, des plaines, des éminences et des bas-fonds: le tout était entièrement couvert d'une forêt d'arbustes. Quelquefois nous parcourions dix ou douze milles, sans trouver un seul endroit où il fût possible de s'écarter à la distance d'une verge du chemin frayé; et du haut des éminences, où les buissons moins élevés n'arrêtaient point la vue, l'œil n'appercevait qu'une forêt non interrompue. Rien ne pouvait nous paraître plus imposant et plus intéressant en même tems que cette belle perspective; nous l'admirâmes pendant la plus grande par-

partie du jour, mais le soir quand nous voulûmes nous arrêter, nous en sentîmes vivement les inconvéniens. Nous n'avions d'espace ni pour tentes, ni pour nos chariots ni pour attacher nos bœufs, et ce qu'il y avait de plus malheureux, nous n'avions pas une goutte d'eau.

PLANTE-À-PAIN.

Pag. 219. Près de cette *ſtrelitzia* croissait une suberbe plante de la famille du palmier. On prétend que les Hottentots en prennent la moelle pour en faire une sorte de pain; c'était une espèce de *zamia*, apparemment une variété du *cycadis* décrit par M. Masson: &c.

ZOUT PANNEN.

Dans l'après-midi du 17, nous campâmes sur les bords d'un suberbe lac —— sa circonférence pouvait être de trois milles: le côté de l'ouest était embelli d'un talus de gazon —— L'eau était limpide, mais salée comme la mer; c'était un de ces lacs salés, dont abonde le midi de l'Afrique et que les colons nomment *Zoutpans*. Celui-ci est le plus renommé du pays, et tous les habitans y accourent des cantons les plus éloignés: ils y viennent receuillir du sel pour leur usage ou pour vendre. Il est situé sur une plaine considérablement élevée au-dessus du niveau de la mer. Le fond du lac est en grande partie couvert d'une seule croute de sel, semblable à une couche de glace, et les cristaux en sont si bien liés, qu'ils forment une masse solide aussi dure que le roc. Le rivage de ce bassin ressemble à la grève du bord de la mer, il est parsemé de grès et de cailloux quartzeux, rouges, pourpres et gris. Au-delà de ce rivage sablonneux, le sel commence par une légère croute poreu-

reuse, dont l'épaisseur et la solidité augmentent à mesure qu'elle s'avance vers le milieu du lac, où cette épaisseur n'est pas connue, parce qu'elle est toujours couverte de beaucoup d'eau : non loin du bord elle est de quatre à cinq pouces; c'est là qn'on la brise avec des pics pour en emporter les morceaux. Les vents secs de sud-est qui soufflent en été, agitant la surface du lac, occasionnent, poussent sur les bords un beau sel fin, léger comme des flocons de neige; il est aussi beau que celui qu'on rafine en Angleterre. Les femmes le recherchent beaucoup et sollicitent toujours leurs maris d'en apporter une quantité pour l'usage de leur table.

Pag. 224. — tout auprès du lac il se trouve un étang ou *Valley*, dont les eaux sont parfaitement douces. — — sur les bords — les arbustes étaient de la plus grande vigueur, et la végétation s'étendait jusqu'au bord même de l'eau. — — (226) Je fis creuser un trou de quatre pieds de profondeur dans le sable, au bord de l'eau; les deux premiers pieds étaient de sable pareil à celui du bord de la mer, il contenait du sel en petits cristaux brillans. Dans le troisième pied, le sol était beaucoup plus dur, plus compact, et se détachait par morceaux qui ne cédaient qu'à des efforts assez considérables, et dans le quatrième pied, il étiat si solide que la pelle pouvait à peine l'entamer. La cinquième partie de la fouille de ce quatrième pied, était du sel pur en cristaux. L'eau nous empêcha de creuser plus loin, elle était limpide et salée comme la mer.

Pag. 230. Nous trouvâmes un fermier campé sur les bords du lac salé, avec toute sa famille : savoir ses fils, ses filles, ses petits-enfans, ses bœufs, ses va-

vaches, ses moutons, ses chèvres et ses chiens. Il changeait d'habitation, et en outre de son bétail, il portait avec lui toute sa propriété dans deux chariots.

LION.

Cet animal traitre et terrible (*le Lion*) —— —— je dis traître, parce qu'il est rare qu'il attaque ouvertement.

BUFFLE.

Pag. 233. Si les Hollandais ont été trop indolens pour asservir le *Zèbre* et le *Qua-cha*, il ne faut pas s'étonner qu'ils n'aient fait aucun essai pour dompter un animal aussi fort, aussi courageux, que le Buffle. Toute autre nation cependant, qui eût possédé le Cap depuis cent cinquante ans, l'aurait certainement entrepris avec succès.

ZWARTKOP'S BAAI.

Pag. 234. Le 18 au soir nous arrivâmes à *Zwartkop's*, ou *Algoa-Baai*; nous y trouvâmes à l'ancre le brick du roi, *l'Espérance*. Cette baie est ouverte à tous les points de l'horizon, compris entre le nord-est et le sud-est, par conséquent n'offre aucun abri contre les vents dominans de ce pays. Le fond y est beau et la tenue sûre. Il y a mouillage par cinq brasses, à un mille du débarquement situé dans la partie de l'ouest de la baie; mais les gros vaisseaux doivent se tenir par plus grand fond, à cause d'un fort houle de l'est qui s'y fait presque toujours sentir. La latitude de l'embarcadère est de 33 deg. 56 min. sud, la longitude orientale de *Greenwich* est de 26 deg. 53 min. distance directe du Cap, 500 milles anglais. La haute mer, dans les nouvelles et pleines lunes, est à trois heures, et la marée marne entre six et sept pieds.

pieds. L'étendue de la baie est d'environ vingt milles depuis la pointe de l'ouest jusqu'à l'extrémité de l'est, où la terre rondit pour reprendre le gissement général de la côte. Le rivage est une belle grève de sable mou, excepté depuis l'embarcadère jusqu'à la pointe de l'ouest. La baie reçoit les eaux de *Zwartkop's*, *Kooka* et *Sondag*, trois rivières dont les embouchures sont fermées par une barre de sable. Lorsque les eaux sont trop grandes, la barre cède, et la rivière se dégorge par son embouchure, libre alors, mais que les vents de sud-est ferment de nouveaux, en remplissant en même-tems la rivière de l'eau de la mer. Tout auprès de débarquement, il y a une source abondante d'excellente eau, à l'extrémité d'une grande esplanade inclinée resserrée par des dunes d'un côté, et de l'autre par un terrein brusquement élevé. Cet espace peut avoir quatre mille pieds de long, sur cinq cents de large. Il est composé d'un excellent sol, s'incline doucement vers le rivage, et offre la plus jolie position qu'on pût desirer pour l'établissement d'un village de pêcheurs.

La baie de *Zwartkop's* présente en apparence bien des avantages pour une pêcherie: elle foisonne d'excellent poisson de toute espèce. Les baleines y abondent, et la saline dont nous avons parlé plus haut, pourrait fournir une quantité inépuisable de bon sel gris tout prêt à employer. Le commerce national et celui de la Compagnie pourraient en retirer de plus solides avantages, en y formant un établissement pour des salaisons de bœuf et de poisson. Nous avons rendu compte dans le chapitre précédent, de la mauvaise qualité du bœuf du Cap; ici, au contraire, le bétail est en bon état depuis les montagnes de neige jus-

jusqu'à la côté; et la viande qu'on y apprête prend le sel et le conserve aussi bien que celle d'Europe. Les bouchers du Cap fournissent à la garnison la viande à quatre sous la livre, et cependant il faut qu'ils fassent faire à leurs frais un voyage de six ou sept cents milles à leurs bœufs, qui maigrissent tellement qu'à leur arrivée ils ont perdu moitié de leurs poinds. Qu'on juge d'après cela combien les vaisseaux pourraient se ravitailler à bon marché à la baie de *Zwart-kop's*; et quand même on se contenterait de faire préparer ici la viande, et de la faire transporter au Cap sur des vaisseaux côtiers, on pourrait la vendre en cette ville bien au dessous de douze sous la livre. Le pays est très-fertile aux environs, et l'on peut s'y procurer, n'importe quelle quantité de bled, pour moins de trois shellings le boisseau. On peut aussi y préparer des cuirs et les exporter. Les peaux des antilopes, quoique mal apprêtées par les paysans, deviennent superbes; car pour la durée et la force, la peau des animaux sauvages est bien préférable à celle des animaux domestiques.

(237) A la distance de quinze milles à l'ouest de la baie, et sur le bord même de la mer, il se trouve une forêt de plusieurs milliers d'âcres d'étendue. Ce terrein immense est complètement couvert d'arbres de toute espèce et de toute taille. Le plus commun est le *geel-hout*, ou bois jaune, *taxus elongatus*, que Thunberg a mal-à-propos nommé *ilex crocea*. Cet arbre atteint une grosseur étonnante, et parvient jusqu'à dix pieds de diamètre, et à trente ou quarante pieds de tronc au-dessous du fourché. Le bois en est bon à plusieurs usages, mais il ne se conserve pas à l'air. Après le bois jaune vient le *yzer-hout*, bois de fer, c'est le *sideroxylon*; il croît très-haut, et

son

son diamètre peut arriver à trois pieds. Le bois de cet arbre a le grain serré, lourd et dur. *Hassagai-hout*, le *curtesia*, *faginea* du *hortus kewensis*, est un arbre superbe, ils s'élève à la taille du bois de fer, on en fait des moyeux, des jantes et des raies de roue pour tous les chariots, ainsi que presque tous les instrumens aratoires. Le grain de ce bois est un peu plus serré et d'une couleur plus foncée que celui de l'acajou.

(238) STINKHOUT (*voyez la note du traducteur au pied.*) ou bois puant, prend son nom d'une choquante odeur fécale, qu'il exhale quand il est verd, et qu'il conserve jusqu'à ce qu'il soit parfaitement sec; il est de la grandeur du *geelhout*, et c'est sans contredit le meilleur bois de la colonie. Son grain et son feuillage ressemblent assez à ceux du noyer. Lorsque l'arbre est vieux on en fait de superbes meubles, il paraît sur-tout propre aux constructions navales, car il fournit du bois tord, des courbes et des bordages. Le bois puant est le chêne indigène d'Afrique, et c'est je crois la seule espèce de ce genre qu'on puisse trouver sur ce continent; en conséquence je pense qu'on pourrait le nommer *quercus africana*. (*voyez la note.*) Cette forêt produit en outre beaucoup d'autres grands arbres propres aux constructions, et dans la suite j'en ai trouvé plus de quarante espèces dans plusieurs endroits de la Colonie, sur-tout vers la côte du sud; j'en donnerai la nomenclature dans un autre chapitre. Cependant on se plaint au Cap de la cherté du bois, et l'on n'a pas eu honte de demander six pour un de profit, sur des planches de sapin d'Europe.

Notes 4 *et* 5 *du Chapitre* 3. *p.* 397.

STINK-

STINKHOUT. C'est le TEKE de l'Inde. *Voyez* DE GRANDPRÉ, *premier Voyage*, *t.* 2, *p.* 112—113.

Quercus africana. La ville du Cap et ses environs sont plantés de chênes d'Europe; on en trouve aussi à plus de soixante lieues dans les terres. Je ne veux pas dire que cet arbre soit indigène au-pays: je crois bien qu'il y a été porté d'Europe, mais il pullule considérablement, et ne manquera sûrement pas d'envahir cette partie de l'Afrique. Ainsi on ne peut pas, à la rigueur, dire que le *Stinkhout* soit le seul de ce genre qu'on puisse y trouver aujourd'hui, puisque le chêne d'Europe existe. On ne pourrait non plus adopter le nom de *quercus africana*, puisque cet arbre n'appartient point exclusivement à l'Afrique, et que l'Asie en produit de si grandes quantités, que dans toute l'Inde et dans tous les chantiers du Bengale, la marine n'en employe pas d'autre.

PÂTRES.

Pag. 240. Les misérables chaumières dans lesquelles vivent les colons qui s'adonnent au commerce du bétail, forment le tableau le plus complet du dénuement et du besoin. Plusieurs paysans dont les troupeaux consistent en quelques milliers de moutons et autant de centaines de bœufs, n'ont d'autre asile que quatre humbles murailles de terre, percées de deux trous carrés pour servir de fenêtres, et d'une porte fermée par un ouvrage de vannier, fait comme un panier. Le tout est recouvert de quelques bâtons informes, sur lesquels ils étendent un peu de jone mal arrangé en guise de chaume. Les bœufs dans ce pâturage ne sont ni aussi gros, ni aussi gras, que plus avant dans le pays, et les moutons n'approchent pas

de la bonté ceux de *Camdeboo*. Le beurre est un des principaux articles du revenu de ces fermiers. Les vaches d'Afrique ne donnent qu'une bien petite quantité d'assez mauvais lait, soit que la race en soit dégénérée, ou que la nourriture et le climat, peut-être même toutes ces causes réunies, y contribuent. Une vache qui en donnerait quatre pintes en un jour, passerait pour un prodige, et l'on est satisfait lorsqu'on en obtient la moitié de cette quantité. Leur beurre est quelquefois très-bon, mais en général ils le gâtent, en mettant tout le lait dans la barate sans lui donner le tems de crêmer. D'ailleurs ils négligent absolument la propreté dans leurs laiteries.

(241) Les environs de *Zwart-kop's* me paroissant plus que tout autre propres à la culture du grain. Les fermiers de ce canton ne se donnent pas la peine de fumer leurs terres, et cependant ils en retirent vingt-cinq, trente, et même quarante pour un, sur-tout s'ils ont dans leur voisinage quelque source dont ils puissent détourner les eaux sur leur terrein. On emploie quelquefois le fumier de mouton dans les fonds d'argile compacte, pour en rendre les parties moins tenaces, et les empêcher de se réunir en trop grosses mottes.

La preuve évidente du peu de cas que ces habitans font du fumier, c'est la quantité de fiente qu'ils laissent amasser, et qu'ils empilent près de leurs maisons par-tout où ils parquent leur bétail la nuit, pour le mettre à l'abri des bêtes féroces. Ces parcs sont circulaires ou quarrés, fermés par des branches sèches du *mimosa* épineux; on les nomme *Kraals*, nom qu'on a jugé à-propos de donner aussi à la réunion de plusieurs huttes hottentotes et cafres. Le fond d'un pareil

reil *Kraal* est quelquefois recouvert d'une couche de douze pieds de fumier pur et sans mélange, et ce n'est pas là le moindre des inconvéniens auxquels sont sujettes les habitations de ce pays.

(242) La grande fertilité de la terre dans cette partie de la Colonie ne suffit pas pour encourager les fermiers à étendre la culture du grain au-delà de leurs besoins actuels, parce qu'ils n'auraient aucun débouché de cette denrée, faute d'un cabotage établi sur la côte. Ils s'engageraient volontiers, et même avec plaisir, à fournir leur grain et à le livrer à *Zwart-kop's*, sur le pied de deux shellings huit sous le boisseau, mesure de *Winchester*. Le bled du Cap est un grain, beau, gros, pesant ordinairement de soixante-une à soixante-cinq livres le boisseau; on en a envoyé en Angleterre une petite cargaison, depuis la prise du Cap, ou l'a vendu au marché de *Mark-lane*, plus cher que le meilleur grain anglais mis en vente le même jour.

(243) La vallée qui baigne la rivière *Zwart-kops*, dans son cours sinueux jusqu'à la baie du même nom, est un pays fertile. La plus grande partie est susceptible d'être inondée, elle a vingt milles de long, sur environ deux et trois de large. Les montagnes qui la renferment, s'élèvent par une pente douce couverte d'une forêt non interrompue de plantes perpétuellement vertes, et qui tiennent le milieu entre la taille des arbres et celle des arbustes. Les trois espèces de *crassula*, plusieurs espèces *d'aloës*, *l'euphorbe*, et autres plantes juteuses, sont mêlées parmi ces arbustes. Toute la vallée est divisée entre quatre familles d'habitans. Cette distribution leur assigne à chacune une propriété de cinq mille acres

de terre, sans compter les montagnes couvertes de bois qui environnent ce territoire. Croira-t-on que, non contens d'une possession aussi énorme, ils aient à plusieurs reprises essayé de brûler la forêt, afin que leurs troupeaux pussent plus facilement y paître les herbes douces qui y croissent? Mais jusqu'à ce jour leurs efforts à cet égard ont été infructueux. Du moment que l'incendie atteint les plantes juteuses, sur-tout le grand *aloës* et *l'euphorbe*, l'air expansif qu'elles renferment se dégage, fait crever leur tige, et le jus qui en ruisselle éteint le feu.

(244) Il y a dans cette vallée un très-grand marais qu'une seule tranchée pourrait saigner; on parviendrait facilement à la sécher, et à la convertir en une superbe prairie. La quantité d'oiseaux aquatiques, tels que les oies d'Egypte et de montagnes, les sarcelles et les canards de toute espèce, que recèlent les roseaux dont il était rempli, passe tout ce qu'on pourrait croire. Ils causent de très-grands dommages aux bleds voisins. J'en ai vu un champ exactement couvert, en prenant ce mot strictement à la lettre. Ils ne sont pas les seuls ennemis que les cultivateurs doivent craindre; les buffles sortant de leurs bois pendant la nuit, viennent aussi se jeter sur les champs et ravager la moisson, mais on les repousse plus facilement que les oiseaux, et le bruit d'un fusil les met en fuite.

Pag. 248. On a fréquemment attribué aux serpens la faculté d'attirer les animaux, en fixant les yeux sur eux; mais cette particularité a été tout aussi souvent révoquée en doute. Quand un fait est assez extraordinaire pour que la majorité du genre-humain ne puisse l'avoir observé, des témoignages individuels n'ont

n'ont pas toujours une force suffisante pour en établir l'identité. Dans le midi de l'Afrique, où les serpens abondent, ce pouvoir d'attraction qu'ils exercent sur les oiseaux, est si généralement reconnu que bien peu d'habitans hésiteraient à le certifier d'après leurs propres observations; mais je n'ai jamais entendu dire que ce charme pût s'étendre jusqu' à l'espèce humaine, ainsi que, sur de prétendues bonnes autorités, on l'avait dit du midi de l'Asie et de l'Amérique septentrionale.

CAMTOOS-BAAI. MINE DE PLOMB.

Pag. 250. A-peu-près à vingt milles à l'ouest de la baie de *Zwart-kop's*, se trouve une autre grande anse, large, ouverte et sans abri, que l'on nomme *Camtoos-Baai*, dans laquelle débouchent les rivières *Krommé*, *Camtoos*, *van Staaden*, et plusieurs autres petits ruisseaux. A l'embouchure de la *Krommé*, il y a un assez bon mouillage pour deux ou trois vaisseaux, à l'abri de presque tous les vents, excepté le sud-est. Le pays qui environne cette grande baie, est couvert d'épaisses broussailles, et çà et là de bouquets de grands arbres. Nous découvrimes près de l'embouchure de la rivière *van Staaden*, sur la côte d'un profond ravin, plusieurs échantillons de mine de plomb. C'était de celui qu'on nomme en *galène*. C'est un plomb minéralisé avec le soufre. Les morceaux n'avaient aucune apparence de cristallisation cubique, ils étaient granuleux, et quelques autres à petites fentes. Cette espèce de galène prend quelquefois le nom de *mine d'argent blanc*, à cause de la grande quantité du métal qu'elle contient. Il est bien connu que toutes les galènes contiennent plus ou

moins d'argent, et on a observé que celles dont la configuration est la moins distincte, sont celles qui en contiennent le plus, parce que le métal hétérogène trouble, embarrasse l'arrangement naturel des particules qui, si elles étaient pures, prendraient une forme cubique. La veine de la mine avait environ trois pouces de largeur et un pouce d'épaisseur, et elle paraissait augmenter à mesure qu'elle s'enfonçait sous la roche dont elle était couverte. La gangue était un grès quartzeux, jaunâtre, fibreux, cellulaire, fragile et rude au toucher.

(252) Le Major hollandais *van Dhen* avait fait jadis, au Cap de Bonne-Espérance, de grossiers essais sur cette même veine de mine de plomb, et l'opération avait donné un résidu très-riche en argent. D'après le compte qu'il a rendu de son essai, deux cents livres de minérai avaient produit cent livres de plomb pur et huit onces d'argent. Si cette opération répétée avec plus de soin, donnait de pareils résultats, cette mine pourrait, par la suite, devenir d'un très-grand avantage pour la colonie. Il est vrai que les mines de plomb sont généralement profondes, et que leur exploitation coûte beaucoup de travail et de dépense; mais une veine qui se montre si abondante à la surface de la terre, donne tout lieu de penser que la mine n'en est pas très-éloignée; et s'il en était ainsi, son exploitation offrirait de grands bénéfices. Le pays adjacent est infiniment propre à cette entreprise, le bois à brûler et celui de construction y sont si abondans qu'on ne les épuiserait pas dans un siècle, deux ruisseaux se réunissent au fond du ravin, le pays produirait du bled et des troupeaux suffisans pour nourrir tous les ouvriers qu'on y emploierait, et la mine

n'est

n'est éloignée que de cinq lieues de l'embouchure de la rivière *van Staaden*, dans la baie *Camtoos*.

HOTTENTOTS.

Pag. 254. Il y a vingt ans, si nous en croyons les voyageurs de ce tems, que les environs de la rivière *Camtoos*, (frontière alors de la Colonie vers l'est) étaient couverts de *Kraals* ou villages hottentots, dont les habitans venaient au devant d'eux par centaines. Ce pays est si éloigné de la ville, qu'on pouvait s'attendre à trouver encore quelques-uns de ces villages; cependant il n'en existe pas un. Dans tout le vaste district de *Graaff-reynet*, il n'y a pas une seule horde de Hottentots indépendans, et peut-être pas vingt individus de cette nation, qui ne soient au service des hollandais. Ces malheureux, faibles, sans défense, et dans leur état présent les plus misérables peut-être de l'espèce humaine, chassés de leurs possessions, de leur pays, et enfin privés de leur liberté, n'ont transmis à leurs enfans qu'une existence en comparaison de laquelle l'esclavage est un bonheur. Il est au surplus vraisemblable que cette misère ne s'étendra pas à une postérité bien reculée. Le nom *hottentot* tombera dans l'oubli, ou si l'on s'en rappelle, ce sera comme de celui d'une personne de peu d'importance qui n'existe plus. Depuis quelques années, leur nombre a rapidement diminué, et c'est une observation générale, que par-tout où les Européens se sont établis chez des peuples moins civilisés, les naturels se sont toujours insensiblement dissipés, et ont fini par disparaître tout-à-fait.

Pag. 256. Parmi toutes les cruautés que l'on dit avoir été exercées envers les esclaves, dans les Antil-

les, il n'en est peut-être pas une qui n'ait été répétée par les Hollandais de ces cantons éloignés de la Colonie, envers leurs domestiques hottentots. Les battre, les tailler avec des courroies d'hippopotame ou de rhinocéros, est pour eux une punition trop douce, quoique ces fouets soient des instrumens terribles, forts, lians, et presqu'aussi lourds que du plomb. Il n'est point sans exemple, que ces monstres qui habitent les environs de la rivière *Camtoos*, aient tiré à plomb dans les jambes et dans les cuisses des Hottentots, et souvent dans un mouvement de rage, ils les font expirer sous le châtiment, circonstance qui les intéresse assez peu, car quoique sous tous les rapports ils soient leurs esclaves, la loi ne leur permet cependant pas de les vendre, et c'est cela même qui fait qu'ils attachent moins de prix à leur existence, et qui les porte à de si barbares traitemens. — —

Pag. 258. Un arrêté du gouvernement hollandais, aussi injuste qu'inhumain, donnait à un paysan le droit de regarder comme sa propriété, jusqu'à l'âge de vingt-cinq ans, l'enfant de tout Hottentot qu'il nourrissait depuis son enfance. A l'expiration de cette période, il y avait dix contre un, que l'esclave n'était pas émancipé. Un Hottentot ne connaît point son âge, et ne compte point le tems; et quoiqu'une loi aussi humaine fût dictée par un esprit de bienfaisance envers les Hottentots, en forçant le paysan à enregistrer la naissance de ceux dont il voulait faire ses esclaves, néanmoins il arrivait bien rarement qu'éloignés comme ils étaient de dix ou douze jours de voyage du village de *Graaff-reynet*, un Hottentot pût s'informer du tems où son esclavage devait finir, et en vérité c'était un grand hazard s'il savait que cette ressource exis-

existât pour lui. En supposant même qu'il eût été assez heureux pour s'affranchir à la fin de cette période, la plus belle partie de sa vie se fût écoulée dans un esclavage infructueux, et sur le déclin de ses jours, (car un Hottentot commence à vieillir à trente ans) il eût été jetté dans le monde au hazard, sans posséder sur la terre rien autre chose que la peau de mouton dont il eût été couvert.

(259) L'état de ceux qui s'engagent à l'année, est bien peu préférable à celui des autres. S'ils ont une famille, ils élèvent une petite hutte auprès de la maison du fermier, dans laquelle on encourage les enfans à venir; on leur y donne un morceau à manger, en voilà assez pour justifier les droits du maître sur les jeunes Hottentots, et si, lorsque son engagement est fini, le domestique veut quitter le fermier, celui-ci y consent, souvent même le chasse, et garde ses enfans.

Ceux qui sont libres et non mariés, jouissent d'un sort bien peu moins malheureux, le plus léger prétexte suffit pour arrêter leurs faibles gages, s'il s'égare un bœuf ou un mouton, il faut que le Hottentot le remplace, et s'il ne le peut, le maître ne le laisse pas partir qu'il n'en ait gagné la valeur. Leurs gages ordinaires pour un an, sont un bœuf ou une couple de vaches, ou bien une douzaine de moutons, valant à-peu-près quarante ou cinquante shellings, et il arrive souvent qu'à la fin de l'année on leur présente un compte de tabac et d'eau de vie pour le montant de cette somme.

(260) Dans une situation pareille, dans des circonstances aussi malheureuses, on conçoit aisément que le Hottentot n'éprouve guères le desir de se marier. Ceux qui s'engagent dans ce lien, n'ont pas plus de-

deux ou trois enfans, et plusieurs femmes sont stériles, ce qui n'arrive pas lorsqu'une femme hottentote a commerce avec un blanc. Les fruits d'une pareille union sont très-nombreux, et très-différens des Hottentots. Ce sont des hommes de six pieds de haut, et forts en proportion. Les femmes qui proviennent d'une telle alliance sont bien faites, assez jolies, vives et actives; cette filiation se nomme *bastaards*. Ils se marient généralement entr'eux, ou avec des personnes d'une autre couleur; mais ils s'allient bien rarement avec les Hottentots, et il est probable que cette nouvelle race remplacera bientôt celle dont elle descend par les femmes. Quant aux jeunes Hottentotes en service chez les colons, elles sont dans une trop grande dépendance pour oser se refuser aux desirs des jeunes paysans hollandais.

Pag. 284. Les cruautés que les fermiers hollandais exercent envers les Hottentots sont d'autant plus impolitiques, qu'ils ne sauraient se passer de leurs secours, et s'ils connaîssaient leurs véritables intérêts et ceux de leur postérité, loin de les opprimer, ils leur accorderaient tout l'encouragement dont ils seraient capables. Car le caractère et la constitution d'un fermier ne s'accommoderaient point de garder de nombreux troupeaux, de les conduire de place en place pour trouver de l'eau et des pâturages, quelquefois au travers des plaines immenses, sur lesquelles il ne croît pas un buisson, qui puisse les garantir des rayons d'un soleil brûlant et presque perpendiculaire, pendant une saison de l'année, ou les mettre à l'abri des vents froids, de la neige, et de la gelée, pendant l'hiver. Cependant si on continue à opprimer ces malheureux, le tems n'est pas loin où les Hollandais seront forcés de

de faire eux-mêmes l'ouvrage dont ils chargent aujourd'hui les Hottentots. Les esclaves coûtent trop cher pour qu'ils puissent s'en procurer; dans tout le district de *Graaff reynet*, il n'y a pas plus de six à sept cent noirs, c'est à-peu-près un par famille. Mais ce même district contient environ dix mille Hottentots, grands et petits. Je suppose que la colonie en renferme en tout quinze mille. Cette nation désunie maintenant, dispersée sur un terrein qui ne lui appartient plus, n'a conservé que bien peu de ses usages. Si elle eut jamais une espèce de religion, tous les vestiges en ont disparu; ils se marient sans aucune espèce de cérémonie, et leurs morts sont inhumés de même.

ZUURE VELD.

Pag. 289. On nomme *Zuure Veld*, ou plaines aux herbes acides, tout le pays compris entre la rivière *Sondag* et la frontière occidentale de la colonie d'un côté, et de l'autre entre le *Rietberg* et la mer. Cette division est la plus belle de tout le district, elle est bien boisée et bien arrosée; le sol en est bon, profond, et recouvert de beaux pâturages. *Zuure Veld* était la division la mieux peuplée du district, auparavant que l'injustice et la tyrannie des paysans eussent provoqué la rupture scandaleuse qui eut lieu entr'eux et les Cafres; mais depuis cet événement, ce canton était presque tout abandonné.

RIVIÈRES KAT ET KAAPNA.

Pag. 302. Les colons ont toujours eu en vue les deux rivières *Kat* et *Kaapna:* un créole dont l'objet, en voyageant dans ce pays, ne paraîssait être que de chercher de la poudre d'or, et de chasser des éléphans ou des vaches marines, ne put passer en cet endroit sans

sans le remarquer. Voici comment s'exprime à cet égard un journal publié par le capitaine *Rio*. „ Nous „ arrivâmes à une vaste plaine qui s'étend jusqu'à la „ rivière *Kaapna*, (mot qui signifie *belle prairie*) et „ sans contredit elle mérite bien ce nom, à cause de „ sa délicieuse situation. Tout le pays est entrecoupé „ de ruisseaux susceptibles d'inonder les prairies adja- „ centes, et réunit tout ce qu'on peut desirer, pour „ y former un établissement charmant et convenable." Une pareille description suffit pour décider un fermier hollandais à courir s'établir aussi loin que la rivière *Tambookies*, s'il n'y voit aucun danger pour sa personne: telles sont les vues de ces paysans, pour qui l'honneur est un mot vide de sens, et qui dans leurs actions n'ont aucun égard à la vérité, la justice ou l'humanité.

BÊTES À CORNES DES CAFRES.

Pag. 308. Les personnes qui nous accompagnaient, évaluèrent à cinq mille la quantité de bêtes à cornes que nous vûmes ce jour-là. Il y avait dans le nombre des bœufs d'une taille et d'une force remarquables, des vaches en grande quantité, plus grandes en général et plus belles que celles de la colonie; elles ressemblaient assez à celles *d'Alderney*.

COLONS BRIGANDS.

Pag. 313. Cette bande que les bois voisins recèlent dans leurs épais taillis, consiste en sept ou huit paysans et un corps de Hottentots armés, que les premiers contraignent à rester avec eux. Sans habitation fixe ils errent dans les bois, (de *Zuure Velden*) ne vivant que du pillage des habitations voisines, ou des malheureux échappés aux naufrages, malheureu-

se-

sement trop fréquens sur cette côté sauvage. Ce sont tous des gens flétris. Le gouvernement a mis leur tête à prix; ——

VISCH RIVIER.

Pag. 328. Après avoir remonté la rivière pendant deux jours, depuis son embouchure, nous arrivâmes au premier gué. — (330) Le jour suivant nous passâmes la grande *Fish rivier*, non sans difficulté, car ses bords sont hauts et escarpés, le courant très-fort, le fond pierreux, et l'eau profonde. —— Le côté opposé laissait appercevoir un superbe pays, bien boisé, arrosé, et couvert d'herbes, parmi lesquelles on distinguait une grande abondance d'une espèce d'indigo, vraisemblablement la même que M. Masson a décrite sous le nom de *candicans*.

CHEF DE CAFRES.

Pag. 338. Il consentit immédiatement à toutes ces conditions, excepté à la fin du troisième article, à l'égard duquel il observa, qu'il ne croyait pas convenable que des Cafres fissent prisonniers des hommes, qui leur étaient aussi supérieurs que les chrétiens. Mais il promit de donner immédiatement avis au *landdrost* de *Graaff-reynet*, aussi-tôt qu'un Européen passerait sur son territoire. Les colons ont toujours cherché à faire passer les Cafres pour sauvages, traîtres et cruels, et jamais réputation ne fut moins méritée. Leur modération envers les Européens, et tous les blancs en général, s'est souvent manifestée, et si les habitans des frontières de la colonie avaient le plus léger sentiment d'honneur ou de reconnaissance, loin de propager des préjugés défavorables à cette nation, ils se hâteraien. de les détruire.

BRUINTJES HOOGTE.

☛ *Pag.* 392. En revenant au village du district, nous passâmes par la fertile division de *Bruintjes Hoogte*, fameuse par l'esprit turbulent de ses habitans. Ces avanturiers, les uns soldats, les autres matelots, déserteurs ou congédiés du régiment et des vaisseaux de la Compagnie, ayant à cette distance du siége du gouvernement, trouvé un pays dont la fertilité pouvait fournir à tous leurs besoins, sans pour ainsi dire travailler, se regardèrent comme indépendans, essayèrent même d'influencer l'autorité du Cap, et celle-ci fut assez faible pour laisser de pareils excès impunis.

TOME II.

MOUTONS.

Pag. 27. On a introduit dans la colonie, depuis quelques annés, des moutons d'espagne, dont la laine s'est, dit-on, embellie en Afrique. On en a envoyé des échantillons en Angleterre, et ils ont été vendus excessivement cher.

Les plaines du *Sneeuwberg* sont aussi favorables au gros bétail que les lieux élevés le sont aux moutons. Le beurre de ce pays passe pour le meilleur de la colonie, il est par conséquent très-recherché au Cap, ou l'y apporte en grande quantité, on le sale et on le met en barriques. —— —— Les bœufs de trait de ce canton sont gros, forts, et généralement en bon état, et les chevaux, quoique petits, sont extrêmement endurcis au travail.

SWEEUWBERG.

Pag. 29. Quoique le produit de leur industrie soit soumis à bien plus de réduction que celui de tous les au-

autres colons, néanmoins les habitans de *Sneeuwberg* n'ont pris aucune part aux troubles qui ont agité le district de *Graaff-reynet*. Ils ont au contraire soutenu de tout leur pouvoir les mesures du gouvernement. Le seul grief que je leur aie entendu articuler, et qui paraît être un inconvénient réel pour tous ceux qui habitent les endroits éloignés de la colonie, c'est une loi ridicule et absurde rendue sur les mariages, et comme elle n'est fondée ni sur la raison, ni sur la politique, on doit la révoquer, à moins que l'objet n'en soit d'empêcher l'augmentation de la population, auquel cas elle remplirait parfaitement son but. Cette loi contraint les deux futurs à se présenter au cap pour y subir un interrogatoire, et y remplir des formes de bureaux. L'esprit de cette loi est d'empêcher qu'il ne se fâsse des mariages mal assortis, comme si le Commissaire auquel il faut qu'ils s'adressent, à cinq ou six cents milles de leur résidence, pouvait mieux connaître ce qui les concerne, que le magistrat, le ministre, et les membres du conseil, qui habitent avec eux le même canton. La dépense à laquelle ce voyage assujettit les jeunes mariés, est souvent plus forte que leurs moyens ne le permettent. La décence les contraint à prendre deux chariots, précaution assez inutile, car dans un voyage d'un mois de durée, ils n'ont tous les deux rien qui ne soit commun. ——

BOSCHJESMANNEN.

Pag. 67. Nous leur témoignâmes le desir de parler à leur capitaine, au chef de la horde. Ils nous répondirent, qu'ils ne connaissaient point de pareille personne, que chacun gouvernait sa famille comme il le trouvait bon, sans craindre la censure, qu'il était mal-

maître de rester avec la société ou de la quitter suivant son bon plaisir.

Pag. 72. —— les femmes — se montrèrent devant nous entièrement nues, sans honte et sans confusion—

Pag. 73. Ils sont entrêmement petits. Le plus grand de ceux que nous ayons vu n'avait que quatre pieds neuf pouces. La taille ordinaire des hommes est de quatre pieds six pouces, et celle des femmes de quatre pieds.

Pag. 74. Leur agilité est incroyable. L'antilope *Klipſpringer* peut à-peine les égaler en sautant de rochers en rochers.

Pag. 77. Il semble que la nature ait voulu rendre dégoutante cette race de Pygmée.

Pag. 80. La courbure intérieure de l'épine dorsale, et l'extension des parties portérieures, sont les caractères de toute la race hottentote. Mais dans les petits *Boschisman* ces caractères sont si excessivement exagérés, qu'ils en sont ridicules.

Pag. 82. Dans leurs formes physiques, ils ressemblent fortement aux Pygmées et aux Troglodites, deux tribus qui vivaient, dit-on, dans le voisinage du Nil.

Pag. — aucunes nations ne peuvent différer davantage, dans leurs caractères physiques et moraux, que les Cafres, et les *Boschisman.*

Pag. 85. Leur industrie se manifeste par-tout, mais sur-tout dans la manière dont ils prennent leur gibier.

Pag. 88. Les vexations que ce peuple à éprouvées et l'état malheureux auquel ou l'a réduit, ont fait disparaître entièrement cet esprit de timidité, de pusillanimité, qui caractérise les Hottentots. —— Ils combattent avec fureur. —— Leurs brigandages sont conduits avec méthode.

Pag.

Pag. 91. — ils sont tous également malheureux; une égalité absolue règne dans la horde.

Pag. 96. — l'état de ceux qui sont prisonniers des colons, est cent fois pire que l'esclavage, parce que leurs maîtres n'ayant pas le pouvoir d'en disposer, ne prennent aucun intérêt à leur conservation.

Pag. 97. Le témoignage des personnes âgées s'accorde à dire que les *Boschisman* venaient, il y a quarante ans, hardiment et ouvertement dans la colonie. Ils mendiaient, et quelquefois ils volaient, ils se rendaient importuns, précisément comme font aujourd'hui les Cafres; mais jamais ils n'avaient attenté aux jours de personne. Ils n'en sont venus à de pareilles extrémités, que lorsque le gouvernement a imprudemment et injustement autorisé les paysans à exercer un pouvoir illimité sur leurs prisonniers. Il fut en outre assez impolitique pour négliger de fixer d'une manière précise, les limites dans lesquelles devaient se renfermer les expéditions que l'on faisait contre eux, limites qui certainement ne devraient pas s'étendre au delà de celles de la colonie.

RIVIÈRE D'ORANGE.

Pag. 101—103. En cet endroit se terminait le cours de la rivière *Sea-cow*. Ses eaux paisibles se déchargeaient dans une autre rivière d'une grandeur prodigieuse, dont les flots rapides roulaient leurs eaux profondes et vaseuses sur un lit de rochers. Ce fleuve continuait à couler vers le nord-ouest. Quoique nous n'eussions pas vu un nuage au ciel depuis notre départ de *Graaff-reynet*, cependant il devait avoir tombé de fortes pluies dans le pays qu'il traversait dans son cours; car les débris d'arbres, les plantes, les herbes encore

vertes, amoncelées sur ses bords, annonçaint que le niveau de l'eau avait baissé de douze à treize pieds. Il était en cet endroit très-profond et large de quatre cents verges. Les paysans ne le connaissaient que sous le nom de *Groot*, grande rivière; mais d'après sa direction et sa grandeur, il n'y a pas de doute que ce ne soit le même que le Colonel Gordon a nommé la rivière Orange, et qui se jette à la mer, sur la côte de l'ouest entre les deux peuplades des petits en grands *Namaaquas*. Quant à sa grandeur, toutes les rivières de la Colonie, réunies, n'égaleraient pas le volume de ses eaux.

(103) Ses rives étaient ombragées de *mimosa* du *Karroo*, mêlés avec des saules de Babylone, et des *rhus viminalis*. Sa surface était couverte d'une quantité prodigieuse d'hippopotames, dont quelques uns ronflaient, d'autres soufflaient avec un brnit égal à celui des vagues qui se brisaient parmi les rochers.

Sous des arbres touffus, entre les roseaux qui croissent près du confluent de la rivière *Sea-cow*, nous vîmes les endroits où ces énormes animaux venaient jouer et se rouler, quand ils osaient sortir de leurs humides retraites. La description du *behemoth*, que l'auteur du livre de Job met dans la bouche du Tout-Puissant, est poétique, grande et remplie d'images. Il est plus que probable que c'est l'hippopotame qu'il a eu en vue.

Pag. 105. Ce chemin nous rapprocha de la rivière Orange. Elle coulait alors plus librement sur un pays plus uni. Cependant nous ne tardâmes pas à nous appercevoir qu'il était impossible à nos chariots d'avancer dans cette direction, et qu'il y avait bien peu d'endroits où ils pussent approcher les bords du fleuve.

En

En conséquence nous montâmes à cheval, et pendant quatre jours nous en suivîmes les détours, dans l'espoir de trouver un gué pour tous nos équipages. Le premier jour l'eau tomba d'à-peu-près deux pieds, elle continua de même à baisser pendant trois jours, mais le quatrième fit évanouir toutes nos espérances. La rivière s'enfla derechef et atteignit un niveau supérieur à celui qu'elle avait la première fois que nous l'avions approchée. Les montagnes au travers desquelles elle dirigeait son cours, commençaient aussi à devenir plus inégales. Ses rives étaient même rarement accessibles aux chevaux. Nous renonçâmes alors à l'idée de pénétrer plus loin vers le nord, en conséquence nous n'eûmes rien de mieux à faire que de retourner à nos chariots; nous nous bornâmes à finir notre voyage par une route opposée, et à diriger notre retour vers le pays des Cafres.

(106) Lorsque la rivière Orange n'est point grossie par une inondation, sa largeur ordinaire m'a paru de trois cents verges; le terrein rétrécit quelquefois son lit à deux cents; en revanche elle s'étend en d'autres endroits à cinq cents. Le volume de ses eaux était très-considérable, et dans les endroits rétrécis, son courant accéléré devenait très-rapide. Cependant, en supposant que cette rivière fut celle d'Orange, nous étions au moins à cinq cents milles de son embouchure sur la côte de l'ouest. De chaque côté de son lit le terrein était nu et stérile comme celui de *Karroo*, avec cette différence qu'il était encore infiniment plus désagréable en ce qu'il se composait de sable mouvant. Mais à deux milles vers le sud, le pays se convertissait en plaines couvertes de beaux pâturages. L'inondation s'était étendue en plusieurs endroits à plus d'un

mille du rivage; les débris de grands arbres, les racines, les arbustus, les sillons de sable dirigés dans une longue ligne parallèle au cours de la rivière, attestaient que ses eaux étaient arrivées jusqu'à ces endroits, élévés de trente ou quarante pieds au-dessus du niveau de sa surface dans son état ordinaire.

(107) Semblable au Nil, le fleuve Orange est soumis à des inondations périodiques, et comme le premier il serait susceptible de fertiliser une vaste étendue de terrein adjacent, si on lui creusait des canaux. Comme le Nil, il a ses cataractes; du lieu où nous étions, nous en entendîmes une dont le bruit prodigieux nous fit supposer qu'elle était considérable, mais elle n'était accessible qu'avec infiniment de peines, de travail et de fatigues. Le voyageur instruit de tout ce qu'on a écrit sur le nord de l'Afrique, ne peut parcourir le midi de ce continent, sans être frappé de la ressemblance étonnante, qu'ont entr'elles les deux extrémités de cette partie du monde. (108) L'Égypte et la Colonie du Cap sont sous une même latitude correspondante. Ces deux pays sont dans des climats semblables; leur sol est pareil, leurs eaux sont également salines, tous les deux ils abondent en natron; les mêmes plantes, les mêmes animaux leur sont communs; sans le Nil, l'Égypte serait un désert aride, qui ne produirait que quelques plantes âcres, salines, juteuses, pareilles à celles du grand *Karroo*, pays où il pleut aussi rarement qu'en Égypte; et le sol sablonneux du Cap, lorsqu'il est arrosé, devient aussi fertile que les bords du Nil. Les pluies commencent généralement à tomber en mai dans les montagnes de l'Abyssinie; leurs eaux rassemblées en juin, occasionnent en s'écoulant la crue du Nil, et forment cette inon-

inondation qui continue jusqu'au mois de septembre. Le tems des pluies dans le midi, correspond exactement avec celles du nord. Elles commencent à tomber en novembre au-delà du pays des *Cafres* et des *Tambookies*, dans les grandes montagnes au pied desquelles coule le fleuve d'Orange. Leurs eaux réunies inondent le pays des *Namaaquas*, vers le mois de décembre, ce qui répond absolument à la même saison qu'en Égypte; parce que ces deux pays étant à des distances égales de l'équateur dans les hémisphères opposés, leurs saisons sont inverses. On a remarqué parmi les femmes d'Égypte, la même particularité de conformation que l'on a observée chez celles des Hottentots. La *giraffe* passe pour habiter plus particulièrement l'Éthyopie, située plus près de l'équateur que l'Égypte. Cet animal extraordinaire a d'abord été rencontré au-delà du fleuve d'Orange, qui pareillement est plus rapproché de la ligne équinoxiale, qu'aucune autre partie (N. qu'aucune *autre* partie) de la Colonie du Cap. On pourrait citer encore bien d'autres analogies entre ces deux pays, mais en voilà assez pour faire sentir combien leur ressemblance est frappante.

Il s'en fallait beaucoup que la rivière d'Orange fût alors à sa plus grande hauteur; cependant son aspect était majestueux, mais elle doit être extrêmement belle lorsque ses eaux sont claires et diminuées à leur niveau ordinaire; dans les endroits unis où son cours plus tranquille, plus libre, coule sur des lits de pierres silicées, on y trouve de rares, de curieuses, et de très-belles, parmi lesquelles on remarque des opales, des cornalines, des calcédoines et des agates de toutes les formes et de toutes les couleurs; — — —

BOSCHJESMANNEN.

Pag. 112. Les ustensiles de pêche des *Boschisman*, répandus en bon état sur les bords de la rivière, nous prouvèrent qu'il y en avait beaucoup dans le voisinage, et que notre troupe les avait détournés de leurs occupations. —— L'ouvrage en était propre, soigné, et leur structure bien imaginée; ils ressemblaient à ceux qu'on emploie en Europe au même usage. ——

TARKA.

Pag. 125. La division de la *Tarka* reçoit son nom d'une rivière qui, prenant sa source dans *Bambosberg*, coule directement au travers de ce canton, et après l'avoir arrosée, va se jeter dans la *Fish rivier*. C'est un pays bien couvert, et lorsqu'il était habité, on le regardait comme une des meilleures subdivisions de *Graaff-reynet*, pour élever du bétail. Nous apperçumes dans quelques unes des fermes abandonnées, des vignes chargées de raisins, des pêchers, des amandiers, des pommiers et poiriers, tous chargés de fruits, des légumes de toute espèce, qui sans eau, sans secours, croissaient à merveille.

NITRE.

Pag. 128. Nous trouvâmes une grande quantité de nitre natif, à douze milles delà, dans le *Kloof* d'une montagne, détachée; ce dépôt naturel était renfermé dans une de ces cavernes où les *Boschisman* fixent leur séjour pendant l'hiver, et où ils tracent les desseins dont j'ai parlé plus haut. La surface inférieure de la couche calcaire de grés qui formait la voûte et les côtés qui la soutenaient, étaient incrustés de salpêtre clair, blanc, qui se détachait en écailles, d'un quart

quart de pouce à un pouce, et plus, d'épaisseur. Lorsqu'on le cassait, il ressemblait à du sucre rafiné, il brûlait entièrement et sans résidu. Après la solution, si l'on évaporait l'eau, il restait des cristaux de beau nitre. pur, prismatique.

SAVON.

Pag. 129. Les fontaines chaudes et les rochers de nitre natif se trouvaient dans la division *d'Agter Sneeuwberg*, qui touche la *Tarka* vers le sud-ouest. Une partie de cette division ressemble au reste du *Sneeuwberg*; mais la partie adjacente à la *Fish rivier* est un terrein *Karroo*, les plaines y sont couvertes de gros bruissons de *salsola*. Une grande partie du revenu des habitans de ce canton, consiste en savon qu'ils fabriquent avec les cendres de cette plante et la graisse des queues de mouton. Les bouchers viennent acheter sur les lieux (130) mêmes, le bétail à cornes et les moutons; mais les fermiers sont contraints de porter leur savon et leur beurre au Cap pour les vendre. Les sauterelles avaient entièrement mangé tout le bled de cette division; l'herbe et les buissons en étaient tellement dévorés, que le bétail mourait de faim.

MIEL.

Pag. 146. Nous continuâmes notre route au travers d'un pays rude et montueux, et le 30, nous fîmes halte près de la source de la rivière aux singes, *Bavian's* ou *Baboon's-rivier*. Elle jaillit d'une chaîne de montagnes situées dans la Cafrerie, et se jette dans la grande *Tush-rivier*. Tout ce canton était planté de grands *mimosa*, répandus sur sa surface, et dont le feuillage nouveau, d'un verd brillant, animait tout le païsage. Les plaines étaient décorées de groupes de

fleurs jaunes, aussi flatteuses à l'odorat qu'à la vue. Elles étaient couvertes de milliers d'abeilles, qui venaient en aspirer le suc, et remplir leurs magasins pour l'hiver. Cette partie semblait abonder en miel, les rochers en étaient remplis dans toutes les crevasses. Il est vrai que c'était la saison où il se trouve en plus grande quantité, c'est aussi le moment de sa perfection. Les Hottentots ont fait à cet égard une observation, c'est qu'il est plus abondant et meilleur, lorsque le *doornboom* est en fleurs.

VOYAGE ANNUËL DES FERMIERS AU CAP.

Pag. 160. Une longue continuité de sécheresse avait, depuis plus d'un mois, rendu le passage du grand désert ou *Karroo* impraticable, à cause de la disette d'eau et de pâturages qu'on y éprouvait. On assurait que toutes les rivières qui le traversent, et le peu de sources qu'on y trouve, étaient entièrement desséchées, et les fermiers de *Graaff reynet* qui, dans cette saison, ont coutume de faire tous les ans, après la récolte, un voyage au Cap, étaient contraints de le différer, ou de faire un grand détour, en passant par *Zwellendam*, canton dans lequel on trouve toujours abondamment de l'eau pendant toute l'année.

SOURCES CHANDES PRÈS DE LA RIVIÈRE DES ÉLÉPHANS.

Pag. 172. Si les eaux de ces sources chaudes sont amies de la santé, elles ne sont pas moins favorables à la végétation; les bords des ruisseaux étaient plantés d'un *geranium* qui s'élevait à la hauteur de seize pieds. Tous les arbrisseaux qui croissaient

saient dans le voisinage des puits, étaient extraordinairement vigoureux.

RIVIÈRE DES ÉLÉPHANS, PLANTE SALSOLA.

Pag. 173. La longue sécheresse avait entièrement tari la rivière des Éléphans, et le pays qu'elle traversait était presqu'aussi aride, aussi grillé, que le *Karroo* que nous avions parcouru de l'autre côté des montagnes noires, excepté cependant le long des bords du lit de la rivière. Les *mimosa* couverts de leurs Fleurs dorées, y étalaient leur verdure; la plante *canna*, ou la *salsola*, y croissait à la hauteur de huit ou dix pieds. Si jamais ces deux articles fixaient l'attention du commerce, et déterminaient ses spéculations, la division de la rivière des Éléphans serait la situation la plus propre à leur culture, et celle qui pourrait en produire la plus grande quantité.

Les animaux dont cette rivière porte le nom, se trouvaient probablement jadis en abondance sur ses bords; aujourd'hui on n'en trouve plus, ——

LANGE KLOOF. PLETTENBERGS BAAI.

Pag. 174. De la rivière des Éléphans nous tournâmes au sud, et passant autour d'une haute montagne détachée, nommée *Kamnasieberg*, nous en traversâmes une autre chaîne, et descendîmes dans *Lange Kloof* ou passage long. Cette espèce de défilé est une vallée étroite dont la largeur excède rarement un mille. Elle est renfermée entre deux chaînes de montagnes; celle du sud est non interrompue et très-élevée, celle du nord est parallèle à la première, moins haute et couverte de végétation. La vallée git presque exactement est et ouest, et s'étend ainsi sans interruption, dans une longueur de cent cin-

quante milles. Les petites montagnes du nord s'élevant graduellement à la hauteur des autres en avançant vers l'est, vont se terminer sur les plaines qu'arrose la rivière *Zwartkop's*. La grande chaîne du sud s'étend jusqu'à la mer, près de la baie *Camtoo*, d'un côté, et vers l'ouest elle se réunit aux hautes montagnes de *Hex rivier*.

Lange Kloof a de l'eau abondamment, et se couvre de bons pâturages. Dans toute son étendue le fond est composé d'un beau sol, riche, fertile; toutes les habitations qui y sont situées, renferment d'excellens jardins, des vergers, des vignes d'un bon rapport. Ce canton très-élevé au-dessus du niveau de la mer, encaissé entre deux chaînes de montagnes élevées, est sujet pendant l'hiver à une température très-refroidie; il y tombe beaucoup de neige dont la terre reste long-tems couverte.

(176) Depuis une extrémité de *Lange Kloof* jusqu'à l'autre, il n'y a qu'un seul passage par lequel des chariots puissent franchir la chaîne des montagnes du sud. Il est peu fréquenté par les fermiers, qui le regardent comme le chemin le plus difficile et le plus redoutable de toute la colonie. En effet, il passe exactement sur le sommet d'un des pics de cette chaîne; on le nomme *Duivels kop* ou tête du Diable. —— —— (177) Le tems s'éclaircit avant que le dernier de nos trois chariots pût atteindre le haut du passage. Nous eûmes alors le coup-d'œil assez curieux, de planer sur des pays soumis à des températures différentes. Tout l'espace compris entre notre montagne et le bord de la mer était couvert d'épais nuages, et semblait noyé d'un déluge d'eau, tandis que vers le nord le soleil brillait de tout son éclat au milieu d'un ciel pur.

(*Pag*

Digitized by Google

REMARQUES.

Très-bon bois, propre à tous les ouvrages de charpente dans les maisons.

C'est une espèce de gayac africain, mais peu propre aux

(*Pag.* 179) Le pied de ces montagnes est planté d'un rideau de bois qui s'étend presque sans interruption, dans une longueur de près de deux cents milles. On y trouve une grande variété de beaux arbres, dont beaucoup ont atteint une taille prodigieuse. J'ai déja fait connaître quels sont les bois que la colonie possède. Je complétai dans cet endroit le catalogue de ceux qui m'ont paru propres à quelque usage; il comprend en tout quarante quatre espèces différentes.— (180) Cette liste, toute imparfaite qu'elle est, peut servir beaucoup encore aux voyageurs à venir, en dirigeant leur attention vers les objets de leurs recherches. *Voyez le tableau ci-contre.*

On remarquera que les proportions que j'ai données dans cette liste sont par approximation, autant que j'ai pu les deviner. Il y a des arbres plus grands et de plus petits, mais la taille que j'ai indiquée, est la grandeur moyenne, à laquelle ces arbres parviennent généralement. J'observerai que les deux *geel hout* se trouvent en grande abondance, et que beaucoup de ces arbres ont depuis soixante-dix jusqu'à quatre-vingt-dix pieds de longueur; ils sont propres à faire des mâts, des bout-dehors, et tout le bois tort nécessaire à la construction navale.

Du pied des montagnes de *Duivelskop*, en tirant vers l'est, il y a environ cinquante milles jusqu'à *Plettenberg's baai.* (181) Tout le pays situé entre ces deux endroits est manifiquement boisé et arrosé d'un nombre infini de ruisseaux, qui prennent leurs sources dans la forêt. On y trouve aussi de profondes rivières qu'on ne peut passer qu'en bateau. Plusieurs de ces dernières aboutissent à de grandes nappes

pes d'eau, qui forment autant de superbes lacs dont les bords sont décorés de bois. Un de ces lacs est très-curieux; il n'a aucune issue pour recevoir ses eaux ni pour les laisser couler. L'eau en est plus verte que celle de l'océan, elle n'est pas salée, mais un peu saumâtre, si peu qu'à peine peut-on s'en appercevoir au goût. (182) Les Hottentots ont une tradition qui leur apprend que ce lac, dont la circonférence est aujourd'hui de six ou sept milles, fut jadis une belle prairie, et suivant eux, sa grandeur augmente encore journellement. Si les sources et les pluies fournissent au lac vert une quantité d'eau supérieure à celle qu'il absorbe et qu'il perd par l'évaporation, il finira un jour par occasionner une telle pression sur la barrière qui le sépare de l'océan, qu'il la fera rompre et se réunira à la mer, ce qui évidemment a eu lieu au lac voisin que l'on nomme *Knysna*. C'est vraîment aujourd'hui un bras de mer dans lequel la marée se fait sentir au travers d'un passage étroit qui ressemble au goulet d'un port ordinaire. Ce passage est étroit et semé de quelques rochers, et cependant il peut recevoir de petits vaisseaux. En-dedans de l'entrée l'eau est très-profonde, et le bassin s'étend à plusieurs milles en largeur. Les montagnes adjacentes sont ombragées de groupes de grands arbres, et leurs côteaux sont couverts d'arbustes et de petites plantes qui descendent jusqu'au bord de l'eau. (183) Le lac est farci d'un nombre considérable de petites îles plates, revêtues de verdure. Les bras du *Knysna* vont arroser de profondes vallées au pied des montagnes, et se perdent dans des forêts impénétrables. Tout ce pays est hardiment dessiné et magnifiquement décoré de

de végétation. C'est, sans aucune comparaison, le plus beau canton, le site le plus grand, le plus majestueux, de toute l'Afrique méridionale.

Les fermes de ce quartier sont aussi plus belles, mieux entretenues, les édifices d'un meilleur stile, que ne font généralement les établissemens situés à un si grand éloignement de la ville. Comme elles sont près de la mer, les propriétaires ont pris la peine de brûler des coquillages pour en faire de la chaux, dont ils ont blanchi leurs maisons. On a découvert aussi dans cet endroit de grandes masses de pierre à chaux, presqu'à fleur de terre, et d'autres très-peu enfoncées sous sa surface, mais on n'en a jamais fait cuire. On voit (184) près de presque toutes les habitations, un bosquet renfermant un terrein entouré de murs chargés d'ornemens, et destiné à inhumer les morts de la famille. Il paraît que les Hollandais ont apporté plus d'attention, ont pris plus de soin à décorer ces séjours de la mort, qu'à embellir leurs propres demeures. Les enterremens des morts ne sont accompagnés chez eux d'aucune cérémonie particulière ni publique.

La baie de *Plettenberg* est entièrement ouverte aux vents de sud-est, aussi bien que *Zwartkop's baai.* — — Sa distance de la pointe du Cap est de trois cent vingt milles anglais. —— (185) Cette rade est soumise à une très-grosse houle, excepté lorsque les vents soufflent du nord au nord-ouest; la mer est alors tranquille, ——

Tout auprès du débarquement on a élevé plusieurs édifices. On y voit une jolie maison toute neuve, et un grand magazin pour le gros bois de construction. La longueur de ce bâtiment est de deux cents pieds. On y a ajouté une caserne très-solide et très-commo-

de

de pour loger les troupes qu'on y voudrait mettre en station. Le gouvernement hollandais avait le projet de former ici un établissement, dont (186) l'objet était de se procurer le bois de construction, et d'en faciliter le transport au Cap, où les besoins à cet égard sont très-étendus. Cependant on a long-tems conservé dans cette ville, une opinion défavorable sur les bois d'Afrique, mais peut-être sans fondement. Il y a bien peu de bois qui puissent résister à l'influence alternative de la pluie, du vent, et d'un soleil brûlant, si on les y expose. Quant à celui que produit la partie de ce continent dont nous parlons, on a observé que le *geelhout*, le plus léger de tous les bois, s'est conservé à l'abri, pendant plus d'un siècle, sans apparence d'altération.

CHANVRE.

Pag. 186. Les forêts produisent très-abondamment dans le voisinage de cette baie, (de *Plettenberg*) une plante rampante, dont l'écorce intérieure se détache en fibres de quarante à cinquante pieds de long, ce qui paraît remplacer parfaitement le chauvre. Les Hottentots en fabriquent d'excellens cordages. Une autre plante indigène produit une écorce, dont on fait usage comme du meilleur chanvre; c'est une espèce *d'hibiscus*. Les feuilles en sont (187) profondément découpées, comme celles du *cannabinus*, plante que l'on cultive dans l'Inde pour en filer l'écorce.

ARBRES ET PLANTES UTILES. —— *Pag.* 188.

RIVIÈRES.

Pag. 189. De *Plettenbergs-bay*, nous prîmes à l'ouest, et dans notre route, nous traversâmes plusieurs

sieurs profondes et dangereuses rivières. De toutes celles dont le passage est difficile pour des voitures, la principale est, sans contredit, la rivière *Kayman* ou des Crocodiles. Les bords en sont hauts, escarpés, semés de rochers, et élevés des deux côtés de plusieurs centaines de pieds. ——

AUTINIQUAS.

Pag. 190. La rivière *Kayman* sépare la division de *Plettenbergs bay* du pays des *Autiniequas*. Cette dernière comprend une étendue de pays que le gouvernement Hollandais tenait en réserve pour son usage particulier, tant à cause de ses grandes et belles forêts dont l'abord est facile, que de ses excellens pâturages où, dans toutes les saisons, les troupeaux trouvaient une abondante nourriture. Les montagnes de ce canton sont situées près de la mer, elles y interceptent les vapeurs qui, venant ensuite à se résoudre, y occasionnent des pluies plus abondantes que dans toute autre partie de la colonie. Cette division se termine à la grande *Brakke rivier*, qui prend sa source dans les forêts dont je viens de parler, et qui, coulant directement au sud, va se jetter dans la mer, à la baie des Moules, *Mosselbaai*.

MOSSELBAAI.

Comme toutes celles qui sont situées sur la côte méridionale de la colonie, est ouverte au vent du sud-est; mais elle est plus sûre pour les vaisseaux que celles de *Zwart-kop*, ou de *Plettenberg*. —— (191) Elle est éloignée du Cap d'environ deux cents quarante milles anglais. —— Depuis le sud-sud-ouest jusqu'au nord-est, en passant par le nord, l'abri de cette rade est bon, si le vent n'est pas trop violent.

Le

Digitized by Google

Le mouillage est alors sûr et facile, à la distance d'un demi-mille de l'embarcadère. —— ——

Le débarquement ordinaire est sur une esplanade de sable, située au haut d'une baie qui reçoit les eaux d'un petit ruisseau légèrement imprégné de sel. Ce petit filet d'eau serait à peine suffisant pour remplir tout au plus une douzaine de barriques dans un jour. On a bati près du débarquement un magasin à bled, dans lequel au reçoit celui qui vient de l'intérieur. C'est un solide bâtiment de pierre, long de cent cinquante pieds, et capable de contenir facilement dix mille boisseaux de grain. Le prise de cette denrée, livraison faite ici, est à-peu-près de vingt deux rixdales pour une charge contenant trente-un boisseaux de *Winchester*; ce qui revient à-peu-près à deux shellings dix sous le boisseau, environs trois livres dix sous monnaie française. (192) Cette baie foisonne d'excellens poissons de toute espèce; on y trouve des moules très-larges et d'une forte odeur. Les huîtres y sont excellentes, et pendant l'hiver elle est très-fréquentée par les baleines noires.

Les plaines qui avoisinent *Muscle bay* sont peuplées d'une grande quantité d'aloës communs. L'extraction du jus de cette plante fut jadis un grand article de commerce, et donnait de grands bénéfices à ceux qui faisaient leur état de le receuillir et de le préparer. Mais le prix en est tellement tombé, que les habitans ne regardent plus cet objet comme digne de leur attention. On ne les paie que trois *pences* la livre, (*six sous de France*) prix d'autant plus modique, qu'une personne ne peut pas en préparer plus de trois livres par jour.

RIVIÈRE GAURITS. (GOUDSRIVIER.)

Pag. 193. Le 5 (*Janvier, si je ne me trompe*) nous passâmes la rivière *Gauritz*, limite occidentale de la division de *Muscle bay*. Cette rivière pourrait, avec raison, se nommer l'égoût général de la colonie. Toutes les eaux qui prennent leurs sources à la distance de cent cinquante milles à l'est, et à un pareil éloignement à l'ouest, tant sur le *Karroo* que sur les montagnes plus au nord, se réunissent dans une énorme crèvasse, située dans les montagnes les plus voisines de la mer, où elles se déchargent par le lit de la rivière *Gauritz*. Les excessives et subites inondations de cette rivière passent tout ce que l'on peut croire. On voit encore, non loin de-là, les ruines d'une maison qui, dit-on, fut détruite par une crue extraordinaire de la *Gauritz*, quoique sa situation fût élevée à plus de cent pieds au-dessus du niveau ordinaire de la rivière. Au moment où nous y passâmes, toutes ses eaux réunies étaient à-peine assez abondantes pour couler.

KAFFER-KUIL'S RIVIER.

Pag. 194. Le 6 nous franchîmes plusieurs ruisseaux dont les eaux réunies forment la rivière *Kaffer-kuyl*. En avançant vers le cap, le pays se présentait sous un plus bel aspect. Il était plus peuplé, toutes les rivières baignaient le pied de jolies maisons. Les jardins, les vignes, les vergers, étaient plus étendus et mieux cultivés. Mais les intervalles compris entre les rivières étaient assez irréguliers, le sol en était sec, de craie ou d'argile, et propre à bien peu de choses, si ce n'est à faire des pâturages pour les moutons.

GROOTVADER'S BOSCH.

Pag. 195. Les forêts de *Plettenberg's bay* et du

pays des *Autiniequas* avaient cessé de revêtir le pied des montagnes, depuis un point situé directement au nord de *Muscle bay*, mais ici nous apperçumes un autre bois à-peu-près à vingt milles dans l'est du village de *Zwellendam*; on le nomme *Grootvader's bosch*. L'ors de l'établissement de la colonie ce bois était composé d'une variété de grands arbres, qui ne le cédaient à aucuns des autres de la colonie; mais le voisinage du Cap lui a été fatal, il s'est vu dépouiller de tous ceux qui pouvaient être propres à quelqu'usages.

Une vallée magnifique s'étend au pied des montagnes, depuis *Grootvader's bosch*, jusqu'aux environs du village. Ce chef lieu du district est composé d'à-peu-près vingt maisons répandues sur un vallon fertile, arrosé d'un ruisseau dont les eaux ne tarissent jamais. L'habitation du *landdrost* est située dans la partie supérieure d'où elle commande le pays adjacent. C'est une très-bonne maison, très-commode, auprès d'un grand jardin entouré de chênes et rempli de fruits de différentes espèces.

ZWELLENDAM.

Pag. 196. Le district de *Zwellendam* se compose principalement de tout le pays compris entre les montagnes noires et le bord de la mer. Il a pour limites à l'orient la rivière *Camtoos*, frontière où commence celui de *Graaff-reynet*. Le nombre de familles qu'il contient s'élève à cinq ou six cents, et la population entière peut monter à trois mille blancs. On compte dans tout le district deux Hottentots et cinq esclaves par famille.

Zwellendam fournit peu de bétail et moins encore de moutons à la ville du Cap; mais il y envoie vendre un grand nombre de cheveaux. Les revenus des fer-

miers de ce canton, proviennent du bois de construction qu'ils exploitent, de leurs grains, beurres, savons et fruits secs. Un naturaliste trouverait ce district un des moins intéressans à parcourir, excepté en botanique. Dans ce genre le pays offrirait un vaste champ à ses recherches. Parmi les savans qui font de cette partie l'objet de leurs études, aucun de ceux qui ont visité le midi de l'Afrique, ne s'est suffisamment attaché à la connoissance des arbres dont se composent les forêts. ——

(197) Le 12 nous entrâmes dans le district de *Stellenbosch*, en traversant la rivière *Zonder end* qui lui sert de frontière. Nous avançâmes jusqu'à *Zoete Melk Valley*, étendue de terrein excellent, comprise dans les réserves du gouvernement, et dont on a depuis peu fait un poste de cavalerie.

HERRNHÜTHER.

Pag. 198. Nous continuâmes à parcourir la vallée qu'arrose la rivière sans fin, *Endleſs*. La soirée était un peu avancée, lorsque nous arrivâmes à un endroit nommé *Bavian's Kloof* où nous fîmes halte. Nous y trouvâmes un petit établissement de frères Moraves, missionnaires; ils portent aussi le nom de *Herrnhüther*, d'un petit village de Saxe, qui leur offrit un asile après leur expulsion de la Moravie. Il y a plusieurs années qu'ils sont dans la colonie. Leur but est d'enseigner la doctrine chrétienne aux Hottentots; mais le gouvernement hollandais ne leur avait donné que peu d'encouragement dans leur mission. Depuis peu le nombre de leurs prosélytes s'est tellement augmenté, qu'ils ont été forcés d'écrire en Europe, pour demander de nouveaux sujets qui puissent les seconder et prêcher l'évangile.

Je fus éveillé le matin de fort-bonne-heure par les plus belles voix que j'aie jamais entendues. Curieux de savoir d'où pouvait provenir ce concert, je regardai par la fenêtre, et vis avec étonnement qu'il était exécuté par un groupe de femmes hottentotes assises par terre. C'était dimanche, elle s'étaient assemblées pour chanter l'hymne du matin, elles étaient toutes proprement vêtues de robes de coton peint. Un objet aussi différent de ceux que j'étais habitué à voir parmi cette malheureuse classe d'hommes, ne put que me faire le plus grand plaisir. En même tems il m'inspira la curiosité de m'informer de quelques détails sur la nature de cet établissement. Les bons pères étaient au nombre de trois, je les trouvai disposés à répondre à toutes mes questions. Ils étaient d'un moyen âge, leur vêtement était uni et décent, leurs personnes propres, leurs manières modestes, leur contenance humble et pleine de douceur, et leur conversation vive et instructive. Je les trouvai zélés pour l'objet de leur mission, mais sans bigoterie comme sans enthousiasme. Tout ce qui les entourait, portait le caractère de simplicité, de propreté, qui les distinguait et qui faisait une de leurs vertus favorites. L'église qu'ils avaient bâtie, était un (200) édifice uni et décent, leur moulin à bled était supérieur à tous ceux de la colonie, leur jardin était parfaitement bien tenu, et fournissait abondamment leur table de tous les végétaux utiles. Tout ce qui les environnait était l'ouvrage de leurs mains, et conformément aux statuts de la société dont ils étaient membres, ils avaient tous les trois appris quelque métier. L'un était bon forgeron, le second cordonnier, et le troisième tailleur.

Ces

Ces missionnaires sont parvenus à réunir en corps de société plus de six cents Hottentots, et le nombre en augmente tous les jours. Ils vivent dans de petites huttes dispersées dans la vallée; chacune est contigue à un petit terrein propre au jardinage. Ceux qui se sont les premiers réunis, ont choisi les meilleures situations au haut de la vallée, près de l'église. Leurs petites maisons, leurs jardins étaient très-propres, très-commodes: beaucoup de pauvres en Angleterre sont moins bien, et fort peu sont mieux. Quelques-uns travaillent chez les paysans voisins, à la semaine, au mois ou à l'année. D'autres font et vendent des nattes, des balais, ceux-ci élèvent de la volaille, ceux-là retirent leur subsistance de leur bétail, de leurs moutons et de leurs chevaux. Plusieurs soldats hottentots qui forment le corps militaire de cette nation au service du gouvernement, ont à *Bavian's Kloof* leurs femmes et leurs enfans; elles y sont moins sujettes à contracter des habitudes vicieuses, et sont plus à même d'y acquérir de l'industrie, que dans les cazernes.

Le dimanche ils assistent tous très-régulièrement au service divin, et c'est quelque chose d'étonnant que l'ambition qu'ils ont de paraître à l'Église propres et bien vêtus. A-peu-près trois cents formaient la congrégation, la moitié de ce nombre était vêtue de grosse toile de coton peint, et l'autre conservait encore l'ancien vêtement de peau de mouton. Je m'informai des raisons de cette différence, et j'appris que les premiers étaient ceux qui depuis long-tems étaient réunis au giron de l'Église. Ce costume prouvait au moins qu'en changeant de vie et d'habitudes, ils n'avaient rien perdu, et qu'ils n'en étaient pas plus dépourvus. La persuasion d'un côté, l'exemple de l'autre, les

avaient enfin convaincus que la propreté sur leur personne, non seulement ajoutait aux douceurs de la vie, mais encore contribuait à conserver leur santé, et que le peu d'argent qu'ils pouvaient épargner, était employé plus utilement en vêtemens propres à leur usage, qu'en achetant des liqueurs spiritueuses et du tabac, deux articles qui, loin d'être nécessaires, sont au contraire, sous bien des rapports, les plus pernicieux de tous les maux.

La conduite de ces Hottentots, pendant le service divin, était vraiment édifiante. Un des pères leur fit nn discours, peu long, mais plein de bon sens, pathétique et propre à la circonstance, et ceux auxquels il s'adressait laissaient couler des larmes en abondance. Le chant des femmes était touchant et leur accent plaintif, leurs voix en général avaient de la douceur et de l'harmonie. Les eaux salutaires du baptême en avaient (203) argrégé tout au plus cinquante à la foi chrétienne. A cet égard les pères montraient un zèle moins ardent que les missionnaires en général, dont le premier desir est de conférer promptement ce sacrement, pour grossir le catalogue de leurs conversions. Les Moraves se sont d'abord occupés d'enseigner des métiers à ceux qui ont voulu en apprendre. Bien persuadés de la justesse et de la vérité de l'idée de l'ingénieux et humain comte de Rumford, ils ont eu pour premier objet de rendre les hommes heureux, afin qu'ils puissent ensuite devenir vertueux: philosophie sans contredit plus profonde que le sens contraire de cette proposition, qui serait de les rendre vertueux pour qu'ils devinssent heureux.

Il est naturel de supposer que des hommes pareils, revêtus d'un caractère aussi vraiment respectable que ce-

celui de missionnaire, irréprochables dans leur conduite, auraient dû s'attendre à se voir protéger et encourager dans tous les pays. Et cependant, à la honte du genre humain, telle est la grossière brutalité et la dépravation des paysans de cette colonie, qu'il se forma une conjuration de trente de ces misérables, qui se proposèrent d'égorger les trois prédicateurs, et d'enlever, de réduire à l'esclavage, tous les jeunes Hottentots qu'ils pourraient trouver en cet endroit. Ces scélérats étaient déja rassemblés dans une maison voisine, où ils s'étaient rendus un samedi au soir, avec le dessein d'exécuter leur horrible complot le jour suivant, au milieu du service divin, lorsque les missionnaires en furent heureusement instruits par un Hottentot, qui déserta du service des assassins, exprès pour révéler cet affreux projet. Ils s'adressèrent immédiatement à *sir James Craig*, qui fit aussi-tôt passer une lettre à l'inspecteur du poste de *Zoete Melk Valley*, par laquelle il lui enjoignait fortement de veiller à ce que nul habitant ne se permît d'inquiéter ou de molester en aucune manière quelconque les frères Moraves, sous peine d'encourir grièvement le déplaisir du gouvernement. Cette lettre arriva bien à-propos le jour même où ils étaient assemblés. Les lâches en entendirent la publication, et se retirèrent avec la confusion du crime. Depuis ce tems les missionnaires ont continué d'exercer leurs fonctions apostoliques, sans être vexés par personne. La haîne des fermiers provenait de ce que ces bons pères avaient appris aux Hottentots à connaître le prix de leur liberté, et la valeur de leur travail, deux points sur lesquels on les avait toujours tenus dans l'ignorance. (205)

FER.

Pag. 205. A la pointe d'une petite montagne détachée, au midi de *Baviaan's Kloof*, on trouve une source d'eau chaude, à laquelle les invalides du cap ont fréquemment recours. Les eaux en sont fortement imprégnées de fer, comme celles du voisinage de la rivière des Éléphans, elles jaillissent pareillement d'un terrein de tourbe noire, dans laquelle sont ensevelis de gros morceaux d'une lourde pierre de fer, qui paraît contenir ce minéral dans la proportion de soixante à soixante-dix livres sur cent.

PENINSULE, ISTHME.

Pag. 206. — le 17 nous passâmes le *Hottentotsch Hollands Kloof*, passage difficile entre la grande chaîne des montagnes du nord et celles du sud, mais cependant infiniment moins dangereux que ceux du *Duivels kop* et de la rivière *Kayman*.

Au moment où l'on entre dans ce passage, les yeux se portent vers la Péninsule du cap, que l'on voit s'élever majestueusement sur les rivages des deux baies. L'isthme aride qui sépare ces deux baies du continent, paraît comme une mer de sable, dont l'aspect stérile n'est animé que par quelques jolies maisons éparses sur le devant de ce tableau, au pied de la grande chaîne de montagnes. Le milieu de cet isthme est habité par un petit nombre de pauvres qui gagnent leur subsistance, en ramassant les tiges et les racines des arbustes qui croissent dans le sable. Ils les envoient sur de petites charettes au Cap, où on les vend pour brûler. La distance de *Hottentotsch Hollands Kloof* à la ville du Cap est d'à-peu-près trente six milles, intervalle qu'on parcourt facilement dans une

une journée. Nous fîmes cette dernière route le 18 janvier, et nous l'achevâmes avec le sentiment de plaisir qu'on éprouve bien naturellement, en terminant un voyage de sept mois, pendant lequel nous avions éprouvé bien des difficultés et des embarras personnels. Nous les avions supportés et surmontés sans autre motif que celui de satisfaire notre curiosité, à laquelle nous avions sacrifié notre commodité particulière.

(VOYAGE AU NORD.)

VOORSPANS.

Pag. 211. Dans les vues de favoriser ceux qui ont à voyager pour le service public, le gouvernement a imposé sur les fermiers une espèce de taxe qui consiste à fournir gratuitement des *Voorspans* ou bœufs d'attelage, toutes les fois qu'ils en sont requis. On a regardé en même tems comme une récompense suffisante pour ce genre de service, de leur donner *gratis* de la poudre et des balles, pour leurs expéditions contre les *Boschisman* leurs ennemis. Dans ce voyage ainsi que dans les précédens, j'ai profité de ce privilège dont l'usage est très-ancien dans la Colonie, et je n'ai jamais été refusé. Jamais même on n'a témoigné de répugnance à me fournir des relais pareils lorsque j'en ai demandé; je ne les exigeais cependant pas comme un droit, je les ai toujours sollicités comme une faveur.

DISTRICT DU CAP.

Pag. 212. *Groene Kloof* est une division du district du Cap; il se compose de plusieurs groupes de petites montagnes qui s'élèvent sur un talus sablon-

neux, au pied duquel s'étend la côte de l'ouest. Les vallons compris entre les montagnes, sont copieusement arrosés par des sources d'excellente eau, et renferment de très-bons pâturages pour les bestiaux et les chevaux. On ne peut regarder comme fertiles en grains aucun des terreins qui avoisinent le Cap. On est obligé de les fumer ou de les laisser en jachère deux ou trois ans, et même alors leur produit ne serait pas regardé comme une récolte en Angleterre. Il paraît d'après le relevé que les fermiers sont forcés de remettre au gouvernement, tous les ans, que le produit général du grain est au-dessous de dix pour un. La terre donne encore moins dans le voisinage immédiat de la ville, où le sol est épuisé par les récoltes continuelles qu'on en exige.

SADANHA BAAI.

Pag. 216. Ce petit bras de mer méditerrané n'a peut-être point d'égal dans tout l'univers pour son étendue, pour la sûreté, la commodité des vaisseaux, et la bonté du mouillage. Sa longueur est de près de quinze milles, elle s'étend dans une direction parallèle à la côte qui gît à-peu-près nord-quart-nord-est et sud-quart-sud-ouest. Son entrée est au nord, entre deux montagnes de granit, d'une médiocre hauteur. — — — — (217) — bassin où les cutters, les goëlettes, les bâteaux pêcheurs, et toute espèce de petites embarcations peuvent se mettre à l'abri comme dans un port. Il peut en contenir une quantité presqu'innombrable. Vers le nord de ces deux îlots (de *Schaapen* et *Meeuwen*) est un excellent mouillage pour les gros vaisseaux. C'est là que l'escadre de l'Amiral Lucas était à l'ancre, lorsqu'elle fut attaquée et prise par celle de Sir Georges *Elphinsthone*.

Dans

Dans toute cette immense baie, le mouillage le plus sûr, le plus commode, (218) et celui que l'on doit choisir de préférence, est situé au nord, dans une anse nommée *Hootjes bay*, entièrement fermée, et à l'abri de tous les vents. Le débarquement y est commode, près d'une grosse masse de granit dont on peut faire une cale. La côte de l'ouest de *Hootjes bay* est bordée d'une chaîne de rescifs de granit, sur lesquels les vaisseaux peuvent abattre en carène, le brassayage étant de quatre brasses au pied des rochers. Le vaisseau hollandais, le *Middelbourg*, auquel on mit le feu lorsque le Commodore *Johnstone* se fit appercevoir au large de la baie, coula auprès des rescifs qu'il touchait bord à bord, et sur lesquels il est encore aujourd'hui appuyé comme sur un quai, quoique sur le fond.

L'entrée de la baie de Saldanha est par la latitude méridionale de 33 deg. 10 min. et par la longitude orientale de 18 deg. Elle est située à dix-huit lieues dans le nord-quart-nord-ouest de la baie de la Table. — — (219) — — Les baies de *Saldanha* et de la Table, les rivages des îles *d'Assen* et *Robin*, abondent en poissons dont les espèces sont particulières à ce climat. Les baleines noires fréquentent en grand nombre la baie de *Saldanha* pendant l'hiver. Au moment où je la visitai, elles commençaient à y entrer; un vaisseau baleinier qui y avait mouillé pour essayer d'y faire sa pêche, en piquait généralement une très-grosse par jour.

Cette baie offre à ses possesseurs tous les avantages et toutes les commodités qu'on peut desirer, sous les rapports de sûreté et d'abri pour les vaisseaux dans tous les tems de l'année, tant pour les réparer, que

que pour en bâtir de neufs. Mais il faut d'un autre côté tenir compte des inconvéniens, très-sérieux qu'elle présente; inconvéniens dis-je, qui jusqu'à ce qu'on y ait remédié, empêcheront toujours les vaisseaux de faire de ce hâvre un rendez-vous général, usage auquel la nature semblait l'avoir destiné. En un mot, il n'y a ni eau douce, ni bois.

(220) Il est vrai que ce mal n'est pas irréparable quant au dernier article, et le pays voisin serait susceptible d'en fournir. Les dunes de sable qui environnent une partie de la baie, produisent plusieurs espèces d'arbustes, dont les longues et grosses racines sont faciles à déterrer d'un sable très-meuble. Elles sont si abondantes qu'on a peine à le croire, elles forment une espèce de forêt souterraine. Les faces des montagnes et les vastes plaines qui se déroulent à leurs pieds, sont aussi couvertes de plantes frugifères. Si le gouvernement faisait en outre planter tout le pays inculte de chênes, de peupliers, d'arbres d'argent, et de toutes les autres espèces qui croissent dans les environs du Cap, ils pourraient, dans bien peu d'années, fournir du bois de chauffage à quelque quantité de vaisseau que le commerce pût attirer dans la baie.

(221) La rareté de l'eau est un inconvénient d'une plus grande importance que la disette de bois, et peut-être plus difficile à prévenir. Il y a bien deux petites sources vers le sud de la baie, mais les eaux en sont un peu imprégnées de sel. Il paraît que les fermiers ne connaissent point ce que c'est que de creuser des puits. Ils ne savent point ouvrir ni dégager une fontaine pour la laisser couler; au contraire, leur usage ordinaire est de barrer les ruisseaux auprès de leur source avec une digue. Ce procédé expose une bien

plus,

plus grande surface d'eau à l'action du soleil, manière d'agir certainement peu sage, sur un terrein fortement imprégné de parties salines, et dans un climat où l'évaporation est si rapide et si considérable. L'Amiral Sir *Hugh Christian*, ayant ordonné d'essayer s'il serait possible d'obtenir de bonne eau en creusant des puits auprès du lieu de débarquement, à *Hootjes bay*, on pénétra dans une masse de granit d'une couleur bleu d'acier, jusqu'à la profondeur de trente ou quarante pieds; mais l'expérience ne fut pas heureuse, le peu d'eau qui suinta au travers des joints était salée.

(222) La meilleure manière de fournir de l'eau aux vaisseaux de la baie, serait de la faire venir à une grande fontaine, élevée et éloignée de six-milles à-peu-près du nord de *Hootjes bay*, d'où on la conduirait dans des tuyeaux de plomb. La source de *Witte Klip*, ou Rocher blanc, me paraît suffisante pour cet objet, et la dépense de cette opération serait bien peu de chose, en comparaison de son importance.

Le Colonel Gordon et quelques autres Hollandais s'entretenaient souvent du projet de détourner le cours de *Berg rivier*, et de lui creuser un nouveau lit, au moyen duquel elle se jeterait dans la baie de *Saldanha* —— mais ——

BERG RIVIER.

Pag. 224. Quoique tout le pays compris entre *Berg rivier* et *Saldanha bay* soit en général plat et sablonneux, il est, malgré cela, couvert d'une forêt continuelle d'arbrisseaux. Mais on y trouve peu d'établissemens; la disette d'eau en chasse les habitans. Cependant ce canton est d'une fertilité étonnante. Le froment donne de quinze à vingt pour un, et l'orge de trente à quarante. On n'y fume point la terre, et

dans

dans quelques endroits elle est si meuble, qu'il est inutile de labourer. Les légumes y réussissent parfaitement bien, et c'est vraiment une chose assez curieuse que de voir des giraumons, des melons, des choux-fleurs, et d'autres végétaux, croître avec vigueur dans du sable pur et sans mélange. Dans un endroit on était occupé à déraciner des cannes à sucre, qui s'étaient spontanément emparé d'un jardin, dans lequel on voulait planter du tabac. Le sol paraît ici gras et tenace, peut-être renferme-t-il des parties de marne ou de terre-glaise favorables à la végétation, et qui contribuent à sa fertilité. On rencontre dans cette partie de la colonie des masses de pierres calcaires, quelquefois à fleur de terre, d'autres à une certaine profondeur. L'action de l'air, simple ou combiné, avec les corps salins contenus dans le sable, développe peut-être cette espèce de gaz acide contenu dans la chaux, et qui suivant des expériences récentes est l'agent le plus propre au développement des plantes.

Malgré la fertilité de la terre, et la facilité de la cultiver, on en retire peu de grain, parce que la ville du Cap est trop éloignée. C'est le seul endroit où on puisse le vendre, et les routes sont très-difficiles. —— ——

BAIE DE SAINTE HÉLÈNE.

Pag. 226. La baie de Sainte Hélène est située au nord de *Hootjes bay*, elle en est séparée par un talus sablonneux d'environ quinze milles. Elle ressemble à *Table bay*, avec cette légère différence qu'elle est un peu plus ouverte aux vents de nord et de nord-ouest, mais le mouillage en est plus net.

Il y a une petite source d'eau douce à la pointe de la péninsule montueuse qui forme la côte depuis la baie *Saldanha*. La rivière *Berg*, quoique très-considérable, est tellement barrée de sable à son embouchure, qu'elle ne peut recevoir des bateaux qu'à la haute mer.

Note du Traducteur (p. 310) Je doute que M. Barrow ait sondé cette rivière, j'y ai constamment trouvé cinq et six pieds d'eau à basse mer, et il m'a semblé que ce ne serait pas chose bien difficile, que de faire sauter cette barre et faire du bassin intérieur un magnifique port marchand.

BERG RIVIER.

Pag. 227. Je traversai la rivière dans un bateau, à cinq lieues au-dessus de son embouchure, et mon chariot passa suspendu à une barrique en guise de bouée. —— —— (228) Les tourbillons de sable emportés par le vent avaient comblé toutes les sources, et depuis quelque tems les habitans étaient forcés d'aller chercher leur eau jusqu'à *Berg rivier*, à la distance au moins de douze milles. —— —— (229) La maison et les habitans portaient les signes les plus évidens de la plus extrême pauvreté. Une vache ou deux, un peu de bled, peu de moutons, quelques cabris, formaient toute leur fortune. Dans cet état ces hommes sont encore plus heureux que le plus grand nombre des paysans en Europe. Ils jouissent d'un climat tempéré dans lequel il leur faut peu de vêtemens, ils n'ont point besoin de se chauffer, deux choses absolument nécessaires dans nos pays, et la vie animale est si abondante, qu'ils peuvent se satisfaire très-facilement à cet égard.

PI-

PIQUET BERG, *groupe de montagnes.*

Pag. 234. Les fermes aux pieds de ces montagnes produisent du grain, des fruits, de bon tabac, et une certaine quantité de bétail. Dans l'une de ces habitations on distillait, lors de mon passage, une liqueur spiritueuse d'une odeur assez agréable, qu'on retirait des plus gros melons d'eau que j'eusse encore vus.

MONTAGNES DE SABLE ET COLONNES PYRAMIDALES.

Pag. 236. Les ruisseaux qui s'échappent de ces amas de sable, se réunissent et forment une nappe d'eau d'une étendue considérable, on la nomme *verlooren Valley*, ou lac perdu. Il ressemble un peu au *Knysna* près de *Plettenberg's bay*, mais il est entièrement dépourvu de ces accessoires qui embellissent le dernier. Au lieu de ces vallons couverts de verdure, bordés et couronnés d'arbres majestueux, le lac perdu n'est environné que de montagnes arides de sable, surmontées par des masses de rochers décharnés. Cependant les bords du lac sont revêtus de bon terrein, et paraissent passablement habités.

RIVIÈRE DES ÉLÉPHANS.

Je voyageai trois grands jours avant de pouvoir sortir de ces montagnes de sable. Alors un nouveau pays, encore sablonneux, s'offrit à ma vue sur les bords de la rivière des Éléphans, qui semblable à *Berg rivier*, est du petit nombre de celles de la colonie qui ne tarissent jamais entièrement. Elle se grossit du tribut de toutes les eaux qui s'échappent en grand nombre (237) de la haute chaîne du nord, au pied de laquelle elle coule, jusqu'au moment où ces

ces montagnes se séparant, terminent leur chaîne continue, entre le 31e. et 32e. degré de latitude. Elles se forment alors en une quantité de mornes raboteux et en masses détachées, jusqu'à ce qu'enfin elles aillent se confondre avec les plaines du *Karroo*. Après la rupture de cette chaîne de montagnes, la rivière des Éléphans courbe son cours, et se dirige à l'ouest, pour aller se jeter à la mer par la latitude de 31 deg. 30 min. sud. L'entrée de cette rivière est resserrée, peu profonde, semée d'écueils, et souvent dangereuse pour les bateaux. En-dedans de la barre elle est navigable jusqu'à trente milles dans l'intérieur du pays, qui, malgré cet avantage, est inculte et presqu'inhabité, à cause de la disette d'eau douce.

Plusieurs excellentes fermes s'élevaient sur les bords de la rivière, aux environs de l'endroit où je la traversai. On y cultivait du riz, dont le grain large et pesant était blanc comme la neige. ——

NOUVELLES RUINES PYRAMIDALES.

Pag. 239. —— autant supérieures à celles de la plaine de *Salisbury*, que la magnifique cathédrale de cette ville est au-dessus d'une chaumière —— —— (240) énormes masses de pierres de mille pieds de hauteur —— élevées sur une montagne de cinq milles au moins en largeur. ——

CHAUMIÈRE.

Pag. 243. Malgré les désagrémens d'une position aussi élevée, un paysan séduit par une petite source d'eau pure, y avait fixé son séjour, et sur un petit terrein suffisant à peine à sa subsistance, s'élevait son humble toit domestique. Cette chaumière solitaire et misérable était remplie de personnes des deux sexes

qui s'abandonnaient à la plus grande gaîté. Le propriétaire de cette cahute arrivait de la ville, il en avait rapporté un baril d'eau de vie, d'où découloit cette joie excessive dont toute sa famille était animée. Le paysan le plus pauvre ne manque pas de faire une fois par an le voyage du Cap, et parmi les objets qu'il y achète, il n'oublie jamais la provision de *Soopje*. Le vase qui contient cette liqueur a bien peu de repos, jusqu'à ce qu'il soit entièrement vide: amis, étrangers, tous sont parfaitement bien venus tant qu'il dure.

FERMIERS.

Pag. 246. Il n'y a peut-être jamais eu d'hommes aussi dénués de ressources dans l'esprit, et aussi peu capables de surmonter des difficultés, que les fermiers hollandais du Cap. Leur apathie, leur indolence ne cèdent pas même à leurs propres intérêts. Leur ignorance n'a rien qui doive étonner, d'après l'éducation qu'ils reçoivent. Mais en Europe on trouve bien des hommes qui, sans être lettrés, sans être savans, ont cependant des talens et un certain esprit naturel. Aucune presse d'imprimerie ne s'est encore frayé un chemin jusqu'au Cap de Bonne-Espérance, si j'en excepte une petite imprimerie portative, propre à faire des cartes de visite ou des billets à la main. Ils ont imaginé à la vérité de publier depuis peu un almanac, mais celui de cette année a vu chanceler sa réputation. Il avait annoncé qu'une éclipse de lune aurait lieu la veille du jour où elle serait pleine, ajoutant qu'elle ne serait pas visible. Malheureusement pour l'auteur, elle fut visible et presque totale.

BOKKEVELD.

Pag. 247. Une élévation particulière plus haute encore que ce *Karroo*, prend le nom de montagnes de

de *Bokkeveld*; elles ressemblent pour l'aspect et le produit aux montagnes de *Sneeuwberg*.

Pag. 248. Très-peu de jours, après la pluie, furent suffisans pour changer toute la surface du *Bokkeveld*, qui se couvrit alors d'un brillant tapis verd paré de plantes herbacées, sur lesquelles se relevaient les couleurs de l'humble, mais charmante *oxalis*, dont les fleurs se variaient du rouge au blanc, et de celui-ci au jaune d'or. Ce district abonde en toute espèce de gibier.

KARROO.

Pag. 249. Du haut de ce précipice, dont plusieurs endroits ont au-delà de deux mille pieds, de *Karroo* nous parut sous nos pieds, et ressemblait à une vaste mer.

DOORN RIVIER.

Pag. 250. Il était minuit lorsque nous fîmes halte sur les bords de *Thorn rivier*, elle se trouvait à ce moment considérablement enflée, mais l'eau en était salée comme la mer. Auprès de cette rivière on trouve une fontaine, nommée *Stink fontein*; l'eau qui en découle est salée, et exhale une dégoûtante odeur fétide.

BOSCHISMANNEN.

Nous reçûmes ici la visite d'un parti de *Boschisman*, conduit par son Capitaine ou Chef. Cet homme était bien connu du commandant, qu'il avait suivi, et auquel il avait rendu de grands services dans ses expéditions contre ses propres compatriotes. On l'avait engagé à se détacher d'eux avec toute sa horde, et à quitter leur vie de pirates, en lui promettant pardon pour le passé, et la protection du gouverne-

ment pour l'avenir. Il y a aujourd'hui quinze ans que, suivi de ses adhérens, il s'est établi sur le bord du *Karroo*, et depuis ce tems ils y ont vécu en paix des fruits de leur industrie. Il nous assura qu'il ne doutait pas que plusieurs hordes de ses compatriotes ne reçussent avec plaisir des propositions d'accommodement, et que leur situation était si déplorable, leur détresse si affligeante, qu'ils accepteraient volontiers l'offre de vivre tranquillement au service des fermiers.

HARTEBEEST RIVIER.

Pag. 254. Les grands *mimosa* qui couvraient ses rives, et dont les branches étendues formaient une voûte de feuillage verd au-dessus de son cours, nous faisaient espérer d'y trouver abondamment de l'eau; malgré ces apparences flatteuses, elle était absolument à sec. Nous essayâmes de creuser au milieu de son lit, et nous trouvâmes un courant d'eau fraîche et claire, après avoir fouillé cinq pieds au travers d'un sable caillouteux et cristallisé, qui me parut composé de fragmens de détrimens de granit. D'après plusieurs expériences pareilles, dans les lits sablonneux et asséchés des rivières *Namaaqua*, je suis porté à croire qu'il existe des ruisseaux souterrains, enfouis sous presque toutes les eaux courantes de ce pays.

FERMIER HOLLANDAIS AU PAYS DES NAMAAQUA.

Pag. 257. —— une figure qui paraissait vraiment appartenir à un autre pays —— un grand homme, âgé, maigre, pâle, —— Sa chaumière ne contenait qu'un appartement. —— —— (258) Dans la conversation nous apprîmes que ce vieil habitant demeurait depuis longtems dans cet endroit, séquestré de tou-

toute société, sans femme, sans enfans, sans parens, sans amis, sans aucun être humain avec lequel il pût s'entretenir, et auquel il pût accorder sa confiance. Ses seuls compagnons étaient la vieille Hottentote et cette femme esclave qui le servait; sa chaumière était en outre environnée d'une famille de Hottentots, vivant dans des huttes de paille. Quelque misérable, quelque pauvre qu'il nous parût, il n'en possédait pas moins d'immenses troupeaux de moutons et de bêtes à cornes, ainsi que de gros fonds qu'il avait placés à intérêt; en un mot c'était littéralement ce que l'on nomme dans le monde un avare, un ladre. Cependant il faut lui rendre justice, cet homme était aussi civil qu'on puisse l'imaginer. A notre retour nous lui fûmes redevables d'un très-grand service; il envoya fort obligeamment au-devant de nous des attelages frais, qui nous joignirent au milieu du désert *Karroo*, et qui nous furent très-utiles pour achever de le traverser.

Une singularité assez étonnante, c'est que cet homme a un frère et une sœur, tous les deux âgés et célibataires; ils vivent au milieu de ces montagnes, dans des habitations séparées, éloignées les unes des autres, et comme lui n'ont d'autre société que des Hottentots. Ils sont très-proches parens d'un des plus riches particuliers du Cap.

MONTAGNES DE CUIVRE.

Pag. 261. Tous ces objets annonçaient la présence de beaucoup de cuivre dans le *Khamies berg*, et dans le fait c'est là que commencent les montagnes que l'on nomme de cuivre, à cause de la quantité de *malachite* que l'on dit être répandue sur leur superficie.

KHAMIES BERG.

Pag. 263. Nous nous réfugiâmes dans la chaumière solicitaire d'un paysan hollandais, placée sur le sommet général de la montagne. Quoiqu'il fît très-froid, cet homme n'avait pas pour lui et sa famille d'autre habitation qu'une hutte faite de joncs entrelacés à la manière des *Namaaquas*, et dont je rendrai compte bientôt. Cet habitant était riche en troupeaux, il possédait un grand nombre de moutons et de bêtes à cornes. Mais semblable à l'avare qui habitait au pied de la montagne, il n'avait aucune jouissance dans la vie, si ce n'est celle qu'il pouvait retirer de l'idée qu'il avait de sa fortune.

Pag. 264. —— Il arrive souvent que la neige commence à tomber sur cette montagne, dès les premiers jours de mai. Les habitans sont alors contraints de quitter les positions élevées, et descendre sur les plaines pour l'hiver. Les *Khamies berg* ne sont éloignées de la mer que de cinq lieues environ; cette distance et leur hauteur ne sont pas suffisantes pour rendre raison du retour accéléré de la mauvaise saison, et de la quantité de neige qui tombe dans ce canton. ——

AU NORD DE KHAMIES BERG.

—— On dit qu'il ne pleut jamais sur les plaines sablonneuses du pays des *Namaaquas*, situées au nord de *Khamies berg*. Quels que soient les nuages qui s'élèvent de la mer, ou qui se forment dans l'atmosphère, ce groupe de montagnes les intercepte.

JUSQU'À LA RIVIÈRE ORANGE.

Pag. 265. On ne trouve point d'eau dans la partie des *Namaaquas*, située entre les *Khamies* et

Groo-

Groote Rivier ou la rivière Orange, excepté dans les ruisseaux périodiques qui tombent des montagnes, et qui coulent sous des lits de sable dans lesquels les naturels, quand ils existaient, creusaient des puits profonds qu'ils avaient bien soin de couvrir pour empêcher l'évaporation. Ces plaines sont aujoutd'hui stériles et désertes. Toutes ces nombreuses peuplades de *Namaaquas* qui possédaient de si grands troupeaux, ont disparu dans l'espace de moins d'un siècle, et sont maintenant réduites à quatre petites hordes. Encore sont-elles en quelque façon au service des paysans hollandais qui se sont établis dans ce pays.

Ces fermiers, après s'être emparés des meilleurs terreins, leur ont permis de bâtir des huttes dans le voisinage de leurs fermes, sous la condition de leur fournir un certain nombre d'hommes pour défendre leurs troupeaux contre les *Boschisman* et contre les bêtes féroces. Encore douze ans tout au plus, et les débris de la nation *Namaaqua* seront détruits ou réduits en esclavage. Voilà ce qu'aura produit l'injuste usurpation des paysans, soutenus par la basse politique d'un gouvernement assez avili pour faire acheter par ses agens des troupeaux entiers, des hardes de bêtes à cornes, pour une misérable barrique d'eau-de-vie. De si petits intérêts paraissaient d'une telle importance à ce gouvernement, qu'il avait autorisé ces mêmes agens à construire à grands frais une route qui traverse une pointe du *Khamies berg*, pour transporter plus facilement leur eau-de-vie, et cette route conserve encore le nom fastueux de chemin de la compagnie. Le gouvernement n'ayant jamais fixé de limites à la colonie, et ses sujets n'ayant point mis de bornes à leur avarice, ceux-ci ont trouvé plus commode de

s'établir tout d'un coup au milieu des innocens *Namaaquas*, qui les regardèrent comme les meilleurs voisins du monde, et qui furent enchantés de les voir se fixer parmi eux; car ils ne balancaient pas à donner un bœuf pour une bouteille d'eau-de-vie que l'on peut avoir pour douze sous, et telle est leur passion pour cette pernicieuse liqueur, qu'une pareille quantité suffit encore aujourd'hui pour payer un mouton.

Quelle qu'ait été l'avarice qui conduisit les premiers colons qui s'établirent dans les montagnes *Khamies*, quelque blâmables qu'ils aient été, ainsi que le gouvernement qui toléra leurs excès, il faut rendre aux habitans d'aujourd'hui la justice qu'ils méritent, et convenir qu'ils paraissent bons, humains, honnêtes et point enclins au mal. Ces scélérats dont parle le voyageur français que j'ai déja cité, n'existent plus; ———

KHAMIES.

Pag. 270. Les bœufs du *Khamies*, tant ceux des Hollandais que ceux des Hottentots, sont de beaux animaux, dont les os sont forts et gros; ils ne sont en rien inférieurs à ceux du *Sneeuwberg*. Quant aux hommes, ils sont personnellement aussi robustes que ceux de *Graaff-reynet*.

Pag. 279. Depuis le Cap jusqu'aux *Khamies berg* le naturaliste zoologiste trouve bien peu d'objets dignes de ses recherches, sur-tout après avoir fait un voyage à l'est, pays où l'on rencontre toutes les espèces de quadrupèdes qui peuplent l'Afrique méridionale.

NAMAAQUAS. DAMARAS.

Pag. 279. En descendant de la montagne nous fûmes contraints de nous mettre à l'abri de la pluie, au milieu d'une horde mêlée de *Namaaquas* et de *Bastaards*. Le chef de cette peuplade était Bastaard, dans sa jeunesse il avait été grand amateur de la chasse —— —— (280) —— Cette horde me parut très-heureuse et me sembla vivre en bonne intelligence; elle possédait des chevaux, du gros bétail, des moutons et des jardins assez considérables, qui produisaient beaucoup de giraumons, d'oignons et de tabac.

Nous trouvâmes aussi dans ce *Kraal* un homme de la nation dont j'ai déja parlé sous le nom de *Damaras*. Au premier coup-d'œil je le pris pour un Cafre, et il est hors de doute qu'il était de la même race. Il nous dépeignit ses compatriotes comme une nation très-malheureuse. Tout le pays qu'ils habitent, situé sur le bord de la mer, ne produit rien, pas même des pâturages, en conséquence ils n'ont point de troupeaux. Leurs seuls moyens de subsistance consistent à fabriquer des anneaux et des perles de cuivre, qu'ils vendent aux *Briquas*, autre horde qui vit à l'orient de leur pays, et aux *Namaaquas* au midi. Depuis la rivière Orange jusqu'au Tropique, sous lequel vivent les *Damaras*, il règne une chaîne de montagnes, qui, si l'on en croit tous les voyageurs, renferment une si grande quantité de mine de cuivre, qu'on en trouve partout à la superficie, sans prendre la peine de fouiller. Il paraît que les *Damaras* connaissent l'art de fondre cette mine pour en retirer le métal. Cet homme m'expliqua d'une manière aussi simple que satisfaisante le procédé qu'ils emploient pour y parvenir. Ils font une espèce de charbon avec

le bois d'un *mimosa*, dont il me donna un fruit. La manière de faire ce charbon consiste à le saupoudrer de sable, quand la flamme le pénètre. Ils brisent alors la mine en petits morceaux, et après avoir ainsi tout préparé, ils posent le charbon et la mine, par couches alternatives, sur un fond d'argile environné d'une fermeture de pierres. Ils allument alors leur charbon, et lorsqu'il est en feu, ils l'excitent avec des soufflets de peau de *Gemsbok*, cousues dans la forme d'un sac auquel ils ajustent une corne du même animal, en guise de tuyeau. Voilà tout ce qui leur est nécessaire pour retirer le cuivre de la mine que la nature a mise à leur disposition. C'est l'espèce que les minéralogistes ont nommée mine vitreuse de cuivre; et dans le fait elle est minéralisée avec le soufre qu'une chaleur modérée peut fondre, au moyen de quoi le cuivre reste dans son état métallique. Cette espèce de mine se met plus facilement en fusion que le cuivre pur. Lorsqu'ils ont ainsi retiré leur métal de la fonte, ils en fabriquent des chaînes, des anneaux et des bracelets. Leurs outils ne sont que deux pierres, dont l'une sert d'enclume et l'autre de marteau, et cependant leurs ouvrages seraient avoués par bien des ouvriers pourvus de meilleurs instrumens. Les anneaux des chaînes sont tous ouverts, ainsi que les bracelets qu'ils forgent; preuve évidente qu'ils n'ont point encore découvert l'art de souder, d'unir deux morceaux d'un même métal, par l'interposition d'un second, ou par une composition plus molle que ceux que l'on veut joindre.

Fidèles à la règle, ils sont comme artistes et métallurgistes les plus pauvres à tous égards de tous les habitans de la terre. Ils n'ont aucuns troupeaux.

Leur

Leur pays est à la vérité si aride et si sablonneux, qu'aucun bétail n'y pourrait exister. Les *Damaras* sont évidemment de la même race que les Cafres; —

BOSCHJESMANNEN.

Pag. 285. —— La presque totalité de cette foule consistait en femmes dont les maris étaient au service des fermiers hollandais. Une d'elles me parut être la créature la plus âgée que j'eusse jamais vue. Elle avait certainement beaucoup plus de cent ans. Elle me présenta sa fille à la tête de cinq générations. Nous lui demandâmes si sa mémoire pouvait se reporter l'époque où les chrétiens s'établirent dans le pays. Elle répondit, en branlant la tête, qu'elle avait de bien bonnes raisons pour s'en souvenir; car auparavant l'arrivée des Européens, elle vivait dans l'abondance et n'avait jamais éprouvé le besoin; mais que depuis ce tems elle éprouvait bien de la difficulté à se procurer un morceau pour porter à sa bouche. La horde me parut dans un état vraiment déplorable; mais je me trouve heureux de pouvoir ajouter que le Capitaine qui m'accompagnait et deux ou trois fermiers bien disposés, ont trouvé les moyens d'attirer à eux plusieurs *Boschisman*, qui ont enfin vu révoquer la proscription dans laquelle ils étaient enveloppés. Les paysans se sont cotisés pour leur fournir un nombre considérable de bétail et de moutons, et l'on doit espérer qu'ils en retireront tout l'avantage qu'ils peuvent desirer en les laissant pulluler. Un homme de cette digne et utile confrairie, les *Hernhüters*, s'est offert généreusement pour missionnaire chez les *Boschisman*. Il a demandé la permission de se rendre au milieu d'eux, et de faire ses efforts pour leur

leur inſpirer le sentiment du bonheur attaché à la connaissance d'une vie moins barbare; efforts que, dans une autre partie de la colonie, ses compagnons ont vu couronner d'un si grand succès envers les pauvres Hottentots dont j'ai parlé dans le précédent chapitre. Des membres d'autres sociétés, établies principalement pour repandre parmi les sauvages la doctrine du christianisme, sont aussi dernièrement arrivés dans la colonie. Leurs missions ont principalement pour objet les *Boschisman* et les Cafres. Il est possible qu'ils n'obtiennent pas immédiatement un succès aussi complet qu'ils le désirent; mais au moins par leur conduite douce et humaine, ils leur inspireront un certain degré de confiance dans des hommes d'une couleur différente de la leur, et leur démontreront que la Colonie est aujourd'hui dans les mains d'un gouvernement qui ne sanctionnera pas plus long-tems les cruautés qui les ont fait si long-tems gémir.

HANTAM.

Pag. 289. Les habitations qui composent la division de *Hantam*, sont éparses autour du pied de cette montagne; l'aspect du pays est semblable à celui du *Sneeuwberg*, les bœufs et les moutons y sont aussi bons, et les chevaux en général beaucoup meilleurs, mais ils sont sujets aux mêmes maladies endémiques qui règnent dans la plus grande partie de *Graaffreynet*.

Pag. 290. Ils sont, comme dans le *Sneeuwberg*, désolés par les sauterelles. — — (291) — Après plusieurs essais pour s'en débarrasser, les habitans ont trouvé un moyen qui du moins a sauvé leur grain. Ils ont mis le feu à des plantes acides et âcres,

acres, dont la fumée les a chassés, non sans avoir plusieurs fois éteint le feu en s'y précipitant par myriades.

Semblable aux fronts hardis du *Camdeboo*, qui supportent le *Sneeuwberg*, la montagne Hantam est composée de quantité de couches horizontales de grès. On peut vraiment la regarder comme une partie de la même chaîne, car c'est la ligne la plus élevée de la colonie. Cela paraît évidemment prouvé par les sources qui s'échappent de ses flancs, elles prennent leur cours dans toutes les directions et coulent vers tous les points de l'horison. La grande élévation y rend le froid très-piquant pendant les mois d'hiver. Le thermomètre se tint au point de glace cinq matins consécutifs, même au mois de mai; et au pied de la montagne toute la surface du pays était couverte de gelée blanche.

En quittant *Hantam*, je marchai vers le sud-est, et montai sur les hauteurs de *Roggeveld*, qui n'en sont séparées que par une étroite crevasse, ou passage.

ROGGEVELD.

Pag. 292. Ces hauteurs prennent leur nom d'une espèce de seigle en herbe, que l'on trouve en abondance dans presque tous les creux, et dont le bétail se nourrit en grande partie pendant l'été. Dans quelques endroits le *Roggeveld*, vu des lieux les plus élevés après lui, tels que le *Bokkeveld* et les plaines du *Karroo*, présente des faces de rochers perpendiculaires, de la hauteur de deux, trois, et quatre mille pieds. Et cependant du côté de l'est la descente d'une aussi grande élevation est à peine sensible. La *Fish rivier*, dont les eaux coulent à l'est, et qui jaillit du som-

sommet même de la montagne, n'a presque point de courant. —— —— (293) —— Le *Roggeveld* est couvert de neige pendant plusieurs mois de l'année, les habitans sont alors forcés de descendre sur le *Karroo*, avec tous leurs troupeaux. Ils y restent jusqu'au printems, dans de méchantes huttes de jonc et de paille. C'est cette division du *Stellenbosch* qui passe pour fournir la meilleure race de chevaux de la colonie.

BOSCHISMANNEN.

Pag. 293. Le pays à l'est de *Roggeveld* est habité par différentes hordes de *Boschisman*. L'une d'elles nommée *Koranas*, occupe la rive droite de la rivière Orange, directement à l'est de *Roggeveld*, elle passe pour une peuplade formidable. Le peu d'individus que j'aie eu occasion de voir, étaient des hommes fort vigoureux, et m'ont paru de la même race que les *Namaaquas*. On les regarde comme plus cruels et en même-tems plus entreprenans qu'aucune autre horde de cette nation. Ils possèdent quelques moutons et un peu de gros bétail, mais ils ont les mêmes inclinations vagabondes et la même passion pour la chasse et pour le pillage que les autres *Boschisman*. Les Cafres *Briequa*, qui habitant le pays contigu sur les derrières, ont beaucoup à souffrir de voisins aussi hardis. Les *Koranas* ne se bornent pas à leur enlever de grandes hardes de troupeaux. Ils saisissent jusqu'à leurs enfans, qu'ils entraînent dans l'esclavage. Ils en ont amené quelques uns dans la colonie, et les ont vendus aux fermiers pour du bétail. Les *Briequas*, avec leur *hassagay* pour toute arme, ne peuvent résister aux flèches empoisonnées des *Koranas*, dont les boucliers sont extrêmement larges, et si épais, que

que la *hassagay* ne peut les percer. J'en ai vu un, fait d'un cuir d'élan, il mesurait six pieds sur quatre. Ces sauvages (295) se rassemblent en corps de quatre ou cinq cents, ou conduisent leurs attaques avec régularité et méthode. Ils vivent en bonne intelligence entre eux, tant qu'ils sont pauvres, mais du moment que leur butin se monte à une certaine quantité de gros bétail, ils se querellent sur le partage, et on prétend qu'ils en viennent quelquefois à de telles extrémités, qu'ils combattent et s'entr'égorgent jusqu'à ce que semblables aux soldats de Cadmus, il en resté bien peu sur le champ de bataille.

— — — — — *Suoque*
Marte cadunt subiti par mutua vulnera fratres.

Les mauvaises routes, l'air de dénuement du pays, et le peu d'animaux que l'on rencontre dans l'état de nature sur les montagnes de *Roggeveld*, rendent ce voyage ennuyeux et peu intéressant pour celui qui ne les parcourt que dans la vue de satisfaire sa curiosité.

KOUD BOKKEVELD.

Pag. 297. Sur le bord de ces plaines arides, (*du Karroo*) du côté de l'ouest, s'élèvent plusieurs groupes de hautes montagnes, renfermant entre elles des prairies et des vallées couvertes de bons pâturages. Elles portent aussi le nom de *Bokkeveld*, mais on les distingue des autres par les noms de petit et de froid *Bokkeveld*. Ce sont des ramifications de la grande chaîne des montagnes dont j'ai fait mention dans le commencement de ce chapitre. Les prairies et les vallées qu'elles environnent paraissent avoir été jadis des lacs dont les eaux se sont écoulées, et dans lesquels il reste encore une certaine quantité de sour-

sources et de marécages qui ne tarissent jamais. On y trpuve toujours beaucoup d'eau, même dans la saison la plus sèche. Le sol y produit d'excellens pâturages et des moissons abondantes. Pendant l'hiver le froid est assez piquant pour obliger les fermiers à faire descendre leur bétail sur les plaines du *Karroo*, mais pas assez pour les contraindre à quitter eux-mêmes leurs maisons, comme ceux de *Roggeveld*.

OLIPHANTS RIVIER, BERG RIVIER, ZWARTLAND.

Pag. 298. C'est au pied de cette chaîne, du côté du couchant, que la rivière des Éléphans roule ses eaux dans une vallée comprise entre ces montagnes et une autre chaîne parallèle de hauts mornes nommés *Kardouw*. On y trouve une forte source d'eaux chaudes minérales, dont la température est de cent huit deg. du thermomètre de *Fahrenheit*. Le gouvernement hollandais y avait fait bâtir une maison à l'usage des personnes qui voulaient prendre les eaux; mais comme tous les autres édifices publics de la colonie, on l'a laissé tomber en ruines, faute de réparations. Du *Kardouw*, en tirant vers l'occident, on trouve la division des vingt-quatre rivières. Elle s'étend jusqu'aux bords de Berg rivier. Tout ce canton jusqu'au bord de la mer, en y comprenant le *Zwartland*, se compose d'une belle grande plaine unie, très-fertile en grain, en fruits, en pâturages, et bien arrosée. Tant d'avantages ne sont pas négligés, et c'est la partie la plus peuplée de la colonie, en proportion de son étendue. Cette partie seule, renfermée dans la grande chaîne de montagnes, suffirait à tous égards pour fournir à la ville du Cap, à la garnison, et aux vaisseaux qui pourraient à l'avenir fréquenter ses ports, tous les ob-

objets nécessaires à la vie. Il n'en coûterait qu'un peu de travail convenable, il ne faudrait pour en assurer le succès, qu'une culture bien entendue, planter des arbres, et enclorre des terreins, pour les mettre à l'abri de l'extrême chaleur et d'une trop grande humidité.

VÉGÉTAUX ÉTRANGERS.

Pag. 299. Dans le premier chapitre j'ai parlé des végétaux étrangers, propres à la consommation générale, dont la culture pourrait réussir dans ce pays. Depuis que cet article est écrit, on en a essayé plusieurs dans le jardin botanique du cap, et la plus grande partie a rempli complètement les espérances du gouvernement. On a d'abord planté pour fourrage seulement, quatre espèces de millet, du genre du *holcus*; ce sont le *sorghum*, *saccharatus*, *spicatus* et *bicolor*. Tous, excepté le *spicatus*, ont donné plusieurs coupes dans la même saison; on les a laissés croître ensuite jusqu'à la hauteur de six et même dix pieds. Ils ont alors donné une abondante recolte de grain, les souches ont repoussé de nouveau pendant l'hiver, et pendant presque toute l'année ils ont donné une excellente pâture pour le bétail. Une espèce de luzerne indienne a donné deux coupes, c'est la *medicago esculenta*, elle a donné ensuite une excellente récolte de grain. Une espèce de petit haricot, le *phaseolus lobatus*, a poussé avec une grande rapidité, il a donné deux recoltes dans la même saison. C'est une excellente nourriture pour le bétail, soit qu'il la mange verte ou sèche comme le foin; il en est de même de la luzerne. Une forte et grande herbe, le *cynosurus coracanus* de l'Inde, dont les hommes font usage aussi bien que les animaux, a donné deux coupes, après

lesquelles elle a fourni une ample récolte de grain. Les chevaux en sont excessivement avides. Cette herbe reste verte pendant presque tout l'hiver. Le service le plus important qu'on pût rendre à la colonie, serait d'encourager la culture de toutes ces productions. Le *sesamum* promet de bien réussir, cette plante peut devenir de la plus grande utilité, en donnant de l'huile végétale bonne à manger, article qui manque beaucoup au Cap aujourd'hui. On cultiverait pareillement avec succès le thé, le café et le sucre; mais de tous ces objets que le sol peut produire, celui qui sous des rapports de commerce pourrait devenir dans la suite le plus essentiel, non seulement à la colonie, mais encore à la puissance qui la possédera, c'est le chanvre propre à faire des cordages et des toiles à voile. On peut en cultiver toutes les espèces en ce pays, avec une facilité incroyable, et dans une quantité illimitée. On a long-tems planté ici le chanvre commun, *cannabis sativa*, que l'on substituait au tabac, (302) mais on n'a jamais eu l'idée d'en tirer parti d'une autre manière. Il croît dans la forme d'une espèce d'arbrisseau branchu, au lieu de pousser une seule tige comme en Europe; mais ce caractère ne vient que de ce qu'il est planté seul. Lorsqu'on le sème épais, comme dans notre partie du monde, il croît exactement de la même manière, et monte jusqu'à la hauteur de huit pieds. La fibre en paraît tout aussi forte et aussi tenace que dans les lieux où on le cultive généralement; on le nettoie sur pied avec bien peu de peine. Les différentes plantes que l'on élève communément dans l'Inde pour remplacer le chanvre et servir aux mêmes usages, ont réussi au Cap tout aussi bien que dans leur propre pays. Les plus communes sont la *robinia cannabina*, sa fi-

fibre résiste à l'eau; aussi l'emploie-t-on dans l'Inde à faire des filets de pêche. Le jute de l'Inde, *corchorus olitorius*, croît très-bien, ainsi que le *hibiscus cannabinus*, dont les feuilles d'un goût délicat, légèrement acide, se servent sur la table en guise de salade. Les fibres de sa tige font de bon cordage. (303) J'ai apporté de *Plettenberg bay* une espèce indigène de *hibiscus*, elle fournit un chanvre d'une excellente qualité, bien peu inférieur peut-être à celui du *cannabis*, ou chanvre commun, le meilleur sans contredit qu'on ait encore découvert, et celui qui produit le cordage le plus fort. Le *janap* de l'Inde, *crotularia juncea*, qui fournit une grossière et forte bourre, que l'on travaille sous le nom de *gunney*, paraît se plaire dans le climat du Cap. La colonie peut produire, n'importe quelle quantité de coton et d'indigo, mais ce dernier exige un tel travail pour le battre et le fabriquer, le prix des esclaves est si considérable, et les ouvriers libres se louent si cher, que le cultivateur y retirerait à peine ses fraix. Cette espèce de coton, dont la plante est connue sous le nom de *hirsutum*, paraît résister, sans souffrir, aux bourasques des vents de sud-est. Quant au coton de Bourbon, originaire des Indes occidentales, il réussit à merveille dans l'intérieur du pays, où les vents du sud-est n'ont pas assez de violence pour arrêter sa végétation. La plupart des fruits de Chine et de l'Inde qu'on a transplantés dans le jardin du gouvernement du Cap, promettent tout le succès possible à leurs Cultivateurs. Enfin il n'y a peut-être pas dans tout l'Univers un endroit aussi favorable que la pointe méridionale de l'Afrique, pour y réunir toutes les productions diverses du règne végétal.

ZWARTLAND DANS STELLENBOSCH.

Pag. 304. Après avoir traversé *Berg-rivier*, j'entrai dans le *Zwartland*. Il venait depuis peu d'y tomber une ondée de pluie; en conséquence les habitans étaient tous occupés à labourer leurs terres, opération que la longue sécheresse de cette année ne leur avait pas encore permis de faire. Cette division ne manque point d'eau, on y trouve des sources est des puits en abondance, mais elle y est si universellement et si fortement imprégnée de sel, que non seulement elle est désagréable pour ceux qui n'y sont pas habitués depuis long-tems, mais il leur est réellement impossible de le boire. Plusieurs personnes cependant la préfèrent à la plus pure, qui leur paraît insipide et sans goût. Un vieillard de *Bokkeveld*, qui depuis son enfance avait vécu dans le *Zwartland* et ne l'avait quitté que depuis peu d'années, ne manquait jamais une occasion d'y envoyer chercher, pour son usage particulier, quelques bouteilles pleines d'eau salée. Il assurait que celle du ruisseau de la montagne était trop pure pour le désaltérer. L'histoire ancienne nous fournit des exemples d'un pareil caprice, ou de pareilles habitudes. Quelques princesses de la famille de Ptolémée ne voulaient boire que de l'eau du Nil, quoiqu'elle soit par fois si fortement imprégnée de nitre et d'autres sels, qu'elle en devient purgative; ——

SAISONS.

Pag. 306. J'arrivai à la ville, le second jour de juin, sans avoir éprouvé aucun des inconvéniens que la saison avait semblé me présager, et qu'elle devait me faire craindre.

MAN-

MANDELSLO.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOYAGES DE MANDELSLO, *à Leide.* 1719.
Tome I.

Pag. 640. Les Hottentots ne savent ce que c'est que de cultiver la terre; quoiqu'elle y soit (NB.) grasse et très-bonne, et ils n'entendent point à rendre meilleurs et à conserver les fruits que la nature leur donne.

[Dit oordeel is geveld in 1639, veele jaaren vóór de bezitneeming van den Kaap door Riebeek. Deeze Reiziger zegt ook dat de Hottentotten meer gelyk aan beesten, dan aan menschen leeven.]

Digitized by Google

Digitized by Google

THUNBERG.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOYAGES DE C. P. THUNBERG AU JAPON PAR LE CAP DE BONNE-ESPÉRANCE &c. *Traduits, rédigés, &c. par L. Langles. à Paris An 4* (1796). *Tome I.*

PRODUCTIONS.

Pag. 339. Le poivre du Cap (*piper capense*) est regardé dans plusieurs endroits comme un excellent stomachique, et remplace toute autre espèce de poivre.

Pag. 344. Le camphrier (*Laurus camphoriphera*) transplanté ici des Indes orientales est assez beau et croît passablement bien, mais on n'a pas encore cherché à le multiplier, ni à en tirer du camphre.

On cultive sur une petite couche du jardin de la compagnie un curcuma (*longa*). On ne fait presqu'aucun usage de sa racine, quoiqu'elle serve beaucoup aux teinturiers d'Europe. Dans les Indes orientales on la mange et on la fait entrer dans les ragoûts.

COMMERCE.

Pag. 363. Les Officiers des vaisseaux hollandais, tant ceux qui partent que ceux qui arrivent, vendent toutes sortes de marchandises. Les derniers apportent ordinairement du vin, de la bierre, des jambons fumés, du fromage, des pipes de terre, du tabac, et même de la clincaillerie; les autres, des indiennes grosses et fines, de la toile de coton, du riz, du thé, etc. Quand ils n'ont pas le tems de traiter de ces articles avec des marchands, ils les vendent à la criée. Des bou-

bourgeois les achétent quelquefois en gros, et les vendent ensuite en détail.

Pag. 364. De tous les Officiers étrangers ce sont les Anglais et les Danois qui font le plus gros commerce. Les premiers apportent surtout de fortes pacotilles de clincaillerie, telles que des couteaux de matelots, des ciseaux et autres objets. Les autres vendent, en allant dans l'Inde, de la bierre du Dannemarc, du goudron, et en revenant, de l'indienne fine du Bengale. Les Officiers Suédois ne font presqu'aucun commerce; à leur retour des Indes ils vendent quelques boites de thé, du nankin, des soieries chinoises, tout juste pour payer leurs frais d'auberge, pendant le court séjour qu'ils font au Cap. Les marchandises de Suède les plus estimées ici, sont la bure grise ou draps grossiers, les planches simples et doubles, les poutres, le cuivre, le laiton, les bêches, les harengs, le brai, le charbon et le fer, qui est très-cher.

Digitized by Google

B R U C E.

Digitized by Google

Digitized by Google

VOYAGE AUX SOURCES DU NIL ETC. PAR M. JAMES BRUCE. *Traduit par J. H. Castera. Londres* 1790. *Tome. I.*

L A C S.

Pag. 137. J'imagine que les lacs qu'on voit en Égypte en si grand nombre, sont des reservoirs, creusés pour conserver de l'eau, et arroser les plantations, dans les mois où le Nil décroît. Le grand effet que peut produire un peu d'eau sur la terre, s'apperçoit le lohg du canal de Cléopâtre, par la quantité d'herbes et d'arbustes qui y croissent, ainsi que par les belles plantations de dattiers. Aussi je ne doute pas que du tems des Ptolémées, ces cultures ne fûssent mieux soignées et ne s'étendîssent bien plus loin.

S A B L E.

Pag. 150. A Médée, ou plutôt au passage du bras de mer, nous commençames à trouver un chemin de sable três-sec et très-mouvant; et pour l'éviter nous fûmes obligés de marcher dans la mer, ayant de l'eau jusqu'au ventre de nos chevaux. Si le vent porte une si grande quantité de sable dans la méditerranée, on ne doit pas être surprîs que les embouchures des divers bras du Nil soient souvent engorgées.

Toute l'Égypte (NB) ressemble à la contrée que nous parcourions alors. Elle est couverte depuis le commencement de Mars jusqu'à la saison des inondations, de cette poussière, ou sable, dans lequel on enfonce profondement; et c'est cette poussière fine et sa-

sablonneuse, qui, rendue mouvante par le soleil, par le manque de rosée, par le manque d'aucune herbe qui puisse la contenir, et chariée dans la mer par les débordemens du Nil, a donné lieu à quelques personnes d'imaginer qu'elle venait de l'Abyssinie, où toutes les rivières roulent dans des lits de rocher.

FERTILITÉ.

Pag. 152. Il y a autour de Rosette beaucoup de jardins, et la terre est couverte presque partout d'une jolie verdure; car elle retient longtems la fraîcheur que lui procurent les inondations du Nil. On y remarque surtout une grande quantité de plantes curieuses et de fleurs, que les marchands et les fakirs y portent de différens pays. Sans cela l'Égypte, sujette à de si longues inondations, et si riche en végétaux nécessaires à la nourriture des hommes; ne pourrait guères se vanter de la magnificence de ses jardins. Et cependant (NB) il n'y a que deux siècles, si nous en croyons Prosper Alpinus, que cette contrée était célébre pour ses arbres et pour ses fleurs.

Les sciences et le goût des choses utiles et agréables, qui ont toujours été en déclinant dans l'Égypte, sont enfin totalement tombés dans le mépris et dans l'oubli, sous le règne barbare de ces derniers esclaves, (les Mamcloues) dont le nom infâme est un reproche aux souverains.

NIL.

Pag. 196. En même tems je m'arrangeai avec le chef des Howadat (Arabes) pour qu'il me fournît des chevaux pour aller voir Metrahenny, ou Mohannant, où il me dit qu'étoit autrefois une immense ville, capitale de toute l'Égypte.

Cet

Cet arrangement eut tout le succès possible. Le lendemain, à la pointe du jour, le Sheik passa le Nil à Miniel, où il y avait un gué, quoique le fleuve soit dans cette partie-là (NB) très-profond. —— Nous nous rendimes à Metrahenny, où nous trouvâmes une grande plantation de palmiers.

RUINES DE MEMPHIS.

Pag. 219. On demandera, peut-être, où sont tous ces temples, de Sérapis, de Vulcain, de Vénus, et ce cirque immense? Les trouve-t-on auprès de Métrahenny?

Mais je répondrai, en demandant à mon tour, si on les trouve à Géeza? non. Mais s'ils avaient été à Géeza, leurs ruines y subsisteraient encore, comme on voit celles de Thébes, de Diospolis, de Syene; parce que ces différens endroits sont environnés d'une terre noire que le vent ne soulève jamais.

Cependant une immense quantité de ruines de Memphis subsistent au milieu du Caire. Les murailles, les écuries, les abreuvoirs des chevaux du bey, ne sont que de superbes débris qu'on a tirés de Métrahenny. Le reste a, sans doute, été (NB) couvert par les sables mouvans de saccara, ainsi que le Sphinx et les édifices abandonnés l'étaient (NB) déjà au tems de Strabon, parce qu'il n'y avait déja plus dans ces endroits des plantes (NB) dont les racines contînsent la terre, comme on a soin d'en entretenir dans ces pays, autour des lieux qu'on habite. Les sables du désert n'ont point trouvé d'obstacle, et vraisemblablement couvrent pour jamais les restes de la capitale de l'Égypte.

L'homme sent son cœur défaillir quand il jette les yeux au sud et au sud-ouest de Métrahenny. Ses regards se perdent dans l'immensité du désert qu'il contemple devant lui, et où subsistent encore tant de pyramides. Frappé d'étonnement à l'aspect de l'étendue immense qu'on découvre par-delà les palmiers, et à laquelle il n'est point accoûtumé, il commence à se décourager, et il redoute les effets de ces brûlans climats.

NIL.

Pag. 229. Le Nil, en cet endroit, (à Woodan) n'a guères qu'un quart de mille de large, et (NB) trois pieds de profondeur; ce qui vient, j'imagine, de la resistance que lui oppose l'ile, qui placée au milieu de son cours, arrête le sable que les eaux charient.

Pag. 261. A Reremont on voit une grande quantité de roues à la persanne, qui élèvent l'eau du Nil et la versent dans des canaux par où elle va arroser les plantations des cannes à sucre, appartenant aux chrétiens. L'eau qu'on conduit ainsi passe au-dessous de la ville, et est prise au-dessus, ——

SPINA EGYPTIACA.

Pag. 264. L'Acacia paroît être le seul arbre indigène de la Thébaïde, comme le Sycomore l'est de la basse Égypte. Cet Acacia est *l'Acacia vera*, ou la *Spina Egyptiaca*, portant une fleur ronde et jaune. Le mâle est distingué par le nom de saïel, et c'est de lui que découle la gomme arabique. Cette gomme vient principalement de l'Arabie (NB) pétrée, où les saïels

saïels sont très-multipliés; mais ces arbres croissent depuis la partie la plus nord de l'Arabie, jusqu'aux etrêmités de l'Éthiopie, et leurs feuilles sont la seule nourriture que trouvent les chameaux qui traversent ces vastes déserts. La gomme arabique est appelée sumach dans l'ouest de l'Afrique, et les Yalofs, peuples du sénégal, en font (NB) un assez grand commerce.

NIL.

Pag. 265. Là, (au village de Masara) le fleuve, quoique très-large, est rempli d'éceuils, et nous allions avec tant de vîtesse, que nous donnâmes sur un banc de sable, d'où nous ne pûmes pas nous retirer avant le coucher du soleil.

Pag. 271. Tout à l'entour du village de Gawagarbieh et de ses plantations, ainsi qu'auprès de Meshta et de Raany, c'est-à-dire, sur toute la rive occidentale du fleuve, le terrain est cultivé depuis le pied de la montagne jusques au bord de l'eau, car (NB) on sème du grain sur la vase aussitôt que le Nil baisse.

Pag. 285. S'il y a encore d'autres monumens, ils sont ensevelis dans le sable blanc qui tombe sans cesse des montagnes; car des bords du fleuve au pied de ces montagnes, la plaine est toujours inondée dans les tems des débordemens, et (NB) ensuite mise en culture.

BÂTIMENS.

Pag. 312. Pour des restes de maisons il n'en reste plus la moindre trace. Quoiqu'en dise Diodore de Sicile (liv. 1) des édifices en pierre eussent été trop

couteux pour de simples particuliers. Les maisons des premiers Égyptiens étaient probablement (NB) d'argile, pallissadées avec des branches de palmier, comme celles des Égyptiens de nos jours; et c'est pour cela qu'il se trouve si peu de restes des nombreuses villes qui ont jadis été bâties le long du Nil.

AL-

Digitized by Google

ALGEMEENE BESCHRYVING.

Digitized by Google

Digitized by Google

NIEUWE ALGEMEENE BESCHRYVING VAN DEN KAAP DE GOEDE HOOP. 2 *Deelen in* 8°. *met Plaaten. Amſterdam, by* P. Conradi. 1777.

De Schryver grondt zyne Beſchryving op de verhaalen van *Kolbe*, *de la Caille*, *Maxwel*, *la Croze*, *de la Porte*, *Valentyn*, *Bogaert*, *l'Histoire Générale des Voyages*, *the Collection of Voyages*, *en andere Werken.* Dog hy haalt niet telken reize deeze bronnen aan, erkent dat hy *te rade geworden is om nu en dan iets oppervlakkig aan te roeren*, merkt op, dat *veelen van oordeel zyn, en wel voornaamlyk uit hoofde van ſtaatkundige begrippen, dat de tegenwoordige geſteldheid van den Kaap niet behoort beſchreeven te worden*, en beſluit met deeze aanmerklyke woorden: *eene beſchryving van den Kaap, welke in alle opzigten ons den ſtaat van zaaken aldaar bloot legt, mogen wy dan eerst verwagten, wanneer verſcheiden perſoonen, die bekwaamheid en gelegenheid hebben, om alle byzonderheeden daartoe behoorende op te ſpooren en te onderzoeken, tot het vervaardigen van zulk een werk, op hooge order, ſaamenſpannen.*

Het geen de Schryver opgeeft, ten zynen tyde ontbroken te hebben, is 't ſedert byna letterlyk ter uitvoer gebragt, en zyn boek is ſdus van veel minder waardy voor de weetgierigen geworden. Inmiddels heb ik er het één en ander nuttigs in gevonden, hetwelk allen aandagt verdient, en niet tot die zaaken behoort, welken geheim gehouden wierden, of die hy ſlegts oppervlakkig aanraaken wilde. Men vindt het meeste van dien aart in de eerſte en laatſte Hoofd-

ſtukken, terwyl, tusſchen deezen in, het grootst gedeelte van het werk eene beſchryving der oorſpronklyke inwooneren, en der wilde dieren en planten, bevat.

De Kolonie is geſtigt omtrent het jaar 1650 en in 1685 klaagden de Kolonisten reeds over Compagnies Bedienden; zo oud is de oorſprong deezer geſchillen, welken met den tyd zyn toegenomen. In 1670 is de Kolonie van Stellenbosch aangelegd, waarop die van Hottentotsch Holland, Drakenſtein, en van Waveren, ſpoedig gevolgd zyn; maar deeze ſchielyke aanwas van de bevolking is naderhand niet dezelfde gebleeven. In 1777 tog, toen dit boek uitkwam, werden de Saldanhabaai en Mosſelbaai als uiterſte grenzen der Nederlandſche Bezittingen beſchouwd, Zwellendam was pas tot een byzonder Regtsgebied gemaakt, en eigentlyk waren de vier Kolonien, namelyk, die aan den Kaap zelve, Stellenbosch, Drakenſtein en van Waveren, alleen in wezen. De boeren daar buiten woonende waren als aan het oog van de Regeering en van den Beſchryver des Lands ontrukt. Ik denk dat de oorzaak van den eerſten ſpoedigen aanwas moet gezogt worden in het uitgeeven van landeryen in vollen eigendom, en in den ſterken aftrek der landvrugten voor de Scheepvaart, gelyk als de volgende ſtilſtand in de bevolking te wyten is aan het uitgeeven der landeryen zonder eigendom en jaarlyks opzegbaar, en aan de omſtandigheid dat de Compagnie niet meer alle de vermeerderde landvrugten kon aannemen, zo omdat haare benoodigdheeden bepaald waren, als omdat de verder afgelegen landlieden de zwaare kosten van vervoer te land in rekening moesten brengen. Na de uitgave

van

van dit werk, dat is, in de laatſte vyf en twintig jaaren, is het wederom beter gegaan, en niet alleen is Zwellendam een zeer uitgeſtrekt Regtsgebied geworden, maar Graaf-reynet is er bygekomen, en de Bezitting wordt nu verdeeld in de vier Districten van den Kaap zelven, Stellenbosch, Zwellendam en Graaffreynet. De byzondere Kolonien van Drakenſtein enz. maaken ſlegts één Diſtrict uit met Stellenbosch, welke Kolonie den naam aan drie anderen mede geeft. Wanneer men de uitgeſtrektheid van de Bezitting, volgens de grenzen door de Engelſchen aangeweezen, op de Kaart van Barrow nagaat, kan men gewaar worden, dat dezelve meer dan verdubbeld is ſedert 1777, toen men de Saldanha- en Mosſel baaien voor de eindpaalen derzelve hieldt. Ik meen dat deeze uitbreiding van de Koloniſatie toe te ſchryven is aan de vryheid der nieuwe Kolonisten, om welken de Regeering zig naauwlyks bekreunde, zo dat zy zig al verder en verder uitgebreid hebben. Uit deeze zorgloosheid is egter een groot kwaad mede ontſtaan; deeze Kolonisten hebben zig aan een te verregaande onafhanklykheid gewend, zy hebben de Inboorlingen mishandeld, en zyn daardoor blootgeſteld geraakt aan invallen der Kaffers en Boschjesmannen, ja, zy hebben zig eindelyk tegen hunne eigen Regeering verzet. Was een verkeerd Beſtuur derhalven nadeelig aan de Kolonie en Koloniſatie geweest; een zorgloos of geen Beſtuur heeft nog meer kwaads gedaan: en om de Koloniſatie zo te bevorderen, dat en de Kolonie bloeie, en de Kolonisten gelukkig zyn, en het Moederland er wel by vaare, zal een goed en kragtig Beſtuur het roer in handen moeten neemen. Het ſchynt dat de Heeren Gouver-

neurs van der Stel, Vader en Zoon, van 1670 tot 1710 omſtreeks geregeerd hebbende, ook veel Hout gebruikt en groote Boſchen vernield hebben, tot hunne kostbaare gebouwen; dog dat er 't ſedert veel eikenboomen aangeplant zyn. Inmiddels toont dit aan, dat het gebrek aan hout in het District van den Kaap niet ééns natuurlyk is. Deeze zelfde Heeren hebben den naam van Stellenbosch ſaamgeſteld uit hun eigen naam en uit dien van bosch, omdat het land boschryk was. Het is te wenſchen dat de Boſchen nu verſtandiger behandeld zullen worden, en dat men zal aanplanten, naar maate dat er gehakt wordt. Van deeze Heeren van der Stel leeze ik nog, dat zy zo veel Land voor zig genomen hadden, waarvan ook Stavorinus gewaagt, dat de Compagnie een Beſluit nam, waarby niet alleen voor het vervolg aan haare Dienaars verbooden werdt om land in eigendom te bezitten, maar ook alle haare Dienaars, die toen land bezaten, verpligt werden, om het aan Kolonisten te verkoopen. Dit geſchiedde ook, en zulke gedwongen verkoopingen bragten zelfs mooie ſommen op. Inmiddels moest de haat en de verwydering tuſſchen Compagnies Dienaaren en de Kolonisten hierdoor wederom toenemen. Ook mag men daar aan toeſchryven, dat de Compagnie vervolgens is bewogen geworden, om ook aan de Kolonisten geen eigendom meer te verleenen. Vast is daar uit voortgevloeid eene reeks van poogingen van Compagnies Dienaaren, om in den Handel, en op andere wyzen, weder te vinden het verlies van hun regt om landen in eigendom te verkrygen. En zo is er eindelyk als een geduurige oorlog en natuurlyke en aangebooren vyandſchap tuſſchen Compagnies Dienaaren en de Kolonisten ontſtaan.

COR-

CORNELIUS DE JONG.

Digitized by Google

Digitized by Google

REIZEN NAAR DEN KAAP DE GOEDE HOOP ENZ., IN DE JAAREN 1791 TOT 1797, DOOR CORNELIUS DE JONG, MET HET ONDER ZYN BEVEL STAANDE 'S LANDS FREGAT VAN OORLOG SCIPIO. *Eerſte Deel*, te *Haarlem*, *by* François Bohn. 1802.

HOUT.

Bl. 91. Van de Hout-baai reedden wy naar Conſtantia door een vry woeste landſtreek, die de natuur eer voor verſcheurend wild, dan voor menſchen ſchynt gevormd te hebben. Op eene hoogte vonden wy het overblyffel van een Compagnies-post en battery, die in den laatſten oorlog gediend had om den vyand, eens in de Hout-baai zynde, het naderen van de Kaap te beletten, en voornamelyk, om door ſeinen van de aannadering eens vyands kennis te geeven. Ven deze hoogte afdalende, kwamen wy tusſchen bosſchen van zilver- of witte-boomen, dus genaamd wegens de kleur van de bladen. Deeze boomen, die hier in menigte in het wild groeijen, worden met veel moeite en zorg in Europa door de liefhebbers aangekweekt. Ook heeft men hier bosſchen van Eiken, Populieren en Dennen; dog het meeste brandhout komt van het hout der witte-boomen, hetwelk ligt en vry droog is, ſchielyk vuur vat en overal by de buitengoederen in eene genoegzame hoeveelheid gevonden wordt. De eigenaars verkoopen het hout, waarvan de bast door de Looijers gebruikt wordt om het Leer te bereiden.

[Zo

[Zo ſchielyk kan het gebrek aan hout verholpen worden, in die gunſtige lugtſtreek, waar alles weelig groeit. De Leezer herinnert zig zeker nog de klagten van de eerſte Reisbeſchryvers, over het vernielen der bosſchen in den oorſprong en de uitbreiding der Kolonien. Aan deeze klagten op het eind der verloopen eeuw gedaan, is voor het begin der nieuwe reeds te gemoet gekomen. De woorden van deeze Reiziger tog zyn duidelyk, en hy legt dit getuigenis in het voorbygaan af, en niet om opzettelyk de zaak van het houtgebrek te behandelen, zodat geen vooringenomenheid voor eenig ſtelſel zyne pen beſtuurt.]

DE PAREL.

Bl. 96. De Parel is maar een klein Dorp. De huizen zyn zeer uiteen verſpreid, en komen in geen vergelyking met Stellenbosch. De gemeente zal, naar eene ruwe berekening, uit omſtreeks twee honderd ledematen beſtaan. De Kerk is klein en met weinig ſmaak gebouwd; maar de Pastorie daarentegen heeft alle gemakken, benevens een uitgeſtrekte tuin, die alles oplevert.

Het Land, nu overal bebouwd, lag voor vyftig jaren nog woest en ledig. Ik heb BEGNAULT, een bejaard Landman, die niet ver van de Pastorie af woont, meer dan eens hooren zeggen, dat, toen hy over zeven en dertig jaaren hier aankwam, en zyn nog tegenwoordig klein huisje gebouwd had, de wilde paarden ſomtyds voor zyn deur kwamen, en de menigte van tygers hem het houden van honden belettede. Thans zyn die dieren uitgeroeid of verjaagd, en het land heeft eene geheel andere gedaante aangenomen. Zelfs woont de weelde op plaatzen die zo kort geleden

nog

nog ſchuilhoeken voor het wild gedierte waren. VILLIERS heeft het eerst de gewoonte der voorvaderen, die in kleine huizen met ſchuin oploopende en met riet bedekte daken hun verblyf hielden, in een trotſcher gebouw met een plat dak veranderd, hetwelk nauwlyks voltooid is.

Hier vond ik vier tafels, gemaakt uit wortels van olyfboomen, die ik niet wist, dat hiertoe konden gebezigd worden. Het hout was zéer zwaar, mooi gevlamd, en de planken veertien duim breed. Dit hout draagt hier den naam van olieven hout; doch is niet van denzelfden boom, die in Europa de heerlyke olie geeft. De druif is het voornaamſte voortbrengſel op de plaats van VILLIERS, en de kelder volledig tot perſſery ingericht. Hier heb ik den oudſten kaapwyn geproefd; hy heugde tien jaren, was hoog bruin van kleur en byna ondrinkbaar wegens zyne ſterkte. Ook zag ik hier twee vaten, de grootſte, die ik nog gevonden heb; ieder hield agt en een halven legger, hetwelk agt en zestig halve amen of honderd zes en dertig ankers maakt. — Men had dit jaar, nu de wyn op lagen prys was geweest, verkozen er brandewyn van te ſtooken, en daarby zeer goede rekening gevonden. Dit doen de boeren meer, en zyn daardoor wel eens oorzaak, dat de pryzen ryzen. Ook ſtookt men hier brandewyn van de ſchillen der druiven, nadat de wyn er uitgeperst is; maar deze is over het algemeen niet zo goed: trouwens, als men Franſche Brandewyn, Hollandſche Genever of goede Arak Api heeft, kan men den Kaapſchen ſterken drank gemakkelyk miſſen.

By de thee gaf men my ſuiker of liever balletjes, die, hoe zeer goed, een medicinalen ſmaak hadden. Ik vroeg er de oorzaak van, en hoorde met verwonde-

dering, dat zy op het land gegroeid waren, offchoon ik nergens fuikerriet gezien had. Men heeft hier een boom, dien men fuiker-bosje noemt; zyne bloem heeft eenige gelykenis naar een geopende Artichok, en deze geopende bladen bevatten in zich een zoet vocht. Men plukt ze 's morgens vroeg, wanneer ze nog vol daauw zyn, en weet door kloppen de ftroop er uit te krygen, en deeze door koken te doen verharden. De buitenlieden gebruiken het by de thee en in hunne fpyzen, en raden het aan als een fouverein borstmiddel.

Over het geheel zyn de landlieden fterke, vierkante, welgemaakte menfchen, ftevig en welgefpiert. De vrouwen zyn minder fchoon, dan de mans; de geduurige zonnefchyn geeft haar eene bruine kleur van aangezicht, hetwelk de zachte trekken zeer verflaauwt. In het algemeen had ik gedacht de Kaapfche landmeisjes fchooner te zullen vinden. In de nabyheid van de Kaap gaan de buitenlieden als eerfte burgers, de vrouwen als jufvrouwen gekleed; velen zelfs zyn gekapt. Deze kleeding past weinig by de ruwe manieren, verwaarloosde opvoeding en boerfche bevalligheid. Zy dansfen alle, en niet zo als onze boerinnetjes, maar wezenlyk contradansfen en menuetten. Er komt wel eens een enkele fchop of ftoot tusfchenbeide; maar buiten ziet men zo nauw niet. Hoe verder de menfchen van de hoofdplaats af woonen, hoe ruwer en onbefchaafder zy zyn. Ik heb er gezien, die van de verfte grenzen onzer bezittingen kwamen, en deezen verfchilden weinig van de Hottentotten.

[Ik herinner hier het geen ik by Sparman opgemerkt heb. Zo fchielyk vordert de Landbouw, overal waar eenige Koophandel den aftrek verzekert. Deeze gronden zyn niet van de besten, en het water

vloeit

vloeit in deeze oorden niet over. Wat zal een vrye Koophandel niet uitwerken op veele vrugtbaarder ſtreeken van de Zuidkust, gemeenlyk ten aanzien van de Kaapſtad, Oostkust genaamd?]

DEFENSIE.

Bl. 113—114. Van de geweeren der Kaapſche Burger-cavallery zyn er ſommigen zeer zwaar en dragen ver. Ik heb er gezien, die kogels ſchoten, waarvan er maar vyf op een pond gaan. Wanneer zy willen, is hunne gezwindheid in het laden verbazend; zy hebben het los kruid in de zak en kogels in den mond. Door de gewoonte weten zy in eene greep eene lading te vatten, doen kruid in de loop, vullen onderwyl door een ſtamp de pan, laten zonder prop er de kogel uit den mond oploopen, ſmyten er weer eenige korrels kruid op, die den kogel vast doen zitten, en ſchieten. Er zyn er, die zelfs behendig op het zadel ſpringen, en er boven op ſtaande hun gewis ſchot geven, terwyl het hun omteven is, aan welke zyde van het paard het wild opſpringt, leggende links en regts aan en vuur gevende zoo wel aan de eene als aan de andere zyde. Doch offchoon dit goed gaat op bonte bokken en ander wild, een vyand dient men met meer beleid te bevechten. By de wapenoefening heeft dit ook geen plaats. Maar men ziet er uit, wat met die menſchen in allen gevalle te doen zou zyn, en daar ik aan hunnen moed niet twyfel, geloof ik dat een knap man aan hun hoofd er veel party van trekken zou, vooral om te harceleeren. Een NADASTI, een TRENCK, of een FRANQUINI konden er volmaakte troepen tot den kleinen oorlog van maaken; te meer, daar de wegen ongelyk, met hoogtens en laagtens en vol defilés zyn. Hoe moeije-

lyk moet dit de aanmadering maken voor ſoldaten, die, zo uit zee komende, voet aan land zetten, en met geweer en wapens marcheeren moeten. Dezen, door eene lange ſcheepsreis en ſcheurbuik ziek en verzwakt, zyn wezenlyk in die eerſte oogenblikken maar halve menſchen; en dan in defilés of van hoogtens geattaqueerd wordende door Kavallery, die op 150 en 200 paſſen hun man ter nederleggen, of door Hottentotten, die uit het kreupelhout of van achter klippen vuren, zonder gezien te worden, moet gewis hun marsch niet ſnel wezen.

[GRANDPRÉ en deeze Schryver, beide Officieren, beide met een gezond oordeel begaafd, ontmoeten zig hier, om deeze natuurlyke reden, dat de zaak zelve ſpreekt. Een goed Beſtuur, hetwelk de Kolonie gelukkig maakt, kan alle de vereischte middelen van Defenſie in de Kolonie zelve vinden. De genegenheid der Kolonisten daartoe zal zeker toeneemen, als de polityke redenen van zedelyk bederf niet meer zullen werken. Dog van deeze redenen hier te gewaagen, zoude ons te verre van het ſpoor afleiden.]

VRUGTBAARHEID.

Bl. 119—122. De Kaap, op omtrent $34\frac{1}{2}$ graad zuiderbreedte en $35\frac{1}{2}$ lengte gelegen, heeft het klimaat noch zo drukkend heet, als tusſchen de keerkringen, noch zo nypend koud, als nader by de polen. Het land is hoog, bergachtig en overal, waar water is, zeer vrugtbaar, vooral in koorn, wyn en aloë, welke de voornaamſte voortbrengſelen zyn, die men als een tak van beſtaan zou kunnen aanmerken; en dat dit alles vermeerderd, verbeterd en uitgebreid kan worden, zal ik in een volgenden brief tragten

aan

aan te toonen. Het zacht klimaat doet een groot aantal planten en gewasſen zo uit de Indien als Europa hier groeijen; by een menigte onderſcheidene groentens en vrugten, vindt men hier de meesten onzer Nederlandſche gewasſen, planten en boomen. De appel en perſik zyn er zelfs in zoo groote menigte, dat de buitenlieden, die ver van de hoofdplaats woonen, hun vee er mede voeden, na er zo veel van gedroogd te hebben, als zy denken, dat aan de Kaap en ſchepen te ſlyten is. Dog hoezeer alles door het vruchtbaar land en zachte lucht in oneindig meer overvloed is, dan by ons, het duurt ook zoo lang niet; de perſik heeft in drie of vier, de amandel in vyf of zes weken gedaan, en enkele plaatzen, by voorbeeld Conſtantia, uitgezonderd, zo vindt men er noch die geur, noch dien ſmaak aan: de reden is waarſchynlyk, omdat men de natuur weinig te gemoet komt. De vruchten groeijen in boomgaarden, zoo als de algemeene moeder ze doet voortkomen, en de Kapenaars, ten minsten verre de meesten, hebben den byzonderen ſmaak aangenomen van ze onryp te verkiezen, waardoor zy voor den tyd geplukt worden. Behalve de appel, peer, perſik, abricoos, mispel en okkernoot, heeft men er de citroen, appelchina, narretje of mandaryns appel, amandel, gojaves en anderen, die iedere maand elkander opvolgen, wordende ſomtyds door meloen, kantaloup, watermeloen en druif vervangen, zo dat men hier altoos verſche groentens op tafel en meestyds vruchten op het nagerecht heeft. Het brood, dat door het goedkoope koorn en de menigte er van zeer goed kon zyn, is maar tamelyk, omdat men het ongewaſſen naar de molen zendt en niet reinigt en zuivert,

gelyk in *Frankryk*, op *Batavia* en elders. Visch is er in grooten overvloed; zy word zelfs tot ſcheepsproviſien gedroogd en neemt dan den naam aan van Carrewaat. De gewoone vleeschſpyzen beſtaan, behalve het wild, dat zeer veel gegeten wordt, in oſſen- en ſchapenvleesch. Het eerſte is minder goed, dan by ons, doordien de goede weiden te ver van de Kaap gelegen zyn, om niet het beest op zyne lange reis te vermageren; daarby zyn de oſſen veeltyds bejaard, en hebben eerst hunnen dienst voor de ploeg volbragt, voor zy geſlagt worden. Maar het ſchapenvleesch kan nergens beter zyn; 'dit is het algemeen en goedkoope voedſel. Deeze dieren hebben hier weinig wol; de vacht beſtaat meest uit hair en de ſtaart, die grof en dik is, weegt ſomtyds zeven of agt ponden louter vet. Dit dient tot verſcheiden gebruiken, in de ſpyzen, by mindere lieden op het brood als boter, en in de lampen als olie. Het kalfs-vleesch wordt ook ſomtyds voorgezet, maar, bruin en mager zynde, komt dit in geene aanmerking by menſchen, die de Amſterdamſche kalveren geproefd hebben.

Het klimaat is hier zacht en frisch. Men verdeelt het jaar niet in ſaizoenen, maar in mouſons. De zuid-oost-mouſon wordt zomer, de noord-west-mouſon winter genaamd. De eerſte begint, naar de gemeene rekening, den 15 Augustus en eindigt den 15 Mai, dit is het ſaiſoen voor de Tafel Baai. De andere begint by het eindigen der eerſte, namelyk den 15 Mai, en eindigt den 15 Augustus, en in dezen tyd raadt de veiligheid de Simons Baai aan. Offchoon men het jaar hier niet in vier, maar in twee gedeeltens door de mouſons verdeeld, zoo is er evenwel

len-

lente en herfst, of liever het is altoos zomer, altoos lente, want de winter, die in de maanden Juny en July het guurſte is, komt niet by ruwe, onaangename weder, dat onze herfst geeft. Eenige achtereen volgende dagen regen, die op de bergen ſneeuw maakt, ſterke noord-westen winden, gepaard met eene koude, die hier door de gewoone warmte zekerlyk gevoeliger is, dan hy anders zyn zoude, maar de inwooners niet belet, met open deuren en vensters te zitten, maakt den winter uit. Sommige lieden ſtooken, en ik heb met vermaak des avonds by het vuur gezeten, doch minder uit noodzakelykheid, dan wel omdat ik een vriend van dit gezellig en aangenaam gebruik ben. Ook bevond men algemeen, dat wy Europeanen veel gevoeliger voor deze gure natte koude waren, dan de inlanders. De ſteenen vloeren en groote kamers hebben ons meer dan eens gehinderd; en over het geheel waren wy echter dikker gekleed dan de Kapenaars. Mogelyk wel dat onze ligchamen, door de hitte onder de linie reeds weeker waren geworden, of dat een ſtrenge drooge koude ons minder aandoet dan eene langdurige natte; hoe het zy, het was er altyd zeer dragelyk. Het lastigſte van dit ſaizoen zyn de beſlikte wegen. De Kaap, niet beſtraat zynde, is in den regentyd een algemeene dyk, hetwelk de laarzen zeer noodzakelyk maakt. De goten, die wyd zyn, midden door de ſtraten loopen en meesttyds het water niet kunnen verzwelgen, moet men by ſterken regen overſpringen, dan dit duurt zelden lang, en deze zachte winter wordt van tyd tot tyd door de aangenaamſte dagen afgebroken, ja doet zelfs de boomen ſchaars bladerloos zyn, daar de nieuwe groeijen, terwyl de oude verwelken en afvallen. De bergen

en heuvels, door den regen verfrischt, zyn groener; de landeryen nemen een vrolyker gedaante aan, en verscheiden bloemen ontluiken. Zelden daalt de Thermometer onder de 45 of 50 graden.

[De Leezer vergelyke deeze beschryving met STAVORINUS, GRANDPRÉ, BARROW, alle Schryvers, welken genoegsaam gelyktydig zyn uitgekomen, en die niets van elkanderen geweeten hebben. De stelling, *dat het Land overal, waar water is, zeer vrugtbaar is*, komt geduurig wederom. Dat de Natuur hier alles doet, en dat de menschen het veel verder zouden kunnen brengen, als zy eenige moeite namen, hooren wy onophoudelyk.]

KOLONISTEN.

Bl. 131—136. Hupsche Kapenaars! ik heb vele beleefdheden, vele vriendschapsblyken, vele aangename oogenblikken, van en by u genoten. Ik erken myne verplichting en dankbaarheid. Geloof dus niet, dat ik uwe gebreken te zwart zal afmalen; neen, even min als uwe deugden zal opsieren; deugden, die groot zyn, en waarvan men in Europa den klank van den naam nauwlyks meer kent. Dan even min als er iets volmaakts onder de zon is, even min kunt gy ook volmaakt wezen of denken te zyn. Aan myn vriend zal ik de waarheid zeggen, dat is die waarheid zo als zy my is voorgekomen. Doch ik ben niet onfeilbaar, mogelyk heb ik wel verkeerd gezien. Ieder oordeelt, naar dat hy wys is. Deeze uitroep zal u misschien theatraal voorkomen; maar wat wilt gy; ik ben zoo.

Over het algemeen is het karakter van den inboorling vry goed. Hy is openhartig, zeer edelmoedig in het ondersteunen van armen en ongelukkigen; bo-

ven verwachting, ja zonder voorbeeld gastvry, verpligtend en voorkomend jegens vreemdelingen, en ik geloof, dapper; ten minsten, het roekeloos wagen tegen het verſcheurendst wild geeft grond aan die gedagte. Hy veinst niet en kan niet veinzen. Geen masker van wellevendheid bedekt de ware gevoelens van het hart. Schielyk ziet men, of men hem aangenaam is, dan niet. Hy is ook een zeer goed vriend, doch, door gebrek aan Menschkunde, wat ſchielyk met iemand ingenomen en te ligt van vertrouwen, een bewys van een goed hart. Zyn oordeel is gezond; zonder een diep denker te zyn heeft hy een goed menſchenverſtand, en aan de Natuur niets te verwyten.

Daar gy nu zyne voornaamſte deugden kent, zal ik vooraf eene groote oorzaak zyner gebreken aanwyzen; en deze is de opvoeding. De kindschheid, waarin, by het langzaam ontwikkelen der denkvermogens, het nog niet gevormd hart en karakter het gemakkelykst een andere plooi aannemen, wordt geheel verwaarloosd; en daar ik geloofd, dat kinderen veel vroeger denken, dan men gemeenlyk veronderſtelt, kan men (onder verbetering) in die eerſte kindschheid geene zorgen genoeg beſteden. Zodra de moeder bevallen is, wordt het kind veeltyds aan de zorg van eene ſlavin overgegeven. Deeze zoogt het, zo niet altyd, ten minsten nu en dan. Dit voedſel reeds doet nadeel, daar het op het ligchamelyk geſtel van het kind invloed heeft. Van tyd tot tyd komt het wel by de ouders, maar wanneer het ſchreeuwt, ſtout of lastig is, ook als de moeder uit moet gaan, is het altoos in handen van de ſlavin. Dit duurt tot de zes of zeven jaren toe, en dan is het kind alreeds voor een groot

gedeelte bedorven, zo het niet ongezond is geworden, door het vergiftig zog, uit ongebondenheid voortgekomen. Smaak en zeden, van ſlaven ingezogen en overgenomen, hebben reeds die zekere plooi genomen, die er moeyelyk weder is uit te royen. Voeg hierby, dat, daar de ſlaaf altoos den wil van het kind moet opvolgen, het in alles zyn zin geven en eeuwig ongelyk krygt; het klein ſchepſeltje zyne eigenliefde gekitteld voelt, die ongelukkigen, als mindere wezens, verre beneden zich beſchouwt, en hier door een hoogmoed en heerschzucht krygt, die niet te beteugelen zyn. De Kaapſche ſcholen, waarheen het nu gezonden moest worden, zyn armhartig, en daarom ziet men op de zes en zeven jaren, wanneer het kind nog nauwlyks A. B. kent, noch ergens eenige gronden van heeft, naar een onderwyzer om. 's Compagnies ſchepen zyn dan de eenige toevlucht; op voorſpraak van de Regeering lost men een matroos of ſoldaat, die lezen en ſchryven kan; en aan dezen mensch, die zelden om zyn goed gedrag aan deeze zyde der linie komt, die dikwyls bedorven zeden heeft, en meesttyds een dronkaard is, wordt het knaapje nu toevertrouwd; en zodra het wat lezen, ſchryven en de beginſelen van het rekenen kent, houdt men de opvoeding voor voltooid. — Zie hier nu den ſleutel van verſcheiden gebreken.

Als een gevolg dezer opvoeding is hy onwetend, trotsch, hovaardig, verwaand, vol van zich zelven en ledig van denkbeelden, weet weinig en veracht, het geen hy niet weet; is vry ruw van zeden, bezit geene de minste kieschheid, en vergeeft niet ligt, wanneer eens de haat gezet is. Van der jeugd gewoon, ſlaven te gebieden, gelooft hy zich boven al-

alles verheven en kan ſlecht gehoorzamen. Hy vergeet ligtelyk, wat zyns gelyken, en nog gemakkelyker wat een meerderen toekomt; hetwelk mogelyk ook al weder daarin zyn grond heeft, dat alle rangen ſchier gelyk zyn. De Regeering is wel de eerſte klaſſe, maar derzelver leden zyn aan alle de anderen aanverwant. Dit hoog gevoelen van zich zelven maakt, dat zelf een boer zynen ſtaat met dien van niemand verwisſelen zoude. Op den naam van Africaan is hy trotsch; Kaapsch Burger ſchynt hem een grootſche titel. Deeze te verregaande trotschheid heeft de luiheid ten gevolge. Weinige blanken zullen een hand aan den landbouw ſlaan of den arm in het pakhuis gebruiken; 't is ſlavenwerk! waar zyn de ſlaven voor? is het andere woord. Zy raken dus byna niets aan, en wars van alles, wat den naam van werken heeft, is de heerſchende liefhebbery ryden en ſchieten, waarin zy eene byzondere handigheid hebben, gelyk byna in alles, wat werktuigkunde aangaat; maar het geen zy weten, is meest oppervlakkig en door gebruik en gewoonte verkregen; het is practyk zonder theorie; en het gantſche mensch maakt een zeer gemengd karakter uit. Jammer is het, dat zyn gezond natuurlyk oordeel niet beſchaafd is, en hy in andere landen door betere opvoeding geen anderen ſmaak en andere gewoontens aanneemt. Het verlaten van zyn Vaderland ware hem zeer noodzakelyk, en zou er een zeer goed geheel van maken. Evenwel, geloof ik, dat de Kapenaars over het algemeen niet geſchikt zyn tot afgetrokken oefeningen. Zy ſchuwen alles, wat daarnaar zweemt, en lezen zeer zelden. Dit maakt den omgang vry eentoonig en vervelend. Daar de geſprek-

ken altoos over jagt en landbouw loopen, is men ſchielyk uitgepraat, en niemand levert nieuwe ſtof.

Nu kent gy het algemeen karakter en denkenswys dezer menſchen, waarop al weder vele uitzonderingen zyn. De Heer LE SUEUR geeft in perſoon aan zyne kinderen de opvoeding; zy worden aan geene ſlaven overgelaten en groeyen onder zyn oog op. De Heer DE WETH heeft een Zwitzer uit Europa als Gouverneur ontboden, en deze geeft ook dagelyks les aan de kinderen van den Heer BAUMGAARD. Welhaast zal er een Latynsch ſchool opgericht worden, en de kinderen, op eene andere manier opgebragt, zullen een geheel andere manier van zien en denken aannemen en andere menſchen worden.

[Hoe klaar blykt hier het ſchadelyke eener kwaade opvoeding, en hoe duidelyk zien wy, dat de ſlaaverny eene voornaame oorzaak van kwaade opvoeding is! Teffens leeren wy, dat niet alleen de kinderen door ſlaaven bedorven worden, maar dat ook de menſchen den arbeid ſchandelyk agten, als ſlaaven denzelven verrigten, en dat zy lui en trotsch worden. Zulke aanmerkingen, op eene plaats, waar de Schryver geen gedagten zelfs hadt, om de ſlaaverny te beöordeelen, zyn van veel gewigt. Hoe ongelukkig, dat deeze zedelyke peſt den weg gevonden heeft tot een gedeelte van eene Kolonie, die gemaklyk zonder ſlaaverny beſtaan kon! De hemel behoede er die gedeelten derzelve voor, die nog moeten ontgonnen en beſchaafd worden!]

SLAAVERNY.

Bl. 143—144. Ik erken gaarne, dat één blanke bediende in Europa meer dienst doet, dan twee, ja zelfs

zelfs drie ſlaven; maar ik meen ook te mogen zeker ſtellen, dat in een huis, alwaar eene goede inrichting en orde is, vier, ten minsten zes ſlaven, gemakkelyk het werk doen kunnen. Echter geloof ik niet, dat, de geringſte burgerlieden buiten geſloten, er veel huizen zyn, waar men er, klein en groot, geen tien of twaalf vinden zal. Volgens hunne verdeeling, zyn zy er ook noodig. Een of twee jongens moeten dagelyks hout halen en beſteden daar den gantſchen dag toe. Als de vrouw van het huis uitgaat, moeten er twee jongens tot de draagſtoel zyn. De ſlaaf, die kok is, heeft in de kombuis een handlanger by zich. Een doet dagelyks het vuilſte werk, alzoo men geen doorloopende gemakken heeft; en twee zyn huisſlaven. Vele Kaapſche vrouwen niet gaarne zonder meid in haar kamer ſlapende, zoo wordt er daar alleen eene voor gehouden, die, beter gekleed dan de anderen, te gelyk de post van kamenier waarneemt, en het Pſalm-Boek achterna draagt, als men naar de kerk gaat. Zyn er kinderen, zoo heeft ieder of ſomtyds twee dochters te zamen eene meid. Voor een klein kind is er een alleen noodig. Nu ontbreekt er nog eene, die wast, die bedden opmaakt, eene naaiſter, eene brydſter, waarmede er altoos drie en vier worden bezig gehouden, en nu heb ik nog niets voor de ſtal. Alle deeze ſlaven moeten gevoed en gekleed worden. Het laatſte is het kostbaarſte; alles, hoe grof het ook zy, moet door de ſchepen worden aangebracht; het land geeft niets. Wanneer men de klagende menſchen over dit alles ſpreekt, worden zy moeyelyk en gemelyk. Men trapt hen op hun zeer, zoo als men zegt; en zie hier wat zy dan tot hunne verſchooning en uitvlugt inbrengen.

Voor-

Vooreerst, dat men de ſlaven nu reeds betaald heeft en niet miſſen kan; dat ieder zyn werk heeft, en het voedſel weinig kost. Schapenvleesch tegen zes ſtuivers de vier pond, aardappelen van zestien ſchellingen het mud, en ryst, die men weleer tegen twee Ryksdaalders de honderd pond krygen kon; zie hier de voorname ſpys der ſlaven; daarby het overſchot van de tafels, want byna geen ſtuk vleesch of andere ſchotel verſchynt twee malen, maar wordt in de keuken gegeven en is voor de ſlaven. De kleeding, zeggen zy, kost maar alleen den inkoop; de ſlaven maken ze zelve. En dan komt hunne voorname reden. Het zyn Afrikanen, in huis geborenen; men noemt het menschlievendheid hen niet te verkoopen, en de kinderen niet van de moeders afteſcheiden; men heeft zelve kinderen, en wanneer dezen huwen, moeten zy ſlaven hebben; de besten die men geeven kan, zyn Afrikanen.

Niets is gemakkelyker dan deze armhartige redenen te weerleggen. Dat men hen reeds heeft, is waar; maar dat men hen verkoopen kan, en dus geld in handen krygen, dat weder geld geeft, is niet minder waar. Thans is het kapitaal alle oogenblikken gewaagd. Sterft de ſlaaf, zoo is men alles kwyt; en wat hangt er zich meenig een op. Dat men hen niet miſſen kan en ieder zyn werk heeft, ſpreek ik tegen; het zyn luye, lekkere, elendige ſchepſels, die, hoe meer men er heeft, hoe meer verdriet zy aandoen. Het grove voedſel is zeker niet duur. Maar waartoe het onnoodige? Waarom wordt een ſtuk vleesch den volgenden dag niet weder voorgediend? Waartoe dienen een getal ſchotels, die niet worden aangeroerd dan door de ſlaven? De inkoop der kleeding is wel de-

ge-

gelyk kostbaar. Denk zelf, daar alles ten minſten twee kapitalen verhoogd is, wat men noodig heeft, om tien of twaalf ſlordige, onachtzame menſchen te kleeden, aan wie het weinig verſcheelt, hoe het met hun goed gaat. De meester, zeggen zy maar, moet weder ander geven.

[Deeze redenen zyn geen declamatien over regt en onregt. Men leert er uit, *dat twee of drie ſlaaven zo veel dienst doen, als één blanke bediende in Europa, dat menig een ſlaaf* (hoe zagt ook de behandeling daar te lande is) *zig ophangt*, dat de ſlaaven *lui en lekker* zyn, *ſlordige en onachtſame menſchen.* Zo dat, gelyk wy boven zagen dat de ſlaaverny de vrye menſchen in een land bederft, wy hier ontdekken dat zy de ſlaaven zelven benadeelt. Met een woord, de ſlaaverny is hier uit een polityk oogpunt, ſchadelyk en ſtrydig met de nationaale welvaart.]

MIDDELEN VAN BESTAAN.

Bl. 150. Mogelyk zult gy u verbeelden, dat ik beginnen zal met te ſpreken over de aanzienelykſte en voornaamſte lieden uit de Volksplanting; neen, van de leden der Regeering en voorname kompagniesambtenaaren zal ik niet ſpreken Deze Heeren hebben hunnen posten en beheeringen; en deze woorden hebben hier meer dan eene gewoonen beteekenis. Het is daarom eigenlyk de burgery, waartoe ik my bepalen moet. Derzelver middelen van beſtaan verdeelt men het gemakkelykst in vier hoofdbronnen; de ſluik of morshandel, de omſlag van de Compagnie, de koophandel en huisvesting van de vreemdelingen, en de handel in de voortbrengſelen van het land.

[Ik wil de verborgen meening van de eerſte helft

dee-

deezer zinſnede niet openleggen, en vertrouw, dat de verſtandige Leezer myne opheldering niet noodig heeft. Dan ik verblyde my, hem te kunnen aankondigen, dat een voornaame aanleiding tot zulke middelen van beſtaan, welken onze ſchryver onaangeroerd laat, is afgeſneeden, met de mercantiele Regeering in eene Polityke te veranderen. Nu zyn de Leden van de Regeering geen Commieſen meer van het Groot Comptoir.]

1ſte MIDDEL. DE SLUIKHANDEL.

Bl. 150—152. De ſluikhandel is eigenlyk die verboden handel, die door de kapiteins en mindere bevelhebbers der ſchepen in het aanbrengen van Indiſche waren, tot merkelyk nadeel van de Maatſchappy, gedreven wierd. Deze waren beſtonden voornamelyk in koffy, zuiker, thee, ryst, lynwaten en andere voortbrengſelen der Indiën; die door de kolonisten van deze ſchepelingen met gretigheid gekocht wierden, en een bloeijende tak van welvaart voor beiden uitmaakten.

Maar wat verloor de Compagnie niet! Hare ſcheepsoverheden, die noch maandgelden te betalen, noch ſchepen en ſterktens te onderhouden hadden, en dus hunne waren van *Batavia* of elders vrachtvry hier aanbragten, konden, daar alles winst was, die goederen veel goedkooper geven, dan de Maatſchappy zelve, waardoor deze de hare, die niet gezocht wierden, moest opleggen. Hoe meer men in de ſchepen laden kon, hoe meerder voordeel het voor de Zeelieden was. Dit had ten gevolge, dat dezelve overladen wierden en nooit dieper lagen, dan op de reis uit de Indien naar de Kaap. De reizen, hierdoor vertraagd, wierden

den kostbaarder; het Volk, door het klimaat van *Batavia* reeds afgemat, en nu langer op zee, ſtierf weg; en wie zal durven bepalen, hoe vele ſchepen door het onverſtandig laden of door de ſterfte van volk gebleven en verloren zyn? Het Rif van *Anguilhas*, een naam, die alle Indiſche Zeelieden doet ſidderen, zou mogelyk minder noodlottig geweest zyn, had deze morshandel geen plaats gehad. De ſtrengſte wetten hier tegen hadden hunne kracht verloren; men ſtond het zelfs oogluikende toe, daar de geheele volkplanting in de voordeelen deelde.

[Zo geraaken groote, overgroote Maatſchappyen van Koophandel ten gronde, niettegenſtaande haare uitſluitende Octroyen, welken alle andere Nyverheid ſtremmen, en haar zelven niet voor een overmeidelyken val behoeden. Gelukkig voor het Vaderland, dat hetgeen de O. I. Compagnie ten val bragt, evenwel iets goeds uitwerkte, en deeze kolonien opbeurde! Aan eene andere zyde heeft deeze frauduleuſe wyze van handelen het karakter der Kaapenaars zo listig, hebzugtig, ja zelfs ontevreeden met alle Regeering, gemaakt. Een vrye handel kan voortaan de goede uitwerkingen van den ſmokkelhandel, zonder deszelfs kwaade gevolgen, hebben.]

2de MIDDEL. OMSLAG VAN DE MAATSCHAPPY.

Bl. 152—153. Het tweede, dat als een tak van beſtaan moet aangemerkt worden, is de omſlag van de Maatſchappy; vooral in de laatſte jaren. De Engelſche oorlog noodzaakte een ſterk guarnizoen te houden, nieuwe batteryen en forten te ſtichten. Het groothospitaal, de battery Amſterdam en andere werken wierden aangelegd. Hiertoe had men ſlaven, wagens,

osſen en paarden noodig, die van de inwooners gehuurd wierden. Officieren en Soldaten maakten niet alleen vertier in de eetwaren; maar by burgers ingekwartierd, verteerden zy er hun geld. Verſcheiden menſchen leefden hiervan. Naderhand kwam de Franſche en na den vrede de Engelſche en Franſche Vloten te gelyk hier binnen, om zich van levensmiddelen en ververſchingen te voorzien. Wyn, brandewyn, azyn, koorn, groentens en alle voortbrengſelen van het land ſtegen hierdoor tot zulke onmatige pryzen, dat het niet wel te gelooven is. Alle kooplieden die iets in voorraad hadden, kregen zulke grove winsten op hunne goederen, dat de volkplanting geene zoo gouden eeuw ooit gehad heeft of mogelyk immer weer hebben zal. Velen zyn toen, ik erken het, ryk geworden; maar over het geheel kan men het als een onheil aanmerken. De weelde kwam met de welvaart. De Franſchen bedorven de eenvoudige zeden, en de menſchen raakten in het ongelukkig denkbeeld, dat deze winsten altoos duuren zouden. Men bouwde; men kogt ſlaven; men kleedde zich prachtiger en leefde rykelyker. Thans heeft men zich op dien voet gezet; het geld is aan kalk en ſteen beſteed, verliest van dag tot dag, en kan welhaast niets meer waard zyn.

[De gewoone omſlag vloeide voort uit Compagnies hoedaanigheid van Souverein. De Polityke Regeering treedt thans in haare ſchoenen, en brengt den Ingezetenen dezelfde voordeelen aan. Wat de toevallige voordeelen van meerder aftrek van lands voortbrengſelen in den oorlog betreft, zo zullen dezelven door den aftrek, ingevolge van een vryen handel, altydduurende worden.]

3de MIDDEL. KOOPHANDEL EN HUISVESTING VAN VREEMDLINGEN.

Bl. 153—155. De derde hoofdbron van beſtaan is de koophandel en de huisvesting van vreemdelingen. Dit is, zoo als gy kunt nagaan, zeer onzeker, en hangt af van het getal ſchepen, die dezen Uithoek aandoen. Toen de ſluikhandel nog in vollen bloei was, en de vreemdelingen hier Indiſche waren van de Kolonisten krygen konden, was dit een aanmerkelyke tak: thans bepaalt het zich tot vleesch, wyn, brood, koorn, ſchapen, gevogelte en andere voortbrengſelen des lands. Een Engelsch, het zy oorlog, of Kompagniesſchip, dat hier aankomt, laat, volgens de gemeene berekening, drie en ſomtyds vierduizend Spaanſche Matten in de Kolonie. Amerikanen, Franſchen, Deenen, Zweeden en andere Natiën komen er ook; doch van die allen zyn de Engelſchen het liefst gezien. Een ſchip van dezen verteert meer, dan zes der onzen. Zoodra ziet men ook deeze vlag niet, of ieder, daar eene wet van de Regeering belet binnen de eerſte drie dagen in perſoon aan boord van een vreemd ſchip te gaan, doet zyn best, een brief er naar toe te krygen; of wel, men zendt een der vertrouwſte ſlaven naar het hoofd, om den aanlandende Kapitein of Purſer, die de man is, die voor 's Konings of Kompagnies rekening alles inkoopt, op te wachten, en hem het huis van zyn meester aan te bieden. Daar nu verre de meeste menſchen vreemdelingen huisvesten, en dus alle één belang hebben, is de vriendſchap by deeze gelegenheden flaauw en moet voor het voordeel wyken. Ieder tracht de eerſte te te zyn; en niet geheel zonder reden, want een Engelsch Kapitein aan huis te hebben, wordt als een klein

fortuin aangemerkt. Het is evenwel niet zoo zeer zyne vertering, als wel de aankoop der benoodigdheden, die hy welſtaanshalve genoodzaakt is, aan dezelfde menſchen op te dragen, waar men het meest op gezet is. Zoo men hem de goederen al tegen de echte pryzen overdoet, dat ſchaars gebeurt, zoo is het altoos vyf procent kommisſie; en met de betaling komt de voornaamſte winst. Geen Kapenaar zal van een vreemdeling de Spaanſche Mat hooger, dan 9 of $9\frac{1}{2}$ Schelling aannemen, hoezeer hy hem morgen voor $10\frac{1}{2}$, ſomtyds voor 11 Schellingen weder uitgeeft. Wisſels op Europa zyn nog beter; het papieren geld, (hetwelk ik nog nader moet doen kennen) dat de vreemdeling by zyn aankomst ontvangen heeft en hier gangbaar is, is hem by zyn vertrek niets waard; hy moet het dus beſteden, en de Wisſel, die hier gemeenlyk twintig procent avans geeft, wordt hem pari aangerekend. Dit een en ander maakt, dat een verblyf van agt dagen, zoo het maar een eenigermate groot ſchip is, een voordeel van duizend en ſomtyds meer Ryksdaalders geeft.

[Uit deeze beſchryving is ligt op te maaken, wat de Koophandel een ryke bron van voorſpoed voor de Kolonie zal zyn, als dezelve met het Moederland altoos, en vooral met de beide Indiën zal mogen gedreeven worden. Het geen toen verboden, misdaadig en wisſelvallig was, zal nu voor een groot gedeelte wettig en aanhoudend zyn.]

4de MIDDEL. VOORTBRENGSELEN DES LANDS.

Bl. 155—156. Eindelyk komen wy aan de laatſte hoofdbron van beſtaan der Kapenaars: de voortbrengſelen van het land zelve. Dezen moesten en konden ook

ook de ware goudmyn van den inwooner wezen. De Compagnie heeft jaarlyks voor hare ſchepen en kantooren in de Indiën erwten, boonen, boter, koorn, wyn, brood, gedroogde en gezouten groentens, vee, gevogelte en een aantal andere zaken noodig; waarvan zy de voornaamſte artikelen zeer wel betaald: by voorbeeld vyf Ryksd. voor een mud erwten, agt ſtuivers voor een pond boter. Ook varen er weinig ſchepen naar Europa, zonder wyn en aloë mede te nemen. Dit alles geeft uitvoer; doch op verre na niet zoo veel, als er wordt aangeteeld. In den tyd, dat de boeren hunne producten te markt brengen, en de Compagnie niet meer noodig heeft, wordt alles goedkooper. Dit zyn de gunſtige oogenblikken voor de kooplieden. Ik heb gezien, dat de boter vyf ſtuivers was en veertien dagen daarna agt of negen: dat men de aloë tegen drie en een halve ſtuiver het pond kocht, en in dezelve week aan een vreemd ſchip tegen zeven verkocht. De wyn is geen mindere tak, maar hierin zyn zoo veele kooplieden, dat de een den anderen verderft, hetwelk het algemeen gebrek in deeze Kolonie is. Evenwel men wint ligt tien Ryksd. op de legger, en voor eenigen is het niet moeyelyk om er honderd van te ſlyten. Was er meerdere uitvoer, dan zou er zeker oneindig meer welvaart wezen, en ik durf vaſtſtellen, ook meer ziel in de menſchen.

Nu zoude ik nog als een klein middel van beſtaan kunnen aanroeren, het negotieeren onder elkander. Alle, die koeyen hebben, verkoopen melk, die tuinen hebben, groentens; geen huis is er byna, — van de fatzoenelykſten ſlechts vyf of zes uitgeſloten, of men vindt er iets te koop: by dezen hoeden, batisten en hamtmen; by genen garens, ſchoenen en ſuiker;

ker; hier lakens garen en ſchoenſmeer; dáár kouſſen, pomade en thee. En alles zoo wonderlyk en grappig ondereen, dat men het zien moet om er een recht denkbeeld van te hebben. De oorzaak er van is deze: men ontbiedt uit Europa van het geen men noodig heeft zoo veel meer, dat men door den winst, die het verkoopen van het overtollige geeft, zyn eigen goed vry heeft: by voorbeeld, ik wil zes paar zyde kouſſen hebben, zoo ontbied ik twee douzyn paren, verzekerd zynde, dat het verkoopen van agttien paren de zes, tot myn gebruik geſchikt, ruim betalen zal; doch men moet een karakter hiernaar geëvenredigd hebben, om deze ellendige kleinigheden niet klein te vinden.

[Met de vrye Vaart en Handel zal deeze *goudmyn*, gelyk de Schryver ze noemt, niet alleen voor de Kaapſtad, maar ook voor de geheele uitgebreide Zeekust, en middelyk ook binnen 's Lands open komen.]

WALVISCHVANGST.

Bl. 159—160. Als een andere geöpende uitweg komt de Walvischvangst in aanmerking. Tegen en in de noordwest-mouſſon, komt in de Tafel-, Fals-, Simons- en andere omliggende baaien een menigte van Walviſchen of liever Noordkapers, die jaarlyks door Engelſche, Franſche en Amerikaanſche ſchepen, daartoe opzettelyk uitgerust, gevangen wierden. De inwooners, die in dien tyd nog geen ſchepen hadden, moesten dit op hunne kusten en reeën aanzien, zonder in de winſten te kunnen deelen. Thans is die visſchery geopend en aan vreemden verboden. Men heeft eene Maatſchappy opgericht, vreemde harponiers en andere manſchap aangenomen, en het is nu het tweede jaar, dat

dat men dezen nieuwen tak tot ſtand ziet, die, zoo als alle beginſelen, in het eerst moeyelyk is, doch hoop geeft van welhaast goede winſten te zullen opleveren.

[Hier uit blykt middagklaar, hoe hard het verleende Octroy op de Walvischvangst, in dit jaar, aan de Kolonie vallen zal. Nu mag geen Kaapenaar meer Traan op zynen eigen grond kooken.]

BLOEIENDE KOLONIE.

Bl. 177—180. Dikwyls heeft het my verwonderd, dat het beginſel van Vorſten, die hun roem en vermogen in de veelheid en rykdom hunner onderdanen ſtellen, door de Compagnie hier ſchynt verwaarloosd te wezen; ik beſpeur het nergens, en ben daardoor in de veronderſtelling geraakt, dat eene hoogstwigtige reden dezen edelen grondregel moet verdrongen hebben. In andere handen, by voorbeeld in die der Engelſchen, zoude het my in geenen deele vreemd voorkomen, dat de Kaap een bloeyende plaats, mogelyk wel een bloeyend land wierd, mits dat er meerder uitwegen geopend, de nyverheid en werkzaamheid verlevendigd en aangemoedigd, en daartoe eenige ſommen beſteed wierden. Zie hier, welke party er misſchien van te trekken ware, ik zeg, misſchien, want daar ik niet dan zeeman en militair ben, kan het zeer wel zyn, dat de bal verre wordt misgeſlagen.

De ligging van dezen Uithoek is zoodanig dat het niet ongerymd ſchynt te gelooven, dat hy zeer geſchikt zoude zyn tot eene ſtapelplaats van goederen, zoo uit Europa, als uit de Indiën. Zonder twyfel zouden de Europeanen het veel verkiezelyker vinden, de voortbrengſelen der Indiën hier, dan wel in het

land zelve te halen; waardoor zy niet alleen tyd, gevaar, maar inzonderheid ook menſchen uitwonnen. Uit de Indien zoude men ook gaarne de Europeaanſche goederen hier afhalen en de voortbrengſelen van dat ryk Gewest er voor in de plaats brengen. Op *America* kon een zeer goede handel wezen, en de Kaapſche ſchepen moesten daarop af- en aanvaren; evenwel het meest op de Indien. De voortbrengſelen van het land zouden dezen koophandel niet weinig ondersteunen; alle de naby zynde eilanden *St. Helena*, *Mauritius*, *Bourbon*, zelfs *Ceilon* en verſcheiden plaatzen op de vaste kust konden met Kaapsch koorn gevoed worden. In de eilanden van het *Kraal*, thans door *America* geſpysd, kon men Kaapsch meel, blom, boter en vleesch brengen; daartegen koffy en ſuiker in plaats nemen, dezen naar *Holland* en ook naar de Kaap zelve brengen. De wyn, in ſmaak en duurzaamheid verbeterd, zou meer gezocht zyn; met eenige verandering kon de brandewyn de West-Indiſche kilduivel zeer verre overtreffen en misſchien hare plaats vervangen. De aloë is voor verbetering vatbaar; tabak, indigo, zelfs opium, wil men, dat hier kunnen worden aangeteeld, en ten aanzien van de ryst is dit niet geheel hopeloos. Het bont, dat hier valt van jakhals, wolf, das en andere dieren, geeft geene pelteryen; mogelyk zoude het dit nooit doen; het ſchynt een tak van handel voor koudere gewesten. Maar de ſchapen, die geen wol geven, konden door anderen uit Europa worden vervangen en nieuwe fabrieken in beweging brengen. De yzer-, de koper-, de tin- en lood-mynen die men niet ver van de Kaap heeft, konden geöpend worden. Thans toont men de arm-

rin-

ringen en ſnuisteryen van Hottentotten andere inlandſche natien, waarin men wil, dat goud gevonden wordt; men heeft reeds een en andermaal veelbeloovende ertz opgebragt. Wie weet, of met het openen van mynen in de nabyheïd geen nieuwe ſchatten ontdekt wierden. By het overdoen van *Braſil* wist men deszelfs rykdom niet. Men kan my tegenwerpen, en ik moet het erkennen, dat tot het exploiteeren van mynen en alle de opgenoemde zaken, zeer veel geld noodig is; maar men moest geen mynen aanſlaan, dan die hout en water, de twee voornaamſte hoofdzaken, in de nabyheid hadden. De ertz kon op de plaats zelve geſmolten en niet dan het metaal aan de Kaap gebragt worden. Het transport op wagens met veertien oſſen beſpannen en meest door Hottentotten geleid, is niet duur; vooral, wanneer op zekere afſtanden plaatzen wären, daar de vrachten door anderen wierden overgenomen; en wie verzekert, dat er ter zee geen uitweg is? Om Koophandel en Fabricken, in eene plaats als deeze, opterichten, zou voorzeker kostbaar zyn; maar het geld met voorzichtigheid er toe beſteed, zou alleen een uitſchot, eene leening zyn, die, zoodra de raderen in beweeging waren, dubbele renten zou opbrengen. De Kaap zou meerder en kundiger inwooners krygen; de menſchen zouden gewillig hoogere en zwaardere lasten dragen, wanneer zy maar in ſtaat geſteld wierden, dezelve te kunnen winnen. De Compagnie kon enkele monopolien, by voorbeeld, van de ſpeceryen, voor zich behouden. — Misſchien wandel ik in een paradys van verbeelding; maar met vryheid, kunde en werkzaamheid zie ik er niets onmogelyks in, ten zy de natuur onoverkomelyke hinderpalen in het plaatſelyke geſteld mogt

hebben. Dit is een onderwerp, dat ik in myn volgende wil opvatten.

HERSCHEPPING.

Bl. 180—188. Laat ons thans, myn vriend! met een opslag van het oog het Land en zyne baayen beschouwen. Men is het vry algemeen eens, dat het plaatzelyke van de Kaap niet geschikt schynt om 'er een zoodanig bloeyend land van te maken, dat zonder hulp van anderen bestaan kan; en dat de gelegenheid en vorm zyner baayen niet van dien aard is, om voor een uitgestrekten handel te kunnen dienen. Voor deze eerste stelling geeft men voor redenen op het gebrek aan water, waardoor vele streken woest en onbebouwd moeten liggen, en gemis aan rivieren, waar door de transporten, daar alles met wagens geschieden moet, zeer moeijelyk zyn. Voor het tweede brengt men by, dat de *Tafel-*, *Fals-*, *Mossel-* en *Plettenbergs baaijen* geene diepe inhammen genoeg geven om altoos voor alle winden beschut te liggen, veel minder om er scheepswerven of andere zaaken van dien aard te kunnen aanleggen; dat het der *Saldanha-baai*, de eenige, die er toe geschikt zou zyn, aan water ontbreekt. En om aan deze twee redenen kracht by te zetten, zegt men dat de menschen er niet toe geschikt zyn. — Minder komt men overeen, of er mogelykheid is, om door kunst de natuur zoodanig te hulp te komen, dat men deze hinderpalen overwint. Ik voor my voeg my by hen, die daarover gunstig denken; eensdeels, om dat ik het niet voor volstrekt onmogelyk houde, en anderdeels misschien ook wel om dat ik, wien door een lang verblyf, vele goede vrienden, genotene gastvryheid en andere gezellige deugden de Kaap niet meer

on-

onverſchillig is, het geluk van deze plaats en hare inwooners hartelyk wenſche. Zie hier eenige ruwe ontwerpen.

De koophandel zoude altyd het meest, en meer nog dan de vruchtbaarheid van den grond, dit land moeten doen bloeijen. Dus, daar er maar éene Hoofdplaats is, behoorde men te beginnen, met de *Tafel-baai* voor de ſchepen veiliger en zekerder te maken, waartoe niets anders noodig is, dan eene goede mouille. Men is er reeds mede bezig geweest, doch de zee heeft het werk weder verwoest. Dan had de Compagnie hare oude ſchepen, die zy hier voor iets meer dan niets verkocht heeft, met zand en ſteenen laten zinken, en voorts met klippen en rotzen, die hier in overvloed zyn, in den vorm van een dyk aangebouwd, misſchien, doch ook maar misſchien, ware de uitſlag gelukkiger geweest. Dit is niets vreemds; om niet van *Livorno*, *Malaga*, *Cherbourg* en andere plaatzen te ſpreken, een KHEYRADIN BARBAROSSA heeft voor *Algiers* in onbeſchaafder tyden met de armen zyner ſlaven een eiland aan het vaste land weten te hechten, en zyne roof-galleijen lagen veilig.

De *Saldanha-baai*, omtrent vyftien mylen benoorden de Kaap gelegen, zoude vooral in aanmerking komen. In deze ligt men het gantſche jaar door voor alle winden beſchut; en de natuur heeft in den ingang en iets verder in den doortogt eilandjes geplaatst, die men met weinig koſten kon verſterken, en die, door batteryen van de vaste wal ondersteund, het inkomen byna onmooglyk zouden maken. Het water, zegt men dat er ſomtyds ontbreekt, maar daar het iets verder landwaards in gevonden wordt, houdt men het niet voor onmogelyk, dat het door waterleidingen

te vinden was. Er zyn er, die ſtaande houden, dat door doorgraving de Bergrivier 'er is in te brengen. Ik ben 'er nooit geweest en ken dus het plaatzelyke niet; doch deze voorname zwarigheid eens opgelost zynde, is de *Saldanha-baai*, die groot, ruim en veilig is, zeer geſchikt, niet alleen voor ſcheepswerven, maar ook voor wat men 'er ook zoude willen maken. Wie weet zelfs, of de Kaap, wanneer hier eene ſtad was, haren rang als Hoofdplaats niet verloor.

De *Baai-fals* of liever *Simons-baai* kon en moest altoos, wanneer men de *Tafel-baai* blyft behouden, in de noord-west-mouſon bezocht worden, mits dat batteryen en ſterktens de daar liggende ſchepen voor aanranding gerust ſtelden, en de gemeenſchap met de Kaap minder kostbaar en gemakkelyker was. Van het eerſte is men altoos meester. Het laatſte is niet ondoenelyk, en door den yſelyk hobbeligen weg te ſlechten, en mogelyk ook wel door een kanaal te graven.

Daar deze brief toch met los daar heen geworpen denkbeelden en ruwe ontwerpen is opgevuld, die misſchien wel niet eens in het ryk der mogelykheid beſtaan, maak ik gene zwarigheid er ook de volgende by te voegen. Wanneer men van de *Tygerbergen* het oog op den uithoek vestigt, ziet men over een groot gedeelte van de Kaapſche vlakte heen, en men heeft aan de eene zyde de *Tafel*, aan de andere zyde de *Fals-baai* voor zich. Het gezicht voorwaards ſtuit tegen de *Leeuwen-*, *Tafel-* en *Duivelsbergen*, die van de Houtbaai en de keten, welke zich tot de westhoek uitſtrekt. Al dit hooge land is geheel afgeſcheiden van de Hottentots, Tyger en andere bergen van het binnenland, en dat alleen door de lage Kaapſche vlakte, die tevens de *Tafel-* en *Fals-Baaijen* van een ſcheidt; eene vlakte, die

die meest uit rotzen beſtaat, met zand overdekt, doch niet zoodanig, of men ziet hier en daar klippen geheel bloot. Deze klippen, vooral in de tygervallei, toonen ten duidelykſten, dat het geene bergklippen, maar rotzen zyn, zoo als men gemeenlyk in zee of by de ſtranden vindt. Zelfs ſchynen zy hier een klipbank te formeeren, die hare ſtreek neemt dwars door de vlakte en de zandduinen heen tot aan *Muizenburg* of de ſtranden van de *Baai-Fals*. Het komt my niet onwaarſchynelyk voor, dat hier voorheen water was, hetwelk de afgeſcheiden Kaapſche bergen tot een eiland maakte. De tyd alleen ſchynt my toe, die vlakte geformeerd te hebben; en zoo zal die zelfde tyd, mogelyk over eeuwen, ook een gedeelte der *Tafel-baay* tot land vormen; ten minſten de zuid-oosten-wind waait er dagelyks meer zand in en het land groeit aan. Of deze gedachte nieuw is, weet ik niet. Aan de Kaap lachte men er mede. Iets van meer aanbelang, en dat hier beter ter zake dient, is de vraag, of er mogelykheid zou wezen om door een kanaal een gemeenſchap tuſſchen de *Tafel-* en *Fals-baaijen* te maaken. Beſtond de vlakte niet voor een groot gedeelte uit klippen, zoo zoude men omtrent het antwoord niet behoeven in twyfel te zyn; maar klippen wyken niet. Evenwel is het onderzocht? Zyn zy overal? Zoude men door er om heen te graven, het werk niet kunnen voortzetten? Een kanaal behoeft juist niet recht te loopen; de ſchepen behoeven er niet in te zeilen; groote ſchuiten, door oſſen getrokken, zouden alles zyn, wat men noodig had. Ik weet wel er zyn zwarigheden. Men zal vragen, tot welk eene diepte is het zand boven de oppervlakte der zee? zal deszelfs eigenſchap van te ſtuiven het

werk

werk niet geſtadig vernietigen? of is dit voor te komen? Het kanaal eens daar zynde, is het naderen van een vyand dan nog te beletten? ——— Dan dit alles is te onderzoeken, en recht jammer is het, dat hier geene lieden zyn, kundig om zaken van dien aard te beſlisſchen. Hoe hoog de kosten ook loopen mogten, eene diergelyke vaart ware voor de Kolonie onbetaalbaar.

De *Mosſel-* en *Plettenbergs-baaijen*, beöosten de *Baai-Fals* gelegen, vallen ook onder het plan. Zy zyn het meest gevaarlyk in de zuid-oost-mousſon. In den winter, wanneer het uit den noord-westen waait, ligt men er vry wel. Hier ware het koorn, de garst en andere granen, die in den omtrek gewonnen worden, alle jaren van daan te halen; waartoe ſlechts magazijnen in de baaijen behoorden te worden aangelegd. De landman, verzekerd zyne levensmiddelen altoos tot een behoorlyken prys van de hand te kunnen zetten, zou ze gewillig en met vermaak hier naar toe brengen. De hier zynde bosſchen, die grof timmerhout geven, waarvan aan de Kaap gebrek is, kon een anderen tak uitmaken. Aan ieder der baaijen moest een vlek zyn, door kooplieden bewoond. Dit zou de boeren meer aanwakkeren, daar zy op zekere winsten zouden kunnen hopen. Thans vergen zy het vruchtbaar land niet meer, dan 't geen ruim tot hun eigen onderhoud noodig is. Welhaast zoude men meer handen aan de ploeg ſlaan. Het ſchip, dat de Compagnie er ſomtyds jaarlyks, om koorn henen zendt, maakt iets meer dan niets uit, daar het op verre na niet voldoende is, om genoegzaam vertier in het graan te brengen, en de werkzaamheid van den landman aan te moedigen; die even-

evenwel hier vooral, behoorde te worden aangemoedigd, niet alleen, om dat hy een onontbeerlyk nuttig lid der Maatſchappy is, maar ook om het hem ſmakelyk te maken, die gewaſſen aan te teelen, welke er nog niet of weinig zyn, en welke ik u in myn vorigen genoemd heb, tabak, indigo, opium en ryst.

Nu hebben wy drie goede baaijen; de *Saldanha-baai* heeft water, de *Tafel-baai* eene mouille gekregen, de *Simons-baai* is verſterkt en om haar gemeenſchap met de hoofdplaats te doen hebben, is er eene gragt gegraven. De anderen zyn ook reeds bevolkt. Thans ga ik even zoo vlugtig met u het land door, als wy ter loops die baaijen bezien hebben. Men zegt, daar is gebrek aan water, en waar dit niet is, kan niets groeijen. Maar zyn die weinige rivieren, die er zyn, niet afteleiden? Is het hier ondoenlyk, om door waterleidingen dorstige landen te bevochtigen? Zouden de Romeinen, die in diergelyke werken uitblonken, hier met de armen overéén gezeten hebben? Dit is het, dat door kundigen moest onderzocht worden. Reeds zyn er, die er de onmogelykheid niet van erkennen. Misſchien zouden anderen het doenlyk vinden. Wat levert ons eigen land niet een levendig voorbeeld op van het geen gedaan kan worden? Waar heeft ooit het vernuft der menſchen meer uitgeblonken. Zo de natuur dit gewest voor Hottentotten en andere wilde natiën geſchikt heeft, ons Nederland had zy aan de visſchen toegedacht. Waar weleer de ſchepen zeilden, ſtaan nu de paleizen onzer kooplieden. De perſik, zelfs de ananas rypt daar, waar eertyds niets dan zeewier groeide, en de doorgraasde koe geeft thans het zuivel op dezelfde plaats, waar voorheen de woedende haai zyn vlugtende prooi vervolgde.

Wy

Wy woonen in weerwil van de natuur; hier zou de natuur maar te gemoet te komen en te helpen zyn. De tegenwoordige bewooners zyn er niet in ſtaat toe. Daar is niets, dat hen aanmoedigt, en zy bezitten geene genoegzame kunde; by voorbeeld men teelt hier in overvloed garst en ook een weinig haver, en nogthans zyn de gepelde, geperelde garst en de haverde gort volſtrekt onbekend. Laat dit ſtaaltje u doen zien, wat niet al te verbeteren ware. Evenwel, herinner u, wat ik van het algemeen karakter der inwooners gezegt heb. Het zyn menſchen van een zeer gezond natuurlyk oordeel. Met zegt, dat PETER DE I. op zyne onderdanen werkte, even als het ſterk water op het yzer. Dit ware hier onnoodig; een enkele wenk kon wonderen doen; en met uitwegen, werkzaamheid en kunde, zoude men er ſchielyk meer geest en leven in zien. De Raadpenſionaris DE WIT meende eens het Gemeenebest te verlaten, om naar *Java* overteſteken. Zo eenig noodlottig onheil ooit tot dit uiterſte noodzaakte, en men verkoos de Kaap, wie weet welk een land ze wierd? —

[Dit is geſchreeven in 1793.]

BOSCHJESMANNEN EN MORAVISCHE BROEDEREN.

Bl. 191—194. Deze natie, (*de Boschjesmannen*) zo men eenige benden plunderaars en moordenaars eene natie noemen kan, heeft in geſtalte veel overeenkomst met de Hottentotſche; doch is over het algemeen kleiner van ligchaam, nog onaangenamer van gelaatstrekken en van volſtrekt tegenſtrydige geaartheid. De Hottentot vindt zyn beſtaan als herder, de Boschjesman als roover. Vrouwen en kinderen mede gerekend, zyn zy meest in troppen van tagtig tot by de tweehonderd by een, en houden zich op in ſpelonken en ontoegan-

ke-

kelyke bergen. Daar zy geen volk ten vriend hebben, hebben zy ook alles den oorlog gezworen. De Kaffer, Hottentot en andere in de nabuurſchap woonende ſtammen zyn even zoo min voor hunne ſtroperyen beveiligd, als onze Kolonisten. De aanvallen geſchieden meest des nachts, daar hunne voorname ſterkte in de overrompeling beſtaat; en wee! waar zy de ſterkſte zyn. Brandſtichten, rooven, plunderen, moorden zonder kunne of jaren te ontzien, de verſchrikkelykſte verwoestingen aanterichten is hun dagelyks werk. Zy zegenen de oogenblikken, waarin de blanken onder hunne ſlagen vallen. Dit noodzaakt de Landdrosten, er dikwyls kommando's op aftezenden, die meest uit buitenlieden uit hunne Districten beſtaan. Dezen, zoodra zy eene ſchuilplaats dier lieden ontdekt hebben, gaan er met vyftig, zestig of meerder manſchappen welgewapend op af, beſpieden, bezetten, overrompelen ze en betalen met dezelfde munt, daar zy niets ſparen. De Boschjesman, verzekerd, dat er noch kwartier noch genade is, verweert zich wanhopend; zelfs de vrouwen vechten woedend. De door hun gemaakte wonden zyn allergevaarlykst, daar de meeste wapenen, inzonderheid de aſſegaayen en pylen vergiftigd zyn. Ik heb gelegenheid gehad, een koker vol der laatſten, aan myn kundigen vriend, STIPRIAAN LUISCIUS, te zenden, om er proeven mede te doen.

Dan, wat noodzaakt deze menſchen tot zulke onmenſchelyke woede? wat beweegt eene geheele natie tot een zoo wanhopend leven? In een land, als dit, waar de lucht zacht, de grond vruchtbaar en het vee in genoegzamen overvloed is, hoe kunnen daar met mogelykheid menſchen gevonden worden, die het rooven

ven en moorden boven het aardsvaderlyk leven kiezen? Wie en wat herſchept hen in tygers? — O myn vriend! ſpaar, ſpaar die vragen, of verſchoon my van er de antwoorden op te geeven. Gy zoudt u vernedert gevoelen met ze te lezen, en ik met ze ter neer te ſchryven. Wy Hollanders, of eigenlyk onze Kolonisten, zyn er de oorzaak van. Wat men aan de Kaap ook zeggen mag, dat de Boschjesmannen altyd een afzonderlyk volk zoude geweest zyn en uitmaakte, de waarſchynlykheid ſpreekt het tegen, en alles ſchynt aanteduiden, dat zy oorſpronkelyk Hottentotten zyn, die door de onzen, van oord tot oord en van ſtreek tot ſtreek verjaagd, ik zwyg van verdere onrechtvaardigheden, eindelyk zonder uitkomst, zonder vee, wanhopend wierden, en daar het recht des ſterkeren hen dwong, daar zy voor het geweld en onze vuurwapenen bukken moesten, bloed en moord leerden ademen, niet alleen tegen hunne verdrukkers, maar ook tegen het gantſche menschdom. Daar zy voorheen de geaardheid van het grazend vee hadden, hebben zy thans die van het verſcheurendst wild. Aan de Kaap heeft men de party genomen, hen uitteroeyen. Zou menschlievenheid niet eerst beproefd hebben, hen te beſchaven? Moraviſche Broeders, gedurende myn verblyf hier aangekomen, hebben reeds deze moeyelyke taak, ten aanzien der zwervende Hottentotten, op zich genomen, en zyn ten dien einde het land ingegaan. Zoo het deeze menſchen, die een byzondere gaaf van overtuiging ſchynen te hebben, by deze wilden gelukt, blyft er voor de Boschjesman nog hoop over. Men zou hem zekerlyk vee en land moeten geeven; dit erken ik, maar dit ware een niet noemenswaardig uitſchot hetwelk daarenboven woeker-

kerachtige winſten zou opbrengen, ten zy men het voor niets rekende, gedane onbillykheden uittewiſſchen en een gantsch volk tot menſchen te maken.

BUITENLIEDEN.

Bl. 194—199. De buitenlieden, die my deze byzonderheden verhaalden, waren onbeſchaafder en ruwer, dan men by ons de lompſte boeren vindt. Hunne ſchaamſte belettede hen ſchier te antwoorden, en men moest hun, zoo als men zegt, de woorden uit den hals halen. Verſcheiden andere berichten omtrent dit land ben ik aan hun verſchuldigd; hunne eenvoudigheid is waarborg voor de waarheid er van. Sommigen dezer berichten, overeengebragt met het geen ik in den omtrek van de Kaap gezien heb, hebben my te meer verſterkt in het gevoelen, dat er weinige landen zyn alwaar men, op eene gemakkelyker wyze, zich de eerſte benoodigdheden verſchaffen kan. Laat ik u de mogelykheid om beſtaan te vinden eens, naar myne denkbeelden, affchetſchen.

Hoezeer de lucht zacht en het klimaat warm is, zyn er evenwel altoos eenige kleederen noodig; nu van een beestenhuid kan men zich broek, ſlopkouzen, ſchoenen, mutzen en baaitjes of wambuizen vervaardigen: zoo zyn ook de boeren diep het land in gekleed. Maar tot hembden is blaauw linnen of blaauwe baffetas onontbeerlyk. Men kan niet geheel op zyn ROBINSONS CRUSOËS zyn; en die ſtoffagie is, even zoo min als de kleeding der vrouwen, niet wel anders, dan door koopen te verkrygen. Deze benoodigdheden, benevens het yzerwerk tot den landbouw en andere gereedſchappen, zyn de eenige za-

ken, die de Kaap voor den landman noodzakelyk maken en hem verpligten, alle jaar, of om de twee jaren, met producten naar de Hoofdplaats optekomen, om er zich op nieuws van te voorzien. Voor het overige verfchaft het land hem byna alles. Om een huis te bouwen zyn er fteenen in genoegzamen overvloed, en anders houwt men ze uit de bergen; hoedanige plaatzen, hier genoeg, onder den naam van klipkuilen bekend zyn. De fchulpen, die op ftrand gevonden worden, tot asfche gebrand, geven kalk. De wys van ze te bereiden is vry eenvoudig. Men graaft een kuil, van een half voet diep, ftapelt er een hoop hout in van vier voet hoog, en hier weder een piramide van fchulpen boven op, in wier midden een ftroowis of biezen geplaatst worden, die men aanfteekt. Het vuur daalt naar beneden, doet de fchulpen gloeyen en fteekt het hout in brand, dat nu byna gelykelyk ontvlamt. Alleen moet men zorg dragen, er een ftillen dag toe te kiezen, of fchuttingen te zetten, die den togt van den wind beletten. De asfche wordt met water gewasfchen, gebluscht, en de kalk is gemaakt. Waar men geen fchulpen heeft, neemt men fteen, en maakt fteenkalk, en waar deze ontbreekt, klei. De armfte boer heeft of flaven, of Hottentotten, die hem voor de kost dienen, en heeft dus noch veel geld, noch veel kunde noodig, om met de armen dezer menfchen een hoop fteenen op elkander te zetten. Zie daar zyne wooning. De gegoedfte en fatzoenlykfte lieden bouwen dus hunne eigen huizen. Zy zyn zelve hun eigen architecten en beftuuren het metfelwerk. Zy geven zoo weinig om een muur, dat ik by den Heer VAN AS gezien heb, dat hy, bezig zynde zyn huis te ver-

veranderen, een muur in zyn voorhuis deed zetten, alleen om zyne kinderen, die klein waren, afteſcheiden, en hun een vertrek te geven, tot dat de anderen gereed waren; waarna hy de gezette muur weder afbrak, hetwelk ſlechts twee dagen werk voor zyne ſlaven geweest was. De noodzakelyke huisraden van den landman zyn zoo eenvoudig, als zyn perſoon. Met een weinig oefening, overleg en kunde, maakt hy ze zelf. Vee en koorn heeft hy. Waar wyn valt, is ook brandewyn en azyn. Zeep maakt hy in genoegzamen overvloed, om er zelfs aan de Kaap van te verkoopen. Het zuikerbosje geeft hem ſtroop, en de waschboom wasch tot kaarſen. Hout en groentens levert zyn grond op. Wat is er al veel meer noodig? Gezond zyn zy meest, en hunne huismiddelen zyn niet te verſmaden.

Verſcheiden kruiden van het land zyn voor de meest heerſchende ziektens, artzenyen. Om ſlechts eenige weinigen uit dezen ryken voorraad optenoemen: de bladeren van de zoogenaamde Hottentotsvygen, de nachtſchaal, davidswortel, de dagge of wilde hennip, de bougo en verſcheiden andere planten, waarmede dit gelukkig land gezegend is, en wier getal en eigenſchappen nog voor het meerendeel onbekend zyn. De bougo, afgetrokken op brandewyn, geneest kneuzingen en de hevigſte rhumatieke pynen; evenwel is er voorzigtigheid nodig by het gebruik er van, daar dit geestryk vocht zoo vlug is, dat voorbeelden geleerd hebben, dat het zomtyds verplaatzing der ſtoffe zoude kunnen veroorzaken. De bladeren der hottentotsvygen worden met verwonderlyk voordeel gebezigd by kwetzuren en open wonden. Voor de beet

van ſlangen heeft men onderſcheiden geneesmiddelen; een der meest gewoone is, een boon, het zy een groote boeren of wel een gouverneursboon, open te ſpouwen, en dan met de vlakke zyde tegen de béet aanteleggen: men wil, dat deze het venyn naar zich zuigt en in dien tusſchentyd op de wond kleeft, doch vol zynde er afvalt, hetwelk men zoo dikwyls herhaalt, tot dat men beſpeurt, dat de boon niet meer trekt. Het wasſchen met azyn houdt men in deze gevallen ook voor heilzaam. By kwetzingen of wonden van aanbelang, van wier gevolgen men het koud vuur in arm of been vreest, wordt het gewond of lydend lid dagelyks in de warme ingewanden van een versch geopende geit geſtoken, en de uitwerking hiervan op een gezond ligchaam is verwonderlyk. Een man, wien het geweer in het afſchieten geſprongen was, en die daardoor de linkerhand verloren had, heeft my verzekerd, het koud vuur, dat reeds in den arm was, op deze wys genezen en er uitgetrokken te hebben. Ik ken eene buitenvrouw, die driemaal het gebroken been van haar zoon gezet en genezen heeft

Op dezelfde wyze, als de boer nu zyn huis gebouwd heeft, zet hy ook een paardenſtal, en maakt zich een ronde muur, cirkelgewys, hoog genoeg opgemetzeld, om 's nachts zyne beesten voor het wild gedierte te beſchermen. Dit draagt den naam van kraal. Nu is hy vry ver gevorderd. Laten hem voorts eenige voordeelige jaren te beurt vallen, die hem meer op zyn gemak zetten, zoo heeft hy wagens, beſpant ze met twaalf, veertien of zestien oſſen, en reis er mede naar de Hoofdplaats. Deze dieren worden enkel met de

ſtem

ſtem en de lange zweepen geregeerd. Geen wandeling kan men buiten de Kaap doen, of men ontmoet deze wagens, die ſomtyds ver uit het land komen en meer dan een maand onderweg geweest zyn. Het verblyf aan de Kaap is zelden lang. Men brengt er de overtollige producten en haalt nieuwe benoodigdheden. Als de boer oppast, ziet hy met de vermeerdering zyner kinderen zeer dikwyls de vermeerdering zyner inkomſten aangroeyen.

DAGVERHAAL.

Digitized by Google

NIEUWSTE EN BEKNOPTE BESCHRYVING VAN DEN KAAP DE GOEDE HOOP, NEVENS EEN DAGVERHAAL VAN EENEN LANDTOGT DOOR HET LAND DER KLEINE EN GROOTE NAMAQUAS, DOOR EEN COMMANDO VAN 84 PERSOONEN, *van July* 1761 *tot April* 1762, *te Amsterdam*, *by* J. H. Schneider, 1778.

LENGTE EN BREEDTE DER KAAPSTAD.

Bl. 3. *Noot.* Zuiderbreedte 33 gr. 55 min.
Lengte ten oosten Teneriffe 35 gr. 2 min.

VERZAMELPLAATS.

De Oliphants Rivier, op de plaats genaamd Hoekenaap, den 16den Augustus 1761.

SCHRYVER.

Bl. 4. CAREL FREDRIK BRINK. — gelast zynde „ om niet alleen van de te ontdekken onbekende Landen eene behoorlyke kaart te maaken, maar ook om van de dagelyks voorvallende zaaken aantekening te houden; hebbende wyders by zig den Tuinier JOHAN ANDRIES AUGE, om eene verzameling te maaken van alle vreemde en hier nog onbekend zynde zaad- en plantgewassen."

[De kaart ontbreekt aan dit Verhaal, dog zal wel onder de papieren der Regeering berusten. Meer andere kaarten zyn er zekerlyk ook aldaar voorhanden.

Zo heb ik in Paterſons Reizen geleezen, dat hy in het Oosten een Ingenieur ontmoet heeft, die kaarten voor de Regeering maakte van de Landen tot de Visch Rivier toe. Gordon heeft de fraaiſte kaarten gemaakt, dog niet uitgegeven.]

WEG VAN DE KAAPSTAD NAAR DE OLIFANTSRIVIER.

Bl. 5. *Noot* (4) „ Deeze plaats wordt *Zwartland* genaamd, omdat derzelver grond, (NB) die zeer vrugtbaar in weiden is, die kleur heeft."

Noot (5) „ *Riebeeks-Kasteel* is een berg — vry hoog en lang — zeer grasryk. Men vindt er (NB) overal een groote menigte van vry groote boomen, maar van een zeer ſponsagtig hout."

Bl. 6. *Noot* (6) „ De *Honigbergen* worden dus genaamd van de (NB) groote menigte honig, welken de byen in derzelver valleien verzamelen. — Op deeze en omliggende bergen zyn geen Europeërs, dan herders, die hun vee aan den Kaap gaan verkoopen."

„ Wy bevonden de *Bergrivier* vier en een halven voet diep, bragten onze ſchuit in het water, en onze wagens en goederen daarmede over. *Noot* (7) deeze rivier is de grootſte van allen omtrent den Kaap. Zy neemt haaren oorſprong ten zuiden van het Diſtrict Draakenſtein. — Daar zyn verſcheiden goede landhoeven omtrent het begin van haaren loop, in den omtrek der Parochie van Draakenſtein; maar in het vervolg doorloopt zy eene uitgeſtrekte vlakte met zand bedekt, die byna onbewoond is."

Bl. 7. „ De *Olifantsrivier* is op de zuiderbreedte van 31 gr. en 40 min. en lengte van 38 gr. en 18 min."

[Ik heb het één en ander van deezen weg aangetekend, omdat dit gedeelte der Kolonien niet het fraai-

fraaiſte is, en dat men nogthans hier uit gewaar kan worden, dat het noch van inwooners, noch van vrugtbaarheid ontbloot is.]

GEZELSCHAP VERTREKKENDE VAN DE OLIFANTSRIVIER.

Bl. 9. „ Zeventien Europeaanen, waaronder de gemelden Landmeeter en Tuinier, en een Chirurgyn, benevens agt en zestig Basterd Hottentotten, allen onder het commando van s. HENDRICH HOP."

SALPETERKLIP.

Noot (9) „ Deeze plaats heeft haaren naam buiten twyfel van de menigte Salpeter, die men er vindt. Want dat Zout is aan de Kaap niet zeldſaam, ja het is er zelfs zo overvloedig in ſommige ſtreeken, volgens berigt van geloofwaardige getuigen, dat het te verwonderen is, dat men het niet tot een voorwerp van Koophandel maakt."

AMACQUASLAND.

Bl. 12. „ Deeze landſtreek ſtrekt ten zuiden aan de Olifantsrivier, ten westen aan de zee, ten noorden aan de groene rivier, en ten oosten aan het Bokkenveld, liggende onder de zuiderbreedte van 30 gr. 30 m. tot 31 gr. 30 m.; zynde doorgaans een droog, zandig land, naar het westen met hooge ruggen, en oostwaards met hooge klippige gebergten bezet, hebbende geen loopende rivieren, maar ſlegts eenige fonteinen. By zwaare regens vormen zig langs de gebergten kleine riviertjes, die in een korten tyd afloopen, laatende eenig water in kuilen na, dat egter des zomers ſchielyk uitdroogt of brak wordt. Wyders

ders vindt men hier geen timmerhout, zynde de oevers der drooge rivieren ſlegts met Doornboomen, en het vlakke veld met kleine boschjes en gras bewasſen. Ook is deeze landſtreek maar maatig bevolkt, en niet overvloedig van grof wild voorzien, uitgenomen langs ſtrand, waar zig nog redelyk veel Olifanten komen op te houden."

[Was er wynig gras, zo zouden er geen Olifanten zyn. De Doornboomen, die aan de oevers der drooge rivieren groeien, zouden overal groeien, waar men de riviertjes in den regentyd heen leidde, indien men deeze moeiten nam.]

ALOË-KLOOF.

Bl. 15. „ Hier omſtreeks (breedte 29 gr. 51 m. engte 37 gr. 11 m.) vonden wy zeer veel Aloëboomen van diverſe grootte, allen meestendeels met eene fraaie kroon voorzien."

KOPERBERGEN.

Bl. 17. „ Deezen heeft de Gouverneur SIMON VAN DER STEL doen bewerken in 1685. breedte 29 gr. 17 min., of iets meer."

GROOTE (OF ORANJE) RIVIER.

Bl. 18. „ Snelſtroomend, met ſteile oevers, aan wederzyde met hooge klippige gebergten, en langs het water met Willigen en Doornboomen bezet, in zyne gewoone oevers 1052 Rhynl. voeten breed, vloeit zy in den regentyd aan weêrskanten zeer verre over, is vischryk, en voedt eene menigte zeekoeien. Zy ontſpringt op omtrent 25 gr. zuiderbreedte, ſtroomt regt zuidwaards, wordt verſterkt door kleine riviertjes, maakt

maakt op 28 gr. breedte eenen boog, en vloeit eindelyk westwaards naar zee. Het einde noemen de Inlanders ook Charie, enz."

[Men ziet aanſtonds dat deeze beſchryving ſtrydig is met de meening van Barrow, die geen twyfel ſtelt, dat de Groote of Oranje Rivier niet verre van den oorſprong der Visch Rivier, op omtrent 30 gr. breedte, ontſpringt.]

Bl. 20. Vergeeffche pooging, om den mond der rivier te onderzoeken.

Bl. 22 enz. De wagens worden door de rivier gehaald. Een groote Namaqua dryft er zyn vee door en verdrinkt.

LAND DER KLEINE NAMAQUAS.

„ Betreffende nu de ſtrekking van het Land van de groene tot aan de groote Rivieren, hetwelk door de kleine Namaquas bewoond wordt, paalt hetzelve ten westen aan de zee, ten noorden aan de groote Namaquas, ten oosten aan de Boschjesmans en ten zuiden aan de Amaquas, liggende onder de zuiderbreedte van 28 gr. 42 m. tot 30 gr. 30 m. Het is droog, zandig, ontbloot van doorloopende rivieren; de zwarte Doorn, de groene, en de groote Zandrivieren zyn de voornaamſten. Deezen neemen haaren oorſprong N. O. uit het hoog gebergte, en ontlasten zig in de zee ten westen. Zy loopen meest al tusſchen en door hooge klippige gebergten, op welken gras noch lover groeit, zo als de bekende koperbergen. Hooge Doornboomen groeien er ſlegts langs de rivieren, en op het vlakke veld ſtaan laage ſtruikgewaſſen, waarvan de meesten melkboschjes zyn.

De kleine Namaquas zyn van natuur zeer lui en vrees-

vreesagtig, van weinig vee voorzien, en armoedig, wesongeagt zy geduurig door de Boschjesmans ontrust en van vee en leven beroofd worden. Op deeze wyze allengs armer en zwakker wordende, is het te vreezen, dat zy eindelyk door deeze ſtroopers over eenige jaaren zullen uitgeroeid zyn."

[Barrow, die er onlangs geweest is, meldt, dat er wynig inboorlingen overgebleeven zyn, dog ſchryft hunne vermindering aan de Kolonisten toe.]

LAND DER GROOTE NAMAQUAS.

Bl. 24. „ Hier ſtelde de Commandant order in het ruilen, — te weeten, dat elk volgens zyn getrokken nummer niet meer dan (NB) zes beesten op eenmaal ruilen mogt, ——."

[Benoorden de Oranje Rivier ſchynt het vee éénsklaps zeer talryk te worden.]

„ Wy kwamen aan de LEEUWENRIVIER, die noordelyk by de Bergfontyn ontſpringende, zig van hier Z. O. in de groote Rivier ontlast. Zy draagt haaren naam van de menigte leeuwen, die zig daar omtrent ophouden. Zy is langs haare oevers met roodhouten boomen en doornbosſchen voorzien. Wy vonden ze droog, (1 October) dog ontwaarden tekenen aan de oevers, dat deeze rivier in den regentyd zeer hoog opzwelt."

„ Aan de VOGELFONTYN eindigt het gebergte, en neemt daar tegen eene ruime grasvlakte haar begin. Breedte 28 gr. 10 min."

Bl. 26. „ Den 5den October kampeerden wy aan het WARME BAD, zynde eene altyd loopende fontyn, met water van getemperde warmte, en dus altyd bekwaam om zig daar in te baaden. Zy ligt 200 treeden aan

aan de oostzyde van de rivier, op een klein klipagtig heuveltje, welt als ziedend water op, heeft eenigzins een brakken ſmaak, is niet onaangenaam om te drinken. Wy bevonden den grond in den omtrek brak, en aan de kanten van dit water een vinger hoog zout. Ook zagen wy hier den eerſten KAMELOPARDALIS. (GIRAFFE.)"

Bl. 31. „ Aan de RENOSTERFONTYN zagen wy twee uuren gaans regt voor ons het einde der grasvlakte, en het begin van een hoog en boven vlak gebergte. Breedte 27 gr. 28 min."

Bl. 32. „ Den 28ſten October marcheerden wy tusſchen het vlak gebergte heen, legerden ons vervolgens aan de DRAAIRIVIER, die wy mede uitgedroogd vonden. Zy ontſpringt by de ſteile Kloof, en ontlast in den regentyd haar water zuidoostelyk in de groote rivier. Langs dezelve vindt men (NB) ſchoone, hooge, en dikke roodhouten boomen, en tusſchen het gebergte goede graanvelden. Breedte 27 gr. 10 m."

„ Wy marcheerden den 31ſten tusſchen het gebergte langs de rivier door een ſchoon grasveld."

Bl. 33. „ Wy kwamen den 2de November 's morgens aan de RIETKUIL, daar wy goed water en weide voor ons vee vonden."

„ Den 7de berigtte J. Coetſee, dat hy drie dagen rydens vooruit gereeden was, en bevonden hadt, dat wy den eerſten dag eene ſtyle klippige Kloof zouden moeten doorgaan en wynig water bekomen, den tweeden dag geheel uit het gebergte geraaken, en vervolgens in een ſchoon gelyk grasveld zouden komen, daar wy water en weide naar genoegen voor ons vee zouden hebben.

Zondag den 28ſten. Dewyl ſommigen van het Gezel-

zelfchap hunne bekommering aan den Commandant hadden te kennen gegeven, dat men tot hiertoe niet alleen een zeer verren en moeilyken togt had gedaan, maar volgens het berigt van Coetfee nog langer door eene zwaare en klippige landftreek, van water ontbloot, zoude trekken, zonder nog eenige gegronde berigten te hebben bekomen van (NB) de in lynwaat gekleede Natie, van een taanagtige kleur, om welke te ontdekken (NB) deeze togt voornaamlyk was ingerigt, en dat zy vreesden, het niet langer met hunne afgematte trekbeesten en zeer ontramponeerde wagens te zullen goedmaaken; zo vondt de Commandant goed, het gantfche Gezelfchap by één te roepen, en hetzelve de gemelde zwaarigheeden voor oogen te brengen, om te overleggen, wat best te doen zoude zyn. — — (35) — Sommigen wilden de reize vervolgen, en tragten de rivier BRAVAGUE te ontdekken. (*Noot*. Op de kaarten van Delille geplaatst op 23 gr., en loopende van het oosten naar het westen. Op die van Visfcher iets meer zuidwaards. Op die van Danville niet te vinden.) Zy hoopten de nog onbekende landen van de westkust tot aan de keerkringen te ontdekken, enz. — — (36) — Eindelyk befloot men vier onzer met eenige basterd Hottentotten op kondfchap uittezenden. — — Deezen kwamen den 12den terug, hadden den weg zo als Coetfee gevonden, waren in drie Namaquas kraalen geweest, — hadden van de inwooners vernomen, dat verder noordwaards eene Natie woonde, zo als wy gekleed en met lang hoofdhair, dog bruiner van aangezigt, al hetwelk wederom door anderen werdt tegengefproken, terwyl inmiddels geen van allen betuigde die Natie gezien te hebben. — — (37) — — Wy befloten daarop den togt nog eenige da-

dagen voort te zetten. — Wy kwamen den 14den November aan de BUFFELRIVIER, (zynde nu een kleine drooge ſpruit) die zig des winters ten noordwesten in de Gamma rivier ontlast. — (38) — den 18den trokken wy door eene uitgedroogde rivier, en kwamen daarna uit het gebergte in eene ſchoone grasvlakte, en legerden ons des avonds by een Hottentots kraal. — Den 19den kampeerden wy aan een oude verlaaten Namaquas kraal. Breedte 26 gr. 24 m. — den 22ſten trokken wy van daar naar een groote Namaquas kraal aan de GAMMA RIVIER, die mede droog was. Dezelve neemt des winters haaren oorſprong by de ſteile kloof, wordt aan wederzyde door kleine riviertjes verſterkt, en ontlast zig Z. W. in de Vischrivier. Het land voor ons was doorgaans vlak, met eenige bergen, het veld met gras en renosterboschjes begroeid, en de rivieren met roodhouten- en doornboomen bezet. Ook zagen wy in de vlakten groote hoopen van verſcheiden ſoorten wild gedierte. Breedte 26 gr. 18 m. — (50) — Den 2den December kwamen J. Coetſee en P. Marais terug, berigtende, dat zy na drie dagen reizens aan de VISCHRIVIER gekomen waren, het pad zeer goed, maar wynig water gevonden hadden, zodat de Hottentotten er putten moesten graaven, om hun vee te drenken. De Vischrivier was droog en ſlegts hier en daar met kuilen water, dog aan wederzyde met tamelyke grasweiden voorzien. De Hottentotten hadden (NB) overvloed van vee, er was veel wild gedierte, voornaamlyk Olifanten. Zy hadden (51) naar de DAMROCQUAS vernomen, dog geen zekere berigten van dezelven bekomen. Een wegwyzer had hun verhaald, dat zy by zekere Natie noordwaards geweest waren, zwarter dan zy Namaquas,

met lang hoofdhair, ruig op de borst, gekorven in het gezigt, met krosſen van dierenvellen omhangen, dat deeze lieden hun verblyf in houten hutten hielden, zig (NB) met den landbouw en tabakteelt geneerden, dat er in die landſtreek niet alleen veel vee, maar ook kopermynen waren. De wegwyzers hadden hun eenen berg getoond, regt uit tennoorden, die het begin was van de Damrocquas, of Tamacquas, en zig vervolgens westwaards naar zee ſtrekte. Dezelfde wegwyzer hadt hun nog eenig koper en koraalen getoond, waarmede eenigen zyner makkers behangen waren, en die deezen van de gemelde volken bekomen hadden, er byvoegende, dat deeze koraalen van blaauw glas, deels rond en deels lang vierkant, waren aangebragt door nog eene andere Natie, verder vooruit woonende, en geel of taanagtig van verwe, en SOUDAMOCQUAS, dog door anderen BRICQUAS of BIRINAS, genaamd. De wegwyzers hadden wel aangenomen, hen by de Damrocquas of Tamacquas te brengen, dog in dit ongemeen drooge ſaiſoen zou het niet wel mogelyk zyn, gelyk Coetſee en Marais ook getuigden, dat zy tot aan de Vischrivier naauwlyks water voor de beesten van vier of vyf wagens gevonden hadden. — (53) — Op deeze berigten oordeelde men eenpaarig — dat het ondoenlyk ware de reize verder voort te zetten, enz. — (54) — Wy bevonden ons hier op 120½ myl regt noord van den Kaap, 5¾ myl westlyker dan de regte noordlyn, en 21¾ myl regt noorden verder, dan J. Coetſee in 1760 geweest was.

Deeze geheele landſtreek, van de groote Rivier af tot hier toe, draagt den naam van de groote Namaquas, en ſtrekt ten westen aan de zee, ten noor-

den

dn aan het land van St. Thomas, ten oosten aan de Bricquas en Enicquas, ten zuiden aan de kleine Namaquas, onder de zuiderbreedte van 25 gr. tot 28 gr. 42 m. Dit land beſtaat ten zuiden en westen meest al uit hooge klippige gebergten, waarop noch gras, noch lover groeit. Ten oosten en noorden heeft het ſchoone grasvlakten, waar zig eene groote menigte van groot wild gedierte ophoudt. (69) Van de Groote- en de Visch-rivier, benevens de Leeuwen- Draai- en Gamma-rivieren, is de Groote rivier, anders Charie of Eyn genaamd, de eenigſte, welke niet opdroogt. Zy ontſpringt op omtrent 25 gr. zuiderbreedte, ſtroomt zuidwaards, neemt de Draai- en Leeuwen-rivieren op, maakt op de 28 gr. eenen boog en vloeit westwaards naar zee. Zy dient tot grensſcheiding aan de groote Namaquas, ten oosten van de Bricquas en Enicquas, en ten zuiden van de kleine Namaquas. De Vischrivier ontſpringt mede op omtrent 25 gr., vloeit regt zuid door het midden deezer landſtreek, neemt ten oosten de Gamma op, vereenigt zig naby de zee met de groote rivier, dog droogt na ſchaarſche regentyden des zomers uit. Deeze rivieren zyn meest al bezoomt met willigen en doornboomen, als mede (NB) nog andere boomen, doorgaans ter groote van gewoone eiken, waarvan het hout het rood Braſilien, en het blad dat van de Tamarinden zeer naby komt. Ook brengt de grond eene peul voort — met kleine bruine boonen. Het klimaat in het algemeen zeer zuiver getemperd zynde, leeft er de inboorling vry gezond. De Kinderziekte heeft er in 1755 gelyk als aan den Kaap geheerscht. Nogthans zyn deeze groote Namaquas thans nog zeer talryk, in kleine gehugten of kraalen verdeeld. Zy

zyn zonder Opperhoofd, in onderlingen vrede, ryk in vee, en geſteld op yzer en koraalen. — (72) — Eenigen van ons naar de Groote rivier geweest zynde, om eenen wegwyzer optezoeken, die hen naar de Enicquas geleiden zoude, berigtten, dat de Namaquas dit niet hadden willen belooven, dan onder beding, dat zy de Enicquas vyandelyk zouden aantasten, hetwelk zy van de hand geweezen hadden."

[Wanneer men alle de omſtandigheeden byéén neemt, en bedenkt dat dit uitgeſtrekte land door Herders en Wilden bewoond is, zal men onbeſchroomd beſluiten mogen, dat de grond vrugtbaar en de lugtſtreek goed is. Het is, met één woord, een zeer geſchikt land voor eene Kolonie, en de wensch, dat eene Christen Natie er zig nederzette, heeft niets wreeds voor de Inboorlingen, wanneer men ter goeder trouw eenig land van hen kogt, en vervolgens tragtte dezelven te beſchaaven. Dezelfde uitgeſtrektheid lands is genoeg voor tienmaal zo veel beſchaafde landbouwers, als wilde herders.]

KOPERERTS.

Bl. 73. „ Terwyl wy ons hier (aan den noorder oever der Groote Rivier) ophielden, onderzogt de Chirurgyn C. C. Rykvoet het Kopererts, in de gebergten langs het water. Van dit zelfde groenerts hadt J. Coetſee het voorleeden jaar eenige brokken aan den Kaap gebragt. By eene kleine proef werdt meer dan een derde deel zuiver koper daar in gevonden.

Het gemelde gebergte beſtaat uit zeer hooge en zwaare kliprotſen, hier en daar met een groenen uitſlag bezet, doormengd met witte aderen, als wit marmer. Elders vertonen zig koperaderen, zodat men niet behoeft te twyfelen, dat de uittegraaven ertſen (NB) door-

doorgaans zo veel koper, als by de proeven, uitleveren zullen.

Nogthans is het niet waarſchynlyk, dat men hier eenig Mynwerk (NB) met voordeel zoude kunnen aanleggen. 1. De Rotſen zyn zo ongemeen hard, dat het uitgraaven een zwaare en langſaame arbeid zoude zyn. 2. Omſtreeks dezelven wordt geen hout genoeg gevonden, om de ertſen te ſmelten. 3. De Groote of Charie rivier is niet alleen met veele riffen en ondiepten bezet, en kan dus op veele plaatſen (NB) met geen vaartuigen bevaaren worden, maar het blyft ook onzeker, hoedaanig het met haare uitwatering in zee geſteld is. De vervoer van het erts per as naar den Kaap zou denkelyk meer kosten, dan het waard was."

[In deeze aanmerkingen ſchynt veel van die luiheid en lusteloosheid door te ſtraalen, welken zo algemeen aan de Kaapſche Kolonisten verweeten worden. 1. De hardheid der Rotſen kan ligt overwogen worden door de rykheid van erts. Het komt op eene proef in het groot aan. 2. Geen hout genoeg is een algemeene uitdrukking, die zelfs wynig ſtrookt met al wat wy van willigen-, doorn-, en roodhout-boomen, zo groot als eiken, geleezen hebben. Dan, zouden er ook geen koolmynen zyn, gelyk by den Tafelberg? 3. De noodzaaklykhed van eenen vervoer per as wordt hier ſlegts onderſteld, en dit Gezelſchap wist nog niets van het onderzoek van den mond der rivier, hetwelk Gordon veele jaaren laater ondernomen heeft, en waarvan wy op zyne plaats zullen gewaagen.

Men moet deeze gebergten aan de Oranje rivier wel onderſcheiden van de Koperbergen, die S. van der Stel in 1685 onderzogt heeft, en die veel zuidelyker liggen.]

THUISKOMST.

Bl. 79. „ Den 27ſten April 1762 kwamen wy behouden aan den Kaap."

[Het Gezelſchap was derhalven tot aan de Gamma-, en Coetſee tot aan de Vischrivier, geweest. Het leger aan de Gamma was op de breedte van 26 gr. 18 m., 120½ myl regt noord van den Kaap, (zeker de ſtad) hetwelk uitkomt tegen 15 mylen op eenen graad. De reis van den Kaap naar de Oranje rivier is niet lang na deezen tyd, volgens de berigten der reizigers, een vry gering werk geworden.]

BERIGT VAN T. ROOS EN PETRUS MARAIS, AANGAANDE HET GEEN HUN VAN DE NAMAQUAS, EN VOORNAAMLYK DE BIRINAS, ZOUDE ZYN BEKEND GEWORDEN.

Bl. 80. „ De NAMAQUAS worden verdeeld in de volgende ſoorten:

1. De COMEINACQUAS, zeven dagreizens van de Groote rivier, by en omtrent zekeren hoogen berg COMMA, eene dorre landſtreek, waar het water met bakken uit diepe putten geſchept wordt.

2. De TRADIAMACQUAS, vry zagtzinnig, vrindelyk, mede omtrent den berg COMMA. Alle de Namaquas hebben ons vreedzaam behandeld.

3. De CABONAS, aan de rivier KEINA, vier of vyf dagreizen van de Tradiamacquas. Eene klip- of ſteenagtige landſtreek, 't welk (NB) niet verhinderd, dat er tamelyk veel grof vee gevonden wordt, tamme bokken, onder anderen, zo als de onzen, dog zonder hoornen, en geen wild gedierte, dan wilde paarden.

4. De KORIKAMBIS, die een groot geſlagt zyn, aan de rivier de CHAM, die wy uitgedroogd vonden, dog langs

langs of bezyden dezelve van eenige fonteinen, die goed water opgaven, voorzien, weshalven zig veel wild gedierte hier ophoudt.

5. De KEINAMACQUAS, omtrent de rivier de Visch, vyf of zes dagreizen van de Korikambis, doorgaans eene dorre landſtreek, zonder water, dan uit putten en gegraven kuilen, die wynig opgeeven. De rivier de Visch was, gelyk de meeste anderen, geheel uitgedroogd."

[De gemelde Rivier Cham, is buiten twyfel de Gamma van het Dagverhaal. Men ziet hier uit wat de ſpelling der naamen eene moeilyke zaak in vreemde landen is. Twee lieden van hetzelfde gezelſchap verſchillen hier vry aanmerkelyk. Deeze Namaquas zyn alle groote Namaquas, dog begryp ik niet, waarom het berigt eerst zeven dagreizen van de Groote Rivier af begint. Het is ongunſtig op het ſtuk van den grond en bodem; dog men bedenke dat het beſluit om de reis te ſtaaken ook op des ſtellers berigt gevallen was, en dat hy denkelyk dit beſluit verlangd hadt en goed maaken wilde.]

DAMROCQUAS, BIRINAS, ENZ.

Bl. 83. „ Deeze Natie moest, volgens J. Coetſee, omtrent tien dagreizen verder woonen, dan de plaats van waar hy op zyne eerſte reize is teruggekeerd. — Wy hebben overal by de Namaquas naar dezelve vernomen, als mede naar eenige andere natie, van taanagtige gedaante, of in lynwaat gekleed, zonder egter het allerminſte van dezelven te kunnen ontdekken.

— (84) — Uit de Cabonas hebben wy verſtaan, dat hun ten N. O. een volk woonde, BIRINAS genaamd,

naamd, wiens wooningen op paalen gebouwd, met riet doorvlogten, van binnen en buiten met een mengſel van koemest en klei beſtreeken zyn, wiens kleeding wel mede van huiden gemaakt, dog het lichaam niet ingeſmeerd is, en wiens taal geheel van de Namaquaſche verſchilt. De BIRINAS zyn gewoon, na zwaare regens, tot de Cabonas over te komen, en yzer en koper, ook groote en kleine koraalen (NB) tegen vee te verruilen. Waren de regens ééns vroeger opgehouden, zo hadden zy wel een jaar lang vertoefd. Toen wy er waren, kon men niet naar de Birinas gaan, omdat er in tien dagreizen geen water was. De Cabonas wisten niet, hoe de Birinas aan het yzer, koper, en de koraalen kwamen. Nadien de Namaquas by de naamen van natien altyd een Na en Qua voegen, en van een enkel perſoon van de Birinas ſpreekende BIRI zeggen, kunnen de Birinas zeer wel het Ryk van BIRI zyn, hetwelk redelyk wel met de kaarten overeenkomt,

(86) De Keinamacquas hebben ons verhaald, dat hun ten N. W. nog twee volken woonden, de TAMACQUAS, zeer zwart van gedaante en in het aangezigt gekorven, en de SAUMTAMAAPS, beiden overeenkomende met de Birinas in kleederen, hutten, wapenen, koopwaaren. Tot de Saumtamaaps konden wy komen opwaards langs de Vischrivier.

De ENICQUAS behooren onder de Namaquas, en woonen oostwaards de COMEMQUAS en CABONAS, met welken zy door huwelyken vereenigd zyn, hebben overvloed van vee, dog geen zo groote bokken als een hartebeest, gelyk aan Coetſee verhaald was, en zyn vyandig gezind tegen andere geſlagten der Namaquas."

[Ik denk dat hier vry duidelyk blykt, dat de Damrocquas, naar welken men verneemen moest, de Tamacquas zyn, die hier voorkomen.]

ZEDEN EN GEWOONTEN DER GROOTE NAMAQUAS.

Bl. 87. „ Hunne wooningen zyn van riet of biezen gemaakt, dienende voor twee of drie huisgezinnen. De vermogendſten hebben twee of drie vrouwen, en dan eene hut alleen, die de vrouwen maaken. De mannen vervaardigen wapenen, en gelooven dat ander werk ze onbekwaam tot de behandeling van deezen maakt. Zy zyn zeer geſteld op yzer voor de wapenen, en op koper en koraalen tot opſchik. Zy ſmeeren hun lichaam ſterk in, en draagen vellen voor kleederen.

(88) Hun Godsdienst beſtaat voornaamlyk in het looven en vereeren der opkomende nieuwe Maan. Dan zetten zig de mannen in een ronden kring, blaazen op een hol riet of dergelyk inſtrument, de vrouwen klappen in de handen, danſen rond om de mannen, en roepen ſteeds uit, dat de voorige Maan hun en hun vee zo wel bewaard hadt, en dat hun tog het zelfde van deeze mogt wedervaaren. De eerſte Cabonas, dien wy aantroffen, loofde inzonderheid de Maan, dat zy een volk, van 't welk zy zo veel goeds ontvingen, in het land gebragt hadt.

(89) — buiten deeze eenige plegtigheid hebben zy egter ook eenig denkbeeld van een Opperwezen, dat zy CHUYN, of groot, magtig noemen. Het is een werk van Chuyn, wil zeggen, dat het hun begrip te boven gaat. De Huwelyken en Begraafenisſen zyn by de Namaquas zo als by de verdere Hottentotten.

Het bekende *Cannie*, by de andere Hottentotten in onbruik geraakt, wordt ſtiptelyk door deezen onderhouden. De vryer brengt agt of tien runderen by den vader van zyne liefſte, neemt deeze allen dezelven aan, zo verliest hy alle regt op zyne dogter; geeft hy ze op twee na terug, zo kan hy zyne dogter terug neemen, indien zy mishandeld wordt. Laat iemand vrouw en kinderen na, zo moet des overledenen oudſte broeder de weduw trouwen en de kinderen aanneemen, ten waare zy middelen hadt, als wanneer hy de vrye keuze heeft.

(90) — Offchoon zy geen ander koper hebben, dan hetwelk hun door de kleine Namaquas van herwaards, en door de Birinas aan de andere zyde toegevoerd wordt, zyn zy egter zeer handig in het ſmelten van hetzelve, gelyk wy omtrent de Charierivier eene proef er van gezien hebben. Zy gebruiken daar een kroesje van klei toe, op eene haardſtede van verſche koemest, een halven voet hoog, en eenen voet in het rond, en eenen blaasbalg van gemshoornen en vellen. Het koper ſmelt ſchielyk, en wordt in kleine groeven van eenen vinger lang op de koemest uitgegoten, tot ſtaafjes, die vervolgens met twee ſteenen tot ringen enz. geſlaagen worden."

BERIGT VAN DEN CHIRURGYN C. C. RYKVOET AANGAANDE HET ERTSGEBERGTE.

Bl. 93. „ De eerſte of groote Koperberg, onder anderen door S. van der Stel bezogt, is niet ryk aan koper.

De kleine Koperberg iets beter. Was er water en

en brandhout, zo zoude men er eenig Mynwerk kunnen aanleggen.

De gebergtens aan de groote Rivier beſtaan uit zeer hooge en zwaare kliprotſen, hier en daar met een groenen uitſlag, met witte aderen, als marmer, ook aderen als van koper, zodat men wel zeker ſtellen mag, dat er meer dan een derde koper in dit erts zal gevonden worden.

Dieper landwaards in heb ik nog eenige glansryke bergen gevonden, dog geen mineraalen daar in, en bloot marienglas."

[De drie redenen, om van de Mynwerken aan de groote Rivier af te zien, worden hier opgegeven zo als in het Dagverhaal.]

NEDERLANDSCH AFRIKA.

NEDERLANDSCH AFRIKA, OF HISTORISCH EN STAATKUNDIG TAFREEL VAN DEN OORSPRONKLYKEN STAAT DER VOLKPLANTING AAN DE KAAP DE GOEDE HOOP, ENZ., NAAR HET HANDSCHRIFT VAN EEN WEL ONDERRIGT OPMERKER, UIT HET FRANSCH. IN HOLLAND 1783.

OORSPRONKLYKE REGEERINGSVORM DOOR RIBEEK VASTGESTELD.

Bl. 15. Deeze wyze Bevelhebber verdeelde uit naam der Maatſchappy den grond onder zyne Planters. Men ſtondt aan ieder Huisvader, welke zulks reeds was, of die in 't vervolg zig in dat vrugtbaar land zoude komen nederzetten, 60 morgen lands, ieder van 600 Roeden Rhynlandſche maat, af. Deeze grond werdt in vollen eigendom afgeſtaan, onder beding, dat de Planter denzelven binnen den tyd van drie jaaren in ſtaat zoude ſtellen, om hem en zyn huisgezin te voeden, en om zyn aandeel in den voorraad tot onderhoud der Dienaaren der Maatſchappy en der Bezetting van 't Kasteel, en om de ſchepen der Maatſchappy, welken er zouden aanlanden, om levensmiddelen in te neemen, enz., te kunnen verſchaffen. Deeze voorwaarden nakomende, kon de Planter naar welgevallen over zyne Plantagie beſchikken, hy kon dezelve aan zyne kinderen tot een erfdeel, of aan wien hy wilde, nalaaten, dezelve verkoopen, verhuuren, in een woord, hy kon er naar zyn goeddunken over beſchikken. Hy kon ook, zo als 't hem goed dagt, beſchikken over het

het overſchot van zyne waaren, nadat hy aan de regtmaatige eiſchen der Maatſchappy zoude hebben voldaan.

Bl. 16. Deeze gemaklykheeden, de ſchoonheid der lugtſtreek, de vrugtbaarheid des gronds, en de betaamlyke vryheid, door den Stigter der Volkplanting aan de nieuwe Planters toegeſtaan, verwekten lust tot navolging in de Europeaanen, welken niets in Europa hebbende, 't welk zy met droefheid verlieten, en welken misſchien ſterke redenen hadden, om uit hetzelve te gaan, zig beyverden om verlof van de Maatſchappy te bekomen, om naar de Kaap te gaan en er zig neder te zetten; de een als Landbouwer, de ander als Handwerksman, nog anderen als Winkeliers, dog alle met redelyke bepaalingen en wyze reglementen. Ongelukkiglyk zyn deeze reglementen naderhand tot nadeel der ingezetenen van de Kaap veranderd geworden.

De toevloed van nieuwe Aankomelingen was zo groot, dat *Riebeek* zich welhaast in ſtaat zag, om 't Gebied van 't Gemeenebest, ten koste der onbebouwde bezittingen der Hottentotten, uit te breiden. Zy waren toen de zwakſten, zy werden genoodzaakt terug te wyken tot over 't gebergte, op eenen afſtand van vyftig of zestig mylen van de ſterkte.

Bl. 29 *en volgenden.* (Hier ziet men dat het Beſtuur, zo van Politie, als van Juſtitie en Militie, geheel en al in handen is van Dienaars der Maatſchappy.)

HANDEL.

Bl. 60. (*Riebeek* heeft aan de Inwooners van de ſtad den Handel met waaren uit het Vaderland, met de landvrugten der Kolonie, met de vreemden, toege-

geſtaan, en daartegen aan Compagnies Dienaars allen Handel hoegenaamd verbooden. In 1706 is eene ordonnantie ten dien einde uitgevaardigd. Dan geen wet is ooit minder opgevolgd, zodat juist het tegenovergeſtelde plaats vindt. (Zie op dit verbod van Handel ook in de ſtatuuten van den jaare 1742, Art. 2, en nog formeeler Art. 9.)

BELASTINGEN.

Bl. 70. Riebeek hadt geen de minſte belasting, hoe ook genaamd, op de gewasſen des lands, welken de eerſte Planters inzamelden, gelegd. Deeze Planters moesten nog ondersteund en geholpen worden, en konden gevolgelyk geene lasten op de vrugten, welken de landeryen, die men hun gegeven hadt, jaarlyks voortbragten, draagen. Het geen zy verpligt waren te leveren, tot onderhoud der Dienaaren der Maatſchappy aan de Kaap, en om de ſchepen van voorraad te voorzien, werdt hun tot een geſtelden en ordentelyken prys betaald. Dit was het eenig middel om de Volkplanting op een goeden voet te brengen, en door dit middel zag zy zig weldra ryk op eenen vrugtbaaren en ryken grond.

Op last der algemeene Staaten worden geheeven:

Bl. 71. 1° De TIENDE van de tarwe, garst, rogge, en alle GRAANEN, die in de gantſche uitgeſtrektheid der Volkplanting worden ingezameld. (*Deeze wordt op uitdrukkelyk gezag geheeven.*)

2° De ACCYNS op den WYN, waarvan de algemeene Pagt opbrengt . . . *f* 30,000.

3° De ACCYNS op den BRANDEWYN . . 20,000.

4° De ACCYNS op de uit Holland ingevoerde DRANKEN . . . *f* 1,500.

5° D° op de WYNEN, welken 't geöorloofd is aan vreemde ſchepen te leveren en verkoopen . . . . 20,000.

6° D° op het Kaapſche BIER . . 4,000.

7° De byzondere ACCYNS van de Volkplanting STELLENBOSCH . . . 600.

8° D° van de BAAI FALS . . 1,500.

9° Van ieder LEGGER WYNS, die aan de Kaap gebragt wordt . . . *f* 9—:—

10° TIENDE, TWINTIGSTE, en 40STE PENNING van den prys der verkogte HUIZEN en LANDERYEN.

11° Het regt op het GEZEGELD PAPIER.

Men kan het beloop deezer twee laatſte Artikelen niet wel bepaalen; dog men weet dat het zeer gewigtig en aanmerkelyk is.

Bl. 72. De wyze waarop de Maatſchappy de tiende van alle de graanen der Planters heft, is ten hoogſten drukkende. De Planter, die verst van de Hoofdplaats afgelegen is, is zo wel als die er digtst by ligt, gehouden, de graanen, die de tiende oplevert, met zyn eigen wagen en oſſen, uitgedorscht en ſchoongemaakt en droog in het magazyn der Maatſchappy te brengen, en voor deeze vragt geeft men hem zelfs geen teug waters voor zyne moeite.

Bl. 74. De Maatſchappy verpagt jaarlyks 't regt, om de Kaapſche wynen te ſlyten aan een algemeenen PAGTER, 't regt om alle ſoorten van ſterke dranken boven genoemd te verkoopen aan vier byzondere lieden; dit is een uitſluitend regt voor de overige burgers. Het is ligtelyk te begrypen, dat deeze algemeene

Pag-

Pagter, en deeze vier algemeene Onderpagters der ſterke dranken, de wet ſtellen, zo wel aan den eigenaar, die aan hen in 't groot verkoopt, als aan de byzondere lieden, die by hen in 't klein komen koopen. —— ——

— — Het is waar, de eigenaar kan zynen wyn aan byzondere lieden verkoopen — mits twee ankers teſſens. — Dog de accyns is dan 9 guldens (of 3 Ryksd.) per Legger. — Het gebeurt ſomtyds, dat de Legger van zestien ankers ſlegts tien Ryksdaalders geldt, dat is te zeggen, dat men drie Ryksdaalders van den Legger aan belasting moet betaalen, zelfs wanneer de wyn maar tien Ryksd. geldt.

Bl. 75. De Hefſing van den 10den, 20ſten en 40ſten penning van den prys der verkogte Huizen en Landeryen is al te zwaar, vooral die des 10den pennings, in een Land, waarin een eigenaar zo veel moeite heeft, om zyne landeryen te bebouwen, en de dagloonen zo hoog zyn. Men moet aanmerken dat de bebouwing der Landen er verbaazend kostbaar wordt, door de duurte der bouwgereedſchappen, en de duurte der ſlaaven, welken men tot allen moeilyken arbeid gebruikt. Men moet vooral in aanmerking neemen, dat de buitengewoone overvloed van den oogst meer ſchade dan voordeel aan den bouwman toebrengt, om dat de prys der waaren daardoor laager wordt, en dat, na dat hy aan de eiſchen der Maatſchappy voor haare byzondere levering, altyd op een maatigen prys geſteld, voldaan heeft, het overſchot hem tot een last wordt, door het ſtreng verbod van het aan vreemdelingen te verkoopen.

Het Regt op de gezegelde papieren is te hoog.

LANDMAN.

Bl. 79. De Bouwman is verpligt al het geen hy tot de bebouwing van zyn Land, en om daarvan vrugten te trekken, noodig heeft, in de pakhuizen der Maatſchappy te koopen. Hy betaalde gemeenlyk 5 Rykds. voor de 100 ponden yzers, tegenwoordig moet hy 8 Rs. daar voor betaalen. Hy moest voor het hoed koolen niet meer dan 13 Ryksdaalers geeven, hy geeft er nu 18 voor. Voor de duigen tot de wynvaten, waarvoor men in het begin ſlegts 18 Ryksds. betaalde, moet men nu tot 50 Rykds. betaalen. —— ——

De Bouwman is nogthans genoodzaakt buitengemeen groote kosten te doen, want een ſlaaf, in ſtaat om het land te bearbeiden, kost hem ten minſten 300 Ryksds. Een gemeene wagen met al zyn toeſtel komt hem op 170 Rykds. te ſtaan, een ploeg op 50 Ryksdaalers, enz.

VEEWEIDER.

Bl. 82. 83. 84. (Beſchryving van verafgeleegen Veehoeders, die 2 plaatſen noodig hebben, tot de weide, dus 48 Ryksds. 's jaars moeten betaalen, en met 1000 ℔ boter en 500 ℔ zeep in de Hoofdſtad aankomende, voor deeze geheele vragt ſlegts 100 Rs. bekomen. (Zie ook Barrow op hunne armoedige levenswyze na.) Veele bewoonen dezelfde hut, trouwen niet, loopen tot de Hottentotten (Boschjesmannen?) over, en leggen er den grond tot een geſlagt van *Europeeſche Hottentotten.*)

HANDEL.

Bl. 85. Wanneer de Regeering oogluiking omtrent den

den handel met de vreemde ſchepen gebruikt, is de Planter genoodzaakt, 3 Ryksds. van den Legger aan de Maatſchappy en 5 aan den algemeenen Pagter te betaalen, dus 8 Ryksds. in 't geheel. ——

— — De koophandel der eetwaaren met de vreemde ſchepen is niet onderhevig aan eene algemeene pagt —— dog de Maatſchappy heeft goedgevonden, denzelven ſtrengelyk te verbieden. Egter wordt deeze handel van tyd tot tyd gedreeven en vooral in tyd van oorlog. — — De Burger vervoegt zig by den Fiscaal, deeze verleent hem verlof, onder beding dat hy hem voor iedere 100 ℔ meel, beſchuit, ſpek, en voor ieder zak koorn, die hy aan vreemde ſchepen verkoopen en leveren zal, een Kaapſchen gulden zal betaalen.

WETTEN.

Bl. 87. Het is egter waar, dat de Maatſchappy formeele bevelen aan den Bevelhebber en aan de independente Fiscaalen zendt, om den Planter en Burger in eene middelmaatigheid en in een dwang te houden, die dezelven met reden doen murmureeren.

ONTWERPEN.

Bl. 168. Om te maaken, dat de Planter en Burger ordentelyk beſtaan kunnen, moet men in de eerſte plaats hem het middel, om zyne belastingen en jaarlykſche opbrengſten te betaalen, gemaklyk maaken. Ten tweede moet men hem eene betaamelyke vryheid van koophandel laaten. Zonder den koophandel, kan het hem niet wel gaan, zonder den koophandel kwynt hy, verwaarloost hy de bebouwing zyner landeryen, maakt hy geen gebruik van zyne bekwaamheeden, zonder den koophandel, in een woord, is hy zonder le-

ven, zonder yver, wordt hy lui, geeft hy zig over aan ongebondenheid, laat de deugd vaaren en ſtort zig in de misdaad. Hy doet meer, hy wordt woelziek, hy maakt aanhang, omdat hy misnoegd is, en zo hy geen middel vindt, om eenen voor de Hooge Overheid en voor den Staat altyd nadeeligen ſluikhandel te dryven, zo eindigt de ledigheid, waar in hy leeft, met hem oproerig te maaken.

(Hier op volgen Middelen van Herſtel. 1. Voor de tienden der Graanen Pakhuizen in de onderſcheidene deelen der Colonie aan te leggen. 2. Alle de overvloedige landvrugten tegen vaste pryzen van den Planter af te koopen. 3. Een tiende van de wynen, in de plaats van Pagt. 4. Pagt afſchaffen. En p. 170. wyders. 1. Geen Dienaar der Maatſchappy dryve eenigen handel. 2. Planter en Burger hebben een vryen handel, ook met vreemden. 3. Vrye binnenlandſche Handel in de Colonie, en langs de Zeekusten. 4. Alle Natien toelaaten. 5. Slaavenhandel toe laaten zo aan de westkust van Afrika, als op het eiland Madagascar.)

BOSCHEN.

Bl. 171. De ſtreeken der Volkplanting van de Kaap vloeien over van wyn, zoodanig, dat deeze waar dikwyls tot een zeer maatigen prys verkogt wordt. De Volkplanting verst van de Hoofdplaats af, en over het gebergte gelegen, heeft volſtrekteiyk gebrek aan wyn. (N. Barrow heeft er ook wyn gevonden.) De Planters zyn er tot droevige noodzaaklykheid gebragt, om water te drinken. In de nabuurſchap deezer Volkplanting van de Kaap zyn er bosſchen van hooge boomen, bekwaam tot timmerhout, er is, onder anderen, een bosch, *Autonnicqua* genaamd, van der-

tig

tig uuren in de lengte, dit bosch komt met verſcheiden hoeken aan de zee, en byzonderlyk aan twee tamelyk goede baaien, welken men de *Mosſel* en *Plettenbergs baaien* noemt. Waarom maakt men dan geen gebruik van een zo gemaklyk middel van koophandel, 't welk de natuur aan de Planters van den Kaap aanbiedt? (My dunkt dat de goede ſtaatkunde wil, dat de Maatſchappy de Planters van de Hoofdplaats aanzette, om de wynen, waarmede zy overlaaden zyn, aan de verafgelegen Planters te gaan brengen, en van hen weder timmerhout terug te neemen, waaraan men aan den Kaap een zeer groot gebrek heeft, en hetwelk om deeze reden ſchriklyk duur is. Zes vaartuigen zouden genoeg zyn voor deezen Handel, een ligten en gemaklyken Handel, vooral in 't goede jaargetyde, omdat deeze vaartuigen, zo in 't gaan als komen, zig digt by de kust zouden kunnen houden, en dezelve langs zeilen zonder het geringſte gevaar. (N. Grandpré dagt dat deeze vaart allergevaarlykst moet zyn, anders niet kunnende begrypen, dat zy verzuimd wierdt. *Zie Barrow*, *D.* 1. *bl.* 400. *N.* 13.) — — De Maatſchappy zoude zelfs een maatig Regt kunnen leggen op het kappen van hout in die bosſchen en op den invoer van dat hout aan den Kaap. Deeze bosſchen haar in eigendom toebehoorende, is 't billyk dat zy er eene geringe vergoeding voor ontvange, van hem die er hout kappen zoude, om er zyn byzonder voordeel mede te doen. De nuttigheid voor de Planters is zigtbaar, de eenen zouden verzekerd zyn, een voordeeligen aftrek te zullen hebben van eene waar, welke hun dikwyls over de hand is, by gebrek aan gelegenheid om er zig van te ontdoen, en die hun aanmerklyke kosten veroorzaakt heeft om

in te zamelen; en de anderen zouden ook verzekerd zyn, zig voor een maatigen en voordeeligen prys te kunnen voorzien van eenen drank, dien zy niet dan by naam kennen, en welke hun noodzaaklyk is, om het water te temperen, hetwelk hunne kragten verzwakt. De bevolking dier van de Hoofdplaats verafgelegen Volkplantingen zou zeer ſpoedig toeneemen, deeze Planters zouden een nieuwen tak van arbeid hebben, want het hout hakken vordert ſterke en wakkere lieden. Men zoude geen huisgezinnen meer zien zig ſcheiden, en jonge lieden tot de Hoetentotten overloopen, by gebrek van bezigheid tot hunnent. Ja, ik zeg het met vertrouwen, dit zoude een nieuw leven aan de Volkplanting geeven, 't welk zy nooit gehad heeft. De Planters verzoeken verlof om deezen Handel te dryven, de Maatſchappy moet hetzelve zonder zwaarigheid toeſtaan. Duizend handen, die werkloos zyn, zullen nuttiglyk gebruikt worden.

LES TROIS AGES DES COLONIES.

PAR M. DE PRADT.

LES TROIS AGES DES COLONIES PAR M. DE PRADT, MEMBRE DE L'ASSEMBLÉE CONSTITUANTE. *A Paris* 1802. *Tome III.*

Pag. 297. Au Cap de Bonne-Espérance le colon peut se passer de la Métropole, mais il ne pourrait lui résister, parce que la population, suffisante contre l'indigène, serait trop foible contre la Hollande. Ainsi, pour juger les degrés d'approximation de l'indépendance de la part des colonies, il faut commencer par examiner où elles en sont de leur population, sous deux rapports, celui de la métropole et des indigènes. Tant que la population indigène est à craindre pour l'Européen, il se tient attaché à la métropole qui est sa sauve-garde. A mesure qu'en se multipliant lui-même, il parvient à rivaliser avec les indigènes, ses liens avec la métropole se détendent; et dès qu'il domine les naturels, ses liens se relâchent tout-à-fait, ils peuvent même se rompre. Si l'égalité proportionnelle avec la métropole vient encore se joindre à celle qui existe déja avec les naturels, alors il ne manque plus rien aux moyens d'établir l'indépendance, alors la colonie est mûre pour la liberté, tous ses liens avec la métropole ont changé de nature, la colonie ne conserve plus que ceux du devoir, mais plus désormais ceux de la nécessité. L'absence de population indigène a singulièrement facilité la séparation de l'Amérique, qui, n'ayant personne à surveiller, n'avait besoin d'aucun secours de

de la part de la métropole. Tout était égal entre la colonie et la mère-patrie. La séparation était une espèce de partage de famille, ou tout au plus une quérelle purement domestique, sans aucun mélange étranger. C'était des Anglais qui demandaient à d'autres Anglais à se séparer d'eux, et qui en cas de refus cherchaient dans la force des armes un supplément au consentement qu'ils ne pouvaient obtenir.

Pag. 301. — les différens degrés de la population dans les colonies finissent par décider invariablement de leur sort. ——

Les métropoles ne peuvent jamais se resoudre à voir dans leurs colonies autre chose que des enfans, comme les parens ne peuvent jamais voir que cela dans leur famille. Tout autre calcul blesse leur amour propre ou leurs habitudes, et quelque différence, quelque changement que le développement amené par les circonſtances et par le tems ait produit dans eux, les uns et les autres s'obstinent à n'y reconnoître que des sujets et des enfans, il faut les traîter toujours comme tels, et cependant cette espèce d'immobilité, de fixité sur un seul point, on la fait coïncider avec tout ce qu'on peut inventer pour les frustrer de leur effet. Ainsi, métropoles et parens soignent de tous leurs moyens l'éducation de leurs enfans, cherchent à les pourvoir de toutes les facultés correspondantes à leurs besoins propres, comme à la facilité de leur établissement; et puis par une disposition bien contradictoire, ils ne s'étudient qu'à en restreindre l'usage, et qu'à le circonscrire dans le cercle de cette enfance, où ils aiment toujours à ramener des descendans trop hâtifs au gré de leurs desirs. C'est contrarier le voeu et la marche

de

de la nature, c'est se contrarier soi-même; mais cela n'en est pas moins dans l'usage à-peu-près universel.

Les métropoles ne voyant encore dans leurs colonies, comme la nature des choses le comporte, que des objets d'utilité, cherchent d'abord à en tirer le plus qu'elles peuvent, et pour y parvenir, elles tendent à les faire prospérer; mais cette prospérité est le piège inévitable où elles doivent se prendre. Car la prospérité des colonies n'étant pas séparable de l'accroissement de leurs forces, celles-ci sont la mesure de celles-là, et la colonie, après avoir prospéré pour le compte d'autrui, cherche à prospérer pour le sien. Ainsi, dans les familles, l'enfant qui s'est associé avec l'âge aux travaux et à l'industrie de ses parens, cherche avec le tems à l'employer pour lui-même, et à former à son tour une famille séparée, dont il sera le chef, en attendant qu'il y soit remplacé de la même manière. C'est l'allure commune du genre humain, et le principe de sa diffusion. Ce résultat inévitable ne doit pas plus dégoûter les hommes de la paternité, que les métropoles des colonies. Ce sont des maux nécesſaires auxquels il faut savoir se soumettre, et des conséquences qu'il faut subir, dès qu'on en admet le principe.

Les métropoles ont oublié et oublient encore d'observer cette gradation et d'y coördonner leur conduite. Elles ne peuvent traiter toutes leurs colonies de la même manière, ni comme au même âge. Il faut tenir compte de leurs progrès en tout genre; et de leur situation respective. Ainsi le mode d'administration, la mesure d'égards, qui convient à l'un, qui sont dus à l'autre, ne convient pas à celui-ci, n'appartiennent pas à celle-là, non plus qu'à la même colonie en toute cir-

circonstance et en tout tems. Cet oubli à coûté à l'Angleterre l'heureuse perte de l'Amérique; elle sera au même prix pour toutes les métropoles qui commettront la même inadvertance.

L'art des métropoles est de bien observer le développement de leurs colonies, de suivre leurs progrès, de se régler sur eux pour marcher toujours à hauteur, d'éviter de se commettre avec elles par des prétentions ou par une fermeté hors de saison, de céder sur tout ce qui est raisonnable, d'en prévenir jusqu'au desir, et de tâcher de substituer imperceptiblement les liens de l'amitié et de la reconnaîssance à ceux de l'autorité, que le tems va toujours en relâchant. Voilà les principes véritables d'une conduite calculée de la part des métropoles. Toute autre n'est propre qu'à les commettre avec leurs colonies, et qn'à leur faire perdre irrévocablement leurs profits et leur attachement. Malheureusement c'est ce dont les métropoles ne s'occupent guères, et l'on n'en voit aucune graduer ses procédés sur l'accroissement progressif de ses colonies.

Les métropoles ont transporté dans les colonies tous les arts meurtriers de l'Europe; elles les ont abondamment pourvues de tous les moyens de resistance. Ainsi, en élevant des forteresses, en bâtissant des arsenaux, en établissant des chantiers, en formant les colons à la tactique de l'Europe, ont-elles fait autre chose que créer au milieu des colonies les moyens de leur résister, et finalement de les expulser. Sûrement ce n'est pas dans cette vue qu'elles ont travaillé, on le sait assez; mais qu'importe, le résultat n'en est pas moins constant, *l'égoïsme* de ces établissemens ne pouvait avoir qu'un tems pour elles, celui des colonies devait arriver à son tour, comme celui des enfans

fans de famille; et si ce résultat est inévitable, ne prouve-t-il pas que l'indépendance l'est aussi, et qu'elle est dans la nature des choses.

Pag. 306. — comme on ne peut avoir des colonies que pour les faire prospérer, il s'ensuit qu'on ne peut en avoir que pour un tems, que l'indépendance est innée avec elles, et qu'elle existe dans des germes que le tems et les circonstances développent inévitablement.

Pag. 496. — les colonies, en prospérant, n'éprouveront-elles pas plus de besoins? Une plus grande population ne consommera-t-elle pas davantage? Une plus grande richesse n'accroîtra-t-elle pas les besoins et les moyens d'y satisfaire. Les fournisseurs nés des colonies auront donc davantage à leur livrer et à en recevoir. Et où sont, où peuvent être ces fournisseurs, sinon en Europe? Car si, pour les productions du sol, l'Europe ne peut pas remplacer les colonies, celles-ci, pour l'industrie, ne peuvent remplacer l'Europe. Il y a égale difficulté de part et d'autre; l'industrie ne s'étend qu'aux états peuplés; elle s'alimente de l'excédent de la culture et de la navigation; elle demande du tems pour l'instruction des artistes, pour la diffusion des arts. L'industrie vient dans les états comme le chapiteau dans l'édifice, on le place quand il est achevé, il en est de même de l'industrie. L'état se forme, s'organise, se pourvoit peu-à-peu du nécessaire, et ne s'élève à l'industrie que lorsque les besoins principaux sont à-peu-près remplis. Or, les états coloniaux ne font que de naître, ils ont à parcourir tous les degrès de l'accroissement, et cette gradation nécessaire assure pour long-

tems

tems à l'Europe le bénéfice de leur fourniture. Elle a donc intérêt à leur prospérité, elle-même prospérera avec eux, par eux, et dans le même dégré qu'eux. Qu'on en juge par ce qui s'est passé en Amérique. Cet exemple répond à tout. La séparation devait porter le coup mortel à l'Angleterre, ainsi le voulait grand Chatham, ainsi le pronostiquèrent les plus grands génies de l'Angleterre et du continent; c'est précisement le contraire qui est arrivé. L'Amérique a prospéré, l'Angleterre a prospéré avec elle, par elle, et dans la même proportion qu'elle. L'Amérique libre a plus demandé à l'Angleterre que l'Amérique dépendante. L'Amérique lui a plus porté, depuis sa liberté, que pendant son exclusif. L'Amérique est aujourd'hui un des principaux débouchés de l'Angleterre. Dernièrement encore on a entendu les fabricans en laine déclarer au parlement qu'ils ne pouvaient suffire aux demandes de l'Amérique, et que leurs expéditions pour cette contrée n'étaient bornées que par le défaut des matières premières. Heureuse épreuve, ——

Pag. 498. — en prospérant, les colonies produiront et consommeront davantage, et tout l'état, comme toute la science coloniale est renfermée dans ces deux mots.

[De Schryver gaat zo verre, dat hy alle de Kolonien nu reeds oordeelt ryp te zyn voor de onafhanklykheid. Hy ſtrekt den naam van Kolonien wel niet uit over de Oost-Indiſche Bezittingen, waar hy integendeel beweert, en met regt, dat de wynige Europeërs, om de betrekkingen met het Vaderland te onderhouden, ten einde beſchermd te worden tegen de in-

inlandſche volken. Maar zelfs met opzigt tot de eigentlyke Kolonien, in Afrika en Amerika alleen, dunkt my, dat zyne verbeeldingskragt hem verleid heeft, en dat hy, tegen zyne eigen aanmerkingen en beginſelen aan, de Kolonien onafhanklyk wil verklaaren, eer de natuur van de zaak het vereischt. Wyders komen zyne redeneeringen geheel met myne inzigten over één.]

STAATEN
VAN
NOORD-AMERIKA.

The London Evening Post, From March 4 to 6. 1802.

BRITSCHE MANUFACTUUREN.

HOUSE OF COMMONS. AMERICAN TREATY.

Mr. Vanſittart moved the ſecond reading of the American Treaty Bill. —— ——

Mr. Vanſittart. — — It would appear from the accounts before the Houſe, that there was a conſiderable decreaſe in the number of our ſhipping employed in the general trade with America, as well as in that of the colonies referred to by the Hon. Gentleman. In the year 1791, the number of British ſhips employed in the American trade, in the year ending the 5th. of January, was 312, and the ſhips belonging to the United States, trading to Great Britain, were 246. In 1792, the number of British ſhips was 247; of American 318; and in the year ending the 5th. of January 1793, the number of British ſhips was only 193, while that of American was 313. This diſproportion, which was ſtill farther increaſed by the war, proved that the ſyſtem on which we had acted was far from being peculiarly advantageons to this country. But the great advantage that was to be expected from the meaſure propoſed was, the increaſed conſumption of our manufactures. In 1798 the British manufactures exported to America amounted to 5,000,000 l. In 1799 to nearly 6,700,000 l. and in 1800 to the ſame ſum of 6,700,000 l. The whole

of our trade with America conſisted in the exportation of British manufactures. Undoubtedly the only motive that could induce the Americans to take our goods, in preference to thoſe of other countries, was becauſe they found them better and cheaper. Now as the repeal of the countervailing duties would doubtleſs tend to reduce the price of British commodities, it might reaſonably be expected that the conſumption of the American market will experience a conſiderable increaſe. The articles the Americans ſend to this country were chiefly their own productions, ſuch as corn, tobacco, rice, &c. Four-fifths of the tobacco we received from them was re-exported. Great Britain enjoyed a conſiderable advantage in what might be termed the Depoſit-Trade, which the repeal of the countervailing duties would tend to encourage.

Dr. Lawrence.

Lord Hawkesbury. — The caſe was ſimply this. America had laid duties upon Foreign and British ſhipping entering their ports; there was alſo a further duty upon the cargoes contained in theſe ſhips, which cargoes bore no duties when brought in their own ſhips. In purſuance of this reſolution of Congreſs, England impoſed the ſame duties upon goods imported into this country in American bottoms; this was to act as a ſort of countervailing duty. America having withdrawn theſe duties, it was thought adviſeable by this Government, both on account of wiſe policy, as well as ſtrict faith, to wihtdraw theſe countervailing duties. — — The Noble Lord thought that a conciliatory ſpirit with America would be of the most beneficial effect to the country; our manufactures find the best market there, it therefore was on a general ground

ground of policy expedient to make conciliation our chief wish. The existence of the country in a commercial point of view ſtood upon the baſis of capital and confidence, in which no country in the world can rival Great Britain. Our capital enabled us to trade with the whole world, and our reſources, and honesty and punctuality in dealing, made us reſpected and looked up to with confidence.

New-York Evening Post, Monday, January 4, 1802.

FINANTIEN.

RAPPORT VAN DEN SECRETARIS DER THESAURIE ALBERT GALLATIN 18 DEC. 1801.

Waarſchynlyke Inkomſten zelfs na den Vrede.

	Dollars (50 S)
In- en uitgaande Regten en Lastgeld (tonnage) . .	9,500,000
Binnenlandſche Belastingen, 't Zegel uitgezonderd . .	650,000
Verkoop van Landeryen .	400,000
Posteryen . . .	50,000
	10,600,000

Zynde in Hollandſche Guldens een ſom van zes en twintig en een halve Millioen.

Buiten en behalven eenige min zekere posten en aandeelen in de Bank.

Uitgaven.

	Dollars (50 S)
Alle de Binnenlandſche Posten .	780,000
Al het Buitenlandsch werk .	200,000
Krygswezen te Lande .	1,420,000
Dito ter Zee . .	1,100,000
	3,500,000

Of 8,750,000 Guldens Hollandsch.

Blyft voor Interesten en Afloſſing der ſchuld 7,100,000 Dollars, of 17,750,000 Guldens Holl. Waarby, door de uitſpaaring van verſcheiden uitgaven by den vrede, denkelyk nog 200,000 Dollars komen, of 500,000 Guldens Holl.

Waarmede de verſchillende ſchulden geheel zullen afbetaald zyn binnen eenige jaaren, de eene vroeger, de andere laater, dog de laatſte in 1824.

NEDERBURGH.

VERHANDELING OVER DE VRAGEN: of, en in hoe verre, het nuttig en noodzakelyk zyn zoude, de O. I. Bezittingen van deezen Staat, ofte ſommigen derzelven, te brengen op den voet der W. I. Volkplantingen; en of, en in hoe verre, het voordeeliger voor dit gemeenebest, en deszelfs ingezeetenen zyn zoude, den Handel op voormelde Bezittingen by aanhoudendheid door eene uitſluitende Comp. te dryven, dan wel die voor allen 's Lands ingezeetenen open te ſtellen; en in dit laatſte geval, op welke voorwaarden, en onder welke bepalingen; door Mr. S. C. NEDERBURGH, voorheen Commisſaris Generaal over geheel Nederlandsch Indie, en de Kaap de goede Hoop, in *'s Hage*, *by Vosmaer en Zoonen*, 1802.

VERSCHILLENDE DENKBEELDEN.

Bl. 148. Laatſtelyk is my nog overig te ſpreeken van eene Bezitting, welke tot nog toe meer bekend is door de moeielykheid van het beſtuur der ingezeetenen, dan door de voordeelen welken er de Staat van heeft genoten; eene Bezitting, waarvan de waarde op byna zo veele verſchillende wyzen wordt beſchouwd, als het Land zelve op verſchillende wyzen is beſchreeven; doch aan den Raad in deszelfs ware geſteldheid bekend, zo uit de archiven der voormalige O. I. Comp., als uit het *Rapport der verrichtingen van Commisſarisſen Generaal aan de Kaap de goede Hoop*, in de jaaren 1792 en 1793.

[Ik

[Ik heb getragt, alle de geloofwaardige berigten in deeze Bylaagen te verzamelen, en daar eene Beſchryving uit optemaaken, welke my voorkomt eene oplosſing van het verſchil van denkbeelden te zyn, en den ſchyn zelfs van tegenſtrydigheid weg te neemen. Schier alle deeze Reisbeſchryvingen zyn uitgekomen, en verſcheiden Reizen zelfs zyn gedaan, na dat deeze Heer aan Kaap de goede Hoop vertoefd heeft.]

TERRITORIAAL SYSTHEMA.

Bl. 148. Het *territoriaal ſysthema* is aldaar reeds ingevoerd, en heeft, gelyk wy reeds hebben opgemerkt, de natuurlyke Bewooners uit derzelver woningen en eigendommen verdreeven, om voor de Europeeſche Planters plaats te maken.

[Het *territoriaal ſysthema* was door Riebeek aangenomen, die ook den grond van de Inlanders gekogt heeft, en landen in eigendom uitgaf. Veele jaaren laater werdt dit *territoriaal ſysthema* verwisſeld met het *Leenings ſtelſel*, en dit ontaardde in *Anarchie*. De verdryving der *natuurlyke Bewooners*, zo als de Schryver ze noemt, is het gevolg geweest van deeze onzalige verlaating van het territoriaal ſysthema, maar niet van dit ſysthema. Ik zeg dit egter niet, om den Schryver tegen te ſpreeken, daar ik veel meer verzekerd ben, dat wy het op deeze zaak één zyn. Ik teken het ſlegts aan, om dat wy in de benaamingen verſchillen, en om dat de Anarchie op deeze plaats den naam van territoriaal ſysthema voert.]

SLAAVERNY.

Bl. 148—149. zo min als ergens in Colonien, is ook hier de Europeeër geneigd om met zyne eigen handen de

de kost te winnen, of het land te bebouwen; daar toe maakt hy gebruik van ſlaven: men zou denken dat in een climaat dat zo geſchikt is voor de populatie, ook die ſlaven meer dan genoegzaam zouden vermeenigvuldigen, om het gebrek aan handen aantevullen; maar neen: in de beeyffering welke de Kaapſche Planters maaken van hun meeste profyt, ligt, dat zy tot den arbeid *mansſlaven* gebruiken, en dus zich alleen zo veel *vrouwenſlaven* aanſchaffen, als tot eenige geringere en huisdienſten nodig is; het natuurlyk gevolg daarvan is de *Polijandrie*, welke men als een pest voor de vermeenigvuldiging van het geſlagt mag beſchouwen. Eene aanhoudende toevoer van ſlaven van de *Oostkust van Afrika* en het eiland *Madagascar* is dus onontbeerlyk, wil men den landbouw niet doen achteruit gaan.

[Wy leezen hier, *dat het climaat zo geſchikt is voor de populatie*; voorwaar, een groote zegen voor een land, eene omſtandigheid, die eene Kolonie zeer veel waard maakt. Dan dit helpt niet, zegt de Schryver, tegen de gevolgen der ſlaverny, tegen de pest der *polyandrie*. Hoe gelukkig is het dus, dat volgens het oordeel, beide van verſtandige Reizigers van alle natien, en van verſtandige Kaapenaars, die er by de Regeering voor uitgekomen zyn, men de ſlaverny in die Kolonien misſen kan.

Hottentotten te huuren, wel te behandelen, te beſchaaven, zie daar al wat er vereischt wordt, en hetwelk onder eene wyze Regeering ook altyd zoude plaats gevonden hebben. Maar, zegt ergens STAVORINUS, de Compagnie heeft veel te veel Oosterſche denkbeelden hier ingevoerd.]

EIGENDOMMEN.

Bl. 149. De Eigendommen zyn er zo heilig en onſchendbaar, als in de Bataafſche Republiek zelve; wel is waar dat de gronden door de Maatſchappy in leen zyn uitgegeeven, en daarvan jaarlyks eene zeekere geringe recognitie moet worden opgebragt, doch dit neemt niet weg dat de bezitters daarmeede handelen als vry en eigen goed; zelfs heeft altyd omtrent de betaling deezer recognitien eene inſchikkelykheid plaats gehad, welke in dien graad niet noodzakelyk was, en waardoor de Maatſchappy een groot gedeelte van de inkomſten van het Land, welke reeds op zich zelfs gering waren, heeft moeten miſſen.

[Wy zullen in het oogenblik zien, wat *deeze Eigendommen* waren, door de wetten op *de voortbrengſelen van den grond*. Zy waren zo wynig waard, dat men aan elk Bezitter een uurgaans in het vierkant toeleide, en dat ſommigen verſcheiden uuren gaans in den omtrek beſloegen. Dit grondverſchil bragt verſchillen van allerlei aart voort, en zodaanige Eigendommen kunnen even min by Eigendommen in onze Republyk vergeleeken worden, als Graaf Reynet by Holland. Hier is niets gelyk, behalven den blooten naam, een klank.]

VOORTBRENGSELEN VAN DEN GROND.

Bl. 149—150. Anders is het geleegen geweest met de voortbrengſelen van den grond. De inſtellingen onder het voormalig Bewind betrekkelyk de Kaapſche Colonie, op eene vermeende noodzakelykheid gebouwd, zyn zeeker niet geſchikt geweest om den landbouw

bouw aantemoedigen. De veranderingen door Commisſarisſen Generaal daaromtrent gemaakt, en de door hun aan de Kaapſche Ingezeetenen toegeſtaane vryheden van vaart en handel zyn aan den Raad bekend (53); doch de uitkomst heeft daaromtrent voor als nog niet beantwoord aan de verwagting, en ik voor my ben van gevoelen dat dezelve nooit van eenige naamwaardige extenſie worden kan, ten zy men ſlage om aldaar meer valuabele produkten (54) aantekweeken als de *tarwe* en de *wyn*, welke de kosten der uitrustingen naauwlyks kunnen goedmaaken; vooral daar timmerhout, en alle andere materiaalen tot den ſcheepsbouw nodig, in dat land ontbeeren, en er dus, van elders moetende worden aangebragt, zeer duur te ſtaan komen.

[Hier ligt de knoop, om welken los te maaken myne geheele verhandeling eigentlyk dient. Ik verwyze dus hier op dezelve, om *de inſtellingen onder het voormaalig Bewind*, daar de Schryver van gewaagt, te leeren kennen.

Hier merk ik ſlegts aan, 1° dat volgens de aangehaalde woorden, met de noot (53) in verband gebragt, de vryheid van de Walvischvangst een mede vereischte was, om die Kolonien te doen bloeien, 2° dat volgens de noot (54) de begeerde *meer valuable producten* niet ver te zoeken zyn, 3° dat de *wyn*, verbeterd wordende, zulk een product mede wordt, 4° dat de *tarwe*, vervoerd wordende naar onze of vreemde Kolonien, en tegen producten aldaar wordende ingeruild, als deeze producten in de Republyk aankomen, dezelfde gunſtige uitwerking op onze markt heeft, als of deeze producten aan Kaap de Goede Hoop gegroeid waren, 5° dat eindelyk *timmerhout*, *hennip*, *yzer*, en dus de voornaamſte *ma-*

te-

teriaalen tot den ſcheepsbouw, zo niet romdom de Kaapſtad, nogthans in Nederlands Zuid-Afrika overvloedig gevonden worden.]

WALVISCHVANGST.

LIII. *Pag.* 150.

Bl. 251. Onder de vryheden door de Generaale Commisſie aan de Kaapſche Ingezeetenen, tot bevordering van den bloei en welvaart der Colonie toegeſtaan, behoort ook de vergunning van de Walvischvisſchery op de *Afrikaanſche Kusten* te mogen exerceeren, en hunne Landsprodukten met eigen ſchepen te mogen uitvoeren.

SPAANSCHE WOL.

LIV. *Pag.* 150.

Bl. 251. Onder de valuable produkten welke door den tyd kunnen ſtrekken tot opbeuring van de Kaapſche Colonie, en teevens tot voordeel deezer Republiek verdient voor het tegenswoordige de *wol* het meest in aanmerking te komen.

In het jaar 1793 is men aan de Kaap magtig geworden een klein getal *Spaanſche rammen*; deeze rammen zyn gebragt onder eenige inlandſche ooijen aan de groene Kloof, alwaar dezelve 600 bastaard *Spaanſche* ſchaapen hebben voortgebragt, die aan ſommige Ingezeetenen in gemeenſchap toebehoorden. De yverige burger *J. G. van Reenen* bragt vervolgens zyn aandeel, beſtaande in 200 ſtuks, over naar de *Hantam*, agter het Roggeveld geleegen, alwaar dezelve in den tyd van 8 jaaren tot 2500 ſtuks zyn aangegroeid, terwyl ook andere Colonisten reeds aanzienlyke kudden van dit bastaard zoort bezitten.

De

De wol van deeze ſchaapen is bevonden de oprechte *Spaanſche* wol al vry na te eevenaren, ſchoon dezelve niet zo lang is. Die der *Spaanſche* rammen had de lengte van 6 duimen; die van een ordinair *Kaapsch* ſchaap was ſlegts ééne duim lang, doch door deeze verbastering had dezelve reeds de lengte van 4 duimen bekomen, zo dat er alle waarſchynelykheid is dat dezelve meer en meer zoude verbeeteren, wanneer men wederom eenige nieuwe *Spaanſche* rammen by dit bastaart zoort brengen kon. Intuſſchen kan tot een bewys van de deugdzaamheid deezer wol, zo als die zich nu reeds bevindt, ſtrekken, dat de Engelſchen dezelve reeds zedert drie jaaren aan de Kaap hebben ingekogt teegens *vier ſchellingen* het pond, en er in het voorleden voorjaar ordres uit *Engeland* waren gekomen om alles daarvan op te koopen wat maar te bekomen was. Kundige Colonisten hebben my verzeekerd, dat wanneer deeze belangryke zaak verder wordt aangemoedigd, en de ſchaapenteelt in de Rogge- en Bokkevelden, (zynde een hooge ſtreek lands, zeer met het zuidelyke gedeelte van *Spanjen* overeenkomende, en daar de ſchaapen zeer wel aarden willen) met yver voortgezet, de Kaap over tien jaaren wel 2 tot 3 millioenen ponden voortreffelyke wol zoude kunnen leeveren; deeze zaak verdient dus den ernſtigſten aandacht van het Gouvernement, en van hun, welken in het vervolg die Volkplanting zullen beſtuuren.

[Geen één Schryver hadt nog een zo gunſtig getuigenis op dit ſtuk afgelegd, en hier is de vervulling van de hoogst geſpannen verwagtingen van anderen. Elk Staatsman zal voortaan de *Rogge-* en *Bokkevelden* alleen voor eene gewigtige Kolonie houden, offchoon dezelven maar een klein gedeelte van

onze Bezitting uitmaaken. Ik ontwikkel dit denkbeeld niet, omdat ik aan het gezond oordeel myner Landgenooten niet te kort wil doen.]

HINDERPAALEN AAN DE WELVAART.

Bl. 150—151. De verbazende moeielykheid der transporten, en de onmogelykheid om daar aan te gemoet te komen in een berg- en rotsachtig land, by gebrek aan bevaarbaare rivieren, zullen ook, naar myn inzien, eeuwigduurende hinderpalen zyn, welke zullen verhinderen dat dit Land immer eenen aanmerkelyken trap van voorſpoed en welvaart bereike, en ik durve hier zelfs nog wel byvoegen de onvoordeelige geſteldheid van den grond zelve, daar de vruchtbaare ſtreeken, naar maate van de uitgeſtrektheid des lands ſchaars zyn, en op zeer veele plaatſen, welke anderzints tot den landbouw zouden kunnen dienen, een volſlagen gebrek is aan water, hetwelk dan ook als eene der voornaamſte redenen moet worden beſchouwd van de verbazende en onnatuurlyke uitſpreiding deezer Volkplanting.

[Ik verzoek den Leezer, by deeze gelegenheid, *Barrows* vergelyking met EGYPTE, en myne aanhaalingen uit BRUCE over te leezen. Blyven wy by de *vrugtbaare ſtreeken*, die deeze Schryver erkent. Zy zyn *ſchaars*, zegt hy, *naar maate van de uitgeſtrektheid des lands*, hetwelk op een land zo groot als Spanje nog al iets bedraagen kan. *Veele plaatſen*, voegt hy er by, *zouden anderzins tot den Landbouw kunnen dienen*, indien er water voorhanden ware. Nu weeten wy van zulke plekken, daar water gebragt geworden is, en wy mogen denken, dat dit verder mogelyk zal zyn. Misſchien zullen er nu *inſtellingen* ko-

komen, even geſchikt *om den landbouw aantemoedigen*, als zy onder een mercantiele Regeering *niet geſchikt* daartoe waren.]

TEGENWOORDIGE STAAT.

Bl. 151. Zeker is het dat dezelve in haaren tegenwoordigen ſtaat weinig geſchikt is voor zeevaart en handel, of om eenige naamwaardige voordeelen aan dit Gemeenebest te verſchaffen; en daar ik geene andere middelen tot verbetering daar van weet optegeeven, dan reeds by het voormelde bericht van Commisſarisſen Generaal onder het oog van het voormalig Bewind zyn gebragt, moet ik my daar aan als nog gedragen, en vertrouwe daarmeede dit ſtuk en deeze verhandeling te mogen beſluiten.

[Zie daar de vrugt *der inſtellingen*, *die niet geſchikt geweest zyn*, *om den Landbouw aantemoedigen*. Uit dezelven is voortgeſprooten eene hier bovengemelde *onnatuurlyke uitſpreiding der Volkplanting*. Deeze heeft wederom duizend nadeelige vrugten aangebragt. Het eerſte *onnatuurlyke* in deezen was de mercantiele Regeering, de afwyking van Riebeeks territoriaal ſysthema. Veelen die den agterlyken ſtaat der Kaapſche Kolonien duidelyk inzien, weeten niet, waar het te zoeken, en verliezen zig in gisſingen. De waarheid ligt voor ieders oog, dog wordt om haare eenvoudigheid over het hoofd gezien. Beſtuur dat Land zo als Holland, zo als Suriname, en het zal bloeien.

Het Spaansch gedeelte van St. Domingo heeft veel gelykenis met ons Zuid-Afrika. Het Fransch gedeelte was een Tuin, niettegenſtaande de ſlaverny. Dit on-

beſchryflyk, dog onbetwistbaar onderſcheid, kwam eenig en alleen van het verſchillend ſtelſel van Beſtuur. De Kaapſche Kolonien zullen wel rasch opkomen onder een goed ſtelſel, vooral die ſtreeken, waar de ſlaverny niet noemenswaard is, als men ſlegts de uitwerking van goede wetten aan die geenen verzekert, welken bezig zyn, om daar Kolonien zonder ſlaaven te ſtigten.]

BLADWYZER OP DE BYLAGEN.

	Bladz.
Aart en zeden der Vlekbewoneren	29
—— der onderſcheiden Landſtreeken	84
AFRIKA (NEDERLANDSCH)	351—362
Agriculture, Manufacture, Commerce	138
Agriculture	144
Algoabaai, thans Plettenbergsbaai	97
Aloë kloof	332
Amacques land	331
Arbres	161
Arbustes	156
Autiniquas	95
————	223

B.

Baai (Strand)	28
—— (Mosſel)	93
—— ————	223
—— in Krakkekamma	97
—— (Plettenbergs)	97
—— ————	217
—— (Zwartkops)	189
—— (Camtoos) *Mine de Plomb*	197
—— (Sadanha)	234
Baie de Sainte Hélène	238
Baaien omſtreeks de Zwartkops rivier	123
Bad (warm)	57
Baleines	156

Bladz.

Banc des Aiguilles 147
BARROW . . . . . 151—262
Batimens 275
Beer vallei 181
Belastingen 353
Berg (Khamies) 246
Bergen 5
Berg rivier 146
——— 163
——— 237
——— 239
Berg (Piquet) *Groupe de Montagne* . 240
Berigt van T. Roos en P. MAROIS, wegens de *Namaquas* en de *Birinas* . . 342
——— van RYKVOET aangaande het Ertsgebergte 346
Bêtes à Cornes des Cafres 204
Birinas 347
Bokkeveld 242
Boschjesmannen 142
——— 171
——— 207
——— 214
Bochismannen 243
——— 251
——— 254
——— en Moraviſche Broederen . 318
Boschmannen 64
——— (wilde) 113
Boschman 110
Boschen 358
Bosch (Grootvaders) 76
Broederen (Moraviſche) 318
BRUCE . . . . . 271—284

Buffle

Bladz.

Buffle 189
Buffels 110
Bruintjes hoogte 206
Byen en Honig 120
Buitenlieden 321

C.

Camdeboo 184
Cap de Bonne-Espérance (Paſſage du) . 129
Chanvre 222
Charbon 154
Chaumière 241
Chef de Cafres 205
Colons 158
Colons, Brigands 204
Colons de Stellenbosch 165
Colonies (Les trois ages des) . . 363
Commerce 138
——— 267
Côte du Sud 152

D.

Damrocquas 343
Defenſe 144
Defenſie 289
Denkbeelden (verſchillende) . . 379
Diſtrict du Cap 233
Dorre Landen (vordere) 105

E.

Education 157
Eigendommen 382
Eiland (Robben) 129

Bladz.

Environs de la Ville 136
Esclaves 143
Esclavages 157
Eschenwoud 105
Etendue de la Colonie 157
Ezels 49

F.

Fer 232
Fermes sur l'Ancien continent 137
Fermes 151
Fermiers 242
Fermiers Hollandais au Pays des Namaaqua 244
Fertilité 163
Fertilité 272
Finantien 375
Fontein (Wolga-) 186
Fruits 155

G.

Gaurits of Goudrivier 91
Gemsbok 181
GRANDPRÉ . . . . . 129—150
Gewoontens der Groote Namaquas . 344
Godsdienst 68

H.

Half Karrooland 125
Handel 38
——— 352
——— 356
Handel in Boter 81
Handel (verboden) 121

Bladz.

Hantam 252
Heksriviers kloof 164
Herderleven 120
Herſchepping 312
Hippopotamen . . . . . 50.
Hottentotten 8
——— 62
——— 122
——— 142
———, Landlieden 55
Hottentottenkraal 70
Hottentots 143
——— 199
Hout 285
Houtniquasland, *Autiniquas* . . 95
Huisvesting van Vreemdlingen . . 305

I.

Jardin de la Compagnie 133
Inkomſten 38
Jong, (de) . . . . . 285—328
Isthme 136
——— 146

K.

Kaapſtad 8
Kaapſtad, (Gezigt van de ſtelling des Tafelbergs op de omſtreeken van de) . . 47
Kaapſtad (vertooning der) . . 43
Kaapſtad (Lengte en breedte der) . . 329
——— (weg van de) naar de Oliphants Rivier 330
Kaap (Schiereiland van den) . . 45
Kaffers 121
Kamdebo 115

Bladz.

Karro 243
Karro ou déſert 171
Karro (Grand) 165
Khamies berg, (Au Nord de) . . . 246
Khamies 248
Kolonie, (bloeiende) 309
Kolonisten 10
——— 14
——— 50
——— 294
Kolonisten, (gewapende) 51
Koloniſatie 78
——— 104
Koophandel, Nanufaktuuren, Landbouw . 98
Koophandel en Huisvesting van Vreemdlingen 305
Kooperbergen 332
Koperërts 340
Koud bokkeveld 255
Krakkekamma 123

L.

Lacs 271
Land der kleine Namaquas 333
—— — groote ——— 334
Landen (zoete) 107
Landbouw 32
——— 98
Landengte van de Kaap 44
Landhoeve 53
Landhoeve aan de kleine Vischrivier. . 112
Landlieden 32
——— 55
Landman 108
——— 356

Lange

Bladz.

Lange Kloof, Plettenberg Baai . . . 217
Légumes 155
Limites 138
Lion 189

M.

Maatſchappij (omſlag van de) . . . 303
Maladies 156
MANDELSLO . . . 263 tot 266
Manufaktuuren (Britſche) . . . 373
——— 98
——— 138
Meir (binnenlandsch) . . . 126
Middelen van beſtaan 301
Miel 215
Mine de Plomb 197
Moutagnes 159
Montagnes de Sable et Colonnes Pyramidales . 240
——— (*Groupe de*) . . . 240
Montagnes de Cuivre . . . 245
Moutons 135
——— 206

N.

Namaaquas Damaras . . . 249
NEDERBURGH . . . . 377 tot 388
Nil 272
——— 274
Nitre 214
Nourriture 134

O.

Olifanten 106

Bladz.

Ontwerpen 357

P.

Parel (de) 286
Pâtres 193
Péninſule 155
——— *Isthme* 232
Plante à Pain 187
Plante Salſola 217
Planten (voedſame wilde) 111
Poiſſons 156
Poort 186
Population 133
——— 151
PRADT (de) . . . . . 361—369
Productions 267
——— *Etrengers* 153

Q.

Quagge 71

R.

Rapport van den Secretaris der Theſaurie A. GALLATIN 375
Regenvlaag 123
Regeering 12
Regeeringsvorm (oorſpronkelyke) door RIBEEK vastgeſteld 351
Reynet (Graaf) 182
Rietdal 72
Rivier (Boter) 56
Rivier (breede) 70
Rivier (Goud) 91
Rivier (Kabbeljaauws) 109

Bladz.

Rivier (Groote) 115
Rivier (Visch) 122
——— ——— 205
Rivier (Hexen) Half Karrooland . . 125
Rivier (Zwartkops) 128
Rivier (Ghamka) 177
Rivier (Hottentotten) 181
Rivier (Kafferkuils) 225
Rivier (Doorn) 243
Rivier (Hartebeest) 244
Rivier (Oliphants) Bergrivier, Zwartland . 256
Rivier (Gezelschap vertrekkende van de Olifants-) 331
Rivier (Groote) 332
Rivière d'Orange 37
——— 209
——— *des Eléphants, Plante Salsola* . 217
Rivière Orange (jusqu'a la) 246
——— *des Eléphans* 240
——— *Gaurits* 225
Rivières des Eléphans, (Sources chandes près de la) 216
——— 222
——— *Kat en Kaapna* 203
Rivieren 56
Rodezand, of Waveren 126
Roggeveld 253
Rozynen 123
Ruines, Pyramidales (Nouvelles) . . 241
Ruines de Memphis 273

S.

Sable 271
Saffraan kraal 104
Saisoenen 5

Sai-

Bladz.

Saiſoen, Weder 27
Saiſoenen 44
Saiſons 260
Salpeter klip 331
Savon 215
Schryver 329
Sizikamma 107
Slaaven 53
——— 55
——— 125
——— (weggeloopen) 48
Slaaverny 66
——— 298
——— 380
Sluikhandel 302
Sneeuwbergen 112
Sneeuwberg 206
Sol 138
SPARRMAN 132
——— . . . . . 43—128
Spina Egyptiaca 274
Springbok 181
Staat (Tegenwoordige) 387
STAVORINUS . . . . . 5—42
Syſthema (Territoriaal) 380

T.

Tarka 214
Teke ou Teako 132
Thuiskomst 342
THUNBERG . . . . . 267—270
Togtje Landwaards in 14
Tuinen 10

Tyger-

Bladz.

Tygerberg 52
Tygerhoek 60

U.

Uitgeſtrektheid 32

V.

Vee der Kafferen 109
Veehandel 82
Veeweiery 88
Veeweiden 90
Veeweider 356
Vegetaux Etrangers 257
Verzamelplaats 329
Vignobles 161
Vins 137
Visch 10
Voorſpans 233
Voortbrengſelen 32
———— des Lands 306
———— van den Grond. . . . 382
Voyage Annuel des Fermiers au Cap . . . 216
Vrugtbaarheid 6
———— in het Algemeen . . . 89
———— 290

W.

Wagens 52
Walvischvangst 308
———— 384
Wapenhandel 74
Waschboom 107
Water 28

Bladz.

Wateren 52
Waveren 126
——— 163
Weder 27
Welvaart (Hinderpaalen aan de) . . 386
Wetten 357
Wetten omtrent Paarden en Hoornvee . 77
Wild, Visch 10
Wildheid 67
Wol (Spaansche) 384
Wyn 72
Wynen 49

Y.

Yzergebrek 124

Z.

Zeden der Vlekbewooneren . . . 29
Zeden en Gewoontens der Groote Namaquas . 344
Zee aan de Z. O. Kust 122
Zendeling 69
Ziekten 29
Zilverboom 46
Zoutpan naby de Zwartkops Rivier . . 109
Zoutpan 111
Zoutpannen 187
Zuureveld 203
Zwartland 256
——— *dans Stellenbosch* . . . 260
Zwellendam 226

VERHANDELINGEN

OVER DEN

OOST-INDISCHEN HANDEL,

DOOR

GYSBERT KAREL VAN HOGENDORP.

DERDE STUK.

Te AMSTERDAM, by

DE WED. J. DÓLL,

In de Kalverſtraat, 1802.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
98353
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
1568

VOORBERIGT.

Dit derde Stuk van myne Verhandelingen wordt onmiddelyk na het eerſte uitgegeven, omdat ik het tweede nog niet afgewerkt heb, en de omſtandigheeden ſchynen te vereiſchen, dat ik niet langer met deeze uitgave wagt.

Ik heb, namelyk, een TAFREEL VAN HET BESTUUR EN DEN HANDEL DER ENGELSCHEN IN OOSTINDIE *onder handen, waarvan deeze bewerking van het Octroy der Engelſche Compagnie een gedeelte uitmaakt. Het geheel Tafreel vat de zaak van haaren oorſprong op, tot het tegen-*

woordig Octroy toe, en gaat vervolgens de uitwerkingen van het Octroy, of veelmeer van het plaatshebbend ſtelſel, tot op deezen dag na. Ik zoude liefst myn werk niet met ſtukken, maar geheel uitgegeven hebben; dog vermits ik meer het algemeen nut, dan eenigen roem, beöog, zo waage ik het, dit Fragment aan myne Lezers aan te bieden. Zy zullen over eenigen tyd het ontbreekende in een tweede en vierde vervolg van myne Verhandelingen ontvangen, en ik verzoek dezelven, dit derde Stuk inmiddels aan te neemen, als een blyk van myne begeerte, om hun op dit oogenblik van eenig nut te zyn.

De aanleiding tot het ontwerpen van het geheel Tafreel, heb ik gekreegen door de beſchouwing van de Oost-Indiſche zaaken in het algemeen. Reeds in myn eerſte Stuk heb ik, op de eerſte Verhandeling over onze Oost-Indiſche Betrekkingen, eene tweede Verhandeling over die van andere Natien doen volgen, ten einde hoofdzaaklyk aan te wyzen, dat de En-

gel-

gelſche verre de eerſte in die gewesten is, dog dat wy, zo niet de eerſte, altoos de tweede, hadden kunnen zyn. Nu dient myn Tafreel, om te betoogen, op welke wyze, en door wat middelen, de Engelſche Natie de eerſte geworden is, een voorbeeld, waarlyk, allermerkwaardigst voor ons, niet om het blindelings na te volgen, maar om er het veele goede van te leeren inzien, en dit op onze omſtandigheeden toe te paſſen.

Heb ik het zo verre gebragt, dat het Engelſche ſtelſel klaar voorgedraagen, en duidelyk ingezien is, zo meen ik tot onze Bezittingen, één voor één, over te gaan, en met opzigt tot alle dezelven zulk een onderzoek aan te ſtellen, als ik, met opzigt tot den Handel en Bezittingen in het algemeen, in myne eerſte Verhandeling gedaan heb.

Met de Kolonien aan den Kaap de Goede Hoop ben ik zo verre gevorderd, dat ik my vleide wel rasch een Stukje uit te geeven, terwyl ik omtrent andere Bezittingen de bouwſtoffen vergaderende ben.

Mogt myn arbeid medewerken, om dit redmiddel van onzen nationaalen welvaart, door hetwelk alleen onze Finantien ſchynen te kunnen herſteld worden, in het waar daglicht te plaatſen, en dezelve alzo, het zy nu, of in volgende tyden, in eene meerdere of mindere maate tot behoud van het lieve Vaderland dienen!

OCTROY

DER

ENGELSCHE OOST-INDISCHE COMPAGNIE,

ZAAKLYK VOORGEDRAAGEN
EN OPGEHELDERD.

OCTROY

DER

ENGELSCHE OOST-INDISCHE COMPAGNIE.

HET DRIE-EN-DERTIGSTE JAAR DES KONINGS GEORGE III.

CAP. LII.

Eene Acte, om voor een naderen Termyn en onder zekere bepaalingen aan de Oost-Indiſche Compagnie te laaten, de Bezitting der Britſche Gewesten in Indie, alsmede den uitſluitenden Handel van dezelven; om voorts nadere Reglementen vast te ſtellen voor het Beſtuur over de gemelde Gewesten, en voor eene betere Regtspleeging in dezelven; om het gebruik van de inkomſten en winſten derzelve Compagnie te regelen; en om inſtellingen te maaken tot behoud der goede orde in de ſteden Calcutta, Madras *en* Bombay.

(11*den Juny* 1793.)

[Uit deezen korten inhoud van de Acte, of het Octroy, zien wy, dat niet zo zeer het geheel ſtelſel van Beſtuur en Handel daar in gezogt moet worden; als voornaamlyk het geen in het toen plaats hebbend ſtelſel te veranderen of te verbeteren was. Om dit ſtuk wel te verſtaan, behoort men derhalven te weeten het geen ſedert 1784 inzonderheid voorafgegaan was, en de toen plaats hebbende inſtellingen te kennen. Nu is de Leezer daarmede bekend gemaakt in het eerſte

Deel van dit Tafreel, en zoude alles duidelyk inzien, indien hy alle de omſtandigheeden in zyn geheugen en voor zynen geest behouden hadt. Dan vermits het niet te denken is, dat de Leezer zo veel aandagt en inſpanning van gedagten zal te koste gelegd hebben, als de Schryver, wil ik hem liever te gemoet komen, en by veele Artikelen van dit Octroy my eenigzins in zyne plaats ſtellen, en voor hem dat geen herinneren, welk telkens noodig zal zyn, om klaare denkbeelden van ieder inſtelling te verkrygen. Op deeze wyze zal zelfs een Leezer van dit tweede Deel alleen, en zonder hulp van het eerſte, eenigermaate het algemeen ſtelſel van Beſtuur en Handel leeren kennen, en dan in ſtaat zyn, om te kiezen, of hy het by deeze meer oppervlakkige kennis laaten, dan wel, of hy het geheele werk leezen wil, ten einde dieper in de zaak door te dringen.]

INLEIDING.

I.

Vermits het nuttig is, dat de uitſluitende Handel van de Oost-Indiſche Compagnie, welke by eene Acte van het een-en-twintigſte jaar van zyner Majesteits Regeering, alreeds voor een naderen termyn was verleend geworden, nu wederom voor twintig jaaren aan dezelve blyve, onder zekere bepaalingen en inkortingen; en vermits alle de territoriaale Bezittingen in Oost-Indie, welken by gemelde Acte, of anderen, tegen betaaling eener zekere ſom ieder jaar aan den Lande, voor eenen vastgeſtelden tyd, en onder zekere Reglementen en Oppertoezigt, aan de Oost-Indiſche Com-

Compagnie waren overgelaaten, nu wederom behoorden, onder de oude en verdere nieuwe inrigtingen, aan dezelve overgegeven te worden; ——

[De Compagnie verſchynt hier als Koopman en Landsheer, gelyk van ouds; doch met dit onderſcheid, dat zy als Koopman onderworpen wordt aan bepaalingen en inkortingen, en dat zy als Landsheer onder toezigt geſteld wordt. Niet, dat zy te vooren aan geen Reglementen op haaren Koophandel, noch aan een toezigt over haar Polityk Beſtuur zoude zyn onderhevig geweest; maar dat zy, in beide opzigten, hoe langer hoe meer bepaald, en nu, door deze Acte, aan de naauwſte banden gelegd geworden is.

Voorneemens zynde, om een groot gedeelte van den Indiſchen Handel aan Particulieren vry te geeven, hadt men kunnen tot eenen regel maaken, dat de Handel vry zoude zyn, en, als eene uitzondering, eenige artikelen by uitſluiting aan de Compagnie toekennen. Men heeft liever tot eenen regel geſteld, dat de Handel van de Compagnie uitſluitend zal zyn, en by wyze van uitzondering een groot gedeelte van denzelven vry gegeven. De keus tuſſchen deeze twee maatregelen, in derzelver uitwerking op hetzelfde uitkomende, is by de Engelſchen bepaald geworden door omſtandigheeden aan die Natie eigen, en die wy hier onder nader zullen openleggen.

Even zo, met een voorneemen, om de veroverde Landen onder een Polityk Beſtuur te brengen, hadt men kunnen het toezigt der Kroon over de Compagnie, in zaaken van Regeering, van Oorlog en van Finantie, veranderen in een rege'regt Beſtuur over die

Lan-

Landen. Dog daar waren redenen, die wy nader zullen opgeeven, om die Landen te beſtuuren, niet onder den waaren naam van de regte Beſtuurders, maar onder den naam van de Compagnie.'

Dit wynige, van de twee hoedanigheeden der Compagnie, zy ſlegts vooraf opgemerkt, ten einde het goed verſtand der volgende inſtellingen gemaklyker te maaken.]

POLITYK BESTUUR.

Zo vindt zyne Majesteit goed, by raade en onder het gezag van Haar Parlement, dat de gemelde territoriaale Bezittingen, met derzelver inkomſten, ſtaande den uitſluitenden Handel, aan dezelve Oost-Indiſche Compagnie zullen overgelaaten worden, onder de verſcheiden Reglementen en Inſtellingen hier na volgende.

II.

De Koning zal een Collegie van Commisſariſſen voor de Indiſche zaaken aanſtellen, beſtaande uit eenige Leden van den Geheimen Raad en twee andere Perſoonen. Uit den Geheimen Raad moeten twee voornaame Staatsſecretariſſen en de Kancelier van den Exchequer er altyd in zyn.

[Uit deeze laatſte bepaaling kan men reeds gewaar worden, dat het toezigt over de Compagnie, als Landsheer, ongemeen kragtig en werkſaam zal zyn.]

III.

Drie Leden zullen het Collegie uitmaaken.

[De drie bovengemelde groote Heeren zyn altyd in of naby Londen.]

IV. *De*

IV.

De Preſident beſlist, als de ſtemmen ſtaaken.

[De werkſaamheid van dit Collegie kan derhalven nooit ſtil ſtaan.]

V.

Het Collegie ſtelt zyne Ministers en Bedienden aan. De Jaarwedden der Leden zullen niet meer dan vyf duizend pond ſterling 's jaars, allen gezamentlyk, bedraagen, noch die van de Ministers en Bedienden meer dan elf duizend pond. De Compagnie draagt deeze onkosten.

VI.

De Leden zweeren eenen eed, dat zy hun besten raad en byſtand zullen verleenen, tot een goed Beſtuur over de Britſche Bezittingen in Oost-Indie, en trouwe beheering van derzelver inkomſten.

VII.

Ministers en Bedienden leggen eenen eed van geheimhouding af.

VIII.

De Leden en eerſte Minister van het Collegie mogen blyven zitten in het Parlement.

[Als een Lid van het Parlement een Ampt van de Kroon ontvangt, valt hy uit hetzelve, dog kan wederom gekoozen worden. Maar in dit geval wordt eene uitzonderiug op den regel vastgeſteld, ten einde de Koning des te ruimer keuze moge hebben, onder alle de bekwaamſte lieden tot zulke gewigtige bedieningen.]

IX.

Het gemeld Collegie wordt bekleed met volkomen magt en gezag, om te beheeren, te leiden en te be-

paa-

paalen alle daaden, werkſaamheeden en belangen, die op eenigerlei wyze betrekking hebben tot het burgerlyk of militair Beſtuur, of de inkomſten der veroverde Landen, behoudens nogthans zodaanige bepaalingen, wetten en reglementen, en zulk een gebruik der inkomſten, als in deeze Acte zyn vastgeſteld, dog anders niet, noch op eenigerlei wyze, alle voorgaande Acten niettegenſtaande.

[De Engelſche uitdrukkingen zyn in dit artikel ſchier letterlyk vertaald, om de kragt derzelven te behouden, en tastbaar te maaken, dat het voorneemen wel degelyk was, om een Polityk Beſtuur in te voeren, en de geheele Polityke Magt der Compagnie aan hetzelve overtebrengen.]

X.

De gemelde Commisſarisſen, of één van dezelven, of hun eerſte Secretaris, of een ander Bediende, daartoe gelast door het Collegie, zal vryen toegang hebben tot de boeken, papieren, brieven, enz., der Compagnie, en alle hulp ontvangen van haare Bedienden, alsmede, op haare kosten, Copyen of Uittrekſelen bekomen, naar goedvinden van het Collegie.

XI.

Bewindhebberen zullen van tyd tot tyd aan het Collegie Copyen indienen van alle Registers, Bevelen, Beſluiten, en verrigtingen van alle de Vergaderingen van Participanten of Bewindhebberen, agt dagen na elke Vergadering, gelyk mede affchriften van alle brieven, berigten, tydingen, welken het Bewind, of Committées, het zy van Oost-Indie, of van elders, ontvangen zullen, eenigzins betrekking hebbende tot

de

de Regeering, Defenſie, of Finantie, aanſtonds na dat dezelven zullen ingekomen zyn.

XII.

Geen Bevelen, of Voorſchriften, hoe ook genaamd, aangaande de Regeering, Defenſie, of Finantie, zullen ooit verzonden, of gegeven worden, aan een eenig Gouvernement, of Comptoir in Indie, door Bewindhebberen der Compagnie, of een Committée uit dezelven, voor dat dezulken onder het oog gebragt, en met de goedkeuring voorzien zullen zyn, van het gemelde Collegie.

Afſchriften van alle bevelen en voorſchriften, welken Bewindhebberen, of Committées uit dezelven, zullen voordraagen om af te zenden, zullen dienvolgens eerst en vooraf aan het Collegie voorgelegd worden.

Binnen veertien dagen zullen Commisſarisſen vervolgens, of de ſtukken met een ſchriftelyke goedkeuring terug zenden, of hunne redenen van afkeuring, met nadere voorſchriften aan het Bewind, mede in geſchrifte, overhandigen.

Alsdan zullen Bewindhebberen de ſtukken, volgens goedvinden van het Collegie, aanſtonds naar Indie bezorgen, ten zy Commisſarisſen, op de voorſtellingen van het Bewind, er nog eenige veranderingen in bragten.

Bewindhebberen, eindelyk, worden by deezen gelast, om gehoorzaamheid te bewyzen aan, en beſtuurd en gebonden te zyn door de bevelen en voorſchriften, die zy van tyd tot tyd bekomen zullen van Commisſarisſen, aangaande en betreffende de Regeering, Defenſie en Finantien der Indiſche bezittingen, volgens den inhoud en de waare meening deezer Acte.

XIII.

XIII.

Bewindhebberen behouden de volkomen vryheid en bevoegdheid, om voorſtellingen in geſchrifte aan het Collegie van Commisſarisſen te doen. Het Collegie zal daar op allen aandagt ſlaan, zyne bevelen en voorſchriften des noods veranderen en wyzigen. Na welke nadere deliberatien, het beſluit van Commisſarisſen door Bewindhebberen zal moeten nagekomen en uitgevoerd worden.

XIV.

Het Collegie zal geen magt hebben, om eenig Compagnies Dienaar te bevoemen, of aan te ſtellen.

[Gelyk alles verrigt wordt door het Bewind, zo zal ook de bevordering tot Ampten door hetzelve geſchieden. Gelyk het Collegie toezigt houdt op alles, zo zal het ook hier toezigt houden, en niet onmiddelyk, niet anders, dan door het Bewind, werkſaam zyn.

By dit Artikel wordt, derhalven, geen uitzondering hoegenaamd gemaakt, op de algemeene opdragt der hoogſte magt aan het Collegie van Commisſarisſen, en op de algemeene verpligting van het Bewind, om aan deszelfs bevelen te gehoorzaamen. Dit is ſlegts eene byzondere toepaſſing van den algemeenen regel op een gedeelte van het Beſtuur.

De zorgvuldigheid, nogthans, waarmede zulk eene toepaſſing, op dit geval inzonderheid, is geſchied, en waaruit een afzonderlyk artikel is gebooren, verdient onze opmerkſaamheid, en kan ons ééne van de beweegredenen openbaaren, welken de Compagnie en het Lichaam van Bewindhebberen, als een Intermediair tuſſchen de Kroon en de Oost-Indiſche Bezittingen, hebben doen aanhouden. De

De Engelſche noemen in het algemeen de bevordering tot Ampten, of de magt om ſchoone Ampten te begeeven, met den naam van *Patronage*. Het is bekend, dat niet alleen de Kroon, maar ook veele Lichaamen, en zelfs Particulieren, door middel van Patronage, veel invloed hebben op de keuze der Parlementsleden. Indien nu de Kroon eene vrye en onbelemmerde begeeving der ryke Ampten in Indie hadt, zo zoude haar invloed in ééns alvermogend geworden zyn. Men moest derhalven dit onheil voorkomen, en die begeeving zo inrigten, dat de Kroon er wel een heilzaamen invloed op kreeg, maar geen misbruik daarvan maaken kon.

Men verkreeg dit, door middel van de Compagnie, aan welke men de benoeming en aanſtelling, met één woord, de Patronage, liet; zodat de Kroon wel kon eene gedaane aanſtelling, of veelmeer keuze, te niet doen, ja zelfs, gelyk wy in Art. 35 zien zullen, elk Amptenaar hoegenaamd afzetten en herroepen, maar geen ander in de plaats ſtellen.

Ik zal hier niet verder op dit punt uitwyden, omdat ik genoeg gezegd heb voor den Staatsman, die inzonderheid de Engelſche conſtitutie kent, en die nu al het verdere gevoelen en van zelfs inzien zal, hetwelk ik voor anderen nog zoude moeten byvoegen.]

XV.

By verzuim van Bewindhebberen, om, op den eisch van Commisſarisſen, aangaande eene zaak van Regeering, Defenſie, of Finantie, de noodige Bevelen of Voorſchriften te ontwerpen, en aan het Collegie voor te leggen, zullen Commisſarisſen, na verloop van veer-

tien dagen, bevoegd zyn, om zodaanige Bevelen en Voorſchriften zelven te ſtellen, en ter verzending aan het Bewind over te geeven. Het Bewind zal tot de verzending gehouden zyn, dog wederom voorſtellingen mogen maaken, op welken dan het eindelyk Beſluit van het Collegie vallen zal.

[Vermits de verpligting van het Collegie van Commisſarisſen, om altyd door middel van het Bewind te werken, indien éénS het Bewind verkoos geheel ſtil te zitten, tot gevolg zoude hebben, dat er niets kon verrigt en uitgevoerd worden; zo heeft er een tyd moeten bepaald worden, na welken het Collegie niet langer behoeft de voordragt van Bewindhebberen af te wagten, en zelf kan voortgaan.]

XVI.

Het Collegie van Commisſarisſen heeft geen Magt, noch Gezag, om eenige Bevelen of Voorſchriften te geeven, die geen betrekking hebben tot zaaken, in verband ſtaande met de Regeering, de Defenſie, of de Finantien.

[Men mag met eenige reden ſtaande houden, dat er geen zaak van gewigt door de Compagnie zoude kunnen aangevat worden, „ die geen betrekking hadt tot zaaken, in verband ſtaande met de Regeering, de Defenſie, of de Finantien." Het oogmerk, om evenwel iets van de ruime magt, aan Commisſarisſen verleend, uit te zonderen, moet men egter hier onderſtellen, en van tyd tot tyd zal ook nader aan den oplettenden Leezer blyken, dat het gemunt is op den Handel van de Compagnie, dien zy, ten behoeve van Participanten, met geen minder vryheid, dan elk ander Comptoir van Negotie, moest blyven voeren.]

Het

Het Collegie zal geen ſchriftuuren mogen uitſchrappen, wyzigen, of veranderen, welken niet in de evengemelde betrekkingen ſtaan.

Zondt het Collegie eenige bevelen of voorſchriften, niet in zodaanige betrekking ſtaande, aan het Bewind, zo zouden Bewindhebberen zig mogen by Request aan den Koning wenden, en Z. M. in Haaren Raade zou uitſpraak doen.

[De uitſpraak wordt opgedraagen aan diezelfde Kroon, welken de Commisſarisſen aanſtelt en afzet; zo dat het Bewind al een zeer blykbaar regt tot klaagen hebben moet, om dien weg te durven inſlaan.]

XVII.

Het Collegie zal niet vermogen eenig bevel te geeven, of te doen geeven, ter vermeerdering van tractement, emolumenten, enz., van Compagnies Dienaaren, groot of klein, in Indie, boven het onlangs daaromtrent vastgeſtelde; ten zy zulk eene vermeerdering door het Bewind aan Commisſarisſen voorgedraagen worde, en dat eene opgave van de reeds genooten tractementen, emolumenten, enz., en van de voorgedraagen vermeerdering, met de redenen daar voor, ter tafel van het Parlement zal gebragt zyn, dertig dagen vóór de afzending van het bevel.

[De Jaarwedden van Dienaaren der Engelſche Compagnie, vooral der geenen, die van den Koophandel voor eigen rekening uitgeſlooten zyn, heeft men wyslyk zeer hoog geſteld. Maar na het neemen van deezen ſtaatkundigen maatregel, begreep men ook met regt, dat men in geen ander uiterſte moest vallen, en men maakte de verdere vermeerderingen moeilyk.]

XVIII.

Het Collegie van Commisſarisſen zal niet mogen eenigen last geeven, of doen geeven, tot gratificatien voor beweezen dienſten in Indie, of om andere redenen hoegenaamd, boven en behalven het geen Bewindhebberen daaromtrent zullen voordraagen. Van alle op deeze wyze verleende gratificatien zal vervolgens verſlag gedaan worden aan het Parlement.

[Deeze uitzonderingen van gevallen, waar het Collegie de voordragt van Bewindhebberen af moet wagten, om iets te kunnen uitvoeren, toonen, dat in alle andere gevallen het Collegie raadpleegen, beſluiten, en bevelen aan het Bewind geeven kan. Wy zullen aanſtonds de nadere bevestiging hier van zien, zo al dit punt eenige bevestiging verëischt, en niet van zelfs ſpreekt.]

XIX.

Oordeelt het Collegie van Commisſarisſen, dat het onderwerp van zyne Deliberatien, aangaande het maaken van oorlog of vrede, of het handelen met Indiſche Vorſten, geheimhouding verëischt; zo zal het de bevelen en voorſchriften, naar Indie moetende, aan een geheim Committée van Bewindhebberen mogen toezenden, welk Committée, zonder den inhoud te openbaaren, dezelven afzenden zal naar Indie, alwaar aan dezelven gehoorzaamd zal worden, even als of zulke Bevelen en Voorſchriften van Bewindhebberen gezamentlyk kwamen.

[Het is moeilyk eene wyze van doen uit te denken, welke meer het geheel Beſtuur van zaaken aan het Collegie van Commisſarisſen over zoude brengen, en Bewind-

windhebberen tot bloote Secretarisſen van dat Collegie maaken. Buiten het geheim Committée, blyven Bewindhebberen zelfs onkundig van het geen aan Compagnies Dienaaren, op hunnen naam, gelast wordt.]

XX.

Ten even gemelden einde zullen Bewindhebberen een geheim Committée benoemen, van niet meer dan drie hunner, welken den volgenden eed zullen afleggen.

Dat zy de geheime Bevelen en Voorſchriften, hun toevertrouwd door het Collegie van Commisſarisſen, niet zullen openbaaren, dan alleen aan hunne Medeleden, en aan de Perſoonen, die ze zullen overſchryven, of opmaaken.

XXI.

Alzulke Bevelen en Voorſchriften zullen ſlegts door den Secretaris van het Bewind, of den Examinator van de Indiſche Briefwisſeling, mogen afgeſchreeven en opgemaakt worden; ten zy Commisſarisſen de vryheid verleenen, om er iemand anders toe te gebruiken. Dan wie er ook toe gebruikt wordt, zal mede eenen eed van geheimhouding moeten afleggen.

XXII.

Oordeelen de Gouvernementen, of Preſidentien, in Indie, dat eenige berigten aangaande de Regeering, of vrede of oorlog, of handelingen met inlandſche Vorſten, geheimhouding zal vereiſchen, zo zullen zy mogen dezelven aan het geheim Committée afvaardigen, hetwelk deeze berigten leezen, en aanſtonds kennis daarvan geeven zal aan het Collegie van Commisſarisſen.

[Men ziet hier, hoe volſtrektelyk het Bewind in het

algemeen buiten de behandeling van alle zaaken van gewigt gehouden wordt.]

XXIII.

Wanneer een Last, of Beſluit van Bewindhebberen, aangaande de Regeering, Defenſie, of Finantien in Indie, de goedkeuring van Commisſarisſen erlangd zal hebben, zo zal de Vergadering van Participanten daar geen verandering aan toebrengen, of eenig oponthoud aan geeven mogen.

[De Vergadering van Participanten noemde zig eertyds de Wetgeevende Magt. Zy ſtelde Bewindhebberen aan, en zette ze af. Het Bewind droeg den naam van Uitvoerende Magt. Door dit Artikel wordt de geheele beſnoejing van Compagnies gezag uitgeſtrekt tot de Participanten, zo wel als de Bewindhebberen.]

XXIV.

Er zullen drie Gouvernementen zyn, te Fort William voor Bengaalen enz., te Port St. George voor de Kust van Koromandel, en te Bombay voor de Kust van Malabar.

Dezelven zullen beſtaan, elk uit eenen Gouverneur en drie Raaden, en zullen alles beſtuuren, wat de Regeering, Defenſie en Finantien betreft.

De Gouverneur van Bengaalen zal Gouverneur Generaal, en de beide andere Gouverneurs aan hem ondergeſchikt zyn.

[Hier wordt geen melding gemaakt van de Preſidentie van Bencoolen, die men toen reeds onder de Kust van Koromandel wilde brengen, gelyk nu onlangs ook geſchied is.]

XXV.

XXV.

De openvallende Ampten, van Gouverneurs, Raaden, Generaals en Chefs, zullen vervuld worden door Bewindhebberen. Tot Raaden zullen aangeſteld worden zodaanige oude Kooplieden, welken alreeds twaalf jaaren in Compagnies dienst geweest zyn.

[Dit Artikel ſlaat op Art. XIV. Na dat alle magt, uit den boezem van de Compagnie, in het Collegie van Commisſarisſen was overgebragt, en men nogthans de *Patronage* niet onbepaald aan dit Collegie wilde laaten; konde men de begeeving der Ampten door het Bewind niet duidelyk genoeg uitdrukken. De ondervinding heeft 't ſedert geleerd, dat dit tegenwigt nogthans niet geheel kon voldoen, en men zegt daarom in de wandeling, dat het Ministery deezen of geenen tot Gouverneur aangeſteld heeft, offchoon naar de letter het Bewind de aanſtelling gedaan hadt.]

XXVI.

Verzuimen Bewindhebberen eene aanſtelling te doen, zo zal, twee maanden na dat de tyding der Vacatuur zal aangekomen zyn, de Koning dezelve vervullen, en een Amptenaar, op deeze wyze benoemd, zal niet kunnen afgezet, of herroepen worden door het Bewind.

XXVII.

Het Bewind mag perſoonen benoemen, om, in geval van overlyden van een Amptenaar, terſtond deszelfs bedieninge by voorraad te aanvaarden; zodaanig proviſioneel opvolger zal egter geen traktement, noch emolumenten genieten, vóór zyne behoorlyke en finaale aanſtelling.

XXVIII.

Alle reeds gedaane aanſtellingen blyven kragt houden; al wat daarmede ſtryden mogt, in deeze Acte, niettegenſtaande.

XXIX.

Als er, voor de Ampten van Gouverneur Generaal en Gouverneur, geen opvolger noch proviſioneel opvolger by het openvallen aanwezig zyn zal, zo zal de oudſte raad het Ampt aanvaarden. Kwam er dan een Raad te overlyden, zo dat er ſlegts de Gouverneur met éénen Raad overſchiet; zo zal de proviſioneele Gouverneur een proviſioneelen Raad uit de oude Kooplieden mogen aanſtellen. De proviſioneele Gouverneurs genieten de tractementen en emolumenten naar gewoonte, dog misſen inmiddels de voordeelen van hunne Raadsplaats.

[Het oogmerk in deezen is, dat de *perſona moralis* van den Gouverneur nooit ſterven kunne; en als wy, hier na, de Oosterſche oppermagt van eenen Gouverneur Generaal zullen verneemen, zal ook deeze beſchikking ons noodzaaklyk voorkomen.]

XXX.

Indien, by het openvallen van het Ampt van Gouverneur Generaal of Gouverneur, de Generaal en Chef de oudſte Raad was, zal dezelve niet by voorraad invallen, maar de Raad op hem volgende zal het proviſioneel Gouvernement aanvaarden.

[De Posten van Gouverneur en van Generaal en Chef in eenen en denzelfden perſoon te vereenigen, heeft men gemeend, in byzondere gevallen aan zig te moeten hou-

houden, en dezelven in gewoone omſtandigheeden te moeten afgezonderd laaten; de Gouverneur niettemin alle magt hebbende, om bevelen aan den Generaal te geeven.]

XXXI.

Komt er een Raadsplaats open te vallen, zonder dat de opvolger benoemd is, zo zal de Gouverneur in zynen Raad by voorraad daartoe aanſtellen eenen uit de oude Kooplieden, dewelke het Ampt waarneemen en de voordeelen van hetzelve genieten zal, tot dat Bewindhebberen daar over beſchikt hebben.

XXXII.

Wanneer de Gouverneur Generaal niet teffens Generaal en Chef zal zyn, zo zal de Generaal en Chef mogen door Bewindhebberen in den Raad gebragt worden, dog op geene andere wyze. Het zelfde zal plaats hebben te Madras en Bombay. De Generaal en Chef zal evenwel geen tractement noch emolumenten, als Raad, genieten, zonder een byzonderen last van het Bewind.

[Men wil den commandeerenden Generaal niet uitſluiten, als hy vertrouwen verdient en goeden raad kan geeven; maar men ſtelt vast, dat hy niet in den Raad kan toegelaaten worden, het zy proviſioneel, of anderzins, buiten uitdrukkelyken last van het Beſtuur in het Vaderland.]

XXXIII.

Wanneer de Generaal en Chef over alle de Militie in Indie (in de drie Gouvernementen) niet teffens Gouverneur Generaal is, en hy begeeft zig naar Madras of Bombay; zo zal hy daar zitting in den Raad mogen

neemen, en indien de aldaar commandeerende Generaal er ook zitting in heeft, zo zal deeze inmiddels geen ſtem uitbrengen.

XXXIV.

In geval van ziekte, of afwezigheid van een Lid van den Raad, terwyl de Gouverneur wenscht met een volle Vergadering te raadpleegen, zal het hem vryſtaan, een benoemd opvolger, of een ander ouden Koopman, in den Raad te roepen, voor welken dienst aan deezen evenwel niets zal worden toegelegd.

XXXV.

De Koning zal elk en een iegelyk Amptenaar van de Compagnie in Indie, burgerlyk of militair, ten allen tyde mogen afzetten of herroepen, door middel van eene Order van zyne hand, mede getekend door den Preſident van het Collegie van Commisſarisſen, en binnen agt dagen na de tekening te zenden aan den Preſident Bewindhebber.

[Hier mede is de knoop omtrent de begeeving van Ampten toegehaald. Het Bewind heeft niet alleen de goedkeuring op zyne aanſtellingen noodig; maar al hadt het ééns eene verkeerde aanſtelling bekragtigd gekreegen, zo is de Koning altyd vry, om ze wederom te niet te doen. Het oogmerk, op dit gewigtig ſtuk in het algemeen, is geweest, Bewindhebberen zo veel mogelyk te noodzaaken, om, uit ontzag voor de Kroon, goede keuzen te doen, en het opperbewind der Kroon zo veel mogelyk te beletten, om misbruik van de verleende magt te maaken. Een goed Amptenaar tog loopt wynig gevaar van op de wyze, by dit Artikel gemeld, verſtooten te worden.]

XXXVI.

XXXVI.

Bewindhebberen behouden niettemin de magt, om ook Compagnies Dienaaren af te zetten, of thuis te roepen, behalven alleen dezulken, die, by verzuim van eene aanſtelling door het Bewind, hunne bevordering onmiddelyk van de Kroon ontvangen hebben.

XXXVII.

Het vertrek van een Gouverneur Generaal, Gouverneur, Raad, of Generaal en Chef, naar Europa, zal gehouden worden voor eenen afſtand van zynen post. Behalven deeze daad, zal er geen andere als eenen afſtand uitgelegd mogen worden, en zal er een ſchriftelyk bewys, getekend en gezegeld, van moeten ingeleverd worden. De Tractementen zullen ophouden van den dag van den afſtand af. Ook zullen geen Tractementen betaald worden aan afwezigen, behalven in dienst van de Compagnie.

[Deeze maatregel is wederom een gevolg van het beginſel, dat de *perſona moralis* van zulke hooge Amptenaaren nooit ſlaapen moet.]

XXXVIII.

De Raadpleegingen zullen altyd beginnen met de voordragten der Gouverneurs. Het geen een Raad voordraagt, zal door den Gouverneur mogen uitgeſteld worden tot tweemaal toe, elke reis voor tweemaal vier-en-twintig uuren.

XXXIX.

Alle de Beſluiten zullen genomen worden op naam van den Gouverneur Generaal, of Gouverneur, in Raade, en niet anders. De eerſte Secretaris zal dezelven ondertekenen.

XL.

De Gouverneur Generaal in Raade, op Fort William, (in Bengaalen) heeft het oppergezag over de verdere Gouvernementen, die er zyn, of zouden mogen komen, met opzigt tot al wat handelingen met de Vorſten, oorlog of vrede, Finantie of Militie, betreft.

[De laatſte drie Artikelen geeven den Gouverneur Generaal, in de daad, en zelfs in den vorm, eene groote magt; dog dit is nog op verre na niet alles.]

XLI.

Daar het aan de ondergeſchikte Gouvernementen zoude kunnen twyfelagtig voorkomen, of de Bevelen van den Gouverneur Generaal in Raade niet andere punten, dan de bovengemelden, betroffen, zo worden dezelven gelast, om aan alle Bevelen van den Gouverneur Generaal in Raade, zonder onderſcheid, te gehoorzaamen, ten zy er tegenſtrydige lasten van Bewindhebberen, of het geheim Committée, onmiddelyk aan hen toegezonden zyn. De Gouverneur Generaal zal hun ook, by zyne Bevelen, de dagtekeningen van zyne laatſte ontvangen brieven van Bewindhebberen, of van het geheim Committée, opgeeven, en bevinden zy dan, dat er laatere brieven zyn, die den Gouverneur Generaal onbekend waren, zo zullen zy hem copy van dezelven doen geworden, op dat hy zig daarna volgens zyn oordeel bepaale.

[Hier wordt wederom gedoeld op het ſtuk van Compagnies Handel. Ligt zouden de ondergeſchikte Gouvernementen kunnen voorgeeven, dat een Last onwettig zy, omdat hy een punt van Handel betreffe. Om deeze zwaarigheid, welke den geheelen klem der Re-

gee-

geering zoude wegneemen, niet te laaten beſtaan, heeft men aan de ondergeſchikte Gouvernementen eene blinde gehoorzaamheid moeten opleggen. Het eenigst geval, daar zy voorſtellingen mogen doen, is, wanneer zy andere Bevelen uit het Vaderland ontvangen hebben; maar dan zelfs geeven zy er ſlegts affchrift van aan den Gouverneur Generaal, die zig naar zyn oordeel gedraagen zal. Indien dezelfde Compagnie niet den Handel voor zig zelve dreef, en aan het Beſtuur den naam leende, waardoor zy teffens werkſaam en lydelyk is, zou er geen zwarigheid van deezen aart geweest zyn, en het Polityk werktuig zoude met meer eenvoudigheid aan den gang zyn geraakt. Maar wy hebben reeds opgemerkt, dat er by de Engelſchen byzondere redenen zyn, om de dubbele hoedaanigheid der Compagnie, van Koopman in de daad, en Souverein in naam, te handhaaven, niettegenſtaande zulke gevolgen, daar onvermeidelyk uit voortvloeiende.]

XLII.

Vermits de zugt naar veroveringen en uitbreiding van heerſchappy in Indie ſtrydig is met den wensch, de eer en de Staatkunde der Natie; zo zal de Gouverneur Generaal in Raade geen oorlog mogen verklaaren, noch een verdrag met inlandſche Vorſten ſluiten, ten einde eenen oorlog te voeren, noch de Staaten van een Vorst vrywaaren, dan eenig en alleen op last van Bewindhebberen, of van het geheim Committée, onder het gezag van Commisſarisſen. Dog is er een oorlog door den Inlander begonnen, of wordt dezelve voorbereid, het zy tegen de Compagnie, of haare Bondgenooten; zo zal de Gouverneur Generaal mogen de

noo-

noodige maatregelen neemen, en teffens op de ſpoedigſte wyze kennis van al het voorgevallene en verrigte geeven aan Bewindhebberen, of het geheim Committée.

[Volgens de magt, hem by dit Artikel verleend, heeft de tegenwoordige Gouverneur Generaal, Marquis Wellesley, wynig jaaren geleeden, op het onverwagtst den oorlog tegen Tippo Sultan gevoerd, om reden van deszelfs ontwerpen tegen de Engelſchen. De tydige ontdekking, de gelukkige veldtogt, de bevestiging der Britſche magt op het Schiereiland, bezorgden toen aan den Gouverneur Generaal een algemeene weltevredenheid over zyn gedrag. Thans hooren wy, dat hy, op grond van gelyke ontdekkingen, in die zelfde oude zaak van Tippo, den Nabob van Carnatic heeft afgezet, en, zelfs zonder oorlog, een ruime aanwinst van grondgebied heeft bewerkt. Dan de gemoederen in Groot-Brittanje ſchynen verdeeld te zyn, en men zoude zeggen, dat ſommigen deeze daad willen veröordeelen uit de eerſte woorden van dit Artikel. Zulk een verſchil van meening brengt het lot van Lord Clive te binnen, die, na zyne ſtoute daaden, en de vestiging van het Britsch Ryk aan den Ganges, naby eene Regterlyke veroordeeling van zyn gehouden gedrag is geweest.

Onder alle de denkbeelden, welken zig, by de beſchouwing van dergelyke beſlisſende gebeurtenisſen, aan den geest opdringen, zy het genoeg, dit alleen hier op te merken, dat in zulke omſtandigheeden, waar het lot der volken van de uitoefening der opperſte magt, op de één of andere wyze, voor geheele tydvakken afhangt, zeer wynig op de wetten

agt

agt geſlaagen wordt, en ſchier alles aankomt op de menſchen.]

XLIII.

De ondergeſchikte Gouvernementen zyn in de bovengemelde zaaken en gevallen even zo gehouden aan het Gouvernement Generaal, als dit gehonden is aan het Beſtuur in het Vaderland. Al wat zy uit nood en drang van omſtandigheeden, zonder last verrigten, zullen zy zo veel mogelyk onder de mits van bekragtiging door dat Gouvernement doen. In geval van ongehoorzaamheid aan hetzelve, of van opzettelyk verzuim, zullen Gouverneurs en Raaden door den Gouverneur Generaal in Raade kunnen afgezet en opgezonden worden, en dan in het Vaderland aan verdere regtsgedingen onderhevig blyven.

[Al vorderende zullen wy geduurig meer van de volſtrekte magt van het Gouvernement Generaal overtuigd worden, en zien, dat de Gouverneur Generaal wederom alles vermag op de Leden van zynen Raad.]

XLIV.

De onderſchikte Gouvernementen, die er zyn, of mogten komen, zullen geduurig afſchriften van alle hunne Beſluiten, alsmede berigt van alle hunne werkſaamheeden, aan den Gouverneur Generaal in Raade afzenden.

XLV.

Wanneer de Gouverneur Generaal reden van verdenking tegen iemand hebben zal, van eenige verſtandhouding met Vorſten, Rajahs, Zemindaars, Hoofden en Agenten van Europiſche Factoryen, enz., ten nadeele der Compagnie, of tegen de Wetten en Bevelen van

van Bewindhebberen, of van hem Gouverneur Generaal in Raade; zo zal hy mogen zodaanig iemand doen vastzetten, verhooren, te regt ſtellen, of opzenden.

[Hier volgen nog bepaalingen voor de wyze van procedeeren tegen den gevangen, die, volgens den aart der Engelſche wetten, alle mogelyke zekerheid aan denzelven geeven; dog ook, naar den aart van het Engelsch Beſtuur in Indie, den geheelen klem in de handen van het Opperhoofd laaten.]

XLVI.

De Gouverneurs, of Gouverneurs in Raade, te Madras en Bombay, mogen dezelfde magt omtrent alzulke verdagte lieden uitoefenen, als den Gouverneur Generaal, of Gouverneur Generaal in Raade, by het voorig Artikel is toegelegd.

[Het onderſcheid, hier duidelyk gemaakt, tuſſchen Gouverneur en Gouverneur in Raade, Gouverneur Generaal en Gouverneur Generaal in Raade, is wel te merken, en in den egten geest van de Engelſche Polityke Inſtellingen. Er wordt geſproken van één en denzelfden perſoon, maar hy mag iets doen op zig zelven, namelyk, last geeven tot detenſie, en het verdere moet hy in Raade doen, namelyk, verhooren, getuigen vergelyken, enz. enz. Het is mede onzen aandagt waardig, dat de ondergeſchikte Gouvernementen op dit ſtuk niet werkſaam zyn onder het oppergebied van het Gouvernement Generaal, maar onmiddelyk onder het Beſtuur in het Vaderland. De daad van Politie in deezen, de detenſie op verdagt, vereischt allen ſpoed, en kan zelfs niet, in de verdere Gouvernementen, wagten naar bevelen van den Gouver-

verneur Generaal. De verdere procedures zyn geheel Judiciëel, en in zyne judiciëele hoedanigheid is de Gouverneur zo onäfhanklyk van den Gouverneur Generaal, als alle Engelſche Regters in Indie onäfhanklyk zyn van de polityke magt. Men ziet, hoedaanig alles ingerigt is, om den klem der Regeering te behouden, en hoe vervolgens, wanneer de beſchuldigde niet meer in ſtaat is, om te kunnen ſchade doen, de wet hem tegen alle willekeurige behandeling in beſcherming neemt.]

XLVII.

Ten einde meer kragt aan het Beſtuur te geeven, de Britſche Bezittingen in Indie zo veel meer te beveiligen; en ſpoed aan de maatregelen by te zetten, zullen Gouverneur Generaal en Gouverneurs, in zaaken van het hoogſte gewigt, en het algemeen belang wezentlyk betreffende, de magt hebben, om volgens hun oordeel; en met voorbygaan van hunnen Raad, te werk te gaan. Wanneer, gevolglyk, of de Gouverneur Generaal, of een Gouverneur, begrypt, dat eene zaak, in den Raad verhandeld, de belangen der Compagnie; of de veiligheid en rust van éene of andere Bezitting aangaat, zal hy dezelve mogen, of doorzetten, of tegenhouden, niettegenſtaande het verſchillend oordeel daaromtrent van zelfs alle de Leden van den Raad. De Gouverneur Generaal en Gouverneurs zullen, in dit geval, zo wel als de Raaden, hun advys in de notulen moeten brengen, met alle hunne onderſcheiden beweegredenen. Het Beſluit, door den Gouverneur Generaal, of Gouverneur, genomen, zal vervolgens door alle de tegenſtemmende Leden zelfs medegetekend worden, en alzo dezelfde kragt hebben, en door allen

en een iegelyk worden nagekomen, als of het éénpaarig genomen was.

XLVIII.

Alleenlyk zal de Gouverneur Generaal, of Gouverneur, dan de geheele verantwoording in het Vaderland voor zyne rekening hebben.

XLIX.

Deeze magt bepaalt zig tot alzulke Besluiten, als anderzins door Gouverneur Generaal, of Gouverneur in Raade, met de meerderheid, of éénpaarigheid, wettiglyk kunnen genomen worden, en gaat niet verder.

L.

Deeze magt wordt mede slegts verleend aan Gouverneurs Generaal en Gouverneurs in het Vaderland aangesteld, en niet aan dezulken, die het Ampt by delegatie waarneemen, of by voorraad aangenomen zyn, als welken in alles met de meerderheid zullen besluiten, en by staaking van stemmen den uitslag zullen geeven.

LI.

Van deeze magt, aan den Gouverneur Generaal en Gouverneurs verleend, zyn uitgezonderd alle Besluiten, die zy in hunne Regterlyke hoedaanigheid neemen, het maaken of afschaffen van alle Wetten en algemeene Reglementen, en alle Belastingen.

[Door deeze vyf laatste Artikelen wordt de geheele magt, eerst aan Gouverneurs en Raaden verleend, op de Gouverneurs alleen overgebragt, en de Gouverneur Generaal tot eenen Koning over Indie gesteld. Zyn Raad kan hem niet meer de handen binden, en wordt verpligt, om zulke Besluiten zelfs te ondertekenen, die door hem alleen genomen en den Raad opgedron-

gen.

gen zyn. Maar teffens moeten wy de wysheid van de vormen bewonderen, aan welken hy in de uitoefening eener zo ruime magt onderworpen blyft, en welken allen min of meer kragtig ſtrekken, om het gevoel van verantwoording in hem op te wekken en wakker te houden, en dus uit te werken, dat hy gehoor aan de voorzigtigheid en aan zynen duuren pligt geeve.]

LII.

De Gouverneur Generaal zal op alle plaatſen buiten zyn Gouvernement, zo lang als hy er blyft, het opper-gezag in alle zaaken, behalven het judiciëele, voeren; kondigende zyne aankomst en vertrek door een proclamatie aan. De Gouverneur, of hoogſte Amptenaar, op zulke plaats, zal dan mogen zitting houden in den Raad, dog de hoogſte magt, hem anders toekomende, aan den Gouverneur Generaal overgeeven. By deeze, aan hem overgegeven magt, zal de Gouverneur Generaal nog dezelfde voorregten op zulk eene plaats genieten, als in zyn byzonder Gouvernement aan zynen post gehegt zyn.

LIII.

Geduurende zyne afwezenheid van Fort William (by Calcutta) ſtelt de Gouverneur Generaal een Lid van den Raad tot Vice Gouverneur aan, om het Gouvernement te beſtuuren op dezelfde wyze, als de ondergeſchikte Gouvernementen beſtuurd worden.

LIV.

Wanneer de Gouverneur Generaal, in zyne afwezenheid van Fort William, bevelen en voorſchriften geeft aan de ondergeſchikte Gouvernementen en aan derzelver Amptenaars, zelfs onmiddelyk, en zonder

die Gouvernementen vooraf te verwittigen, zal er door elk en een iegelyk dezelfde gehoorzaamheid aan beweezen worden, als of zoodanige bevelen en voorſchriften getekend waren door den Gouverneur Generaal in Raade, mits ſlegts van dien aart zynde, dat zy hadden mogen door Gouverneur in Raade binnen het Fort William gegeven worden. Voor alzulke Beſluiten door hem alleen, en zonder medewerking van ondergeſchikte Gouvernementen genomen, zal nogthans de Gouverneur Generaal alleen verantwoordelyk blyven, op de meergemelde wyze. Hy zal ook aanſtonds affchriften van zyne Beſluiten zenden, zo wel aan de gemelde Gouvernementen, die het aangaat, als aan Bewindhebberen, met de redenen hem bewoogen hebbende.

LV.

Bewindhebberen mogen, met goedvinden van het Collegie van Commisſariſſen, de magt van den Gouverneur Generaal, om op zyn eigen gezag alleen te werk te gaan, voor eenen tyd lang opſchorten, en vervolgens, met hetzelfde goedvinden van Commisſariſſen, de gemelde magt wederom verleenen.

[Wanneer men nu nagaat, hoe eerſtelyk alle polityke magt over Indie, onder verſchillende naamen, aan het Collegie van Commisſariſſen, of veelmeer aan 's Konings Ministers, is overgebragt; hoe vervolgens alle polityke magt in Indie vereenigd is geworden in den Gouverneur Generaal; en hoe deeze laatſte eindelyk van de Commisſariſſen, of Ministers, afhanklyk wordt geſteld; zo zal men klaar inzien, dat de Kroon over Indie heerscht. Wanneer men dan teffens alle de behoedmiddelen nagaat, die in het werk geſteld zyn,

om

om misbruik van magt, zo in Europa over Indie, als in Indie zelve, voor te komen, zonder egter het beginsel van alle kragtig Bestuur, Eenhoofdigheid, te ontzenuwen; zal men denkelyk de schatting van bewondering aan dit stuk van wetgeevende wysheid gaarne betaalen, en een voorbeeld, zo als dit is, (het eenige, mogelyk, in de geschiedenisſen der weereld) gereedelyk overpeinzen, en op eene verstandige wyze gevolgen daar uit afleiden, ter regeling van soortgelyke zaaken.]

LVI.

Ten einde een regtvaardig beginsel van bevordering onder Compagnies Dienaaren in Indie in te voeren, wordt vastgesteld, dat alle Ampten, beneden dat van Raad, zullen begeeven worden naar de oudheid van dienst, zo dat niemand eenige bevordering zal mogen genieten, tot welke zyne dienstjaaren hem geen regt geeven.

[De meening is niet, dat de oudste dienaar het openvallend Ampt zal krygen, maar dat men een zeker aantal jaaren zal moeten gediend hebben, om het te kunnen en mogen bekomen, gelyk zo aanstonds nader blyken zal.]

LVII.

Alle openvallende Ampten, beneden dat van Raad, zullen begeeven worden binnen het Gouvernement, aan Compagnies burgerlyke Dienaars; Ampten, meer dan vyf honderd pond opbrengende, aan dezulken, die drie jaaren op zyn minst in den burgerlyken dienst in Indie geweest zyn; Ampten, boven de vyftien honderd pond opbrengende, aan dezulken, die zes jaaren op zyn minst zo gediend hebben; Ampten, boven de drie duizend

zend pond opbrengende, aan wie negen jaaren op zyn minst, en Ampten, boven de vier duizend pond opbrengende, aan wie twaalf jaaren op zyn minst dienst hebben gedaan. Alle aanſtellingen, van dezen regel afwykende, zyn van geener waarde.

LVIII.

Als iemand twee Ampten bekleedt, zullen de inkomſten van beiden ſaamgetrokken worden, om den bovengemelden regel op zodaanige ſom toe te paſſen.

[Deeze onderſcheiden bepaalingen op de bevorderingen tot de Ampten, gevoegd by de geenen, die hier onder nog volgen, toonen aan, dat men niet dan ervaaren lieden gebruiken wilde, die jong uitgezonden waren, van den laagſten trap begonnen hadden, na drie jaaren om zekere Ampten met andere Dienaars konden dingen, na zes jaaren om hoogere Ampten, en zo geduurig om meer. De ſtipte inägtneeming van den juisten diensttyd dooft tog allen yver uit. Eene volſlaagen verönagtzaaming van dienstjaaren heeft, by gewoone Ampten, een gelyk gevolg. Hier is een juiste middelweg in agt genomen, terwyl voor de Hooge Ampten van Raaden, en nog meer van Gouverneurs en Gouverneur Generaal, het veld open blyft, en de keuze aan geenen regel gebonden is. Toen Lord Cornwallis naar Indie ging, met meer gezag dan ooit een Gouverneur Generaal vóór hem, was hy onbekend met Indie en met de Compagnie; maar hy vondt er genoeg lieden, die ondervinding en locaale kennisſen hadden. Hy zelf bragt er een grooten naam, een groote magt en een opregten, ſtandvastigen inborst, welken men door geen dienstjaaren in Indie verkrygt.]

LIX.

LIX.

Bewindhebberen zullen geen grooter aantal perſoonen, als Kadetten of Schryvers, mogen uitzenden, dan volgens de laatſte berigten noodig zal zyn, om de opengevallen plaatſen van Officieren en Dienaaren te vullen.

[Deeze beſchikking geeft ons eenige vrees te kennen, dat het getal der Engelſchen in Indie zonder nood zou toeneemen, en wy zullen hier onder nog meer daar van leezen. Ik zal dus hier met een woord aanmerken, dat de Engelſchen een groot Ryk in Indie beheerſchen, waar in zy wezentlyk en door de daad opvolgers der Mogollen zyn, en dat dit Ryk al lang zeer beſchaafd, en van een bloeienden landbouw en de fraaiſte Fabryken voorzien is geweest. Zy zoeken derhalven ſlegts dit bloeiend Ryk te beſtuuren, en daar nevens eenen grooten handel op de aanwezige en genoegſaame nyverheid der inboorlingen te vestigen. Ten dien einde hebben zy de Politie, de Juſtitie, de Finantien, de Defenſie, met veel wysheid ingerigt, en er was ook niet minder noodig, om ten minſten vyf-en-twintig millioenen menſchen, in een ander halfrond van den aardkloot, aan het Vaderland onderworpen te houden. Zulk een veroverd Land te koloniſeeren, kwam geheel niet te pas; er zyn daar landbouwers en werklieden in overvloed; zo dat er juist zo veele Engelſchen noodig zyn, om het oogmerk te bereiken, als de Regeering, de Defenſie en de Negotie vereiſchen, en al wat meer is, kan geen goed, maar zoude kunnen kwaad doen. Wy zullen de gelegenheid nader vinden, om aan dit beginſel de verdere ontwikkeling te geeven.]

LX.

Er zal niemand, als Schryver of Kadet, naar Indie gezonden mogen worden, dan boven de vyftien en onder de twee-en-twintig jaaren oud.

[Hier op wordt eene uitzondering gemaakt ten voordeele van wie een jaar in de Armee, of Militie, of in het Kadettencorps van de Artillery, gediend heeft, en die tot de 25 jaaren toe als Kadet naar indie mag uitgaan. Zulk eene inrigting is in ſtaat, om een goede Indiſche Armee te vormen, waarvan alle de Officieren jong begonnen hebben, zig aan de lugtſtreek en aan de levenswyze en den aart der inboorlingen te wennen. Door middel van deeze inrigting hebben de Engelſchen zulke ſchoone Corps van Sipoys of Indiaanen verkreegen, gecommandeerd door hunne Officieren, en met welken zy het Ryk van Myſore veroverd, geheel Indostan in ontzag gehouden, en Egypte op de eerſte Krygslieden van de weereld herwonnen hebben.

In het Militaire, gelyk als in het Polityke, is de grondregel aangenomen, dat men niet dan bekwaame lieden in Indie hebben moet, ten einde met wynige hoofden die talryke Natien en uitgebreide landen te kunnen onder de heerſchappy van Groot-Britanje houden. Dit te doen, vereischt eene groote maate van Staatkunde, zo in de wetgeeving, als in het beſtuur, en tot heden toe is het den Engelſchen gelukt.]

LXI.

Ten einde alle misbruiken van vroegere tyden in den ontvangst der geldmiddelen voor te komen, zullen ſlegts geboren Britſche onderdaanen de Ampten van Finantie bekleeden, onder den navolgenden eed,

voor

voor den Regter plegtiglyk af te leggen en te onderteekenen.

Dat zy geen giften, noch geſchenken, nooh iets hoegenaamd ontvangen zullen, van eenig Rajah, Zemindaar, Talookdaar, Polygaar, Huurder, Bruiker, of Boer, dan de verſchuldigde Schatting, Rent, of Belasting, ten behoeve der Compagnie, enz.

LXII.

Het vraagen zelfs om een Gift of Geſchenk, onder wat voorwendſel ook, zal als eene misdaad geſtraft worden.

LXIII.

De Regter zal het Geſchenk mogen doen aan den geever ter hand ſtellen, of ook hetzelve, of een gedeelte daarvan, of eene boete, aan den Aangeever of Aanklaager toewyzen.

LXIV.

De voorgaande Artikelen zullen egter niet verkeerdelyk uitgelegd worden tot nadeel van Regtsgeleerden, Artſen, Heelmeesteren, of Kapellaanen, die ter goeder trouw belooningen voor hunne dienſten aanneemen.

LXV.

Alle opzettelyke ongehoorzaamheid aan, of verzuim van Bevelen van Bewindhebberen, zullen in den Gouverneur Generaal, Gouverneurs, Raaden, Generaals en Chef, en verdere Compagnies Dienaaren, als misdaadig (misdemeanor) *geſtraft worden.*

LXVI.

Alsmede alle koop en verkoop van Ampten en Bedieningen.

LXVII.

Alle Britſche Onderdaanen en Compagnies Dienaaren zullen voor misdryven en overtreedingen, hoe ook genaamd, op het gebied van inlandſche Vorſten begaan, te regt geſteld kunnen worden voor de Britſche Geregtshoven, zo in Indie, als in het Vaderland.

[Deeze inſtelling, gelyk als veele anderen, is even geſchikt, om, door de onderhoorigheid der Engelſchen aan het Gouvernement in Indie, de onderwerping der Indiſche Natien te verzekeren, als zy teffens ſtrydig is met de regten van eenen Engelschman, en met zyne hem zo dierbaare Conſtitutie. De noodzaaklykheid, nogthans, van zulke inſtellingen, tot behoud der heerſchappy van Groot-Britanje over Indie, was klaarblykſyk. En zie hier wederom eene voornaame reden, waarom de O. I. Compagnie den naam aan alle de inſtellingen geeven moest, en bleef beſtaan, toen de Kroon alle polityke magt ontvangen hadt. De Compagnie kon gemagtigd worden tot dat geen, welk de Koning volgens de Conſtitutie nooit doen mogt. Er is zeer ernſtig overwogen geworden, of niet Indie een deel van het Ryk zou verklaard worden; maar deeze zwaarigheid alleen zou belet hebben, niet om Indie zo te behandelen, maar om aan Indie deezen naam te geeven. De Engelschman, in Indie zynde, moest noodzaaklyk in andere polityke betrekkingen tot het Gouvernement aldaar ſtaan, dan hy in het Vaderland tot zyn Gouvernement in hetzelve ſtondt. Deze nieuwe betrekking rust nu op zyne verbintenis, aangegaan met de Compagnie by zyn vertrek, en een waar contract,

tract, by 't welk hy, van een Engelsch Onderdaan, dat is, een zeer vry Man, een Compagnies Dienaar, of Officier, of vry Koopman wordt, dat is een zeer afhanklyk Man. De naam, zeg ik, van de Compagnie was noodig, om zo iets ter uitvoer te brengen, zonder de Conſtitutie te kwetſen, of veelmeer, zonder het ontzag voor de Conſtitutie, en het opgevat denkbeeld van haare heiligheid, te verzwakken, als welke denkbeelden onder een volk des te teêrder zyn, en des te meer gemeid behooren te worden, omdat het gezag van Wetten en Regeering, en de inwendige Rust, geen vaster grondſlagen hebben.]

LXVIII.

Geen Regtsgeding zal mogen opgehouden, geen zaak afgedaan worden, op wat voor wyze ook, door de Compagnie, (dat is, de Vergadering van Participanten) door eenigen van haare Dienaars, of door Bewindhebberen, voor en al eer een gewysde zal gevallen zyn, ten zy met de goedkeuring van het Collegie van Commisſarisſen.

[Indien men getwyfeld hadt, of de polityke magt in het Judiciëele ook van de Compagnie tot de Kroon was overgegaan, met en benevens alle de reeds verhandelde deelen van het Beſtuur, zo zou dit Artikel alle onzekerheid wegneemen.]

LXIX.

Is er een vonnis of gewysde gevallen, by een Competent Geregtshof, het zy in Groot-Britanje, of in Indie, tegen eenen Gouverneur Generaal, of wie ook anders van Compagnies Dienaaren, Burgerlyk of Militair, voor eenige Schuld of Boete aan de Compagnie, of uit hoof-

hoofde van eenige Knevelary, of Misdaad; zo zal de Compagnie niet vermogen, zodaanig vonnis of gewysde te remitteeren, of den afgezetten Dienaar in zynen post te herſtellen.

[Met deeze magt aan de Compagnie af te neemen, wordt zy teffens aan de Kroon afgenomen. Want de vorm, om het één of ander van de Compagnie aan de Kroon over te brengen, is, de Compagnie daar toe te magtigen, het zy onder de algemeene bepaling, of onder eene byzondere, dat Commisſarisſen het zullen goedkeuren. Maar hier wordt alle werkſaamheid afgeſneeden, en een der grootſte voorregten der Oppermagt, die van genade, beſnoeid. Zo iets was egter in Indie verëischt, zulk eenen trap van onafhanklykheid hadt de Juſtitie er nodig, en haare agtbaarheid moest tot weering van de meest in Indie gewoone misdryven zo hoog verheven worden, dat er geen hoop overbleef, als zy veroordeeld hadt. De eenigſte leniging van deeze geſtrengheid is in het voorgaand Artikel begreepen.]

LXX.

Wanneer een Officier, of een Amptenaar, beneden de Ampten van Raad of van commandeerend Generaal, met verlof van den Gouverneur Generaal, of Gouverneur, in Raade, zal vertrokken zyn uit Indie, en binnen den tyd van vyf jaaren niet wederom gekomen zal zyn; zo zal dezelve ook niet wederom in zynen rang mogen invallen, noch eenigzins in Compagnies dienst terugkeeren, ten zy de overtuigendſte blyken van ziekte voor den dag gebragt worden, of, met opzigt tot een polityk Amptenaar, dat drie vierde van het

getal der Participanten, daar plegtiglyk toe opgeroepen, er zig gunſtig op verklaaren.

[Voor de Engelſchen is de weg naar Oost-Indie en terug niet lang, vooreerst, om dat zy ſnel zeilen, en ten tweeden, om dat de Natie onderneemend is. Geheele Regimenten gaan er eenigen tyd dienen, en komen terug. Vrouwen gaan er haare egtgenooten bezoeken. Zo vraagen ook Officiers of Amptenaars verlof, om ééns naar het Vaderland te gaan, en uit vrees, dat de dienst er door lyden zoude, als de afwezenheeden van al te langen duur waren, alsmede, om na een bepaalden tyd zeker te zyn, dat iemand niet mag terug komen, en dus zyne plaats te kunnen begeeven, is hier dit Artikel ingerukt.]

HANDEL.

LXXI.

De Compagnie zal den uitſluitenden Handel behouden, volgens den inhoud van alle de voorgaande Octroyen, in derzelver geheele uitgeſtrektheid; behalven de onderſcheiden Bepaalingen, Voorwaarden, en Reglementen, by deeze Acte vastgeſteld, alle voorgaande Octroyen, in zo verre zy hiermede ſtrydig mogten zyn, niettegenſtaande.

LXXII.

De Compagnie zal insgelyks alle voordeelen, regten, vrydommen, gezag, enz., blyven genieten, welken haar by voorige Octroyen zyn toegeſtaan, even als of alle dezelven op nieuws wederom hier ingelascht waren; dog met alle de Bepaalingen, Voorwaarden, enz., wel-

welken zo by de gemelde Octroyen, als by deeze Acte, vastgeſteld zyn.

[Deeze twee Artikelen zyn eene herhaaling van den ophef deezer Acte, en de inleiding tot het gewigtig ſtuk van den Handel, welk nu gaat verhandeld worden. Deeze Acte heeft eerst al wat het Beſtuur over Indie, zo in Europa als in Indie zelve, betreft, en tot de grondwetten behoorde, afgedaan. Nu begint het tweede Hoofddeel.]

LXXIII.

Het uitſluitend Regt wordt voor twintig jaaren voortgezet, en zal, van het zeventiende jaar af, ten allen tyde kunnen opgezegd worden door het Parlement, mits betaalende by het uiteinde de ſchulden, welken de Staat zoude mogen hebben aan de Compagnie.

[Uit deeze opzegging, drie jaaren te vooren, mag men afleiden, dat de mogelykheid, om een eind aan het Octroy te maaken, by alle de byzondere en nationaale beweegredenen der Engelſchen, om den naam eener Compagnie te behouden, nogthans onder den ernſtigſten aandagt is gekomen, en dat men begreepen heeft, dat de billykheid vereischte, dat de Compagnie by tyds gewaarſchuwd werdt, ten einde haare mercantiele werkſaamheeden daar naar in te rigten.]

LXXIV.

By het voorgaande Artikel, nogthans, zo min als by eenig ander, zal de Compagnie, by het uiteinde van dit Octroy, gerekend worden meer verlooren te hebben, dan haar bloot uitſluitend Regt. De Compagnie zal niettemin een Lichaam blyven, geregtigd om met een gemeen Kapitaal Handel te dryven op Oost-Indie,

na-

namelyk een vryen Handel, op eene gelyke wyze als alle Britſche Onderdaanen.

[Deeze naauwkeurige Bepaaling, zo lang vooruit, bevestigt de aanmerking op het voorgaande Artikel.]

LXXV.

Gemelde opzegging zal voor wettig en voldoende moeten gehouden worden, als zy geſchiedt door den Spreeker van het Huis der Gemeente en in geſchrifte.

LXXVI.

Indien de Compagnie eenig grondgebied van de Chineeſche Regeering ontvangt, afgezonderd van het vaste land van China, en daar eene geheel onafhanklyke vastigheid aanlegt, vry van alle Chineesch gezag, in dit geval, en zo lang als de zaak op deezen voet blyft, zullen alle Britſche Onderdaanen Engelſche en Ierſche Manufactuuren derwaards verzenden mogen, in ſchepen van de Compagnie, en volgens Reglementen goed te keuren door het Collegie van Commisſarisſen. Zy zullen daarvoor een maatige vragt aan de Compagnie betaalen, de goederen conſigneeren aan Compagniet Supercargaas, op zodaanige plaats, of aan zodaanige lieden, als de Compagnie, onder goedkeuring van Commisſarisſen, veroorlooven zal om daar, tot dit einde alleen, te verblyven. Zodaanige perſoonen zullen hoogenaamd geen gemeenſchap met het vaste land van China mogen houden, noch eenigen anderen Handel mogen dryven, behalven den verkoop van Britſche Manufactuuren, noch zich eenigzins bemoeien met de zaaken der Compagnie. Zy zullen gelyke verbintenisſen met de Compagnie aangaan, als andere vrye Kooplieden, of zulke andere verbintenisſen, als Bewindheb-

hebberen zullen kunnen in redelykheid eiſchen, alsmede eene byzondere verbintenis, des noods, om de Verkoopspenningen van de Manufactuuren in Compagnies Kas te tellen, tegen Wisſels op het Bewind, naar den Wisſelcours in den tyd. Niemand zal wyders verlof krygen, om op zodaanige plaats te woonen, behalven alleen Compagnies Dienaaren, en de evengemelde perſoonen.

[Ik heb dit Artikel ſchier letterlyk vertaald, omdat er nog al wat tot opheldering over te zeggen valt. De leiding van gedagten, welke ons éénsklaps naar China brengt, en dan aanſtonds in zulke byzonderheeden treedt, is deeze. Na dat het geen van den *uitſluiten*den Handel, in zo verre het in Europa te pas kwam, als de duur van het Octroy, de opzegging, enz., afgehandeld was, kwam nu die Handel zelf in Oost-Indie in aanmerking. Maar de Engelſchen verdeelen wyslyk hunnen Oost-Indiſchen Handel in den Chineeſchen en Indiſchen, uit hoofde van het groot verſchil, welk tusſchen deeze beiden plaats vindt. Daarom worden wy nu vooreerst naar China geleid.

Dat de Acte niet begint met Compagnies Handel, maar aanſtonds inſtellingen maakt, tot gerief der Britſche Manufactuuren, en van ALLE Britſche Onderdaanen, die dezelven derwaards zullen willen brengen, heeft deeze eenvoudige reden, dat de Compagnie ſlegts het Octroy noodig heeft, en dan wel verder zorgen zal, om er gebruik van te maaken. Maar voor de verdere Onderdaanen moet het Parlement des te meer op zyne hoede zyn, dat zy het genot hebben van de Bepaalingen, Voorwaarden, Inkortingen, aan welken

Com-

Compagnies Octroy wordt onderhevig gemaakt. Men kan dus wynig, in deeze Acte, aangaande Compagnies Handel verwagten, en de meeste voorſchriften raaken veel meer het geen, daar de Compagnie geen regt toe hebben zal, en dat van haar Octroy afgaat.

In den Chineeſchen Handel kan, om verſchillende redenen, het minst aan Particulieren toegeſtaan worden, en moet de meeste werkſaamheid aan de Compagnie overgelaaten blyven. De Europeërs in het algemeen hebben eertyds veel meer vryheid van Handel in China genooten, en zyn van tyd tot tyd meer beperkt geworden, zodat zy nu in eene enkele Stad van het onmeetbaar Ryk, in Kanton, mogen handelen. Deeze moeilykheeden van de zyde der Chineeſen zyn gedeeltelyk te wyten aan den aart van die Natie, welke bygeloovig en ſchuw van vreemden is, en gedeeltelyk het gevolg der laatſte omwendingen, welken voor anderhalve eeuw een Tartaarſche Horde op den Throon van Peking gebragt hebben. De Tartaaren houden het uitgebreid en volkryk Land met moeite binnen de paalen van onderwerping, en moeten altyd op hunne hoede zyn, vooral tegen de vryere denkwyze der Europeërs, die zo wynig overéénkomst heeft met de gronden van Oosterſche Heerſchappy. Onder alle de Europeërs ſtaan de Engelſchen hun het minst aan, door hunne vrye manieren, die by het ſcheepsvolk in ongebondenheid ontäarden. Het geen zy wyders van de vorderingen der Engelſchen in Indostan, ſedert vyftig jaaren, gehoord hebben, dat zy daar als Kooplieden gekomen zyn, en op de puinen van den Mogolſchen Throon eenen eigen Throon gevestigd hebben, boezemt

aan den Tartaar in China de regtmaatige bekommering in, dat het hem zo als den Tartaar van Delhi zoude kunnen gaan. Aan den oorſprong van den Ganges, in Thibet, zyn de Gezanten van den Keizer van China en van den Onder Keizer der Engelſchen, ja, de wapenen van beiden, reeds naby elkanderen geweest, en de Chineeſche Veldoverſte, welke den Grooten Lama een vriendelyk bezoek kwam geeven, waar deeze hem gaarne van verſchoond hadt, wist zo veel van de Engelſchen aan het Hof te vertellen, dat de Ambasſadeur, Lord Macartney, er wynig uitrigten kon, en ſchier op eene beledigende wyze weggezonden werdt. Ten tyde van deeze Parlements Acte, in 1793, was men juist bezig met dit Gezantſchap, men zogt toen een goed denkbeeld van de Engelſche Natie aan de Chineeſen en aan hun Tartaarsch Gouvernement in te boezemen, men hoopte dat de betrekkingen zouden kunnen vermenigvuldigd worden, men vleidde zig met een uitgeſtrekten invoer van Britſche Manufactuuren in dit volkryk Land, waar men zo zwaare ſommen voor Thee, en ook voor Zyde, Nankings, enz., beſteedde.

Ten einde deeze groote oogmerken te bereiken, en alle klippen te vermeiden, tragtte men, gelyk de Portugieſen, een ſtuk lands te verkrygen, hetwelk als de ſchakel van vereeniging tusſchen Groot-Britanje en China zoude worden, en van waar de gemeenſchap aan de ééne zyde met China, aan de andere met Groot-Britanje, onder een ſcherp opzigt zoude ſtaan. Op deeze wyze vleidde men zig, dat alle twisten tusſchen Engelſchen en Chineeſen, die doodlyk voor den Handel konden uitvallen, zouden vermeid worden. De Com-

Compagnie zou dan haaren voordeeligen Handel hebben voortgezet, en vermits de kostbaare waaren van China ſlegts uit een enkelen haven, en daar nog meestal van een enkele Compagnie Kooplieden, mogten gehaald worden, zo eischte ook het belang van den Britſchen Handel, dat er maar één Kooper, de Compagnie, werdt toegelaaten, om uit éénen mond te bieden. De Particulieren zouden mede eenen voordeeligen Handel opgezet hebben, met den aanvoer te doen van Britſche Manufactuuren, en die alomme in China te verſpreiden. De ondervinding hadt tog geleerd, dat eene Compagnie grove winsten moet doen, om eenen tak van Handel op den duur voort te zetten, en dat zy liever won op geld of billioen, dat zy in China aanbragt, dan op ingekogte Manufactuuren verloor. Het Parlement hadt wel, van de eerſte beginſelen der Oost-Indiſche Compagnie af, en van den Chinaſchen Handel inzonderheid, tot eene voorwaarde geſteld, dat er eene zekere ſom jaarlyks aan Manufactuuren ten uitvoer beſteed zoude worden; dog juist daar uit was gebleeken, dat er nog veel meer ten voordeele der Fabryken kon gedaan worden, en dat er veel meer van Particulieren en eenen vryen Handel, dan van de Compagnie, te wagten was. Om deeze redenen deedt men by deeze Acte zyn best, om en de hinderpaalen in China te boven te komen, en aan de Compagnie zo veel van haar Monopolie, als algemeen nuttig was, te laaten, en inzonderheid aan de Particulieren, aan ALLE Britſche Onderdaanen, het veld voor eigen werkſaamheid zo ruim open te zetten, als in de aanwezige omſtandigheeden doenlyk was.

Te vooren hadt elk Officier op Compagnies ſchepen eenige vryheid van Handel voor zyne eigen rekening. Te vooren waren er op alle de Britſche Faktoryen in Indie, in alle de veroverde Gewęsten, vrye Kooplieden geweest, van welken ook in dit Artikel wordt gewag gemaakt, en die zig in het Britsch China zouden mogen nederlaaten. Deeze vrye Kooplieden hadden altyd, benevens Compagnies Dienaaren, den zogenaamden binnenlandſchen Handel, door de Engelſchen Indiſchen Handel, door de Franſche *Commerce d'Inde en Inde*, genoemd, voor eigen rekening gevoerd. Zy hadden eenigen Handel op Compagnies ſchepen, met verlof, daarby gedreeven. Nu voor het eerst werden de Ingezetenen van het Vaderland, ALLE Britſche Onderdaanen er ingetrokken, en hun toegeſtaan, om Engelſche en Ierſche Fabrykwaaren, op Compagnies ſchepen, tot een maatige vragt, naar China te zenden, dezelven aldaar te conſigneeren, of aan Compagnies Dienaaren, of aan vrye Kooplieden, zig tot dit einde aldaar gevestigd hebbende, en de Verkoopspenningen in Compagnies Kas te tellen, om ze in het Vaderland van Bewindhebberen te ontvangen.

Zo doende zou de inkoop van Thee, enz., met baaren gelde opgehouden hebben, het Monopolie zelf zou dienstbaar gemaakt geworden zyn aan de nationaale nyverheid, en de Fabrykant in Groot-Britanje zou van de Chineeſen terug gekreegen hebben, het geen de Theebouwer in China uit Groot-Britanje getrokken hadt.

Deeze fraaie ontwerpen en egt ſtaatkundige bedoelingen hebben niet kunnen vervúld worden, op de wy-

wyze, welke met zo veel verſtand was uitgedagt. Groot-Britanje heeft nog niet in deeze groote onderneemingen op China geſlaagd, zonder nogthans dezelven op te geeven. Maar eene andere uitkomst, op dezelfde grondſlagen, heeft de aanhoudende poogingen deezer by uitſtek handelkundige Natie bekroond. De Katoenen van Indostan, eertyds wynig bekend in China, zyn er zodaanig getrokken geworden, dat Britsch Indie er thans zestig duizend baalen 's jaars, in twintig duizend ton ſcheepsruimte, aanvoert, waarvoor de penningen in Compagnies Kas geteld en aan Thee beſteed worden. Indien deeze ſchat van Katoen ook geheel in de Britſche gewesten groeide, en niet grootendeels te Bombay ſlegts opgekogt werdt, zo zouden er de Engelſchen hetzelfde onberekenbaar voordeel uit haalen, als wy doen zullen, wanneer wy den Katoenbouw op Java zullen aanmoedigen, en den welgelegen markt van China daarmede zullen voorzien.]

LXXVII.

Niettegenſtaande Compagnies uitſluitend regt, zullen de Britſche ſchepen, op de Walvischvangst in de Zuidzee uitzeilende, voorby Kaap Hoorn benoorden den Evennagtslyn mogen opvaaren, mits niet verder gaande dan den honderd tagtigſten graad westerlengte, van Londen af gerekend, en zig wyders houdende aan de beſtaande Reglementen.

[Het oogmerk is, te beletten, dat zodaanige ſchepen China of Japan bezoeken.]

LXXVIII.

De opbeuring van den Handel op de Noordwestkust van Amerika, en bygelegen Eilanden, volgens het

Verdrag met Spanje van 28 *October* 1790, [Nootka Sound] *vereiſchende, dat er in zekere gevallen vryheid aan de ſchepen vergund worde, om regelregt van die Kust naar de Eilanden van Japan en de Kusten van Korea en Kanton te vaaren, en van daar terug; zo zal de Compagnie het noodig verlof daartoe verleenen, en zullen de Equipagien van zodaanige ſchepen zig aan de Reglementen van de Compagnie, zo in het algemeen, als op dit geval inzonderheid te maaken, gedraagen moeten. Indien het Bewind eenige zwaarigheid vindt, om zulk een verlof te verleenen, zal het zig dien aangaande tot Commisſariſſen moeten wenden, dewelken de zaak onderzoeken en uitſpraak doen zullen.*

[Aan de éene zyde vreesde men, dat zodaanige ſchepen, door ſlegt gedrag, den Engelſchen naam zouden kunnen benadeelen, van welke vrees wy in het Artikel van China zo breedvoerig gehandeld hebben; en derhalven ſtelde men ze onder het opzigt der Compagnie. Aan de andere zyde was men bedugt, dat de Compagnie deezen Handel, met denzelfden geest, als allen Particulieren Handel, zoude dwarsboomen; en derhalven ſtelde men het Collegie van Commisſariſſen tot Regter van geſchillen, en Beſchermer van den Particulier.

Wy zullen hier onder zien, dat de Particuliere Handel, zo wel als de zaaken van Regeering, Defenſie en Finantie, geduurig aan de zorg en oppermagt van Commisſariſſen wordt aanbevoolen; blyvende de onafhanklyke werkſaamheid der Compagnie ſlegts binnen de paalen van haaren eigen Handel, zo den uitſluitenden, als gemeen gemaakten, beperkt.]

LXXIX.

Digitized by Google

LXXIX.

De magt van het Collegie van Compagnies Supercargaas in de Oosterſche zeeën, of van enkele Compagnies Dienaaren, over zulke Noordwestkust-Vaarders, zal egter niet grooter mogen zyn, dan de magt, welke zy over Compagnies ſchepen en Equipagien uitoefenen.

[Al wederom voorzorgen tegen misbruik van magt tot ſmooring van den Particulieren Handel. Volgens de jongſte berigten, heeft dit alles niet mogen baaten, en zyn er op deezen Handel zwaare verliezen geleeden, uit hoofde van de onhandelbaarheid van Compagnies Dienaaren in die zeeën.]

LXXX.

Daartegen zal alle verkoop van zodaanige ladingen, op andere plaatſen, dan waar verlof toe gegeven was, of het overtreeden van Compagnies Reglementen, als eene misdaad beſchouwd, en als een onwettigen Handel binnen Compagnies grenzen, geſtraft worden.

LXXXI.

Aan alle Britſche Onderdaanen, woonagtig in Groot-Britanje, of elders in Europa, op zyner Majesteit grondgebied, zal het vryſtaan, om, voor hunne eigen rekening, in Compagnies ſchepen, of in ſchepen door de Compagnie te Londen bevragt, allerhande goederen en waaren, van den groei of de Fabryken van het Vaderland, naar alle zodaanige plaatſen te verzenden, als Compagnies ſchepen gemeenlyk aandoen, op de onderſcheiden Kusten van Malabaar en Koromandel, of in de Baai van Bengaalen in Oost-Indie,

of op het Eiland Sumatra, behoudens het geen hier onder dien aangaande nader bepaald zal worden.

[Deeze vergunning maakt het begin van den Indiſchen Handel, welke het tweede gedeelte van den Oost-Indiſchen by de Engelſchen is. De Acte gaat wederom uit van het Vaderland, en terwyl, met opzigt tot de Compagnie, alles afgedaan was met een enkel woord, namelyk, uitſluitend regt onder zekere bepaalingen, zo gaat de Acte aanſtonds tot deeze bepaalingen, en tot de Particulieren, voor welken zy ingevoerd worden, over. De Particulieren worden hier meestal gelyk geſteld met de Compagnie, en zelfs eenigzins wanneer zy verbonden worden, om in Compagnies ſchepen te laaden; want de Compagnie vaart niet met haare eigen, maar met gehuurde ſchepen. De Particulieren ſtaan ſlegts in een enkel opzigt beneden de Compagnie, zy mogen niet dan Vaderlandſche voortbrengſelen of bewerkte goederen uitvoeren. Dan ook de Compagnie is by voorige Octroyen, die by deeze Acte bevestigd zyn, in dit opzigt aan veele regelen gebonden.]

Aan alle Britſche Onderdaanen, in Compagnies polityken dienst in Indie, of met Compagnies verlof, [Leave or Licence] *of onder haare beſcherming, als Kooplieden in Indie gezeten, zal het vryſtaan, om, voor hunne rekening, op Compagnies bodemen, of in ſchepen door haar bevragt, en naar het Vaderland beſtemd, allerhande goederen en waaren naar Londen af te zenden, behoudens zodaanige uitzonderingen, en onder zulke verdere reglementen, als hier onder nader zullen voorkomen.*

[Compagnies polityke Dienaaren mögen dus deezen Han-

Handel voor eigen rekening doen. Maar buiten dezelven, zyn er nog vrye Kooplieden, met Compagnies verlof in Indie woonagtig, die tot denzelven toegelaaten worden. Deeze vrye Kooplieden deeden eertyds een geringen Handel op Groot-Britanje; maar, door alle tyden van de Engelſche Compagnie heenen, hebben zy een grooten Handel in Indie gedaan, en daarmede zo wel hunne Compagnie bevoordeeld, als aan andere Compagnien, en vooral de Nederlandſche, den voet geligt. Deeze hoogst nuttige klaſſe van Britſche Inwooneren van Indie, aan welke het Vaderland veel verſchuldigd is, wordt hier inzonderheid tot den Handel tusſchen Groot-Britanje en Indie, op een ruimen voet, toegelaaten. Door het eerst gedeelte van dit Artikel en dit tweede gedeelte, ſaamgenomen, en in verband gebragt, wordt de knoop toegehaald tusſchen de Particuliere Handelaars in Groot-Britanje en in Indie, en de grond gelegd tot een uitgebreiden Handel, waar van, in onze dagen, de uitkomst niet alleen aan de gunſtigſte verwagtingen voldaan, maar dezelven overtroffen heeft.]

LXXXII.

Buiten ſchriftelyk verlof van wegen de Compagnie, zal niemand mogen naar Indie uitvoeren, Oorlogsbehoeften, Scheepsbehoeften, noch Koper, en zal niemand mogen van Indie herwaards brengen, Callicoes, Dimities, Mosſelines, noch andere Stukgoederen, gefabriceerd van Zyde, Katoen, of van beide, of anderzins gemengd.

[Deeze uitzonderingen op den Particulieren Handel

worden, in de volgende Artikelen, ongemeen verzagt en ſchier weggenomen.]

LXXXIII.

Het oogmerk zynde, dat niet alleen de Compagnie, voor haare benoodigdheeden, met Scheepsbehoeften voorzien worde, maar ook dat aan de vraag der Indiſche markten wyders worde te gemoet gekomen, zo ver als met onze veiligheid over een te brengen is; en opdat ook de Engelſche en Ierſche Bewerkers van deeze onderſcheiden Artikelen van Scheepsbehoeften niet zouden hebben te klaagen, dat het Octroy tot hun nadeel werkt, en dat de Compagnie niet zo veel uitvoert, als de voorzigtigheid maar eenigzins toelaat; zo zal het Bewind jaarlyks de Lysten aan Commisſarisſen overgeeven, van alzulke Artikelen, die in het afgeloopen jaar zyn uitgezonden, en ook, des gevraagd, die het volgend jaar ſtaan uitgezonden te worden. Wanneer dan klagten by gemelde Commisſarisſen, van de zyde van Britſche en Ierſche Fabrykanten, zullen ingekomen zyn, over een te geringen uitvoer door de Compagnie, zullen gemelde Commisſarisſen, dezelfde klagten gegrond oordeelende, naar vereisch van omſtandigheeden, aan Particulieren mogen toeſtaan, om ook Scheepsbehoeften uit te voeren, tot een maatige vragt in Compagnies ſchepen. Ten dien einde zullen Commisſarisſen de verëischte Reglementen mogen maaken, en des noods eene meerdere ſcheepsruimte voor den Particulieren Handel aanwyzen, tot deezen uitvoer inzonderheid, en buiten en behalven de ſcheepsruimte voor den verderen Particulieren Handel.

[Het

[Het oogmerk by deeze en dergelyke ſchikkingen is onzen aandagt boven al waardig. Men wilde aan de Fabryken het meest mogelyk Debiet verzekeren, en men vertrouwde dit niet aan de Compagnie alleen toe. De middelen, om dit heilzaam oogmerk te bereiken, waren nieuw, en moesten beproefd worden. By de uitkomst is klaar genoeg gebleeken, dat al dat laaden op Compagnies ſchepen een ondraaglyke last voor den Particulieren Handel was, en men dringt nu ten ſterkſten aan op de vryheid, om met eigen ſchepen te vaaren, dog behoudens de geſtelde Orders en Reglementen op den Oost-Indiſchen Handel. Dit is het groot onderwerp van den veel gerugt maakenden twist, op dit oogenblik, tusſchen de Compagnie en den Particulieren Handel.]

LXXXIV.

Wanneer er geen vyftien honderd ton Britsch Koper 's jaars door de Compagnie wordt uitgevoerd; zal het aan Particulieren geöorloofd zyn, zo veel als daar aan ontbreekt uit te voeren, en zal de Compagnie daartoe de ſcheepsruimte, tot maatige vragtpryzen, moeten bezorgen. Zodaanige Particulieren zullen dan deeze vyftien honderd ton ſcheepsruimte, of zo veel minder, als zy zullen noodig gehad hebben, wederom voor hun gebruik ontvangen, om goederen van Indie herwaards aan te brengen. Deeze ſcheepsruimte zal mede niet afgaan van de ſcheepsruimte, aan den verderen Particulieren Handel in het algemeen toegeſtaan.

LXXXV.

Het Collegie van Commisſarisſen zal mogen Reglementen maaken, ten einde aan Particulieren vry te laa-

laaten, om Callicoes, Dimities, Mosselines, en andere gemelde Stukgoederen, op Compagnies schepen, of schepen in gebruik van de Compagnie, herwaards over te brengen, in geval geen genoegsaame hoeveelheid deezer goederen aangebragt mogt worden door de Compagnie, en door de vrye Kooplieden, in evenredigheid van de vraag hier te lande, zo voor den slyt als uitvoer, en ten einde de pryzen maatig te houden.

[Het Staatkundig nut van den Handel bestaat in de uitgebreidheid deszelven, en deeze is het gevolg van maatige pryzen, gebooren uit de mededinging van veele verkoopers. Men zoekt hier slegts een grooten uitvoer van Britsche voortbrengselen en goederen, en een grooten aanvoer van Indische waaren en ruwe stoffen te bewerken. Ten dien einde stelt men den Particulieren Handelaar naast de Compagnie, verzekert hem het genot van al wat de Compagnie niet omvatten kan, en wekt den naaryver tusschen beide dezelven op, om de pryzen te drukken. De Compagnie heeft een uitsluitend regt, om Stukgoederen aan te brengen; dog als zy voorzien is, geeft zy verlof aan de vrye Kooplieden, om het verdere te koopen en af te zenden. Niet te vreden met deeze bepaaling op het zogenaamd uitsluitend regt, wettigt de Acte Commissarissen nog, om daarboven den invoer aan Particulieren te vergunnen. Deeze Particulieren, van de Compagnie en van de vrye Kooplieden, die verlof van de Compagnie verkreegen hebben, duidelyk onderscheiden, zyn alle Kooplieden in Groot-Britanje woonagtig.

Zo verdwynt het uitsluitend regt onder de bepaalingen, en van de Krygsbehoeften, Scheepsbehoeften,

Ko-

Koper, en Stukgoederen, die wy na elkanderen hebben zien verhandelen, is er niet dan het eerſte Artikel alleen uitſluitend aan de Compagnie gelaaten.

Ik voel wel, dat men vraagen zal, waartoe deezen geheelen omſlag, tot wat einde eene vergunning gedaan, welke door de uitzonderingen nietig wordt? Het antwoord is in den aart der omſtandigheeden, en in de voorzigtigheid van het Engelsch Gouvernement te zoeken. Zulk een uitgebreide Particuliere Handel, hoe voordeelig dezelve zig ook opdeedt, en thans ook gebleeken is te zyn, was iets nieuws, en de voorbeelden van eenen onverſtandiglyk opengezetten Handel op Indie ſchrikten af. Daarom behieldt men het ſchaduwbeeld eener Compagnie, ten einde daarmede het oude grondbeginſel nog te bewaaren, en de nieuwigheeden wederom te kunnen intrekken, als bloote uitzonderingen op den regel. Met één woord, men hadt den ouden vorm noodig, om de zaak meester te blyven: Thans, na de gelukkigſte uitkomst, zoude men vryer te werk gaan.]

LXXXVI.

Door den Particulieren Handel zullen geen goederen in- of uitgevoerd mogen worden, waarvan de in- of uitvoer verbooden is; en niets in deeze Acte zal gerekend worden, eenige verandering toe te brengen, aan voorige Acten, tegen het gebruik van vreemde Manufacturen gemaakt.

[Met één woord, de Particulier zal geen grooter voorregt genieten, dan de Compagnie. Dit ſprak van zelf, dog het ſchynt dat men ook aan de minst gegronde ongerustheeden heeft willen te gemoet komen,

zo als in talryke Vergaderingen altyd geſchieden moet.]

LXXXVII.

Vermits de Handel en Zeevaart deezer Landen wezentlyk bevorderd zal worden, door aan de Particuliere Kooplieden en Fabrykanten een veiligen en ruimen weg te openen, om hunne goederen, waaren en Koopmanſchappen naar Oost-Indie uit te voeren, en retouren voor dezelven, of andere goederen en waaren herwaards aan te brengen; zo zal de Compagnie jaarlyks eene ſcheepsruimte van ten minſten drie duizend ton ten dienſte van deezen Particulieren Handel gereed houden. Schoot deeze hoeveelheid te kort, of werdt zy overhoodig bevonden, zo zal het Bewind dezelve van tyd tot tyd, met overleg van het Collegie van Commisſarisſen, vermeerderen, of verminderen.

[Het groot oogmerk, welk de Engelſchen zig met den Particulieren Handel voorgeſteld hebben, wordt in den ophef van dit Artikel duidelyk opengelegd.

Het middel, om dit oogmerk te bereiken, offchoon een punt van Vaart en Handel, maar niet onmiddelyk van Regeering, Defenſie of Finantie, wordt mede aan het Toezigt van Commisſarisſen Polityk onderworpen.

Het is voor deskundigen onnoodig te herinneren, dat deeze ſcheepsruimte al rasch ontoereikende is bevonden geworden, dat zy onder drukkende omſtandigheeden veel meer dan verdubbeld is, en dat er Vlooten van Particuliere ſchepen, gebouwd in Indie, ter hulp genomen zyn geworden.

Maar het geen eenigzins opmerking verdient, is dat hier onder niet begrepen is de ſcheepsruimte voor

ſcheeps-

ſcheepsbehoeften, noch die voor Koper, waar van hier boven gehandeld is, noch de ſcheepsruimte aan Compagnies Scheepsofficieren van alle tyden af vergund, en voorleeden jaar aanzienlyk vermeerderd.]

LXXXVIII.

Indien het Bewind zig te beklaagen hadt, dat Commisſarisſen te veel ſcheepsruimte aan den Particulieren Handel hadden toegeſtaan; zal het zig tot den Koning in Raade mogen wenden, en Z. M. in Raade zal eene eindelyke uitſpraak doen.

[De Compagnie kan wynig byſtand wagten van 's Konings Raad tegen 's Konings voornaamſte Ministers. Zy zal derhalven al wat billyk is toegeeven, en niet zonder blykbaar regt tot klagten overgaan. De Particuliere Handel wordt derhalven, door deeze ſchikking, kragtig ondersteund. Nogthans is gebleken, dat de Compagnie evenwel een gedugte vyand van den Particulieren Handel bleef. Hoe ongemeen tog deeze is toegenomen, zyn deszelfs klagten egter, over den tegenſtand der Compagnie, in menigte voorhanden. Onder dezelven is deeze de voornaamſte, dat het Bewind de Particulieren nooit het vol genot van deeze Acte gelaaten heeft.]

LXXXIX.

De Particuliere Handelaar zal de volgende vragten aan de Compagnie betaalen.

Van Groot-Britanje naar wat plaats ook in Indie, vyf pond ſterling per ton.

Van wat plaats ook in Indie naar Groot-Britanje, vyftien pond ſterling per ton.

Gerekend zo als de Compagnie zelve berragt.

In

In tyd van oorlog, of van toebereidſelen tot eenen oorlog, zullen deeze vragtpryzen evenredig met Compagnies' bevragtingen verhoogd mogen worden.

XC.

Als de omſtandigheeden zullen komen te vereiſchen, naar de egte meening en den geest van deeze Acte, dat de vragtpryzen verhoogd worden; zo zal het Bewind zyn voorneemen, bekleed met alle de beweegredenen, uitvoerig en in geſchrifte, aan Commisſarisſen te kennen geeven. Geen verhooging zal mogen plaats hebben, buiten toeſtemming van Commisſarisſen, en deezen zullen dezelven van tyd tot tyd wederom laager mogen brengen, of de verhooging geheel wegneemen.

[De geheele inhoud van dit Artikel tekent eene bekommering voor misbruik van de zyde van het Bewind, tot nadeel van den Particulieren Handel. De Wetgeever hadt een gevoel van het geen te gebeuren ſtondt, en draagt hier wederom de beſcherming van den Particulier, tegen de Compagnie, aan het Collegie van Polityk Beſtuur op.]

XCI.

Om de drie jaaren zullen Bewindhebberen in overweeging neemen, of de vragtpryzen ook zouden kunnen laager geſteld worden. Zy zullen berigt op dit ſtuk geeven aan Commisſarisſen, en derzelver Bevelen daarop afwagten en ter uitvoer brengen.

[Wy kennen den aangenomen vorm, in deeze geheele Acte betragt, en volgens welken de Compagnie alles ſchynt te doen, terwyl Commisſarisſen alles doen. Hier is de waare zin wederom, dat het Polityk Beſtuur alle drie jaaren last tot vermindering der vragtpryzen zal

zal mogen geeven. Ik merk dit niet telkens aan, om herhaalingen te vermeiden; maar oordeel, dat het hier op eene meer byzondere wyze te pas komt, omdat het niet regelregt het Polityke betreft, maar veel meer den Particulieren Handel, en by verdere gevolgtrekking het Polityke, in zo verre als alle welvaart onder het opzigt der Regeering ſtaat.]

XCII en XCIII.

[*Deeze Artikelen behelzen voorſchriften, hoe de geenen, die goederen naar Indie willen afzenden, zig in Londen moeten aanmelden, en hoe de geenen die goederen uit Indie willen afzenden, zig daar moeten aanmelden. Er is geduurig, en wordt nog over de moeilykheeden van deeze aanmelding geklaagd, niettegenſtaande dewelken de Particuliere Handel zo aanmerkelyk is toegenomen, dat hy Compagnies Indiſchen (niet Chinaſchen) Handel verre overtreft, dog zonder dewelken hy zig zelven nog meer overtreffen zoude. De Particuliere Handel betoogt, dat de bepaaling, om ſcheepsruimte van de Compagnie te ontvangen, de grdote oogmerken ter bevordering der nationaale welvaart ſtremt; en dat de geest der wetten, by deeze Acte nieuw ingevoerd, volſtrekt eischt, dat de Particuliere Handel zyne eigen ſchepen gebruiken moge. Dan komt er, in de tweede plaats, een nader betoog by, dat het nationaal belang medebrengt, om tot deezen Handel geen Britſche ſchepen, (uit mangel aan timmerhout in Groot-Britanje) maar ſchepen in Indie gebouwd, te bezigen. Het Parlement ſtaat dit groot geſchil te vereffenen.*]

XCIV.

Al wat er van de verleende ſcheepsruimte aan den Particulieren Handel overſchiet, omdat zig geen Particulieren genoeg aangemeld hebben, en al wat er niet by tyds, volgens de geſtelde termynen, van beſlaagen zal zyn; dit overſchot zal de Compagnie gebruiken mogen. Melden zig meer Particulieren aan, dan dat zy alle de gevraagde ſcheepsruimte zouden kunnen genieten; zo zal de verleende ſcheepsruimte evenredig onder hen verdeeld worden.

[Een Koopman ziet reeds ten vollen, dat alle die Reglementen hem de handen veel te veel binden; zo dat ook al wat geringe winſten gaf, heeft moeten nagelaaten worden. Nogthans behooren daar onder de gewigtigſte Artikelen voor het nationaal belang, zo als de Manufactuuren. Deezen worden niet, of wynig, door Particulieren op Compagnies ſchepen gelaaden; maar in de jaaren 1801 en 1802, toen de Gouverneur Generaal, Marquis van Wellesley, aan veele Indiſche ſchepen verlof tot eene reis naar Europa gaf, hebben deeze ſchepen voor millioenen hollandsch aan Britſche Fabrykwaaren naar Indie medegenomen.]

XCV.

De Polityke Amptenaaren der Compagnie en vrye Kooplieden, met haar verlof in Indie woonagtig, zullen mogen de conſignatien van zodaanige Britſche goederen, als boven gemeld is, aanneemen, en voor Agenten der Britſche Particulieren dienen, ten zy hunne verbintenisſen met de Compagnie, of byzondere voorſchriften van hunne Gouvernementen, zulks kwamen te beletten.

[Dee-

[Deeze klaare en duidelyke Autoriſatie voor Compagnies Dienaaren, en voor vrye Kooplieden, op haar gebied woonagtig, om den Particulieren Handel, niet alleen voor zig te dryven, maar, daar het hier op aankomt, ook voor anderen waar te neemen, zoude alleen genoeg zyn, om de Engelſche Compagnie geen uitſluitend regt toe te kennen. Zy heeft in alles den vorm van Souvereiniteit en Monopolie, dog in waarheid den blooten naam van de eerſte, en niet veel meer, dan den inkoop van Thee van het laatſte.]

XCVI.

Wanneer Particuliere Handelaars, hoegenaamd, het Bewind verzoeken, om verlof voor meer vrye Kooplieden in Indie te geeven, en het Bewind zulks weigert; zullen zy zig mogen keeren tot Commisſariſſen, en dan zal het Bewind aan zodaanige vrye Kooplieden verlof moeten geeven, onder goedkeuring van Commisſariſſen.

[Toen de beroemde Raynal, nu dertig jaaren geleeden, tot ſlot van zyne Oost-Indiſche Tafreelen, de groote vraag voordroeg en onderzogt, of de Handel op Oost-Indie vry of uitſluitend moest zyn, en met veel klaarheid de onderſcheiden meeningen opgaf; hielde hy tot het denkbeeld over, dat er wel Compagnien tot dien Handel noodig waren, dog zonder een uitſluitend regt. Eene van zyne beweegredenen was, dat er geen ryke Kooplieden, uit Europa, naar Oost Indie zouden verhuizen, om van daar betrekkingen te onderhouden met groote Huizen van Negotie in ons weereldddeel. Dit is zo veel min te verwagten, zeide hy, omdat er in de West-Indien, offchoon veel nader by,

geen zulke Kooplieden gevonden worden. De ondervinding zoude hem thans anders leeren, daar niet alleen zeer vermogende Kooplieden in de West opgekomen zyn; maar inzonderheid op de Engelſche Bezittingen in Oost-Indie de allervermogendſte Huizen van Negotie gevonden worden, waarin Engelſchen eenen tyd lang werken, en dan met een fortuin naar huis gaan, hun werk met gelyke vooruitzigten aan eenen ander overgeevende. Zyn geheel betoog, van de noodzaaklykheid van Compagnien, verliest ook een der voornaamſte grondſlagen, met de verbetering der zeevaartkunde, en met de korte reizen van de kleine ſchepen der Particulieren. Zo vorderen de tyden, en niet alleen zyn de gronden van vroegere eeuwen in veele opzigten niet meer geſchikt voor ons, maar die van onze jeugd beginnen reeds hier en daar onbruikbaar te worden. Verſtandig is hy, die de Ervaaringen van den ouden tyd met de Ervaaringen van zynen tyd vergelykt, en beiden door elkanderen opheldert, zo dat het meest mogelyk nut daaruit voortſpruite.]

XCVII.

Alle Compagnies Dienaaren, en alle andere Britſche Onderdaanen, zo lang als zy in Indie ter woon zyn, hoe zeer ook gebruikt tot den Particulieren Handel, als Agenten, Factoors, of onder wat naam ook, zullen evenwel onderworpen blyven aan de Compagnie en haar Beſtuur, even zo als of zy niet daartoe gebruikt waren.

[Niets is ſtrydiger met elkanderen, dan de regten, en vooral de gewoonte en de levenswyze, van een Britsch Onderdaan en van een Indisch Onderdaan. De

één

één is de vryſte en nog meer de vrypostigſte mensch, de ander is een ſlaaf. Om nu vyf-en-twintig millioenen, ten allerminſten, van zulke ſlaaven in orde te houden, was er een geheel ander ſtelſel van Regeering noodig, dan de Engelſche Conſtitutie; en hoe min Britſche Onderdaanen tusſchen het Britsch Beſtuur in Indie, zo Polityk als Militair, en den ontelbaaren hoop van Indiaanen, in traden, des te minder tegenſtand vondt dit Beſtuur. Wilde men nogthans den Handel van Indie meester blyven, zonder alles aan de Compagnie over te geven, moest men vrye Kooplieden toelaaten. Deezen waren er altyd geweest voor den binnenlandſchen Handel, deezen oordeelde men nu allernuttigst voor den Handel met Europa; dog de vrees voor hunnen geest van onafhanklykheid deedt de voorzorgen verdubbelen, ten einde ze ſtil en onderworpen te houden. Men hadt ook, zo als elders, deeze Lieden geheel kunnen misſen, en den Handel zonder uitzondering aan de Compagnie kunnen laaten; dan met meer redenen, dan elders, om dien misſtap te begaan, zyn de Engelſchen wyzer geweest, en hebben er de heerlykſte vrugten voor de Nationaale welvaart van geplukt. Elders, daar men meer beweegredenen dan de Engelſchen hadt, om hun voorbeeld te volgen, heeft men een ander ſpoor gehouden, en is er mede te gronde gegaan.]

XCVIII.

Elk Britsch Onderdaan, in Compagnies dienst, of door de Compagnie toegelaaten, (licenſed) *zal moeten woonen in één van de Hoofdplaatſen, of op tien mylen afſtand van dezelven, ten zy met byzonder verlof van*

de Compagnie, of van den Gouverneur Generaal, of van den Gouverneur van alzulke Hoofdplaats. Wie zulk een byzonder verlof ontvangen heeft, zal niet mogen verder gaan, noch langer uitblyven, dan by hetzelve uitdruklyk bepaald is.

[Deeze Bepaaling is ééne van de hardſten, en behoort baarblykelyk tot de geenen, welken uit de vreeze voor Koloniſatie gebooren zyn. Wy hebben reeds aangemerkt, dat de Engelſchen eene Polityke Regeering, Geregtshoven, Policybedienden, Gaarders en Ontvangers van de publyke Inkomſten, eene talryke Armée, zo van hunne landgenooten, als inboorlingen, en eindelyk een genoegſaam aantal Particuliere Kooplieden, in Indie onderhouden, ten einde, in de eerſte plaats, altyd het heft in handen te houden, en, in de tweede plaats, alle de voordeelen uit deeze gewesten voor het Vaderland te haalen. Hier moeten wy de zaak nog nader onderzoeken, en niet alleen aanwyzen, dat eene Koloniſatie van hunne Indiſche Bezittingen geen nut zoude aanbrengen, maar ook dat er ſchade uit te voorzien zoude zyn. Men Koloniſeert een land, dat gebrek aan landbouwers heeft, of er geenen heeft, ten einde de ſchatten der aarde te kunnen inzamelen, en daarop eenen wederkeerigen Handel, tuſſchen het Moederland en de Kolonie, te gronden. Men kan ook een land gedeeltelyk Koloniſeeren, met zodaanige kunſtenaars en ambagtslieden, welken daar ontbreeken, gelyk als, by voorbeeld, de *Refugiés* menig eene ſtad hebben gekoloniſeerd. Dan in Indoſtan en het Schiereiland van Indie is er geen gebrek, noch aan landbouwers, noch aan ambagtslieden, noch

aan

aan kunſtenaars, noch aan volk in het algemeen, hetwelk door eene Koloniſatie behoeft verholpen te worden. Die landen zyn veel meer juist op die hoogte, waarop men Kolonien wenscht te brengen, dat is, van veel vrugten van den grond te teelen, en veel goederen uit het Moederland noodig te hebben. Zy zyn, buiten deeze ekonomiſche betrekking, ook in hunne polityke betrekkingen, op de wenschlyke hoogte, van de Britſche uitheemſche Regeering geheel kosteloos te ſtellen, door het opbrengen van ruime belastingen, en nogthans ligt binnen de paalen van onderwerping gehouden te worden. Er zyn mogelyk Kolonien, die meer goederen uit Groot-Britanje ontbieden, dan de Britſche Bezittingen in Indie, en er zyn mogelyk Kolonien, die gemaklyker in toom te houden zyn; maar zo als de natuurlyke en zedelyke geſteldheid van Britsch Indie is, kan men niet wel onderſtellen, dat beide deeze omſtandigheeden er voordeeliger voor Groot-Britanje zouden zyn, of gemaakt kunnen worden, dan met voort te bouwen op de Indiſche Bevolking, en zonder eene nederzetting aldaar van eene Engelſche Kaste. Het is veel meer hoogst waarſchynlyk, dat de gunſtige ſtaat van deeze Landen, als eene Kolonie beſchouwd, zoude veranderen en verergeren, wanneer men er Kolonien, het zy van landbouwers, of fabrykanten, enz.', wilde aanbrengen of toelaaten. Het is genoegſaam zeker, dat er geen meer land gebouwd zoude kunnen worden, dat er geen meer lywaaten zoude kunnen gefabriceerd worden, indien men liever Engelſche, dan Inlandſche handen, daartoe gebruikte. Maar het is buiten twyfel, dat de Engelschman niet op den duur zo onderdaanig als de Inboorling zoude blyven, en

dat hy veel eerder naar de onafhanklykheid zoude verlangen. Thans is de Engelschman in Indie, of Amptenaar, of Militair, of Koopman, en in alle die hoedaanigheeden heeft hy het vooruitzigt op een eerlyk fortuin, waarmede hy naar het Vaderland kan terug keeren. Anderen komen uit het Vaderland zyne plaats vervullen, en zo blyft de Britſche Oppermagt voortduuren in Indie, terwyl de Britſche Onderdaanen by afwisſeling op het toneel van Aſie verſchynen, zonder op te houden, in Groot-Britanje thuis te zyn, en zonder oogmerk om op den duur van woonplaats te veranderen. Voor de veele millioenen Indiaanen is Groot-Britanje het geen de Groote Mogol was, een afwezig Opperheer, aan wien zy gaarn gehoorzaamen, wanneer zy ſlegts wel geregeerd worden. Dat de geenen, die hen uit naam van den Opperheer beſtuuren, van zyne Natie zyn, bevreemdt hen geenzins, te meer, daar de aanzienlykſten hunner mede deel aan het beſtuur neemen. Even zo is het geſteld in het leger, waar ook goede Inlandſche Officieren, maar geen commandeerende Officieren, dan Engelſchen, zyn. Ook in den Koophandel ſtaat de Britſche vrye Koopman boven aan, in de betrekkingen tot Groot-Britanje; maar hy gebruikt Inlanders in alle zyne verdere betrekkingen binnen 's lands. Met één woord, de Engelschman is thans overal de eerſte, de voornaamſte, de gebiedende, en er is nergens gelykheid tusſchen hem en den Inlander. Deeze gelykheid zoude er ontſtaan, in den landbouw, in de fabryken, enz., indien de Engelſchen Indie koloniſeerden; en hun gezag, de zedelyke meerderheid over die volken, de toverkragt, door welke zy die af-

afgelegen Ryken in bedwang houden, zouden gevaar loopen van verlooren te gaan. Daarom leezen wy ook in alle de leezenswaardige ſtukken over de tegenwoordige geſchillen, dat alle de partyen het ééns zyn, om Indie niet te koloniſeeren, om deeze Akte, die wy ophelderen, te handhaaven, en, eindelyk, om de Regten der Compagnie in geenen deele te verkorten. Den zin deezer laatſte woorden kennen wy uit al het voorgaande, en weeten, dat zy, in de daad, hier op neder komen, dat het Polityk Beſtuur over Indie geheel en al moet blyven afwyken van de voorſchriften der Britſche Conſtitutie, en dat de Kroon ten dien einde den naam van eene Compagnie moet blyven bezigen.

Er is onlangs veel ophef gemaakt van het onderſcheid tusſchen Kolonien en Bezittingen, tusſchen Landen, namelyk, waar men de Inwooners gebragt heeft, en Landen, die men met hunne Inwooners veroverd heeft. In deezen zin is Britsch Indie geen Kolonie, maar eene Bezitting, of veel meer, gelyk de Engelſchen het onbeſchroomd noemen, een Wingewest. De naamen zyn ſlegts in zo ver van gewigt, als zy iets tot de zaak doen, en ſomtyds doen zy er veel toe. Hier, by voorbeeld, verſchilt het oneindig, of eene Bezitting den naam van Kolonie of van Wingewest draagt, indien men den ſtaat van het Land daaruit wil opmaaken. Eene Kolonie is een kind, een Wingewest een man, de ééne moet nog worden het geen de ander is. Zo hebben de Engelſchen nu het Eiland Trinidad gekreegen, in den ſtaat der eerſte kindsheid, en zy gaan het met zo veel

zorg koloniſeeren, dat zy eerst eene Commisſie derwaards zenden, ten einde op goede narigten een ſtelſel van Koloniſatie te bouwen, naar hetwelk vervolgens zal te werk gegaan worden. In Indie hebben zy daartegen volkryke landen veroverd, landen, welken ſedert onheuglyke tyden wetten en nyverheid kennen, waar het Tartaarsch despotismus door eene zagter Regeering ſlegts gemaatigd behoefde te worden. Landbouw, Fabryken, Koophandel waren er in vollen bloei, en het groot oogmerk der veroveraars was ſlegts, om deeze alle ten voordeele van het Britſche Ryk te doen ſtrekken. Hiertoe was geen koloniſeeren meer noodig, ja het koloniaal ſtelſel zelf kwam in ſommige opzigten geheel niet meer te pas, en één der hoofdbeginſelen van hetzelve, namelyk, de bepaaling van den Handel tot het Moederland alleen, kon in geen aanmerking komen. Het is bekend, dat alle Natien in de Hoofdſteden der Engelſche Bezittingen toegelaaten worden, om er Handel te dryven, en de oorzaak daarvan is dezelfde, welke de Mogollen tot deeze vryheid van Handel bewoogen hadt. De nyverheid deezer volken is zo groot, de landbouw is er zo bloeiend, dat de weg tot uitvoer niet wyd genoeg kan opengezet worden, en door deezen vryen uitvoer wordt de nyverheid wederom dermaate aangewakkerd, dat het volk die ſchatten opbrengen kan, waaruit alle de kosten van Regeering, Defenſie, en meer, gevonden worden. De Engelſchen tragten wel de uit te voeren goederen, zo veel mogelyk, naar Groot-Britanje te trekken; maar zy dwingen deezen loop niet door vreemden te weeren, wel weetende, dat zy, met een ſchynvoordeel

te

te bejaagen, zig zelven het meest benadeelen zouden. Hoe groot nu, in deezen zin, het onderſcheid is, tusſchen Bezittingen en Kolonien, en welk een verſchillende behandeling zy van wegen het Moederland vereiſchen; is, nogthans in andere opzigten, het onderſcheid nietig, en zou, door misbruik van redenen, tot verkeerde beſluiten brengen. Ieder Kolonie, namelyk, moet uit den aart der zaak eene Bezitting, zo als elk kind een mensch, worden, en naar maate de Kolonie groeit, vereischt zy eene andere behandeling, tot dat zy eene Bezitting geworden is. Dan hier moeten wy noodzaaklyk opmerken, dat de Kolonie, door het Moederland geſtigt, uit Europeërs ſaamgeſteld, niet lang eene Bezitting zal blyven, maar eerst een deel van het Ryk, en welrasch onafhanklyk, en een zusterſtaat, zal willen zyn. Daartegen zal de Indiſche Bezitting, offchoon in den ſtaat van eene rype Kolonie, in manlyke jaaren, verkreegen, omdat zy uit Indiaanen beſtaat, en het vreemde juk gewend is, veel langer Bezitting, kinderlyk gezind, en onderworpen blyven. Wat is derhalven Britsch Indie voor de Engelſchen? Eene waare Kolonie in den volmaakſten zin, die niet behoeft gekoloniſeerd te worden, omdat zy het al ſedert eeuwen is, en die lang eene rype Kolonie blyven zal, zonder zig af te ſcheuren, omdat de Inboorlingen het juk van ouds gewoon zyn. De onmeetlyke grootheid derzelve is de eenigſte omſtandigheid, in de zaak zelve gelegen, die aanleiding tot ongerustheid geeven kan, terwyl eene andere omſtandigheid, waarvan wy op haare plaats gewaagen zullen, deeze ongerustheid vermeerderen moet.

Ik heb deeze denkbeelden van Koloniſatie, Kolonien, Bezittingen, eenigzins uivoerig moeten behandelen, omdat zy tot het regt verſtand van deeze Acte, en van het ſtelſel der Engelſchen in Indie, over het algemeen, opheldering noodig hadden. Vooral heb ik my daarby opgehouden, omdat ik het ſtelſel der Engelſchen, hoe belangryk op zig zelf, en hoe zeer ook behoorende tot de gewigtigſte denkmaalen van wetgeevende wysheid, nogthans minder onderzogt heb, en hier in voordraag, om zyn zelfs wille, dan met een oog op myn Vaderland, op deszelfs Indiſche Bezittingen, en op de kostelyke redmiddelen voor hetzelve uit den Indiſchen Handel te voorzien. Onze Indiſche Bezittingen hebben noch die onmaatige uitgeſtrektheid, noch vooral die gedugte volkrykheid, welken by de Engelſchen gevaarlyk geworden zyn, en eene Koloniſatie of onnoodig of nadeelig zouden maaken. Onze Bezittingen zouden, integendeel, vaster aan de Republyk gehegt worden door eene wyze Koloniſatie, te meer, daar onze Natie geſchikter is, om met vreemden omtegaan, en onze Indiſche Onderdaanen meer geneegen zyn, om onze inſtellingen aan te neemen.]

XCIX.

Ten einde den Particulieren Handel aan te moedigen, zal de Compagnie niet meer van denzelven heffen, noch de 5 p. c. op de waarde der uit Indie aangebragte goederen, by eene Acte in het negende jaar van Koning Willem aan dezelve toegeſtaan, noch de 2 p. c. daarboven; maar enkel en alleen 3 p. c., voor het losſen, bergen en verkoopen der goederen, ontvangen, zonder iets meer, om wat reden ook, te mogen in re-

rekening brengen, dan de vragtpenningen en deeze 3 p. c.

[Wy zien hier uit dat de Particuliere Handel, niet alleen in Indie, maar ook tusſchen Europa en Indie, overoud is, en teffens, dat uit eene lange ondervinding het nut van denzelven gebleeken is, vermits de last van 7 p. c. op 3 p. c. verminderd wordt, ten einde denzelven aan te moedigen.]

C.

Deeze intrekking van de 5 en 2 p. c. zal egter niet gelden met opzigt tot goederen uit China aangebragt, noch ook eenige verandering maaken in de contracten, door de Compagnie met haare Kapiteins, of verdere Scheepsofficieren, of andere Dienaars ingegaan, of in het vervolg te ſluiten.

[De aanbreng van goederen uit China blyft genoegſaam een Monopolie, offchoon de aanvoer van Engelſche Manufactuuren derwaards zeer aangemoedigd is geworden, gelyk wy te vooren aangetoond hebben. Daarom blyft die aanbreng mede belast met de 5 en 2 p. c. voor Particulieren. Het is egter opmerklyk, dat het uitſluitend Regt der Compagnie niet zo ſtrict is, of er vindt eenige uitzondering plaats. Indien ik my niet bedrieg, ziet dezelve op den Kapitein en verdere Officieren, die elk iets voor eigen rekening mogen medeneemen, waarby de Engelſchen zig ſchynen wel bevonden te hebben.]

CI.

Vermits Particulieren dan vooral zullen bewoogen worden, om zig met den aanvoer van ruwe ſtoffen uit Oost-Indie in te laaten, en dat de Fabrykanten de beste gelegenheid zullen hebben, om zig van dezelve

ruwe ſtoffen te voorzien, wanneer er vaste Reglementen zullen gemaakt zyn, ten einde de verkoopingen te beſpoedigen en te vermenigvuldigen; zo zullen Bewindhebberen dergelyke Reglementen ten eerſten ontwerpen, alle mogelyke gelykheid tusſchen Compagnie en Particulieren, en tusſchen Particulieren onderling, daarby in agt neemen, en dezelven aan het Collegie van Commisſarisſen ter goedkeuring aanbieden, om kragt van wet te erlangen, zo nogthans, dat dezelven altyd, op dezelfde wyze, zullen kunnen naargezien en verbeterd worden.

[De ruwe ſtoffen, in dit Artikel opgenoemd, zyn, ruwe Zyde, Suiker, Katoenen Gaarns, Katoen, Wol, Huiden, Verwhouten, Droogeryen, enz. Het geheel Fabrykweezen in Engelland, welk dezelven noodig heeft, hadt altyd aangedrongen, dat dezelven beterkoop door Particulieren, dan door eene Compagnie, aangebragt zouden worden. Niet dat Particulieren, uit eene grooter Vaderlandsliefde, minder winst zouden zoeken; maar omdat Particulieren, voor zig zelven werkende, minder kosten maaken, en er eene mededinging onder hen plaats heeft. Het Parlement zag deeze waarheid ten vollen in, en erkent hier openlyk het grondbeginſel, dat de ruwe ſtoffen goedkoop moesten bezorgd worden aan den Fabrykant, dat een vrye Handel het egt middel was, om dit oogmerk te bereiken, en dat de Reglementen op zodaanigen Handel dienen moesten, om de Particulieren aan te moedigen.

Deeze Reglementen nu, offchoon geheel geene zaak van Regeering, noch van Defenſie, noch van Finantie zynde, maar veel meer zuiver mercantiel, worden aan de goedkeuring van Commisſarisſen onderworpen, het-

welk

welk voor reden heeft, gelyk wy meermaalen opgemerkt hebben, dat hier de Particuliere Handel in gemoeid is, en dat deeze inzonderheid aan de beſcherming van Commisſarisſen Polityk is opgedragen. De Compagnie is eigentlyk in geen andere hoedanigheid onafhanklyk gebleeven, dan als Koopman, en in zo verre haare eigen byzondere Negotie betreft.]

CII.

Alle de aangebragte goederen van Particulieren, zo ruwe ſtoffen, als anderen, zullen in Compagnies Pakhuizen bewaard en onder Compagnies opzigt, openlyk, aan den meestbiedenden verkogt worden. Koopt de Eigenaar zyn goed in, zal hy het ten ſpoedigſten ontvangen, tegen betaaling van de vragtpenningen en regten, en zonder betaaling van de kooppenningen.

[Daar het Parlement, niettegenſtaande alle verleende opbeuring aan den Particulieren Handel, nogthans meende te moeten vast houden, dat de Particuliere goederen in Compagnies ſchepen aangevoerd, in Compagnies Pakhuizen bewaard, op Compagnies Veilingen verkogt werden; zo zorgt het daartegen, op alle mogelyke wyze, dat deeze last voor den Particulieren Handelaar draaglyk blyve. Daar aan zyn ook de gewigtige bepaalingen van dit Artikel toe te ſchryven. Maar, het zy dat zulk een last niet geheel kon opgewoogen worden, door de voordeeligſte ſchikkingen, of dat het *eſprit de Corps* der Compagnie deeze ſchikkingen wist te ontzenuwen; de Particulieren klaagen, dat zy veel meer aan het oogmerk van het Parlement, uitbreiding van Vaart en Handel, zouden kunnen voldoen, indien zy de handen vryer hadden. Het verdient

dient daarby allen aandagt, dat de klagten zig ſchier by uitſluiting bepaalen, tot den dwang, om in Compagnies ſchepen te laaden, en dat de bezwaaring der goederen in Compagnies Pakhuizen, noch de verkooping op haare veilingen, geen grooten tegenſtand ſchynen ontmoet te hebben.]

CIII.

De Compagnie zal Boeken houden, waar in alle de goederen van Particulieren naauwkeurig zullen opgetekend worden, zo in Londen, als in Oost-Indie, en alle goederen, niet alzo opgetekend, zullen beſchouwd en behandeld worden als verbooden waaren.

CIV.

De goederen van Particulieren zullen aan dezelfde in- en uitgaande Regten, als Compagnies goederen, onderworpen zyn, en aan geen anderen hoegenaamd, behalven de reeds gemelde 3 p. c. aan de Compagnie.

[Deeze 3 p. c., hebben wy gezien, zyn een verdiende Proviſie, of gedaane Uitſchotten, en geen meerder last boven Compagnies lasten. In alle opzigten, derhalven, worden de Particulieren met de Compagnie gelyk geſteld, in zo verre de Compagnie een Comptoir van Negotie is, behalven dat de Particulier gehouden is, haar voor Commisſionair te gebruiken, tot het laaden, bergen en verkoopen. In haare andere hoedaanigheid, van Mogenheid, gebiedt de Compagnie over de Particulieren ſlegts in ſchyn, en geeft den blooten naam aan het Polityk Beſtuur.]

CV.

De Compagnie vergoedt geenzins de ſchade, aan de goederen overgekomen, het zy in haare ſchepen, of in haare Pakhuizen. [Dee-

[Deeze bepaaling was noodwendig, om de Compagnie buiten eenige procesſen te houden; maar denkelyk is zy eene beweegreden meer geweest, voor de Particulieren, om aan te dringen, dat zy hunne eigen ſchepen zouden mogen gebruiken.]

CVI.

Alle verbintenisſen, door Compagnies Officieren en Dienaars ingegaan, tot behoud der goederen, zo ter zee als te land, en tot vergoeding van ſchade, zullen gerekend worden, zig over die van Particulieren uit te ſtrekken, op gelyke wyze, als over Compagnies goederen, en de Particulieren, des verkiezende, zullen mogen, in Compagnies naam, uit hoofde van zodaanige verbintenisſen, tegen de gemelde Officieren en Dienaaren hun regt vervolgen.

[Al wederom eene pooging, om het harde van het voorig Artikel, voor Particulieren, zo veel mogelyk weg te neemen.]

GEBRUIK DER INKOMSTEN EN WINSTEN.

CVII.

Het zuiver territoriäal Inkomen, na aftrek van de kosten van inning, zal op deeze wyze beſteed worden. In de eerſte plaats voor de Armee, de Vloot, de Vestingen, de Tuighuizen. In de tweede plaats aan de Intresten der Schuld in Indie gemaakt, of nog te maaken. In de derde plaats aan de Collegìen van Regeering en de Comptoiren. In de vierde plaats aan den inkoop, zo in Indie als China, van goederen voor het Vaderland, waartoe eene ſom van ten minſten een Crore Ropyen, of een millioen ſterling, zal gebruikt

worden, en welke ſom telkens zal worden vermeerderd met het bedrag der overgedraagen ſchulden, uit Indie naar Groot-Britanje. In de vyfde plaats zal het overſchot dienen, om de ſchuld in Indie af te losſen, of tot andere einden, onder goedkeuring van Commisſarisſen aan te wyzen.

[Het ſtuk van den Handel genoegſaam afgedaan zynde, gaat de Acte nu over tot het gebruik der territoriaale Inkomſten. Men ziet, dat deezen voldoende geöordeeld worden, om alle de kosten van Regeering en Defenſie, en meer, te dekken. Zodaanige inkomſten trekt men ſlegts uit welbeſtuurde landen, uit zulke Bezittingen, welken gelyk ſtaan met rype Kolonien. Zulke inkomſten vereiſchen eenen ruimen, meestal vryen Handel, zelfs met vreemden. Dan verre van genoegen te neemen met de dekking van alle de kosten deezer Bezittingen, wyst het Parlement nog op deeze Inkomſten aan, de betaaling van de Intresten der ſchuld, in onderſcheiden Indiſche oorlogen gemaakt. Ja de hoofdſom zal er zelfs uit kunnen afgelost worden. Dog ook dit is nog op verre na niet alles. Een millioen ſterling ten minſten moet er jaarlyks beſteed worden aan inkoopen van goederen voor het Vaderland, of in andere woorden, zo veel moet er 's jaars derwaards overgemaakt worden. Een ſtelſel, welk zulke vrugten aanbrengt, mag wel onderzogt worden, men mag het wel vergelyken met andere ſtelſels, men mag vooral wel moeite doen, om door de ſchors van hetzelve heenen te dringen, en aan geen bloote naamen te blyven hangen.]

CVIII.

CVIII.

De tegenwoordige Indiſche ſchuld van zeven Crore Ropyen, of zeven millioenen ſterling, mag van tyd tot tyd, tot op twee millioenen toe verminderd worden, door middel van Wisſels op de Compagnie, die de Indiſche Regeering aan de ſchuldeiſchers zal afgeeven.

[Door deeze ſchikking werdt de overmaaking van particuliere fortuinen bevorderd, en dit overmaaken verdient aanmoediging, als de fortuinen niet tot ſchade van het algemeen gemaakt zyn. Ik onderzoek niet het gedrag der Engelſchen in Indie, maar hun ſtelſel, niet de wyze op welke het uitgevoerd wordt, maar deszelfs inwendige deugd. Ik weet wel, om alles met één woord af te doen, dat de Engelſchen een goed ſtelſel veelal ſlegt uitvoeren, en dat onze Landaart een ſlegt ſtelſel, door meer zuinigheid en bedaardheid, min of meer verbetert. Ik beſluit daaruit, dat wy, een goede theorie krygende, door onze goede praktyk nog veel verder zouden komen, dan de Engelſchen. Dit toepaſſende op de overmaaking van wettige fortuinen, ſchroom ik niet te zeggen, dat het by de Engelſchen eene goede ſtaatkunde is, dezelve aan te moedigen, onder anderen, omdat de ryke man dan naar zyn Vaderland terug keert, omdat zyn vermogen het nationaal vermogen ſtyft, en omdat er plaats gemaakt wordt, in de Kolonie, of Bezitting, voor nieuwe nyverheid met gelyke oogmerken. Wanneer men de zaak uit zulk een ſtaatkundig oogpunt beſchouwt, verdient een ander voordeel van deeze overdragt der ſchuld minder opmerking, hoe gewigtig het op zig zelf ſchynen moge, ik meen de laagere interesten, die in het Vader-

land, dan in Indie, betaald worden. Dit voordeel is een waare baatpost in de Finantien, en allen aandagt in dit opzigt waardig, offchoon het op verre na niet gelyk ftaat met de eerstgemelde omftandigheid.]

CIX.

Indien de fchuldeifchers in Indie niet jaarlyks voor een half millioen fterling aan Wisfels op de Compagnie aanneemen, zal de Indifche Regeering mogen, het daar aan ontbreekende aan anderen, dan zodaanige fchuldeifchers, afgeeven, en de penningen terftond beftceden aan de aflosfing der Indifche fchuld.

[Het voorneemen was dus, om in 10 jaaren de fchuld van 7 op 2 millioenen fterling te brengen, al wierdt er niets uit het overfchot der Inkomften afgelost. Hoe de overgebragte fchuld in Groot-Britanje zou afgelost worden, zullen wy ftraks zien. In de agt jaaren, federt 1794 verloopen, is men egter zo min geflaagd, om fchulden af te losfen, dat er fchulden by gemaakt zyn. De reden is, dat de twee oorlogen tegen Tippoo fchatten gekost hebben, dat ook de oorlog met de Europifche Mogendheeden veele uitgaven vereischt heeft. Dog by flot van rekening zyn de territoriaale inkomften ook zodaanig toegenomen, dat er vry wat meer zal gewonnen, dan verlooren zyn, indien flegts de groote uitgeftrektheid der Gewesten het beheeren van dezelven op den duur toelaat. Ook deeze gegronde tegenwerping, welke ik greetig erken, is er egter geene op het ftelfel van Beftuur en Handel; maar veelmeer, hoe grooter landen en hoe talryker volken onder dit ftelfel worden in onderwerping gehouden, en dienstbaar gemaakt aan de belangen van Groot-Britanje,

des

des te volmaakter is hetzelve. Indien Indostan en het Schiereiland Lastposten voor Engelland waren, zoude het Beſtuur dien roem van wysheid niet verdienen, en zuiver geweld zou het even ver hebben kunnen brengen; maar zy zyn veelmeer Bezittingen, die eerſtelyk niets aan het Vaderland kosten, en in de tweede plaats aanleiding geeven tot den winstrykſten Handel, in allerhande middelyke en onmiddelyke betrekkingen.]

CX.

Voor meer dan een half millioen ſterling zullen er egter, ten deezen einde, geen Wisſels op het Bewind mogen afgegeven worden.

CXI.

Het zuiver Compagnies Inkomen in Europa, uit haare Verkoopingen, na aftrek van alle onkosten, zal jaarlyks op de volgende wyze beſteed worden. In de eerſte plaats tot een Dividend van 10 *p. c. op ieder Actie. In de tweede plaats ter betaaling van de bovengemelde vyfmaalhonderd duizend pond ſterling, uit Indie getrokken, om de Indiſche ſchuld herwaards over te brengen. In de derde plaats ter betaaling van een gelyk half millioen ſterling in zyner Majesteits Schatkist, ter beſchikking van het Parlement; en kwam de Compagnie een jaar te kort, om deeze volle ſom te betaalen, zo zal dezelve uit de overwinsten van een volgend jaar aangevuld worden. In de vierde plaats ter verdere afloſſing van Compagnies ſchulden, hier te lande of in Indie. In de vyfde plaats, na de afloſſing der Indiſche ſchuld tot op* 2 *en der Britſche tot op* $1\frac{1}{2}$ *millioen ſterling, zal een zesde deel van de zuivere overwinsten aan de Compagnie verblyven, ten*

einde haare Dividenden te vermeerderen, en de andere vyf zesden zullen aan de Bank van Engelland uitgekeerd worden, die dezelve ſom jaarlyks plaatſen zal in publyke Fondſen, als mede de jaarlykſche Intresten, uit deeze plaatſingen geſprooten, tot dat de geheele ſom twaalf millioenen ſterling zal bedraagen. Gemelde ſom zal ſtaan op naam van het Collegie van Commisſarisſen, en wanneer dezelve zal geheel geplaatst zyn, zo zullen de verdere overwinsten der Compagnie in 's Lands Kas geſtort worden.

[In deeze ſchikkingen, omtrent de overwinsten, ontdekken wy het geen in de bovengemelde ſchikkingen, in Indie, nog ontbrak. Daar zagen wy, dat alle de kosten van Regeering en Defenſie uit de Inkomſten gevonden waren, en dat er ten minſten een millioen ſterling overſchoot, hetwelk in goederen naar het Vaderland moest overgemaakt worden. Hier leezen wy, dat dit millioen beſteed wordt, de ééne helft ter aflosſing der Indiſche ſchuld, en de andere helft tot ſtyving van 's Lands Kas. Hier leezen wy verder, dat naar maate Compagnies ſchulden worden afgelost, en dus de overwinsten onbelast blyven, een zesde van deezen aan de Compagnie gelaaten, en vyf zesden aan het Land overgegeven worden. Zodaanig zyn de vrugten van dit ſtelſel van Beſtuur en Handel, dat de Bezittingen eerst niets kosten, en wyders vyf of zes millioenen hollandsch aan het Land opbrengen, terwyl alle de groote, ſchoon middelyke voordeelen, van eenen ruimen Handel en Scheepvaart, daarboven genooten worden. Onder de menigvuldige aanmerkingen, welken daarop zouden kunnen gemaakt worden, wil ik er

ééne

ééne uitkiezen, namelyk, dat de Compagnie onder dit ſtelſel jaarlyks tot ſchade handelen kan, een nadeelig ſlot op haare mercantiele onderneemingen vinden kan, en dat alles egter vooruit blyft gaan. Zy tog beſteedt het overſchot van het territoriaal Inkomen in goederen, ten einde hetzelve naar het Vaderland over te maaken, en het kan niet alleen gebeuren, maar het is wezentlyk zo, dat zy op deeze overmaaking verliest. Maar het verlies, als Koopman, neemt niet weg, dat er eene zwaare ſom van Indiſche Inkomſten overgemaakt wordt, die anders niet zou kunnen overgemaakt worden. Uit deeze overgemaakte Inkomſten heeft de Participant zyne 10 p. c. Dividend, de Schuldeiſcher zyne Intresten, het Land zyne Recognitie. Er is wel iets duisters en raadſelagtigs hier in opgeſlooten, dog zo niet, of men kan alle duisterheid met gemak wegneemen. De zwaarigheid is niet in de zaak, maar in de woorden, in de naamen van Compagnie, Handel, Winst en Verlies. Verbeelden wy ons Indie geregeerd door eenen Onderkoning, die de Belastingen ontvangt, alle de kosten van Regeering en Defenſie goedmaakt, en zyn jaarlyksch Overſchot van penningen naar Engelland overmaakt, dog met een nadeeligen wisſel. Zo is de zaak in waarheid geſteld, zodaanig is Britsch Indie, het wordt beſtuurd op zo vrye grondbeginſelen, als naar den aart der Oosterſche Volken mogelyk is, met eigendom in het algemeen, inzonderheid van land, met vryheid van handel en vaart, zonder vreemden uit te ſluiten, met onafhanklijke Regtbanken, en het bloeit dienvolgens in een hoogen graad, waaruit zeer ruime publyke Inkomsten voortſpruiten. Van jaar

tot jaar neemen de handelsbetrekkingen tusschen de Ingezetenen van Groot-Britanje, en de Ingezetenen van Britsch Indie, toe, de publyke Inkomsten van beide Landen winnen er by, en men hoort geen klagten, dan slegts van de Compagnie en over de Compagnie. Deeze klagten zyn haaren oorsprong verschuldigd aan diezelfde verwarring van naamen, die aanleiding tot de bovengemelde duisterheid gaf. Wy hebben nu reeds gezien, dat de Staatkunde van Groot-Britanje den naam eener Compagnie vereischte, dog dat deeze Compagnie, als Landsheer, geheel en al een werktuig van het Polityk Bestuur is geworden, en dat zy, als Koopman, slegts onafhanklyk gebleeven is voor haaren eigen handel, dien zy met wynig voorregten, behalven op China, dryft. In de hoedaanigheid van Koopman op China won zy grof, en in die van Koopman op Indie raakte zy jaarlyks meer van haare werksaamheeden kwyt, en verloor regts en links op haare onderneemingen. Zy klaagde daar over, zy belemmerde vervolgens de particuliere Handelaars, om winst te doen, en toen klaagden deezen over haar. Niet in hoedaanigheid van Koopman, zo als een ander, maar van opgedrongen Commissionair en Rheeder van de Particulieren, en met de schaduw van haare oude magt, kon zy de Particulieren kwellen. Ik ben verre van hier door eenig verwyt aan de Engelsche Bewindhebberen te willen doen; hun *esprit de corps*, waar de verstandigste lieden mede behebt zyn, dient overvloedig ter hunner verschooning. Zy zoeken het welvaaren der Compagnie in de eerste plaats, door een voordeelig slot van rekening, en vervolgens

ook

ook het algemeen welzyn. Van hen te vergen, dat zy zig zouden opofferen aan het algemeen welzyn, dat zy zouden erkennen, dat hun aanzyn nadeelig voor hetzelve is, zoude boven het menschlyke gaan. Maar de Staat mag en moet de oogen op deeze waarheid openen, en het is jammer voor Groot-Britanje, dat ſommige reeds gemelde, en andere ongemelde omſtandigheeden het noodzaaken, om de Compagnie, niet alleen voor China, maar ook voor Indie aan te houden. Inmiddels trachten de Engelſche Ministers dit onvermeidelyk kwaad te verminderen, en het Parlement biedt hun de hand daartoe; maar datzelfde Parlement houdt de Compagnie de hand boven het hoofd, zo menigmaal als het voor een te groote magt van de kroon en het Ministery bedugt is.]

CXII.

Indien, nadat Compagnies ſchulden in Indie op 2 *en in Groot-Britanje op* $1\frac{1}{2}$ *millioen ſterling zullen gebragt zyn, de gemelde ſchulden wederom mogten toegenomen zyn; zo zal de jaarlykſche afloſſing derzelven ook wederom een begin neemen, op de bovengemelde wyze.*

[In de agt jaaren, ſedert deeze Acte verloopen, heeft de Compagnie haare ſchuld vermeerderd, uit hoofde van de zwaare oorlogen, welke daartegen haare magt en haar inkomen ongemeen hebben uitgebreid, zodat eenige jaaren vrede haar ver zullen brengen.

Ik gebruik hier het woord Compagnie, volgens de algemeene gewoonte; dog de leezer weet nu ten overvloede, dat het Britsch Beſtuur in Indie daarmede gemeend is.]

CXIII.

De Bank van Engelland zal eene Rekening openen met Commisſarisſen, voor de ſommen aan haar uit te keeren tot het beloop van twaalf millioenen toe, volgens Art. CXII.

CXIV.

De Intresten van deeze 12 *millioenen ſterling zullen, niet alleen geduurende het Octroy, maar zo lang als de Compagnie zal in wezen blyven, dienen, om het ontbreekende aan een Dividend van* 10 *p. c. aan te vullen. Wanneer daar niets aan ontbreekt, of wanneer maar een gedeelte van deeze Intresten zal behoeven aangeſproken te worden, zo zullen de Intresten, of al wat daar van overblyft, in 's Lands Kas komen.*

CXV.

Het Kapitaal van deeze 12 *millioenen ſterling zal ſtrekken tot eene Garantie voor de Participanten, of Actie-houders, ieder Actie gerekend tot tweebonderd ten honderd. Wanneer vervolgens, by het ophouden van een uitſluitend regt, de goederen en eigendommen der Compagnie niet voldoende waren, om alle haare ſchulden te betaalen, en om de evengemelde waarde der Actien te vertegenwoordigen; zo zal het kapitaal van twaalf millioenen in de eerſte plaats dienen, om zodaanig kort te dekken. Wanneer eindelyk de Compagnie, zonder uitſluitend regt, voortnegotieerde, zo zal dit Kapitaal van* 12 *millioenen ſterling, of zo veel, als er van overgebleeven zal zyn, wederom dienen tot een gelyke garantie, zo lang als de vrye compagnie in wezen blyft; en niet voor dat dezelve zal ophouden*

met

met handelen, en de garantie haar volkomen uitwerking zal gehad hebben, zal de meergemelde ſom, of het overſchot derzelve, aan het Land vervallen.

[Deeze drie laatſte Artikelen zyn geheel ingerigt, om Kapitaal en Intresten aan de Participanten te verzekeren, onder het Octroy en na het Octroy. Hunne belangens worden toebetrouwd, niet aan Bewindhebberen; maar aan Commisſarisſen en aan Directeuren van de Bank. Zo zien wy ook hier wederom, dat Bewindhebberen geenerlei eigen magt behouden hebben, dan voor Compagnies handel, en dat zy in alle andere, ja zelfs in zuivere Compagnies zaaken, onder toezigt geſteld zyn. De zorg voor de belangen der Participanten, zig uitſtrekkende tot na het uiteinde van het Octroy, toont duidelyk aan, dat het ernſt is, de handen vry te houden, om met den tyd het Octroy te doen ophouden, en dat men, nu voor als dan, de tegenwerping af wil ſnyden, dat men het Octroy niet kan laaten ophouden, zonder ongelyk aan Participanten te doen. Teffens wordt hier ook gezorgd voor het gemeene Land, en nadat al wat redelyk was aan Participanten toegezegd is, moet het overſchot van winſten en van opgelegde penningen in 's Lands Kas komen. Hier uit leeren wy, dat Participanten veel min beſchouwd worden als Kooplieden, dan als Renteniers. Aan Kooplieden kan men geen paalen voor regtmaatige winſten ſtellen, gelyk hier de Uitdeeling ſlegts met een zesde der Overwinſten mag vermeerderd worden. Hier blykt, dat de Compagnie een ondergeſchikt Collegie van Beſtuur en Handel; maar geen zuiver handeldryvend lichaam, met één woord, niet meer de

ou-

oude Compagnie is. Daarom komt er een aanzienlyk deel van de penningen, die, zo als alle andere zaaken, met een ouden naam van overwinsten genoemd worden, in 's Lands Kas, waar niet de winsten van Kooplieden, maar 's Lands Inkomsten behooren. Nu zyn deeze Penningen in waarheid uit de Inkomsten in Indie ſpruitende, en derhalven bereiken zy ook haare egte beſtemming. Als men op de daad ziet, vindt men overal bewyzen van het ſtelſel van Beſtuur en Handel, dat wy tragten open te leggen; kleeft men aan de woorden vast, zo ontmoet men alomme het oude ſtelſel, welk in de daad afgeſchaft is.]

CXVI.

De Bank zal jaarlyks eene Rekening van Compagnies belegde penningen aan beide de Huizen van het Parlement overgeeven.

CXVII.

De Kaſſier of Kaſſiers van de Bank zullen behoorlyke zekerheid geeven.

CXVIII.

Directeuren en Kaſſieren van de Bank zullen behoorlyke proviſie genieten, naar de uitſpraak van den Lord Groot Theſaurier, of Commisſarisſen der Theſaurie.

CXIX.

By ontſtentenis van betaaling der bovengemelde penningen, het zy in 's Lands Kas, of in de Bank, zal de Compagnie in Regten vervolgd worden voor 's Konings Vierſchaaren in Westminſter, als voor ſchuld, en veröordeeld wordende tot de betaaling, zal zy 15 *p.° c. daar boven en alle de kosten van het proces draagen.*

CXX.

CXX.

De Compagnie zal behoorlyke quitantien ontvangen voor alle de betaalde ſommen, volgens gewoonte.

[Hier en elders worden onnoodige byzonderheeden overgeſlaagen.]

CXXI.

Bewindhebberen, verleegen zynde, met opzigt tot de gemelde betaalingen, op de vaste termynen, mogen zig in geſchrifte tot den Lord Groot Schatmeester, of tot Commisſarisſen der Theſaurie keeren, en om uitſtel vraagen, hetwelk hun ook verleend mag worden, mits de zaak vervolgens ten eerſten voor het Parlement gebragt worde.

CXXII.

Indien, uit hoofde van oorlog, of toebereidſelen van oorlog, (na dat voor het Dividend van 10 *p. c., en voor het half millioen ſterling ter vermindering der Indiſche ſchuld, zal gezorgd zyn) er geen genoegſaame ſom moet overblyven, om het half millioen voor het Land te vinden; zo zal het Fonds van garantie, in de Bank, daar geenzins voor aangeſproken worden, noch zal dit Fonds des te min voortgaan tot eene ſom van* 12 *millioenen ſterling toe. Maar alle de penningen, die in één of meer jaaren zullen te kort gekomen zyn, aan de vyfmaal honderd duizend pond ſterling voor het Land, zullen eerst by het uiteinde van het uitſluitend regt betaald worden uit gemelde Fonds van garantie, nadat eerst en vooraf alle Compagnies ſchulden voldaan, en de waarde der Actien van tweehonderd ten honderd vertegenwoordigd zullen zyn.*

CXXIII.

CXXIII.

Al het vastgeſtelde by deeze Acte, aangaande de zuivere winsten van de territoriaale Bezittingen en Inkomſten, zal in geen gevolg getrokken worden met opzigt tot de Regten en Aanſpraaken, zo van het Land, als van de Compagnie.

[Dit ziet op de onderſcheiden middelen, door welken deeze Bezittingen verkreegen zyn, waarvan de Compagnie ſommigen als eigendommen beſchouwde, en waaromtrent zoude moeten eene beſlisſing vallen, indien er geen uitſluitend regt langer verleend werdt. Inmiddels is het ſtuk van ſouvereiniteit hier niet onder begrepen; maar veelmeer door het Parlement verklaard geworden, dat alle veroveringen door Britſche Onderdaanen onder de ſouvereiniteit der Kroon behooren.

De uitdrukking *winsten van de territoriaale Bezittingen en Inkomſten* verdient eenige opmerking. Winsten van *den Handel* was natuurlyker; dog de kragt der zaak heeft den ſteller opgewoogen, en de ſteller is van de gewoone duistere vormen afgeweeken.]

CXXIV.

Vermits uit een Compagnies Rapport van 1 *Maart* 1781 *blykt, dat zy, uit de voordeelen van den Handel en de Inkomſten, en na afbetaaling van vier honderd duizend pond ſterling aan den Staat, overgehouden hadt een Kapitaal van byna driemaal hondera duizend pond ſterling, en vermits de Compagnie, offchoon bevoegd om gemelde ſom tot een vermeerdering van Dividend te gebruiken, dezelve grootendeels in den Handel gebruikt heeft, onder een byzonder hoofd, met op-*

ophooping van Intresten, waardoor, onder den naam van byzonder Compagnies Fonds, eene ſom van byna vyfhonderd duizend pond ſterling is ontſtaan; zo zal dezelve als nu langſaamerhand beſteed worden tot verhooging der Dividenden, zonder in éens uit den Handel genomen te worden. Wanneer, derhalven, de vyfmaal honderd duizend pond ſterling, ieder jaar, aan het Land zullen betaald zyn, of ten dien einde gereed zullen liggen; zo zal de Compagnie, uit gemelde byzonder Fonds, eene uitdeeling van een half ten honderd mogen doen, boven en behalven alle ander Dividend. Wyders zal de Compagnie, na het uiteinde van dit Octroy, over gemelde ſom, of Intresten van dezelve, beſchikken mogen naar eigen goedvinden.

[Hier wordt het belang van Participanten wederom in de beſcherming van den Staat genomen, en de Compagnie ontvangt de wet, niet omtrent zaaken van Regeering, Defenſie en Finantie, noch aangaande den Particulieren Handel; maar met opzigt tot haare eigen zaaken.

Wyders zien wy, dat de Compagnie in 1781 voldaan hadt aan de verbintenis, om ruim vier millioen hollandsch aan den Staat op te brengen, en dat zy nog hadt overgehouden; weshalven zy by deeze Acte, ook op eene ſchatting van vyf honderd duizend pond 's jaars geſteld wordt.

Wy zien, dat het geen zy overgehouden hadt, 't ſedert, is vermeerderd; dog dat de uitdeeling aan de Participanten niet eer plaats zal hebben, dan na dat de ſchatting aan den Staat jaarlyks zal betaald zyn.

Zulke voordeelen zou geen Compagnie, gelyk zy al-

allen zyn, en de Engelſche te vooren ook was, aan den Staat kunnen bezorgen. Maar eene Compagnie, zo georganiſeerd als deeze, dat is, ſlegts in naam eene Compagnie, en in de daad een Polityk Beſtuur over een welgeördend Ryk, kan zulke ſchatten afwerpen.]

CXXV.

De Compagnie zal tot geen nieuwe Jaarwedden, noch vermeerdering van Jaarwedden, noch tot eenige nieuwe Ampten, noch Penſioenen, noch verhooging van Penſioenen, mogen beſluiten, wanneer een meerdere last, dan van twee honderd pond ſterling, daarmede verbonden zal zyn, behalven met de ſchriftelyke toeſtemming van Commisſariſſen.

[Dit Artikel ſtaat hier niet op zyne plaats; gelyk dezelven, in het algemeen, met wynig methode geſchikt zyn. Wy hebben getragt, aan dit gebrek tegemoet te komen in onze aanmerkingen.]

CXXVI.

Jaarlyks zal de Compagnie uitvoerige Rapporten aan het Parlement overleggen; zo van haare territoriaale Inkomſten, als van haare Uitgaven, en van haare handelwinſten, het zy in Groot-Britanje, of in Indie en China; gelyk mede van de Jaarwedden, Penſioenen, ſchulden, eiſchen, en al wat dies meer is.

CXXVII.

Vermits de Compagnie verbonden was, om zekere ſommen aan de Kroon te voldoen, voor den dienst van elk Konings Regiment in Indie, en dat de Kroon daartegen de uitſchotten, ten behoeve van zoodaanige Troupes aan de Compagnie vergoedde, waaruit, onder anderen door de onderneeming op de Manilhas, in

1762,

1762, *eiſchen over en weder ontſtaan zyn; zo word by deezen vastgeſteld, dat alle dezelven, tot het uiteinde van* 1792 *toe, zulken gerekend worden, tegen elkanderen op te weegen.*

[Deeze rekeningen van kosten over en weder moeten veel verwarring veroorzaaken, en vervallen geheel wanneer 's Lands Regeering het Polityk Beſtuur over de Kolonien overneemt. Vermits de Engelſchen, om meergemelde redenen, eene ſchaduw van Compagnie behouden moeten, kunnen zy de verwarring niet geheel ontwyken, offchoon zy ook dit ſtuk tot meer eenvoudigheid gebragt hebben, zo als uit het volgende blyken zal.]

CXXVIII.

Van 1793 *af, zullen alle de kosten voor het aanwerven en onderhouden van Konings Troupes in Indie onmiddelyk ten laste van de Compagnie komen.*

BEKRAGTIGING.

CXXIX.

Alle Britſche Onderdaanen, welken geen verlof tot den Handel van Compagnies wege bekomen zullen hebben, of anderzins daartoe bevoegd zullen gemaakt zyn, en nogthans op de gemelde gewesten in Oost-Indie zullen vaaren en handelen, zullen ſchip en laading, ja, de dubbele waarde er van, verbeuren.

[Vermits de Particuliere Handel meer behoeften hadt, dan door Compagnies verloven konden voldaan worden; is het overbekend, dat de Engelſche Kooplieden, of naar Oostende en Koppenhagen gingen, of hunne Fondſen derwaards overmaakten, om van daar in den

Handel, welke by dit Artikel verbooden wordt, gebruikt te worden. Gaarne zouden zy zig, ten zelfden einde, op de veel bekwaamer Marktplaatſen van de Hollandſche en Zeeuwſche Zeeſteden nedergelaaten hebben; dog, offchoon onze Compagnie met ſchade om de West van Indie handelde, wilde zy niet gedoogen!, dat van hier op de Engelſche Oost gevaaren werdt. Naderhand heeft zy de oogen op dit ſtuk geopend, maar toen kwam de laatſte oorlog alle bronnen van welvaart ſtoppen. Wat nu daaromtrent by de Regeering zal beſlooten worden, zie ik met verlangen te gemoet, en hoop, dat de egte beginſelen zullen zegepraalen.]

CXXX.

Alle bovengemelde Britſche Onderdaanen, naar de bovengemelde gewesten gaande, zullen beſchouwd worden als verbooden Handel dryvende, en alzo geſtraft worden.

CXXXI.

Alle dezulken zullen mogen gevangen gezet en in boeten beſlaagen worden.

CXXXII.

Dezulken zullen mogen naar het Vaderland opgezonden, en aldaar te regt geſteld worden.

CXXXIII.

Zodaanige arresten van perſoonen en goederen zullen mogen worden gedaan op last van Gouverneur Generaal of van Gouverneurs in Indie, of van den Raad van Supercargaas in Canton, of van zodaanige anderen, als de Compagnie daartoe magtigen zal.

[Nadat de uitgebreidſte magt verleend is, om het

Be-

beſtuur en deszelfs Wetten te doen gelden, worden nu wederom bepaalingen gemaakt, om het misbruik daarvan voor te komen, en om de beſchuldigden voor ongelyk te bewaaren.]

CXXXIV.

Al wie uit Compagnies dienst geraakt is, of wiens verlof opgehouden heeft, en in Indie blyft, zal aan de bovengemelde ſtrafwetten blootgeſteld zyn.

CXXXV.

Alle goederen, op eenige andere wyze, dan hier boven vastgeſteld is, naar Indie afgeſcheept, of, op de reize van daar herwaards uit de ſchepen geligt, zullen verbeurd zyn, en een dubbelde waarde daarboven.

[Alle deeze ſtrafwetten zyn ſlegts gevolgen van de aangenomen grondſlaagen, op welken wy het noodige reeds aangemerkt hebben.]

CXXXVI.

Geen Britsch Onderdaan zal mogen eenige commissie, last of pas van vreemde Vorſten of Regeeringen aanneemen, om op Oost-Indie te vaaren en handelen, op ſtraf van vyf honderd pond ſterling boete.

CXXXVII.

Zullen niet mogen Handel dryven, voor eigen rekening, maar alleen voor de Compagnie, de Gouverneur Generaal, de Gouverneurs, de Leden van den Raad der onderſcheiden Gouvernementen, de Gaarders van de territoriaale Inkomſten, of andere Amptenaaren voor dezelve Gaaring. De Leden van het Oppergeregtshof zullen geen Handel hoegenaamd mogen dryven. Ook zullen geen Britſche Onderdaanen in het algemeen, middelyk of onmiddelyk, Handel mogen dry-

ven, binnen 's lands, met Zout, Bethel, Tabak, of Ryst, ten zy voor rekening der Compagnie, of met haar verlof, op ſtraf van verbeuring der alzo verhandelde goederen, en eene driedubbele boete.

[Hier zyn drie byzondere ſtukken wel te onderſcheiden. 1 Verbod van Handel voor eigen rekening aan ſommige Amptenaaren, zynde dezelve aan alle de anderen, en verre, zeer verre de meesten, by de Wet toegeſtaan. 2 Verbod van Handel, zelfs voor Compagnies rekening, aan de opperſte Regters, opdat zy zig geheel aan hun Ampt mogen toeweiden. 3 Verbod van den binnenlandſchen Handel aan allen en een iegelyk, in de vier genoemde Artikelen, zonder verlof van de Compagnie. Buiten deeze vier Artikelen is derhalven de Handel vry, en in deeze vier Artikelen kan men nog verlof bekomen. De moeilykheeden voor Particulieren, met opzigt tot deeze vier Artikelen, hangen ſaamen met het geheel ſtelſel van Beſtuur en Handel, welk de Indiſche Gewesten, zo veel mogelyk, in zig zelven wil doen bloeien, en de vrugten, zo van de Inkomſten uit Belastingen, als van den buitenlandſchen Handel, voor Groot-Britanje wil plukken. Met de Engelſchen tot een vryen binnenlandſchen Handel toe te laaten, zoude men den nyveren Inlander, in zynen Handel, te veel ſtooren, en de Koloniſatie bevorderen. Geheel wordt er de Engelschman nogthans niet uitgeſlooten. Maar de Compagnie tragt hier voor zig te behouden, het geen beter aan den Inlander afgeſtaan was, en in zo verre dryft hier het uitſluitend ſtelſel nog boven. Men mag daarom met reden verwagten, dat de Compagnie op dit ſtuk, van tyd tot tyd, meer

zal

zal moeten toegeeven, en dat dit gedeelte van haar oud Monopolie, gelyk alle de anderen, geduurig meer plaats maaken zal voor vryer denkbeelden.]

CXXXVIII.

Geen Britsch Onderdaan zal eenige goederen van Oost-Indie of China naar Europa mogen zenden, het zy voor zyn of een anders rekening, by den weg van Suez, of een anderen, dan op de hier boven vastgeſtelde wyze, op een boete van de dubbele waarde.

CXXXIX.

Het evengemeld verbod zal egter niet uitgeſtrekt mogen worden, tot den verkoop, in Indie zelve, van Indiſche goederen aan vreemdlingen. Neen, maar Compagnies Dienaaren, (als geen Wet tusſchen beiden komt, en als het voor binnen 's lands geen Zout, Bethel, Tabak of Ryst geldt,) zullen mogen met en benevens de vrye Kooplieden, door de Compagnie toegelaaten, allerlei goederen koopen en aan vreemdlingen verkoopen, ja zelfs Agenten en Factoors zyn van vreemde Kooplieden en van vreemde Compagnien, tot het in- en uitvoeren, koopen en verkoopen van goederen, bona fide, *onaangezien al wat in deeze Acte ſtrydigs daarmede gevonden worden mogt.*

[Sterker was het niet mogelyk, den Handel met vreemden open te zetten, dan by dit Artikel geſchied is, daar zelfs Compagnies Dienaars gemagtigd worden, om Agenten van vreemde Compagnien te zyn. De eenige bepaaling is te vinden in de woorden, *bona fide*, ter goeder trouwe, die geen andere meening hebben, dan dat zodaanige koopen en verkoopen waarlyk voor rekening zyn van de vreemde Kooplieden of

Compagnien, en niet van Engelſchen. Zulks geſchiedt egter dagelyks en kan niet belet worden, zo dat de Engelſchen in druk uitgeeven, wat Kapitaal er jaarlyks in deezen verbooden Handel, onder vreemde naamen, omgezet wordt. Zy zouden het kwaad met een enkel woord kunnen ſtuiten, als zy ſlegts de havens voor alle vreemden ſlooten; maar dien doodſteek willen zy niet aan den landbouw en de nyverheid van hunne Indiſche gewesten geeven, als welken dan niet meer zo zouden bloeien, en niet meer zo ryke Inkomſten afwerpen, noch zulke ſchatten aan den Handel met Groot-Britanje opleveren. Hun grondſlag van Beſtuur en Handel, is dat de Bezittingen moeten welvaaren, om het Vaderland te verryken en om de lasten van Regeering en Defenſie goed te maaken. In den boezem der Compagnie is dit denkbeeld niet opgekomen, en kon daar niet gebooren worden; maar ſedert de Compagnie niet meer een Compagnie is, wordt het geduurig meer doorgezet.]

CXL. tot CL.

[Deeze elf Artikelen behelzen reglementen op de manier van procedeeren, en behooren tot Artikel CXXXIII., op hetwelk wy reeds de aanmerking gemaakt hebben, dat de ruimſte magt in Indie verleend geworden is, om ſchuldigen aanſtonds te ſtuiten, dog dat de beſchuldigde, geen kwaad meer kunnende doen, aanſtonds in de beſcherming der wetten genomen wordt, tegen alle onderdrukking. Hier zal ik ſlegts byvoegen, dat ik in geen verdere byzonderheeden van de Engelſche Regtspleeging treede, omdat ik voor myne Landgenooten en met een oog op onze Oost-

In-

Indiſche Bezittingen ſchryf, zodat het grondbeginſel alleen den aandagt verdient.]

CLI. tot CLIX.

[Deeze negen Artikelen behelzen Reglementen op de Juſtitie en Politie, waarvan de grondſlagen zyn, dat de Politie zo min mogelyk ſtraffen, maar de misdaaden voorkomen, en de ſchuldigen, als de misdaad gepleegd is, aan de Juſtitie overleveren moet; dat de Juſtitie zo veel mogelyk den Inlander naar zyne wetten rigten moet, dat er vervolgens Inlanders in alle de Geregtshoven moeten zitten, het zy om mede regt te ſpreeken, of altoos, om de Regters voor te lichten; dat beide de Juſtitie en de Politie op zig zelven ſtaan, en afgezonderd van de Finantien en van de Militie moeten blyven; dat geen ſchuldige de ſtraf ontvlieden kunne, door uit Indie naar Groot-Britanje over te komen, alwaar hy ook eenen Regter vinden moet; en dergelyken meer, zo als wy op zyne plaats dit alles uitvoerig verhandeld hebben.]

CLX.

Bewindhebberen zweeren by hunne aanſtelling eenen eed, houdende, 1° *dat zy twee duizend pond ſterling in Compagnies Actien bezitten,* 2° *dat zy geen negotie met de Compagnie zullen doen, het zy alleen, of met anderen ſaamen, zonder aanſtonds kennis daarvan te geeven, en zig aan alle raadpleegingen op zodaanige zaak te onttrekken,* 3° *dat zy geen deel in eenig ſchip, door de Compagnie gebruikt, hebben, en zo zy by erfenis er een krygen, zy het binnen een jaar verkoopen zullen,* 4° *dat zy geen geſchenken voor Ampten, enz., ontvangen zullen,* 5° *dat zy altyd de*

Compagnie met goeden raad zullen dienen, 6° dat zy geen Particulieren Handel zullen dryven, dan overeenkomſtig met de bepaalingen van deeze Acte, en 7° dat zy geen aanzien van perſoon zullen betragten.

[Het is opmerklyk, dat by deezen aan Bewindhebberen toegelaaten wordt, om negotie met de Compagnie te doen, en om Particulieren Handel op Indie te dryven, mits in beide de gevallen zig gedraagende naar de wetten. Wy hebben gezien, dat zo iets aan eenige Amptenaaren in Indie, wel is waar van de voornaamſten, verbooden is; dan Bewindhebberen de hoogſte Amptenaaren der Compagnie zynde, moest men het by deezen vooral niet minder verwagt hebben. De reden van dit verſchynſel is dezelfde, welke wy geduurig aangeweezen hebben, het onderſcheid namelyk tusſchen het Polityk Beſtuur en het Handeldryvend Lichaam. Als Polityk Amptenaar, onder de Kroon, mag de Gouverneur Generaal, by voorbeeld, geenen Handel dryven, en als Lid van de Handelmaatſchappy mag de Bewindhebber, ook voor zig zelve, en met de Compagnie, negotie doen. Ware de Compagnie Souverein gebleeven, zo zou eene zodaanige vryheid niet aan het Bewind, of de Leden van hetzelve, hebben kunnen gelaaten worden.]

CLXI.

[Dit Artikel, wederom op een verkeerde plaats gebragt, behelst eene byzondere ſchikking, om de betaaling van gekogte Thee gemaklyker te maaken.]

CLXII.

Alle Regtsgedingen zullen binnen de drie jaaren na de gepleegde daad beginnen; of, zo zy in Groot-Britan-

tanje geſchieden, en de perſoon over zee is, dan binnen de drie jaaren na zyne komst in Groot-Britanje.

CLXIII.

Deeze Acte, in zo ver geen byzondere tyd voor het één of ander Artikel geſteld is, zal beginnen te werken, in Groot-Britanje zo raſch als Z. M. haare goedkeuring daar aan verleend heeft, en in Indie met den 1ſte February 1794.

[Is het noodig, tot beſluit, iets naders by te voegen, om een klaar denkbeeld van het weezentlyke van het Beſtuur en den Handel der Engelſchen in Oost-Indie te geeven? Wy zullen ſlegts eenige Hoofdtrekken van het Tafreel by een zamelen, om aan het geheugen van den leezer te gemoet te komen.

In Indie is het Beſtuur naar den aart van het Oosten ingerigt, despotyk, zodat alle magt in den Gouverneur generaal vereenigd is. Hy ſtaat aan het hoofd van alles, Politie, Juſtitie, Militie, Finantie, Commercie, een Keizer in de oogen des inlanders. Hy is egter ſtiptelyk verantwoordelyk in zyn Vaderland, Hy moet in Indie regeeren naar de voorſchriften in zyn Vaderland gegeven, en naar de bevelen van daar komende. Dan, niet de Compagnie, maar de Regeering, heeft de wetten gemaakt, blykens deeze Acte van het Parlement, die, benevens alle de voorigen, de grondwet voor Indie is, en waarby in zo veele byzonderheeden getreeden wordt. Niet de Compagnie, maar de Regeering, geeft hem telkens bevelen, door het kanaal van de Compagnie, of veel meer, van drie Bewindhebbers, uitmaakende een geheim Committee, en waarneemende het ampt van Secretarisſen van het Collegie

voor de Indiſche zaaken. De Compagnie heeft geen andere bezigheid, die zy eigentlyk verrigt, dan haaren Handel, waarvan die op China byna geheel uitſluitende is, zodat Particulieren er wynig deel in neemen, terwyl die op Indie, integendeel, met en benevens Particulieren uit Engelland gedreeven wordt. In den Handel op China heeft de Compagnie groote voorregten boven Particulieren, uit hoofde van den aart van denzelven. Maar in den Handel op Indie kunnen Particulieren er beter aankomen, en offchoon dezelven eigentlyk geen inkoopen van Lywaaten mogen doen, voor dat de Compagnie de haaren gedaan heeft, zyn zy dagelyks meer gewild by de Manufacturiers, om dat zy met gereed geld aan den markt komen. Buiten de Particulieren, heeft de Compagnie nog mededingers in Indie, aan alle de Natien, welken in de groote Handelſteden aldaar toegelaten worden, en er veel handel dryven, zelfs met Engelſche Kapitaalen. Eindelyk is de Handel in Indie zelve geheel vry, en de Vaart geſchiedt er met aldaar gebouwde ſchepen, zodat de Compagnie er op een gelyken voet ſtaat met elk vryen Koopman, ja zelfs inlander. Alle deeze Handelstakken nu zyn of aan de Compagnie door de Britſche Regeering afgenomen, of ook door de Compagnie zelve afgeſtaan, en maaken dus geen deel uit van het geen wy zo even haaren Handel noemden. Alle deeze takken ſtaan onder de beſcherming van het Polityk Beſtuur in Indie en Europa, aan hetwelk de Compagnie haaren naam leent. Haaren eigen Handel zet zy inmiddels, op eene onafhanklyker wyze, voort; dog niet geheel bevryd van het oppertoezigt der waare In-

di-

diſche Regeering, noch min van het gezag der wetten, zo by Acten van het Parlement ingevoerd, als door 's Konings Commisſarisſen aan Bewindhebberen ter bekendmaaking toegezonden. De Compagnie zou derhalven een bloot Comptoir, offchoon een groot, ja het grootſte Huis van Negotie, dat er ooit geweest is, gebleeven zyn, indien zy niet ook, in veele opzigten, de uitvoerende arm van het waar Polityk Beſtuur was. In deeze betrekking kan zy den Particulieren Handel menigmaal tegenwerken, ter gunst van haaren eigen handel, en zy geeft daardoor ook aanleiding tot klagten over haar by het Parlement en de Kroon. Waarom, zal men zeggen, waarom de zaak niet eenvoudiger behandeld, een Polityk Beſtuur op zig zelf ingevoerd, en aan de Compagnie, als handelend Lichaam, zo veel toegevoegd, als met het algemeen welzyn ſtrookte? Het antwoord op deeze vraag is in dit geheel werk te vinden; er zyn, namelyk, verſcheidene redenen voorhanden, zo in de geſteldheid van Groot-Britanje, als van Britsch-Indie, welken tot deeze vormen en figuuren noopten, en in alle gevallen is dit Octroy zelf nog eene voortgezette proefneeming geweest, om op andere en nieuwe gronden voort te bouwen, hetwelk nogtans eene zo heilryke uitkomst gehad heeft, dat de Engelſchen zelven nu zouden durven verder gaan. Dan vermits de verandering met dit al veel meer den vorm, dan het wezen der zaak betreffen zoude, zo is dezelve van geen zo groot gewigt; en wat alreeds door dit wezentlyke een onſchatbaar voordeel aan de Engelſche

Natie toegevloeid is, ſtaat ons nu voorts, met even wynig woorden, en ſchetswyze, te herinneren,

Het Britsch Ryk in Indie is een van de uitgeſtrektſten, die er op den aardbodem zyn, of geweest zyn; hetzelve is ontzachlyk volkryk, en bevat zo veel ingezetenen als het tegenwoordige Frankryk; de landbouw is er beſchermd en aangemoedigd, zodat er veel voortbrengſelen naar China en naar Europa uitgevoerd worden; de Fabryken bloeien er, waarvan de ſchat van katoene en zyde ſtoffen getuigt, die jaarlyks van daar in Europa aankomt; handel en ſcheepvaart wordt er van daar door de geheele weereld gedreeven; kunsten en weetenſchappen zyn er thuis; de inlander is er zelfs tot de krygskunde opgelegd, en levert een gedugt leger aan Groot-Britanje op, tot inlandſche en overzeeſche veldtogten; de jaarlykſche inkomsten van dit bloeiend Ryk bedraagen thans over de honderd millioenen hollandsch. Ten einde het zo ver te brengen heeft het Polityk Beſtuur, toen het deeze Gewesten, uitgeteerd, uit de handen der Compagnie ontving, aanſtonds zyn werk gemaakt van den landbouw. Het Leenſtelſel, door de Tartaaren aldaar, zo als overal, ingevoerd, moest plaats maaken voor algemeen beſchermende wetten. De Zémindar (Edelman) en de Ryot (Boer) werden elk op zyne behoorlyke plaats geſteld, zo dat de Ryot wist, wat hy den Zemindar, en deeze wat hy der Regeering ſchuldig was, en dat beide by den Regter de handhaaving hunner regten konden verkrygen. Nu werkte de nyvere Landman voor zig zelven, en als hy zyne wettige ſchuld afgedaan hadt, waren de verdere vrug-

vrugten van zynen arbeid zyn eigen, en hy kon daarover beſchikken. Er was eigendom en een prikkel tot nyverheid. In de tweede plaats ondersteunde het Polityk Beſtuur de kwynende Fabryken, zelfs met voorſchotten in penningen, die ſchaarsch geworden waren, door den uitvoer van ſpecie naar China, waarvan de Compagnie het gevaar voor alle ſoorten van Industrie binnen 's Lands niet ingezien, of niet geteld hadt. De Inkoopen van Lywaaten werden zo verre uitgeſtrekt, als de nyverheid der Fabrykanten ging, en zo wel de particuliere Engelſche Kooplieden, als die zelfs van alle Natien, werden toegelaaten, om Inkoopen te doen. Het was het Beſtuur nog meer daaraan gelegen, dat er Koopers kwamen voor al het mogelyk werk, dan dat al het gemaakt werk juist in Groot-Britanje aangebragt werdt. In de derde plaats werdt de Scheepvaart, ter uitvoer, niet alleen van gewerkte Stoffen, maar ook van lands voortbrengſelen, aangemoedigd, en wel eene Indiſche Scheepvaart, met aldaar gebouwde ſchepen en inlandsch vaarend volk. Het Scheepstimmerhout, in Pegu groeiende, werdt van daar gehaald, en de handel op dat Land, door een Gezantſchap aan den Keizer der Birmannen, voorgeſtaan. De Indiſche Schepen werden ter Engelſche Factory in China toegelaaten, om er ſchatten van katoen te brengen, waarvan de verkoopspenningen, uit de handen der Chineezen ontvangen, wederom in Compagnies Kas geteld, tot inkoop van Thee dienen. Deeze zelfde Katoen, benevens Indigo, Suiker, en dergelyken meer, vonden den weg van Groot-Britanje. De gevolgen van dit ſtelſel, door het Polityk Beſtuur om-

omhelsd en ter uitvoer gebragt, kunnen onder anderen blyken uit de volgende Lyst van Verkoopingen te Londen in den jaare 1799 — 1800.

Compagnies Goederen.

Thee . .	£ 3,665,321
Bengaalsche Lywaaten .	1,056,840
Kust en Suratsche .	871,097
Ruwe Zyde . .	446,268
Organzine Zyde . .	14,985
Nankyns . . .	58,557
Peper . . .	260,299
Salpeter . . .	470,911
Kruiden . . .	370,635
Droogeryen, Suiker, Indigo, enz.	189,184
Koffy . . .	26,630
	£ 7,367,727

Particuliere Handel.

Thee	165.048
Lywaaten . .	340,567
Ruwe Zyde . .	1,034
Porcelyn . . .	2.·96
Nankyns . . .	14,546
Peper . .	26,106
Salpeter . . .	3,060
Kruiden . . .	5,105
Droogeryen, Suiker, Indigo, enz.	1,769,776
Koffy . . .	8,942
	2,336,980

Neu-

Neutraale Eigendom, enz.

Thee . . .	6,733	
Lywaaten . . .	4,888	
Peper . . .	1,581	
Droogeryen, Suiker, Indigo, enz.	151,675	
Koffy . . .	291,026	455,903
		£ 10,160,610 ſt.

(*Aſiatic Annual Register. v.* 11. *Parl. Proc.* 56.)

Dan polityke Inſtellingen, en goede beſtuurders, om ze ter uitvoer te brengen, zyn niet genoeg, als de wetten niet algemeen en onpartydig werken, hetwelk door eene goede Regtspleeging alleen kan verkreegen worden. Deeze Regtspleeging heeft niet het Polityk Beſtuur in Indie, maar veelmeer de Regeering van Groot-Britanje, by Acten van het Parlement, ingevoerd, en de Regter over misdryven van de Hoogſte Gezaghebbers in Indie zelve, is niet ſlegts in Indie, maar ook in Groot-Britanje werkſaam. Engelschman of Indiaan, Mohammedaan of Hindoe, Europeër of Aſiaan, elk heeft zynen Regter, en vooral zyn Regt. By de Regtspleeging tot behoud der inwendige rüst, en van alle de inſtellingen, waaruit de grootſte welvaart is voortgeſprooten, was er eindelyk een gewapende arm noodig, zo om aan de wetten eerbied van binnen, als om aan de Regeering veiligheid van buiten te bezorgen. Europeanen kan men in de vereischte menigte niet uitzenden, en men ſcheen den inlander wynig te kunnen vertrouwen, of zelfs wynig van hem te mogen verwagten. Dan de wonderen van den ouden tyd zyn in Britsch Indie vernieuwd geworden, en zo als Alexander de

Groo-

Groote in zyne veroverde Ryken legers aangeworven, en zyne Macedoniſche Bevelhebbers aan derzelver hoofd geſteld hadt; zo ook vormden de Britten hunne Sepoy-legers, die hen thans tot eene eigentlyke Aſiatiſch Mogenheid opgevoerd hebben. De Britten zitten eezentlyk op den Mogolſchen Throon; zy verwekken het ontzag der Tartaaren by de verdere Mogenheden, hunne Bondgenooten, den Nizam en de Mahratten; zy handelen met de Despoten van Perſie en China, van Cochinchina en Arrakan, van den éénen en anderen oever des Arabiſchen boezems.'

Welk eene onbeſchryflyke aanwinst van handel, van vaart, van debiet van eigen Fabryken, van invoer tot wederuitvoer, van kapitaalen uit Indie t'huisgebragt, van goedkoope ruwe ſtoffen tot verwerking in het vaderland, en eindelyk van publyke Inkomsten, niet middelyk door alle de gemelde voordeelen, maar regtſtreeks uit de Indiſche Kas, aan Groot-Britanje toegevoerd is geworden, door zulke gevolgen van zulk een ſtelſel en van zulk een Beſtuur, zal ik hier niet ophangen, omdat de byzonderheeden er van reeds hier en daar vermeld zyn, en ſaamgenomen elders haare plaats vinden. Voor deeze ſchets, tot ſlot van myne aanmerkingen op het Octroy, is er meer dan genoeg gezegd, om den Leezer de herinnering gemaklyk te maaken. Men moge vry tegenwerpen, dat het gedrag der Engelſchen in Indie niet zo ſchoon is; ik wil dit in den ruimſten zin toegeeven, en dan aan mynen tegenſtreever vraagen, of het ſtelſel van Beſtuur en Handel niet des te fraaier zyn moet, als het de gebreken in de Uitvoering en in de uitvoerders zelfs heeft kunnen bedekken en te boven komen ?]

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

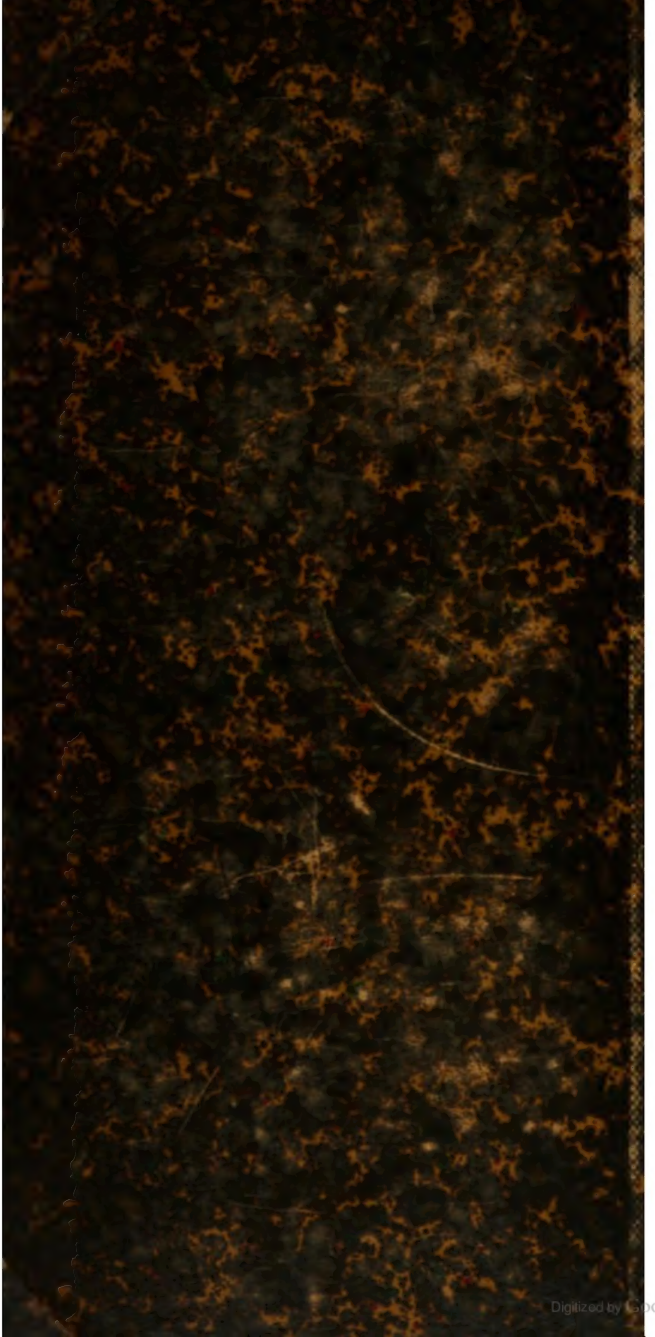
Digitized by Google